COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM

LXXVII.

PATRES QUINTI ECCLESIÆ SÆCULI.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS.

II.

POISSY. — E TYPOGRAPHEO ARBIEU.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCEESI

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE :

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS SECONDUS.

PARISIIS,

APUD MELLIER PÈRE EDITOREM,

17, RUE PAVÉE SAINT-ANDRÉ.

M. DCCC. XXXV.

S. P. N. JOANNIS
CHRYSOSTOMI
ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,
OPERUM
PARS I.
HOMILIÆ IN SCRIPTURAM.

CLASSIS I.
HOMILIÆ IN VETUS TESTAMENTUM.

HOMILIÆ LXVII IN GENESIM.
SERMONES IX IN GENESIM.
HOMILIÆ VI DE CREATIONE MUNDI.
HOMILIÆ II IN VERBA GENESIS.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI,

HOMILIÆ LXVII IN GENESIM.

HOMILIA XXXVIII.

Sara autem uxor Abram non peperit ei : sed habebat ancillam Ægyptiam nomine Agar [1].

I. Etiam hodierna lectio linguam nostram denuo in memoriam Patriarchæ vocat : neque vos admiratio teneat, quod cum tot diebus historiam ejusdem toties in medium attulerimus, nec hodie illam absolvere potuerimus. Magna enim copia est virtutum Justi, et eximia sunt illius bona opera, adeo ut omnem humanam linguam vincant. Quem enim Deus superne coronavit et celebrem fecit, quis hominum digne laudare poterit ? Attamen etsi longe inferiores sumus, quam exposcant illius merita, pro nostris saltem viribus, quæ de illo scripta sunt in medium afferentes, ad æmulandum et imitandum virtutem illius vos inducere cupimus. Sufficit enim hujus viri philosophia ad omne hominum genus erudiendum, et ad alliciendos eos, qui diligenter auscultant, ut ineant virtutis viam. Cæterum ob-

[1] Gen. xvi, 1.

secro ut attendatis his, quæ dicuntur, quo liceat etiam ex nuper lectis Justi philosophiam addiscere. Potest enim hic locus docere et viros et mulieres, ut magna inter se concordia vivant, et conjugii vinculum indissolutum servent : et neque vir insurgat adversus mulierem, sed ut vasi infirmiori majorem illi veniam tribuat ; neque mulier viro se opponat, aut ab eo dissideat, sed ut vicissim alter alterius onera ferre certent, domesticamque pacem omnibus bonis præferant. At operæ-pretium fuerit audire verba ipsa, ut fiat nobis doctrina manifestior. « Sara autem, in» quit, uxor Abræ non peperit ei : cæterum habebat ancil» lam Ægyptiam, cui nomen Agar [1]. » Considera, charissime, hoc loco ineffabilem Dei tolerantiam et eximiam fidem gratumque animum Justi, quem datis sibi promissionibus declaravit. Cum enim toties promisisset Deus se daturum semini ejus terram, et in tanto multiplicaturum numero, ut multitudini stellarum adæquaretur ; videns nullam promissionem opere impleri, seque ex promissionibus nihil præterquam verba accipere, non turbabatur ratione, non commovebatur mente, sed mansit immotus et inflexus, credens potentiæ promittentis. Et idcirco etiam hic id significavit Scriptura divina, dicens : « Sara autem » uxor Abræ non peperit ei, » quasi hoc nobis declarans : » Post hæc omnia, post pacta cum eo inita, post pollicitationem innumeræ multitudinis ex eo procreandæ, nihil fluctuabat secum, videns nihil dictorum opere impleri, sed omnia contrario modo sese habere ; propterea dicit post illa omnia : « Sara uxor ejus non peperit ei : » ut discas nihil illi accessisse post tantas promissiones, etsi quod Sara sterilis et utero emortuo esset, in mente Justi multam hæsitationem ingenerare posset. Verum Patriarcha non spectabat ad impedimenta naturæ ; sed sapientiam Domini

[1] Gen. XVI, 1.

cognoscens, qui cum naturæ Dominus et conditor sit, viam in inviis potest invenire, sicut gratus servus non quærit curiose modum eorum quæ fiunt, sed relinquit incomprehensibili Domini providentiæ, et credidit dictis : idcirco inquit : « Sara autem post tantas promissiones non peperit » ei. Habebat autem ancillam Ægyptiam, cui nomen Agar. » Non absque causa etiam hoc loco Scriptura divina nobis ancillæ memoriam fecit, sed ut sciamus unde habuerit illam. Nam idcirco adjecit eam Ægyptiam esse, ut ad superiorem historiam recurramus, quod nempe fuerit ex numero eorum, quæ Pharao Abræ donaverat, quando tanta ultione ab omnium Deo potitus est, quodque redeundo hanc acceperit Sara. Studiose enim nobis et nomen et gentem significavit divina Scriptura. Verum ulterius hic considera, quomodo Saræ mens philosophicis prædita fuerit moribus, et mirum in modum continens, atque quam fuerit ipse Patriarcha illi obsequens et dicto audiens. » Dixit autem Sara, inquit, Abræ in terra Chanaan : Ecce » conclusit me Dominus, ne parerem : ingredere igitur ad » ancillam meam, ut ex ea prolem suscipias [1]. » Vide mulieris probitatem : nihil tale dixit, quale posthæc Rachel inquit ad Jacob : « Da mihi filios ; quod si minus, morior » ego [2]. » Sed quid dicit ? « Ecce conclusit me Dominus, ut » ne parerem. » Et quia, inquit, sterilem me fecit naturæ Conditor, et privavit me filiorum procreatione, ut ne propter meam sterilitatem, cum in extremam veneris senectam postea maneas absque liberis, « Ingredere ad ancillam » meam, ut ex ea filios procrees. » Multiplex et ineffabilis mulieris probitas. Quæ enim unquam mulier hoc sustineret facere, vel viro consulere, vel ancillæ conjugali toro cedere ?

II. Vidisti quomodo ab omni affectione fuerint alieni ?

[1] Gen. XVI, 2. — [2] Id. XXX, 1.

Unus erat eis scopus, ne absque liberis hinc decederent, sed spectabant quomodo etiam illinc consolationem acquirerent, et indissolubile pacis vinculum servarent. Observa enim hic Patriarchæ insignem continentiam, admirabilemque mansuetudinem. Neque enim asperior fuit uxori, quod liberos non haberet, ut insipientes nonnulli; neque amor ejus erga mulierem imminutus est. Scitis enim, plane scitis multos hanc potissimum ob causam mulieres despicere, sicut ob contrariam adamare. Utrumque stolide et imprudenter agunt, qui uxoribus ascribunt sterilitatem vel fœcunditatem, quasi nescientes a naturæ Conditore dispensari universa, et neque coïtum, neque aliud quiddam ad procreandos liberos conferre, nisi cooperetur manus superna, quæ naturam ad procreandum excitet. Quæ cum probe nosset Justus ille, uxori sterilitatem non imputabat, sed congruentem honorem semper ei tribuebat. Atque hanc ob causam ipsa in officii vicem, volensque declarare quanto amore erga virum afficiatur, non quod sui ipsius erat, spectabat, sed quomodo illi consolationem quamdam orbitatis liberorum excogitaret, quasi manibus suis acceptam puellam Ægyptiam in lectum suum induxit: quin et verbis ipsis ostendit qua de causa id faciat, et quis ejus sit scopus. Quia ego, inquit, inutilis visa sum, et ad generandum non idonea: « Conclusit enim me Dominus, ut ne parerem. » Vide prudentem animam, quomodo nihil asperum loquitur, sterilitatem non deplorat: sed solum hoc nobis declarare vult quod, naturæ Domino opifici hoc ascribens, leniter et generose ferat, malens quod Deo placebat, quam quod ipsa concupiscebat, et hoc unum spectans, ut virum soletur. « Quoniam, inquit, Dominus me conclusit, ut ne parerem. » Quanta hujus verbi emphasis est? quam ineffabilem ostendit Dei potentiam et providentiam? Quasi di-

ceret : « Sicut nos aperimus et claudimus domum, ita et Dominus in natura operatur, et suo præcepto claudit, et iterum, quando vult, aperit, et jubet naturam quod suum est operari. « Quoniam igitur conclusit me Dominus, ut ne »parerem, ingredere ad ancillam meam, ut ex ea prolem »procrees. » Scio me orbitatis causam esse; propterea nolo te privare illo solatio. » Fortassis autem etiam suspicabatur Sara sterilitatem illam non a se sola esse, sed etiam ex Patriarcha : ideo volens certo experimento id comperire, ancillæ cedit, et illam in lectum illius ducit, ut reipsa discat an sola sit in causa, sibique soli sit ascribenda sterilitas. « Obedivit autem, inquit, Abram voci Saræ [1]. » Magna Justi philosophia. Id enim quod dixi, hoc et nunc dico, illum non priorem hoc consilium iniisse, quamvis in extrema senectute esset, et nunc a Sara admonitum prompte obedivisse, ut doceret se non ex concupiscentia vel libidine congredi cum illa voluisse, sed ut seminis relinqueret successionem. « Et tulit Sara uxor Abræ Agarem »Ægyptiam ancillam suam, postquam decem annos habi»tasset cum viro suo in Chananæa, et dedit eam Abræ viro »suo in uxorem [2]. » Attende, obsecro, Scripturæ diligentiam : ut enim discamus illum non mox post hæc verba, quæ ad eum dixit Sara, in opus prosiluisse, ideo dicit : « Et tulit Sara uxor Abræ Agarem Ægyptiam ancillam »suam : » quibus subindicat nobis Scriptura divina eum uxorem suam consolaturum, et ei obsequi volentem, hanc rem fecisse. Nam ut evidenter scias Patriarchæ continentiam et eximiam temperantiam, dixit : « Postquam de»cem annis habitasset cum Abramo viro suo in terra Cha»naan. » Non absque causa tempus assignavit, sed ut scire possimus quot annis Justus fortiter infœcunditatem tulerit, et affectibus superior magnam exhibuerit conti-

[1] Gen. XVI, 2. — [2] Ibid. 3.

nentiam : neque hoc solum, sed ut et aliud quiddam inde discamus. Ideo enim adjecit : « Postquam decem annis habitasset cum viro suo in terra Chanaan : » non enim omne tempus cohabitationis nobis declaravit, sed illud solum, quod in Chananæa consumptum est. Quare hoc, et quam ob causam? Quia statim ut venit in Chananæam, benignus Dominus promissionem fecit his verbis : « Semini tuo dabo terram hanc : » et post hæc quoque semel atque iterum promissiones repetiit, ut scias, dilecte, quamvis tanto tempore Dominus distulerit, et promissa non impleverit, Patriarcham tamen non fuisse animo turbatum, sed ratiociniis suis divina dicta prætulisse. Propterea dicit : « Postquam decem annos simul habitassent in » terra Chanaan. » Vidisti virilem animum? vidisti philosophiæ hujus excercitationem? quomodo Dominus, ut eam reddat illustriorem, cesset ac differat? Nam quia plurimum ei curæ sunt famuli sui, non ita simpliciter in eos conferre beneficia, sed simul etiam conspicuos reddere, fidemque ipsorum omnibus declarare satagit. Si enim statim ut promisit se daturum semini ejus terram hanc, aperuisset Saræ vulvam, et liberos dedisset successores, neque tam magnum exhibuisset miraculum, neque tam clara apud omnes fuisset Justi virtus. Virtus enim Dei et tunc manifesta quidem fuisset : nam emortuam naturæ officinam, et inutilem ad procreandos filios factam, suo præcepto iterum vegetam fecisset; at non ita suarum laudum corona redimitus fuisset Patriarcha, ut nunc cum tanto tempore ipsius probata est virtus, et quotidie facta est clarior.

III. Et ut scias Deum non solum beneficia et dona sua conferre velle, sed solitum esse beneficia accepturos reddere clariores, vide illum hoc et in Chananæa illa facere, et idcirco cessare ac differre, ut non solum petitionem illius exaudiat, sed et ut illam ipsam in toto orbe celebrem

reddat. Quandoquidem cum supplicaret ac diceret : « Miserere mei, Domine, quia filia mea male a dæmonio torquetur [1] : » neque responso eam dignatur misericors et clementissimus Dominus, alioqui preces nostras semper præveniens. Et Discipuli quidem nescientes quid futurum esset, et eum curam agere mulieris, nolleque thesaurum ejus latere, atque ideo non respondere; quasi majore commiseratione ducti accesserunt et obsecrabant eum dicentes : « Dimitte eam, quia clamat post nos [2] : » quasi monstrarent se jam non ferre illius molestiam. « Dimitte enim eam, inquiunt, non quia tam ærumnosa est, non quia preces ejus rationabiles sunt, sed quia clamat post nos. » Quid igitur Dominus? Volens et paulatim illius thesaurum detegere, et docere quantum Discipuli ab humanitate sua abessent, responsum dat, quod et mulieris obcæcare mentem, nisi tanto fuisset succensa desiderio alacritateque viguisset, et Discipulos ab interpellatione deterrere potuisset. « Non sum enim missus, inquit, nisi ad » oves domus Israël, quæ perierunt [3] . » Et hoc quidem dictum illos absterruit, ne pro muliere intercederent : sed illam segniorem non fecit, imo in causa fuit ut magis urgeret. Ita enim se habet anima dolens, et ferventi affectu accedens; nihil attendit eorum quæ dicuntur, sed unum solum spectat, quomodo ea, quæ sibi curæ sunt, assequatur : id quod et ista fecit. Auditis enim his, iterum inquit : « Adoravit eum, dicens : Miserere mei Domine [4]. » Sciebat Domini misericordiam, et proinde magna assiduitate utebatur. Sed vide sapientem illum et solertem, quomodo neque sic annuat, sed asperius et vehementius illam concutiens, responsum det. Sciebat enim fortitudinem mulieris, et volebat eam non occulte accipere beneficium; ita ut Discipuli discerent ex facto dilationis causam, et alii

[1] Matth. xv, 22. — [2] Ibid. 23. — [3] Ibid. 24. — [4] Ibid. 25.

omnes docerentur quanta sit assiduitatis et perseverantiæ potentia, et mulieris virtus. Nam dicit : « Non est bonum sumere panem filiorum, et objicere canibus[1]. » Hic, obsecro, animadverte mulieris constantiam, quanta alacritate succensa fuerit, quanta in Deum fide incitata fuerit, cum interim viscera ipsa, ut ita dicam, præ dolore dissecarentur, et multa filiæ commiseratione teneretur : non aversatur, nec retrocedit ob verbi contumeliam : sed audito canis nomine, boni consulit, et fatetur se catellum, ut a canum liberetur feritate, et in filiorum statim allegatur ordinem. Audi tandem quid ad hæc mulier dixerit, ut discas quantum ex procrastinatione Dei lucrum concedatur. Non solum enim non abegit mulierem dictorum asperitas, sed in majorem alacritatem excitavit : nempe postquam audivit hæc verba, inquit : « Etiam Domine, nam et catelli edunt de micis, quæ cadunt a mensa dominorum suorum[2]. » Vidisti quare huc usque distulerit ? ut per verba mulieris fidem illius eximiam discamus. Vide enim quomodo statim eam laudavit et coronavit Dominus, dicens : « O mulier, magna est fides tua[3]. » Quam principio neque responso dignabatur, cum admiratione et laudibus dimittit. « Magna, inquit, est fides tua. » Erat enim revera magna, quod cum videret semel atque iterum et sæpius aversantem preces, non segnior facta fuerit, neque retrocesserit, sed perseverantiæ assiduitate provocaverit Dominum, ita ut voti compos fieret. « Fiat enim tibi, inquit, sicut vis[4]. » Vidisti quomodo qui prius illam neque responso dignatus fuerat, nunc largitionibus certat ? Non enim simpliciter annuit precibus illius, sed prædicavit et celebravit illam. Nam dicendo : « O mulier, » monstravit quomodo fidem ejus obstupescat; dicendo autem : « Magna est fides tua, » divitias quoque mulieris ostendit. Deinde inquit :

[1] Matth. 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Ibid. 28. — [4] Ibid.

«Fiat tibi sicut vis.» Quantum vis, quantum animo concipis, tantum præbeo. Tanta enim tua perseverantia dignam te declaravit tua petitione. Vidistis mulieris constantiam? vidistis divinæ dilationis causam, videlicet ut mulierem clariorem redderet? Redeamus autem, si placet, ad propositam historiam, et discamus propter nihil aliud promissiones Patriarchæ factas tot annis implere distulisse, quam ut multa cum gloria eas illi concederet, omnibusque monstraret Justi fidem. Idcirco dicit: « Postquam decem annos simul habitasset in terra Chanaan: » ut discas quantum præteriisset temporis ex quo promissiones accepisset. Statim enim ut venit in Chananæam, audivit: « Semini tuo dabo terram hanc: » et tanto intervallo temporis absque liberis manserat, sterilitasque Saræ interim augebatur. « Et dedit, inquit, Agar Abræ viro suo » in uxorem [1]. »

IV. Vide quanta etiam olim philosophia apud Veteres exercebatur, quomodo et viri temperantes erant, magnamque continentiæ habebant rationem, ac mulieres zelotypiæ carebant vitio. Dedita enim opera sæpius dicit Scriptura: « Et » ut tulit Sara Agarem ancillam » et iterum: « Dedit eam » in uxorem: » ut discas quomodo absque animi ægritudine negotium egerit, et quantum apud eos esset virtutis studium. « Et ingressus est, inquit, ad Agar, et concepit [2]. » Vide quomodo discit Sara non Justum in causa fuisse, quod carerent filiis, sed sua potius sterilitas: statim enim congressum cum ancilla subsecuta est conceptio. Cæterum vide et ancillæ ingratum animum, et muliebris sexus infirmitatem, ut discas etiam hoc loco Patriarchæ miram lenitatem. « Et vidit, inquit, quod uterum gereret, et con» tempta est domina coram ea [3]. » Ille enim ferme servorum mos est, ut cum parum prosperitatis eis accesserit, nequeant

[1] Gen. XVI, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid.

intra suos limites manere : sed statim sui ordinis obliviscantur, et ingrati facile evadant : id quod et huic ancillæ accidit. Nam ut vidit uteri sarcinam, neque dominæ admirabilem philosophiam, neque suæ conditionis vilitatem cogitavit ; sed inflata et superbiens contempsit dominam, quæ illam tam commendatam habebat, ut et in viri thalamum admitteret. Quid igitur Sara? « Dixit, inquit, ad Abram : » Injuria a te afficior. Ecce dedi ancillam meam in sinum » tuum : quæ quia vidit quod uterum gerit, contemptui co- » ram ea habita sum. Judicet Deus inter me et te[1]. » Hic, quæso, animadverte incredibilem tolerantiam et reverentiam Justi, quam erga Saram declaravit, veniam ab ea petens tam immerito objecti criminis. Quæ enim manibus ancillam viro tradiderat, et dixerat : « Ingredere ad ancil- » lam meam, » quæ a semetipsa et sua sponte ad congressum hortata fuerat, ista nunc, mutato animo, inquit : « In- » juria a te afficior. » O mulier, numquid ipse ad ancillæ congressum festinavit? numquid intemperantia impellente, ad rem habendam cum ancilla acceleravit? A te persuasus et tuo mandato obtemperans, hoc tandem fecit. Qua te igitur injuria maritus affecit? « Ecce dedi ancillam meam » in sinum tuum. » Si igitur fateris te dedisse, nec ipse eam sua sponte acceperit, quare injustitiam improperas? Etiam, inquit; nam quamvis ego dederim, sed videns ejus temeritatem, debebas cohibere mentem tam petulantem. « Nam » ut vidit se uterum gerere, contempsit me. Judicet Deus » inter me et te. » Vere hæc mulieris verba sunt, et infirmi illius sexus ; his enim fere illum alloquitur : « Ego quidem volebam tuum mœrorem solari, quem habes ex prolis inopia; tam officiosam ea in re me præbui, ut et ancillam meam meis manibus traderem, et ad congressum cohortarer : tu autem videns hanc inde fieri petulantiorem propter uteri

[1] Gen. XVI, 5.

sarcinam, et magno fastu inflari, cum debuisses reprimere et ulcisci ejus in me injurias, id non fecisti, sed quasi omnium priorum oblitus, me despicis etiam tu, me quæ tecum tot annis habitavi, et ab Ægyptia ancilla mea contemnor. « Judicet Deus inter me et te. » Dolentis animæ verba. Et nisi tantis virtutibus præditus fuisset Patriarcha, et in tanta reverentia Saram habuisset, ægre tulisset hæc verba, et ex dictorum asperitate dolorem concepisset. Verum eximius ille ad sexus fragilitatem spectans, omnem ei veniam dedit. « Judicet Deus inter me et te. » Cogita quantam rem egerim, ut te consolarer, volens te vel in senectute patrem vocari, ancillam meam in dignitatem meam erexi: tu autem videns illam tam ingratam, non ultus es, non rependisti mihi vices benevolentiæ, quam in te declaravi. « Judicet Deus inter me et te. » Ille, inquit, qui abscondita omnium cordium novit, ipse erit judex inter nos, et quomodo ego quidem victis omnibus affectionibus tuam consolationem meæ prætuli, et in lectum meum ancillam meam induxi. Ipse autem nihil eorum, quæ a me facta sunt, in mentem accipiens, permittis illi ut contra meam insurgat lenitatem; nec audaciam reprimis, neque ingratam castigas. » Quid igitur adamas ille, fortis ille Dei athleta, qui undique coronas sibi plectebat? Monstrans etiam in hoc suam virtutem, vide quid dicat ei: « Ecce » ancilla tua in manibus tuis; utere ea ut tibi libitum fue» rit[1]. » Ingens Justo virtutis studium, mira tolerantiæ excellentia. Non solum enim non ægre tulit ea, quæ Sara dixerat, sed et admodum mansuete respondit et inquit: « Suspicaris me auctorem esse contumeliarum, quibus affecta es, et putas me oblectari in iis, quæ ancilla adversum te ausa fuit, quoniam semel communicavit mihi in lecto: disce me et primum, nisi hoc suscepissem ut tibi gratifica-

[1] Gen. XVI, 6.

rer, nunquam admissurum fuisse ancillam in lectum tuum : verumtamen ut reipsa certior fias, ecce in manibus tuis est ; utere ea ut tibi placuerit. Num quis potestatem tuam minuit? num dominium in eam a te ablatum est? Nam licet cum ea congressus fuerim, salva tamen adhuc est in eam potestas tua, ipsa sub manibus tuis est; puni, castiga, increpa ; ut volueris et tibi placuerit, sic facito cum ea; tantum ne succenseas, tantum ne mihi imputes, quæ illa petulanter egit. Neque enim meis affectionibus incitatus rem cum ea habui, ut erga eam sic afficiar, ut contra æquitatem ei patrociner. Scio quem tibi debeam honorem. Non ignoro famulorum ingratum animum. Nulla mihi ejus rei cura vel ratio. Unum tantum est cui studeo, ut tu mœrore careas et turbatione, ac in omni sis honore. »

V. Hoc est verum contubernium, hoc mariti officium, quando non magna diligentia ad mulieris spectat verba, sed imbecillitati sexus veniæ nonnihil concedit, hoc unum satagens, ut e medio tollatur tristitia, et pax atque concordia constringantur arctius. Audiant viri, et imitentur Justi lenitatem, et tantum honorem ac reverentiam mulieribus tribuant, et tanquam imbecilli vasculo parcant, ut concordiæ vinculum firmius consistat. Illæ enim veræ sunt divitiæ, illæ maximæ sunt facultates, si vir cum muliere non discordet, sed conjuncti sint ut corpus unum. « Erunt enim, » inquit, duo in carnem unam[1]. » Tales etsi in paupertate sint, etsi in vilitate, omnium sunt beatissimi, veram percipiunt voluptatem, et in continua degunt tranquillitate. Sicut contra qui hac non fruuntur, sed zelotypia laborant, et bonum pacis amittunt, etiamsi magnis affluant divitiis, etiamsi sumptuosas habeant mensas, etiamsi clari fuerint ac nobiles, miserrimi omnium sunt; turbas et fluctus sibi quotidie excogitant, sese invicem suspectos habent, nul-

[1] Gen. II, 24.

lamque voluptatem habere possunt, interno bello omnia confundente, multamque eis amaritudinem invehente. Verum hic nihil tale, sed Patriarcha indignationem matrisfamilias sua placavit lenitate, et data ei contra ancillam potestate, domum pace replevit. « Et afflixit eam, inquit, » Sara, et aufugit a facie ejus[1]. » Postquam domina illius punivit insolentiam, fugam iniit ancilla. Talis scilicet servorum mos est, quando non permittitur eis more suo agere, sed impediuntur eorum conatus, statim dominorum ruptis frenis, fugam capessunt. Cæterum hoc etiam vide, quomodo ancillæ supernum auxilium non desit, ob Justi videlicet honorem. Nam quia Justi semen intra se gerebat, ideo et Angeli aspectum videre meruit. « Invenit enim eam, » inquit, Angelus Domini prope fontem aquæ in solitudine » in via Sur[2]. » Considera benignitatem Domini, quomodo nullum despiciat, sed etiamsi servus sit vel ancilla, suam erga eum declaret providentiam, non ad dignitatem respiciens differentiam, sed ad animæ affectionem. Hic autem non propter ancillæ meritum Angelus assistit, sed ob honorem Justi. Nam sicut dixi, digna erat quæ non negligeretur, eo quod digna fuisset quæ semen Justi susciperet. « Et ut eam invenit Angelus, dixit ei : Agar ancilla Saræ, » unde venis, et quo vadis[3]? » Vide quomodo et Angeli dicta eam in memoriam suæ conditionis inducant. Nam ut attentiorem eam reddat, statim appellationem nominis ejus in medium affert, et dicit : « Agar. » Solemus enim diligentius auscultare, quando nominibus nostris vocamur. Deinde dicit : « Ancilla Saræ : » quo recordari eam jubet dominæ suæ, ut sciat se licet particeps fuerit herilis lecti, attamen dominam agnoscere debere Saram. Vide igitur Angelum interrogantem, ut eam ad respondendi necessitatem cogeret. « Unde, inquit, nunc in solitudinem hanc

[1] Gen. xvi, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. 8.

advenisti, et quo contendis? » Atque ob hoc in hac solitudine comparet Angelus, ut ne putet aliquem ex vulgaribus viatoribus eum esse qui interrogat. Solitudo enim erat, et nullus alius aderat : ut igitur scire possit non esse vulgarem aliquem, qui sibi colliquitur, eapropter in eremo apparuit, et sciscitatus illam est. Et inquit : « A facie Saræ dominæ » meæ ego fugio [1]. » Vides quomodo non negat dominatum, sed confitetur vere omnia? « Non est, inquit, homo qui interrogat, ut possim decipere. Primum dixit nomen meum, et dominæ meæ meminit : par est igitur ut et ego omnia vere dicam. « A facie, inquit, Saræ dominæ meæ ego fugio. » Vide quomodo citra odium meminit dominæ. Non dixit : « Me afflixit; » non dixit : « Me male mulctavit; non possum ferre molestiam ejus, et ideo fugam inii. » Nihil asperum locuta est, sed solum seipsam ut fugitivam accusavit. Vidisti ejus probitatem? vide quid iterum Angelus ei dixit. « Dixit au- » tem ei Angelus Domini : Revertere ad dominam tuam, » et humiliare sub manibus ejus [2]. » Ad hoc quidem, quod dixit : « A facie dominæ meæ fugio, » inquit, « Revertere, » et ne sis ingrata erga dominam tuam, quæ de te tam bene merita est. » Deinde quia ex fastu et superbia mentis dominam suam in iram excitaverat, inquit : « Et humiliare sub » manibus ejus, subjecta esto ei : hoc enim tibi proderit. Agnosce servitutem, ne ignores dominium, nihil sublime sapito, ne plus de te quam oportet sentias. « Humiliare » sub manibus ejus, magnam præ te fer obedientiam. » Satis ejus animam demulserant Angeli dicta, atque ejus spiritum compresserant; satis frenaverant ejus iracundiam, multam in cogitationibus serenitatem fecerant.

VI. Deinde ne putet temere et absque causa se hujusmodi providentia dignatam esse, sed discat se propter semen Justi tantam benevolentiam assecutam esse, vide

[1] Gen. XVI, 8. — [2] Ibid. 9.

quomodo eam consolatur, et mentem ejus erigit, et consolationem dat, quæ abunde sufficiat, cum ita subjungit: »Et dixit ei Angelus Domini: Multiplicans multiplicabo »semen tuum, et præ multitudine non numerabitur[1].» Et tibi, inquit, prædico tantum fore semen tuum, ut neque numero subjaceat. Ne igitur mœsta sis, neque succumbas, neque turberis animo, sed præ te fer omnem obedientiam. »Ecce enim uterum geris, et paries filium, et vocabis no»men ejus Ismaël[2].» Ideo, inquit, et partum tibi prædico, et nomen jam impono puero, qui nascetur, ut re certius comperta, sic regrediaris, et emendes quod deliquisti: »Quia audivit Dominus humilitatem tuam[3].» Hinc discamus quantum sit in afflictionibus lucrum, quanta calamitatis utilitas. Postquam enim secessit, et dolor auctus est, multisque circumdata est afflictionum molestiis, in solitudine, in deserto et angustiis versans, post tantam prosperitatem, et postquam in parem cum domina sua dignitatem evecta fuisset; ideo acceleratum nacta est subsidium. »Hæc enim tibi erunt, inquit, quæ promisi, et paries filium, »et semen tuum innumerabile erit, quia exaudivit Dominus »humilitatem tuam.» Ne igitur gravatim feramus, si molestiis prementibus humiliemur. Nihil enim ita nostræ naturæ conducit, ut sese submittere, et humiliare superbum spiritum, et inflatam mentem deprimere. Tunc enim nos magis audit Dominus, quando cum dolore animæ et corde contrito ipsum invocamus, majorem in precibus assiduitatem adhibentes. «Quia audivit Dominus humilitatem »tuam.» Postea prædicit pueri, qui nasciturus erat, studium. «Hic erit, inquit, agrestis homo, manus ejus con»tra omnes, et manus omnium contra eum; et contra fa»ciem omnium fratrum suorum habitabit[4].» Prædicit ei illum virilem et fortem futurum esse, bellatorem, ac terræ

[1] Gen. xvi, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 12.

colendæ vacaturum. Vidisti ex iis, quæ in ancillam gesta sunt, quanto in honore esset Patriarcha? Quidquid enim illi impensum est, Domini in Justum benevolentiam ostendit. Hæc ubi Angelus consuluit et felicia annuntiavit Agari, recessit. Cæterum vide iterum ancillæ probitatem. « Et » vocavit, inquit, nomen Domini, qui loquebatur sibi: Tu » es Deus, qui vidisti me: quia dixit: Etenim coram vidi eum » qui apparuit mihi. Propter hoc vocavit puteum, puteum » ubi coram vidi, inter Cades et inter Barach[1]. » Vide quomodo et hæc velit perpetuam memoriam indere loco per vocabuli impositionem. « Vocavit enim locum, Puteum » ubi coram vidi. » Vidisti et ancillam paulatim ex afflictionibus aliquanto castigatioribus moribus fieri, et gratum animum suum declarare erga beneficia, quibus cumulata fuerat, et gratiam, quibus potuit, referre providentiæ, quæ tantam ipsius gesserat curam? « Et peperit, inquit, Agar » Abræ filium, et vocavit Abram nomen ejus, quem peperit » sibi Agar, Ismaël[2]. »

VI. Hinc discimus quantum bonum sit mansuetudo, quantum lucri habeat, et quanti fructus ex afflictionibus proveniant. Nam mansuetudine Patriarcha placavit Saram indignabundam, et famulæ potestatem ei dedit, domumque pace replevit; afflictionis autem fructus in ancilla videre licet. Quia postquam ab hera afflicta fugit, et multum ærumnosa fuit, ac cum animi dolore Dominum invocavit, et statim supernam visitationem assecuta est. Ut enim discat se per humilitatem et afflictionem tanta providentia dignatam esse, dicit Angelus ei: « Uterum geris, et » paries filium, et vocabis nomen ejus Ismaël, quoniam au» divit Dominus humilitatem tuam. » Itaque, dilecti, cum sciamus nos, si vigilaverimus, ex ærumnis magis ad Dominum accessuros, et ejus gratiam nobis tum conciliaturos,

[1] Gen. XVI, 13, 14. — [2] Ibid. 15.

cum dolente anima et fervidis lacrymis ad ipsum accesserimus, ne doleamus in afflictionibus, sed lucrum, quod ex afflictionibus provenit, cogitantes, omnia quæ nobis eveniunt placido feramus animo, et discamus humani esse et mansueti erga omnes quidem, maxime autem erga uxores nostras; ac summopere curemus, ut sive juste, sive injuste nos arguant, ne ita accurate excutiamus causas, sed unius rei nobis cura sit, ut tristitiæ causa e medio tollatur, crescatque ac roboretur pax domestica, ut et illa ad virum suum habeat conversionem, et vir ab externis ac forensibus negotiis et turbationibus ad eam quasi ad portum confugere, et omnigenam invenire possit consolationem. In adjutorium enim data est uxor, ut contentus ejus consolatione, vir adversus ingruentia mala resistere valeat. Nam si fuerit ornata virtutibus et mansueta, non solum viro suo societatis consolationem, sed et in aliis omnibus multum erit utilis, omnia illi levia et facilia reddet, et percipere non sinet illum aut externas aut eas, quæ quotidie domi nascuntur, difficultates; sed quasi gubernator optimus omnem animi tempestatem in serenitatem sua sapientia convertet, prudentiaque sua magnam conferet consolationem. Enimvero qui sic conjuncti fuerint, a nulla rerum difficultate male habebunt. Quando enim concordia, et pax, et vinculum dilectionis cum muliere et viro fuerit, omnia simul affluent bona et nullis insidiis expositi erunt, magno et inexpugnabili quodam muro circumdati, hoc est, ex ea, quæ secundum Deum est, concordia. Hoc adamante firmiores, hoc ferro fortiores eos reddet; hoc omnibus divitiis et abundantia magis locupletabit; hoc ad supernam gloriam illos deducet; hoc et Dei benevolentiam eis ubertim conciliabit. Proinde oro ne quid illi præferendum existimemus; sed omnia faciamus et agamus, ut tranquillitas et pax sit inter cohabitantes. Tunc enim et filii, qui nas-

cuntur, parentum virtutem sequentur, quos imitabuntur et servi, et undique domus virtute florebit, eritque multiplex rerum prosperitas. Quando enim divina cæteris præferimus, facile alia omnia prospere nobis succedent, et nullam sentiemus molestiam, suppeditante nobis omnia largiter divina bonitate. Ut igitur etiam ipsi absque tristitia, et temporis istius vitam transigamus, et majorem Domini benevolentiam magis ac magis nobis conciliemus; virtutem sectemur, concordiam et pacem in domum nostram introducere conemur; curæ nobis sint educatio liberorum moresque famulorum, ut pro omnibus largis acceptis remunerationibus, mereamur et promissa bona, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et sancto Spiritu, sit gloria, imperium, et honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXXIX.

Quando autem factus est Abram nonaginta novem annorum, apparuit ei Deus[1].

I. Vidistis, dilectissimi, quomodo nihil sit otiose in divina Scriptura positum? vidistis quantum utilitatis heri percepimus, cum de Agar ancilla fugitiva dissereremus? Didicimus enim Patriarchæ lenitatem, eximiam continentiam, reverentiam, quam erga Saram exhibuit, et quomodo concordiam bonis omnibus præferendam duxerit. Vidimus Dei ineffabilem benignitatem, quomodo et in honorem

[1] Gen. XVII, 1.

Justi non solum reduxit Agar, quæ in solitudine errabat, et ob timorem dominæ aufugerat, sed et ei Ismaëlem prolem dedit; inde Justo magnum solatium excogitans, tantæque patientiæ mercedes ei retribuens. Et postquam natus est Ismaël, volens nos docere Scriptura tempus Patriarchæ, etiam numerum annorum nobis designavit, dicens: » Quando natus est Ismaël, annorum octoginta sex erat » Abram [1]. » Videamus autem et hoc loco, id quod et ex sequentibus discemus, insignem patientiam Justi, et ineffabilem atque eximiam benignitatem Domini. Sciemus autem utraque evidenter, si iterum tempora vitæ Justi addiscere poterimus, et quomodo bonus Deus quæ ad se attinent omni tempore dispenset, probans suum famulum, et piam ejus mentem detegens. Ipse enim clare præsciebat famuli sui gratum animum, animæ ejus pulchritudinem, margaritamque hanc evidenter agnoscebat; sed quia voluit omnibus tunc præsentibus eum notum facere, ut et posterioribus sæculis ipsa Justi virtus ad imitationem ac zelum, eos qui æmulari vellent, provocaret: idcirco paulatim mentem Justi tam opulentam nobis detegit, ut discamus et nos divinis promissionibus non diffidere, neque dilationem gravatim ferre, sed majorem spem in invisibilibus, quam in visibilibus ponere, quæ Dominus omnium promiserit, et sciamus non esse possibile ut unquam excidant promissa Dei; sed etsi longo post tempore eveniant aliqua divinis promissis diversa, ne propterea mens turbetur, sed cognoscamus ejus, qui promisit, sapientiam et invictam virtutem, et eum, quandocumque voluerit, opere quæ sibi placita sunt complere posse, omniaque ei cessura et obtemperatura esse. Nam quia dominus est naturæ et opifex, potest etiam dare ea, quæ supra naturam sunt. Ne igitur ad propriam imbecillitatem respicientes, curiosius quæ a

[1] Gen. XVI, 16.

Deo fiunt inquiramus, neque ad naturæ ordinem intendentes, mentem dividamus; sed sicut grati famuli, immensam Domini nostri potentiam non ignorantes, credamus ejus promissionibus; ut humanis viribus superiores facti, promissa assequamur omnino, et ejus fruamur benevolentia, ac pro nostro virili Deum quoque timeamus. Maximus enim hic est noster honos, quem offerre possumus, ut virtuti ipsius fidamus, etiamsi carneis oculis quæ sunt contraria videamus. Et quid admiraris, si apud Deum honor sit maximus non dubitare? etiam apud homines, cum quid ex his fluxis et corruptioni obnoxiis rebus nobis promittitur, si nos de promissis non dubitemus, sed promittenti fidem habeamus; id maximo honori ducitur, quod nempe non dubitemus, sed promissis fidamus. Quod si hoc in hominibus, qui tam crebro vel mutantur, vel ob infirmitatem præstare nihil valent, quanto magis omnipotentis Dei promissis credere debemus, etiamsi interim multum temporis interfluat? Hæc autem a me nunc non absque causa dicta sunt, sed ut scire possimus, cum venerimus ad principium eorum, quæ hodie nobis sunt proposita, quomodo benignus Deus volens, apud omnes nobilem reddere Patriarcham, tot annis procrastinavit; et interim Justus non ægre ferebat, non ob diuturnitatem torpescebat, nec desperabat, sed bona spe vegetatus, religiosum animum in omnibus præ se ferebat. Sciemus autem liquido omnem Patriarchæ virtutem, si didicerimus quantum interea tempus elapsum fuerit. Omnia enim beatus Moses, Spiritu sancto afflatus, clare docebit. Quid igitur ille dicit? Quando obedivit mandato Dei, et migrans a Charran, in Chananæam contendit, annorum erat septuaginta quinque. Et statim ut venit in Chananæam, Dominus promisit ei et semini ejus daturum se omnem terram, et tanto numero multiplicaturum, ut innumerabile fiat sicut arena et stellæ.

Et post promissionem hanc multa interim acciderunt Justo, nempe descensus in Ægyptum propter famem, raptus Saræ, et statim divina providentia. Iterum post reditum ab Ægypto, alia occasione Saræ molestiæ a rege Gerarorum, et statim a Deo subsidium. Atque hæc sibi accidentia omnia videns Justus post promissionem illam, non turbabatur animo, neque curiosius disquirebat quare, accepta promissione tali, in tantas talesque tentationes quotidie incideret, et tanto tempore maneret absque prole. Noluit enim, utpote pius, humanis rationibus ea, quæ a Deo fiebant, subjicere, et boni consulebat, grateque suscipiebat quæcumque Deo fuerant visa.

II. Et post decimum annum suscepit Ismaëlem ex ancilla, posteaque in illo putavit promissionem adimplendam. Erat enim Patriarcha, quando natus est ei Ismaël, annorum octoginta sex; sed iterum tredecim annis exercetur a benigno Deo ejus patientia, donec ipsius promissio impleatur. Nam quia probe noverat, quemadmodum aurum in fornace temporis diuturnitate, ita Justum purgari, ejusque virtutem clariorem et illustriorem fieri; « Quando factus est Abram annorum nonaginta novem, inquit, apparuit ei Deus iterum[1]. » Et quarenam tanto tempore distulit? ut non solum Justi patientiam et virtutem discamus, sed et immensam ipsius potentiam videamus. Cum enim nihil spei et expectationis esset in natura, quæ ad procreandam prolem inutilis erat, et membra præ senectute languida et frigida essent, tunc tandem Justi virtutem detexit, et suam potentiam indicavit, promissionem implendo. Sed operæ-pretium est ut iterum audiamus ea ipsa, quæ cum illo Deus locutus est, verba. « Cum factus enim esset, inquit, nonaginta novem annorum, apparuit ei Deus, et dixit ei. » Cum autem audieris, « Apparuit, »

[1] Gen. XVII, 1.

nihil humile suspiceris, neque putes oculis carnalibus videri divinam illam et incorruptibilem potentiam, sed pie omnia intellige. Apparuit igitur ei Deus : hoc est, visitatione sua illum dignatus est, et dignum duxit eum cujus curam agerct, usus magna sermonis attemperatione. « Dicit enim, inquit, ad eum : Ego sum Deus tuus, place » coram me, et esto irreprehensibilis, et ponam testamentum » meum inter me, et inter te, et multiplicabo te valde. Et » procidit Abram super faciem suam[1]. » Magna Justi probitas, excellens item clementissimi Dei in illum benignitas. « Ego sum, inquit, Deus tuus : » quasi diceret : « Ego sum, qui usque in præsens res tuas variis modis dispenso. Ego sum, qui te e domo tua evocavi, et huc duxi, qui omni tempore propugnator tuus sum, et qui te de inimicis victorem effeci. Ego sum : et non dixit simpliciter : Ego sum Deus, sed : « Ego sum Deus tuus. » Vide miram bonitatem, quomodo hoc etiam additamento amorem suum erga Justum declaravit. Nam qui totius mundi est Deus, et universi opifex, creator cœli et terræ, dicit : « Ego sum » Deus tuus. » Ingens profecto honor, qui Justo tribuitur. Sic et Prophetis loqui mos est. Nam sicut ipse nunc, cum sit dominus communis omnium, a servo ut peculiaris vocari voluit, inveniemus etiam eum post hæc dicentem : « Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob[2]; » ita et Prophetæ dicere consueverunt : « Deus, Deus meus : » non concludentes ejus dominium, sed amorem immensum declarantes. Non igitur mirum si homines hoc faciant, sed quod ipse erga homines id faciat, id vero novum est et mirabile. Cæterum ne miremur, dilecti, sed audiamus Prophetam dicentem : « Melior est unus faciens voluntatem » Domini, quam innumeri peccatores[3]. » Et iterum audiamus Paulum dicentem : « Obambulaverunt in melotis, in

[1] Gen. XVII, 1-3. — [2] Exod. III, 6. — [3] Eccli. XVI, 3.

» pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus » dignus non erat mundus[1]. » Sic Propheta quidem pronuntiat unum, qui facit voluntatem Domini, impiis innumeris meliorem. Beatus vero Paulus, doctor orbis, memorans bonos omnes in afflictionibus hic agentes, inquit : « Quibus dignus non erat mundus. » Ita cum dixisset totum mundum, mundo opposuit eos, qui hic vexantur et affliguntur, ut discas quanta sit virtutis magnitudo. Atque ea de causa Dominus Deus inquit ad Patriarcham : « Ego » sum Deus tuus, place coram me, et esto irreprehensi- » bilis. » Neque enim contemnam tuæ virtutis sudores, sed « Ponam testamentum meum inter me et inter te, et multi- » plicabo te valde. » Non tantum faciam te in multitudinem magnam crescere, sed « valde, » declarans incrementum plurimum. Quod supra memorabat, cum diceret sicut arenam et stellas, id hic per adverbium, « valde, » significavit. At gratus et religiosus famulus, videns tantam Dei indulgentiam, et erga famulum suum curam obstupescens, animoque versans et naturam suam, et bonitatem immensamque virtutem Dei, « Cecidit, inquit, in faciem suam : » gratum animum hoc modo declarans. Non solum enim non tunc fuit arrogantior, neque superbiebat propter favorem Dei quem experiebatur, sed et multo magis humiliabatur. « Et cecidit, inquit, in faciem. » Ita enim gratus animus, quanto majori fruitur fiducia, tanto majorem Deo reverentiam exhibet. « Cecidit enim, inquit, in faciem suam. » Et quia post tantam fiduciam Justus seipsum et naturæ suæ imbecillitatem considerans, neque oculos attollere audebat, sed in faciem pronus multam declarabat reverentiam : vide iterum boni Dei ineffabilem benignitatem. « Lo- » cutus est enim, inquit, ei Deus dicens : Ecce ego et » testamentum meum tecum, et eris pater multitudinis

[1] Hebr. XI, 37, 38.

» gentium, et non vocabitur ultra nomen tuum Abram, » sed erit nomen tuum Abraham : quia patrem multarum » gentium constitui te, faciamque te crescere valde : et » ponam te in gentem, et reges ex te egredientur [1]. »

III. Considera, dilecte, quomodo omnia Justo manifeste prædicat, et ut majoribus cum argumentis certum reddat, etiam litteram addit nomini ejus, et inquit : « Eris » pater multitudinis gentium. Non vocabitur enim nomen » tuum Abram, sed Abraham, quia patrem multarum » gentium constitui te. » Nam sicut prius nomen ejus transitum indicabat : Abram enim transitorem sonat, secundum Hebræorum linguam, et hoc sciunt qui linguæ illius sunt periti. Itaque parentes ejus nomen hoc indiderant, eo quod a patria sua in Chananæam transiturus erat. Jam fortasse dixerit quispiam : « Cum parentes ejus infideles fuerint, unde illis præscientia hæc, ut quod multo tempore postea futurum erat, nomine complecterentur ? » Sed est etiam hoc omnipotentis sapientiæ Dei argumentum, quæ sæpenumero per infideles ejusmodi res dispensat, et multa similia invenimus etiam in aliis facta. Statim enim occurrit nobis et Noë vocabulum : neque enim absque causa et in vanum etiam huic nomen indiderunt parentes, sed præsignarunt subsecuturum diluvium. Enimvero et patrem hujus non ideo nomen puero indidisse, quod ipse Justus esset, audi Scripturam dicentem : « Noë solum in» ventum esse Justum perfectum in generatione sua [2]. » Non autem obticuisset Scriptura, neque dixisset : « Noë solus » Justus erat, » si et Lamech pater ejus virtutem Justi fuisset imitatus. Impositurus itaque puero nomen, inquit : « Et » vocabitur nomen ejus Noë; hic faciet nos quiescere ab » operibus nostris, et a molestiis manuum nostrarum, et » a terra, quam maledixit Dominus Deus [3]. » Unde illi, quæso,

[1] Gen. XVII, 4-6. — [2] Id. VI, 9. — [3] Id. V, 29.

esset præscientia eorum, quæ post tot sæcula erant eventura; dicit enim: « Vocabitur, inquit, Noë; hic enim nos » quiescere faciet. » Nomen autem Noë lingua Hebræorum quies dicitur. Itaque quia, ingruente diluvio, hic solus mundum servaturus, et posterioris generationis futurus auctor erat, idcirco inquit: « Hic faciet nos requiescere: » requiem diluvium vocans. Nam omnem terram quasi fatigatam et inhabitantium malitia valde deteriorem factam, superveniens diluvii aquarum inundantia, quæ finem malitiæ malorum istorum hominum faciebat, et terram repurgavit, quam inhabitantium malitia immundam fecerat: et illos puniendo in quietem induxit. « Mors enim, ut inquit » ille, requies viro[1]. » Vidisti quomodo et jam per incredulos multa sæpe præsignificari curat? Eodem modo et Patriarchæ nomen parentes indiderant, statim ab initio declarantes ipsum peregrinum fore, et transiturum flumen, ut in terram alienam veniret. Quoniam igitur, inquit, nomen, a parentibus tibi inditum, illud præsignificavit te inde huc transiturum esse, accipe et unius elementi additionem, ut scias hoc tibi declarari te multarum gentium fore patrem. Et vide quam accurate sit locutus. Non dixit omnium gentium, sed multarum gentium: nam quia erant et aliæ gentes inde expellendæ, ut semen Justi hæreditatem acciperet, ideo dicit: « Patrem multarum gen- » tium constitui te. » Sciens, inquit, tuæ virtutis magnitudinem, multarum gentium doctorem te faciam, « Et crescere » te faciam ac multiplicari valde, valde: et ponam te in » gentes, et reges ex te egredientur. » Ne perfunctorie transeamus quæ dicuntur, dilectissimi: nam si cogitaverimus Patriarchæ ætatem, et eum hæc in extrema senecta audisse, obstupescemus Justi virtutem, et benigni Dei eximiam potentiam: quia ex homine propemodum mortuo,

[1] Job. III, 23 apud LXX.

et membris invalido, qui et quotidie mortem præ oculis imaginabatur, in tantum auctum iri significavit semen, ut et in multas gentes exiret; neque id solum, sed etiam reges ex eo egrederentur. Vidisti promissionis incrementum: « Faciam te crescere, inquit, valde, valde. » Duplicationem hujus adverbii non frustra adjecit, sed ut significet ex Justo miram multitudinem exeundam. Quoniam igitur per elementi additionem, quasi in columna quadam indelebilem promissionem ei inscripsit, iterum dicit : « Et statuam testamentum meum inter te, et inter semen tuum » post te in generationes eorum, in testamentum sempiter» num, ut sim Deus tuus [1]. » Non solum erga te magnam declarabo providentiam et curam, sed et erga semen tuum, et post tuam mortem. Vide quomodo recreet animam Justi, promittens ei se seminis quoque ejus multam curam habiturum. Et quæ virtus testamenti? « Ut sim Deus tuus, in» quit, et seminis tui post te [2]. » Hoc enim erit tibi et semini tuo caput bonorum. « Et dabo tibi et semini tuo post » te terram in qua peregrinus es, omnem terram Chanaan » in possessionem sempiternam, et ero eorum Deus [3]. » Propter tuam, inquit, virtutem posteri quoque tui mea fruentur providentia : « Et dabo eis in possessionem æter» nam terram Chanaan, et ero eorum Deus. » Quid est, « Et ero eorum Deus? » Hoc est, multam me eorum curam et providentiam habere ostendam, et meum in omnibus subsidium illis præstabo. Tantum tu testamentum meum observa, et semen tuum post te in generationibus eorum. Nihil aliud a vobis requiro, quam obedientiam gratumve animum, et ego omnia quæcumque pollicitus sum, opere complebo.

IV. Insuper volens eos, qui ex ipso nascituri erant, peculiarem suum facere populum : ut postea, cum multitudo

[1] Gen. XVII, 7. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 8.

propagaretur, non se gentibus illis, quarum hæreditatem occupatura erat, commisceret : insuperque, quia secundum prædictionem suam in Ægypto servituri erant ; ut ne gentibus commiscerentur in Ægypto, circumcisionem, signi gratia, Justo præcipit, et inquit : « Hoc est testa- » mentum quod servabis inter me et vos, et inter semen » tuum post te in generationibus illorum. Circumcidetur in » vobis omne masculinum. Circumcidetis carnem præputii » vestri [1]. » Deinde ut doceat et illos et omnes nos, quare hoc præceperit, et se non alterius cujuspiam gratia id facere, quam ut esset assignatus et sibi segregatus populus, inquit : « Et erit in signum testamenti inter me et » vos [2]. » Et postea etiam de tempore imperat, quo conveniat hoc fieri. « Puellus enim, inquit, octo dierum cir- » cumcidetur vobis, et vernaculus, et emptitius : et omnes » in summa, ut ita dicam, qui apud vos sunt, hoc signum » suscipient. Et quisquis non circumcidetur in die consti- » tuto, perdetur : quia testamentum meum dissipavit [3], » quia transgressus est, inquit, præceptum. Vide sapientiam Domini, quomodo cum sciret imperfectas et pravas eorum mentes futuras, signum circumcisionis quasi frenum quoddam imposuit, ad indomitos eorum impetus cohibendos, ut ne gentibus commiscerentur. Nam quia sciebat eorum lasciviam, et eos licet infinities monitos, ut ab illicito impetu abstinerent, obedituros non esse; ideo dato eis perpetuo memoriali, injecit eis circumcisionis signum, quasi vinculum quoddam; deditque eis leges et regulas, ultra quas transire eis non liceret, ut sua gente contenti essent, et nullo modo cum gentibus se commiscerent, sed Patriarchæ semen impermixtum maneret, ut sic et promissa in eis compleri possent. Et quemadmodum vir aliquis temperans et lenis, ancillam habens petulantem,

[1] Gen. xvii, 10-11. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 12-14.

terminos et regulas illi dat, ne unquam extra vestibula prodeat; neque cum prætereuntibus conveniat, imo nonnunquam pedibus compedes addit, ut sic illius intemperantiam coërcere valeat : ita et benignus Dominus circumcisionis signum carni eorum indidit, quasi pedibus vinculum quoddam, ut domesticum habentes signum, non ultra doctrina aliorum opus haberent. Atqui ingrati insensatique Judæi etiam nunc, cum tempus non est, circumcisionem servare volunt, puerilemque declarant mentem. Cujus enim rei gratia, dic mihi, nunc circumcidi volunt? Nam tunc quidem, ut ne impiis illis gentibus se commiscerent, hoc in mandatis acceperant : nunc autem per Dei gratiam omnibus ad lucem veritatis adductis, quæ circumcisionis utilitas? Numquid ad animæ libertatem aliquid confert carnis depositio? Non audierunt manifeste Deum dicentem : « Et erit in signum testamenti, » quasi demonstrantem ipsos ob multam socordiam tali signo indiguisse? Ita enim et in humanis rebus nonnunquam fieri solet. Quando non habemus aliquibus fidem, curamus ut ab ipsis signum pignoris loco recipiamus : similiter et omnium Dominus, sciens ipsorum animi inconstantiam, hoc ab eis signum petere voluit : non ut semper maneat signum hoc, sed ut postquam antiqua illa finem acceperint, et signi usus auferatur. Nam sicut qui signum expetunt, et pignus accipere volunt, cum negotium perfectum fuerit, tunc et signum tollunt; ita etiam hic cum, ut populus ille ortus a Patriarcha conspicuus fieret, signum hoc apud vos introductum sit, oportebat, postquam gentes illæ, propter quas signum accepistis, partim deletæ sunt, partim post illos ad veritatis lucem accesserunt, non jam amplius propriæ improbitatis indicium circumferre, sed liberos esse, et ad pristinam nobilitatem redire. Cogita enim eximium illum Patriarcham, priusquam acciperet circumcisionis

mandatum; (nonaginta enim et novem annorum erat quando hoc ei præceptum est;) acceptum fuisse Deo, et sexcenties a Domino celebratum. Et quia propediem promissiones erant implendæ, nasciturusque Isaac, ut augendum genus, et Patriarchæ emigrandum erat ex hac vita, tunc demum accipit mandatum circumcisionis, et in tali ætate circumciditur, ut posteris omnibus lex quædam et regula fierent ea, quæ Patriarcha prior fecerat.

V. Et ut evidenter discatis, dilecti, hoc nihil ad animæ virtutem conducere, ex iis quæ facta sunt videri potest. Cur enim ait: « Octo dierum infans circumcidetur? » Tempus definitum esse a benigno Deo duabus de causis opinor; una, ut in ætate immatura facilius circumcisionis in carne molestiam ferre posset; alia, ut rebus ipsis disceremus id animæ nihil conducere, sed hoc fieri signi gratia. Puer enim immaturus, cum ea quæ fiunt ignorat, neque sensum eorum habet, quam inde in anima sua utilitatem accipere poterit? Illa enim sunt vere bona opera animæ, quæ ex electione fiunt. Animæ enim bonum opus est virtutem eligere, et malitiam fugere. Animæ bonum opus est, non modo non plura quam oportet concupiscere, sed etiam facultates tribuere indigentibus. Animæ bonum opus est, non addictum esse rebus præsentibus, sed eas quidem despicere, futuras autem continuo in animo habere. In carne vero signum accipere, quale bonum opus fuerit? Verum ingrati illi et insensati Judæi, quamvis jam illuxerit veritas, adhuc in umbra sedent; et quamvis Sol justitiæ affulserit, qui lucis suæ radios undique emisit, adhuc lucernariæ luci sunt addicti; et quamvis sit tempus ut solido pascantur cibo, ipsi adhuc lacte nutriuntur; neque beatum Paulum audire volunt clamantem et dicentem de Patriarcha: « Et signum accepit circumci» sionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præpu-

» tio[1].» Vide quomodo utraque nos docuit, et ipsum accepisse signi loco circumcisionem, et cum præputiatus erat, justitiam, quæ est ex fide, ostendisse. Nam ne impudenter Judæus dicat : « Nonne circumcisio ei justitiam conciliavit ? » Idcirco Beatus ille « Ad pedes Gamalielis eruditus, et in » lege apprime institutus[2] » inquit : « Ne putetis, impudentes Judæi, circumcisionem ipsi aliquid ad justitiam contulisse » : nam cum illo tempore præputii fidem præ se ferret, audivit : « Credidit autem Abraham Deo, et reputa- » tum est ei in justitiam[3]. » Cum igitur esset jam Justus ob suam in Deum fidem, tunc in signum circumcisionem accepit. Et primum quidem nomini ejus littera additur, deinde autem circumcisio imperatur : quo ostendit Deus se ob multam virtutem Justum peculiariter adoptasse, et propter illum etiam eos, qui ex eo nascituri erant. Et quemadmodum cum quis servum comparaverit, nomen ejus et habitum sæpe immutat, omniaque facit ut sciatur ipsius esse, ac sub cujus sit dominatu præ se ferat ; ita nimirum et omnium Dominus, quasi posthac separare eos volens ab aliis hominibus, adjecta quidem littera declaravit illum multorum populorum fore patrem : circumcisione autem ejus populum distinctum fore, et semen ex eo nasciturum ab aliis gentibus sequestratum. Quod si et illi ob cæcitatem suam adhuc servare volunt carnis circumcisionem, non audientes iterum Paulum dicentem : « Si cir- » cumcidimini, Christus nihil vobis proderit[4]. » Nam propter hæc advenit Dominus, ut omnia illa tolleret, atque ideo totam legem implevit, ut legis observatio finem haberet. Idcirco dicebat beatus Paulus : « Quicumque in lege » justificamini, a gratia excidistis[5]. » Verum nos pareamus Beato huic, et non manufactam circumcisionem suscipia-

[1] Rom. IV, 11. — [2] Act. XXII, 3. — [3] Rom. IV, 3. — [4] Galat. V, 2. — [5] Ibid. 4.

mus. Dicit enim : « In quo circumcisi estis circumcisione » non manufacta, in despoliatione peccatorum carnis, in » circumcisione Christi [1]. » Deinde docens nos diligentius quid sit ejusmodi circumcisio, subdit : « Consepulti ei in » baptismo[2]. » Sicut enim illos circumcisionis signum ab aliis gentibus segregabat, et demonstrabat eos peculiariter ad Deum pertinere : simili modo etiam apud nos circumcisio per baptismum evidentiorem facit separationem et discretionem fidelium et infidelium. Dicit enim : « In quo circum- » cisi estis circumcisione non manufacta, in despoliatione peccatorum carnis. » Nam id quod illic operatur circumcisio in depositionem carnis, hoc hic agit baptismus in depositionem peccatorum. Igitur qui semel carnis peccata exuimus, et puram induti sumus vestem, maneamus, dilecti, in puritate, et affectionibus carnis superiores facti, virtutem amplexemur. Et qui sub gratia sumus, eum qui in lege, imo ante legem fuit, æmulemur, ut cum vestigia ejus sequendo vitam nostram rexerimus, mereamur in illius sinus occurrere, et sempiternis frui bonis, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, et Spiritui sancto sit gloria, imperium, et honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Coloss. II, 11. — [2] Ibid. 12.

HOMILIA XL.

Et dixit Deus Abrahæ : Sara uxor tua non vocabitur Sara, sed Sarra erit nomen ejus[1].

Age reliquias hesternæ mensæ vobis proponamus, et finem hodie imponamus sermoni, imo benedictioni et promissioni, quam fecit universorum Dominus Patriarchæ. Verum audiens reliquias mensæ, ne quid sensibile suspiceris. Neque enim quales sunt eduliorum sensibilium, tales spiritualium reliquiæ. Illæ enim cum frigidæ factæ fuerint, haud parem voluptatem convivatoribus præstant : nam si ad unum aut alterum diem fuerint reservatæ, inutiles omnino fiunt ; istæ vero non solum si in unum et alterum diem, sed et quantovis tempore relictæ fuerint, parem exhibent utilitatem, eamdemque afferunt voluptatem : divinæ enim sunt et spirituales, neque ullum eis a tempore nocumentum imminet ; sed quotidie novum vigorem afferunt, et eos, qui illis frui volunt, multa implent lætitia. Proinde quia talis harum reliquiarum vis est, age alacriter et vos magnam inde voluptatem auferte, nosque fidentes earum efficaciæ, proponamus eas vestræ charitati. Verum ut vobis sermo ille manifestior videatur, operæ-pretium fuerit meminisse finis heri dictorum, ut sic ordinem ac seriem assecuti, doctrinam attingamus. Heri præceptum circumcisionis adduximus in medium, et dictum illud Dei ad Patriarcham : « Circumcidetur omne masculinum ves- » trum, et erit in signum testamenti inter me et vos. Et

[1] Gen. XVII, 15.

» puer octo dierum circumcidetur. Et qui non circumcisus » fuerit, peribit anima illa : quia testamentum meum dissi- » pavit. » Ibi sermonem finivimus in circumcisionis argumento, et ne multitudine dictorum vestram obrueremus mentem, noluimus ultra progredi. Neque enim hoc solum curamus, ut multa dicamus, et postea abscedamus, sed nostri sermonis doctrinam vestris viribus cupimus esse adæquatam, ut fructu quopiam ex dictis percepto domum redeatis omnes. Age igitur ad ea, quæ dicta sunt, adjungamus et reliqua, ut videamus post circumcisionis præceptum, quid benignus Deus Patriarchæ loquatur et proponat. « Et dixit, inquit, Deus Abrahæ : Sara uxor tua non ultra » vocabitur nomine suo Sara, sed Sarra erit nomen ejus[1]. Quemadmodum, inquit, elemento tibi addito significavi te patrem futurum multarum gentium ; ita et Saræ similiter appono litteram, ut discas nunc tempus adesse ut olim a me promissa impleantur. « Erit, inquit, nomen ejus Sarra. » Benedicam autem eam, et dabo tibi ex ea filium, et be- » nedicam illum, et erit in gentem, et reges gentium ex eo » exibunt[2]. » Idcirco prius litteram adjeci, ut scias omnino futura esse quæ a me dicta sunt. Ne igitur ad infirmitatem naturæ spectans, animum desponde, sed potius ad virtutis meæ magnitudinem respiciens, fidem habe iis, quæ a me dicta sunt. « Benedicam enim eam, et dabo tibi ex ea fi- » lium, et benedicam illum, et erit in gentes, et reges exi- » bunt ex eo. » Excedebant humanam naturam promissa ; et perinde fuit ac si aliquis polliceretur ex lapidibus homines se facturum. Nihil enim a lapidibus differebant, quantum ad generationem attinet ; et Patriarcha præ senectute prope impotens erat, et ad filiorum procreationem omnino inutilis ; et Sarra, ad hoc quod natura sterilis erat, laborabat et ætatis et senectutis vitio. Cæterum Justus hæc au-

[1] Gen. XVII, 15. — [2] Ibid. 16.

diens, putansque olim Dei promissionem impletam in Ismaële; quia enim dixit : « Tibi et semini tuo dabo terram » hanc ; » nec distinxit se de filio ex Sarra nascituro loqui ; ille cogitabat secum jam promissiones impletas esse; nunc autem audiens Dominum Deum dicentem : « Benedicam » Sarram, et dabo tibi ex ea filium, et benedicam illum, et » erit in gentes ; » et iterum : « Ex illo reges gentium egre» dientur ; » cum nesciret quid diceret; neque enim Dei verbis credere non poterat vir tam religiosus ; ad suam respiciens ætatem, et Sarræ sterilitatem, quæ ad illam usque ætatem perduraverat, consilii inops et obstupescens ob promissionem Dei, « Cecidit, inquit, in faciem, et risit [1].»

II. Videns miram promissionem, et potentiam ejus qui promiserat cogitans, « Cecidit in faciem, et risit, » hoc est, voluptate perfusus est. Et in animo cogitabat quomodo secundum humanam consuetudinem hoc fieri posset, num centenario nasceretur filius, ac num sterilis et nonagenaria repente posset idonea fieri ad partum ; atque cum hæc animo cogitasset, non audebat tale quiddam lingua effari; sed gratum exhibens animum oravit pro Ismaële, quasi diceret : «Domine, satis me consolatus es, et dolorem, quem ex prolis inopia gerebam, dato Ismaële in lætitiam vertisti. Nato enim illo, neque in mentem postea accepi, vel cogitavi aliquando e Sarra nasciturum mihi filium, sed neque ipsa hoc expectavit ; ideoque Agar mihi tradidit, omnem sibi spem denegans. Magnam consolationem ambo accepimus nato filio Ismaële. Hic igitur, qui a te datus est, « Vivat » coram te [2], » et abunde satis recreati erimus, et senectutem nostram illius vita solabitur. » Quid igitur ad hæc benignus Dominus? Quia piam Justi mentem tanto tempore satis probaverat, et Sarræ fidem; quia viderat utrumque nihil sibi de suis promittentem viribus, Abraham quidem

[1] Gen, XVII, 17. — [2] Ibid. 18.

propter senectutem, Sarram autem propter sterilitatem atque ætatem, dicit : «Nunc quia omnino vobis hoc esse videtur impossibile ; idcirco enim et ego tandiu distuli, ut ostendam longe ultra naturam esse donum quod concedo, quo et vos aliique omnes his factis discant me et naturæ Dominum esse, et ad quodcumque libuerit ea uti, ipsamque obsequi, et cedere præceptis meis. Qui enim eam ex nihilo produxi, multo magis cum jam sit, et claudicet, erigere possum. Ut igitur melius confidere possis, audi et expergiscere, repulsisque cogitationibus mentis tuæ, accipito ex iis, quæ tibi dicuntur, certum argumentum. Ecce enim Sarra uxor tua, quam putas, tum propter sterilitatem, tum propter senium, parere non posse, ipsa pariet tibi filium ; et ut nihil hæsites, ecce tibi et nomen ejus, qui nascetur, præmonstrabo. Eum enim qui nascetur vocabis Isaac. « Et ponam testamentum sempiternum, et semini » ejus post eum[1]. » Hic etenim est, quem primum et ab initio tibi promisi, ac in hoc promissiones meæ implebuntur. Proinde et omnia tibi prædico non solum quod nasciturus sit, sed et quomodo eum vocare debeas, atque me ei constituturum testamentum meum; neque hoc solum, sed « Et » semini ejus post eum. » Deinde liberalis Dominus, qui semper accumulare solet beneficia, et longe nostras excedere petitiones ; quoniam mentem Justi erexerat, et per ea quæ promisit, fere juvenem ex sene fecerat, eumque qui mortuus erat, ut ita dicam, verbis fœcundarat, beneficiis eum largissimis prosequens, inquit : « Et hæc quidem, quæ scilicet promisi, opere complebo ; et etiam quod de Ismaële rogasti, concedam tibi. Audivi enim orationem tuam. « Et » benedixi eum, et augebo eum, et multiplicabo eum valde, » valde. Duodecim gentes generabit, et dabo eum in gentem » magnam[2]. » Quandoquidem enim, inquit, semen tuum

[1] Gen. XVII, 19. — [2] Ibid. 20.

est, sic augebo eum, et multiplicabo valde, ut duodecim gentes ex eo procedant. « Cæterum testamentum meum » statuam cum Isaac, quem tibi Sarra pariet tempore hoc, » anno sequente[1]. » Vide, obsecro, hic, dilecte, quomodo Justus in uno temporis momento mercedes omnis temporis accepit, et impletum est illud quod Christus Discipulis suis dixit : « Quisquis reliquerit vel patrem, vel matrem, vel » domum, vel fratres propter nomen meum, et hic centu- » plum accipiet, et vitam æternam possidebit[2]. » Considera enim mihi Justum illum, quia prompte præcepto Domini obedivit, et relicta domo paterna, prætulit alienam natali; quomodo paulatim multam præ se ferens patientiam, in fastigium virtutis progressus, ita illustris et spectabilis factus est, ut ex eo nati multitudine astris cœli adæquentur. Fortasse si quis probe velit intelligere, non solum centuplum accepit hic Justus ille, sed sexcenta millia. Quod si hic tanta consecutus est, quis sermo narrare posset, quibus posthæc fruiturus ille sit? Imo etiam hoc, quantum nobis possibile, sermo ostendere poterit. Quando enim audis omnes Justos ab illo ad hoc usque tempus, et usque ad consummationem temporum, id maxime in votis habere, ut ad sinum Patriarchæ perveniant, quem alium hoc majorem honorem exhibere poteris? Vidisti quanta res sit patientia, quanta virtus, quantum scit esse religiosum, et gratum præ se ferre animum erga beneficia Domini? Quia enim, quando oportebat, sua attulit, cum gratiarum actione omnia ferens tam jucunda quam injucunda, propterea misericors Deus ultimo caput bonorum omnium, et id, quod Justus maxime concupiscebat, largitus est. Considera enim quomodo viginti quatuor annos probaverit Justi virtutem. Quando enim exivit a Charran, et obedivit præcepto Domini, septuaginta quinque annorum erat, inquit;

[1] Gen. xvii, 21. — [2] Matth. xix, 29, et Marc. x, 29, 30.

nunc autem postquam hæc audivit, nonaginta et novem annos excesserat.

III. Hæc audientes, dilecti, discamus multam exhibere patientiam, et nunquam in laboribus virtutum vel desperare, vel torpescere : sed sciamus Dominum nostrum benignum esse et munificum, ac pro parvis laboribus magna nobis reddere præmia, non solum in futurum immortalia bona reponendo, sed et in præsenti vita nostræ naturæ infirmitatem multis largitionibus consolando. Quandoquidem Patriarcha iste non mediocriter, interjecto illo tempore, adversis rebus exercitatus est, quamvis semper adversa temperarentur prosperis. Universorum enim Deus nostræ infirmitatis curam agens, non semper in adversis nos manere sinit, ut non opprimatur nostra infirmitas : sed celeriter et ipse opitulatur, firmans nostram alacritatem, et mentem excitans. Neque semper in prosperitate nos esse sinit, ut ne fiamus negligentiores, et in vitiorum partes transfugiamus. Humana enim natura, quando multum prospere ei succedit, suæ obliviscitur nobilitatis, neque intra suos limites subsistit : idcirco quasi amantissimus pater aliquando nobis indulget, aliquando castigat, ut variis viis nostræ animæ salutem curet. Quoniam et medicus, quando infirmum curat, neque semper inopia cibi torquet, neque semper larga mensa frui sinit, ne voracitas febrim pariens augeat morbum, cibi vero inopia infirmiorem eum efficiat : sed conjectans apud se quantæ sint ægrotantis vires, et diligenter utens arte, omnia sua in medium affert. Similiter et benignus Deus sciens quid cuivis expediat, aliquando concedit nobis prosperitate frui, aliquando autem exercitationis gratia tentationibus nos circumdat. Nam si virtute præditi sunt qui tentationes experiuntur, clariores evadunt, abundantiorem sibi supernam gratiam conciliantes : si autem ut nos peccatores sint, et

cum gratiarum actione tentationes ferant, gravem deponent peccatorum sarcinam, multaque venia et ipsi potientur. Ideo obsecro, cum sciamus potentiam et sapientiam Medici animarum nostrarum, nunquam curiose ejus dispensationes inquiramus. Cum enim eas mens nostra comprehendere nequeat, hinc magis obstupescamus, et glorificemus Deum pro omnibus, quod talem habeamus Dominum, cujus dispensationes neque mens nostra, neque humanæ naturæ ratio capere potest. Neque enim tam bene scimus quid nobis expediat, quam ipse scit; neque sic nostra nos curamus, ut ipse salutem nostram; et omnia facit et molitur, ut ad virtutem nos inducat, et a diaboli manibus eripiat. Et cum videt nihil prodesse nobis prosperitates, tunc sicut bonus medicus, qui animadvertit obesiores fieri eos, quorum curam gerit propter crapulam, ad sanitatem per sobrietatem reducit. Ita et eximius animarum nostrarum Medicus permittit paulisper nos tentari, ut sentiamus quantum damni ex prosperitate acceperimus; et quando videt restitutam sanitatem, tunc celeri nobis subsidio concedit ut a tentationibus liberemur, et suæ providentiæ curam ubertim declarat. Itaque etsi aliqui virtute præditi in tentationes incidant, ne turbentur, sed hinc meliorem spem concipiant, quia tentationum incursus, coronarum et præmiorum eis sunt materia. Quod si, in peccatis cum sint, in adversa incidant, ne propterea gravatim ferant, scientes omni tempore peccata adversis purgari, modo cum gratiarum actione suscipiamus ea quæ eveniunt. Grati enim famuli est, non solum gratias agere domino, quando ubertim pro sententia omnia succedunt; sed et si in adversis eamdem grati animi significationem det. Sic enim Patriarcha ille celebris et illustris fuit, et tantam apud Deum obtinuit fiduciam, ac dona accepit quæ supra humanam sunt naturam.

IV. Sed operæ-pretium est ut ad institutum sermonem redeamus, et videamus Justi obedientiam, et quomodo fecerit quod a Deo imperatum est, non quærens causam, neque rationem exigens, sicut multi insipientes faciunt, de iis, quæ Deus operatur, curiose quærentes, et dicentes : « Quare hoc, et quare illud ? et quæ hinc, vel quæ illinc utilitas enascitur ? » At non ad eum modum fecit Justus ille : sed sicut famulus diligens dominum, quæcumque præcepisset implere studuit, nihil ulterius percontans : et ut discas, audi quæ sequuntur. Postquam enim Dominus promissionem ei fecit, et complevit sermonem suum, statim Justus quæ imperata fuerunt perfecit, et signum hoc quod a Deo erat datum, indidit Ismaëli, circumcisionem dico, et omnibus vernaculis et emptitiis, sicut locutus est ei Deus. « Circumcisus est autem et ipse. Nonaginta enim et » novem annorum erat, inquit, quando circumcidit car- » nem præputii sui : Ismaël autem erat annorum trede- » cim [1]. » Ne putes absque causa Scripturam proponere nobis numerum annorum : sed ut ex hoc discas Justi magnam obedientiam, quod cum jam in decrepita esset ætate, leniter tulerit dolorem propter præceptum Dei, propterea facit illam enumerationem, et non ipse solum, sed et Ismaël, et omnes vernaculi circumciduntur. Neque hoc parvum et leve fuerit. Non enim idem est, charissime, carnem sanam, et male habentem secare. Nam etsi medici quoque membra morbida aliquando incidunt, at non est similis dolor. Emortuum enim membrum, ut ita dicam, jam et vitali operatione destitutum tunc incidunt : hic autem senex et decrepitus, centum enim annorum erat, cruciatum leniter tulit, simul et præceptum Dei implere volens, et filium et vernaculos omnes promptiores reddens, ut ne cunctarentur, sed magna alacritate Dei præceptum

[1] Gen. XVII, 24, 25.

implerent. Vidisti quanta res sit vir præstans virtute, quomodo ministros omnes doceat ut sua vestigia sequantur? Nam id quod heri dicebam, hoc item et nunc dico: propter hoc fere ex illo die præceptum fuisse a Deo, ut immatura ætate hoc subirent pueri, quo absque sensu et dolore incisionem carnis ferrent. Verum considera Dei benignitatem, et ineffabilem ejus erga nos beneficentiam. Illa enim circumcisio dolorem habuit et laborem; et nulla alia ex circumcisione fuit utilitas, quam hæc sola, quod ex hoc signo dignosci possent, et ab aliis gentibus sequestrarentur. Nostra autem circumcisio, vel baptismatis, inquam, gratia, medicinam habet citra dolorem, innumeraque bona nobis affert, Spiritus sancti gratia nos implet, et nullum definitum habet tempus sicut illic: sed licet et in prima, ut in media, et in ultima ætate hanc non manufactam circumcisionem recipere, in qua non sustinetur labor, sed peccatorum deponuntur onera, et remissio invenitur omnium peccatorum, quæ per totam vitam gesta sunt. Quippe cum benignus Deus vidit gravem nostram infirmitatem, ac nos incurabiliter ægrotantes, summa indigere medicina, atque ineffabili benignitate, nostram curans salutem, largitus est nobis per lavacrum regenerationis innovationem; ut deposito homine vetere, hoc est, operibus malis, et induti novum, in via virtutis incedamus. Verum iterum oro, ne deteriores simus ingratis et insensatis Judæis. Illi enim suscipientes circumcisionis signaculum, satis sibi cavebant ne ultra cum gentibus se miscerent, quantum ad communionis rationem pertinet: quantum autem ad impietatem, sæpe illos ingrati superabant. Nos vero, cum semel suscepimus baptismi circumcisionem, caute tuteque nostra dispensemus. Non dixerim non licere nobis versari inter gentes sed in propria nobis virtute manentes, ita cum illis commisceamur, ut ad

piam eos pertrahamus religionem, ac per bonorum operum exemplum, doctrinæ eis auctores simus. Ea enim de causa communis omnium Dominus permisit simul versari bonos et malos, pios et impios, ut boni lucrifaciant malos, et qui in malitia adhuc detinentur, manuducantur ad pietatem. Nihil enim adeo studiose curat Deus, ut salutem animarum. Proinde obsecro, ne curam abjiciamus neque nostri, neque aliorum. Quantum ad nos attinet, ita instituamus vitam, ut Deo placitum est : quantum autem ad proximum, sic luceamus virtutibus, ut etiam silentibus nobis, omnes quotquot nos vident, satis doceantur. Nam sicut si virtute præditi simus, maxima et ipsi lucrabimur, et infidelibus usui erimus : ita si negligentes fuerimus, et ipsi magnam feremus pœnam, et aliis occasio scandali erimus. Sicut enim virtutem amplexati duplicem mercedem a Deo accipimus, tum quod ipsi virtutem exerceamus, tum quod alios ad virtutis communionem trahamus : ita si in nequitia versemur, non solum punimur quod ipsi peccavimus, sed et quod aliis scandalo fuimus. Verum absit ut aliquis eorum, qui hic sunt, in hujusmodi statu versetur, sed nos omnes ad ædificandum eos, qui nos vident, vitam instituamus, ut possimus magna fiducia stare apud tribunal Christi et ineffabilia illa bona consequi. Quæ nobis omnibus concedantur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et sancto Spiritui sit gloria, honor, et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLI.

Apparuit autem Deus Abrahæ apud quercum Mambre, sedente ipso ad januam tabernaculi sui meridie[1].

I. Cunctabundus hodie, nec admodum alacris ad docendum enarrandumque accedo. Nam cum mente repeto, nobis quotidie concionantibus, admonentibus, et spirituale hoc vobis convivium apponentibus, multos ex his ipsis, qui adsunt, et spiritualis hujus doctrinæ, ac tremendæ terribilisque mensæ sunt participes, totos dies in spectandis ludis equestribus perdere, et perinde atque si non doceremus, nihil proficere, sed quasi consuetudini cuipiam servientes, si tantum annuat eis diabolus, sua sponte accurrere ad impia illa spectacula, et seipsos libenter maligni dæmonis illaqueare retibus, et neque nostram admonitionem, neque periculum ipsum, neque inutilem ipsam frequentationem doctrinæ loco eis esse posse. Quo ergo posthac animo doctrinam impertiam viris ex dictis nostris nihil lucri facere cupientibus ? Et ne mireris. Siquidem et agricola, cum post multos labores et ærumnas sterilem videt agrum, neque dignam laboribus mercedem reddentem, segnior ad jaciendum semen, non pari alacritate agriculturam exercet. Et medicus videns infirmum suis mandatis non obtemperare, sed vacantem quotidie iis quæ morbum augent, sæpenumero in sua illum ægritudine relinquit, ut experientia ipsa utatur magistra, ut ea quæ sibi prosint ediscat. Similiter et qui disciplinas pueros docent, viden-

[1] Gen. XVIII, 1.

tes illos priora respuere, et abjicere eorum, quæ antea edocti sunt, memoriam, sæpe aversantur, sic negligentiam eorum correcturi, et ad majus studium reducturi. Verumtamen agricola quidem merito segnior sæpe evadit, quia videt damnum suum majus fieri, utpote qui laborem et sumptus ferat, et fructibus destituatur. Medicus autem non immerito ægrum sæpe relinquit : corpus enim est quod curatur, et propter hoc dimittit, ut doloris accessio in morbi sensum ducat, et sic tandem medicinam non respuat. Magister autem ludi, eo quod tenera sunt ætate, utiliter nonnunquam plagis pueros castigat ; verum nos hodie cunctos illos superantes, hoc agemus ut paternum erga lapsos amorem declaremus, et doceamus, si in illa negligentia manserint, eos inde majorem condemnationis causam habituros. Nam agricola quidem non pari alacritate seminat, cogitans sumptus hactenus fuisse inutiles : nos autem ab hac cura liberi sumus. Nam licet jacto spirituali semine, ob auditorum ignaviam fructum non capiamus, perfecta nobis tamen futura merces; pecuniam enim concreditam expendimus, et mandatum Domini implevimus : cæterum post hac auditores rationem reddent ei, qui concredita cum usura repetiturus est. Verum hoc nos non consideramus nos extra damnum esse, et quod nostrum est implere : sed volumus ut et vos ex dinumeratis pecuniis multum negotiemini, ut ne obnoxii sitis supplicio, quod luit ille, qui talentum recondidit, et dominicam pecuniam non solum non multiplicavit, sed et ipsam in terra defodit. Tales sunt, qui doctrinæ sermones audiunt; talentum enim hoc vocat et pecuniam, neque operam dant ut fructum afferant et multum negotientur. Sed forte dixerit quispiam parabolam istam talentorum de doctoribus esse dictam : id ego quoque fateor. Verum si diligenter eam scrutemini, scietis doctorum quidem officium esse, dinu-

merare pecuniam : sed vos non solum depositam custodire, sed etiam negotiari debetis. Quod ut discas, operæpretium fuerit eam in medium afferre. « Paterfamilias » quidam, inquit, peregre proficiscens, vocavit servos » suos, et dedit uni quidem talenta quinque, alii autem » duo, alii vero unum [1]. Post multum autem tempus, » cum advenisset ipse, venerunt servi : et ille quidem, qui » acceperat quinque talenta, accessit dicens : Domine, » quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque talenta » superlucratus sum [2]. » Magna servi gratia et probitas, larga etiam domini benignitas. Et quid dicit ? « Euge serve » bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te » constituam : ingredere in gaudium domini tui [3]. » Quoniam, inquit, in iis quæ tibi credita sunt, gratum præ te tulisti animum, dignus es cui et majora tradantur. « Accessit autem et qui duo talenta acceperat, dicens : Nonne » duo talenta mihi tradidisti ? ecce alia duo lucratus sum » insuper [4]. » Magna hujus quoque circa pecunias domini sui cura et sollicitudo ; unde et eadem quæ superior meritus est. Et quare ille, qui duo attulit talenta, eumdem consequitur honorem, quem ille qui talenta quinque attulerat ? Merito : accretionem enim et imminutionem, non vel hujus diligentia, vel illius negligentia fecit, sed concreditorum modus. Nam quod ad diligentiam attinet, ambo pares fuerunt, proinde et eamdem remunerationem nacti sunt.

II. Verum alius ille nihil tale fecerat : sed quid ? Accessit, dicens : « Cognovi te, quod austerus homo sis, metens » ubi non seminasti et congregans ubi non sparsisti : et » metuens abii et occultavi talentum in terra. Ecce habes » quod tuum est [5]. » O malitiam famuli ! o summam im-

[1] Matth. xxv, 14, 15. — [2] Ibid. 19, 20. — [3] Ibid. 21. — [4] Ibid. 22. — [5] Ibid. 24, 25.

probitatem ! Non solum nihil negotiatus est ex talento sibi credito , sed et pro talento accusationem attulit. Ita enim solet malitia , obtenebrat rationem , et eum , qui semel a recta via est aversus , in præcipitia conjicit. Hæc autem omnia de magistris dicta sunt , ut talenta sibi concredita non abscondant , sed omni diligentia discere cupientibus apponant. Verum deinceps audi , dilecte , ex indignatione erga illum , quomodo etiam auditores rei evadant , et non solum illa repetantur , quæ concredita sunt , sed et cum usura exactionem patiantur. Quid igitur dicit illi Dominus ? « Serve nequam. » Terribilis indignatio , et minæ valentes per se percellere animum. « Sciebas , in» quit , quod metam ubi non seminavi , et congregem ubi » non dispersi : oportebat igitur te pecuniam meam dinu» merare mensariis , et ego cum venissem , cum fœnore re» petiissem illam [1] : » Pecuniam vocat eloquia pretiosa : nummularios autem vos qui suscipitis. « Tuum quidem fuerat , ait , tantum dinumerare , meum autem repetere ab illis, non solum dinumerata, sed et usuram. » Videtis, dilecti , quantus in dictis terror. Quid ergo dicent , qui concredita servare negligunt , quando etiam usura ab eis requiritur ? Et vide humanitatem Domini. In his sensibilibus pecuniis prohibuit ne quis usuram acciperet. Quare , et ob quam causam ? quia uterque magno damno afficitur. Nam debitor quidem inopia atteritur , creditor autem augens divitias , peccatorum accumulat sibi multitudinem. Proinde ab initio olim Judæis crassioribus tale dedit præceptum , dicens : « Non fœneraberis fratri tuo et proximo tuo [2]. » Qua igitur excusatione digni erunt, qui Judæis sunt inhumaniores, et post gratiam, et tantam a Domino benignitatem inveniuntur iis, qui sub lege fuerunt, inferiores, imo pejores? In spiritualibus enim repetiturum se promittit

[1] Matth. xxv, 26, 27. — [2] Deut. xxiii, 19.

usuras. Quare? quia contrario prorsus modo se habent spiritualis usura, et sensibilis. Illic enim is, a quo requiriritur severe, subito in extremam inopiam defertur : hic autem is, a quo exigitur, quando gratum animum præ se tulerit, quanto majorem usuram afferet, tanto largiori fruetur cœlesti remuneratione. Quocirca, dilecti, cum vobis concredita dinumeraverimus, vobis necessarium erit duplicem afferre laborem et vigilantiam, tum quod dinumerata custodienda sunt, ut fixa maneant : tum quod operandum ut et aliis communicentur, et multos in viam virtutis inducant : ut bifariam vobis lucrum accrescat, tum pro salute vestra, tum pro aliorum utilitate. Quod si hoc feceritis, et nos reddetis beatos. « Beatus enim, inquit, » qui dicit in aures audientium[1] : » et facietis ut largior vobis hæc spiritualis apponatur mensa. Igitur fratres vestros nolite negligere, neque solum spectate quæ ad vos attinent, sed unicuique cura sit quomodo proximum suum e diaboli faucibus eripiat, et ab impiis illis spectaculis in Ecclesiam adducat, monstrando ei multa lenitate et mansuetudine tum damni quod illinc fert gravitatem, tum bonorum, quæ hic conceduntur, magnitudinem, et non solum semel atque iterum hoc facite, sed semper. Nam etsi hodie verbis tuis non obtemperat, postea obtemperabit : et si neque secundo admonenti obtemperabit, iterum tamen te videns urgentem, forte erubescet, et reveritus tuam curam, a perniciosis illis abstinebit. Et nunquam dicas : « Semel, et iterum, et tertio, et sæpius monui, et nihil profeci. » Ne monere desinas : nam quanto magis tu perseveraveris, tanto magis et merces tibi crescet. Non videtis quanta omnium Deus nos patientia tolerat, quomodo quotidie negligimus obtemperare ejus mandatis, et neque sic cessat a cura nostra, sed omnia sua suppeditat : solem

[1] Eccli. xxv, 17.

oriri curat, pluvias concedit, aliaque omnia? Simili modo et nos erga fratres nostros bene affecti, magna utamur diligentia, et obluctemur maligno illi dæmoni, ut irritos ejus faciamus conatus. Nam si singuli, qui adsunt, unum lucrifacere possent, cogita quantam nobis lætitiam Ecclesia multitudine filiorum suorum ostenderet, et diabolus confunderetur, videns in vanum et frustra extendi sua retia. Quod sic hoc feceritis, audietis et vos in die illo: « Euge serve bone et fidelis, in pauca fuisti fidelis, supra » multa te constituam. »

III. Cæterum bona spe sum vos hoc facturos: video enim vultus vestros, et conjecturam sumo vos admonitionem nostram magna voluptate accepisse, atque hinc spero vos, quod vestrum fuerit, facturos. Proinde hanc admonitionem hic finiamus: proponamus autem vobis tenuem nostram ac pauperem mensam, ut cum solitam acceperitis doctrinam, domum concedatis. Operæ-pretium enim fuerit et hodie in medium afferre Patriarcham Abraham, ut discatis quantam ab hospitalitate mercedem acceperit. « Apparuit ei » autem Deus, inquit, apud quercum Mambre, sedente » ipso ad januam tabernaculi sui meridie [1]. » Singula verba diligenter excutiamus, et aperto thesauro, omnes in eo latentes divitias discamus. Quare sic exorsus est: « Apparuit autem ei Deus? » Specta Domini benignitatem, et considera famuli gratum animum. Postquam enim superius apparuit ei, et præter cætera etiam circumcisionis mandatum præcepit; eximius autem iste vir semper quæ a Deo præcepta erant, diligenter perficere, rejecta omni mora, curavit; et circumcisus est ipse, implens mandatum Dei, et Ismaëlem circumcidit, et vernaculos omnes, et in summa miram declaravit obedientiam, iterum ei apparet. Talis enim est Dominus noster, ut si quando viderit

[1] Gen. XVIII, 1.

nos in prioribus gratos, accumulet beneficia, et nunquam a sua beneficentia desistat, remunerans obedientium gratum obsequium. Propter hoc igitur, quia obedivit, iterum apparuit ei. Qua de causa sic orsus est beatus Moses : « Apparuit autem ei Deus apud quercum Mambre, sedente » eo ad januam tabernaculi sui meridie. » Considera, oro, hic virtutem Justi. « Sedente, inquit, ad fores tabernaculi » sui. » Tantopere curabat hospitalitatem, ut nollet hospitum venationem cuipiam familiarium committere : sed trecentos decem et octo habens vernaculos, homo senex et nunc decrepitæ ætatis, centenarius enim erat [1], apud januam sedebat. Et hic quidem hoc summo studio curabat, et neque senectus illi obstaculo erat, neque suæ quietis cura, neque intus super lectum recumbebat, sed ad ostium sedebat : alii autem sæpe non solum tantum studium non adhibent, sed et plane diversum, et horum congressus fugiunt et evitant, ut ne inviti cogantur excipere. Verum non Justus ille ita agebat, sed sedebat ad januam meridie. Hinc enim major hospitalitas et virtus ejus ducitur, quod in meridie hoc faceret; et merito quidem : quia enim sciebat eos, qui peregrinare coguntur, eo maxime tempore indigere cura : tempus hoc ut idoneum eligebat, et sedens eos, qui præteribant, venabatur, quietem sibi ducens ministrare viatoribus; et eos, qui calore æstuabant, sub tectum introducere studebat, non curiose explorans eos, qui præteribant, neque requirens an noti, vel ignoti essent. Neque enim hospitalitatis fuerit diligenter singula perscrutari, sed omnibus simpliciter suam communicare benignitatem. Et quia hospitalitatis sagenam expanderat, meruit et universorum Dominum cum Angelis suis suscipere. Eapropter Paulus dicebat : « Hospitalitatis ne obliviscamini. Per hanc enim quidam

[1] Gen. XVII, 17.

» nescii, Angelos exceperunt hospitio[1], » Patriarcham omnino insinuans. Atque ob hoc Christus dicebat : « Qui susceperit unum ex his minimis in nomine meo, me suscipit[2]. » Audiamus, dilecti, et hospitio excepturi, nunquam quæramus quis, et unde. Nam si Patriarcha in rogando fuisset curiosus, forte peccasset. Sed sciebat, inquis, advenientium dignitatem. Unde hoc tibi liquet? Quomodo autem, si ita esset, admirationi fuisset? Neque enim sic admirabile fuisset, si suscipiendo hospites curiosius explorasset qui essent, sicut nunc cum ignorans quinam advenerint, tanta alacritate et honore accedit quasi servus ad dominos, suisque verbis propemodum vincula injicit, et supplicat eis ut ne renuant, neque se maximo damno afficiant. Sciebat enim quid faceret, propter hoc magno cum ardore fructum copiosum percipiebat. Sed audiamus verba Scriptoris ipsius, ut videas in extrema senecta juvenilem alacritatem, et senem quasi juvenem exultantem, et putantem se invenisse thesaurum quemdam, hospitum nempe adventum. « Elevatis autem, inquit, oculis, vidit, et » ecce tres viri steterunt supra eum : et ut vidit, occurrit » in occursum eis ab ostio tabernaculi sui[3]. » Currit, et volat senex. Vidit enim prædam quam venabatur, et nulla infirmitatis suæ ratione habita, ad venationem cucurrit; non vocavit famulos, neque imperavit puero, nihilque rusticitatis, neque desidiæ præ se tulit, sed ipse cucurrit, quasi diceret : « Magnus thesaurus est, magna negotiatio : per memetipsum hanc mercem inferre debeo, ne elabatur mihi tantum lucrum. » Et hæc faciebat Justus, homines obscuros et viatores suscipere se existimans.

IV. Discamus et nos, ac imitemur Justi virtutem. Nam si hoc fecerimus, verisimile est et nos aliquando ejusmodi præda potituros, imo semper assequimur, si attendimus.

[1] Hebr. XIII, 2. — [2] Matth. XVIII, 5. — [3] Gen. XVIII, 2.

Ob illam enim causam benignus Dominus, ut ne ad talem benignitatem segnes simus, neque curiosius eos, qui adveniunt, scrutemur, inquit: « Qui acceperit unum ex his mi» nimis in nomine meo, me accipit. » Ne igitur ad vilitatem prætereuntis spectes, neque ex iis, quæ vides, vilem esse putes; sed cogita te per ipsum Dominum tuum suscipere. Quando enim propter ejus nomen ministerium tuum in illum exhibueris, mercedem accipies, ac si illum suscepisses. Esto, sit deses et negligentioris vitæ, qui tua fruitur benignitate, non sit tibi ejus rei cura: plena enim tibi et perfecta merces dabitur, in Domini honorem hoc facienti, et imitanti Patriarchæ virtutem. « Et ut vidit, in» quit, accurrit in occursum eis ab ostio tabernaculi. » Bene et hoc verbum, « accurrit, » quadrat, ut discas eos quasi ignotos præteriisse, et non sua sponte ad tabernaculum venisse: propterea ne subterfugeret eum spirituale hoc lucrum, qui senuerat, incanuerat, et centenarius erat, accurrit, et cursu alacritatem declarat. « Et conspicatus » eos, inquit, adorabat super terram, et dixit: Domine, » si inveni gratiam coram te, ne transeas servum tuum. » Sumatur sane aqua, et lavent pedes vestros, et refrige» ramini sub arbore, et accipiam panem, et comedetis, » et posthac præteribitis, cujus gratia declinastis ad ser» vum vestrum [1]. » Verba Justi sublimia valde sunt. Neque tantum miraculum, quod eos susceperit, quantum quod cum tanta alacritate, et studio, et non attenta aut sua, aut eorum, qui advenerant, ætate. Nam fortassis videbantur ipsi juvenes, neque existimavit sufficere ut verbis duntaxat adhortaretur; « Adorabat, inquit, super ter» ram, » quasi supplicans, et efficacem exhortationem afferens, ut ne putaretur perfunctorie adhortari. Et idcirco divina Scriptura monstrans nobis Justi virtutem ineffabi-

[1] Gen. XVIII, 3-5.

lem, inquit: « Adorabat super terram, » et gestibus, et verbis magnum fervorem, egregiam animi humilitatem, summam hospitalitatem et immensam sollicitudinem declarabat. Et cum adorasset, inquit, dixit: « Domine, » si inveni gratiam coram te, ne prætereas servum tuum. » Quis pro dignitate laudaverit Justum hunc, vel quo pacto eum quis innumeris etiam labiis prædicet? Dicere enim: « Domine, » non insoliti est usus; dicere autem: « Si inveni gratiam in oculis tuis, » hoc est admirabile. Beneficium, inquit, das, non accipis. Vere enim hujusmodi res hospitalitas est, qua magis accipit quam dat, qui illam prompte et alacriter exercet. At ne quis auditorum Justi virtutem minuens, existimet eum gnarum quales illi fuerint, hæc locutum esse: neque enim, ut sæpe etiam dictum est, magnum quiddam tale fuisset, si sciens dixisset; sed admirabile et stupendum est eum, quasi homines alloquentem, talia verba loqui. Ne admireris autem, quod cum tres exceperit, ad unum se converterit Justus, dicens: « Domine. » Fortassis enim unus illustrior cæteris apparebat, ad quem exhortationem suam convertit. Deinde autem cum progreditur, communem facit sermonem, et inquit: « Sumatur aqua, et la» vent pedes vestros: » et iterum: « Refrigeramini sub arbo» re, et comedetis panem, et postea transibitis, cujus gratia » declinastis ad puerum vestrum. » Vides quomodo ignorans qui sint, quasi hominibus loquens transeuntibus, ita communi exhortatione utitur, semel atque iterum servum se vocans? Et vide quomodo prædicit et mensæ suæ tenuitatem, imo lautitias. « Sumatur, inquit, aqua, et la» vent pedes vestros, et refrigeramini sub arbore. » Quia enim fatigati estis, et multum tulistis æstum, ideo oro ne prætereatis servum vestrum. Num enim magnum quiddam est id quod ego exhibeo? aquam vobis solum præstare

possum, qua lotis pedibus vestris, sub arbore fatigationem deponatis. Insuper et mensæ dicit speciem. Ne putetis, inquit, me splendida vobis appositurum, vel condimentorum diversitatem, vel opsoniorum varietatem : « Panem comedetis, et sic transibitis, cujus gratia declinastis ad servum vestrum. »

V. Vidisti quomodo variis utitur modis, precibus vincere prætereuntes, et gestibus, et verbis, et quavis ratione attrahere eos volens? Primum enim, inquit, adoravit, deinde dominos vocat, et seipsum servum. Postea dicit quæ illis exhibiturus sit, extenuans res et nihili esse significans. Ait enim : « Aquam hanc omnibus expositam habeo ad lavandos pedes, et panem, et tectum ab arbore. Ne parvi feceritis meum tabernaculum, ne despexeritis senectutem, ne renuatis ad exhortationem meam. Scio quantum tuleritis laborem, conjecto quantus sit caloris æstus, propterea paululum vos recreare volo. » Quis pater, filios suos tenere diligens, tantam filiis exhibet benignitatem, quantam ille ignotis et peregrinis, et nunquam sibi cognitis? Verum quia magna alacritate processit ac contentione, assecutus est venationem, et prædam intra retia concludere potuit. « Et dixerunt, » inquit : Sic faciemus, ut dixisti[1]. » Senis excitatus est juvenilis vigor. « In manibus, inquit, habeo thesaurum, divitias assecutus sum, senectutis obliviscar. » Et vide eum exultantem in opere, et quasi præ gaudio saltantem, perinde atque multa bona in manibus afferret, ita se oblectantem. « Et festinavit, inquit, Abraham in tabernaculum[2]. » Sicut quando ad venationem contendebat, significavit ejus alacritatem et laborem divina Scriptura, dicens : « Accurrit autem in occursum eorum; » ita et nunc quia vidit viros, et id quod optabat perfecit, neque sic ab

[1] Gen. XVIII, 3-5. — [2] Ibid. 6.

alacritate desistit; sed magis ferventem declarat amorem, neque quia securus erat, ideo fit negligentior. Id quod nobis frequenter evenit, et principio valde studiosi sumus : quando autem in negotium ventum est, non par studium afferimus. Verum Justus non sic, sed quid? Iterum festinat et properat, et currit senio confectus in tabernaculum ad Sarram, « Et dixit ei : Accelera, et misce tres mensu» ras similæ[1]. » Considera quomodo et Sarram venationis sociam assumit, et quomodo eam erudit, ut suam imitetur virtutem. Etenim et illam incitat ne officio suo negligenter fungatur, sed « Accelera, » inquit. Magnam negotiationem assecuti sumus, ne perdamus thesaurum, sed « Accelera et misce tres mensuras similæ. » Quoniam sciebat boni operis magnitudinem, volebat vitæ suæ sociam etiam retribuendæ mercedis esse participem. Quare enim, dic mihi, nulli ancillarum hoc præcepit, sed uxori tam provectæ ætatis? nonaginta enim annorum erat. Non repugnat mandato Sarra, sed parem etiam ipsa alacritatem affert. Audiant viri, audiant mulieres : viri quidem, ut sic suas contubernales erudiant, ut si quando spirituale lucrum incidat, ne per famulos hoc perficiant, sed per seipsos faciant omnia : mulieres autem, ut festinent juvare viros in tam bonis operibus, et non erubescant hospitalitatem in aliquos exercere, illisque congruum præbere ministerium : sed imitentur Sarram vetulam, in tanta senecta laborem libenter suscipientem, et famulorum opera perficientem. Verum scio fore ut nullus ferat ea, quæ a nobis dicuntur. Nunc enim omnes plane contraria via incedunt, et multa mulierum est mollities, omneque studium in cultu vestium, in aureis ornamentis et monilibus atque externo ornatu, animæ vero nulla est cura. Neque Paulus eas commovet, dicens : « Non in crinibus tortis, vel auro,

[1] Gen. XVIII, 6.

» vel margaritis, vel sumptuosa veste[1]. » Vide animam hanc ipsum cœlum attingentem, quomodo non putavit indignum se et vile, etiam de capillorum ornamentis admonere. Merito : omne enim ei studium erat in excolenda anima. Quia igitur sciebat hæc maxime animæ perniciem generare, ideo non refugit illa afferre, quæ conveniebant ad docendum eas, quæ illo morbo laborabant; sed inquit : « Si vis ornari, vero te ornatu cole, quem decet mulierespias : bonis te operibus orna. » Hic animæ cultus est, hic a nullis externis condemnatur, hunc nullus deprædari poterit, hic perpetuo manet tutus et integer. A cultu autem externo innumera oriuntur mala : nondum dico animæ nocumenta, arrogantiam, quæ inde nascitur, despectum proximi, fastum spiritus, animæ corruptionem, voluptatum illicitarum examen; sed facile diripitur ille cultus et famulorum malignitate latronumque insidiis, necnon sycophantarum calumniis; et infinita mala invenire in eo licet, ac perpetuas amaritudines. Atqui Sarra talis non erat, sed verum possidebat ornatum; ideo et digna fuit Patriarcha, et sicut ille festinavit, et in tabernaculum cucurrit : ita et ipsa magno studio fecit quæ imperata erant, et miscuit tres mensuras similæ. Nam quia tres erant qui advenerant, tres mensuras jussit misceri, ut citius panes pararentur. «Et ut hoc præcepit, ad boves ipse iterum cucurrit[2]. » O senis juventutem! o animæ vigorem! currit ad boves, et non permittit aliquem famulorum eo pergere : per omnia monstrans iis, qui advenerant, quanta voluptate perfusus esset, et quanti faceret eorum præsentiam, seque hunc pro thesauro habere honorem. « Et accepit, inquit, » vitulum tenellum et bonum[3]. » Ipse per semetipsum delectum fecit, et optimum qui aderat acceptum puero de-

[1] 1 Tim. II, 9. — [2] Gen. XVIII, 7. — [3] Ibid.

dit, et illum quoque urget, ut sine mora quantum fieri potest, approperet.

VI. Animadverte quomodo omnia cum velocitate, cum ferventi alacritate, cum hilaritate, cum gaudio, cum magna jucunditate fiant. «Et festinavit puer hoc facere[1].» Neque hic senex quiescit, sed iterum in ministri ordinem transit. «Et ut accepit butyrum et lac et vitulum, quem »mactaverat, apposuit illis[2].» Sic per semetipsum omnia facit et apponit. Et neque dignum semetipsum censuit qui consideret cum eis, sed illis comedentibus astabat ipse sub arbore. O magnitudinem hospitalitatis! o humilitatis excellentiam! o mentem admodum religiosam! Astabat centenarius homo, comedentibus illis. Mihi videtur tunc præ gaudio alacritateque multa, imbecillitate sua factus superior, et robur quoddam accepisse. Sæpe enim consuevit alacritas animæ, si quando roborata fuerit, vincere corporis imbecillitatem. Stabat igitur Patriarcha quasi famulus, hoc summo honori habens, quod præsentibus ministraret, et solaretur itineris eorum laborem. Vidisti quanta Justi hospitalitas? Neque enim hoc solum considera, quod panes proposuerit et vitulum: sed illud cogita, cum quanto honore et quanta modestia exhibita sit hospitalitas. Non sicut multi, qui si quid tale fecerint, superbiunt et despiciunt susceptos hospites, eo quod ministerium illis exhibeant. Hoc autem perinde est ac si quis divitias congreget et circumferat, et cum collegerit, omnia simul e manibus projiciat. Quisquis enim cum arrogantia operatur quidpiam, et sic facit quasi plus præberet quam acciperet, nescit quid faciat: proinde et mercedem, quæ hinc proveniret, disperdit. Verum Justus ille sciens quid operaretur, per omnia quæ faciebat, ostendebat alacritatem mentis. Et postquam largiter et magna hilaritate semi-

[1] Gen. XVIII, 7. — [2] Ibid. 8.

navit hospitalitatem, statim et manipulos uberrimos messuit. Nam ubi ea, quæ ex se erant, implevit, et nihil prætermisit, ac finem acceperunt quæ ad hospitalitatem pertinebant, declarataque fuit Justi virtus : tunc demum ut disceret Justus quantorum et qualium bonorum causa fuerit hospitalitas, manifestat se is qui advenerat, atque paulatim Justum suæ magnitudinem potentiæ docet. Nam ubi vidit eum stantem apud quercum, et stando magnum honorem et ministerium afferre, dixit ei : « Ubi est Sarra » uxor tua[1] ? » Statim autem per interrogationem subindicavit ei se non esse ex vulgaribus aliquem, utpote qui et uxoris illius nomen sciret. Ille autem inquit : « Ecce in ta» bernaculo[2]. » Et quia statim tanquam Deus polliciturus erat ei quæ supra naturam erant, propter hoc et dicendo nomen Sarræ, significavit supra hominem esse eum, qui in tabernaculum ejus diverterat. « Revertens enim, inquit, » veniam ad te secundum tempus hoc in horas, et habebit » filium Sarra uxor tua[3]. » Ecce hospitalitatis fructus, ecce alacritatis illius miræ merces, ecce laborum Sarræ retributiones. « Illa autem, inquit, audivit juxta ostium taber» naculi, stans post illud[4]. Et ut hoc audivit, risit secum, » dicens : Nondum quidem mihi fuit usque nunc ; dominus » autem meus senex[5]. » Et ut excuset divina Scriptura Sarram, prius significavit : « Abraham autem et Sarra pro» gressi erant in diebus suis[6]. » Et neque hoc contenta, adjicit : « Et desierant Sarræ fieri muliebria[7]. » Arefactus erat, inquit, fons, excæcatus oculus, officina ipsa erat inutilis facta : ad quæ respiciens Sarra, cogitabat apud semetipsam ætatem suam et senectutem Patriarchæ. Verum dum illa intra tabernaculum ita cogitat, is qui scit arcana mentis, demonstrare volens et virtutis suæ excel-

[1] Gen. XVIII, 9. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 10. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 12. — [6] Ibid. 11. — [7] Ibid.

lentiam, et nihil occultum se latere, dicit Abrahæ : « Cur » risit Sarra apud seipsam, dicens : Numquid vere pariam? » ego autem senui [1]. » Hæc enim illa apud semetipsam cogitabat. « Num impossibile, inquit, apud Deum verbum [2]? » Ecce manifeste seipsum detegit. « Non scitis, inquit, me, naturæ Dominus cum sim, omnia posse quando voluero, et mortuam quoque vulvam fœcundam et partui idoneam facere? « Num impossibile, inquit, apud Deum aliquid? » Nonne omnia facio et transformo? nonne vitæ et mortis potestatem habeo? « Num impossibile est aliquid apud Deum? » Nonne prius hoc pollicitus sum? Num potest quidpiam a me dictum non in opus exire? Audi igitur : « Quod in tem- » pore hoc revertar ad te in horas, et erit Sarræ filius [3]. » Postquam revertero, inquit, tempore hoc, tunc sciet reipsa Sarra quod neque senectus ei obstaculo fuerit, neque sterilitas : sed verbum meum non poterit irritum reddi, et partus eam docebit eorum, quæ a me dicta sunt, potentiam. » Cæterum ut illa audivit, neque illa quæ cogitaret esse præsenti occulta, « Negavit, dicens : Non risi [4]. » Timor enim concusserat ejus mentem. Propterea Scriptura hoc totum infirmitati ejus tribuens, inquit : « Timore enim perterrita » fuit [5]. » Verum Patriarcha dicit ei : « Non, sed risisti [6]. » Ne putes, inquit, licet in animo hæc tractaveris, et in occulto riseris, hæc posse abscondi ab ejus, qui advenit, virtute et scientia. Itaque negare factum noli, ne addas ad peccatum : magna enim hodie ab hac hospitalitate nobis provenient bona.

VII. Hunc imitemur omnes, et magnam geramus hospitalitatis curam : non ut fluxorum et corruptibilium retributionem solum accipiamus, sed ut reponamus nobis etiam immortalium bonorum fruitionem. Nam si hoc facimus,

[1] Gen. XVIII, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 15. — [5] Ibid. — [6] Ibid.

nos etiam hic Christum suscipiemus, et suscipiet etiam ipse nos in mansionibus illis, quæ ab æterno præparatæ sunt diligentibus ipsum, audiemusque ab eo: « Venite bene-» dicti Patris mei, in hæreditatem accipite præparatum » vobis regnum ab origine mundi[1]. » Cujus gratia et propter quid? « Esurivi enim, et dedistis mihi manducare: siti-» vi, et potastis me: peregrinus fui, et collegistis me: in » carcere fui, et invisistis me[2]. » Quid minus molestum quam hæc? Num præcepit nobis curiose scrutari et inquirere quibusnam deberemus curam exhibere? Tu quod tuum est, inquit, ostende, licet abjectus et vilis sit, ut apparet, quem foves. Quæ enim in illos facta sunt, ego ut mihi ipsi facta agnosco. Propterea addidit: « In quan-» tum fecistis uni fratrum meorum minimorum, mihi fe-» cistis[3]. » Igitur cum tanta ex hospitalitate sint lucra, non contemnamus, sed quotidie hujus bonæ negotiationis merces inferre studeamus, scientes Dominum nostrum alacritatem magnam, non ciborum pondus requirere, non mensam sumptuosam, sed mentem hilarem, non tantum ministerium a nudis verbis, sed charitatem a puro sinceroque corde. Idcirco et Sapiens quidam dicebat: « Melior » sermo, quam munus[4]. » Sæpe enim sermonis obsequium magis recreat indigentem, quam donum ipsum. Hæc cum sciamus, ne simus difficiles erga eos qui ad nos accedunt: sed si potuerimus eorum inopiam sublevare, hoc faciamus cum gaudio lætitiaque magna: non ut præbentes aliquid, sed ut ab eis maxima accipientes. Quod si non possumus, ne simus asperi in eos, sed verbis saltem eorum curam agamus, et cum mansuetudine respondeamus eis. Quare enim dure compellas eum? Num cogit? num vim facit? orat, supplicat, obsecrat. Qui autem hæc facit, contu-

[1] Matth. xxv, 34. — [2] Ibid. 35, 36. — [3] Ibid. 40. — [4] Eccli. xviii, 16.

melia dignus non est. Quid dico, orat et supplicat? innumera bene apprecatur, et hæc omnia facit pro uno obolo, neque tamen illum erogamus. Et quam assequemur veniam? quam habebimus defensionem? Ipsi quidem quotidie lautam mensam nobis apponi curamus, et sæpe plus quam usus requirit, insumimus : illis vero neque parvum quid communicamus, idque cum innumera bona per hos nos habituros expectemus. Sed o magnam desidiam! Quantam enim hinc jacturam facimus? quantum lucri e manibus nostris excedere permittimus? Occasionem nostræ salutis a Deo nobis datam amandamus, neque cogitamus, vel in mente versamus hinc parvitatem eorum, quæ damus, inde immensitatem eorum, quæ pro his accipimus: sed omnia arculis includentes, aurum quidem a rubigine absumi permittimus, imo furum manibus proponimus: vestes quoque varias a tineis arrodi sinimus, nolumus autem ut ea, quæ absque usu jacent, bene dispensentur, ut iterum nobis custodiantur, ac per ea etiam ineffabilia bona mereamur assequi. Quæ nobis omnibus concedat gratia et benignitate sua Dominus noster Jesus Christus, cui cum Patre et sancto Spiritu sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLII.

Cum surrexissent autem viri, respexerunt in faciem Sodomorum et Gomorrhæ [1].

I. Didicimus ex hesterna lectione, charissimi, eximiam Justi hospitalitatem, age et ea quæ sequuntur tractantes, hodie discamus benignitatem et commiserationem Patriarchæ. Possedit enim eximie Justus ille virtutes omnes. Neque enim tantum bene affectus erat in proximos, neque hospitalis tantum et misericors, sed et alias virtutes omnes ubertim exhibebat. Nam sive patientiam exhibere opus sit, invenies eum in summum illius verticem progressum; sive humilitatem requiras, videbis et in hac nulli cedentem, sed omnes transcendentem; sive fides declaranda sit, et in hoc præ omnibus aliis laudem merebitur. Est enim anima ejus imago quædam animata, varios virtutum colores in se ostentans. Quæ igitur nobis posthac relicta est excusatio, cum unus homo cunctas in se virtutes possideat, nos vero ita expertes earum simus, ut ne unam quidem exercere juvet? Quod enim non quia non possumus, sed quia nolumus, a bonis omnibus simus alieni, illud manifeste indicat quod multi ejusdem naturæ homines inveniantur virtutibus conspicui. Et vero istud ipsum quod Patriarcha, qui ante gratiæ tempus et ante legem fuit, a seipso et a scientia, quæ naturæ insita est, in tantum pervenit virtutis fastigium, sufficit ut omnes nostras excusationes refutet. At forte dicent aliqui: « Vir ille multam a Deo gratiam

[1] Gen. XVIII, 16.

consecutus est, et omnium Dominus ejus singularem habuit curam. » Etiam; id et ego fateor. Verum nisi primus et ipse quod suum erat fecisset, non tanta a Domino obtinuisset. Eapropter non hoc solum respice, sed in unoquoque diligenter attende, quomodo primum in omnibus virtutis suæ experimentum exhibuerit, atque sic divinum meruerit præsidium. Hæc sæpe vobis declaravimus, illum nempe, quando a patria sua migrabat, non a progenitoribus semen fidei accepisse, sed a seipso valde religiosam atque piam mentem exhibuisse; et hominem illum, cum nuper a Chaldæa translatus esset, iterum subito jussum alio pergere, et alienam terram suæ præferre, non fluctuasse animo, non distulisse, sed statim imperata fecisse, idque cum nesciret ubinam errandi futurus esset finis, et festinasse, et properasse, ut qui in iis, quæ plane incerta erant, tanquam certa essent, mandatum Dei omnibus præferendum duceret. Vidisti quomodo ab initio quæ a semetipso erant attulerit, et propterea divina quotidie ubertim susceperit? eodem modo, dilecti, etiam nos, si voluerimus superna frui gratia, imitemur Patriarcham, et ne cunctemur obire virtutem, sed unamquamque ita exerceamus, ut oculum illum, qui sopiri nescit, conciliemus nobis ad mercedem tribuendam. Etenim qui scit arcana mentis nostræ, cum viderit sanam mentem nostram, et nos conari et eniti ad virtutis certamina, statim nutu et subsidio suo nos adjuvat, simul et labores nostros imminuens, et infirmam naturam nostram roborans, uberesque retributiones suppeditans. Sane in olympicis certaminibus neutiquam quis tale quid inveniet; sed stat pædotriba, fitque spectator tantum certantium, neque in ulla re potest adjuvare, sed expectat donec victoria declaretur; Dominus autem noster non ita, sed simul nobiscum certat, et manum porrigit, et simul congreditur, et quasi undique enititur ut adver-

sarium nostrum nobis tradat, nihilque non agit, satagens ut in certamine prævaleamus, et vincamus, quo capiti nostro immarcessibilem imponat coronam. « Coronam » enim, inquit, gratiarum accipies in capite tuo[1]. » Jam in illis olympicis certaminibus corona post victoriam nihil aliud est, quam folia lauri, quam applausus et acclamatio vulgi, quæ omnia, appetente vespera, marcescunt et pereunt; at corona, quæ pro virtute et ejus sudoribus datur, nihil habet sensibile, neque in hoc sæculo nobiscum dissolvitur, sed perpetua est, et immortalis, extendens se in omnia sæcula. Et labor quidem est parvi temporis; merces autem laborum finem non habet, neque cedit tempori, neque marcescit. Et ut discatis, ecce quot anni præterierunt, quot generationes, a quo Patriarcha hic in vivis fuit, et sicut heri et hodie, ita fulgent ejus pro virtute coronæ, et usque ad consummationem sæculi omnibus qui recte sapiunt, argumentum est sermonis et doctrinæ.

II. Proinde quia talis est virtus Justi, ad æmulandum illum expergiscamur, et vel sero tandem nostram agnoscentes nobilitatem, Patriarcham imitemur, et de salute nostra cogitemus, multa adhibita diligentia, ut non solum corpus sanum sit, sed et ut diversi animæ morbi curentur. Nam si voluerimus sobrii esse ac vigiles, facilius morbos animæ quam corporis emendabimus. Nam quoties nos affectio quæpiam perturbat, si voluerimus pia religiosaque mente cogitare judicium diei illius terribilis, et non ad præsentem voluptatem spectare, sed ad cruciatus, quos propter illam feremus, statim ab anima nostra resiliet et avolabit. Eapropter ne simus negligentes, sed scientes agonem esse et certamen, ut in prælio hostibus nos objiciamus oportet, quotidie renovetur, ac vigorem juvenilem recipiat animus noster, ut superno freti præsidio, malæ

[1] Eccli. xxxii, 3. Prov. i, 9.

hujus bestiæ, insidiatoris dico salutis nostræ, caput statim conterere valeamus. Ipse enim Dominus nobis promisit, dicens : « Ecce dedi vobis potestatem calcandi super ser» pentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici[1]. » Vigilemus igitur, obsecro, ut vestigia hujus Patriarchæ sequentes ad virtutem exercendam, easdem coronas mereri possimus, et ad ejus sinus pervenire, et effugere gehennæ pœnam, et assequi bona illa ineffabilia. Verum ut amplior fiat vestra æmulatio, et magis ad imitandum hunc Justum vos provocemus, age iterum ex historia illius cum vestra charitate colloquentes, sequentia aggrediamur. Igitur post largam illam hospitalitatem, quam exercuit, non lautitia vel multiplicitate ferculorum, sed alacritate et liberalitate mentis æstimatam, statim hospitalitatis mercedem obtinuit, et didicit quisnam præsens ille esset, et quanta ejus virtus. Abituros illinc ad subvertenda Sodoma sequitur Patriarcha et honoris causa comitatur, inquit. Vide Domini clementiam et quanta benignitate indulgentiaque usus, simul Justo honorem impendit, et virtutem in anima ejus latentem detegere voluit. « Cum surrexissent autem, » inquit, viri, respexerunt in faciem Sodomorum et Gomor» rhæ[2]. » De Angelis dicit. Nam hic quidem in tabernaculo Abrahæ, et Angeli, et eorum Dominus per idem tempus visi sunt; postea vero illi quidem ut ministri missi sunt ad subversionem illarum civitatum, ipse autem Dominus mansit, et quasi amicus amico Justo communicabat quænam facturus esset. Unde illis profectis : « Dixit, inquit, Dominus : » Non celabo Abraham puerum meum, quæ ego faciam[3]. » Magna Dei indulgentia, et omnem sermonem superans Justo honor exhibetur. Vide namque quo pacto ipsum alloquatur quasi homo hominem, demonstrans nobis quanto honore dignetur homines virtute præditos. Et ut ne putes

[1] Luc. x, 19. — [2] Gen. xviii, 16. — [3] Ibid. 17.

honorem tantum Justo concessum solius divinæ esse bonitatis, vide quomodo divina Scriptura doceat nos ipsum sibi ipsi honoris fuisse auctorem, mandatis nempe divinis magna sedulitate obsecutum. Postquam enim dixit: « Non » celabo Abraham puerum meum, quæ ego faciam, » non statim dicit quid futurum sit; consequens enim erat ut pergens diceret se incensurum Sodoma. At dignum est ut neque illud prætereamus; neque enim syllabam, neque apicem in divina Scriptura præterire oportet. Quantæ enim dignitatis esse putas id quod dicit : « Abraham pue- » rum meum? » quanti affectus? quanti amoris? Hoc enim potissimum monstrat eximiam dignitatem et honorem Justo exhibitum. Deinde id quod dicebam, postquam dixit, « Non celabo : » non statim affert et dicit quod erat futurum; sed quid? Ut discamus non absque causa, neque temere Deus tantum erga illum declarare studium, inquit: » Abraham autem futurus est in gentem magnam et mul- » tam. Et in ipso BENEDICENTUR omnes gentes terræ. Novi » enim quod constituet filiis et domui suæ post se, et cus- » todient vias Domini Dei, ut faciant justitiam et judi- » cium, ut adducat Dominus super Abraham omnia quæ- » cumque locutus est ad eum[1]. » Papæ! quanta benignitatis Domini magnitudo! Quoniam postea inducturus erat excidium Sodomorum, nunc prius Patriarcham ad fiduciam concitat, simul pollicens ei benedictionem maximam, ipsumque in magnam multitudinem futurum esse, docens eum quod mercedem hanc piæ suæ mentis accepturus sit. Cogita enim quanta sit Patriarchæ virtus, quando Deus dicit: « Scio enim quod constituet filiis suis post se, et cus- » todient vias Domini Dei. » Magna hæc est virtutis accessio; non enim tantum mercedem accipit, quia ipse bene egit, sed et quia præcepit natis suis, largas retributiones

[1] Gen. XVIII, 19.

accipit, idque merito; siquidem ipse omnibus deinceps magister et doctor evasit. Is enim, qui principium præbet ac initia, etiam eorum, quæ postea fiunt, auctor est.

II. Et vide Domini bonitatem, non solum pro præterita virtute, sed et pro futura Justum remuneratur. «Scio »enim, inquit, quod constituet filiis suis.» Quoniam, inquit, prænovi Justi mentem, idcirco remunerationibus prævenio. Scit enim abdita cordis nostri, et quando videt consulentes ut oportet, ac sanam præ se ferentes mentem, manum porrigit, et ante labores mercedem tribuit, alacriores hac ratione efficiens; id quod in Justis omnibus fieri invenies. Nam cum sciat imbecillitatem humanæ naturæ, ut non in arduis homo animum despondeat, inter laborandum ita suum auxilium et remunerationes præbet, ut et labor sublevetur, et fervor crescat. «Novi enim, in»quit, quod constituet filiis suis, et custodient vias Do»mini Dei.» Non solum de ipso prædicit: «Constituet,» sed et de filiis ejus: «Custodient vias Domini Dei,» Isaac et Jacob insinuans. Vias Domini, hoc est, mandata et præcepta. «Ut faciant, inquit, judicium et justitiam:» nihil præferendo justitiæ, vivendo citra omnem injustitiam. Hæc enim maxima virtus est, propterea evenient omnia quæ locutus est ei Dominus. Opinor autem et aliud quiddam significare, cum dicit: «Abraham autem futurus est »in gentem magnam et multam,» quasi dicat: «Tu quidem, qui virtutem amplexaris, et meis obtemperas præceptis, obedientiamque præ te fers, in gentem magnam et multam eris. Impii autem illi Sodomorum regionem inhabitantes, disperibunt omnes.» Nam sicut virtus salutis causa est eam operantibus, ita et malitia interitus. Porro postquam benedictionibus et laudibus fiduciam majorem addidit Justo, incipit id quod dicturus erat, et ait: «Clamor »Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est apud me, et

» peccata eorum magna valde. Cum igitur descendero, vi» debo utrum juxta clamorem ipsorum, qui ad me venit, » perficiant, necne, ut sciam[1]. » Terribilia verba. « Cla» mor, inquit, Sodomorum et Gomorrhæ. » Quamvis et aliæ civitates simul perierint, sed quia hæ fuerunt clariores, ipsas solum commemoravit. « Multiplicatus est apud me, » et peccata eorum magna valde. » Vide quomodo mala coacerventur. Non solum magna est multitudo clamoris, sed etiam injustitiæ. Nam illud: « Clamor Sodomorum et » Gomorrhæ multiplicatus est, » opinor significare ipsos cum inenarrabili, et veniam nullam merente iniquitate, multas etiam injustitias alias exhibuisse, et insurrexisse potentiores contra invalidiores, ditioresque contra pauperes. Proinde non solum, inquit, magnus erat planctus clamoris, sed et peccata ipsorum non vulgaria fuere, sed magna, atque ingentia. Insolitum enim iniquitatis modum excogitaverunt, et alienas et illicitas coëundi leges invenerunt. Atque tanta erat malitiæ proclivitas, ut omnes omni malo replerentur, et nullam postea correctionem admitterent, dignique essent qui penitus abolerentur, neque enim incurabiles illorum morbi medicos ferebant. Postea docens omne hominum genus, licet magna valde et explorata sint peccata, non antea tamen pronuntiandam sententiam, quam manifestæ probationes adsint, inquit: » Cum descendero, videbo utrum juxta clamorem ipsorum, » qui ad me venit, perficiant, necne, ut sciam. » Quid sibi vult, et cur sermonem suum ita attemperat? « Cum des» cendero, inquit, videbo. » Numquid de loco in locum transit universorum Dominus? absit. Non hoc sibi vult; sed, ut dixi, crassiori sermone nos instituere cupit magna opus esse diligentia; et non auditu solo peccatores condemnandos esse, neque sententiam ferendam, nisi compro-

[1] Gen. XVIII, 20, 21.

batio præcedat. Audiamus hæc omnes ; non enim solum ii, qui pro tribunali sedent, observare hanc legem debent, sed et nullus unquam ob nudam accusationem proximum condemnet. Idcirco enim et post hæc beatus Moses, Spiritu sancto afflatus, admonet, dicens : « Auditum vanum ne accipias[1]. » Et beatus Paulus, scribens, clamabat : « Tu autem cur judicas fratrem tuum[2]? » Christus quoque præcipiens Discipulis suis, et docens Judæorum multitudinem, Scribas eorum, et Pharisæos : « Nolite, inquit, judicare, ut non judicemini[3]. » Cur enim, inquit, ante tempus invadis judicis jus? Cur prævenis diem illum terribilem? Vis judex esse? Judica temetipsum, et tua delicta. Nullus est qui vetet; sic enim et peccata tua emendabis, et nihil ex hoc incommodi capies. Quod si, relictis rebus tuis, sedes ad judicandum alios, majores te tibi ipsi colligere peccatorum sarcinas non sentis. Idcirco, obsecro, fugiamus omnino a condemnandis aliis. Nam etsi judiciariæ potestatis non sis particeps, attamen judicasti mente, et peccato fecisti te obnoxium; quando nulla demonstratione accepta, sed sæpenumero sola suspicione, et tenui accusatione condemnas. Quapropter beatus David clamabat, dicens : « Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar[4]. »

IV. Vidisti virtutis eminentiam? Non solum non recipiebat quæ dicebantur, sed et abigebat volentem fratri suo maledicere. Igitur si et nos peccata nostra imminuere volumus, hoc maxime omnium servemus, nec condemnemus fratres nostros, neque detrahere cupientes admittamus : imo secundum Prophetam abigamus, et omnino aversemur. Hoc enim opinor et prophetam Mosem insinuare, cum dicit : « Auditum vanum ne acceperis. » Et hac

[1] Exod. XXIII, 1. — [2] Rom. XIV, 10. — [3] Matth. VII, 1. — [4] Psal. CIII, 5.

de causa etiam nunc Dominus tam crasso sermone usus est in utilitatem animarum nostrarum. Dicit enim : « Cum » descendero autem, videbo. » Cur enim ? Num nesciebat? Ignorabat-ne peccatorum magnitudinem ? An nesciebat lapsos correctionem non suscepturos ? absit. Verum quasi satisfactionem quamdam affert iis, qui posthac impudenter accusare volent, et monstrando eorum pervicaciam et virtutis penuriam, tanta usus est patientia. Fortassis autem non propter hoc solum, sed et ut Justo detur occasio declarandi mentem suam misericordiæ plenam et bene in alios affectam. « Angeli enim, ut dixi, abierant in Sodoma : » Patriarcha vero stabat coram Domino. Et ut appropinqua- » vit, inquit, Abraham, dixit : Numquid perdes simul jus- » tum cum impio, et erit justus sicut impius [1] ? » O Justi viri fiduciam ! imo, o quanta animi commiseratio ! Quomodo commiserationis ebrietate gravatus nescit quid dicat. Et ostendens divina Scriptura ipsum magno timore et tremore preces fundere , ait : « Ut appropinquavit Abraham, » dixit : Numquid perdes simul justum cum impio ? » Quid facis, o beate Patriarcha ? Quid opus habet tua deprecatione Dominus, ut ne hoc faciat ? Verum ne hoc cogitemus : non enim quasi Domino hoc facturo dicit, sed quia manifeste propter fratris filium dicere non audebat, communes pro omnibus fundit preces, volens cum aliis et hunc servare, et cum hoc etiam alios eripere : incipitque patrocinari, ac dicit : « Si fuerint quinquaginta justi in civitate, » num perdes eos ? Non parces toti loco propter quinqua- » ginta justos, si inventi fuerint in ea ? Nequaquam facies » verbum hoc, ut occidas justum cum impio, et sit justus » sicut impius. Nequaquam. Qui judicas omnem terram, » non facies judicium [2] ? » Vide quomodo et in hac oratione suam religiosam et piam mentem declarat, et judicem

[1] Gen. XVIII, 22, 23. — [2] Ibid. 24, 25.

omnis terræ confitetur, precaturque ne pereat justus cum injusto. Postea mitis et benignus Dominus annuit petitioni, et dicit: « Facio id quod dixisti, et accipio tuam petitionem. « Si invenientur quinquaginta justi in civitate, propter » illos parcam toti loco [1]. » Dabo hoc, inquit, quinquaginta justis, si inventi fuerint et aliis salutem impertiam, et petitionem tuam implebo. » Verum videamus Justum illum, quomodo arrepta fiducia, et agnita clementia Dei, iterum aliam petitionem affert, et inquit : « Nunc cœpi loqui ad » Dominum meum, ego autem sum terra et cinis [2]. » Ne putes, inquit, Domine, me ignorare meipsum, et transgredi mensuram, et tanta uti fiducia. Scio enim me terram esse et cinerem : sed sicut hoc scio, et manifeste scio, ita neque illud ignoro copiosam esse tuæ clementiæ magnitudinem, et te divitem esse bonitate, velleque omnes homines salvos fieri. Nam quos ex nihilo produxisti, quomodo factos perderes, nisi magna esset peccatorum copia ? Idcirco iterum oro et precor. « Si pauciores quinquaginta » inventi fuerint, et quadraginta quinque fuerint in civi» tate justi, num salvabis civitatem ? Et dixit : Si inventi » fuerint quadraginta quinque, non perdam [3]. » Quis pro dignitate Dominum omnium laudarit, ob tantam patientiam atque indulgentiam : vel Justum beatum prædicarit, tanta præditum fiducia? « Et adjecit, inquit, ultra lo» qui, et dixit : Si inventi fuerint ibi quadraginta ? Et » dixit : Non perdam propter quadraginta [4]. » Exin quasi reveritus ineffabilem Dei patientiam Justus, et timens ne forte precando videatur transcendere modum, dicit : « Numquid, Domine, si loquar : Si inventi fuerint ibi tri» ginta [5] ? » Quia paratum invenit ad misericordiam, non jam paulatim diminuit, neque quinque justos detrahit,

[1] Gen. XVIII, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Ibid. 28. — [4] Ibid. 29. — [5] Ibid. 30.

sed decem, et sic affert patrocinium. « Si inventi fuerint » illic triginta? Et dixit : Non perdam si invenerim illic » triginta [1]. » Animadverte quanta Justi constantia, quasi ipse foret obnoxius sententiæ, ita eripere studet a pœna Sodomitarum gentem. « Et dixit, quoniam possum loqui » ad Dominum : Si inventi fuerint ibi viginti? Et dixit : » Non perdam propter viginti [2]. » Omnem sermonem transcendit, et omnem cogitationem Domini bonitas. Quis enim nostrum, qui in medio infinitorum malorum versamur, vellet ferendo sententiam contra proximos tanta uti indulgentia atque clementia?

V. Verumtamen Justus ille, videns divitias clementiæ Dei, non subsistit, sed iterum dicit : « Numquid, Domine, » si loquar adhuc semel [3]? » Nam quia ineffabilis erat tolerantia, propter hoc reveritus ne et indignationem adversus se moveret ejus qui rogabatur, dicit : « Numquid, Domine? » Num temerarium quiddam facio? dicit : « Num impudentiam præ me fero? num opus condemnatione dignum facio, si loquar adhuc semel? pro magna et inenarrabili bonitate tua, adhuc unam orationem accipito a me. « Si » autem inventi fuerint illic decem? Et dixit; Non per» dam propter decem [4]. » Et quia prius dixit : « Adhuc se» mel loquar. Abiit, inquit, Dominus, postquam cessaverat » loqui Abrahæ, et Abraham reversus est in locum suum [5]. » Vidistis Dominum ad nostram infirmitatem se demittentem? vidistis et Justi erga alios affectum? didicistis quanta vis sit eorum qui virtutem exercent? « Si enim inventi fuerint, inquit, decem justi, propter illos omnibus remissionem concedo peccatorum. » Non bene dicebam hæc omnia facta esse, ut nulla postea relinquatur impudenter loquentibus contradicendi occasio? Sunt enim multi insanientium, qui

[1] Gen. xviii, 30. — [2] Ibid. 31. — [3] Ibid. 32. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 33.

infreni lingua et reprehendere et dicere audent : « Quare incensa sunt Sodoma? si patienter tulisset eos Dominus, forte pœnitentiam egissent. » Propter hoc ostendit tibi nequitiæ exuperantiam; ita ut in tanta multitudine tanta virtutis penuria fuerit, ut alio quodam diluvio indigeret, et quale prius in mundo fuit. Sed quia promissio Dei est, ut non ultra tale inferatur supplicium, propterea alium pœnæ modum excogitat, simul de illis pœnas sumens, et posteris omnibus perpetuam præbens doctrinam. Quoniam enim naturæ leges subverterant, et alienos illicitosquè excogitarant coïtus, idcirco insolitum supplicii modum induxit propter illorum iniquitatem : et terræ viscera inutilia reddens, et relicto posteris monimento perpetuo, ut ne eadem aggressi in easdem incidant pœnas. Licet autem volenti ad loca illa pergere, videre ipsam terram, ut ita dicam, clamantem et ostendentem supplicii vestigia post tam multos annos, quasi heri vel hodie impressa, tam manifesta ostenditur indignatio. Ideo obsecro ut alieni supplicii exemplo nos castigemur. Sed forte dixerit aliquis : « Quid ergo ? cur illi pœnas dederunt ? nonne sunt etiam nunc multi qui eadem committunt scelera, neque tamen puniuntur? » Etiam : sed hoc potissimum majorem pœnam conciliabit iis qui talia perpetrant. Quando enim non castigamur ex iis, quæ illis acciderunt, et nec quidpiam nobis provenit lucri ex patientia Dei, cogita quomodo illum inextinguibilem ignem vehementius nobismetipsis succendimus, et acerbum vermem paramus. Verumtamen, quia propter gratiam Dei sunt et nunc multi virtute præditi, qui placare possunt Dominum, sicut tunc Patriarcha : tametsi nos, cum nos ipsos attendimus, et nostram videmus desidiam, putamus miram virtutis raritatem : attamen propter illorum virtutem, erga alios Deus patientiam exhibet. Et ut scias talium hominum fiducia nobis Dei patientiam

conciliari, audi ex hac ipsa historia, quid dicat Patriarchæ : « Si decem justos invenero, non perdam civitatem. » Et quid dico decem justos? nullus inventus illic ab iniquitate alienus, nisi solus Lot justus et ejus duæ filiæ. Uxor enim propter ipsum forte pœnam civitatis effugit, postea tamen pœnam dedit ignaviæ suæ. Nunc autem propter ineffabilem Dei misericordiam, quia pietas incrementum sumpsit, multi etiam in mediis civitatibus latentes possunt placare Deum, et alii in montibus et speluncis, paucorumque virtus multorum tegere valet malitiam. Multa enim Domini bonitas est, et sæpe solet etiam propter paucos multis dare salutem. Et quid dico, propter paucos justos? sæpe quando non inventus est in præsenti vita justus, propter defunctorum virtutem, viventium miseretur et curam habet : unde clamat dicens : « Protegam civitatem hanc » propter me, et propter David puerum meum [1], » quasi diceret : « Licet ipsi indigni sint qui serventur, et nullam salutis habeant occasionem : verum quia solitus sum misericorditer agere, et ad miserandum promptus sum et ad eripiendum e calamitatibus, propter meipsum, et propter puerum meum David protegam; et qui ante tot annos e vita migravit, hic auctor est salutis iis, qui sua sese perdiderant desidia. » Vidisti clementiam Domini, quomodo eos, qui virtute pollent, honore afficit, præponit, et toti multitudini æquiparat? Quapropter et Paulus dicebat : « Obambula- » verunt in ovilis, caprinisque pellibus, destituti, pressi, af- » flicti, quibus indignus erat mundus [2]. » Totus, inquit, iste mundus, et totus orbis non est conferendus iis, qui in afflictionibus et pressuris, et nuditate agunt et obambulant, et in speluncis versantur propter Deum. »

VI. Igitur, dilecte, quando videris virum vili externo habitu vestitum, virtute vero intrinsecus amictum, ne hunc

[1] 4 Reg. XIX, 34. — [2] Hebr. XI, 37.

vilipenderis propter id quod apparet : sed animæ divitias disce, et internam gloriam, et tunc videbis undique fulgentem virtutem. Talis erat beatus Elias, qui melotem tantum habuit, et qui purpura vestitus erat, Achab, illius melote indigebat. Vidisti Achabi inopiam, Eliæ autem divitias? vide et quantum potestate distent. Melote hujus cœlum clausit, pluviarum descensum inhibuit; lingua Prophetæ frenum fuit cœlo, annisque tribus et sex mensibus pluvia non fuit : ille autem purpura amictus et diademate redimitus, circumibat quærens Prophetam, et nihil lucri ex tanta potestate habebat. Cæterum vide Domini clementiam, quia vidit Prophetam multo zelo et fervore moveri, et magnam hanc pœnam inferri contra totam terram, ne et ipse simul in supplicium incideret cum illis, et eorum nequitiæ pœnas daret, dicit ei : « Surge, et vade in » Sarepta Sidoniorum. Illic enim præcipiam mulieri viduæ, » ut te pascat. Et surrexit, et abiit [1]. » Vide Spiritus gratiam, dilecte. Etenim et heri nobis totus sermo circa hospitalitatem insumptus est, et hodie hospitalis ista vidua sermonem nostrum complebit. « Et venit, inquit, ad vi» duam, et invenit eam colligentem ligna, et dicit ei : Da » mihi parum aquæ, et bibam [2]: » Illa obedivit. « Et dixit ad » eam iterum : Fac mihi subcinericios panes, et come» dam [3]. » Illa vero postea detegit immodicam suam egestatem, imo inenarrabiles divitias. Magna enim paupertas indicat divitiarum illius magnitudinem. Et dicit : « Non est » ancillæ tuæ nisi pugillus farinæ, et parum olei in am» phora, et comedemus ego et pueri, et moriemur [4]. » Miserabilia verba, quæ ipsam lapideam animam inflectere possent. Nulla posthac nobis spes salutis. Mors in foribus est. Hoc solum nobis relictum est ad vitam, quod vix sufficiet mihi et puerulis : id quod erat in mea potestate feci,

[1] 3 Reg. XVII, 9, 10. — [2] Ibid, 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Ibid. 12.

aquam communicavi. Verum ut discamus et mulieris hospitalitatem, et Justi magnam fiduciam, vide quid fiat. Ubi Propheta diligenter hæc omnia didicit, ut detegeret nobis virtutem mulieris; nam Deus qui dixerat : « Præcepi mu»lieri, ut te pascat, » ipse erat qui tunc per Prophetam operabatur; dicit ei : « Fac mihi primum, et comedam, et » tunc filiis tuis [1]. » Audite mulieres, quæ divitiis affluitis, et in multa inutilia vestras facultates insumitis, ac post illa omnia duos obolos indigentibus, vel viro cuipiam virtute prædito propter Deum egeno, impendere non vultis. Ista autem nihil horum possidens, sed tantum pugillum farinæ, et paulo post secundum suam opinionem filiorum mortem spectatura, ut audivit a Propheta : « Fac mihi pri» mum, et tunc tibi et puerulis tuis, » non ægre tulit, non cunctata est, sed fecit imperata, erudiens omnes nos præferendos nostræ refocillationi servos Dei, et non temere talia lucra prætereunda, sed attendendum multam hinc nobis futuram esse mercedem. Vide igitur hanc viduam, pro pugillo farinæ, et pauxillo oleo, quomodo perpetuum horreum sibi comparaverit. Nam postquam pavit Prophetam, « Neque pugillus farinæ defecit, neque amphora olei [2], » cum interim fame terra omnis consumeretur. Est autem et hoc admirabile et stupendum eam neque laboribus postea opus habuisse, sed paratam perpetuo fuisse farinam et oleum, et neque agricultura indiguisse, neque boum cooperatione, neque ulla alia cura? sed videre erat omnia præter naturam evenire. Et cum rex, qui coronam capite gestabat, anxius esset, et fame laboraret, inops vidua omnibus destituta, quia Prophetam susceperat, in perpetuam venit abundantiam. Propterea et Christus dicebat : « Qui » susceperit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem » Prophetæ recipiet [3]. » Vidisti heri quid Patriarcha merue-

[1] 3 Reg. XVII, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Matth. X, 41.

rit larga sua hospitalitate et fervida alacritate : vide et nunc hanc Sidoniam repente ingentes divitias possidentem. Lingua enim Prophetæ, quæ cœli habenas moderabatur, fecit ut farinæ pugillus et olei amphora jugiter scaturirent.

VII. Hanc omnes imitentur et viri et mulieres. Ego quidem vellem vos ad Prophetæ zelum, et ad ejus virtutis imitationem deducere ; sed quia hoc onerosum vobis videtur esse, quamvis et ille homo erat, carnemque sicut nos circumferebat, et eamdem quam nos habebat naturam ; verum quia quæ sua erant largiter attulit, atque virtutem amplexatus est, supernam quoque gratiam assecutus est. Cæterum interim nos vel mulierem hanc imitemur, et sic paulatim eo veniemus, ut etiam Prophetæ imitatores simus. Æmulemur itaque ejus hospitalitatem, et nullus posthac inopiam prætexat. Nam quantumvis inops sit aliquis, non erit hac egentior, cui ad unum tantum diem erat alimentum, et neque sic fuit segnior ad petitionem Prophetæ, sed magna alacritate ei paruit, et mercedem protinus recepit. Talia enim sunt, quæ a Deo fiunt. Mos ei dare magna pro parvis. Quid enim, dic, oro, tantum attulit, quantum accepit ? Verum Dominus noster, non quanta dentur consuevit attendere, sed voluntatis largitatem ; et ab hac quæ parva sunt magna redduntur, et magna sæpe vilia efficiuntur, quando non hilari animo quæ fiunt peraguntur. Eapropter vidua illa evangelica, multis multa in gazophylacium mittentibus, projectis duobus minutis omnes vicit, non quod immiserit plura aliis, sed quod liberaliorem voluntatem ostenderit[1]. Alii enim, inquit, ex eo quod sibi abundabat eleemosynam erogabant, ista autem omnia quæcumque possidebat, immisit. « Omnem enim victum suum, » inquit, injecit. » Ergo mulieres saltem imitemur viri, et non

[1] Luc. XXI, 3.

inferiores eis videamur; sed studeamus non solum ad nostrum usum omnem substantiam nostram impendere, sed et egenorum magnam habere curam, idque cum alacritate et hilaritate. Etenim agricola terræ concredens semina, non hoc cum tristitia facit, sed gaudens et lætabundus, et quasi jam spe manipulos videre se existimans, in terra seminat. Et tu, dilecte, ne solum respexeris ad eum qui recipit, neque ad sumptus qui fiunt; sed cogita illum quidem, qui a te accipit, esse visibilem, alium autem quæ in illum fiunt, sibi facta declarare; neque illum vulgarem quempiam esse, sed omnium Dominum, cœli terræque Conditorem; et sumptum illum redituum locum obtinere, nec solum non minuere substantiam tuam, sed augere magis, si cum fide et alacritate hoc feceris. Addam id quod præcipuum est bonum: præter hos reditus et lucra, quæ ex sumptu parantur, peccata etiam condonantur; cui bono quid par esse poterit? Si igitur volumus vere locupletari, et cum divitiis etiam peccatorum invenire remissionem, effundamus res nostras in egenorum manus, præmittamus eas in cœlum, ubi neque fur, neque latro, neque parietum effossor, neque famuli malitia, neque aliud quidquam nocere poterit divitiis nostris. Regio enim illa omnibus istiusmodi damnis superior est. Tantum ne vanam gloriam sectemur, sed sequamur leges a Christo traditas, ut non ab hominibus laudes percipiamus, sed a communi omnium Domino, ne et sumptus faciamus, et lucro destituamur. Ut enim ab insidiis aliis omnibus tutæ sunt divitiæ per manus pauperum eo translatæ, ita per vanam solum gloriam absumuntur. Et ut tinea et vermes vestes corrumpunt, ita et inanis gloria, divitias quæ misericordia colliguntur. Idcirco, obsecro, non solum faciamus eleemosynas, sed et caute faciamus, ut magna bona percipiamus pro parvis, et pro fragilibus incorruptibilia, et pro temporalibus æterna,

et cum his omnibus etiam peccatorum remissionem assequi possimus, bonaque illa ineffabilia; quibus nos omnes potiri contingat, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et sancto vivificoque Spiritu sit gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLIII.

Venerunt autem, inquit, duo Angeli Sodoma vespere[1].

I. Quemadmodum floridum quoddam pratum varios et omnigenos flores in se ostentat, ita et divina Scriptura Justorum virtutes nobis demonstrat; non ut, sicut illorum florum fragrantia, parvo tempore fruamur, sed ut perpetuam inde utilitatem recipiamus. Illic manu tantum carpimus flores, et protinus marcescentes suam gratiam amittunt; hic autem non sic; sed quando auribus Justorum virtutes accipimus, et eas in sinu mentis reponimus per omne tempus, si volumus, eorum suavi odore frui poterimus. Age ergo, quia tanta Sanctorum in divina Scriptura fragrantia est, hodie Loti bonum odorem inquiramus, ut sciamus liquido Justum hunc in tantum virtutis apicem evectum esse Patriarchæ consuetudine, quæ effecit ut vestigia illius sequeretur, et peculiariter hospitalitatem exerceret. Verum ut manifestior sit sermo noster, operæpretium fuerit Scripturæ verba audire. « Venerunt autem, » inquit, duo Angeli Sodoma vesperi. » Quare sic incœpit et dixit : « Venerunt autem duo Angeli Sodoma vesperi? » Quoniam postquam diversati sunt apud Patriarcham, et

[1] Gen. XIX, 1.

inde surgentes abierunt; ac clemens Dominus et curator, pro sua bonitate in humana figura visus, mansit apud Patriarcham, loquens cum eo, sicut heri audivistis : volens nos omnes docere et ingentem patientiam suam, et Patriarchæ charitatem; Angeli autem contendebant tunc versus Sodoma ; servans Scriptura suum ordinem dicit iterum : « Venerunt autem duo Angeli Sodoma vesperi, » facturi quod imperatum erat. Et vide diligentiam observationemque divinæ Scripturæ, quomodo tempus quo advenerunt nobis declararit; dicit enim « vesperi. » Et quare tempus significavit ? Et quare ad vesperam eo venerunt ? Ut ostenderetur nobis magna Loti hospitalitas. Sicut enim Patriarcha sedens tempore meridiei, observabat prætereuntes, et venationem suam hanc studiose exercebat et occurrebat ac magno gaudio viatores suscipiebat; simili modo et Justus ille, quoniam sciebat perversitatem eorum, qui in Sodomis habitabant, neque vesperi discedebat, sed manebat, ne thesaurus aliquis ipsi elaberetur, et ut hospitalitatis fructum decerpere posset. Vere admirari vehementer licet Justi hujus virtutem, qui versans in medio tam impiorum hominum, non solum non inde negligentior est factus, sed et majorem virtutem præ se tulit ; cumque omnes, ut ita dicam, in præceps ruerent, ipse solus in tanta multitudine rectam ambulavit viam. Ubi nunc sunt qui dicunt non posse quempiam in media civitate versantem virtutem servare; sed opus esse secessu, et montana quadam habitatione ; nec posse domui suæ præfectum, et uxorem habentem, et filios curantem ac famulos, virtute præditum esse? Videant ergo Justum illum cum muliere, pueris et famulis, in civitate degentem, atque inter tam malos ac impios conversantem et quasi scintillam quamdam in medio mari lucentem, nec solum non extingui, sed quotidie lucem clariorem emittere. Et hæc dico non prohibens seces-

sum ab urbibus, neque interdico montium et solitudinum conversationem; sed ostendo volenti sobrie agere et vigilare, nihil inde obstaculi esse. Sicut igitur negligenti ac supino nihil prodest solitudo, neque enim locus nos virtute facit præditos, sed mens et mores; ita et prudens atque vigil non offenditur, etiam in media civitate degens. Quocirca vellem, sicut Beatum illum, virtute præstantes in mediis civitatibus esse, ut quasi fermentum facti aliis, multos ad sui imitationem traherent. Verum quia hoc difficile videtur esse, saltem illud alterum fiat. « Transit enim fi» gura mundi hujus[1], » et brevis est vita præsens; et nisi nunc, cum adhuc in stadio sumus, labores virtutum aggrediamur, et laqueos malitiæ effugiamus, postea in vanum nosmetipsos reprehendemus, quando nulla erit pœnitentiæ utilitas. Nam quandiu in præsenti vita fuerimus, possunt inde pœnitentes lucrum accipere, et ablutis prioribus peccatis, misericordiam Domini assequi. Quod si præterierimus tempus præsens, repenteque abrepti fuerimus, pœnitentia quidem tunc ducemur, nullam autem utilitatem inde capiemus. Quod ut discas, audi Prophetam dicentem: « In » inferno autem quis confitebitur tibi[2]? » Et iterum: « Fra» ter non redimit, redimet homo[3]? » Nullus, inquit, erit illic postea qui eripiat eum, quem sua desidia prodiderit, neque si frater fuerit, neque si pater, neque si mater. Et quid dico, frater, pater et mater? Neque Justi, quibus tanta apud Deum fiducia est, poterunt nobis tunc aliquid prodesse, si nunc desides fuerimus. Dicit enim: « Si steterint » Noë, et Job et Daniel, filios suos et filias non eripient[4]. » Et vide minarum gravitatem, qualesque Justos in medium adduxerit. Quoniam illi suis temporibus etiam aliis salutis causa fuerunt. Noë enim, cum terribilis illa diluvii tempes-

[1] 1 Cor. VII, 31. — [2] Psal. VI, 6. — [3] Id. XLVIII, 8. — [4] Ezech. XIV, 20.

tas terram occupasset, et uxorem, et filios servavit; et Job similiter aliis salutis auctor fuit; Daniel quoque multos eripuit a morte, quando barbarus ille inquirebat quæ supra humanam sunt naturam, et interimere volebat Chaldæos, et Magos, atque Gazarenos.

II. Et ne putemus in futuro sæculo fore talia, et eos qui virtute prædili sunt, et fiduciam habent in Deum, alios qui hic negligenter vixerunt, necessarios suos liberare illic a supplicio posse; propterea adduxit nobis Justos illos, terrorem nobis inferens, et docens in propriis bonis operibus cum superna gratia spem salutis nostræ habendam, et non in progenitorum virtutibus, neque in alio quopiam superbiendum, vel confidendum, si nos in peccatis esse non desinimus, sed hoc unum curandum, ut si parentes habuerimus virtute claros, imitemur eorum virtutem; et si e diverso accidat, et ex improbis simus parentibus, non putandum nobis aliquid accidere nocumenti, dummodo exerceamur ad virtutum labores; nullum enim hinc nobis damnum erit. Nam unusquisque per ea vel coronatur, vel condemnatur, quæ ipse gessit, quemadmodum et beatus Paulus inquit: « Ut reportet unusquisque ea quæ per cor» pus fiunt, juxta id quod fecit, sive bonum, sive malum[1].» Et iterum: « Qui reddet unicuique juxta opera sua[2].» Quæ omnia cum sciamus, excussa omni negligentia, virtutis maximam habeamus rationem. Et cum adhuc in stadio sumus, et certandi tempus est, priusquam dissolvatur spectaculum, solliciti simus de nostra salute, ut in brevi illo tempore virtutes exercendo, in sæculo perpetuo illarum mercedes recipiamus, sicut et Justus ille, qui in medio tot malorum habitans, et nullum habens qui suam imitaretur virtutem, sed videns omnes irridentes et subsannantes, non solum non factus est segnior, verum tanta virtute

1 2 Cor. v, 10. — 2 Rom. II, 6.

emicuit, ut et Angelos suscipere meruerit ; atque cum illi simul omnes perirent, solus ipse cum filiabus effugerit pœnam, quæ illis illata erat. Cæterum ad seriem sermonis redeamus. «Venerunt autem duo Angeli in Sodoma vesperi.» Justi hujus excellentem virtutem tempus hoc potissimum indicat, quia et ingruente vespera permansit, et non destitit. Nam quia sciebat lucrum quod inde nascebatur, ideo hasce divitias assequi cupiens, valde sedulus erat et neque die impleto discedebat. Ita enim se habet anima fervida et vigilans, ut nullis impedimentis præpediatur quominus suam declaret virtutem ; quin et isthæc ipsa, quæ prohibent maxime, magis incitant, et majorem cupiditatis flammam accendunt. « Ut autem vidit, inquit, Lot, surrexit in oc» cursum illis [1]. » Audiant ii, qui advenas orantes et supplicantes, ac sedulo se coram eis demittentes multa inhumanitate aversantur et repellunt. Vide enim quomodo Justus ille non expectavit donec ad se venirent, sed sicut Patriarcha, ignorans qui essent hospites, et suspicans viatores quosdam esse, quasi præ gaudio saltabat, quia assecutus erat quæsitam prædam, et non aberrarat ab eo quod cupiebat. « Ut autem vidit, inquit, surrexit in occursum illis, » et adorabat facie super terram [2]. » Gratias egit Deo, quod dignatus esset eum prætereuntium susceptione. Animadverte illius animæ virtutem, magnum Dei beneficium arbitrabatur incidisse in hos viros, ut susceptis illis suum perficeret desiderium. Jam ne dixeris ipsos Angelos fuisse, sed hoc potius tecum reputa Justum illum nondum hoc scivisse, sed quasi homines ignotos et prætereuntes suscipiens, ita affectum fuisse ; « et dixit : Ecce, domini, diver» tite in domum pueri vestri, et manete, quiescite, et la» vate pedes vestros, et diluculo facto proficiscemini in viam » vestram [3]. » Sufficiunt hæc verba ad detegendam virtutem

[1] Gen. XIX, 1. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 2.

quæ in pectore Justi latebat. Et quid mirum si quis obstupescat eximiam humilitatem ac fervorem, quem in hospitalitate declarabat? « Ecce, inquit, domini, divertite in » domum pueri vestri. » Et illos dominos vocat, ac seipsum illorum servum appellat. Audiamus attente hæc verba, dilectissimi, et similia nos quoque præstare discamus. Vir gloriosus, nobilis, tam abundans, tantus paterfamilias, viatores, hospites, ignotos, ut apparebant, viles, prætereuntes, nihilque ad se attinentes, dominos nominat et inquit: « Divertite in domum pueri vestri, et quiescite. » Vespera enim inquit, ingruit. Morem mihi gerite, et lassitudinem diei solamini in domum servi vestri divertentes. Numquid magnum vobis promitto? Lavate pedes vestros itinere longo fatigatos, et diluculo pergetis in viam vestram; hanc gratiam donate mihi, et petitionem meam ne frustremini. « Et dixerunt, inquit: Minime, sed in platea manebimus[1]. » Etiam post tantam exhortationem quam fecerat, cum vidit eos renuere, non obtorpuit, neque ab instituto suo destitit, neque fecit uti nos interdum facimus, qui, si quando aliquem hortari dignamur, et postea videmus parumper detrectantem et renuentem, statim desistimus: id quod contigit, quia citra desiderium et fervorem hoc agimus, et maxime quia putamus sufficere excusationem, si dicere possimus fecisse nos officium nostrum.

III. Quid ais, officium te tuum fecisse? Amisisti in venatione prædam; aberrasti a thesauro; et tuo functus es officio? Tunc tuo functus esses officio, si non abjecisses e manibus thesaurum, si non præteriisses in venatione prædam, si non perfunctorie et verbo tenus tantum hospitalitatem indicasses. At non Justus ille sic: sed quid? Videbat obluctantes suis precibus, et in platea manere volentes. Hoc autem faciebant Angeli, virtutem Justi palam

[1] Gen. XIX, 2.

facere volentes, et nos omnes docere quanta ejus fuerit hospitalitas. Postea autem non jam verbis contentus est exhortari, sed et vim facit. Propterea et Christus dicebat: « Violenti rapiunt regnum cœlorum [1]. » Ubi enim spirituale affulserit lucrum, tempestiva fuerit violentia, et laudabilis coactio. « Et compellebat, inquit, eos [2]. » Mihi autem videtur et invitos eos attrahere. Deinde ubi viderunt Justum ita ferventem, nolentemque desistere, nisi voti compos fieret, « Declinaverunt, inquit, ad eum, et » intraverunt in domum ejus. Et fecit eis convivium, et » coxit infermentatos, et comederunt antequam irent cu- » bitum [3]. » Vidisti et hic non in sumptuosa mensa hospitalitatem ostendi, sed potius in liberalitate mentis? Nam statim ut eos inducere potuit in domum suam, nullum hospitalitatis officium prætermisit. Et ipse quidem in ministerio occupatus erat, et cibos apposuit, et omnem honorem cultumque impendit hospitibus, homines eos et viatores quosdam esse putans. « Viri autem civitatis Sodo- » mitæ circumdederunt domum a juvene usque ad senem, » omnis populus simul, et evocaverunt Lot, et dixerunt » ei: Ubi sunt viri, qui sunt ingressi ad te nocte? educ eos » ad nos, ut coëamus cum eis [4]. » Ne perfunctorie transeamus quæ dicta sunt, charissimi, et non solum istorum videamus insaniam nulla venia dignandam; sed et cogitemus, quomodo Justus in medio tam truculentarum bestiarum habitans, ita excellenti virtute fulserit, quomodo ferre potuerit iniquitatem eorum, quomodo non fugerit eorum civitatem, quomodo eis loqui potuerit. Quomodo? Ego dicam. Universi Dominus prævidens stupendam illorum nequitiam, dispensavit ut Justus eo loci domicilium haberet, ut sicut optimus medicus morbos eorum emendaret. Verum videns se cura sua nihil proficere, et illos

[1] Matth. XI, 12. — [2] Gen. XIX, 3. — [3] Ibid. 4. — [4] Ibid. 5.

nullam velle medelam suscipere, non propterea a cura destitit. Habet enim hunc morem medicus, quamvis videat morbos esse graviores quam ut arte curari possint, non omittit tamen officium suum, ut, si forte possit ægrum vel longo tempore reparare, præstantiam artis ostendat : quod si nihil amplius proficiat, habeat excusationem majorem, eo quod nihil prætermiserit quod ad se pertineret. Id sane et hic factum est. Justus enim hic, qui versabatur in medio illorum, etiam sic mansit justus, multamque philosophiam exhibuit : illi autem propterea omni venia sunt destituti, quod non solum a malitia non cessarint, sed et magis eam auxerint. Vide enim : « Circumdederunt, » inquit, domum a juvene usque ad senem, omnis populus simul. » Summa malitiæ conspiratio, vehemens male agendi studium, inenarrabilis perversitatis magnitudo, conatus nulla venia dignus. « A juvene, inquit, usque ad » senem. » Non solum, inquit, juventus hæc mala inquirebat : sed et provectæ ætatis viri aderant, et omnis populus simul. Neque erubescebant tam turpe, tamque impudens flagitium, neque insomnem oculum cogitabant, neque Justum reverebantur, neque iis, quos hospites arbitrabantur, quique apud Justum diverterant hospitalitate insignem, parcebant : sed absque rubore, et nudo, ut aiunt, capite, libidinis suæ verba dicentes, accesserunt, et vocato Justo, dixerunt ei : « Ubi sunt viri, qui ingressi » sunt ad vos ? educ eos, ut cognoscamus eos. » Propter hunc eorum illicitum conatum, et impiam perversitatem, opinor Justum usque ad vesperam sedisse, ut ne sineret viatores ignaros incidere in illorum laqueos. Et Justus quidem cum hospitalitate et magna pudicitia hanc quoque adhibuit diligentiam, ut omnes prætereuntes susciperet, nullusque eum lateret, licet eos tunc non Angelos, sed homines esse putaret. Impii autem illi præterquam quod

nihil tale agebant, quale Justus ille, ea solum perpetrare studebant, quæ nequitiam omnem longo intervallo superarent. Propter hoc ergo in platea volebant manere, ut darent Justo occasionem declarandi hospitalitatem erga ipsos suam, et monstrarent ei reipsa quam digne suppliciis illi plecterentur, qui in tam stupenda flagitia prorumperent.

IV. Sed videamus de cætero ingentem Justi viri virtutem. « Egressus, inquit, ad eos ad vestibulum, januam » quidem clausit post se, dixitque ad eos [1]. » Vide quomodo timet Justus, et tremit pro hospitum securitate. Neque enim tantum januam clausit post se, sed sciens eorum insaniam et audaciam, et suspicans eorum temeritatem, deinde inquit ad eos : « Nequaquam fratres. » O Justi viri tolerantiam! o ingentem humilitatem! Hæc vera virtus est, ita mansuete alloqui tales homines. Nullus enim ægrum volens curare et insanientem castigare, cum iracundia et austeritate hoc facit. Et animadverte quomodo eos, qui tam absurda patrare volebant, fratres vocat, ut et eorum conscientias tangeret, et a nefario flagitio illos abduceret. « Ne» quaquam, inquit, fratres, nolite inique agere [2], » nihil tale cogitetis ; ne admittatis tam grave scelus in mentem vestram ; ne naturam ipsam traducatis ; ne illicitos excogitetis coïtus : sed si volueritis insaniæ vestræ furorem demulcere, ego quiddam præbebo, quo flagitium vestrum levius fiat : « Sunt mihi duæ filiæ, quæ viros non cogno» verunt [3]. » Adhuc, inquit, inexpertæ sunt nuptialis congressus, intactæ sunt, juvenes sunt, et adhuc in flore ætatis ; eas omnibus expositas do, et utimini eis sicut vobis placet. Acceptis illis, inquit, explete vestram in eis libidinem, et indulgete vestræ malæ concupiscentiæ : « Tan» tum in viros illos nihil feceritis iniquum, propterea quod

[1] Gen. xix, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. 8.

»intraverunt sub tecta tignorum meorum[1]. » Quoniam, inquit, coëgi eos et induxi sub tectum meum, ut ne mihi ascribatur iniquitas in eos patrata, et ego eis auctor sim contumeliæ, idcirco pro eis duas meas filias do, ut illi a manibus vestris liberentur. » Quanta Justi virtus ! omnem virtutem hospitalitatis superavit. Quid enim quis Justi hujus benignitate sat dignum protulerit, qui neque filiabus parcere voluit, ut exhiberet hospitibus honorem, et liberaret eos a perversitate Sodomitarum ? Et ille quidem filias suas prostituit, ut hospites viatores, iterum enim eadem dico, omnino ignotos, eriperet ab impiorum contumelia. Nos autem videntes sæpe fratres nostros in ipsum impietatis profundum, et prope dixerim, in fauces diaboli cadere, neque sermone eos dignamur, neque consulere, neque verbis admonere, et eripere a malitia, et ad virtutem manuducere. Qualem igitur habebimus excusationem, cum Justus neque filiabus parcat, ut hospitum servet curam : nos autem ita immisericorditer erga fratres nostros afficiamur, et sæpe frigida illa et absurditatis plena verba proferamus ? Quid enim, inquit, mihi cum eo commune ? mihi non est curæ, nihil mihi negotii cum eo. Quid dicis, homo ? Nihil tibi commune cum eo ? Frater tuus est, ejusdem tecum naturæ, sub eodem estis domino, sæpe etiam ejusdem participes mensæ, spiritualis illius, inquam, et terribilis, et dicis : « Nihil commune habeo cum eo ; » et immisericorditer præteris, et non porrigis jacenti manum ? Et Judæis quidem lex imperabat, ne inimicorum lapsa jumenta negligerent : tu autem fratrem tuum a diabolo sæpe sauciatum et jacentem non super terram, sed super peccati barathrum videns, tua exhortatione non retrahis, non admonitionem tuam adhibes, non alios in auxilium vocas, ut si fieri possit, a faucibus bestiæ membrum

[1] Gen. XIX, 8.

tuum cruere valeas, et ad suam reducere nobilitatem : ut et ipse, si quando cecideris, quod absit, in laqueos mali dæmonis illius, possis habere aliquos qui te juvent, et liberent a manibus diaboli? Sic et Paulus excitare volens Galatas, ut suis provideant membris, inquit : « Considerans temetipsum, ne et tu tenteris[1] : » quasi diceret : « Si absque commiseratione et inhumane fratrem præteris, forte et te, si cecideris, alius similiter præteribit. » Si igitur vis non despici sicubi labaris, ne ipse despexeris alium: sed magnam præ te fer benignitatem, et thesaurum crede maximum, si servare possis fratrem. Nihil enim huic unquam par fieri poterit, quod ad virtutem attinet. Nam si solum cogitaveris illum, quem despicis et præteris, a Domino tuo tanto in honore habitum fuisse, ut propter ipsum non refugerit et sanguinem suum effundere, sicut et Paulus dicit : « Et peribit infirmus frater in tua scientia, » propter quem Christus mortuus est[2] : » quomodo non præ pudore sub terra te abscondes? Si igitur propter illum Christus sanguinem effudit, quid magnum facies, si tuam in eum declares benevolentiam, et exhortatione verborum jacentem erigas, et animam mersam forte et submersam referas ex profundo malitiæ, et illud satagas ut videat virtutis lucem, ac non recurrat ad vitiorum caliginem?

V. Imitemur igitur, obsecro, Justum illum, et si periclitandum etiam fuerit pro salute proximi, non hoc subterfugiamus. Nam tale periculum nobis salutis fuerit occasio, multamque conciliabit fiduciam. Considera enim, obsecro, quomodo Justus ille toti populo, qui ita in malitiam conspiraverat, se opposuerit, et magnam clementiam ineffabilemque fortitudinem præ se tulerit, quamvis neque sic corrigere potuerit indomitam illorum insaniam. Quippe post verba illa, et tam eximiam mansuetudinem,

[1] Galat. VI, 1. — [2] 1 Cor. VIII, 11.

cum verbis suis quasi manibus prostituisset filias; quid dicunt ad eum? « Recede illuc. » O gravem ebrietatem! o ingentem insipientiam! In hunc modum se habet efferata et mala bestia concupiscentia, quando rationem vicerit, nihil decorum et honestum videre sinit, sed quasi in tenebris et pugna nocturna omnia facit. « Recede illuc, dicunt: venisti ut esses advena, numquid etiam ut judicium judices? Ergo nunc te affligemus magis quam illos[1]. » Vide quomodo Justus mansuete cum eis loquitur, illi autem quanta ferocitate respondent. Enimvero quasi a diabolo exagitati, et eo ducatum præbente, ita contra Justum insurgunt, et dicunt: « Venisti ut advena esses, numquid etiam ut judicium judices? » Advenam te, inquiunt, suscepimus, num et judex noster es factus? O extremam improbitatem! oportebat erubescere, oportebat revereri consilium Justi: verum sicut insani etiam medicum impetere conantur, ita et illi. « Te, aiunt, magis affligemus quam illos. » Si non vis, aiunt, silere et quiescere, disces te patrocinio tuo nihil aliud effecturum, præterquam quod illi quidem periculum effugient, tu autem in ipsum incides. « Faciebant autem vim Lot valde[2]. » Vide Justum illum quantam fortitudinem declarat, et tantæ multitudini opponere se tentat. « Et appropinquaverunt, inquit, ut contererent januam[3]. » Nam quoniam egressurus, et horum insaniam prævidens clausit post se januam, non ferentes impii et scelesti illi admonitionem Justi, ipsum vi premebant, et januam conterere moliebantur. Sed quia operibus satis demonstrata fuerat Justi virtus, et hospitalitas erga eos, qui peregrini putabantur, necnon et conspiratio totius populi in malum, tunc et ii, qui advenerant, manifestarunt se. Et quia viderant Justum omne officium suum implesse, suam declarantes potentiam, suppetias

[1] Gen. XIX, 9. — [2] Ibid. — [3] Ibid.

ferunt Justo, cui vis fiebat ab illorum insania. « Itaque, » inquit, viri manibus extentis attraxerunt Lot ad se in » domum, et januam domus clauserunt. Viros autem qui » erant apud januam, percusserunt cæcitate a parvo usque » ad magnum, et dissoluti sunt quærentes januam [1]. » Vides quo pacto Justus ille statim hospitalitatis accipit mercedem, et impii illi digna plectuntur pœna? Dicit enim : « Attraxerunt Lot in domum, et januam clauserunt : viros » autem percusserunt cæcitate a parvo usque ad magnum, » et dissoluti sunt quærentes januam. » Quoniam mentis eorum oculus excæcatus erat, propter hoc et visu privati sunt : ut discant nihil sibi prodesse corporales oculos, si oculi mentis fuerint excæcati. Et quia conspiraverant in malitia, et a malo conatu neque senes, neque juvenes abstinebant, ideo omnes excæcati sunt, et non solum excæcati, sed et viribus corporis destituti sunt : quandoquidem enim potiore hominis parte anima debilitati erant, idcirco viribus etiam corporis sunt destituti : et qui prius januam conterere nitebantur, adhibitisque minis cum Justo loquebantur, subito steterunt luxatis membris, et ante oculos sitam januam non videntes. Tunc quasi respiravit Justus, videns quales hospites essent, et quam magnæ virtutis. « Etenim dixerunt ad eum viri : Est quis tibi hic gener, » vel filii vel filiæ, vel alius quis in civitate [2] ? » Vide quomodo Justi hospitalitatem remunerant, et quomodo ei largiri volunt affinium omnium salutem. « Si quis est tibi, inquit, in civitate, si quem servare cupis, si quem scis ab istorum crimine alienum, educ ex hoc loco et de terra ; omnes qui tibi juncti sunt educ : « Perdimus enim nos lo- » cum hunc. » Deinde et causam afferunt, Justum omnia diligenter docentes : « Quia exaltatus est, inquit, clamor » eorum coram Domino, et misit nos Dominus ut extere-

[1] Gen. XIX, 10, 11. — [2] Ibid. 12.

» remus eos[1]. » Hoc erat quod dicebatur Patriarchæ Abrahæ : « Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est » apud me[2]. Exaltatus est, inquit, clamor eorum coram » Domino. »

VI. Grandis perversitatis eorum magnitudo, et idcirco quia incurabilis morbus, et vulnus hoc nullam curam recipit, misit nos Dominus ut extereremus eos. Et hoc est quod dicebat David : « Qui facit Angelos suos spiritus, » et ministros suos flammam ignis[3]. » Quia, inquit, advenimus ad hanc regionem delendam, propter malitiam enim inhabitantium, etiam terra pœnam accipiet; egredere tu hinc. » Hæc ut audivit Justus, et didicit causam propter quam affuerunt viri quidem, ut apparebant, Angeli autem revera et ministri Dei omnium. « Egressus Lot » locutus est generis suis, qui acceperant filias ejus[4]. » Atqui supra dicebat impiis illis : « Ecce duas filias habeo, » quæ nondum cognoverunt viros, » quomodo igitur hic dicit : « Generis suis, qui acceperant filias ejus? » Ne putes contraria esse hæc illis, quæ superius a Justo sunt dicta. Mos enim ille Veteribus erat, ante multum tempus sponsalia facere; sæpe item et cohabitare desponsatis, et simul cum parentibus versari; id quod et nunc multis in locis fieri solet. Quia igitur jam desponsatio facta erat, ideo vocat eos generos et dixit : « Qui acceperant filias ejus, » proposito videlicet ac mutuo consensu. « Et dicit : Surgite, » et exite de hoc loco : quia exterit Dominus civitatem. » Visus est autem ridicula loqui coram generis suis[5]. » Vide quomodo e malo illo fermento erant et isti. Et propterea volens Deus cito liberare Justum ab illorum affinitate, non permisit ut commiscerentur cum filiabus Justi : sed cum impiis etiam illos perdidit, ut egressus Justus cum filiabus

[1] Gen. XIX, 13. — [2] Id. XVIII, 20. — [3] Psal. CIII, 4. — [4] Gen. XIX, 14. — [5] Ibid.

effugeret eorumcognationem. Itaque cum audirent a Justo terribiles illas minas, quasi subsannabant, et putabant deliramenta esse quæ dicebantur : verumtamen Justus quod suum erat faciebat. Et quia semel illis filias desponsarat, voluit eripere eos a supplicio : at illi noluerunt, sed in moribus suis manserunt, et reipsa didicerunt se magno suo damno consilium Justi rejecisse. « Ubi autem, inquit, mane factum est, studiose adhortati sunt Angeli Lot, dicentes : Surge, accipe uxorem tuam, et filias duas quas habes, et exi, ut ne et tu cum iniquitatibus civitatis pereas. Et turbati sunt[1]. » Ne differ, inquit : jam enim illis pernicies infligenda est : teipsum igitur et uxorem et filias serva. Illi enim qui noluerunt admonitioni tuæ parere, non longe post participes erunt communis interitus. Ne igitur differ, ut ne et ipse internecionis istorum impiorum particeps fias. « Et turbati sunt, » ut hæc audierunt Lot et uxor et filiæ ; turbati sunt, inquit, hoc est, attoniti fuerunt, atque in nimium pavorem inciderunt, et propter minas anxii fuere. Et ideo Angeli curam agentes Justi, « Apprehenderunt, inquit, manum ejus. » Jam non ut de viris loquitur de eis Scriptura divina, sed quia plagam inflicturi erant, Angelos eos nominat et dixit : « Apprehenderunt manum ejus, et manum uxoris ejus, et manum filiarum ejus, eo quod parceret ei Dominus[2]. » Fiduciam addebant eis manuum contactu et roboraverunt eorum animum, ut ne timor eorum dissolveret robur, propterea adjecit : « Eo quod parceret ei Dominus. » Quia enim Dominus judicavit eum salute dignum, idcirco et Angeli volentes eorum animum roborare, manum eorum apprehendunt. « Et educentes eos foras, dixerunt : Salva animam tuam, ne respicias post tergum : ne stes in omni loco per circuitum : in montem salvum te faç, ne forte

[1] Gen. XIX, 15. — [2] Ibid. 16.

» simul abripiaris [1]. » Quoniam liberamus te ab impiis illis, inquit, ne ultra circumspicias post tergum, ne velis videre quæ illis eventura sunt, sed festina et procul perge, ut effugere queas pœnam eis infligendam. » Exin Justus timens ne forte non posset designatum ab eis locum assequi, et in montem pervenire, inquit : « Oro, Domine, » quia invenit puer tuus misericordiam coram te, et magni» ficasti justitiam tuam, quam facis mecum, ut vivat anima » mea : ego autem non potero salvari in monte, ne appre» hendant me mala, et moriar. Ecce civitas ista prope, ad » quam confugiam ego, parva est, ibi servabor, et vivet » anima mea propter te [2]. » Quia enim, inquit, semel decrevistis salutem mihi conferre, ascendere autem in montis verticem, id vires meas superat; ampliorem misericordiam mihi exhibete, et laborem meum leviorem reddite. Nequando igitur apprehendar a pœna quæ infligitur illis, et particeps fiam interitus eorum, civitatem hanc vicinam et parvam segregate mihi. Nam licet vilis sit et parva, attamen illic servatus, secure postea agere potero. « Et dixit » ei : Ecce admiratus sum tuam faciem et in verbo hoc, ut » ne subvertam civitatem de qua locutus es [3]. » Accepi tuas preces, inquit, et hoc faciam, ac quod petisti concedo, propterque te etiam civitati parcam. « Festina igi» tur, et occupa locum, ac salvare. Neque enim faciam » aliquid, donec illuc venias [4]. » Non potero, inquit, facere quidquam, antequam tu illuc ingrediaris : quia curam ago tuæ salutis, expectabo donec illuc abeas, et tunc eis infligam pœnam. « Sol igitur egressus est super terram, et » Lot intravit in Segor [5]. » Circa solis ortum, inquit, venit in civitatem; et statim cum ipse esset intra civitatem, illi supplicio plectebantur. « Pluit enim, inquit, Dominus su-

[1] Gen. XIX, 17. — [2] Ibid. 18-20. — [3] Ibid. 21. — [4] Ibid. 22. — [5] Ibid. 23.

» per Sodoma et Gomorrha sulphur et ignem a Domino de » cœlo : et subvertit civitates illas, et quidquid circa eas ha- » bitabatur, et omnes qui habitabant in civitatibus, et omne » quod exoriebatur de terra[1]. » Ne ob hunc loquendi modum admiratione tenearis, dilecte, proprietas enim est Scripturæ, quæ indifferenter sic sæpe ponit verba : id quod et nunc videre licet. « Pluit enim, inquit, Dominus sul- » phur et ignem a Domino de cœlo, » ut dicat Dominum pœnam induxisse, et non solum civitates subvertisse, omnemque circa regionem, et omnes inhabitantes, sed etiam quæ exoriebantur de terra abolevisse. Quia enim homines, qui eam inhabitabant, multos impietatis fructus protulerunt, idcirco, inquit, et inutiles fructus terræ facio, ut et illis abolitis perpetuum sit monimentum sequentibus generationibus : terra, per suam sterilitatem, omnes docente quanta fuerit inhabitantium malitia. Vidisti quanta res sit virtus, et quanta res malitia : et quomodo Justus servatus sit, alii autem dignam sua malitia pœnam receperint? Et sicut Justus per suam virtutem et filias salvavit, et civitatis illius subversionem prohibuit : ita et illi propter ingentem suam malitiam, non solum ipsi perierunt et deleti sunt, sed et effecerunt terram inutilem in futurum. « Et respexit, inquit, uxor ejus post tergum, et facta est » columna salis[2]. » Nam quoniam audivit Angelos præcipientes Justo ut ne se converterent retrorsum, sed cum magna festinatione secederent, neglexit verba, et præceptum non custodivit, propterea suæ negligentiæ dedit pœnam.

VII. Cæterum nos audientes illa, nostræ salutis curam diligentiorem habeamus, et vitia illa ne imitemur caveamus. Imitemur Justi illius hospitalitatem et alias virtutes, ut possimus et supernam iram depellere. Neque enim possibile est ut qui virtutem hanc magno studio exerceat,

[1] Gen. XIX, 24, 25. — [2] Ibid. 26.

non grandem inde reportet thesaurum. Etenim Justi illi sic supernam gratiam consecuti sunt, tam Patriarcha, quam Lot, et qui homines suscipere se putaverunt, meruerunt suscipere Angelos, et Angelorum Dominum. Nobis quoque et nunc, si voluerimus, suscipere licet. Ipse enim est qui dixit : « Qui suscipit vos, me suscipit [1]. » Sic igitur hospites suscipiamus, et non ad externam vilitatem respiciamus. Enimvero, si tali mente hospitalitatem etiam nos exercuerimus, digni erimus et nos qui tales hospites excipiamus, qui videntur quidem viri, Angelorum autem virtutes operantur. Tantum ne curiosi exploratores et inquisitores simus, ut ne thesaurum perdamus. Quandoquidem et beatus Paulus hos justos subindicat, et docet nos quomodo tales hospites exceperint. « Hospitalitatis, » inquit, ne obliviscamini : propter hanc enim nescientes » quidam hospitio exceperunt Angelos [2]. » Hoc enim eos potissimum fecit admirabiles, quod eos, quos non noverant, ministerio suo honoraverint. Et nos igitur cum fide ac pietate rem obeamus, ut sic thesaurum assequi possimus. Quod nobis omnibus concedatur gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et sancto Spiritu sit gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. x, 40. — [2] Hebr. xiii, 1.

HOMILIA XLIV.

Diluculo autem venit Abraham ad locum ubi steterat coram Domino [1].

I. Heri nos argumentum de muliere Samaritana satis docuit ineffabilem Domini longanimitatem, et excellentem erga illam providentiam, atque illius gratum animum. Vidistis quomodo, ut aquam sensibilem hauriret, advenit, et ex spirituali fonte divina flumina hausit, ac domum rediit, implens quod dictum est a Domino: « Aqua, quam ego » dabo, erit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam [2]. » Impleta enim ipsa divino illo et spirituali fonte, non detinuit intra se flumina; sed superscaturiens, ut ita dicam, effudit et in habitatores civitatis concessi sibi doni gratiam, et præconis officium egit mulier Samaritana et alienigena. Vidistis quantum bonum sit animi gratus affectus; vidistis Domini benignitatem, quomodo nullum contemnat, sed etiam in muliere, etiam in paupertate, et ubicumque invenerit animam vigilem ac fervidam, statim gratiam suam illi largiatur. Imitemur igitur, obsecro, et nos hanc mulierem, cumque magna attentione accipiamus doctrinam a Spiritu profectam. Neque enim nostra sunt quæ dicuntur, neque ex propria lingua loquimur quæcumque dixerimus, sed Domini benignitaté dirigente propter vestram salutem et ædificationem Ecclesiæ Dei. Ne igitur ad me dicentem, charissime, neque ad tenuitatem meam respicias; sed quoniam ea, quæ Domini sunt, affero,

[1] Gen. XIX, 27. — [2] Joan. IV, 14.

ad eum, qui me misit, attenta mente conversus, vigili animo quæ dicuntur accipe. Quandoquidem et in humanis negotiis, quando imperator, diademate coronatus, litteras mittit, tunc is, qui eas affert, per se nullius momenti est, sed vir e trivio, qui sæpe neque progenitores numerare possit, obscurus, et ex obscuris : sed non ad illum spectant qui litteras suscepturi sunt, sed propter imperatorias litteras illi quoque multum exhibent honoris, ac litteras magna cum reverentia et silentio recipiunt. Si igitur is, qui hominis litteras et chartam tantum affert, sic omnibus acceptus est : multo magis vos convenit eloquia, quæ a Spiritu vobis per nos mittuntur, magna attentione suscipere, ut magnam grati animi recipiatis mercedem. Nam si viderit Dominus universorum animarum vestrarum alacritatem, et nobis largiores sumptus propter vestram ædificationem suppeditabit, et vobis majorem præbebit intellectum, ut ea, quæ dicuntur, intelligere valeatis. Liberalis enim est Spiritus gratia, et se in omnes effundens, nullam divisionem sustinet, sed cum distribuitur, magis crescit, et quanto plures sunt ejus participes, tanto et beneficium magis extenditur. Age igitur, si videtur, et hodie ad seriem eorum, quæ prius dicta sunt, veniamus, ac videamus ubi sermo desierit, et unde eum repetere hodie oporteat. Quonam igitur nuper appulimus, ac docendi finem fecimus ? De Lot vobis narrabamus, et de Sodomorum incendio, illic a sermone destitimus, ubi Justus in Segor servatus est. « Sol enim egressus est super terram, et Lot intravit in Segor [1], » et tunc ira a Deo immissa Sodomitas apprehendit, et terram illam abolevit, quando et uxor Justi eorum, quæ ab Angelis dicta fuerant, immemor, spectavit retrorsum, et facta est columna salis, perpetuum monimentum posterioribus sæculis suæ negligentiæ præ-

[1] Gen. XIX, 24.

bens. Operæ-pretium nunc fuerit intermissæ seriei insistere, et pauca vestræ charitati loqui, ut iterum videatis charitatem et commiserationem Patriarchæ, et Dei in illum benevolentiam. Nam ubi orto sole justus Lot in Segor servatus est, qui autem Sodomis erant, pœnam luerunt; Patriarcha simul et illorum interitum miserans, quem propter suum peccatum sustinuerunt, et de Justo valde sollicitus, mane veniens spectabat quæ ibi facta fuerant. « Diluculo autem venit, inquit, Abraham mane ad locum, » ubi steterat coram Deo, et respexit in faciem Sodomorum et Gomorrhæ, et in faciem circumjacentis regionis. » Et vidit, et ecce ascendebat flamma de terra, quasi fumus camini [1]. » In eo, inquit, loco, in quo collocutus est cum Domino, et pro Sodomitis rogavit, videbat terribilis illius pœnæ vestigia, et de Justo discere aliquid volebat. Is enim Sanctorum mos est, ut plurimum affectu moveantur, et compatiantur. Et ut doceat nos divina Scriptura Spiritus gratiam statim ipsi hujus rei notitiam concessisse, et Justum cura, quam pro Lot gerebat, liberasse, inquit: « Cum contereret Dominus civitates regionis illius, » recordatus est Deus Abrahæ, et emisit Lot e media sub» versione. » Quid est : « Recordatus est Deus Abrahæ ? » Hoc est petitionis quam fecit, dicens : « Ne simul perdas » Justum cum impio [3]. » Cur igitur, dixerit aliquis, propter orationem Patriarchæ Justus servatus est, et non propter suam justitiam ? Ita certe; etiam propter orationem Patriarchæ : quando enim quod ex nobis est simul afferimus, ipsa etiam intercessio Sanctorum plurimum nobis confert. Quod si ipsi negligentes fuerimus, et spem in illis solis nostræ salutis collocaverimus, nihil amplius nobis prodest, non quod minus valeant Justi, sed quia propter nostram desidiam nos ipsos prodimus.

[1] Gen. XIX, 27, 28. — [2] Ibid. 29. — [3] Id. XVIII, 23.

II. Et ut discas quomodo, cum negligentes sumus, etiamsi Justi sint qui pro nobis orant, etiamsi Prophetæ, nulla nobis inde sit utilitas; illi enim suam virtutem per hoc demonstrant, nobis autem ob improbos mores nulla erit utilitas; audi Deum universorum, ad eum, qui de utero matris sanctificatus est, Jeremiam prophetam loquentem: « Ne ores pro populo hoc, quia non exaudiam » te [1]. » Vide Domini benignitatem: prædicit Prophetæ ut ne, cum post orationem non exaudiatur, hoc suis peccatis tribuat; et ideo jam prænuntiat ei populi nequitiam, et prohibet ne precetur, ut et ipse scire queat ingentem Judæorum perversitatem, et illi sciant nihil eis prodesse Prophetam, nisi et ipsi quæ sua sunt proferre velint. Id scientes, dilecti, confugiamus ad Sanctorum preces, et oremus ut pro nobis intercedant: sed non illorum precibus tantum confidamus, sed et ipsi nostra, ut oportet, dispensemus recte, et ad meliora semper converti nitamur, ut locum demus orationi, quæ pro nobis funditur. Hoc et ad alium Prophetam dicit Dominus universorum: « Non vides quid ipsi faciunt? incendunt adipem, et pla» centas faciunt exercitui cœli [2]; » ac si diceret: « Pro illis me rogas, qui a peccato non desistunt, qui carent sensu infirmitatis suæ, qua laborant, sed sic nullo dolore sunt affecti? Non vides summum eorum contemptum? non vides eorum magnam insaniam, quomodo nondum satientur impietate, sed quasi sus in luto se volutent in iniquitatibus suis? Annon, si vellent converti, audirent cohortantes? Nonne ego sum per Prophetas clamans, et dicens: « Et dixi, postquam ipsa scortata est: Post hæc omnia, » ad me convertere, et non est conversa [3]? » Num aliud quæro, quam ut quiescant a peccato tantum, et sistant mala? num pro præteritis rationem exigo, si videam illos

[1] Jer. VII, 16, et XIV, 11, 12. — [2] Id. VII, 17, 18. — [3] Id. III, 7.

velle resipiscere? nonne quotidie clamo, dicens: « Numquid voluntate volo mortem peccatoris, sicut converti eum et vivere[1]? » Nonne propterea omnia facio, ut ab interitu eripiam eos, qui ab errore præoccupati sunt? Annon, si videam conversos, differo? Nonne ego sum qui dico: « Adhuc te loquente dicam, ecce adsum[2]; » num sic ipsi suæ salutis avidi sunt, ut mihi in optatis est « Omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire[3]? » Num enim vos ex nihilo produxi ut perdam? num sine causa regnum futurum, et innumera bona præparavi? Annon propter hoc et gehennam minatus sum, ut hujus metu homines in regnum cœlorum introducam? Ne igitur, o beate Propheta, illos relinquens, mihi afferas orationem, sed illud unum tibi curæ sit, ut illorum morbus sanetur, et in sensum infirmitatis suæ, atque ad valetudinem ipsi reducantur, et mea omnino sequentur. Neque enim moror, vel differo, quando video animam gratam: unum enim tantum requiro, nempe ut confiteantur peccata, et ab eis abstineant, et non ultra infero pœnam peccatis. Num grave et molestum est quod a me proponitur? Nisi scirem deteriores fieri, quando priora peccata non confitentur, neque idipsum requirerem. Verum quia scio hominum genus magis ad peccatum vergere, propterea volo ut confiteantur priora peccata, et confessione prohibeantur ne in eadem recidant.

III. Hæc igitur cogitantes, dilecti, ac Domini benignitatem in animo versantes, ne simus desides; sed magnam nostri ipsorum geramus curam, et peccatorum maculas purgemus, atque sic ad Sanctorum intercessionem properemus. Nam si sobrii et vigiles esse voluerimus, etiam per nos ipsos orantes, plurimum nobis proderimus. Nam quoniam clemens est Dominus noster, non sic annuit,

[1] Ezech. XVIII, 23. — [2] Isaï. LXV, 24. — [3] I Tim. II, 4.

cum ab aliis pro nobis oratur, ut cum a nobis ipsis. Vide bonitatem eximiam : nam si viderit nos, qui offendimus, et ignominiosi facti sumus, nullamque habemus fiduciam, paululum excitari, et ad clementiæ suæ divitias confugere volentes, statim precibus annuit, et manum porrigit jacentibus et lapsos excitat, clamatque dicens : « Numquid qui » cadit, non resurget [1] ? » Verum ut etiam ex rebus ipsis discatis quomodo multi per semetipsos orantes id quod cupiebant melius assequi valuerunt, quam per aliorum preces, operæ-pretium fuerit eos, quibus id contigit, in medium producere, ut et nos imitemur, et ad æmulationem provocemur. Audiamus igitur quomodo Chananæa illa mulier, cum esset alienigena, et anima valde cruciaretur, ubi vidit Medicum animarum, et Solem justitiæ [2], qui exortus est iis, qui sedent in tenebris, accessit ad eum fervido et alacri studio mota : neque ideo segnior facta, quod vel mulier, vel alienigena esset : sed omnibus impedimentis repulsis, ut accessit, inquit : « Domine, miserere mei, » quia filia mea male a dæmonio torquetur [3]. » Verum qui scit abscondita cordium, tacet et non respondet, neque sermone eam dignatur, neque miseretur mulieris, quam videbat tanto cum ejulatu accedere ; sed differt, volens occultum mulieris thesaurum omnibus manifestum facere. Sciebat enim reconditam margaritam, quam nos latere nolebat ; et idcirco differebat, et nec responso dignabatur, ut posteris omnibus mulieris sedulitas magna foret doctrina. Et vide ineffabilem Dei bonitatem. « Ipse enim, in» quit, non respondebat ei [4]. » Discipuli autem, qui admodum misericordes et benigni esse videbantur, non audent manifeste dicere : « Da ei quod petit, miserere ei, esto ei clemens. » Sed quid ? « Dimitte eam, quia clamat post nos [5], »

[1] Jer. VIII, 4. — [2] Malach. IV, 2. — [3] Matth. XV, 22. — [4] Ibid. 23. — [5] Ibid.

quasi dicerent : « Libera nos a molestia, libera nos a clamore quem excitat. » Quid igitur Dominus ? « Putatis me, inquit, absque causa tacuisse, et responso eam non fuisse dignatum ? audite : « Non sum missus nisi ad oves quæ perie»runt domus Israël [1]. » Nescitis, inquit, alienigenam mulierem esse ? nescitis me vobis jam præcepisse ne iretis in viam gentium ? Quare igitur sine examine commiserationem erga eam declaratis ? » Considera multifariam Dei sapientiam, quomodo cum respondere videbatur, mulierem magis perstringebat quam silendo, et quasi letalem plagam dabat, provocare paulatim eam volens, ut discerent ignorantes Discipuli quanta in ea lateret fides. Sed neque sic tardior negligentiorve facta est visis Discipulis nihil proficientibus, neque dixit intra semetipsam : « Si non potuerunt illi Dominum pro me exorare, quare ego frustra sequerer, et continuo instarem ? » Sed quasi mente ab igne inflammata et succensa, visceribusque conscissis, accedit adorans, et dicens : «Domine, adjuva me [2]. » Ille autem neque sic adjuvat mulierem, sed responsum dat superiore gravius. « Non est, inquit, bonum ut tollatur panis filio»rum, et detur canibus [3]. » Considera, dilecte, et hic admirare animæ ejus desiderium, et fidem eximiam. Ut audivit se canem dici, non gravatim tulit, non retrocessit : sed magno et pio affectu inquit : « Etiam, Domine : nam » et catuli edunt de micis mensæ dominorum suorum [4]. » Confiteor, inquit, catulum me esse, igitur sicut catulum dignare me micis mensæ pascere. » Vidisti mulieris fidem et probitatem ? Suscepit quod dictum est, et statim id, de quo sollicita erat, obtinuit, obtinuitque magnis cum laudibus. Quid enim dicit Christus ? « O mulier, magna est fi»des tua : fiat tibi sicut vis [5]. » O mulier, admirationis

[1] Matth. XV, 24. — [2] Ibid. 25. — [3] Ibid. 26. — [4] Ibid. 27. — [5] Ibid. 28.

verbum, et dictum laude plenum. « Magnam, inquit, declarasti fidem, propterea tanta tibi erunt, quanta vis. » Vide liberalitatis amplitudinem, et admirare Domini sapientiam: annon ab initio putabamus, cum sic repelleret eam, commiseratione illum carere? Et primum quidem non dignabatur responso, postea autem per primum et secundum responsum quasi abigebat, et eam, quæ cum tanto advenerat desiderio et fervore, repellebat. Verum a fine disce Dei bonitatem, eum nempe volentem eam clariorem reddere, tanta dilatione fuisse usum. Etenim si statim annuisset, nescivissemus nos mulieris virtutem : quia autem parumper distulit, et Domini cognovimus ineffabilem humanitatem, et illius fidem eximiam.

IV. Totam autem hanc historiam in medium afferre coacti sumus, ut discamus nos non tantum perficere per alios orantes, quantum per nos ipsos, siquidem cum alacri et vigili mente accedamus. Enimvero illa et Discipulos habens pro se orantes, nihil profecit, donec ipsa per se præsens et perseverans clementiam Domini sibi conciliaret. Atque parabola illa amici intempesta nocte venientis, et tres panes petentis, idem ipsum subindicat. « Nam etiamsi, » amicus licet, non exaudiat, attamen vel propter importu» nitatem surget et ei dabit [1]. » Itaque cum videamus ineffabilem clementiam Domini nostri, accedamus ad eum, declaratis, et quasi ante oculos nostros propositis speciatim singulis peccatis nostris, etiam pro præteritis veniam petamus, ut in futuro majori diligentia viventes, uberiorem ejus benevolentiam assequamur. Verum redeamus, si placet, ad lectionis seriem. « Ascendit autem, inquit, Lot » in Segor, et sedit in monte, et duæ filiæ ejus cum eo. » Timuerunt enim habitare in Segor, et habitavit in spe» lunca ipse, et duæ filiæ ejus cum eo [2]. » Justus, invales-

[1] Luc. XI, 8. — [2] Gen. XIX, 30.

cente adhuc timore, quem conceperat a plaga Sodomitis inducta, procul abit, et in monte, inquit, habitat cum filiabus suis, et in solitudine et vastitate extrema postea fuit cum filiabus, in monte sedem habens. « Dixit autem, » inquit, major natu ad juniorem : Pater noster senex est, » et nullus est super terram qui ingrediatur ad nos, juxta » morem universæ terræ. Veni, et potemus patrem nostrum » vino, et dormiamus cum eo, et excitemus semen ex patre » nostro [1]. » Cum reverentia et timore multo audiamus ea, dilecti, quæ in divinis Scripturis continentur : non enim temere et absque causa scripta sunt, sed omnia utiliter et e re nostra, etiam si nos quædam ignoremus. Non enim omnia possumus evidenter scire : sed si et causas reddere pro nostro captu tentemus, habent tamen adhuc latentem quemdam thesaurum a multis absconditum, nec investigabilem. Considera igitur quomodo Scriptura omnia manifeste narrarit, et nobis scopum ad finem ostenderit filiarum Justi ; et nunc quidem pro illis, nunc vero pro Justo dignam excusationem afferens, ut nullus ad factum respiciens, vel Justum condemnet, vel Justi filias, quasi congressus ille propter incontinentiam fuerit. Quomodo igitur filiarum Justi excusationem affert : « Dixit, » inquit, major natu ad juniorem : Pater noster est senex, » et nullus est super terram qui ingrediatur ad nos juxta » morem universæ terræ. » Vide scopum diligenter, et omni eas liberabis crimine. Putaverunt enim generalem totius orbis factum interitum, nullumque amplius esse superstitem ; deinde et patris viderunt senectutem. Ut igitur, inquit, non aboleatur genus, nec pereat nomen nostrum. Hæc enim erat priscorum maxima cura, quomodo genus suum liberorum successione dilatarent. « Ne ergo, inquit, nostri generis tota fiat abolitio, præsertim jam senio patre

[1] Gen. XIX, 31, 32.

confecto, et nullus inveniatur vir qui nobis jungatur, ut possimus extendere et relinquere seminis nostri propagationem ; « Veni, inquit, ut ne hoc fiat, potemus patrem » nostrum vino. » Quasi dicere velit: « Quia nunquam ferret vel auribus hoc pater, vino decipiamus eum. « Potaverunt » autem patrem suum vino nocte ista, et ingressa est se- » nior, et dormivit cum patre suo : et nescivit quando » illa accubuerit, vel surrexerit [1]. » Vidisti quomodo divina Scriptura pro Justo rationem dederit non semel tantum, sed et iterum? Prius quidem, quia filiæ vino ipsum deceperunt, declaravit eas non aliter potuisse persuadere patri, quam sic faciendo : nunc autem opinor et superna dispensatione esse factum, ita fuisse eum aggravatum vino, ut rem omnino ignoraret, ut noxa et crimine vacuus esset. Ea enim peccata nos condemnant, quæ scientes et voluntarie facimus. Vides quomodo testimonium præbeat Justo Scriptura ipsum omnino rem gestam ignorasse. Verum altera quæstio surgit de ebrietate. Oportet enim omnia investigare, ut nulla improbis et impudentibus calumniandi relinquatur occasio. Quid igitur de hac re dicemus? Non tam ex intemperantia illi accidisse ebrietatem, quam ex tristitia.

V. Nullus igitur audeat aut Justum, aut Justi filias condemnare. Quomodo enim non esset extremæ dementiæ et insipientiæ, si eos, quos divina Scriptura ab omni liberat crimine, imo pro quibus tantam apologiam componit, nos innumeris peccatorum sarcinis pleni condemnemus : et non audiamus Paulum dicentem : « Deus qui justificat, » quis est qui condemnet [2]? » Et ut discas hoc non in vanum et simpliciter factum esse, sed tristitiam nimiam, accedente vino, nullum ei reliquisse sensum, audi quid dicat : « Et factum est die sequenti, dixitque major natu ad ju-

[1] Gen. XIX, 33. — [2] Rom. VII, 33.

»niorem : Ecce dormivi heri cum patre nostro : pote» mus igitur eum vino et nocte ista, et ingressa dormi cum » eo, et excitemus ex patre nostro semen [1]. » Vides quomodo recta sententia hoc faciebant : Nam, quia potui, inquit, ego quod quærebam implere, necessarium est et te idem facere : forte enim votorum nostrorum compotes erimus, et non in æternum genus nostrum peribit. « Pota» verunt autem et nocte illa patrem suum vino, et ingressa » est junior, et dormivit cum patre suo : et ignoravit ille » quando ipsa vel accubuerit, vel surrexerit [2]. » Considera, dilecte, totum factum fuisse divina dispensatione, sicut et primo homini evenit. Nam sicut illic ex dormientis latere portio sumpta est, eo non sentiente, sed qui finxerat latus illud, inde uxorem Adæ produxit : simili modo et nunc. Nam si costæ ereptio, excessu mentis a Deo immisso, absque illius sensu fuit : multo magis et nunc ita factum est. Nam id quod dixit illic divina Scriptura : « Immisit » extasim in Adam, et dormivit [3] : » hoc et hic significavit, dicendo : « Nescivit quando vel accubuerit, vel sur» rexerit. Et conceperunt, inquit, de patre suo. Et peperit » major natu filium, et vocavit nomen ejus Moab, dicens : » Ex patre meo. Hic pater est Moabitarum. Peperit autem » et junior filium, et vocavit nomen ejus Amman, dicens : » Filius generis mei. Hic est pater Ammanitarum [4]. » Vides id non fuisse incontinentiæ opus, cum nomina statim natis indiderint, quibus factum significabant, et in filiorum nominibus quasi in columna ferme quadam memoriam facti inscripserint, et jam tum præsignarint gentes ex eis futuras esse, et in multitudinem se propagaturum natorum genus : « Nam ille quidem, inquit, pater erit Moabitarum, iste autem Ammanitarum. »

[1] Gen. XIX, 34. — [2] Ibid. 35. — [3] Id. II, 21. — [4] Id. XIX, 36-38.

VI. Verum tunc quidem, quoniam origo et initia erant, per generis successionem memoriam suam volebant conservare, tantum ejus rei studium fuit Justi filiabus. Nunc autem quia per gratiam Dei religio majora sumpsit incrementa, et secundum beatum Paulum : « Præterit figura » mundi hujus [1], » opera bona agendo, memoriam nostri relinquamus : ut cum hinc migraverimus, vitæ nostræ diligens et accurata ratio sit monimentum et doctrina omnibus, qui in nos respicient. Nam qui virtute prædili sunt, et castam vitam ducunt, non solum in hac vita degentes, sed et post vitæ exitum, plurimum prodesse poterunt iis, qui in se respexerint. Et ut hoc discas, vide, obsecro, quantus annorum numerus transiit usque in hodiernum diem ; ac quoties volumus aliquos in æmulationem continentiæ provocare, Joseph in medium afferimus speciosum, formosum, adolescentem, in ipso ætatis flore tantam castitatis constantiam præ se ferentem : et sic ad imitationem Justi hujus auditores provocare studemus. Quis enim non admiraretur Beatum illum, qui in servitute existens, et in ipso flore ætatis, quando maxime fornax concupiscentiarum accenditur, cum videret dominam suam invadentem, et insanientem in se, tantam ostendit fortitudinem, et ita ad castitatis agones se exercuit, ut ab intemperante illa muliere nudus quidem vestibus profugeret, castitatis autem indumentum servaret; licebatque videre rem novam et admirabilem, agnum in lupi, imo leænæ ungues incidisse, et servari tamen potuisse. Et sicut columba aquilæ damnum effugit, ita et Justus ab illius manibus evasit. Non sic admirabile mihi videtur esse tres pueros illos in medio babylonicæ fornacis ignem vicisse, illæsis eorum corporibus [2], ut mirabile et rarum est Justum istum, qui in fornacem hanc, babylonica multo graviorem, in in-

[1] 1 Cor. VII, 31. — [2] Dan. III, 50.

continentiam inquam Ægyptiæ incidisset, intactum permansisse, puroque castitatis indumento servato, exiisse. Et ne mireris, dilecte : quia enim quod suum erat attulit, habuit supernam gratiam comitem, quæ incendium illud restingueret, et in media fornace rorem Spiritus daret. Vidistis quomodo viri virtute præditi, et cum hic adhuc præsentes sunt, et post migrationem ex hac vita magnæ utilitatis auctores nobis sint? Atque ob eam causam Justum illum in medium adduximus, ut eum omnes sequamur. Hunc igitur omnes imitemur, et concupiscentias nostras vincamus, scientesque illud : « Non est nobis pugna ad- » versus sanguinem et carnem : sed adversus principatus » et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum hujus » sæculi[1], » sic nos ipsos armemus, et cogitantes nos, corpore circumdatos, adversus incorporeas cogi virtutes certare, muniamur armis spiritualibus. Propter hoc enim benignus Dominus, quia carne vestiti sumus, et est nobis adversus invisibiles virtutes certamen, invisibilia nobis præparavit arma, ut auxilio armorum naturæ adversarios expugnemus. Bene igitur fidentes armorum potentiæ, quod a nobis est afferamus, et poterimus hac spirituali armatura muniti, ipsam diaboli faciem ferire. Neque enim ferre poterit fulgorem qui inde egreditur, sed etsi conetur stare ex adverso, statim excæcabitur. Ubi enim continentia et honestas, aliarumque virtutum concursus, illuc et larga Spiritus gratia advolat; quapropter Paulus dicebat : « Pa- » cem sectemini cum omnibus, et sanctificationem [2]. » Purificemus igitur, obsecro, conscientias nostras, et extergamus mentem nostram, ut omni sordida cogitatione liberati, Spiritus gratiam nobis conciliemus, superemusque diaboli machinationes, ac mereamur ineffabilibus illis bonis frui, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi,

[1] Ephes. VI, 12. — [2] Rom. XII, 18. Hebr. XII, 14.

cui cum Patre, et sancto Spiritu sit gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLV.

Et movit illinc Abraham in terram versus Africum, et habitavit inter Cades et inter Sur, et peregrinus fuit in Geraris [1].

I. Gaudeo, cum vos frequenter video ad concionem accurrere, ac magna cum voluptate doctrinam nostram suscipere, gaudeo ; ideoque in dies majori alacritate pauperem hanc nostram et tenuem mensam vobis apponere studeo. Vestra enim ciborum immodica appetentia mensæ nostræ vilitatem obtegit, parvaque facit ut magna appareant : id quod et in sensibilibus eduliis videre licet. Nam sicut, cum satiatos quis excipit convivas, licet magna sumptuosaque apponat fercula, illorum satietate minuitur appositorum lautitia ; et magna nonnunquam nullius videntur momenti, eo quod convivæ absque edendi aviditate advenerunt : ita contra, si quis famelicos suscipiat et esurientes, licet illis tenuem proponat mensam, splendida tamen illa apparebit convivis, multa cum voluptate atque aviditate apposita comedentibus. Sic et nos bene fidentes spirituali vestro appetitui, non gravamur pauperem et vilem hanc mensam vestræ charitati assidue apponere. Hoc et Sapiens quidam dicebat : « Melius est convivium olerum » cum charitate, quam bos de præsepio cum odio [2]. » Quo docet charitatem aliter videre apposita, illiusque oculis

[1] Gen. xx, 1. — [2] Prov. xv, 17.

vilia apparere ea, quæ sumptuosa sunt, et parva quæ magna. Quid igitur beatius nobis, qui apud tot auditores, tamque ferventi et sollicita charitate præditos disserimus? Nihil enim tantopere dicenti necessarium est, ut auditoris benevolentia. Quandoquidem cum videt auditores fervere desiderio, firmatur et ipse, et magnum sæpe robur, ut ita dicam, accipit, sciens quanto sumptuosiorem mensam spiritualem proponit, tanto majorem sibi copiam accedere. Secus enim se habent sensibilia, quam spiritualia. Illic enim mensæ largitas sumptum parit, et convivium exhibentis imminuit substantiam : hic autem omnino aliter, quanto plures sunt participes, tanto plus substantia nostra accrescit. Neque enim nostra dicimus, sed ea quæ in vestram utilitatem Dei gratia per suam benignitatem suppeditat. Age igitur, quia cum tanta alacritate et tanta lætitia ad audiendum acceditis, iterum jam lecta indagemus, et quod inde provenit lucrum percipiamus. Nam quia secundum magnam illam exhortationem Christi dicentis : « Scrutamini Scrip» turas [1], » thesaurus magnus in Scripturis est reconditus, et in profundo latet ; idcirco scrutatione opus, ut cum didicerimus virtutem, quæ in profundo occulta est, multam inde utilitatem decerpere queamus. Etenim propterea Justorum omnium virtutes, Spiritus sancti gratia et dispensatione, in Scripturis sunt traditæ, ut nos continuam habentes doctrinam, ad æmulationem et imitationem Justorum vitam nostram instituamus. Audiamus igitur divinam Scripturam, quid et hodie nobis de Patriarcha narrare velit. « Et movit, inquit, illinc Abraham in terram ver» sus Africum, et habitavit inter Cades et inter Sur, et » peregrinus fuit in Geraris [2]. Et movit, inquit, illinc. » Unde movit ? a loco ubi tabernaculum fixerat ; ubi et universi Conditorem cum Angelis suscipere ei concessum fuit.

[1] Joan. v, 39. — [2] Gen. xx, 1.

« Illinc, inquit, cum movisset, peregrinus fuit in Geraris. » Vide Justorum vitæ rationem, quam contracta illis fuerit et minime supervacua suppellex ; quomodo facile transmigrabant, vitamque suam instituebant sicut peregrini et advenæ, et nunc hic, nunc illic tabernacula erigebant, quasi peregre degentes, non sicut nos facimus, qui habitantes in aliena terra quasi in patria, domos extruimus splendidas, porticus et deambulacra, et villas possidemus, et balnea paramus aliaque innumera. Sed vide quomodo Justus substantiam suam in vernaculis tantum et pecoribus possidens, et nunquam in eodem loco persistens, aliquando quidem in Bethel figit tabernacula, aliquando autem apud quercum Mambre, aliquando in Ægyptum descendit, nunc autem in Geraris tabernaculum figit, et omnia facile sustinet, gratamque erga Dominum mentem per omnia manifeste declarat. Et post tantas promissiones, quæ ei a Deo factæ erant, videns se in tantis versari difficultatibus, et in varias diversasque tentationes incidere, quasi adamas immotus persistit ; piamque suam mentem ostendens, nullis obstaculis negligentior evadit. Vide enim et nunc, dilecte, qualis tentatio eum in Geraris invadit, et admirare fortitudinem et virtutem Justi, quomodo quod omnibus intolerabile, et quod neque auribus suscipere quis vellet, hoc ipse sustinuit, non ægre ferens, neque exigens a Domino rationem eorum, quæ fiebant, sicut plerique homines faciunt, hique innumeris peccatorum sarcinis pressi. Nam cum in difficultates quasdam inciderint, statim obmurmurant, et curiosius inquirunt, dicuntque : « Quare hoc et hoc evenit ? et quare hoc permissum est ? » At Justus ille non sic : unde et illi amplius supernum auxilium est concessum. Hoc enim vere grati servi fuerit, ut nunquam curiosior sit in iis explorandis, quæ a Domino fiunt, sed in silentio et gratiarum actione suscipiat omnia.

II. Et animadverte quomodo etiam per illas ipsas, quæ sequuntur, tentationes Justi virtus magis emicuit, Deo clarum illum per omnia ostendente. Nam sicut quando in Ægyptum descendit, ut ignotus et peregrinus, et nulli agnitus, subito magno cum honore inde redit : ita et nunc, cum peregrinus esset in Geraris, in ipsis quidem initiis quod suum erat fecit : postea vero tanto Dei subsidio munitus est, ut et rex et omnes, qui in ea regione habitabant, omni studio ministrare Justo studerent. « Dixit autem, inquit, Abraham de Sarra uxore sua : Soror mea est. Timuit » enim dicere : Uxor mea est, ne forte occiderent eum viri » civitatis propter illam [1]. » Vide quomodo a violentissimis affectionibus anima Justi impugnetur, et timor eum incessat. Et quamvis prior timor, ne mulierem amittat, gravis fuerit, timor tamen mortis illum expulit. Ut enim hunc effugeret, sustinuit suis oculis videre sociam vitæ suæ in regis manus incidere. Quam sit autem hoc toleratu difficile, sciunt qui uxores habent. Unde et Sapiens quidam dicebat : « Plenus zelo furor viri ejus, non parcet in die judicii, » nullo pretio mutabit inimicitias [2]. » Verum grave hoc et omnibus intolerabile, vide quomodo propter mortis metum ille tulit. Hoc sane et in corporalibus affectionibus contingere solet : nam quando duo morbi simul infestant corpus nostrum, unius incrementum tegit alium, et totos nos ille gravior dolor sibi vindicat, ita ut sæpe minorem dolorem a majori distracti non sentiamus. Eodem modo Justus quoque ille nunc videns urgere dolorem mortis, cætera omnia tolerabilia censebat. Cæterum hæc audiens, dilecte, ne condemnes Justum ob pusillanimitatem, quod mortem timuerit : sed potius admirare Conditoris universi erga nos benignitatem, quod mortem Justis illis et Sanctis tunc terribilem, nunc ita despiciendam dederit Christus, ut

[1] Gen. XX, 2. — [2] Prov. VI, 34.

quam formidabant viri illi, virtute clari, et tanta erga Deum fiducia freti, nunc derideant et juvenes, et teneræ virgines. Nihil enim aliud mors est, quam somnus et peregrinatio, atque transmigratio a deterioribus ad meliora. Mors enim Domini immortalitatem nobis donavit, et ut descendit in infernum, dissolvit ejus nervos, roburque destruxit : et quod antea terribile erat et implacabile, hoc nunc despiciendum dedit, adeo ut nonnulli exiliant et festinent, cum hinc est migrandum. Proinde et Paulus clamat, dicens: «Dissolvi, et cum Christo esse multo melius [1].» Verum hæc quidem nunc post Christi adventum, postquam confractæ sunt portæ inferni æreæ, postquam Sol justitiæ ubique terrarum affulsit. Tunc autem terribilem adhuc habebat faciem, concutiebatque justorum hominum illorum mentem : ideo et omnia alia leviter ferebant, etiam quæ intolerabilia esse videbantur. Hinc est quod et Justus ille timens eorum, qui in Geraris habitabant, insidias, domicilium ibi habuerit, non ut uxorem, sed ut sororem secum habens ; ita nunc in hac regione peregrinus degit. Et sicut cum in Ægyptum eum descendere permisit Deus, volens improbos illos et socordes discere Justi virtutem : ita et hic tolerantiam suam exhibet Dominus, ut Justi patientia in omnibus eluceat, fiatque Dei in ipsum benevolentia manifesta omnibus. « Misit autem Abimelech rex » Gerarorum, ut acciperent Sarram [2]. » Cogita hic, quæso, tempestatem cogitationum, quam tulit Justus videns uxorem suam abduci, et se nihil posse juvare eam. Silenter enim ferebat omnia, sciens fore ut se non despiceret Dominus, sed acceleratum adhiberet subsidium. Admirabilis quoque Sarræ amor est, quæ periculo mortis Justum eripere voluit. Poterat enim ipsa detegendo factum, certam contumeliam effugere : sed pertulit omnia fortiter, ut viro

[1] Philip. I, 23. — [2] Gen. xx, 2.

salutem pararet. Et impletum est illud dictum : « Erunt » duo in carnem unam[1]. » Tanquam enim una essent caro, ita mutuæ salutis curam vicissim agebant, et tantam declarabant concordiam, quasi unum essent corpus et una anima. Audiant hæc viri, audiant mulieres : et istæ quidem ut eumdem erga suos viros amorem declarent, nihilque aliud illorum præferant saluti : viri autem, ut erga uxores habeant benevolentiam, et quasi unam animam haberent et unum corpus essent, omnia faciant.

III. Hoc enim verum est conjugium, quando tanta inter eos est concordia, quando vinculo charitatis ita sunt concatenati. Sicut enim corpus nunquam a semetipso dissidet, neque anima adversus seipsam : ita virum et mulierem non convenit dissidere, sed unitos esse. Tunc enim bona infinita ipsius affluere poterunt. Nam ubi concordia, ibi bonorum confluxus, ibi pax, ibi charitas, ibi spiritualis lætitia ; nullum bellum, nulla rixa ; nusquam inimicitiæ et contentio : sed hæc omnia e medio tolluntur per concordiam, bonorum omnium radicem, quæ omnia illa simul abolet. « Misit autem Abimelech rex Gerarorum, et » accepit Sarram. Et intravit Deus ad Abimelech in somno » noctu, et dixit : Ecce tu morieris propter mulierem, quam » abstulisti : ista autem contubernalis est viro[2]. » Vide Dei clementiam : quia vidit Justum propter metum mortis Sarram sibi ablatam esse fortiter ferre, et regem eam ut sororem Justi abducere, suam demum declarat providentiam, Justum quoque illustriorem reddit, et Sarram ab injuria, regem vero a peccato liberat. « Et intravit, inquit, » Deus ad Abimelech in somno noctu. » Per ipsum, inquit, somni tempus eripere eum volens ab iniquitate, dedit menti ejus scientiam et occulta manifestavit, multumque metum auxit interminando mortem. « Morieris enim, in-

[1] Gen. II, 24. — [2] Id. XX, 3.

» quit, propter mulierem, quam abstulisti : ista autem con- » tubernalis est viro. Abimelech autem non tetigerat illam[1].» Hæc autem omnia facta sunt, ut Dei promissio facta Patriarchæ impleretur. Enimvero quia paulo antea ipsi promiserat Isaac esse nasciturum, et prope aderat tempus : ut ne quid officeret promissioni Dei, tantum timorem in Abimelech immisit, ut perculsus animo Sarram attingere non auderet. Propter hoc enim adjecit divina Scriptura : « Abimelech non tetigerat illam : » sed et de facinore se defendit ac dicit : « Domine, gentem justam et ignorantem » perdes[2]? » Numquid sciens, inquit, uxorem ejus esse, hoc feci? numquid injuria peregrinum afficere volens? numquid ut uxorem ejus auferens ? ut sororem eam accepturus hoc egi, ratus hoc nomine et hunc et illam honorari. « Gen- » tem igitur justam et ignorantem perdes ? » me-ne justi officio functum perdes ? » Deinde clarius afferens quod dicebat, inquit : « Nonne ipse mihi dixit : Soror mea est, et ipsa » mihi dixit : Frater meus est[3]? » Vide cum quanto consensu et concordia hoc egerint. Et ipse, inquit, hoc mihi dixit, et ipsa astipulata est dictis ejus. « In corde puro, et » in justitia manuum feci hoc[4], » inquit ; non ut iniquam rem facturus, sed ut legitimam et licitam irreprehensibilemque feci. » Quid igitur benignus Dominus ? « Dixit autem » ei Deus in somno. » Vide quomodo se attemperat omnium Dominus, suam bonitatem per omnia declarans. « Et ego » scio quod corde puro hoc feceris[5]. » Scio, inquit, ipsos hanc fabulam commentos esse, et te deceptum eorum dictis hoc fecisse : ob hoc, ut ne per deceptionem hanc pecces, « Peperci tibi, ne tu peccares in me[6]. » Magna verbi est attemperatio, maxima Domini est clementia. « In me, inquit, rediturum erat peccatum. » Nam sicut in hominibus,

[1] Gen. xx, 4. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 5. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 6. — [6] Ibid.

cum quis aliquem domesticum in multo honore apud dominum suum injuria quadam afficit, sibi injuriam factam putat dominus, et dixit : « Mihi injuriam fecisti per ea, quibus a te domesticus injuria est affectus : ea enim, quæ in illum committuntur, in me transeunt : » eodem modo et bonus Dominus: « Peperci tibi, inquit, ut ne peccares in me. » « Mei, inquit, famuli sunt, et adeo mihi commendati, ut mihi fieri existimem quæcumque illis fiunt, sive bona sint, sive non bona : « Propterea non dimisi te, ut tangeres » eam [1]. » Quoniam magnam eorum curam gero, sciens quod per ignorantiam hanc eis contumeliam facturus eras, « Peperci tibi, ut ne peccares in me. » Ne simpliciter ut quempiam vulgarium respicias hunc virum : sed disce eum ex numero illorum esse, quorum ego maximam curam gero, et qui peculiariter mei sunt. « Redde igitur uxorem » viro, quia Propheta est, et orabit pro te, et vives [2]. » Vide quomodo virtutem Justi detegit, Prophetam ipsum vocat, et propemodum efficit, ut rex supplicem se ei præbeat. « Orabit enim pro te, et vives. » Ille etenim, inquit, veritus ne occideretur a te, hanc comœdiam instruxit, et quasi cooperatus est in contumeliam Sarræ : scias autem illius preces vitam tibi præbituras esse. » Deinde ut ne concupiscentia flagrans, et pulchritudine Sarræ victus, mandata contemnat, immittit ei timorem, et majorem pœnam minatur se inducturum. « Quod si non dederis, « inquit, scias quod morieris tu, et omnia tua [3]. » Non solum tu inobedientiæ pœnam lues, sed et omnia tua propter te mors perdet. » Ob hoc autem per tempus noctis hæc omnia Deus ei loquitur, ut in quiete accepta admonitione, magno timore imperata faciat. « Nam statim, inquit, mane » surgens Abimelech vocavit pueros suos, et locutus est » omnia verba hæc in aures eorum [4]. »

[1] Gen. xx, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 8.

IV. Vide quomodo rex fit præco virtutis Justi, et eum omnibus manifestum reddit. Vocatis enim, inquit, omnibus pueris suis, narravit omnia sibi a Deo manifestata, ut omnes scirent et Dei erga illum benevolentiam, et quantum Deo curæ esset propter ipsius mores et virtutem. « Timue- » runt autem omnes homines valde[1]. » Vidisti quomodo non frustra et absque causa toties transmigrabat Justus? Nam si in tabernaculo suo primo mansisset, unde potuissent Geraritæ omnes scire quantam Justus apud Deum haberet fiduciam? « Timuerunt autem omnes homines » valde. » Magnus in eos timor immissus de rerum summa faciebat anxios. Postea sequitur : « Vocavit Abimelech » Abrahamum. » Considera in quanta gloria Justus postea apud regem agit, qui paulo antea ab omnibus despectui habebatur, quasi erro et peregrinus. Igitur cum omnes convenissent, vocatur statim Patriarcha, qui nihil horum sciebat, didicitque postea, a rege ipso, quæ propter se a Deo illi facta erant. « Dixit enim ei : Quare hoc fecisti no- » bis? Quid peccavimus in te, quod induxisti super me et » super regnum meum peccatum magnum? Rem quam » nullus faceret, fecisti nobis. Quid videns fecisti hoc[2]? » Quare in tantum, inquit, voluisti me incidere peccatum? cur et quid cogitans hoc fecisti? » Vide Quomodo per verba sua indicat minas, quæ a Deo sibi sunt factæ. Quoniam enim dixerat ei : « Quod si non redderis, morieris tu et om- » nia tua : » hoc ipsum interpretans Abimelech, dicit : » Quid peccavi in te, quod induxisti super me et super » regnum meum peccatum magnum? » Numquid solus pœnas eram daturus? Omne regnum meum simul perdendum erat ex deceptione, quam fecisti. Quid vidisti ut hoc faceres? » Considera hic, dilecte, Justi prudentiam, quomodo satisfactionis loco in agnitionem Dei illos introducat. « Dixi

[1] Gen. xx, 8. — [2] Ibid. 9, 10.

» enim, inquit : Num forte non est timor Dei in loco isto, » meque occident propter uxorem[1] ? » Quasi diceret : « Valde mecum anxius fui, ne forte, eo quod adhuc erroribus tenemini, nulla vobis justitiæ cura sit; propter hoc simulavi, vobis parcens; ut ne, si intelligeretis eam uxorem meam fuisse, capti ejus amore, occidere me tentaretis. » Vide quomodo per pauca illa verba illos carpat, et simul doceat oportere eum, qui Deum in mente habet, nihil iniquum agere, sed vigilem illum oculum timere, et ob pœnam, quæ ab illo imminet, multam justitiæ curam gerere. Postea volens pro se defensionem afferre : « Ne putetis, » inquit, me etiam sic mentitum esse. Etenim soror mea » est ex patre, sed non ex matre. Data autem mihi est in » uxorem[2]. » Quia eumdem patrem vocat, inquit, quem et ego, ideo et sororem ipsam vocavi. Ne igitur condemnetis me. Nam etsi metus mortis in hanc me necessitatem coëgerit, et quia timui ne forte propter eam me occideretis, ipsam autem in vita conservaretis, attamen neque sic est mendacium quod a me dictum est. » Vide quam diligenter agit Justus, ut monstret se neque in hoc mentitum. « Et ut omnia, inquit, diligenter a me sciatis, audite et consilium, quod inter nos inivimus, « Quando eduxit me » Deus de domo patris mei[3]. » Considera, obsecro, hic magnam Justi sapientiam, quomodo in serie narrationis docet eos se a principio fuisse peculiariter addictum Deo, et Deum se a domo sua evocavisse, et in eum locum duxisse, ut sciat rex ex eorum numero esse Abrahamum, qui magnam in Deo habent fiduciam. « Quando, inquit, » eduxit me Deus ex domo patris mei, dicebam ei : Hanc » justitiam facies in me, in omni loco in quem venerimus, » dic : Frater meus est[4]. » Quia enim superius dixerat : « Dixi enim, num forte non est timor Dei in loco isto : »

[1] Gen. xx, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. 13. — [4] Ibid.

et videbatur eos nimium carpere, volens mitigare asperitatem verbi, hic dicit: « Ne putetis me hoc solum vestri gratia fecisse. Statim enim, « Quando eduxit me Deus de domo » patris mei, dicebam ad eam : Hanc justitiam facies mihi » in omni loco, in quem venturi sumus. » De omnibus, inquit, qui terram hanc inhabitant, mandatum ei dedi, et docuit etiam sic simulationem sine mendacio esse. Mortis enim timor ad hoc nos compulit. » Hæc ut dixit Justus, iram eorum demulsit, suamque detexit virtutem, et sufficientem religionis veræ doctrinam eis tradidit. Reveritus igitur rex magnam Justi mansuetudinem, magna liberalitate remunerat Patriarcham ; dicit enim : « Accepit Abimelech » mille didrachmas, et oves, et vitulos, et servos, et an» cillas, et reddidit illi Sarram uxorem suam[1]. » Vidisti, dilecte, omnipotentem et variam Dei sapientiam? Qui enim in mortis periculo constitutus erat, et omnia faciebat ut mortem posset effugere, non solum mortem effugit, sed et magnam obtinuit fiduciam, et repente gloriosus factus est.

V. In hunc enim modum agere solet Deus : non solum a tristibus liberat eos, qui fortiter se gerunt in tentationibus, in quas incidunt; sed et tantam in adversis præbet lætitiam, ut in eorum oblivionem omnino veniant, et in multa sint bonorum affluentia. Et vide insuper regis erga Justum illum officium. Non solum enim tantis muneribus illum honorat, sed etiam potestatem ei dat, ut in terra sua habitet. « Ecce enim, inquit, terra mea coram te est, ubicumque » tibi placuerit, habita[2]. » Nam quia didicit propter illum, et propter illius preces vitam sibi datam esse, ideo ita in peregrinum, erronem, et antea nulli cognitum, quasi in benefactorem et tutorem aliquem officiosus fuit. « Sarræ » autem, inquit, dixit : Ecce dedi mille didrachmas fratri

[1] Gen. xx, 14. — [2] Ibid. 15.

» tuo [1]. » Vide quomodo accepta a Justo doctrina, credidit ejus dictis, atque ipse fratrem hujus illum vocat. « Ea quæ » dedi, inquit, fratri tuo, erunt in honorem vultus tui, et » omnia vere dic [2]. » Quid est, « In honorem vultus tui, et om- » nia vere dic? » Pro iis, quæ per ignorantiam aggressus sum, te, quæ es uxor Justi, in domum meam introducendo, pro hoc solum quia contumeliæ tibi auctor fui, mille dedi didrachmas resarturus ea, quæ a me in te sunt admissa. « Verum omnia vere dic. » Quid significat, « Omnia vere » dic? » Omnes, inquit, a te discant nihil iniquum a me factum esse, quia intacta exivisti de domo mea. Doce, inquit, virum tuum, esse me innocentem a peccato: discat a te nihil a me factum esse. » Quare vero hæc dicit? Ut cum Justus ab ea didicerit, multisque fuerit rationibus edoctus, pro eo preces Domino offerat. Nam postquam ille dixit: « Omnia vere dic: » hoc est, doce virum tuum ea, quæ facta sunt, statim subdidit Scriptura: « Et oravit » Abraham Deum, et sanavit Deus Abimelech, et uxorem » ejus, et ancillas ejus, et pepererunt; quia concludens con- » cluserat extrinsecus omnem vulvam in domo Abimelech » propter Sarram uxorem Abrahæ [3]. » Vide quomodo Dominus volens Justum per omnia reddere illustriorem, precibus Patriarchæ salutem regis et omnium, quæ in domo illius erant, donat. « Oravit enim, inquit, Abraham Deum, » et sanavit Deus Abimelech, et uxorem ejus, et ancillas » ejus, et pepererunt: quia concludens concluserat Domi- » nus extrinsecus omnem vulvam in domo Abimelech. » Propterea quamvis alienus esset a peccato rex, plagam hanc induxit bonus Dominus, ut precibus Justi annuens eam solveret, et Justum clariorem et illustriorem efficeret. Nam semper omnia ita facit et tractat, et singula dispensat, ut qui sibi serviunt, quasi luminaria reluceant,

[1] Gen. xx, 16. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 17, 18.

et eorum virtus ubique celebretur. Et vide, obsecro, dilecte, postquam Justum ita liberavit a molestiis, quomodo iterum summa bonorum Justo traditur, pollicitationis effectus, et nunc eveniunt quæ olim illi a Deo promissa sunt. « Et Dominus, inquit, visitavit Sarram, sicut dixit, » et fecit Sarræ, sicut locutus est : et concepit, peperitque » Sarra Abrahæ filium in senectute, in tempore, sicut lo- » cutus est ei Dominus [1]. » Quid est, « Sicut locutus est, » et sicut dixit ? » Quemadmodum, inquit, promisit, quando hospitio exceptus est cum Angelis apud quercum Mambre. Nam quod dixit : « In tempore hoc veniam, et » erit Sarræ filius [2], » hoc nunc opere impletum est. Et quæ natura denegabat, ea videbant evenisse, non secundum humanum et solitum morem, sed per divinam gratiam. « Et vocavit nomen filii sui, quem peperit ipsi Sarra, » Isaac [3]. » Non absque causa assignavit, « Quem peperit ipsi » Sarra : » non enim dixit simpliciter : « Vocavit nomen filii » sui, » sed adjecit, « Quem peperit ipsi Sarra, » infœcunda illa, et vetula. « Et cirumcidit eum, inquit, die octavo, sicut » præceperat Dominus [4]. » Sic enim præceptum acceperat, ut die octavo circumciderentur qui posthac nascerentur. Porro ut ulterius discamus ineffabilem potentiam Dei, et ea, quæ apud homines impossibilia sunt, apud eum possibilia esse, idcirco nobis tempus assignavit iterum divina Scriptura, et post partum docet nos his verbis : « Abraham erat annorum centum, quando natus est ei » Isaac filius suus. Dixit autem Sarra : Risum fecit mihi » Dominus : nam qui audiet, gaudebit mecum [5]. » Quid est, « Risum fecit mihi Dominus ? » lætitiæ occasio mihi partus est. Et quid mirum, si mihi gaudium ? Omnes etiam qui audient, habebo congratulantes, non quia peperi, sed quia sic

[1] Gen. XXI, 1, 2. — [2] Id. XVIII, 10. — [3] Id. XXI, 3. — [4] Ibid. 4. — [5] Ibid. 5, 6.

peperi. Tam admirabilis rarusque partus omnes in admirationem rapiet, et majorem omnibus voluptatem afferet, cum sciverint me, quæ nihil a mortuis differebam quantum ad generationem, subito matrem factam esse, et e vulva exsiccata puellum peperisse et lactare posse, et fontes lactis emittere, quæ nullam spem pariendi habebam. « Et dixit : » Quis annuntiabit Abrahæ quod lactat puerum Sarra [1] ? » Nam propter hoc et lactis fontes concessi sunt, ut partum magis credibilem faciant. Et ne quis supposititium esse putet puerum, fontes enim lactis omnibus prædicabant præter humanam expectationem hoc evenisse. « Quis an» nuntiabit quod lactat puerum Sarra ? » quod peperim filium in senectute mea ? quod ego, quæ senui, parere potuerim, et in hac ætate filium alere possim ? « Et crevit, » inquit, puer, et ablactatus est. Et fecit Abraham convi» vium magnum die quo ablactatus est filius suus [2] . »

VI. Vidisti Dei ineffabilem sapientiam, quomodo patientiam Justi modis omnibus probavit, quando ipse et omnes qui ipsum videbant, humanæ naturæ vires spectantes, nihil sperare audebant, tunc ipsa promissio completa est ? Igitur, dilecti, et nos eamdem, quam Justus ille patientiam exhibeamus, et nunquam desides simus ; sed spe bona recreemur, scientes neque rerum difficultatem, neque aliud quid humanum nobis esse posse, si quando gratia Dei suam declarare voluerit liberalitatem. Quoties enim ille annuit, omnia cedunt et obtemperant, et difficilia facilia sunt, et impossibilia possibilia ; si solummodo firmam in ipso fidem conservemus, et ad magnitudinem ejus potentiæ spectantes humanis omnibus superiores simus. Nam qui futura bona et ineffabilia illa promisit iis, qui cum virtute vitam hic peregerint, quanto magis et ea, quibus hic opus est, præbebit, et maxime si nos illa desiderantes præsentia despi-

[1] Gen xx, 7. — [2] Ibid. 8.

ciamus? Tunc enim eis maxime et ubertim fruemur, quando ea contemnere voluerimus. Proinde hæc scientes, illa desideremus bona, quæ manent et immobilia sunt, et quæ finem nesciunt; ut et præsentem vitam citra tristitiam transmittamus, et illa assequi, illisque omnes frui valeamus, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre, et Spiritu sancto sit gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLVI.

Et dixit Sarra: Quis annuntiabit Abrahæ quod lactat puerum Sarra? quod peperi filium in senectute mea [1]?

I. Age et hodie, dilecti, heri dictorum seriem repetentes, convivium hoc vobis spirituale instruamus, ut iterum, sicut heri, discamus et boni Dei ineffabilem benignitatem, qua nostra curat, nobis se attemperans, et magnam Patriarchæ obedientiam atque gratum animum. Vidistis quomodo nativitas Isaac Sarram exhilaravit? «Dixit enim, inquit: Risum fecit mihi Deus. Nam qui audierit, gaudebit mecum.» Omnes, dicit, auditores participes gaudii mei faciam. Magnum enim donum mihi a Deo concessum est, et quod humanam transcendit infirmitatem. Quis enim, inquit, non obstupescat, videns me lacte meo nutrientem puerum in extrema senectute, quæ huc usque non peperi? Et quasi admirans et attonita de facto, subdidit: «Quis annuntiabit Abrahæ quod lactat puerum Sarra? quod peperi filium in senectute mea?» Quoniam super naturam est

[1] Gen. XXI, 7.

hoc factum, propterea inquit: « Quis annuntiabit? » ac si diceret: « Quis secum reputabit, quis mente concipiet? quæ mens comprehendere poterit? quæ ratio sufficit ut accurate facti hujus modum inveniat? » Non sic admirabile fuit ex petra in deserto scaturiisse fontes aquarum, quando illam Moses virga percussit[1]: sicut de vulva jam emortua puerum nasci, et lactis fontes scaturire. Nam ut omnibus partus manifestus esset, et omnes tam eos, qui tunc aderant, quam qui postea audierint, ad fidem miraculi induceret, idcirco ipsa puerum alit, et lacte suo vult enutrire, et inquit: « Quis annuntiabit Abrahæ quod lactet puerum » Sarra? » Hoc novum et admirabile, et præter expectationem mihi concessum, inquit, « Quod peperi filium in « senectute mea. » Quid hoc est, « Peperi filium in senec- » tute mea? » quia præter sterilitatem sufficiebat senectæ tempus, ut partus spes tolleretur. Verumtamen impedimenta hæc omnia e medio sustulit Dominus, et pueri partum et lactis fontes mihi concessit. » Verum videamus sequentia. Postquam impletum est lactendi tempus, « Vidit, » inquit, Sarra filium Agar Ægyptiæ, qui natus est Abrahæ, » ludentem cum Isaac puero suo. Et dixit Abrahæ: Ejice » ancillam hanc, et filium ejus. Nequaquam enim hæres » erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Durum autem ap- » paruit verbum hoc coram Abraham super filio suo[2]. » Vide, obsecro hic, dilecte, Sarram iterum non ferentem Ismaëlis nimiam licentiam, neque patienter sustinere volentem ancillæ filium cum suo Isaac conversantem. Sicut igitur prius superbum spiritum Agar humiliare volens, vehementi indignatione fugam inire eam coëgit: ita et nunc volens ab initio reprimere Ismaëlis temeritatem, et non ferens, cum videret puerum suum a Deo sibi donatum cum ancillæ Ægyptiacæ filio simul versari, dicit

[1] Exod. XVII, 6. Num. XX, 11. — [2] Gen. XXI, 9-11.

Abrahæ : « Ejice ancillam, et filium ejus. Non enim erit hæ-» res filius ancillæ hujus cum filio meo. » Quoniam et se in extrema ætate esse videbat, et Patriarcham quoque decrepitum, « Erant enim ambo, inquit, pleni dierum [1] ; » suspicans, si forte repente morerentur, ne Ismaël, eo quod ex Patriarchæ concubitu natus esset, se in patris hæreditatem intrudere, participemque et æqualem Isaaco fieri tentaret : idcirco dicit : « Ejice ancillam hinc et filium ejus. » Discat, inquit, jam nihil commune habiturum filium ancillæ cum filio meo Isaac. Neque enim æquum est ut filius Ægyptiæ et ancillæ, cum filio meo et dominæ simul versetur. » Cæterum Sarra non sine causa rem hanc egit, sed jure ac merito, atque ita congruenter, ut et Deus collaudarit ejus dicta. Patriarcha vero bene affectus erga Ismaëlem, moleste accipiebat quæ a Sarra dicebantur. « Durum enim, » inquit, apparuit verbum hoc coram Abraham de filio » suo. » Neque enim de Agar multum sollicitus erat, sed erga puerum ita afficiebatur, utpote jam adolescentem. Sed considera, obsecro, hic clementis Dei miram clementiam. Nam quia vidit et Sarram pati aliquid humanum, et ægre ferre parem filiorum honorem, idque merito ; Abraham autem non ferre æquo animo ejectionem Ismaëlis et ancillæ : nam licet non obluctaretur Sarræ ob singularem mansuetudinem, attamen durum ei videbatur, hoc est grave, molestum et onerosum. Tunc demum suam solitam servans misericordiam, et concordiæ illorum copulam constringens, dicit ad Abraham : « Ne durum sit coram te » verbum hoc de puero et ancilla. Omnia quæcumque dixerit tibi Sarra, audi vocem ejus [2]. » Ne accipias, inquit, graviter quod ab ea dictum tibi est : « Sed omnia quæcum-» que dixerit tibi Sarra, audi vocem ejus. »

II. « Hæc omnia, inquit, quæ nunc tibi dicit de Ismaële

[1] Gen. XVIII, 11. — [2] Id. XXI, 12.

et de Agar, accipe : et audi vocem ejus. Ne velis, inquit, contristare eam, quæ tanto tempore tantum amorem erga te declaravit; que non solum semel, sed et secundo, ut te a morte eriperet, seipsam pro tua salute exposuit, et auctor tuæ hujus gloriæ fuit. Primum quidem fecit ut cum tantis divitiis ab Ægypto redires, postea vero iterum in causa fuit ut ita te veneraretur et observaret Abimelech. Ne igitur diversa ab his, quæ locuta est, velis inire consilia : enimvero non aliter eveniet. In Isaac enim ex ea nato tuum semen vocabitur, et ipse erit tuus hæres. « Filium » autem illum ancillæ crescere faciam, et in gentem mag» nam faciam eum, quoniam semen tuum est[1]. » Fac igitur quæ illa tibi dixerit, et obedi voci ejus.» Cogita hic, obsecro, quanta subito concordia et pax in contubernium eorum concesserit, bonitate divina vinculum eorum constringente. « Surrexit enim, inquit, mane, et accepit panes, » et utrem aquæ, et dedit Agar, et imposuit super hume» rum ejus et puerum, et dimisit eam [2]. » Vide hic iterum Justi eximiam probitatem, et qua ratione in omnibus religiosam suam mentem declaret : nam quando audivit Sarram dicentem : « Ejice ancillam etfilium ejus, » durum ei videbatur, eo quod bene afficiebatur erga Ismaëlem; verum ubi Dominus præcepit, statim fecit quod imperatum erat, etiam naturalis amoris oblitus, quasi diceret : « Ubi quid præcipit Dominus, facessant omnes affectiones, quia naturæ dominus est, qui præcipit. « Ut accepit igitur, in» quit, ancilla panes, et utrem aquæ, egressa est cum » puero [3]. » Verum, obsecro, vide iterum, quomodo propter benevolentiam, qua prosequebatur Justum Deus, hæc quoque superna cura digna habeatur. Ut ergo abiit, vagabatur per solitudinem, et cum aqua consumpta nullam usquam inveniret consolationem, « Abjecit puerum, inquit,

[1] Gen. xxi, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Ibid.

» subter unam abietem [1]. » Disrumpebantur enim ejus viscera, et dolebat multum ob immodicam erga puerum affectionem. « Sedit, inquit, adversus eum, quasi ad jactum » arcus. Dicebat enim : Non videbo mortem pueri mei. Et » sedit e regione pueri. Clamans autem puer, ploravit [2]. » Cæterum misericors et benignus Deus, patris et matris erga nos curam sua transcendens pietate, « Exaudivit » vocem pueri de loco ubi erat [3]. » Misertus est et pueri et calamitatis Agar : permisit tantum eam experiri quid sit solitudo, et statim suum concessit præsidium. « Et vocavit, inquit, Angelus Dei Agar de cœlo, et dixit ei : Quid » est, Agar ? Ne timeas : audivit enim Deus vocem pueri de » loco ubi est. Surge, accipe puerum, et apprehende ma» num ejus. In gentem enim magnam faciam eum [4]. » O misericordiam Domini ! non quia ancilla erat, despexit eam, sed quia Patriarchæ promiserat, et quia illius semen erat, tantam quoque curam erga eam declarare dignatur. Dicit : « Quid est, Agar ? Ne timeas : exaudivit enim Domi» nus vocem pueri. Surge et accipe illum, et apprehende » manum ejus. In gentem enim magnam faciam illum. » Ne mœreas, inquit, eo quod e domo ejecta sis. Tantam enim curam ego pueri agam, ut et in gentem magnam ipse sit. « Et aperuit, inquit, oculos ejus [5]. » Non quod antea non viderit, sed quia nihil proderant ei aperti oculi ante supernam visitationem. Propterea cum vellet suam providentiam declarare, inquit : « Aperuit oculos ejus : » id est, indicavit ei ignoranti, et mentem ejus excitavit, viamque ei ostendit, ut videret locum in quo fontes aquæ scaturiebant. « Et vidit, inquit, puteum aquæ viventis, et » ivit, et implevit utrem, et potavit puerum [6]. » In inviis viam præbuit, et perplexæ menti, nullamque salutis spem

[1] Gen. XXI, 15.— [2] Ibid. 16.— [3] Ibid. 17.— [4] Ibid. 18.— [5] Ibid. 19. — [6] Ibid.

habenti, suam liberalitatem exhibuit, simul eam consolans, et pueri curam agens. Sic quandocumque voluerit Deus, licet in solitudine simus, et in extremis afflictionibus, nullamque spem salutis habeamus, nullo alio opus habebimus, divino auxilio nobis omnia suppeditante. Nam si ejus benevolentiam nobis conciliaverimus, nullus nobis prævalebit, sed nos superiores omnibus erimus. »Et erat Deus cum puero, inquit, et crevit, et habitavit »in solitudine[1].» Sic quando amicum et benevolum habemus Deum, etiamsi in deserto fuerimus, multo securiores vivemus, quam ii, qui in civitatibus versantur. Maxima enim securitas, et inexpugnabilis murus est auxilium divinum. Et ut discas quomodo qui in solitudinibus agit, securior sit, et potentior iis, qui in mediis civitatibus versantur, ingenti hominum præsidio freti, videamus quomodo David de loco in locum transiens, et quasi erraticus vagans, manu superna munitus fuerit. Saül autem cum esset in mediis civitatibus, et tantum secum duceret exercitum, satellites habens, et armigeros, quotidie timebat, et tremebat inimicorum insidias[2]. Et ille quidem qui solus erat, nullumque alium secum habebat, non indigebat humano præsidio; hic vero diademate redimitus, et purpura indutus, illius auxilio indigebat, et regi opus erat pastoris opera, et diatemate redimito privati viri adjumentum necessarium erat.

III. Sed si vultis, aliquanto superius seriem hujus sermonis petamus, ut omni hac historia in medium producta, discamus nihil fortius esse viro munito superna gratia, et nihil infirmius eo, qui hac privatus est, etiamsi innumeris circumdetur exercitibus. Igitur David ille cum adhuc adolescens ob immaturam ætatem in paterna domo versaretur, quoniam tempus aliquando exposcebat ut clarior

[1] Gen. xxi, 18. — [2] I Reg. xvii, 11.

ejus fieret virtus, admonitus a patre ut fratres suos inviseret, obtemperavit, et missus est ad eos. Porro cum ad illos venisset invisendi gratia, ubi vidit instructam aciem contra alienigenam Goliath, et omnem populum juxta Saülem formidine perculsum, regemque ipsum in summo constitutum periculo, tunc spectator voluit esse, et abiit ut videret novum et rarum spectaculum, quod unus homo adversus tot millia se erigeret. Verum fratres ejus, non ferentes tam altos fortitudinis spiritus, provocati sunt in invidiam, et dicunt ad eum : « Non alia de causa venisti, » quam ut bellum videres[1] ? » Non enim venisti nostri causa, ut nos inviseres. At tu vide hujus prudentiam et mansuetudinem ; nihil temerarium, neque asperum eis loquitur : sed reprimens eorum flammam, et demulcens invidiam, inquit : « Numquid verbum est[2] ? » Numquid, inquit, vidistis me arma arripere ? numquid vidistis me ordinari cum cæteris in acie ? Tantum videre volui, et interrogare unde huic tantum insaniæ. « Quis enim est alienigena iste, qui » exprobrat exercitum Dei viventis[3] ? » Postea cum audiret illius blasphemias et arrogantiam, et videret trepidationem eorum, qui cum Saül erant, inquit : « Quid erit viro, » qui illius caput exsecuerit[4] ? » Et magnum animi robur his verbis ostendebat, omnes in admirationem adducens. Hæc ut cognovit Saül, mittit ad juvenem, qui præter pastoritiam artem sciebat nihil ; et ut vidit ejus ætatem, vilipendit eum. Deinde cum didicisset ex eo, quomodo cum ursis egisset, qui greges suos invaserant : (coactus enim fuit admirabilis ille vir hæc narrare, nolens hinc vanam gloriam aucupari, sed in necessitate constitutus, et ut illi animum adderet, et ne spectaret ad vilitatem ejus quem videbat, sed ad fidem quæ intrinsecus latebat, supernumque auxilium, quo adolescens inermis viris armatis et pas-

[1] 1 Reg. XVII, 28. — [2] Ibid. 29. — [3] Ibid. 26. — [4] Ibid.

tor militibus fortior erat :) ergo ubi rex vidit animi ejus fiduciam, suis illum armis induere volebat; indutus autem ea ferre non potuit. Hoc autem factum est, ut virtus Dei, quæ per eum operabatur, manifesta monstraretur, et non armis quæ fiebant ascriberentur. Nam quoniam indutus illis gravabatur, et minus expeditus erat, deposuit arma, et accepta pera pastorali et silicibus, contra carneam illam turrim egressus est. Sed vide iterum alienigenam ad vilitatem ætatis spectantem, et ob hoc vilipendentem Justum illum, et quasi contra puerum humilem verbis insurgentem. Nam postquam vidit eum cum pastorali pera contra se contendentem, et lapides solum afferentem, in hunc ferme modum eum allocutus est : « Putasti te adhuc apud oves esse, et canes quosdam persequi? et ita adversum me, quasi contra canem instrumentis illis instructus, in pugnam venisti? statim experientia disces non tibi cum homine vulgari bellum esse. » Et usus magno verborum fastu, properabat, armaturamque suam omnem movebat, ac arma exerebat. Et ipse quidem armorum virtute fidens, pugnam inivit : David autem fide, supernoque præsidio munitus. Et prius verbis alienigenæ elationem et supercilium decutiens, ut dixit ad eum : « Tu venis ad me in armis et lancea, et tua virtute victurum te putas, ego autem in nomine Domini Dei. » Ut hæc, inquam, dixit, sumpto ex pera pastorali silice, quasi revera canem aliquem gregem invadentem abacturus, funda jaculatus est, statimque in fronte percussum alienigenam dejecit, et festinanter educto illius gladio caput ejus amputavit, et regi attulit, finemque bello imposuit. Atque illius opera et rex salutem invenit, et omnis illius exercitus respiravit. Vidisses tunc inopinatas admirabilesque res, armatum ab inermi dejectum, reique militaris peritum ab eo prostratum, qui præter pastoralem artem nihil sciebat. Quare, et ob quam

causam? Quia hic quidem habuit supernam gratiam se adjuvantem : illi autem ea carens, in hujus manus venit. Jam vide hic quam absurda operatus sit invidiæ morbus. Postquam enim rex vidit Justum hunc tanta gloria celebrari, et tripudiantes clamare : « Vicit Saül in millibus, » David autem in decem millibus[1], » non ferens æquo animo quæ de hoc dicebantur, quamvis secundum rationem justam ei magis tribuerant quam David, victus invidia benefactori malum rependit; et quem oportebat ut salvatorem et benefactorem agnoscere, eum interficere quærebat. O ingentem insaniam! o stuporis magnitudinem! eum qui vitam sibi servarat, et omnem suum exercitum ab alienigenæ Goliath furore liberaverat, ut hostem suspectum habuit, et immemor beneficii, ab affectione vincebatur : sed mente sua obtenebratus ab invidia, perinde atque ab ebrietate quadam, benefactorem ut hostem spectabat.

IV. Ita enim se habere solet hujus affectionis malitia; primum corrumpit eum a quo generatur. Et quemadmodum vermis, qui a ligno producitur, lignum primo consumit : ita et invidia illam primo animam corrumpit, a qua nata est, et ei, cui invidetur, plane diversa quam vult affert. Ne igitur respice ad principium eorum, quibus invidetur, sed ad finem respice, et attende, quia malitia invidentium eos, quibus invidet, clariores efficit. Nam ii, quibus invidetur, subsidiarium habent Dei auxilium, et gratia fruuntur : qui autem invidet, gratia spoliatur, et facile vincitur ab omnibus, et antea a suis affectibus, quam ab externis hostibus infestatus, quasi consumitur, et quasi occultis maxillis devoratur, et assumptus, ut ita dicam, submergitur. Quæ cum nobis comperta sint, obsecro, fugiamus morbi hujus damnum, et totis viribus ab animabus nostris eliminemus. Perniciosissima enim est omnium

[1] 1 Reg. XVIII, 7.

affectionum, nostramque salutem corrumpit, utpote diaboli inventum : propterea et Sapiens quidam dicebat : « Invidia autem diaboli mors intravit in mundum[1]. » Quid est : « Invidia diaboli mors intravit in mundum ? » Nam postquam mala hæc bestia primum hominem vidit immortalem, per suam malignitatem ad transgressionem mandati induxit, per quam fecit ut morti fieret obnoxius. Invidia igitur deceptionem operata est, deceptio inobedientiam, inobedientia mortem. Propterea dicit : « Invidia autem diaboli mors intravit in mundum. » Vidisti quantum affectionis hujus damnum ? immortalitate honoratum, mortalem fecit. Verum inimicus quidem nostræ salutis, sua invidia ut primus homo, qui immortalis erat, ad mortem condemnaretur effecit : misericors autem, sollicitusque pro nobis Dominus, per mortem suam iterum immortalitatem nobis largitus est. Unde et majora quam amisimus invenimus : paradiso ejecit ille, hic in cœlum induxit : ille morte condemnari nos curavit, hic immortalitatem nobis largitus est : ille paradisi deliciis privavit, hic regnum cœlorum nobis præparavit. Vidisti solertem Domini tui sapientiam ? et quomodo ea, quæ per invidiam diaboli contra salutem nostram facta sunt, in caput illius convertit ? Non enim solum non majoribus dignatus est, sed et illum ipsum nobis subjecit dicens : « Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones[2]. » Proinde hæc omnia cogitantes, et invidiam ex animabus nostris effugemus, et studeamus ut divinam nobis benevolentiam conciliemus. Hæc enim nostra armatura solida, et inexpugnabilis hæ nostræ maximæ facultates ; per hanc et Ismaël, quamvis adolescens, et in solitudine, rerumque omnium inopia versans, statim crevit, et in gentem magnam factus est. « Quia Deus erat, inquit, cum puero[3]. » Hinc enim totus

[1] Sap. II, 24. — [2] Luc. X, 19. — [3] Gen. XXI, 20.

sermo noster egressus est. Despiciamus igitur, oro, præsentia, desideremus futura; gratiam Dei omnibus præferamus, et per vitam optimam multam fiduciam nobis antea reponamus, ut et præsentem vitam citra mœrorem transigamus, et futura bona consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre simul et Spiritu sancto sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæculorum sæcula. Amen.

HOMILIA XLVII.

Et factum est post verba hæc, Deus tentabat Abraham [1].

I. Ingens lucrum, grandisque thesaurus in verbis, quæ hodie lecta, tametsi pauca sint, latent. Eo enim modo se habent divina eloquia, ut multas divitias non in multitudine verborum, sed in brevitate sermonum contineant. Age igitur exploremus ea, quæ dicta sunt, et hodiernæ lectionis vim diligenter addiscamus. Nam sic iterum sciemus et Patriarchæ copiosam virtutem, et Dei excellentem clementiam. « Et factum est, inquit, post verba hæc, Deus tentabat Abraham. » Quid sibi volunt hæc verba : « Et factum est post verba hæc, tentabat Deus Abraham? » Considera, obsecro, divinam Scripturam, quomodo nobis Justi virtutem jam velit detegere. Et quia narratura est quomodo Abraham a Deo tentatus sit, prius vult ut discamus tempus, quo hæc Patriarchæ præcepta sunt, et quando jussus est offerre Isaacum, ut scias magnam Patriarchæ obedientiam, et quomodo Dei jussis nihil præferri passus sit. Quid igi-

[1] Gen. XXII, 1.

tur est; « Factum est autem post verba hæc? » Quoniam postquam natus est Isaac, quando vidit Sarra Ismaëlem simul versari cum Isaac, sicut heri vobis diximus, hoc ægre ferens, dicebat Abrahæ : « Ejice ancillam et filium ejus : » non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo [1]. » Cumque hoc Patriarchæ durum videretur, volens eum Deus consolari, ait : « Audi Sarram uxorem tuam, et fac quod ab ea » dictum est : neque videatur tibi durum, quod dictum est de » puero et de ancilla. In Isaac enim vocabitur tibi semen [2], » et illum quoque faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. » Et omnis illi a Deo facta promissio eo tendebat, ut nati ex Isaac in magnum populum propagarentur. Cum ergo bona hujusmodi spe aleretur Justus, post tantas et tam frequentes ærumnas et tentationes, earum accepta mercede, et in tuto demum collocatus, præ oculis habens sibi successurum hæredem, secure agebat, maximam inde percipiens consolationem. Verum qui abscondita cordium novit, volens nobis Justi hujus virtutem detegere, et magnum amorem, quem erga se gerebat, post tot promissiones et hanc quoque, quæ recens facta erat, et cujus memoriam adhuc firmam tenebat, cum jam adolesceret Isaac, et in ipso ætatis flore esset, cresceretque patris erga illum dilectio, post verba promissionis et postquam dixit : » In illo vocabitur tibi semen, et ille erit successor tuus : « Post verba » hæc, tentabat Deus Abraham [3]. » Quid est, « Tentabat? » non quod ipse ignoraret, tentatione illum probavit, sed ut et ii, qui tunc erant, et qui ab eo tempore usque ad præsens futuri sunt, istuc ipsum Patriarchæ desiderium et obedientiam in præceptis dominicis præ se ferre discant. « Et » dixit, inquit, ad eum : Abraham, Abraham. At ille dixit : » Ecce ego [4]. » Quid sibi vult verbi duplicatio? Magnæ benevolentiæ erga Patriarcham argumentum est, et monstra-

[1] Gen. XXI, 10. — [2] Ibid. 12. — [3] Id. XXII, 1. — [4] Ibid.

bat ei vocatione ipsa se magnum aliquid præcepturum esse. Ut igitur illum attentiorem redderet, vocationem geminabat, et dixit : « Abraham, Abraham. Ille autem dixit : » Ecce ego. Et dixit : Accipe filium tuum dilectum, quem » dilexisti, Isaac, et vade in terram excelsam, et offer eum in holocaustum super unum montium, quem tibi dixero [1]. » Magnum præcepti pondus, et res humanam transcendens naturam. « Accipe filium tuum dilectum, quem dilexisti » Isaac. » Vide quomodo per verba ista majorem rogum succendit, et fornacem amoris, quo Justus in Isaac affectus erat, vehementius excitat. « Accipe filium tuum dilec- » tum, quem dilexisti, Isaac. » Unumquodque verbum per se sufficeret ad sauciandam animam Justi. Non enim simpliciter dicit: Isaac, sed addidit : « Filium tuum, quem præter omnem expectationem suscepisti, et in ipsa senectute habere potuisti, dilectum, desiderabilem tuum, quem tam immodice diligis Isaacum, quem successurum tibi expectas, ex quo et semen tuum multiplicandum promisi, et in tantum multiplicandum, ut stellarum multitudini et arenæ, quæ juxta littus maris est adæquetur. Illum ipsum accipe, « Et vade in terram excelsam, et offer eum mihi in holocaus- » tum super unum montium, quem tibi dicam. » Quid igitur Justus ? non turbatus est animo, non confusus est mente, non consilio destitutus est ad tam stupendum præceptum, non cogitabat, non ratiocinabatur secum : « Quid hoc est ? Qui mihi præter omnem expectationem prolem largitus est ; qui propter benignitatem suam emortuam Sarræ vulvam generationi idoneam fecit, nunc, postquam ablactatus est filius et crevit, et in flore ætatis est, hunc occidi et in holocaustum offerri præcipit ; qui paulo antea dixit : « In ipso voca- » bitur tibi semen [2], » nunc contraria præcipit. Et quomodo implebuntur, quæ ab eo sunt promissa ? Quo pacto enim

[1] Gen. XXII, 2. — [2] Id. XXI, 12.

fieri potest ut, radice exsecta, rami pullulent; vel succisa arbore, fructus proveniant; vel fonte arefacto, fluvii scaturiant? Secundum hominis rationem talia fieri non est possibile; Deo autem volente fieri possunt omnia.»

II. Cæterum horum nihil cogitavit secum Justus ille, sed sicut gratus famulus, omissa omni ratione humana, unam tantum rem curabat, ut imperata opere impleret; et quasi factus ab humana natura alienus, et postponendam ducens divinis præceptis omnem affectionem et dilectionem, ad implenda Dei jussa festinavit. « Et cum surrexisset, inquit, Abraham mane, stravit asinam suam. « Accepit autem secum duos servos et Isaac filium suum: et » scissis lignis in holocaustum, cum surrexisset, profectus » est. Et venit in locum, quem dixit ei Deus, die tertio [1]. » Vide clementem Dominum, quomodo et intervallo loci Justi probavit virtutem. Cogita autem quid probabile sit triduo illo sustinuisse Justum, secum reputantem sibi præceptum esse ut suis manibus tam dilectum filium occideret, neque rem ulli communicaret et detegeret; et obstupesce pium religiosumque, ac prudentem ipsius animum. Quia enim sciebat magnitudinem præcepti, nemini prorsus hoc significavit, neque pueris, neque ipsi Isaac: sed solus secum agonem illum decertabat, et quasi adamas quidam manebat invictus, robur cogitationum tantum exhibens, et non multa causatus magno cum desiderio obtemperabat nutui divino. « Et postquam ad locum illum pervenit, » sublatis, inquit, Abraham oculis suis vidit locum a longe, » et dixit servis suis: Sedete hic cum asina [2]. » Vide et hic Justi magnam prudentiam: etiam servis vult esse occultus, per omnia declarans se cum ferventi alacritate et intento desiderio implere velle quod Deo probabatur. Nam quia sciebat novum et inauditum esse id, quod ab ipso faciendum

[1] Gen. xxii, 3, 4. — [2] Ibid.

erat, neque ab ullo unquam tale quiddam factum fuisse antea, rem servis occultat. « Et relictis eis cum asina inquit : Hic expectate. Ego enim et puer ambulabimus usque illuc, et cum adoraverimus, revertemur ad vos [1]. » Ignorans futurum esse id quod dicebat, sed prophetavit quidem, ignorans tamen fortassis. Dicebat autem hæc servis, forte ut imponeret eis, et faceret ut ibi manentes non sequerentur ; ac deinceps cum puero erat Patriarcha. « Accepit autem Abraham ligna holocausti, et imposuit » Isaac filio suo. Tulit quoque in manibus ignem et gladium, » et perrexerunt duo illi simul [2]. » O animæ fortitudinem ! o spiritus soliditatem ! « Et imposuit, inquit, Isaac ligna » holocausti : ipse autem gladium et ignem accepit, et » iverunt ambo simul. » Qualibus oculis spectabat puerum ligna afferentem, super quæ non multo post illum immolaturus erat ? Quomodo manus ferre potuit ignem et gladium ? Et manus quidem ferebat ignem sensibilem, ignis autem interior accendebat ipsius mentem, et rationem absumebat, persuadebatque ut amore in Deum vinceret, et hanc cogitationem immittebat eum, qui jam supra humanam naturam se fecerat esse patrem, iterum posse et nunc quæ humanam transgrediuntur rationem operari. Cæterum vide, obsecro, deinceps ante sensibilem illum ignem, incendium internum, quod paulatim exardescebat, et Justi mentem inflammabat. « Dixit autem, inquit, Isaac ad Abra» ham patrem suum : Pater [3]. » Sufficiebat hoc verbum ad lancinanda Justi hujus viscera. « Ille autem dixit : Quid » est, fili [4] : » Patrem vocas, paulo post futurum orbum : et ego filium appello, qui non multo post super altare ascensurus est, meis occidendus manibus. « Deinde puer inquit : « Ecce ignem affers, et ego ligna, ubi est hostia immo» landa ? ubi est ovis ad holocaustum [5] ? » Considera, obse-

[1] Gen. XXII, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid. 7. — [4] Ibid. — [5] Ibid.

cro, hic Justi viri cruciatum, quomodo tulit auribus, quomodo potuit respondere puero, quomodo non est confusus mente, quomodo filio occultare potuit id quod futurum erat; sed inquit generoso spiritu et forti anima : « Deus » videbit sibimetipsi ovem ad holocaustum, fili[1]. » Vide etiam hic quo pacto ignarus insinuat iterum quod futurum erat. Videbatur enim per responsum Isaac decepisse, sed illi quidem verbis interim persuasit : ipse autem majorem gravioremque dolorem pertulit, verba in anima versans, et cogitans pueri elegantiam externam, internamque pulchritudinem, obedientiam, gratiam, ætatis florem. « Cumque irent ambo, venerunt ad locum, de quo dixit ei Deus[2]. » Venerunt, inquit, ad montem excelsum, quem scilicet ei Dominus indicarat : « Et ædificavit ibi Abraham altare[3]. » Iterum obstupesco Justi fortitudinem, quomodo potuerit extruere altare, quomodo valuerit, quomodo non defecerit præ angustia, sed et altare ædificaverit, et imposuerit ligna. « Et ligatum filium suum Isaac imposuit super altare. » Et extendit Abraham manum suam ut acciperet gladium, » et occideret filium suum[4]. »

III. Ne leviter prætercurramus, dilecti, quæ dicta sunt: sed consideremus quomodo non avolarit a corpore anima, quomodo potuerit suis manibus colligare, et lignis imponere tam dilectum, tam amabilem unigenitum. « Et extendit, inquit, Abraham manum suam, ut arriperet gladium ad occidendum filium suum. » O religiosam animam! o fortem mentem! o ingentem amorem! o rationem vincentem humanam naturam! « Accepit, inquit, gladium, » ut occideret filium suum. » Utrum magis admirer et obstupescam, fortem-ne spiritum Patriarchæ, an pueri obedientiam? neque reluctatus est, neque factum ægre tulit, sed cessit et obtemperavit iis, quæ a patre facta sunt, et

[1] Gen. XXII, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 10.

sicut agnus cum silentio super altare accubuit, expectans patris dexteram? Verum ubi illa pia mens sua omnia consummavit, et nihil intermisit, ostendens bonus Dominus se non occidi puerum, sed potius Justi virtutem detegi volentem, hæc imperasse, coronato Justo ob voluntatem suam, et accepta consummata hostia ex mente Patriarchæ, nunc suam declarat benignitatem. « Et vocavit eum, inquit, » Angelus Domini de cœlo, dixitque : Abraham, Abra» ham[1]. » Nam quia videbat Justum jam accinctum et paratum ad immolationem, et volentem implere mandatum Domini, idcirco vocat eum de cœlo, et dicit : « Abraham, » Abraham. » Bene et hic geminatione usus est, ut superaret impetum Justi, et quasi per vocem detineretur Justi dextera, jam tendens ad pueri cædem. « Et dixit : Ecce ego. » Et dixit : Ne injicias manum tuam in puerum, neque » facias illi quidquam. Nunc enim cognovi quia times Deum » tu, et non pepercisti filio tuo dilecto propter me[2]. Ne in» jicias, inquit, manum tuam in puerum. » Non hoc præcepi ut opus perficiatur, neque volo ut occidatur filius tuus, sed ut obedientia tua manifesta sit omnibus. Igitur ne feceris ei quidquam. Contentus sum voluntate tua, et ex hac te corono et prædico. « Nunc enim cognovi quia ti» mes Deum tu. » Vide quomodo humiliter se nostræ infirmitati hoc verbo attemperat. Quid igitur? ignorabat-ne ante hoc Justi virtutem, et nunc cognovit omnium Dominus? Non hoc, inquit, significat, quod nunc ipse cognoverit. Sed quid dicere vult? « Nunc, inquit, omnibus declarasti quomodo sincero timore Deum colas. Nam ego noveram famulum meum : quæ autem nunc a te facta sunt, doctrinæ materia sunt tam præsentibus quam futuris. Notum enim fecisti nunc omnibus te timere Deum, et curare ut mandata ejus opere impleas : « Et non pepercisti filio tuo

[1] Gen. XXII, 11. — [2] Ibid. 12.

» dilecto propter me. » Illi, qui tam dilectus est, quem tam ardenter amas, non pepercisti propter me, propter mandatum et jussum meum, sed prætulisti mandatum meum filio tuo; proinde et filium tuum accipe. Propter hoc enim pollicitus sum fore ut semen tuum extenderetur: redimitus ergo obedientiæ tuæ corona, abi. Ego enim voluntatem coronare soleo, et propter mentem præmia largiri. Opere enim impleri par est ea, quæ a te dicta sunt, et servis tuis et Isaac; illis enim promisisti: « Cum adoraverimus, redi» bimus. » Ecce hoc nunc erit, et puero rogante: « Ubi » ovis est ad holocaustum? Deus videbit sibimetipsi ovem » ad holocaustum, » dixisti. Ecce cum respexeris, inquit, oculis, vide prædictam a te ovem, quam scilicet pro puero sacrificabis. « Ut respexit autem oculis vidit; et ecce aries » unus detinebatur cornibus in arbusto Sabec: et ivit Abra» ham, et accepit arietem, et obtulit illum in holocaustum » pro Isaac filio suo [1]. » Vidi religiosam tuam mentem, inquit, ecce id quod prius dixisti puero, hoc tibi præparavi. « Et accepit, inquit, et obtulit in holocaustum pro Isaac » filio suo. » Vidisti Dei clementiam? Et sacrificium consummatum est, et Patriarcha religiosam suam mentem declaravit, et a voluntate coronam reportavit, et Isaac accepto rediit cum innumeris coronis. Hæc autem omnia figura fuerunt crucis: propterea et Christus Judæis dicebat: « Abraham pater vester exultavit, ut videret diem » meum: et vidit, et gavisus est [2]. » Quomodo vidit, qui tot annis præcessit? per figuram, per umbram. Sicut enim hic ovis oblata est pro Isaac, ita et rationalis Agnus oblatus est pro mundo. Oportebat enim in umbra describi et præsignari antea veritatem. Vide namque, obsecro, charissime, quomodo omnia per umbram præfigurata sunt: unigenitus illic, et Unigenitus hic: dilectus illic et germanus,

[1] Gen. XXII, 13. — [2] Joan. VIII, 56.

Dilectus et hic ac germanus. « Hic enim est Filius meus di- »lectus, in quo mihi bene complacui[1]. » A patre ille in holocaustum offerebatur, et Hunc Pater tradidit. Et hoc clamat Paulus dicens : «Qui proprio Filio suo non pepercit, »sed pro nobis omnibus tradidit illum : quomodo non et »cum illo omnia nobis daturus est[2]? » Huc usque umbra, postea rerum veritas longe excellentior monstratur. Agnus enim hic rationalis pro toto mundo oblatus est, totum orbem terrarum purificavit; hic homines ab errore liberavit, et ad veritatem reduxit : hic terram cœlum fecit, non elementorum immutata natura, sed conversatione cœlesti hominibus super terram degentibus allata. Per hunc omnis dæmonum cultus solutus est. Per hunc factum est ut non adorentur lapides et ligna ab hominibus : et qui ratione præditi sunt ante insensibilia non procidunt, sed omnis abiit error, et veritatis lux orbem illustravit.

IV. Vidisti veritatis excellentiam? vidisti quid umbra, quid veritas ? « Et vocavit, inquit, Abraham nomen loci »illius, Dominus vidit : ut dicant hodie, in monte Dominus »visus est[3]. » Vide Justi religiosam mentem, quomodo ubique ex iis, quæ acciderant, appellationes locis imponit. Visitationem enim a Deo factam volens quasi in columna ærea insculpere loco per appellationem, vocavit nomen loci : « Dominus vidit. » Sufficiebat quidem Justo pro præmio, quod vivus rediret Isaac, et quod meritus esset illam eximiam laudem, nempe quod dicit : « Nunc cognovi quod »times Deum tu. » Verumtamen is, qui donis certare cupit, et beneficiis semper vincit mentem nostram, Justi animum variis exornat præmiis, et inquit iterum ad illum. « Et vo- »cavit Angelus Domini Abraham secundo de cœlo, dicens : »Per memetipsum juravi, dicit Dominus; eo quod fecisti »verbum hoc, et non pepercisti filio tuo dilecto propter

[1] Matth. III, 17. — [2] Rom. VIII, 32. — [3] Gen. XXII, 14.

» me, profecto benedicens benedicam te, et multiplicans » multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et sicut arenam, » quæ est in littore maris; et hæreditate possidebit semen » tuum civitates hostium, et in semine tuo BENEDICENTUR » omnes gentes terræ, eo quod audisti vocem meam [1]. » Quia, inquit, implevisti præceptum meum, et tuam obedientiam per omnia declarasti, propterea audi : « Per memetipsum juravi, dicit Dominus. » Vide quomodo in sermone se demittat Dominus : « Per memetipsum, inquit, » juravi, » ut confidas omnino eventura tibi quæ a me dicta sunt. » Quandoquidem enim cum homines promissis juramenta addunt, tunc stabiliorem accipiunt promissionem ii, quibus promittitur : eapropter et Dominus humana usus consuetudine inquit : « Per memetipsum juravi, eo quod » fecisti verbum hoc, et non pepercisti filio tuo dilecto prop- » ter me. » Considera, obsecro, clementiam Domini. « Non » pepercisti filio tuo dilecto propter me. » Attamen vivum ipsum reducit. Non eventum respicias, dilecte, sed voluntatem et mentem disce, qua sine ullo ratiocinio mandata implebat. Quantum enim ad voluntatem attinet, cruentaverat dextram Patriarcha, et per cervicem pueri immiserat gladium, perfectumque obtulerat sacrificium : idcirco Dominus quasi sacrificio reipsa consummato, laudat Justum, et dicit : « Non pepercisti filio tuo dilecto propter me. » Tu quidem non pepercisti propter meum mandatum, ego autem peperci propter tuam obedientiam. Propter hanc tuam obedientiam te remunerans, « Benedicam te, et multi- » plicans multiplicabo te. » Vide cumulatam benedictionem; hoc est : « Amplius multiplicabo semen tuum. » Hic enim, qui per voluntatem tuam occisus est, in tantam multitudinem propagabit semen tuum, ut stellis et arenæ adæquandum sit, « Et omnes gentes in semine tuo BENEDICENDÆ

[1] Gen. XXII, 15-18.

» sint, eo quod audisti vocem meam. » Hæc omnia, inquit, tibi in obedientiæ tantæ mercedem aderunt. Ergo-ne plurima nobis bona id conciliat, quod obedimus Deo et præceptis ejus obtemperamus et sicut Patriarcha ille, curiosius non inquirimus, quare talia ab eo imperata sint : sed ut grati servi implemus mandata, rationemque eorum relinquimus Domino? Si igitur sic docuerimus nosmetipsos, poterimus et eamdem obedientiam exhibere, quam Justus ille, easdemque consequi coronas. Quomodo autem obediemus? si mandata ejus opere adimpleverimus. « Non enim » auditores, inquit, legis justificabuntur, sed factores[1]. » Quæ enim utilitas, si quotidie audiamus, et opera negligamus? Ideo oro ut ad agenda opera bona festinemus; neque enim aliter salutem consequi possumus : ut et peccata nostra abluamus, et clementia Domini digni habeamur gratia et miserationibus Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et sancto vivificoque Spiritu sit gloria, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLVIII.

Responderunt autem filii Chet ad Abraham, et dixerunt : Rex a Deo es tu in nobis, in electis sepulcris nostris sepeli mortuum tuum[2].

I. Vidistis heri, dilecti, Patriarchæ fortitudinem : vidistis animam adamante solidiorem, quomodo, quantum in ipso erat, ob magnam in Deum charitatem sacerdos filii factus est, et proposito quidem cruentavit dextram, sacrificium-

[1] Rom. II, 13. — [2] Gen. XXIII, 5.

que obtulit : per ineffabilem autem misericordiam Dei salvo et sano filio suo recepto rediit ; et propter voluntatem prædicatus est coronaque fulgida redimitus ; et summum agonem certavit, ac per omnia pietatem mentis suæ declaravit. Videamus et hodie quantam Justus ille filii curam habuerit. Nam postquam a sacrificio illo novo et admirabili rediit, excepit eum Sarræ luctus : cum autem petiisset a filiis Chet possessionem sepulcri, empto loco, deposuit mortuam, et hoc principium possessionis habet Patriarcha mortis Sarræ occasione. Monstrans enim nobis Scriptura divina Justi virtutem, eumque sicut peregrinum et advenam toto tempore fuisse, hoc quoque significavit, ut discamus eum, qui tanto superno præsidio fruebatur, et sic illustris factus atque in tantam multitudinem diffusus erat, proprium sepulcrum non possedisse , sicut nunc multi faciunt , agros et villas, infinitamque aliam substantiam possidere studentes. Multis enim animi divitiis fruebatur, et de aliis non erat anxius. Audiant qui repente et in uno temporis momento omnium bona corradunt, et ubique, ut ita dicam, avaritiæ suæ concupiscentiam extendunt; imitenturque Patriarcham, qui ne quidem habuit locum in quo Sarræ collocaret reliquias, sed tunc primum, quando ab ipsa necessitate compulsus est , emit agrum et speluncam a filiis Chet. Nam quod spectabilis esset apud Chananæos, audi filios Chet ad eum dicentes : « Rex a Deo es tu in nobis, in electis sepul- » cris nostris sepeli mortuum tuum : nullus enim nostrum » prohibebit sepulcrum suum a te [1]. » Cæterum vide quomodo Justus operibus suis doceat illos veram philosophiam, et non prius velit accipere monumentum , quam justum dinumeret pretium. Nam licet vos, inquit, ita benevoli erga me sitis , at ego non patiar , nisi prius debitum pretium dependerim, et sic accipiam sepulcrum. « Et numerata ,

[1] Gen. XXIII, 6.

» inquit, pecunia accepit monumentum : et sepelivit Sarram » uxorem suam in spelunca agri duplici, quæ est e regione » Mambre [1].» Et qui tam clarus et spectabilis erat, qui tantam apud Deum habens fiduciam, et apud omnes fere, qui ibi agebant, in tanto honore erat, ut et a filiis Chet rex nominaretur, neque vestigium pedis possidebat. Propterea et beatus Paulus virtutem Justi prædicans et scribens, dicebat: « Per fidem peregrinus fuit Abraham in terra promissionis » veluti aliena, cum in tabernaculis habitasset cum Isaac » et Jacob cohæredibus ejusdem promissionis [2]. » Deinde docens nos quomodo fide peregrinus fuerit, subsidit : « Expectabat enim habentem fundamenta civitatem, cujus » opifex et conditor est Deus [3]. » Spe, inquit, futurorum despiciebat præsentia, et expectatione majorum bonorum, minus curabat ea, quæ in præsenti vita sunt : atque hæc ante legem, et ante gratiam. Qualem igitur habebimus nos excusationem, dic, oro, qui post tot pollicitationes, et promissiones ineffabilium bonorum, inhiamus præsentibus, et emimus agros, et ubique clari esse studemus, colligimusque hæc omnia per avaritiam et rapinam? et id quod beatus Propheta cum lamento dicebat : « Væ iis, qui con» jungunt domum domui, et agrum agro copulant ut quid » a proximo auferant [4], » hoc nos operibus implemus. Annon quotidie videmus diripi viduarum bona, spoliari orphanos, infirmos a fortioribus opprimi? Verum Justus ille nequaquam sic, sed et sepulcrum emere cum voluit, quoniam vidit eos, a quibus petiit, dare volentes, non prius accepit, quam justum dependisset pretium. Hæc itaque mente versantes, dilecti, nos qui sub gratia, eum qui ante legem imitemur, et ne multa possidendi cupiditate accensi, majorem et graviorem accumulemus ignem inextinguibilem, et flammam intolerabilem. Audiemus enim, si in hujusmodi

[1] Gen. xxiii, 19. — [2] Hebr. xi, 9. — [3] Ibid. 18. — [4] Isaï. v, 8.

rapina et avaritia manserimus, ea quæ dicta sunt diviti illi: « Stulte, ista nocte abs te animam tuam repetent : quæ » autem præparasti, cujus erunt [1] ? » Quare, dic mihi, tantopere studes, ut colligas ea, quæ, non multo post hinc abripiendus, hic relinques, ex eis non solum nihil utilitatis percipere valens, sed et onus peccatorum in humeris propriis ferens, et inutili pœnitentia ductus? Nam ea, quæ a te per avaritiam collecta sunt, in hostium sæpe devenient manus, tu autem pro iis rationem et pœnam dabis. Quantæ igitur est dementiæ aliis laborare, et te propterea pœnam dare? »

II. Esto autem hactenus ita negligenter nos gesserimus, nunc saltem quid opus facto sit consultemus : et non tantum operam demus, ut nobis opes affluant, sed ut et justitiæ magnam rationem et curam geramus. Neque enim res nostræ hujus vitæ limitibus circumscriptæ sunt, neque semper in aliena regione erimus : sed non multo post in propriam remeabimus patriam. Omnia igitur faciamus, ne illic egeni simus futuri. Nam quæ utilitas, in aliena regione multas divitias relinquere, in propria autem, et in patria necessariis carere? Itaque oro, festinemus, dum adhuc tempus est, ut illuc transferamus etiam quæ in hac aliena habemus. Enimvero licet multum inter se distent, facilis tamen est transvectio. Qui enim nostra eo transferant, parati sunt, et secure illuc pergunt, atque in thesauro indeprædabili ea reponunt, quæcumque per illorum manus præmittere potuerimus. Pauperum enim manus in cœlestia promptuaria sibi collata dona nostra reponunt. Quoniam igitur tanta et facilitas et securitas est, quare moramur, et non omni studio hoc facimus, ut ibi ea inveniamus, ubi eis maxime opus erit? Propterea Patriarcha ille quasi alienam inhabitat Chananæam : quia illam expectabat civita-

[1] Luc. XII, 20.

tem, cujus opifex et conditor est Deus. Si igitur voluerimus Justum hunc imitari, et nos in illam occurremus, et in sinum Patriarchæ veniemus. Operum enim communio etiam fruitionis communionem præstat. Verum si placet, redeamus ad sermonis seriem, et videamus, post Sarræ mortem, quantam Justus curam agit filii, Isaaci dico. Audiamus igitur divinam Scripturam nobis narrantem. « Et Abraham » erat senex, provectus diebus. Et Dominus benedixit Abra» ham per omnia [1]. » Quare hæc nobis assignavit Scriptura? quia Patriarcha diligenter curaturus erat ut sponsa Isaaco adduceretur, ideo nobis ejus ætatem assignavit. Quando enim, inquit, ad extremam senectutem pervenit, volens Isaacum a Chananæorum cognatione avertere, ut ne inde uxorem duceret, vocato, inquit, famulo prudentiore, commendat ei negotium hoc, et dicit. « Pone manum tuam » subter femur meum [2]. « Lingua græca habet « Subter » femur meum : » hebraïca vero « Subter lumbum. » Et quare sic dicit? Mos ille Veterum erat. Aliter autem dixeris, quia hinc principium originis Isaac duxerat. Et ut discas hoc tunc in more fuisse, animadverte illum imperare ut manum ille eo loco ponat, et statim adjungere : « Et adju» rabo, inquit, te per Dominum Deum cœli et Deum terræ [3]. » Vide quomodo docet famulum ad cognoscendum universorum Conditorem. Nam qui dixit : « Deum cœli et Deum » terræ, » omnem creaturam comprehendit. Et quod illud juramentum erat? « Ut non accipias uxorem filio meo Isaac » de filiabus Chananæorum, inter quos ego habito : sed in » terram meam, in qua natus sum, ibis, et ad cognationem » meam, et inde accipies uxorem filio meo Isaac [4]. » Vidisti mandatum Patriarchæ, quod famulo dedit? At ne perfunctorie prætereas dicta, sed cogita mentem et propositum Justi, et attende quomodo Veteres non quærebant substan-

[1] Gen. XXIV, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Ibid. 4.

tiam multam, non divitias, non servos, non tot et tot jugera agri, non externæ venustatis formam, sed animæ pulchritudinem et morum nobilitatem. Nam quoniam videbat nequitiam eorum, qui in Chananæa habitabant, sciens quantum bonum sit conjugem habere iisdem moribus præditam, præcipit servo, et juramentum adhibet, ut ex sua cognatione uxorem Isaaco adducat : neque intervallum locorum, neque aliæ difficultates segnem eum in his reddunt : sed sciens rei necessitatem, omnem curam et studium adhibet ac mittit domesticum. Cæterum Patriarcha virtutem tantum animi quærens, et abhorrens a vicinorum malitia, ita quidem se gerit : at nunc omnes hujusmodi conditionem ne cogitarent quidem. Nam etsi vitiis innumeris plena sit, hoc solum inquirunt, quantum abundet pecuniis; cætera omnia posteriore loco habent, nescientes se, si mens perversa sit, licet immensæ affluant divitiæ, cito in extremam venturos inopiam, et nihil profuturas opes, cum non sit ibi mens, quæ bene illas dispensare queat.

III. Verum Patriarcha servo accuratum dedit mandatum, et juramentis eum astrinxit. Videamus autem nunc et servi probitatem, quomodo heri pietatem imitatus sit. Nam postquam vidit tam serio Justum sibi præcipere, dicit ei : « Si non voluerit mulier venire mecum, vis filium tuum in » terram, unde existi, inducam [1] ? » Ut ne, inquit, si difficultas aliqua incidat, transgrediar mandata tua, rogo, quid oportebit me observare, et num placet tibi ut illuc abeat Isaac, et accepta sponsa, redeat, si non voluerit, ut mandasti, venire mecum ? » Quid igitur Justus ? Denegat hoc et dicit : « Attende tibi : Ne educas filium meum illuc [2]. » Non erit tibi hac re opus. Qui enim mihi hoc pollicitus est, et promisit semen ejus ita multiplicandum, etiam curabit hoc ut prospere succedat. « Ne igitur abducas illuc filium

[1] Gen. XXIV, 5. — [2] Ibid. 6.

» meum : Dominus Deus cœli et Deus terræ. » Vide quomodo superius servum adjurans, ipsum de omnium Conditore instituit ; et nunc precaturus iterum, eadem verba dicit, per omnia servum docens, ut fiducia in eum plenus iter arripiat, et de bono rei exitu bene speret. Docet enim eum quantam olim ab initio benevolentiam Dei invenerit, et eum, qui a domo paterna se evocaverit, et usque ad hoc tempus ita gubernaverit, jamque in tam provecta senecta Isaac dederit, prospera etiam, quæ adhuc restabant, facturum esse. « Dominus Deus, inquit, cœli et terræ, qui as» sumpsit me de domo patris mei, et de terra, in qua natus » sum, ille ipse qui locutus est mihi dicens : Tibi dabo » terram hanc et semini tuo [1] ; » ille, qui tantam erga me declaravit benignitatem et curam, « Ipse mittet Angelum » suum ante te, et inde accipies filio meo uxorem [2]. » Confidens, inquit, abi : certus enim sum eum, qui tantis me beneficiis hactenus prosecutus est, prioribus etiam illud additurum, et missurum Angelum suum ante te. Ipse, inquit, viam tibi præparabit in omnibus, uxoremque tibi notam faciet, ut, accepta ea, huc redeas. Quod si contingat, quod absit, ut reluctetur uxor venire huc, alienus eris a maledictione juramenti. Tantum filium meum illuc ne abducas. Nullum enim mihi dubium est, quin Dominus secunda tibi faciat omnia. » Declarans quantum divinæ potentiæ fidat, prohibet servum ne filium illo inducat. Postea, cum diligenter mandasset servo, curaque eum liberasset, verebatur enim servus ne mandato non impleto perjurii reus fieret, « Posita, inquit, manu sua subter femur, jura» vit ei super verbo hoc, quod filium suum illuc non ab» duceret Isaac [3]. » Vidisti quomodo ab initio servus indicaverit suam erga dominum benevolentiam? vide nunc quomodo ea Patriarchæ doctrina melior evaserit, et imi-

[1] Gen. XXIV, 7. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 9.

tatus fuerit Justi pietatem atque religionem. « Acceptis » enim, inquit, servus decem camelis, et de omnibus bonis, » quæ domini sui erant, surrexit et profectus est in Mesopo- » tamiam in civitatem Nachor, et recumbere camelos fecit » extra civitatem juxta puteum aquæ vesperi, quando egre- » diuntur aquaturæ. Et dixit : Domine Deus domini mei » Abraham [1]. » Vide servi probitatem : orbis Dominum a Patriarcha nominat. « Domine enim, inquit, Deus domini » mei Abraham, » qui tanta in illum beneficia contulisti. » Et quid miraris si servus eum ita vocat Deum Abraham? ipse omnium Deus monstrans quomodo Justorum virtutem magni faciat, inquit : « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et » Deus Jacob [2], » et dicit : « Domine Deus domini mei » Abraham, prospere dirige coram me hodie, et fac miseri- » cordiam cum domino meo Abraham [3]; » quasi diceret : « Fac ut impleantur ea, quæ ille vult, et secundum ejus sententiam prospera fac omnia. « Fac misericordiam cum domino » meo Abraham. » Quid est, « Fac misericordiam ? » Voti compotem eum fac. » Deinde inquit : « Ecce ego sto propter » fontem aquæ, filiæ autem habitantium civitatem egre- » diuntur ut hauriant aquam, et erit virgo, cui ego dixero : » Inclina hydriam tuam ut bibam, et dixerit mihi : Bibe, et » camelos tuos potabo, usquequo bibere omnes cessent, » illam præparasti puero tuo Isaac : et in hoc cognoscam » quod misericordiam feceris domino meo Abraham [4]. » Vide servi prudentiam. Nam quia noverat Patriarchæ hospitalitatem, et quia virginem inde ducendam par erat iisdem esse præditam moribus, quibus Justus ille, nullam aliam conjecturam inquirit, sed characterem virginalis animi ex hospitalitate colligere vult, et inquit : « Si quando ego aquam ab ea petivero, et inclinet mihi hydriam, et non

[1] Gen. XXIV, 10-12. — [2] Exod. III, 6. — [3] Gen. XXIV, 12. — [4] Ibid. 13, 14.

solum faciat quod petierim, sed etiam candorem ac liberalitatem mentis suæ declaret, dicatque: « Etiam camelos » tuos aquabo, » morum suorum mansuetudinem satis ex aquæ largitione ostendit. »

IV. Animadverte, obsecro, charissime, quantum fuerit, quod virgo tenera, aquatum profecta, non solum annuerit ejus petitioni, et deposuerit ab humeris hydriam, et ad satietatem præbuerit petenti viro peregrino et prorsus ignoto: atque non solum illi dederit, sed et camelos omnes aquaverit, et per ea, quæ fiebant, monstraverit animæ suæ ingenuitatem. An nescitis quod multi etiam viri denegant sæpe petentibus talia? Et quid dico de aqua, quæ præbetur? Interdum cum faces tenent, et ab accedentibus orantur ut paulisper expectent, quo lumen accendant, id facere renuunt, tametsi nihil inde minuatur ignis, etsi innumeri sint qui accendere velint. Hic autem et mulier et puella, hydriam quoque super humeros ferens, non solum non gravatim tulit quod ab ea peteretur; sed et plusquam petitum erat, concessit, et potum dedit, ut petebat, atque ex seipsa etiam camelos potare festinat. Annuerat enim benignus Deus Patriarchæ precibus, Angeloque suo misso, omnia illa disposuit fieri sicut servus petiverat. Dein postquam vidit reipsa preces Patriarchæ efficaces, et obtinuit virginem, quam optabat, illiusque eximiam vidit hospitalitatem, vide quid fit, dicit enim: « Festinavit, et evacuavit » aquam in canales, et cucurrit ad puteum, ut hauriret » aquam, et aquavit omnes camelos ejus [1]. » Vide locupletissimam promptitudinem. Per hoc enim quod ait: « Festina» vit et evacuavit hydriam, et cucurrit ad puteum, » monstratur puellæ summa alacritas: quia neque ut aliena aufugit, neque prætextu continentiæ petitioni renuit: sed cum multa mansuetudine inquit: « Bibe domine. » Cogita, obsecro,

[1] Gen. XXIV, 20.

quanta etiam ea ætate fuerit continentiæ diligentia, et modestiæ eminentia, hospitalitatisque frequentia. Quibus igitur opibus hæc non sunt pretiosiora ? quibus thesauris hæc non sunt præferenda ? Hæc summa dos, hæc innumera bona, hæc thesaurus qui non consumitur. Videns igitur prudens servus manifestam Dei providentiam : « Discebat eam, inquit, et silebat, ut sciret prosperum-ne fecisset Dominus iter suum an non [1]. » Quid est illud, « Discebat eam ? » Verba ipsa puellæ diligenter considerabat, aspectum, incessum, habitum, aliaque omnia, et expectabat, « Ut sciret an prosperum fecisset Dominus iter suum, an non. » Nam quæ jam facta erant, insignem et plurimam virginis indicabant virtutem. Et ideo remunerans ejus obedientiam et aquæ subministrationem, « Circumponit ei, inquit, inaures aureas et et duas armillas, et diligenter addiscebat quæ ad ipsam pertinerent. Et rogabat : Cujus es filia? et num est apud patrem tuum locus diversorii [2] ? » Considera et hic puellæ responsum. Nam sicut, cum aquam peteret, non solum eam dedit, sed et camelos illius potavit : ita et hic, rogante servo num esset locus, et cujus esset filia, inquit : « Filia sum Bathuëlis filii Melchæ, quem peperit ipsi Nachor [3]. » Dicit et patrem et avum, ut illis cognitis fiat alacrior. Vide candorem puellæ : de patre rogatur, et non solum hunc indicat, sed et patrem patris. Et cum rogasset servus solum an esset locus divertendi, illa addidit : « Non solum locus, sed et fœnum et pabulum multum apud nos [4]. » Hæc ut audivit servus, admiratus est miram et largam puellæ hospitalitatem. Et ut didicit se non ad ignotos quosdam venisse, sed in domum Nachor, qui frater erat Patriarchæ, « Hoc cum probaret, inquit, homo adoravit Dominum [5]. » Exhilaratus iis, quæ cognoverat, et iis, quæ

[1] Gen. XXIV, 21. — [2] Ibid. 22, 23. — [3] Ibid. 24. — [4] Ibid. 25. — [5] Ibid. 26.

ipsi puella dixerat, adoravit Dominum, gratiasque illi egit, eo quod in Patriarcham et in se tantam declarasset providentiam, et quod omnia plana et facilia illi reddidisset. « Et dixit : Benedictus Dominus Deus domini mei Abra»ham, qui non abstulit justitiam suam et veritatem a do»mino meo [1] » Postquam vidit puellæ benevolentiam, et ab ea omnia manifeste didicit, tunc et ipse puellæ significat quis esset, et per gratiarum actionem in Deum, palam ei facit se non ex aliena domo venire, sed fratrem Nachoris esse eum, qui huc se misisset. Hæc ubi didicit puella, cum magna voluptate cucurrit, inquit. Vide quomodo in singulis declaret nobis hospitalitatis alacritatem, cursu, verbis, mansuetudine. « Cucurrit enim, inquit, et annuntiavit in »domo matris suæ juxta verba hæc [2] : » Omnia quæ audiverat a servo, parentibus significavit. « Et cucurrit, inquit, »Laban ad hominem foras ad fontem [3]. » Vide quomodo et hic cursu desiderium suum monstret. » Et ut vidit homi»nem stantem apud fontem cum camelis, dixit ei : Veni, »ingredere, benedictus Dominus : cur foris stetisti? Ego »disposui domum et locum camelis [4]. » Vide et hunc benedicentem Deum in adventu peregrini, et quomodo antequam hospitalitatem impleret opere, multis eum hortatus est. « Veni, inquit, ingredere. Jam enim præparavi do»mum et locum camelis. » Deinde ingresso eo, inquit : « Des»travit camelos et dedit paleas, et fœnum, et aquam, ut »lavarentur pedes ejus [5]. »

V. Vide quomodo hi, qui adhuc errore tenebantur, magnam hospitalitatis curam agebant. « Et dedit aquam, ut »lavarentur pedes ejus, et pedes virorum, qui cum eo erant. »et apposuit eis panes ad comedendum. » Sed hic attende, obsecro, magnam famuli prudentiam. Quid enim ait?

[1] Gen. XXIV, 27. — [2] Ibid. 28. — [3] Ibid. 29. — [4] Ibid. 30, 31. — [5] Ibid. 32.

« Non comedam, donec loquar verba mea [1]. » Vos quidem, inquit, officium vestrum in me præstitistis : ego autem nequaquam antea quietis meæ rationem habebo, donec causam vos docuero, propter quam in hanc viam sim missus, et quare a Chananæa huc venerim, et quomodo in domum vestram huc ductus sim, ac cum omnia didiceritis, tunc et vos vestram erga dominum meum benevolentiam declarare poteritis. Narrationemque orsus, ait : « Servus Abrahæ sum » ego : Dominus autem benedixit dominum meum valde, » et dedit ei oves et vitulos, aurum et argentum, servos et » ancillas, camelos et asinos. Et peperit Sarra uxor domini » mei filium unum domino meo, cum ipse jam senuisset, » et dedit illi omnia quæcumque habuit [2]. » Vide quomodo cum diligentia omnia eis narrat. « Illius sum, inquit, Abrahæ servus, quem nostis. Discite itaque quantam ab omnium Domino benedictionem consecutus sit, ita ut valde sit ditatus. » Deinde docens divitiarum copiam, inquit : « Oves et » vitulos, argentum et aurum, servos et ancillas, camelos » et asinos acquisivit. » Audite, divites, qui tot et tot quotidie emitis prædia, et balnea, ac deambulacra, et splendidas domos ædificatis. Videtis in quibus divitiæ Justi fuerint constitutæ ? Nusquam ager, nusquam domus, et supervacanea sumptuositas : sed oves et vituli, cameli et asinæ, servi et ancillæ. Et ut discas servorum multitudo unde ei contigerit, addidit alio loco : « Vernaculi omnes erant [3]. » « Hic igitur, inquit, dominus meus, cui tantæ facultates sunt, et qui multam superne gratiam invenit, quando jam senuit, ex Sarra filium suscepit, huncque habens unigenitum, ipsum hæredem omnium suorum jam constituit : quippe omnia dedit illi quæcumque habuit. » Dein postquam narravit domini gloriam, et Isaaci partum, dicit insuper et mandata, quæ acceperat ab hero suo, ut in Charran proficisce-

[1] Gen. xxiv, 33. — [2] Ibid. 34-36. — [3] Id. xvii, 23.

retur. « Et adjuravit me, inquit, dominus meus, dicens : » non accipies uxorem filio meo Isaac de omnibus filiabus » Chananæorum, inter quos ego habito : sed in domum » patris mei vade, et ad cognationem meam, et inde acci- » pies uxorem filio meo [1]. » Et ipse quidem hæc mihi mandavit, ego autem difficultatem negotii mecum perpendens, rogabam dominum meum : « Si non voluerit mulier venire » mecum. « Et dixit mihi : Dominus Deus, cui complacui » coram eo, ipse mittet Angelum suum tecum, et prosperum » faciet iter tuum, et accipies uxorem filio meo ex cogna- » tione mea, et ex domo patris mei : quod si non potuerit » persuaderi mulier, ut tecum huc proficiscatur, tunc inno- » cens eris a maledictione mea [2]. » Igitur Dominus quidem hæc mihi mandavit, et talium precum viatico me instructum huc misit. Ego autem fretus illius precibus, ubi ad fontem veni, hæc verba locutus sum, et dixi : « Domine » Deus domini mei Abraham, si tu prosperum facis iter » quo nunc abeo : Ecce ego sto apud fontem aquæ ; filiæ » autem hominum hujus civitatis egredientur ad haurien- » dam aquam. Et erit virgo, cui ego dixero : Porrige mihi » parum aquæ ex hydria tua. Si dixerit mihi : Et tu bibe, » et camelos tuos aquabo, ipsa erit uxor, quam præparasti » servo tuo Isaac. Et in hoc sciam quod feceris misericor- » diam domino meo Abraham [3]. » Hæc ego quidem, inquit, apud memetipsum Deum rogavi, nondum autem finem feceram illa dicendi, et confestim adimpleta sunt. « Nam » priusquam ego dicendi finem facerem, ecce Rebecca exiit, » aquam ferens in humeris suis ; dicebam autem ei : Da » mihi potum. Et accelerans deposuit hydriam suam, et » dixit mihi : Bibe et tu, et camelos tuos aquabo [4]. » Et cum viderem jam evidentem fieri Dei providentiam, interroga-

[1] Gen. XXIV, 37, 38. — [2] Ibid. 40, 41. — [3] Ibid. 42-44. — [4] Ibid. 45, 46.

bam cujus esset filia. Et ut didici ex iis, quæ dixit, me non ad alienos venisse, sed in domum Nachor fratris domini mei, sumpta spe bona, « Appendi ei inaures et armillas, et » cum hoc placeret, adoravi Dominum, et benedixi Deum » domini mei Abraham, quia prosperum mihi iter fecit, ut » assumerem filiam fratris domini mei [1]. » Verum hæc ita a Domino manifeste dispensata sunt, preces quippe domini mei tunc exitum habuerunt. Cæterum vos, si vestrum officium impletis, « Facite misericordiam et justitiam cum » domino meo : sin minus, annuntiate mihi [2]. » Jam mihi, inquit, significate, ut scire possim quid oporteat me facere. Quod si minus placet, et idipsum dicite, ut alio iter faciam, et me convertam vel ad dextram, vel ad sinistram. » Postea quoniam Deus erat, qui omnia propter preces patriarchæ secundabat, dicunt ei pater et frater virginis : « A Domino » exiit verbum hoc : non poterimus tibi contradicere vel » malum vel bonum [3] » Ex narratione tua satis intelligimus totum hoc divina dispensatione fieri ; ne igitur putes nos velle adversari iis, quæ Deo probantur : illud enim facere non possumus. « Ecce habes virginem, tolle eam, et pro- » ficiscere, et erit uxor filio domini tui, sicut locutus est » Dominus [4]. »

VI. Vidistis quomodo studebant olim filiis suis uxores ducere ? quomodo magis animæ generositatem, quam opum abundantiam inquirebant? Nusquam instrumenta, nusquam pacta, et alia ridicula, quæ nunc apud nos fiunt, et conditiones illæ, quæ tabulis inseruntur : « Si absque liberis, inquit, moriatur, si hoc et hoc contingat. » Verum apud illos nihil tale, sed maximæ et securissimæ tabulæ erant virginis mores ; nusquam cymbala et choreæ. Et hoc scies, quando ad sponsum virginem videris introduci. « Ut enim » audivit servus, inquit, hæc a patre et fratre, adoravit Deum

[1] Gen. XXIV, 47, 48. — [2] Ibid. 49. — [3] Ibid. 50. — [4] Ibid. 51.

» super terram [1]. » Vide quomodo in singulis, quæ fiebant, universorum Domino gratias offert. Ipse enim erat, qui antea præparabat omnia, et secundum Patriarchæ verbum præmittebat Angelum ante illum, qui omnia feliciter ordinabat. Denique quia certior factus de negotio feliciter perfecto, « Prolata, inquit, vasa aurea, et argentea, et vestem » dedit Rebeccæ [2] » Nunc cum fiducia eam sibi conciliat officiis, quasi jam verbis desponsatam Isaac. Honorat autem donis et fratrem, et matrem, et cum vidit negotium et mandatum impletum, tunc tandem refici se passus est. « Comederunt enim, inquit, et biberunt ipse et viri, qui » cum eo erant, et dormiverunt. Cumque mane surrexisset, » dixit : Dimittite me, ut vadam ad dominum meum [3]. » Quoniam omnia mihi tam feliciter successerunt, inquit, et nihil est quod restet, sed ad placitum vestrum res agitur, dimittite me, ut abeam ad dominum meum. Dixerunt » autem, inquit, fratres et mater : Maneat nobiscum virgo » diebus quasi decem, et post hæc abibitis. Ille autem dixit » ad eos : Ne me detineatis, etenim Dominus prosperum » fecit iter meum : dimittite me, ut abeam ad dominum » meum [4]. » Quare, inquit, differtis et procrastinatis, cum Deus tantam facilitatem mihi in omnibus dederit? « Dimittite » ut abeam ad dominum meum. Illi autem dixerunt : Vocemus puellam, et interrogemus eam. Et vocaverunt eam, » dixeruntque ei : Ibis cum homine? Illa autem dixit : Ibo. » Et dimiserunt Rebeccam sororem suam, et substantias » ejus, et servum Abraham, et eos qui cum eo erant. Et » benedixerunt Rebeccam, et dixerunt ei : Soror nostra es, » fias in millia decem millium, et hæreditate possideat se» men tuum civitates inimicorum [5]. » Vide quomodo et illi ignorantes virgini quæ futura sunt præsignificant, Deo men-

[1] Gen. XXIV, 52. — [2] Ibid. 53. — [3] Ibid. 54. — [4] Ibid. 55, 56. — [5] Ibid. 57-60.

tem eorum ad hoc dirigente et incitante. Utraque enim ei prædicta sunt, tum quod in millia myriadum futura esset, tum quod semen ejus hæreditate possessurum esset civitates inimicorum. Vidisti per omnia evidentem Dei providentiam relucere, quomodo per infideles futura ut prædicantur, dispensat omnium Dominus? « Cum surrexissent autem » Rebecca et ancillæ ejus, ascenderunt super camelos [1]. » Vidisti qualem sponsam ducat Patriarcha? Aquantem, et hydriam super humeros ferentem, et nunc iterum ascendentem super camelos. Nusquam mulæ argento fulgentibus cervicibus, neque famulorum turba, neque magna mollities, quæ nunc adhiberi solet : sed tantum erat priscarum mulierum robur, ut et in camelos ipsæ ascenderent, et sic iter facerent. « Et profectæ sunt, inquit, cum homine. Isaac » autem egressus erat, ut se exerceret in agro ad crepuscu» lum ; et ibi elevatis oculis, vidit camelos venientes [2]. » Dum in campo versaretur, inquit, Isaac, vidit camelos. « Rebecca autem ut vidit Isaac, desiliit a camelo, et dixit » servo : Quis est homo ille, qui vadit in campo nobis ob» viam [3]? » Vide puellæ generositatem, postquam vidit Isaac, quærebat quis esset. Et ubi didicit quod ipse esset sponsus, velavit se theristro; et veniens servus omnia clare nuntiavit Isaac. Hic considera, oro, quomodo nusquam superflua illa et inutilia, nusquam diabolica pompa, nusquam cymbala, et tibiæ, et choreæ, et satanica illa convivia, et scommata omni obscœnitate plena, sed omnis honestas, omnis sapientia, omnis modestia. « Intravit autem Isaac, inquit, » in domum matris suæ, et accepit Rebeccam, et fuit ei » uxor, et dilexit eam, et consolationem accepit Isaac super » Sarra matre sua [4]. » Hanc imitentur mulieres, hunc æmulentur viri. Sic sponsas ducere curent. Quare enim, dic, oro, statim ab initio sordibus impleri sinis puellæ aures

[1] Gen. XXIV, 61. — [2] Ibid. 63. — [3] Ibid. 64, 65. — [4] Ibid. 67.

tam turpibus cantilenis, tam intempestiva illa pompa? Nescis quomodo adolescentia per se sit in malum propensa? Cur honesta nuptiarum mysteria publice dehonestas? cum oporteret hæc omnia depellere, et verecundiam principio docere puellam, et sacerdotes vocare, et precibus et benedictionibus concordiam conjugii constringere, ut amor sponsi augeatur, et puellæ continentia crescat, et omnia quæ fiunt eo spectent ut virtutis opera ingrediantur in domum illam, tollanturque e medio omnes diaboli insidiæ, et ipsi Dei auxilio uniti jucunde vitam perficiant. Quo nobis omnibus frui detur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre, et Spiritu sancto sit gloria, potestas et honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XLIX.

Hæ autem sunt generationes, inquit, Isaac filii Abraham[1].

I. Iterum vos ad consuetam mensam ducere volo, et ex verbis Mosis convivium proponere, imo ex verbis sancti Spiritus. Neque enim a seipso Moses hæc nobis exposuit, sed Spiritu sancto afflatus. Videamus igitur quid et hodie nos docere velit. Neque enim sine causa, neque in vanum vitas Sanctorum nobis exponit; sed ut imitemur eorum virtutem, et imitatores simus bonorum operum, quæ illi fecerunt. Nam postquam nobis diligenter narravit ea, quæ ad patriarcham Abraham attinent, et docuit postremum illius certamen in immolatione filii, narravitque hoc pulchrum sacrificium etsi non opere, voluntate tamen

[1] Gen. xxv, 19.

perfectum esse, finemque imposuit narrationibus illis; nunc exponit nobis quæ ad Isaac occisum et non occisum pertinent; factum enim ænigmati simile est. Audi enim Paulum dicentem : « Fide obtulit Isaac Abraham, cum » tentaretur : et unigenitum obtulit, qui promissiones ac» ceperat [1]. » Deinde ut discamus quomodo fide hæc omnia faceret, et contraria videns promissioni ea quæ jubebatur facere, non tamen perturbaretur, subjicit; « Unde illum » et in parabolam accepit [2]. » Quid est, « Et in parabolam ac» cepit ? » Nam postquam eum in sacrificium obtulit, et mentem perfectam declaravit, ipse corona redimitus est, et accepto puero, rediit, ac sacrificium per ovem impletum est : ostenditque per omnia universi Conditor suæ benignitatis excellentiam, et se hoc imperando non occidi Isaac, sed Justi exercere obedientiam voluisse. Cæterum sicut vidimus Patriarchæ virtutem in omnibus relucentem, age, et quæ de Isaac dicta sunt hodie, in medium afferentes, videamus quomodo et ipse piam et religiosam mentem in omnibus prætulerit. Operæ autem pretium est ut ipsa Scripturæ verba audiamus. « Hæ autem sunt, inquit, gene» rationes Isaac filii Abrahæ. Abraham genuit Isaac. Isaac » autem erat annorum quadraginta, quando accepit Re» beccam filiam Bathuëlis Syri ex Mesopotamia, sororem » Laban Syri, sibi in uxorem [3]. » Considera, obsecro, dilecte, divinæ Scripturæ diligentiam, quomodo nihil supervacue ponat. Cur enim nobis ætatem Isaac significat, et dixit : « Erat autem Isaac quadraginta annorum, quando » accepit Rebeccam ? » Non absque causa, neque temere : sed quia nobis postea Rebeccæ sterilitatem narraturus erat, et ex precatione Justi procreationem prolis illi concessam fuisse; docere nos cupit magnitudinem patientiæ Isaac, et clare indicare quanto tempore liberis caruerit :

[1] Hebr. XI, 17. — [2] Ibid. 19. — [3] Gen. XXV, 19, 20.

ut et nos æmulantes Justum, assidui simus in divinis precibus, si quando aliquid a Deo petierimus. Si enim Justus ille ita virtute præditus, et tanta Dei benevolentia fruens, tantam præ se tulit constantiam et tantum studium, continuo Deum orando, ita ut solveretur Rebeccæ sterilitas, quid dicemus nos, qui tantis peccatorum oneribus premimur, et neque minimam virtutis Justi partem ostendimus: sed etsi parvo tempore studium aliquod et diligentiam exhibuerimus, torpescimus et resilimus, nisi statim exaudiamur? Propterea oro ut ex iis, quæ Justo illi evenerunt, eruditi, nunquam cessemus orare Deum, ut ignoscat nobis peccata, sed fervens et æstuans desiderium ostendamus, et non ægre feramus, neque segniores simus, si non statim audiamur. Fortassis enim Dominus, continuam nostram sedulitatem sapienter exercens, ita procrastinat, ut mercedem quoque patientiæ recipiamus, et quia ipse tempus scit quando nobis utile est assequi quod quærimus. Neque enim nos ita scimus quid nobis utile, ut ipse evidenter novit, qui etiam abscondita mentis nostræ cognoscit. Proinde par est ut nihil curiosius quæramus, neque scrutemur ea, quæ a Deo providentur, sed grati admodum simus, et admiremur Justorum virtutes. Nam postquam dixit nobis divina Scriptura quot annorum fuerit Isaac, dicit et de Rebecca uxore ejus quod sterilis fuerit. Vide, obsecro, Justi religiosam mentem. Quoniam enim vidit naturam claudicantem, ad naturæ Conditorem confugit, et vincula naturæ precibus solvere festinavit. « Deprecatus » enim est, inquit, Isaac super Rebecca uxore sua, quia ste» rilis erat[1]. » Unum hoc imprimis operæ-pretium ut quæramus quare, cum et ipsa, et vir ejus vitæ fuerint eximiæ, et ambo continentiæ studiosi, sterilis fuit? Non possumus carpere eorum vitam, et dicere sterilitatem illam peccato-

[1] Gen. xxv, 21.

rum causa immissam. Et ut discas rem miram, non solum ipsa sterilis fuit, sed et mater Justi Sarra : neque mater ejus sola, sed et nurus, Rachel uxor Jacobi. Quid sibi vult ille sterilium chorus? omnes Justi, omnes virtute præditi, omnes a Deo testimonium habentes. Nam de ipsis dicebat : « Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob[1]. » Beatus autem Paulus ait : « Ideo non confunditur Deus, » ut vocetur eorum Deus[2]. » Multæ ipsorum laudes in Novo, multæ in Veteri, undique clari et nobiles, et omnes steriles habuerunt uxores, multoque tempore caruerunt liberis.

II. Quando igitur videris virum et mulierem virtuti deditos, carere prole : quando videris pios, et religionis studiosos non habere liberos, ne tribuas hoc peccatis. Multæ enim divinæ dispensationis rationes nobis sunt arcanæ, et pro omnibus gratias agere oportet, ac solos illos miseros dicere, qui in peccato vivunt, non eos quibus filii desunt. Quippe sæpenumero multa Deus utiliter dispensat, quorum nos causam nescimus. Eapropter in omnibus sapientiam ejus admirari oportet, ac glorificare ineffabilem misericordiam. Sed hæc quidem ad utilitatem vestram dicta sunt, ideo ut admodum gratam voluntatem exhibeatis, neque de dispensatione divina curiose sciscitemini. Causam tamen dicamus, propter quam mulieres illæ steriles fuere. Quænam igitur est causa ? ut cum videris Virginem nostrum communem Dominum parientem, ne sis incredulus. Exerce enim hic tuo sensus, inquit, in vulva sterilium, ut cum didiceris ligatam et emortuam vulvam divina virtute ad procreationem aperiri, inde copiosis argumentis acceptis, non admireris audiens Virginem peperisse : imo admirare et obstupesce, sed ne sis incredulus miraculo. Quando igitur tibi dicit Judæus : Quomodo peperit virgo? dic ei : Quomodo peperit sterilis et vetula? Duo impedimenta tunc erant, et ætas intempes-

[1] Exod. III, 6. — [2] Hebr. XI, 16.

tiva, et natura vitiata : in Virgine autem unum impedimentum fuit, quod non esset particeps concubitus. Sterilis igitur jam viam parat Virgini. Et ut scias propter hoc steriles prius fuisse, ut credatur virginitatis partus : audi verba Gabrielis ad Virginem dicta. Postquam enim venit et dixit : « Concipies in utero, et paries filium, et vocabis » nomen ejus Jesum [1] : » obstupefacta est et admirata, dixitque : « Quomodo erit mihi istud, quia virum non cog» nosco [2] ? » Quid igitur Angelus ? « Spiritus sanctus superve» niet super te, et virtus Altisssimi obumbrabit tibi [3]. » Ne quæras, inquit, naturæ modum et ordinem, quando super naturam sunt quæ fiunt. Ne spectes conjugii dolores, quando major quam in nuptiis natalium modus erit. « Et » quomodo fiet istud, inquit, quoniam virum non cog» nosco ? » Sane propter hoc erit, quoniam virum non cognoscis. Nam si cognosceres virum, non fuisses habita digna ut huic ministerio servires. Itaque ea de causa, qua dubitas, ea ipsa de causa crede : non quia malum nuptiæ, sed quia melior virginitas. Hunc autem ingressum nostri omnium Domini digniorem esse oportet, quam nostrum; regius enim fuit introitus. Oportebat et communem cum nostro ejus esse ortum, et diversum a nostro, et utrumque evenit. Et quomodo audi. Nam de utero prodire, hoc commune nobiscum est : absque nuptiali autem congressu nasci, supra nostram est originem. Uterum gestare te id naturæ est humanæ : sine congressu uterum gestare, id natura humana sublimius; ut et præstantiam et communionem, quam tecum habet, ediscas. Considera autem quanta sapientia hæc facta sint, neque eminentia obfuit similitudini et affinitati ejus nobiscum; neque nostra affinitas et similitudo ejus obscuravit excellentiam, sed operibus utrumque ostensum est; aliaque perfecte nobis similia

[1] Luc. I, 31. — [2] Ibid. 34. — [3] Ibid. 35.

habuit, alia a nobis diversa. Verum, ut dixi, propter hoc steriles fuerunt istæ, ut crederetur virginitatis partus, ut ipsa induceretur ad fidem promissionis. Audi enim quid dicit Angelus Dei : « Spiritus sanctus veniet super te, et virtus » Altissimi obumbrabit tibi. » Sic, inquit, poteris parere. Totum operatione Spiritus erit. Ne igitur spectes in terram, e cœlis operatio venit. Spiritus gratiæ est quod fit, ne quæras naturæ modum, ne secundum nuptiarum leges intelligas. Verum quoniam majora sunt verba hæc quam ut illa caperet, vult et aliam ei præbere demonstrationem.

III. Tu autem, dilecte, attende quomodo sterilis istam manuducat ad fidem partus. Quoniam prior demonstratio major erat cogitatione Virginis, audi quomodo et humiliorem sermonem afferat, per sensibilia ipsam manuducens. « Et ecce, inquit, Elisabeth cognata tua et ipsa concepit » filium in senectute sua : et hic mensis sextus est ei, quæ » vocatur sterilis[1]. » Vides ut sterilis propter Virginem in medium sit adducta? Alioqui cujus rei gratia retulisset partum cognatæ? cujus item gratia dixisset : « Quæ vocatur » sterilis ? » Plane per omnia deducebat eam ad credendum annuntiationi; propterea et tempus dixit, et naturæ sterilitatem ; propterea et tempus distulit conceptionis. Non enim statim a principio ei annuntiatum est, sed præterito tempore semestri, ut uteri sarcina conceptionem doceret. Et vide quanta Gabriel utitur solertia. Non enim in memoriam ei reducit vel Sarram, vel Rebeccam, vel Rachelem. Quare et quam ob causam ? Nam hæ quoque fuerunt steriles, et vetulæ, et magnum miraculum in illis fuit ; sed quia omnes hæ narrationes antiquæ erant, adducit eam ad id, quod nuper contigerat, ut mentem ejus ad credendum provocaret. Sed necessarium est ut ad institutum sermonem redeamus, et significemus Justi virtutem, et quomodo preci-

[1] Luc. 1, 36.

bus sterilitatem Rebeccæ solverit, et vincula naturæ superaverit. « Deprecabatur autem, dicit, pro Rebecca uxore sua, » quoniam sterilis erat, et exaudivit eum Deus [1]. » Non quia mox ita subditur et scriptum est, putes eum e vestigio et protinus assecutum esse quod optabat et quærebat. Nam viginti annis perseveravit orans et deprecans Deum, et tunc tandem assecutus est quod desiderabat. Et unde sciemus hoc? Si diligenter percurramus quæ in divina Scriptura continentur. Non enim tempus nobis absconditum est, sed signavit quidem, latenter tamen, ita ut provocet desiderium nostrum, et ad dignam inquisitionem incitet. Nam sicut docuit nos annorum numerum, quem habuit, quando Rebeccam duxit, ita et hoc nobis palam fecit. « Erat enim, inquit, Isaac annorum quadraginta, » quando accepit Rebeccam filiam Bathuëlis Syri. » Didicisti diligenter tempus; deinde postquam dixit : « Deprecatus est Isaac pro uxore sua, quia sterilis erat, » ut discamus annorum numerum, assignavit nobis quot annorum fuerit Isaac, quando nati sunt ei filii de Rebecca. « Erat » enim Isaac, inquit, annorum sexaginta, quando peperit » Rebecca [2]. » Si igitur quadraginta annorum erat, quando illam duxit, sexaginta autem quando peperit uxor, manifestum est eum annis viginti perseverasse orantem Deum, et uterum Rebeccæ inutilem generationi, idoneum fecisse. Vidistis orationis vim, quomodo et naturam ipsam superet? Hunc omnes imitemur, et ita in precibus simus assidui, animoque sobrii et humiles; audiamusque Paulum admonentem et dicentem : « Levantes sanctas manus abs» que ira et disceptationibus [3] : » et studeamus semper liberari a perturbatione, ut mens sit in tranquillo, maxime autem precum tempore, quando multa nobis opus est a Deo benignitate. Nam si nos viderit precari secundum leges

[1] Gen. xxv, 21. — [2] Ibid. 26. — [3] 1 Tim. ii, 8.

ab se positas, statim nobis donorum suorum largitatem liberaliter concedet. Quod nobis assequi liceat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri sit gloria, honor, imperium, simul et sancto Spiritui, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA L.

Concepit autem Rebecca, et colludebant parvuli in illa [1].

I. Vultis etiam hodie apponamus charitati vestræ ea, quæ in lectione hesterna relicta sunt? Ad finem enim perducere totum argumentum nequivimus, sed ostendimus per assiduas preces Isaac potuisse Rebeccæ vulvam filiorum generationi reddere idoneam, naturamque ipsam inutilem factam, ut ita dicam, reparare. Hæc omnia heri satis vos docuimus, monstrantes annorum numerum, quibus, ut hoc impetraret Beatus ille, orans et deprecans permansit: et in sermonem de sterilibus egressi, dicta vobis causa propter quam Justorum illorum uxores steriles fuere, sermonem missum fecimus. Operæ-pretium autem est nos hodie discere Rebeccæ religiosam mentem, ut non solum nobis a virtute Justi lucrum accedat, sed etiam ex historia, quæ Rebeccam respicit, ad æmulationem provocare possimus auditores. Postquam enim Deus exaudivit orationem Justi, « Et uterum gessit Rebecca, colludebant, inquit, » pueri in ea [2], » et magno eam dolore afficiebant. « Dixit » enim, inquit, si sic mihi futurum sit, cur mihi hoc [3]? » Neque enim unus erat nasciturus, sed duos simul in utero

[1] Gen, xxv, 22, — [2] Ibid. — [3] Ibid.

pueros gestabat, et ex angustia multum cruciatum sentiebat. Sed hic vide, obsecro, mulieris pietatem et religionem. Non enim sicut mulieres multæ, quæ negligenter vivunt, hodie facere consueverunt, ad humanum confugit subsidium, non ad eos, qui talia suis conjecturis, suæque rationis observationibus judicare volunt; neque se exposuit deceptioni circulatorum, et eorum, qui polliceri audent quæ supra humanam sunt naturam : sed « Abiit, inquit, ut » consuleret Dominum[1]. » Vide mulieris sagacitatem : quoniam vidit eum, qui vulvam ejus reserarat, et qui infœcundum ventrem repente ita fœcundum effecerat naturæ esse dominum : quoniam vidit uteri sarcinam magna quædam promittere, « Abiit, inquit, ut consuleret Dominum. » Quid est, « Abiit ut consuleret Dominum? » Cucurrit ad veram scientiam, et festinavit ad sacerdotem Dei ministrum, per quem latenter rei scientiam discere cupiebat; et enarrans omnia quæ sibi contigerant, didicit diligenter omnia, misericorde Deo per sacerdotis linguam detegente ei omnia manifeste, et alacriorem eam reddente. Et ut scias quanta tunc erat sacerdotum dignitas, nusquam dicit sacerdotem ei respondisse, sed postquam dixit : « Abiit ut consuleret » Dominum » subjecit : « Et dixit Dominus ei, » nempe per sacerdotem : « Duas gentes in utero tuo contines[2]. » Etenim et alio loco Angelum vocat sacerdotem divina Scriptura, ostendens illum ea loqui, quæ inspirat ac suggerit Spiritus gratia. Dixit igitur Dominus ei per sacerdotem : « Duæ » gentes in utero tuo sunt, et duo populi in ventre tuo di» videntur, et populus populo præstabit, et major serviet » minori[3]. » Vide vaticinium, quod manifeste prædicit ei omnia futura. Salientes enim pueri in utero, et incompositis gestibus se moventes, jam omnia liquido prædicebant. Et nunc didicit mulier non se duos solum parituram pue-

[1] Gen, xxv, 22. — [2] Ibid. 23. — [3] Ibid.

ros, sed et illos in gentes propagandos fore, et minorem majori dominaturum esse. « Et quando postea appropinquavit tempus pariendi, exiit, inquit, primus rufus, » quasi pellis hispidus. Et postea exiit frater ejus, et manus » ejus comprehendit calcaneum Esaü. Et vocavit nomen » ejus Jacob [1]. » Quasi jam et ab initio monstret Deus minorem, secundum id quod dictum est, majori esse domina» turum; » dicit enim : « Tenebat manu calcaneum Esaü : » id quod erat signum superantis eum, qui fortis esse videbatur. Et considera divinam Scripturam, quomodo propter ea, quæ postea futura erant, jam prædicit, et ab initio monstrat nobis utriusque studium, et quod ille quidem venationi deditus, hic vero rusticus esset homo, simplex, domum inhabitans : propterea Rebecca diligebat Jacob, Isaac autem Esaü : « Quoniam venatio ejus, inquit, cibus » erat illi [2]. » Vide quomodo pueros distinguant. Et mater quidem erga Jacob majorem declarabat benevolentiam, eo quod simplicem videbat et domi versantem : pater autem diligebat Esaü, tum quod primogenitus esset, tum quod venatione ejus vesceretur. Hæc quidem illi faciebant naturalem dilectionem sequentes, vaticinium autem paulatim implebatur, illud scilicet: « Major serviet minori. » Vide enim statim. « Coxit, inquit, Jacob coctionem : venit » autem Esaü ex campo deficiens, et dixit Esaü ad Jacob : » Fac me gustare de edulio hoc rufo, quia deficio : propte» rea vocatum est nomen ejus Edom. Et dixit Jacob : Da » mihi hodie primogenita tua. Ille autem dixit : Quid mihi » hisce opus, cum mors jam me invadat, nisi accepero » cibum? Alius autem juramentum exigebat, ut stabilis ei » fieret illa concessio. Et juravit, inquit, Esaü [3]. »

II. Ecce nunc hic inversus est ordo, et primogenituræ dignitas transiit ad eum qui virtute animi præfulgebat.

1 Gen. xxv, 24, 25. — 2 Ibid. 28. — 3 Ibid. 29-33.

« Et vendidit, inquit, Esaü primogenita [1]; hoc est, vendidit cibi gratia dignitatem a natura sibi datam; ideo et subdidit: « Et parvipendit Esaü primogenita [2]; quasi diceret: « Ingratus erat ac indignus ea, quam sibi natura dederat, dignitate. » Hoc autem totum est, ut illius demonstraretur ingratus animus, et Dei oraculum adimpleretur. Hæc audientes discamus nunquam negligere dona a Deo nobis data, neque propter parva et vilia magna perdere. Quare enim, dic mihi, proposito regno cœlorum, bonisque illis ineffabilibus, ita in divitiarum cupiditatem insanimus, et momentanea, quæ sæpe non usque ad vesperam permanent, perpetuis semperque duraturis præferimus? Et quid hac amentia deterius esse possit? quando et illis privamur ob nimium in hæc amorem, et nunquam his frui pure possumus. Quæ enim, quæso, utilitas magnarum facultatum? An nescitis accessionem multarum pecuniarum nihil aliud nobis afferre, quam curarum incrementa, occupationes mentis, et vigilias? Non videtis hos omnium potissimum, ut ita dicam, servos esse, quibus plura affluunt, et quotidie umbras ipsas timent? Inde enim nascuntur insidiæ, invidentia, odium grave, et innumera alia mala. Et sæpe vides eum, qui habet decem millia talenta auri recondita, beatum vocare eum, qui in officina operatur, et ex labore manuum cibum parat. Qualis igitur voluptas, aut quale lucrum, quando neque his fruimur, et propter hanc concupiscentiam etiam majoribus privamur? Quid autem dico majoribus, quando cum malis, quæ hic nos apprehendunt, et a bonis, quæ ibi sunt, excidimus, et ad gehennam ipsam mittimur? Et nondum dico innumera peccata, quæ hinc colliguntur, dolos, calumnias, rapinas et fraudes: verum etiamsi quis ab omnibus illis liber, id quod perquam difficile et rarum, opibus abundet, et ipse solus eis

[1] Gen. xxv, 33. — [2] Ibid.

utatur, et eas cum iis, qui opus habent, non large communicet, eum gehennæ ignis excipiet. Quod nos manifeste docet parabola in Evangelio posita, cum statuit alios a dextris, alios a sinistris; illisque dixit præparatum esse regnum cœlorum ob curam egenis impensam: « Venite » enim, inquit, benedicti Patris mei, in hæreditatem accipite præparatum vobis regnum ab origine mundi[1]. » Cur et qua de causa? « Esurivi enim, et dedistis mihi comedere[2]. » His vero ignem æternum; dicit enim: « Discedite a me, » maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo » et angelis ejus[3]. » Magnum verbi pondus: omnium Dominus et conditor dicit: « Esurivi, et non dedistis mihi co» medere[4]. » Cujus animam non movebunt hæc verba, etiamsi lapidea sit? Dominus tuus esuriens obambulat, et tu es in deliciis; neque hoc solum, sed in deliciis ipsum despicis; tametsi non multum sit quod a te petit, nempe panem solum, quo famem possit sublevare. Et ipse quidem frigore rigescens obambulat, tu autem sericis indutus ne respicis quidem, nullam commiserationem præ te fers, sed immisericorditer præteris. Et qua venia sunt hæc digna? Ne igitur sit hoc studium nostrum, ut multas quibusvis artibus opes conquiramus; sed illud in scopo habeamus, quomodo et hæc bene disponamus, et egenis consulamus, et ne ab illis excidamus, quæ semper manent, et quæ nullam admittunt vicissitudinem ac mutationem. Quocirca diem mortis nostræ incertum esse voluit Dominus, ut nos præpararet ad continuam sobrietatem et vigilantiam, et ita magis ad virtutis studium nos provocaret. Dicit enim: « Vigilate, quia nescitis neque diem, neque horam[5]. » Atqui nos plane diversum operamur, et dormimus somno graviore quam sit naturalis ille. Nam qui naturali somno

[1] Matth. xxv, 33. — [2] Ibid. 35. — [3] Ibid. 41. — [4] Ibid. 42. — [5] Ibid. 13.

quiescit, nec bonum, nec malum operatur : nos autem alio somno dormimus, dormientes ad virtutis, vigilantes ad malitiæ opera, strenui in malis, desides in bonis : idque facimus videntes quotidie multos hinc abduci, magnas autem aliorum esse in præsenti vita vicissitudines : et neque tanta rerum inæquabilitas ad virtutis amorem nos adducere potest, neque disponit ut despiciamus præsentia et desideremus futura, præferamusque somniis et umbræ veritatem. Non enim differunt præsentia ab umbris et somniis. Proinde ne decipiamus nosmetipsos, neque sectemur umbras : sed vel sero tandem salutis nostræ curam habeamus, et opes indigentibus evacuemus, ut pro illis remunerationem a misericordi Deo accipere mereamur. Qua nobis omnibus frui concedatur, gratia et miserationibus Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et Spiritui sancto sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LI.

Facta est autem fames super terram, præter famem priorem, quæ fuerat tempore Abraham [1].

I. Iterum ex iis, quæ nuper diximus, doctrinam vobis afferam : ut autem liquido sciatis ubi nuper sermonem missum fecerimus, et unde hodie resumendus sit, ea quæ supra dicta sunt, vestræ charitati in memoriam referre operæ-pretium fuerit. Tametsi enim vos, quia multis curis distrahimini, eorum forte obliti estis, sed meum est ut in

[1] Gen. XXVI, 1.

memoriam vobis reducam ea, quo sermo hodie dicendus manifestior vobis sit. Scitis enim nos nuper Rebeccæ pietatem enarrantes, inde ad Esaü et Jacob devenisse, ubi narratum est Esaü primogenita, ut cibo frueretur, Jacobo vendidisse, et propter cibi cupiditatem semetipsum suo honore privasse. Hoc autem non temere factum, sed ut prophetia compleretur, quæ dicit : « Jacob dilexi, Esaü » autem odio habui [1]. » Nam cum Deus futurorum sit præscius, prædixit et illius virtutem, et hujus animi nequitiam. Quænam autem sunt illæ primogenituræ? Igitur, quia tunc tempus non permittebat charitati vestræ dicere, nunc necesse est ut doceam. Apud Veteres summus honor erat primogenituræ : hinc autem honoris causam et originem habuit. Cum Deus Israëlitarum gentem ab Ægypto liberare, et secundum promissionem Patriarchæ factam a tyrannide Pharaonis eripere vellet, obluctante et detinere volente tunc Ægyptio, post varias plagas etiam hanc postremam eis intulit, fere cogens Ægyptios ut suis manibus extruderent Israëlitarum genus. Nam simul omnia Ægyptiorum primogenita occidi jussit; vidissesque in singulis domibus ejulatus et lacrymas [2]. Neque sic putabant finiri plagam, sed illinc etiam expectabant ut mors qua cœperat pergens, ad omnes perveniret. Itaque quia in Ægypto una omnium primogenitorum mors fuit, Israëlitæ autem divina freti gratia, illæsi permanserunt : per hoc etiam ostendens omnium Deus suam erga illos benevolentiam, imperavit in posterum ut propter interfectionem primogenitorum Ægypti, primogeniti Judæorum pueri sibi offerrentur. Hinc et tribus Levi in sacerdotium segregata est, et ex illo non solum primogenita hominum oblata sunt Deo, sed et brutorum, et in universum omnium. Et præceptum erat pro hominibus et immundis animalibus pretium dependi.

[1] Malac. I, 2, 3. — [2] Exod. XII, 29, 30.

Quamvis autem legislatio hæc de primogenitis posterior fuerit, attamen jam supra et olim videbantur aliquod habere privilegium, qui vulvam matris primum adaperiebant. Hanc igitur dignitatem, quam a natura habebat Esaü, propter intemperantiam suam transtulit in fratrem. Et ille quidem perdidit quod a natura habebat : hic autem et quod non habebat a natura, accepit. Et quia hæc antea oraculo promissa erant, ideo Rebecca appellatione ei indita, Jacob eum vocavit : quod scilicet supplantationem interpretari potes, sicut et Esaü post patris benedictiones ejulans dicebat : « Juste vocatum est nomen ejus Jacob : supplantavit » enim me jam secundo, et primogenita mea accepit, et » nunc benedictionem meam [1]. » Vide quanta erat Priscorum prudentia, vel potius, quanta fuerit Dei sapientia, qui effecerit ut et mulieres natis nomina non temere nec fortuito imponerent, sed nomina darent, quæ filiis essent futurorum prædictio. Et raro invenies eodem quo patres nomine appellari filios, vel forte nusquam ; sed sive mater, sive pater nomen filio impositurus erat, rarum quoddam et novum imponebat, ut per illud aliqua futura præsignificaret. Ita et Lamech filium vocavit Noë, dicens : « Hic nos » requiescere faciet [2]. » Ita si singula nomina scruteris, omnino in omnibus invenies aliquid insinuari; non sicut nunc faciunt, qui temere et ut forte evenit, a parentibus agnominare solent : sed omnino illuc spectabant, ut perpetuam memoriam per appellationem illam filiis inderent. Cæterum videamus nunc post primogenituræ permutationem, quid iterum nobis narret beatus Moses de patre illorum, et quomodo sicut de Patriarcha dictum est, ita et de hoc legimus, eum fame ingruente multam Dei curam sensisse, tum propter virtutem propriam, tum propter promissionem Patriarchæ factam. « Facta est autem fames

[1] Gen. XXVII, 36. — [2] Id. V, 29.

» super terram, præter famem priorem, quæ fuerat tempore » Abrahæ [1]. » Ut ne putes de illa fame eum dicere, propterea subdidit : « Præter famem, quæ erat tempore Patriarchæ, » quasi diceret. « Alia similis nunc iterum fames venit super terram tempore Isaac, qualis erat tempore patris illius. » Necessariorum penuria omnes in summam angustiam concludebat, atque ex suis migrare et ad illa loca transire cogebat, ubi rerum necessariarum copiam invenirent. Unde cum Justus ille famem videret, « Profectus est, inquit, ad Abimelech in Gerara [2]. » Eo enim et Abraham post reditum suum ex Ægypto venerat. Verisimile autem et hunc propterea illud abiisse, quod inde in Ægyptum contendere vellet et quod hoc ita sit, audi Scripturam dicentem : « Visus est enim » ei, inquit, Deus, et dixit : Ne descendas in Ægyptum [3]. » Nolo te, inquit, longam illam viam proficisci, sed hic manere volo. Neque permitto ut angustiam experiaris, sed promissionem patri tuo factam implebo, et quæ illi promissa sunt, in te evenient, et tu promissiones, quæ illi factæ sunt, reipsa accipies. « Ne descendas in Ægyptum; habita autem in » terra, quam tibi dixero, et peregrinus esto in terra hac [4]. »

II. Deinde ut ne putet Justus Deum hoc imperare, quasi volentem eum famis angustiam experiri, et non permittere ei transitum in Ægyptum, inquit : « Ne sis anxius, neque curam habe, sed hic mane : « Ego enim ero tecum. » Igitur cum suppeditatorem bonorum omnium habeas, ne sis sollicitus : ego enim Dominus omnium ero tecum : neque hoc solum, sed « Et benedicam te, » hoc est, gloriosum te faciam, et benedictionem meam præbebo. » Quid hoc Justo beatius, qui talem promissionem a Deo accepit : « Ero te- » cum, et benedicam te [5] ? » Hoc te declarabit omnibus feliciorem, hoc te affluentem rebus omnibus faciet, hæc est summa gloria, hæc est vera securitas, hoc est culmen et caput

1 Gen. XXVI, 1. — 2 Ibid. — 3 Ibid. 2. — 4 Ibid. 3. — 5 Ibid.

bonorum, quia ego tecum sum. «Et benedicam te.» Quomodo autem te benedicam? «Tibi et semini tuo dabo terram hanc[1].» Tu videris in hac regione versari quasi hospes et vagus : scias autem quod tibi et semini tuo dabitur hæc omnis terra. Et ut bene confidas, disce me juramentum illud, quod juravi Abrahæ patri tuo, tecum statuere. Vide quomodo sermonem suum Deus iterum attemperat nostræ infirmitati. Non dixit simpliciter : «Pacta quæ feci cum patre tuo, neque promissiones quas promisi :» sed quid? «Juramentum quod »juravi[2] » Jurejurando ipsum confirmavi juramentum, et teneor ut opere perficiam quod juravi.» Vides Dei clementiam? Non ad propriam dignitatem respiciens loquitur, sed ad nostram sese attemperans infirmitatem. Nam quia homines fere semper illa opere perficere student, non quæ simpliciter promiserunt alicui, sed quæ cum juramento promiserunt : simili modo et Deus Justo plenam fidem faciens, ea quæ a se dicta sunt omnino futura esse, dicit : «Scias ea, quæ a me juramento firmata sunt, opere implenda esse.» Quid igitur? inquies : Deus juravit? Et per quem jurare potuit? Vides hoc sese ad nostram infirmitatem attemperantis esse; firmationem promissionis vocavit juramentum. «Et statuam, inquit, juramentum meum, quod »jurans juravi Abrahæ patri tuo[3].» Deinde docet eum quæ sunt illa, quæ promisit, et de quibus ei juravit. «Et mul»tiplicabo semen tuum sicut stellas cœli[4].» Hoc enim et Patriarchæ in principio dicebat : «Tantum erit semen tuum, ut et stellis et arenæ adæquetur. «Et dabo, inquit, »semini tuo terram istam, et BENEDICENTUR in semine tuo »omnes gentes terræ[5].» Propterea promissiones, quæ illi factæ sunt, in te implebo. «Eo quod audivit Abraham »pater tuus vocem meam, et custodivit mandata mea et »justificationes meas et legitima mea[6].» Vide Dei sapien-

[1] Gen. XXVI, 3.— [2] Ibid.— [3] Ibid.— [4] Ibid. 4.— [5] Ibid.— [6] Ibid. 5.

tiam, quomodo erigit mentem Justi, et alacriorem reddit: et ut patris imitator fiat, efficit. Nam si ille, inquit, quia meæ obedivit voci, tanta pollicitatione dignus habitus est, et eam propter illius virtutem in te, qui ex eo natus es, sum impleturus; si et ipse illius imitator fueris, et eadem qua ille via incesseris, cogita quantam apud me benevolentiam habiturus sis, et quanta mea cura te dignaturus sim. Nam si cui ob alterius virtutem bene futurum est, si et ipse virtute præditus fuerit, multo majore dignus habebitur cura.» Quid autem est: « Eo quod obedivit voci meæ, et » custodivit mandata mea et præcepta mea et justificationes » meas?» dicebam ei: « Egredere de terra tua et de cogna» tione tua, et veni in terram, quam monstravero tibi[1]:» reliquitque illa, quæ in manibus erant, et incerta persecutus est. Et non fluctuabat neque cunctabatur, sed cum omni alacritate mandatum implebat, et obediebat voci meæ. Iterum quæ super naturam sunt ei promisi, et cum jam ætas eum a spe dejiceret, ac neque ipse, neque mater tua procreandæ proli idonei essent, cum audiret a me semen ejus in tantum fore propagandum, ut omnem terram esset impleturum; neque tunc animo turbatus fuit, sed credidit: ideo et in justitiam ei reputatum est; quia virtuti meæ credendo, et in promissionibus meis spem habendo, humana infirmitate superior fuit. Et postquam tu natus es, cum mater tua succenseret Ismaëli ex ancilla nato, et vellet eum abigere a domo cum Agar, ita ut nihil commune illi tecum esset, licet in illum Patriarcha paterna et genuina dilectione bene afficeretur: audiens tamen a me sibi faciendum esse quod visum esset Sarræ, oblitus naturalis dilectionis, ejecit Ismaëlem cum ancilla, et semper obedivit voci meæ, ac custodivit præcepta mea. Denique cum præcepissem ei ut mihi in sacrificium offerret filium in

[1] Gen. XII, 1.

senectute sibi concessum, et tam dilectum, nihil causatus est, neque curiosius de præcepto inquisivit, neque turbatus est mente, neque communicavit cum matre tua, neque cum pueris, neque tecum, quid facturus esset; sed forti mente et ingenti alacritate festinavit, ut mandatum meum impleret : proinde voluntatem ejus coronavi, opus autem ut perficeretur non admisi. Eapropter, quia in omnibus magnam obedientiam declaravit, et mandatorum meorum custodiam, te ex illo natum, promissionum, quæ illi factæ sunt, hæredem facio. »

III. « Imitare igitur illius obedientiam, et iis, quæ a me dicta sunt, crede, ut multo pluribus remunerari dignus habeare, et pro patris tui virtute, et pro tua obedientia : et ne descendas in Ægyptum, sed hic mane. » Vidisti Dei misericordiam, quomodo per mentionem virtutis patris, hujus mentem roboravit? « Habitavit autem Isaac in Geraris[1]. » Vide quomodo ferme in eadem pericula incidit ille, in quæ et pater ejus. Nam cum domicilium haberet in Geraris. « Rogaverunt, inquit, viri loci illius de Rebecca uxore ejus, et dixit : Soror mea est[2] : » timuit enim ne forte occiderent eum, victi pulchritudine uxoris : « Ne forte occidant eum, » inquit, viri loci propter Rebeccam, quia pulchra facie » erat : fuit autem illic longo tempore. Abimelech autem, » cum prospiceret per fenestram, vidit Isaac ludentem cum » Rebecca uxore sua, et vocavit eum, et dixit ei : Profecto » uxor tua est. Cur dixisti : Soror mea est[3]? » Postquam ex conjecturis deprehensus est Justus, non ultra negat : sed fatetur, et causam manifeste affert, quare sororem vocandam censuerit. Dixit enim, inquit : « Ne forte moriar propter ipsam. Mortis timor me hoc agere coëgit. » Forte autem edoctus erat patrem quoque talem fabulam commentum sic saluti suæ consuluisse; cujus viam et ipse secutus est.

[1] Gen. xvxi, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. 8, 9.

Sed rex adhuc memor eorum, quæ tempore Patriarchæ rapta Sarra, passus fuerat, statim ob castigationem olim immissam se reum constituens, dixit illi : « Cur hoc fecisti ? » parum abfuit quin concubuerit quispiam de genere meo » cum uxore tua, et induxisses super nos ignorantiam[1] ? » Hanc fraudem, inquit, et olim sustinuimus a patre tuo, et nunc nisi in tempore prospexissemus, eadem laturi eramus; « Et induxisses super nos ignorantiam. » Etenim et tunc per ignorantiam peccaturi eramus, et nunc quoque propter ignorantiam ferme in causa fuisses, ut in peccatum incideremus. « Præcepit autem Abimelech populo suo, dicens : » Omnis qui tetigerit hominem hunc et uxorem ejus, mortis » reus erit[2]. » Vide Dei providentiam, vide ineffabilem curam. Nam qui dixerat ei : « Ne descendas in Ægyptum, et » habita in terra ista, et ero tecum, » ille erat qui hæc omnia dispensabat, et Justum in tanta constituebat securitate. Considera enim regem procurantem ut impavide ibi agat, liberque sit ab omni cura. «Mortem, inquit, interminatus est omnibus quicumque tetigerint aut eum, aut uxorem ejus. » Quia enim hic erat timor, mortis scilicet, qui concusserat ejus mentem, propterea et illum auferri curavit misericors Dominus, ut postea omnino secure ageret. Et vide rem miram et stupendam, quomodo solers cum sit et sapiens, omnia secundum suam voluntatem vertat, et in inviis viam inveniat, per illa ipsa quæ maxime adversa videntur, saluti servorum suorum consulens. Hinc enim est, quod rex ille tantam habeat curam Justi, quasi prædicans eum omnibus civitatis suæ incolis, et declarans quam gloriosus sit, et summo honore dignus, quem et maximi faciebat. Sic et Nabuchodonosor, postquam pueros illos tres in fornacem injecerat, et reipsa comprobaverat captivorum adolescentum virtutem, tunc prædicare eos cœpit, et ubi-

[1] Gen, XXVI, 10. — [2] Ibid. 11.

que lingua sua fecit illustres [1]. Hæc enim potissimum magna Dei virtus est, quando facit ut per inimicos celebrentur servi Dei. Et qui cum furore accendi jusserat fornacem illam, quoniam vidit per supernum auxilium puerorum virtutem ignis actionem vincere, repente mutatus clamavit, dicens : « Servi Dei excelsi. » Vide, non solum illos excelsos prædicat, sed et Dominum universorum : « Servi enim, » inquit, Dei excelsi, egredimini [2]. » Quid factum est? nonne tu eos tormento tradidisti? nonne tu in tantum fornacem accendi præcepisti? « Profecto, inquit, sed nunc video res admirabiles et novas. » Elementum enim hoc suæ operationis oblitum, quasi vinculis quibusdam ligatum, tantam exhibuit obedientiam, ut neque contingeret illorum capillos. Unde videre possumus id factum supra humanam naturam esse, et ineffabilem quamdam ac divinam vim hæc operari, tantamque puerorum habere providentiam. Vidisti Dei misericordiam, quomodo nunquam derelinquens servos suos, permittit in fornacem injici; sed eos volens clariores facere, et suam virtutem demonstrare, barbari demulsit animum, et tantam tolerantiam ostendit. Neque enim tam admirabile erat, si a principio prohibuisset eos in caminum injici : sicuti nunc admirabilius et rarius factum est, cum in medio ignis existentes, nihil insuave pati permittit. Nam quando vult, etiam eos, qui in mediis sunt periculis et pœnis, potentiores facit : et eos, qui patiuntur, iis qui illos affligunt superiores reddit. Hoc et in Apostolis factum est. Nam qui eos urgebant et adducebant in medium, et quasi dentibus adversus eos fremebant, inter se dicebant : « Quid » faciemus viris istis [3]? » in manibus illos habebant, et dubitabant secum quid de eis facerent. Tanta, tamque valida res est virtus, tamque imbecillis malitia, ut illa quidem, licet patiatur, vincat : hæc vero et si quid agat, nihil aliud

[1] Dan. III, 91. — [2] Ibid. 93. — [3] Act. IV, 16.

proficiat, quam quod suam prodat infirmitatem. Id scientes, dilecti, magnam virtutis habeamus rationem, et vitia fugiamus; ita enim et supernam gratiam nobis conciliabimus, et futura consequemur bona : quæ nobis omnibus eveniant, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui sit cum Patre, et Spiritu sancto gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LII.

Seminavit autem Isaac in terra illa, et invenit centuplicans hordeum in anno illo[1].

I. Reliquias heri dictorum operæ-pretium est hodie reddere vestræ charitati, et repetita sermonis serie, iterum videre quantam Justus Isaac supernam providentiam sit assecutus. Nam qui ei prohibuerat descensum in Ægyptum, et dixerat: «Habita in terra hac, et ero tecum:» ille in omnibus tam clarum eum fecit, ut non multo post invidiam moveret regis Gerarorum. Videntes enim ejus substantiam quotidie augeri, metu affecti sunt quod ibi secum habitaret, et transmigrare inde coëgerunt. Dignum autem est, ut ipsa Scripturæ verba audiamus, ut per omnia videamus Dei benevolentiam, quam erga famulos suos declarat. «Seminavit autem, inquit, Isaac in terra illa, et in»venit centuplicans hordeum in anno illo.» Vide mihi, obsecro, Dei sapientiam, ut ostendat Justo se naturæ conditorem esse, et in rebus difficilibus facilia omnia facere posse: ac qui ab initio terram suo mandato fecerit ido-

[1] Gen. XXVI, 12.

neam ad proferendos fructus, idem nunc efficiat ut centuplices reddat pro satis manipulos: simul illum in tanta affluentia constituens, ut nullius indigeat, atque alios per opera docens quanta superna gratia Justus fruatur. Omnipotens enim et sapiens Deus per res easdem frequenter benefacit suis, et curat etiam ut ii quoque, qui adhuc in errore versantur, suam virtutem et potentiam addiscant. Hoc postea et in Ægypto fecit: illis enim pœnas irrogabat, Israëlitas vero illæsos conservabat. Discebant enim non solum per indignationem Dei, qua ipsi puniebantur, omnium Opificis virtutem, sed etiam per sollicitudinem, quam in illos exhibebat. Et iterum non ex sola providentia et sollicitudine, quam experiebantur, discebant ingentem Dei bonitatem, sed etiam per eos, quibus quotidie videbant tot plagas irrogari. Per eadem enim opera et suis, et adversariis indicabat suæ potentiæ magnitudinem. Nam elementa ipsa suum ministerium et obsequium conservis demonstrant, quando benevole Dominus erga illos afficitur. Et hoc utique viderit quis huic Justo contingere. Id enim quod alioqui natura terræ non habuit, hoc propter mandatum universorum Dei nunc profert tanta ubertate, ut repente valde opibus abundans effectus sit Isaac. « Benedixit enim, inquit, eum Deus, et exaltatus est homo, et procedens major fiebat, donec magnus factus est valde [1]. » Nam quia tunc abundantia Justorum erat in fertilitate terræ, et in multitudine pecorum, propterea dicit: « Benedixit eum Deus, et exaltatus est homo, » id est abundavit: et non simpliciter abundavit, sed et « Major, inquit, fiebat donec magnus factus est valde. » Considera enim quantum sit, pro iis quæ seminabat centuplum accipere. Quod si hoc tibi magnum videtur, considera immensam Dei clementiam, quam processu temporis erga nos declaravit. Iis

[1] Gen. XXVI, 13.

enim, qui post ejus adventum virtutem excercent, non solum centuplum hic promittit, sed et vitam æternam, et regni cœlorum possessionem. Vidisti liberalitatem Domini? vidisti beneficentiæ augmentum? vidisti quantum nobis largitus est unigeniti Filii Dei adventus? quomodo ineffabilem rerum commutationem operatus est? Hæc igitur unusquisque apud se expendens, et videns differentiam inter ea, quæ illis ante gratiæ tempus promitti solebant, et ea, quæ nunc post gratiæ tempus, glorificet etiam in hoc immensam ejus misericordiam, et ne temporum mutationi totum ascribat. At par est ut ad seriem sermonis redeamus, ut videamus quomodo Gerareni, videntes affluere Justo opes, in æmulationem provocati abigere eum inde conati sunt. «Æmulati sunt enim eum, inquit, Phylis»tiim [1].» Deinde monstrare volens Scriptura divina, in quo æmulationem declararunt, subdidit: «Et omnes pu»teos, quos effoderunt servi tempore patris ejus, obtura»verunt, et impleverunt terra [2].» Considera quanta illorum incolarum malitia, qui et aquas Justo invident: neque rex, qui in tanta potestate erat, invidiam continere potuit, sed dicit: «Abi a nobis, quia potentior nobis fac»tus es valde [3].» Magna malevolentia. Cujus gratia abigis Justum? num aliqua in re tibi nocuit? num injuriam intulit? Sed ita se habet invidia, nihil cum ratione operatur. Cum enim oportuisset eum, quem videbat tanta omnium Dei benevolentia fruentem, magis fovere et colere, ut honore in illum collato, etiam ipse divinum sibi favorem conciliaret: ille non solum hoc non facit, sed expellere tentat ac dicit; «Abi a nobis, quia multo potentior factus »es, quam nos sumus.» Ita agere solet invidentia, non potest benigne videre aliorum felicitatem, sed felicitatem proximi suam putat infelicitatem, et tabescit bonis pro-

[1] Gen. XXVI, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. 16.

ximi : id quod et hic accidit. Rex enim, sub cujus potestate tota civitas erat, et habens omnes sub manu sua, peregrino, vago, huc et illuc migranti dicit: « Abi a nobis, » quia potentior factus es, quam nos sumus. » Et vere potentior erat, supernum præsidium habens in omnibus, dexteraque Dei munitus. Quo igitur abigis Justum? ignoras quod, quocumque eum ire coëgeris, semper erit in iis, quæ Domini sui sunt? Non docuit te rerum experientia Dei manum esse, quæ illustrem facit et conservat Justum? Quare igitur abigendo Justum, erga Dominum ejus te ingratum declaras? et neque magna viri mansuetudo tuam domare potuit invidiam, sed victus a morbo, invidiam opere comples, et iterum migrare eum cogis, qui in nullo te læsit? Nescis quod licet in ipsissimam solitudinem eum fugaris, habebit tamen solertem Dominum, qui se juvare, sicut et illic factum est, et multo clariorem facere possit? Nihil enim robustius eo, qui fruitur superno præsidio: sicut nihil infirmius eo, qui tali auxilio destituitur.

II. Vidisti, dilecte, et regis Gerarorum, et omnium, qui ibi habitabant, mentis malitiam? Vide et Justi magnam mansuetudinem, quomodo non superbivit: neque videns reipsa divinam sibi gratiam assistere, contra regem, fretus commilitantis virtute, insurrexit: sed quasi vir omni patrocinio carens, et nullum auxilium alicunde expectans, multa cum mansuetudine, ne verbis quidem resistens, faciebat quod sibi a rege præcipiebatur; et statim illinc discessit, et ulterius progressus, repressit ægritudinis flammam, simul et eximiam suam mansuetudinem declarans, et illius perturbatum animum mitigans. « Et abiit inde, et » habitavit in valle Gerarorum [1]. » Et id quod Discipulis suis omnibus Christus adveniens præcepit, dicens: « Quan- » do persequentur vos, fugite in alium locum [2]: » hoc ille

[1] Gen. xxvi, 17. — [2] Matth. x, 23.

jam operibus exhibebat. Et sicut David Saülis magnam invidiam reprimebat, secedens et subducens se, et illius refrigerabat ardorem[1]: eodem sane modo et Justus ille apostolicum illud implebat : «Date locum iræ[2]. Et relicta »civitate, exiit in vallem.» Cæterum vide quantam illic iterum mansuetudinem præ se tulit. Neque enim hic finis fuit molestiarum : nam cum etiam illic esset, et fontes effodere vellet, rixas moverunt. «Fodit enim, inquit, puteos, »quos ante pueri patris ejus fecerant, et obturaverunt Phy»listiim, et imposuit eis nomina, quæ pater suus imposue»rat. Et foderunt, inquit, pueri Isaac, et invenerunt pu»teum aquæ viventis[3]:» hoc est subtus scaturientis. «Et »litigaverunt pastores Gerarorum, dicentes suas esse »aquas[4].» Hic quoque nihil contendit Justus, neque obluctatur, sed etiam pastoribus cedit. Hæc enim vere mansuetudo est, non quando quis offensus a potentioribus mansuete fert; sed quando quis ab iis etiam, qui inferiores putantur, offensus cedit: tunc enim ejus, qui invaditur, mansuetudini totum ascribitur; nam alias diceret quis eum mansuetudinem simulasse, quia non posset potentiæ offendentis resistere. Sed ut discas eum regi cessisse, non propter potentiam ejus, sed suo more agentem, vide quomodo idem apud pastores faciat. Et sicut ille dicebat : «Recede »a nobis :» et statim quasi accepto mandato, abscessit : ita et nunc, pastoribus lædere cupientibus, et puteum sibi vindicantibus, recedit. Atque ut perpetuo hanc injustitiam scirent posteri, nomen imponit puteo ex eo quod acciderat. Enimvero quia manifestam admiserant injustitiam, vocavit nomen putei, «Loci injustitia[5].» Et erat postea, quasi in columna ærea, posteris nomen loci doctrina et mansuetudinis Justi, et iniquitatis illorum. Nomen enim

[1] I Reg. XIX, 19. — [2] Rom. XII, 19. — [3] Gen. XXVI, 18, 19. — [4] Ibid. 20. — [5] Ibid.

loci faciebat, ut quisquis rogaret quarenam sic vocaretur, disceret et hujus virtutem, et ingentem illorum malitiam. Animadverte, quæso, quomodo etiam hic suam augeat virtutem, per omnia mansuetudinem suam exhibens: et illi ingenti nequitia, etiam inviti Justum illustriorem reddere satagant. Neque enim contenti iis, quæ fecerant, postquam alium effoderunt puteum, iterum instant, rixamque movent. « Profectus enim, inquit, illinc fodit puteum » alium: litigabant autem etiam de illo, et nominavit eum, » Inimicitias [1]. » Hic iterum animadverte Justi prudentiam. Non omnino puteum, ut videtur, abstulerunt, sed contendebant: et visa manifesta injustitia, discesserunt. Propterea « Inimicitias » eum appellavit, quod inimicitiarum fuisset occasio. Cæterum quotidie propemodum talia ferens ab iis qui regionem incolebant, non gravatim tulit, non abjecto fuit animo, non cogitavit secum, neque dixit: « Ecce ne puteorum quidem ut sim dominus mihi datur: annon superno auxilio destitutus sum? annon Dominus, abjecta cura, mei oblitus est? » Nihil ejusmodi vel dixit, vel cogitavit: sed omnia magna cum mansuetudine toleravit, et idcirco dignus fuit habitus, qui ampliori divino auxilio adjuvaretur. Nam hæc quæ evenerunt, exercitatio, ut ita dicam, virtutis Justi fuere. Dicit enim: « Profectus illinc fo» dit puteum alium, et non contenderunt super illo: et » agnominavit nomen ejus, Latitudinem, dicens: Quia » nunc dilatavit nos Dominus, et crescere nos fecit super » terram [2]. »

III. Vide gratum animum Justi. Nam cum priores fontes diripere tentarent, non ægre tulit, non obluctatus est: sed in sola puteorum appellatione malitiæ illorum indelebilem reliquit memoriam. Hic vero quia nulla fuerunt obstacula, sed cum omni libertate laboribus suis frui licuit,

[1] Gen. xxvi, 21. — [2] Ibid. 22.

totum tribuit Deo. « Vocavit enim, inquit, puteum illum, » Latitudinem : » et deinde interpretatus vocabulum, dicit : « Propter hoc Latitudinem voco, quia dilatavit Dominus et » auxit nos super terram. » Vidisti piam mentem, quomodo non facta mentione tantarum difficultatum, quæ obstiterant, bonorum tantum meminit, et pro illis gratias Deo agit, et dicit : « Quia dilatavit Dominus nos, et auxit nos » super terram? » Nihil enim tam acceptum Deo, ut anima grata et gratias agens. Nam cum innumeris beneficiis quotidie omnes nos prosequatur, sive velimus, sive nolimus, sive ea sciamus, sive ignoremus, nihil tamen aliud a nobis exigit, quam ut habeamus gratiam pro iis, quæ nobis concessa sunt, ut pro illa ipsa gratiarum actione ad ampliora danda provocetur. Hoc ut scias, vide quomodo Justus ille grati admodum animi causa denuo supernum meruerit visum. Nam quoniam condignum suæ virtutis specimen exhibuerat, et apud Gerarenos, et cum rex eum expelleret, et cum pastores puteos auferrent : benignus Dominus veluti confirmaturus ejus alacritatem, jam ob insignem illam mansuetudinem eum acceptum habens : postquam ascendit illinc ad puteum juramenti, « Visus est ei Dominus in » nocte illa, et dixit : Ego sum Deus Abraham patris tui, » ne timeas : tecum enim sum, et benedicam te, et multi- » plicabo semen tuum propter Abraham patrem tuum [1]. Vi- » sus est ei, inquit, in nocte illa. » Considera Dei sollicitudinem : ut illum refocillet ac fidentiorem reddat, apparet ei, et dicit : « Ego sum Deus Abraham patris tui, » qui patrem tuum glorificavi et adeo celebrem reddidi : ac peregrinum advenamque illustriorem omnibus incolis feci. Ego sum ille, qui hunc ita crescere curavi, et in omnibus curam ejus gessi. Ego sum, ne igitur timeas. » Quid sibi vult illud, « Ne timeas? » Ne tibi mirum videatur quod ab Abimelech

[1] Gen. XXVI, 24.

sis expulsus, quod a pastoribus sis injuria affectus. Multa talia et pater tuus pertulit, et inde gloriosior effectus est. Ne igitur hoc te terreat : « Ego enim tecum sum. » Idcirco hæc fieri permitto, simul volens et declarare tuam virtutem, et manifestari mentis illorum pravitatem, ut horum omnium causa te coronem. Tecum enim sum, ideo et invictus eris, atque infestantibus potentior, et invadentibus fortior. Et tantam tui curam habebo ut invidiosus illis sis futurus : « Ego enim tecum sum, et benedicam te, et mul» tiplicabo semen tuum propter Abraham patrem tuum. » Considera benignitatem Dei. Nam postquam dixit : « Ego » sum Deus Abrahæ patris tui, » et ostendit quomodo sibi vindicaverit, propriumque fecerit Patriarcham, ita ut dignatus sit se vocare Deum Abrahæ, atque Dominus ac conditor orbis, unius hominis Deum se dixerit, non concludens in uno Patriarcha dominium suum, sed magnam in illum suam benevolentiam monstrans ; « Ita, inquit, eum mihi feci proprium, ut apud me reputetur tanti, quanti alii omnes : ideo « Et multiplicabo semen tuum propter » Abraham patrem tuum ; » multas, inquit, illi debeo retributiones ob suam in me obedientiam : igitur propter illum multiplicabo semen tuum. » Simul et Justo fiduciam indidit, et facta patris mentione, ad æmulandam paternam virtutem provocavit. Postquam autem tanta ei bona promisit, « Ædificavit, inquit, ibi altare, et invocavit nomen » Domini, et fixit illic tabernaculum suum [1]. » Quid est, « Ædificavit illic altare ? » Gratiarum actiones, inquit, illic Domino obtulit, qui tantam pro se gesserat sollicitudinem. « Et foderunt illic pueri Isaac puteum. » Demum cum securitate degit Justus : nam qui dixerat : « Ego tecum sum, » et benedicam te, et multiplicabo semen tuum : » ipse simul eum et illustravit, et omnibus fecit spectabilem. Ita-

[1] Gen. XXVI, 25.

que vide Abimelech illum, qui abigere eum aggressus est, ac dixit : « Abi a nobis, » nunc ad eum accedentem : « Ivit » enim, inquit, Abimelech, et præfectus gynæcei et dux » exercitus ejus, et dixit eis Isaac : Quare venistis ad me ? » vos autem odio me habuistis, et expulistis a vobis [1]. » Vide, obsecro, quanta sit mansuetudo Justi. Videns eos, a quibus fugatus erat, et qui tanto eum odio fuerant prosecuti, nunc veluti supplices ad se venire, non superbivit contra eos, non elato fuit animo, memor eorum, quæ sibi a Domino dicta fuerant, neque virtute Domini fretus insurrexit contra regem : sed iterum consuetam mansuetudinem præ se ferens, cum magna lenitate verborum dixit eis : « Quare » venistis ad me ? vos autem odio me habuistis, et a vobis » expulistis. » Quare, inquit, censuistis ut vobis veniendum sit ad me expulsum et odio habitum ? « Et dixerunt : Vi- » dentes vidimus quia Dominus tecum, et diximus : Fiat » execratio inter nos et inter te, et disponemus fœdus te- » cum, ut ne feceris nobiscum malum, sicut nos non abomi- » nati sumus te, et quomodo tecum bene sumus usi, et dimi- » simus te cum pace, et nunc benedictus tu a Domino [2]. »

IV. Vide quantum mansuetudinis robur, quantaque virtutis potentia. Nam qui pridem abegerant, nunc veniunt ad peregrinum, ad virum civitate carentem, ad erronem : et non solum satisfaciunt, ac excusant se de iis, quæ commiserant, et peccatorum veniam petunt, sed et prædicant Justum, indicantque sibi incussum metum, ac confitentur suam infirmitatem, et Justi magnam testantur virtutem. Quid enim robustius eo, qui secum habet Deum ? « Viden- » tes, inquit, quod Dominus tecum est. » Unde vobis illa scientia ? « Profecto, dicunt, res ipsæ nos docuerunt. Vidimus te abactum abigentibus fortiorem factum esse, et vexatum eos, a quibus vexabare, superasse, et ex rerum serie

[1] Gen. XXVI, 26, 27. — [2] Ibid. 28, 29.

intelleximus te superno frui auxilio. » Hoc autem divinæ dispensationis opus est, quod mens eorum obstupuerit Justum, et quod hoc cognoverint. « Quoniam igi» tur, inquit, Dominus tecum, fiat execratio inter nos » Vide quomodo impellente conscientia semetipsos reprehendere festinant, cum nullus alius cogat, vel facta objiciat. Nam nisi injuriam fecissetis, quare a Justo petitis ut ineatur fœdus ? Sed ita se habet injustitia, quotidie conscientia mordet, et silente eo, qui offensus est, pœnam atque rationem exigi putant qui injustitiam sunt operati : quotidie anguntur, et quasi sibimetipsis præscribunt peccatorum suorum ultionem. Id cum et illi didicissent : « Sit, inquiunt, execratio inter nos et inter te. » Deinde dicunt qualem execrationem fieri velint. « Et inibi» mus fœdus tecum, ut ne feceris nobis malum, sicut nos » non sumus te abominati. » Vide quomodo pugnantia inter se præ mentis angore et turbatione loquuntur : « Ne feceris » nobis malum. » Quare sic timuistis Justum, videntes eum tantam præ se ferre mansuetudinem erga eos, qui lacessebant ? sed incorruptus judex, conscientia, eos excitavit, et animadverterunt quantum erga Justum ingrati fuerint : propterea præ timore atque formidine non attendunt se diversa et pugnantia loqui. « Ne feceris, inquit, malum no» biscum, sicut nos te non abominati sumus. » Quare igitur abegistis ? Verum Justus non petit rationem, neque expostulat, neque eorum dicta arguit. « Et quomodo, in» quit, bene te usi sumus, et dimisimus te cum pace, et » nunc tu benedictus a Domino. » Vides eos supernam vindictam timuisse ? Norant enim quod licet ipse propter humanitatem suam non ulcisceretur quæ fecerant, eum certe qui tantam ejus curam agebat, repetiturum esse rationem eorum, quæ in Justum facta fuerant : eapropter Justum placant, et pactum inire cum eo student, simul et pro iis, quæ

facta erant rationem reddentes, et in futurum securitatem sibi conciliantes. « Et fecit eis, inquit, convivium, et co- » mederunt et biberunt : et cum surrexissent mane, jura- » vit unusquisque proximo suo, et dimisit eos Isaac, et dis- » cesserunt ab eo cum salute [1]. » Vide Justi benignitatem quomodo cum eis absque vindicandi cupiditate loquitur : et non solum obliviscitur eorum, quæ in se facta, sed magna hospitalitate illos excipit. « Fecit enim eis convivium, » et comederunt et biberunt. » Convivio satis certa dat argumenta se non fore memorem eorum, quæ in se commiserant. « Et dimisit eos, inquit, et abierunt cum salute. » Significavit per hoc divina Scriptura eos magno cum timore advenisse periculum expectantes, et de rerum summa, ut ita dicam, anxios, ut excusarent se ad Justum contendisse. Vidisti quomodo nihil validius virtute? nihil potentius supernis auxiliis freto? Postea dicit : « In die illo » abierunt pueri Isaac, et foderunt puteum, et dixerunt : » Non invenimus aquam. Et vocavit eum, Juramentum. Et » idcirco vocavit nomen civitati, Puteus juramenti, usque » in hodiernum diem [2]. » Vide et hic ex iis, quæ facta sunt, loco nomen impositum. Nam quia effosso puteo nihil invenerunt in die illo quo juramenta inter se fecerunt, Puteum juramenti vocavit nomen loci, ut factorum duraret memoria. Vidisti quomodo Justus ille, qui neque a lege eruditus fuit, neque ad aliquem virtute præditum respicere potuit, sed patris vestigia secutus, et ductus a conscientia, magistra humanæ naturæ insita, tantam exhibuit philosophiam? Quæ enim ab eo facta sunt, non solum mansuetudinem indicabant Justi, sed et præcepta Christi suis illum operibus implere ostendebant. Nam id quod Christus Discipulis suis præcipiens et admonens dicebat, ne solos diligentes diligerent, sed et erga inimicos charitatem

[1] Gen. XXVI, 30, 31. — [2] Ibid. 32, 33.

exhiberent [1] : hoc ille nunc multo antea implebat, et tanta hospitalitate tractabat eos, qui magno ipsum odio prosecuti fuerant, omnemque vindictæ cupiditatem animo suo excludebat.

V. Qua igitur nos venia digni erimus, qui post gratiam, post tantam doctrinam et Salvatoris præcepta, neque ad hujus Justi mensuram pervenire valemus ? Et quid dico, ad ejus mensuram ? neque prope astare possumus. Tanta enim nunc malitiæ abundantia obduxit omnia, ut et diligentes diligere res admodum rara sit. Unde igitur nobis salutis spes, si Publicanis deteriores fuerimus ? sicut dicit Christus : « Si diligitis diligentes vos, quid amplius facitis ? » nonne et Publicani hoc faciunt [2] ? » Et Christus quidem volens nos ad summum virtutis venire fastigium, illis superiores vult esse : nos autem inferiores esse studemus. Et quid dico, Publicanis ? deteriores et latronibus, et sepulcrorum direptoribus, et homicidis. Etenim hi omnes diligunt eos, qui erga se bene affecti sunt, et sæpenumero etiam pro dilectis periclitantur. Quid igitur fuerit nobis miserabilius, qui tantam a Domino misericordiam nacti sumus, et innumera mala facientibus deteriores invenimur ? Obsecro igitur, cogitemus et supplicii magnitudinem, et confusionis, quæ alibi futura est, gravitatem, ac vel saltem nunc nostram agnoscamus generositatem, et obtemperemus doctrinæ Christi, ac non solum nos diligentes sincere diligamus, omni odio et invidia ab animabus nostris eliminatis : sed et eos, qui hostiliter nos persequuntur, diligere studeamus : neque enim aliter salutem consequi nos possibile erit, nisi hac incedamus via : et magis quam eos qui nos diligunt, illos diligere studeamus, utpote qui nobis innumerorum bonorum sint auctores. Sic enim et peccatorum nostrorum remissionem invenire, et hu-

[1] Matth. v, 44. — [2] Ibid. 46.

miliata mente et contrita anima Deum precari poterimus. Quia cum anima ab omni odio libera mente tranquilla est, Dominum sedulo invocat, multumque sibi superne auxilium conciliat. Quod nobis omnibus concedatur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui gloria cum Patre et sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LIII.

Erat autem Esaü annorum quadraginta, et duxit Judith filiam Beel Chettæi, et Basemath filiam Elom Evæi, et exasperabant Isaac et Rebeccam [1].

I. Age et hodie, si placet, aggrediamur ea, quæ heri dicta sequuntur, et singula, quantum nobis conceditur, aperiamus, ut domum cum utilitate aliqua redire possimus. Videamus igitur quæ primum lecta sint. « Erat autem Esaü, » inquit, annorum quadraginta, et accepit Judith filiam » Beel Chettæi, et Basemath filiam Elom Evæi, et exaspe» rabant Isaac et Rebeccam. » Vide quanta ex paucis his verbis addisci possunt. Quare enim nobis numerum annorum Esaü signavit? non absque causa, sed ut senectutem discamus Isaac, eumque jam provectum fuisse ætate. Nam si memores fuerimus eorum, quæ antea dicta sunt, et eum, quando accepit Rebeccam, quadraginta annorum fuisse; quando autem nati sunt ei filii, annorum sexaginta, sciemus eum nunc centenarium esse, et in profundissima senectute. Quoniam enim posthac narraturus est quomodo

[1] Gen. XXVI, 34, 35.

præ senio hebetatos oculos habuerit, ideo numerum annorum Esaü assignat, ut inde tempus Isaac certo scire possimus; propterea dicit : « Erat autem Esaü annorum quadraginta. » Deinde ut sciamus filii ejus temeritatem, qui uxores ducebat a gentibus, a quibus non oportebat, declaravit nobis unam fuisse ex genere Chettæorum, aliam autem ex genere Evæorum : quamvis nihil tale eum agere oportebat, qui didicisset quantam diligentiam Patriarcha adhibuisset, præcipiens servo suo ut de cognatione sua filio Isaac adduceretur uxor : quia etiam mater ipsorum Rebecca ex Charran venerat. Verum ut statim ab initio suos inordinatos mores indicaret, inconsultis parentibus, illas duxit. Et ut sciamus quam male moratæ mulieres fuerint, dicit Scriptura : « Et erant exasperantes Isaac et Rebeccam. » Et quid est hac malitia pejus, quando illæ, quæ omnem honorem impendere debebant, non solum hoc non agebant, sed et ad contentionem paratæ erant? Hæc autem omnia non absque causa historia nobis significat : sed ut postea, cum videris Rebeccam Jacob majori benevolentia prosequi, discas eam non injuria rem eam fecisse. Jam autem ne seriem contextus præveniamus, scripta ipsa sequamur. « Factum est autem postquam senuit Isaac, et hebetati sunt » oculi ejus ad videndum : (jam enim, inquit, præ senio » videre non poterat :) Et vocavit Esaü filium suum natu » majorem, et dixit ei : Fili mi, ecce senui, et nescio diem » mortis meæ; nunc igitur sume arma tua, pharetram et » arcum, et egredere in campum, et venare mihi venatio» nem, et fac mihi edulia, sicut ego amo, et affer mihi ut » comedam, ut benedicat te anima mea priusquam ego mo» riar [1]. » Hic obsecro, dilecte, animadverte immensam Dei sapientiam, et quomodo pater quidem genuinam præ se ferens dilectionem, hæc imperavit Esaü; sapiens autem et

[1] Gen. XXVII, 1-4.

omnipotens Dominus per Rebeccam prædictionem suam impleri curat, docens nos quantum valeant virtus et morum suavitas. Ille enim et ob primogenituram, et ob patris erga se affectionem primatum se habere putans, simul destitutus omnibus inventus est, quia quæ in se erant afferre noluit : hic autem, quia domestica erat virtute præditus, et gratiam supernam habuit subsidiariam, etiam invito patre, illius benedictionem abripit. Nihil enim validius eo, qui dextra illa adjuvatur. Vide igitur diligenter omnia, ut discas dispensationis excellentiam, et quomodo hic quidem illa gratia fretus, magnum in omnibus auxilium et cooperationem adipiscitur, ita ut patris in eum transferatur benedictio : ille autem omnia amittit, perdens semetipsum propter morum iniquitatem. « Rebecca autem, inquit, audivit loquentem Isaac cum Esaü filio suo. Ivit autem Esaü in campum, ut venaretur prædam patri suo. Dixit autem Rebecca ad filium suum juniorem [1]. » Quare adjecit « Juniorem ? » quia superius dixerat : « Vocavit Isaac filium suum natu majorem, » ut discamus cui nunc loquatur Rebecca, inquit : « Ad juniorem, » hoc est, Jacob. « Audivi, inquit, patrem tuum loquentem cum Esaü fratre tuo, et dicentem : Affer mihi venationem, et fac mihi edulia, ut cum comedero, benedicam te coram Domino, priusquam moriar ego. Hæc quidem audivi patrem tuum fratri tuo Esaü loquentem. Nunc igitur, fili, audi me sicut ego tibi præcipio, et vade ad oves, et sumito mihi inde duos hœdos teneros et bonos, et faciam ex eis edulia patri tuo, ut amat : et inferes patri tuo, et comedet, ut benedicat te pater tuus priusquam moriatur ipse [2]. »

II. Vide magnum matris amorem, imo dispensationem Dei. Ipse enim erat, qui ei hoc consilium dedit, et omnia bene agere curavit. Vidisti matris optimum consilium ?

[1] Gen. xxvii, 5, 6. — [2] Ibid. 7-10.

Vide et Jacob providentiam, et quomodo respondens, suorum morum indicat mansuetudinem. « Dixit enim, inquit, matri suæ : Est frater meus vir hispidus, ego autem » vir lævis : ne forte contrectet me pater meus, et ero ante » eum quasi contemnens, et inducam mihi ipsi maledictionem, non benedictionem [1]. » Magna pueri honestas, et in patrem reverentia. « Timeo, inquit, ne in diversum eveniant studia mea, ne videat adversari patris sententiæ, et pro benedictione maledictionem mihi adducam. » Quid igitur Rebecca, admirabilis illa et amans filii ? Quia non ex sua tantum sententia faciebat, sed et divino ministrabat oraculo, ideo omni studio conatur eximere puero metum, et addere animos, ut consilium perficiat : nec promittit ei quod possit deludere patrem, et latere. Sed quid ? « In me » recidat maledictio hæc, fili mi, tantum obedi voci meæ, » et vadens affer mihi [2]. » Et si fuerit aliquid tale, inquit, nihil tibi nocebit. Ne igitur timeas, sed bene fidens obedi voci meæ, et fac quæ tibi consuluntur. » Hæc vere materna dilectio est, ut pro puero parata sit omnia ferre. His dictis filium a timore liberavit. « Cum igitur abiisset, sumpsit et » attulit matri suæ, et fecit edulia, sicut amabat pater ejus. » Et ut sumpsit Rebecca, inquit, stolam filii sui senioris » pulchram, quam habebat apud se domi, induit Jacob » filium suum juniorem, et pellibus hædorum brachia ejus, » et nuda colli ejus circumdedit, et dedit edulia, et panes, » quos fecerat, in manus Jacob filii sui, et obtulit patri » suo [3]. » Vide, obsecro, hic Rebeccæ cum magna dilectione conjunctam raram sapientiam. Nam quia superius dixit illum quidem hispidum esse, hunc vero lævem : « Stola, inquit, Esaü induit eum, et pellibus circumdedit eum, et cum undique eum ad deceptionem instruxisset, datis eduliis et panibus in manus, effecit ut patri afferret. »

[1] Gen. XXVII, 11, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Ibid. 14-17.

Considera hic rursum quomodo omnia superna gratia evenerint. Nam quando quod a nobis est offerimus, largiter divinam cooperationem consequimur. Nam ut ne desides et supini simus, vult etiam nos aliquid conferre; quo sic illa sua exhibeat, et non totum sit superni auxilii, sed oporteat etiam nos aliquid simul afferre. Neque a nobis iterum exigit totum, sciens infirmitatis nostræ magnitudinem; sed pro sua benignitate, et volens occasionem aliquam accipere, ut suam declaret liberalitatem, expectat ut afferamus quæ a nobis sunt: id quod et nunc factum est. Nam quia Jacob et Rebecca fecerunt ea, quæ a se fieri oportebat, et ille quidem obedivit consilio matris, hæc autem omnia, quæ ad se attinebant, implevit: tunc ultra bonus Dominus magna facilitate perfici curavit quod omnium erat difficillimum, ne fraudis hujus fabula nota esset Isaaco. « Nam postquam attulit edulia patri, dixit ad » eum : Quis tu es, fili? Et dixit Jacob ad patrem suum : » Ego sum Esaü primogenitus tuus : feci tibi sicut locutus » mihi es. Surge ergo, sede, et comede de venatione mea, » ut benedicat me anima tua[1]. » Considera hic, obsecro, quanta cum anxietate verba hæc locutus sit Jacob. Qui enim principio dixerat matri : « Timeo ne inducam super » me maledictionem, et non benedictionem, » nunc expende in quanto timore constitutus fuerit, qui tantam fabulam ageret? Verum quia Deus erat, qui cooperabatur iis, quæ fiebant, omnia opere sunt impleta. « Quid igitur, dicet aliquis, cooperatus-ne Deus est mendacio? » Dilecte, ne indages tantum quod fit, sed attende etiam scopum, et quod id non factum sit temporalis commodi vel avaritiæ causa, sed quod ille patris benedictionem sibi comparare studeret. Alioqui si ita simpliciter quæ fiunt examinaturus es, neque semper scopum exquiras, vide ne et Patriarcham filii in-

[1] Gen. XXVII, 19.

terfectorem, et Phineem homicidam dicas : verum neque Abraham filii homicida fuit, sed et valde ei affectus erat, si quis alius : neque Phinees homicida, sed zelo plenus. Uterque enim quod Deo probabatur faciebat : quamobrem ille per obedientiam multam a Deo remunerationem promeruit, hic vero propter zelum prædicatur ; dicitur enim : « Stetit Phinees, et placavit[1]. » Si igitur homicidium, et filii cædes placuerunt, quia secundum Dei sententiam fiebant, nec attendimus ad facta, sed ad scopum eorum, quæ gerebantur, et ad voluntatem eorum, qui fecerunt : multo magis et hic perpendendum istud fuerit.

III. Ne igitur hoc considera, quod falsa fuerint ea, quæ dicebantur a Jacobo : sed illud cogita volentem Deum prædictionem impleri, omnia ut sic fierent dispensavisse. Et ut scias Deum omnia facilia reddidisse, etiam ea, quæ difficilia erant, vide quomodo Justus non potuerit suspicari fraudem, sed persuasus sit dictis Jacob, et cum edulia ista comedisset, benedictionibus eum remuneret. Et non prius a venatione rediit Esaü, quam omnia essent impleta, ut per omnia sciamus voluntate Dei hæc gesta fuisse. « Dixit autem, inquit, Isaac : Quid hoc, quod tam » cito invenisti, fili? Ille autem dixit : Quod tradidit Do- » minus Deus tuus coram me[2]. » Adhuc in angustiis stabat Jacob, augebaturque plurimum timor ejus. Verum hæc omnia propterea facta sunt, ut discamus rebus ipsis Dominum non simpliciter suam declarare sollicitudinem et providentiam, nisi viderit et nostrum accedere fervorem. Ne enim prætereas obiter hunc agonem, dilecte, sed consideres de rerum summa fuisse periculum, eumque timore ac tremore plenum fuisse, ne propter benedictionem fieret omni maledictioni obnoxius. « Deinde, inquit, dixit Isaac: » Appropinqua mihi, et contrectabo te, fili, an sis filius

[1] Psal. cv, 30. — [2] Gen. xxvii, 20.

» meus Esaü, vel non [1]. » Etenim ob vocem paululum dubitabat Justus : sed quia dispensatio implenda erat, non permisit Deus ut dolus sentiretur. « Appropinquavit autem » et contrectavit eum, et dixit : Vox quidem vox Jacob, » manus autem manus Esaü : et non agnovit eum [2]. » Vide quomodo ostendat totum a Dei gratia manasse, quæ efficiebat ut ipse nihil horum agnosceret, et Jacob paterna frueretur benedictione. « Et non agnovit eum, inquit, erant » enim manus ejus sicut manus Esaü, et dixit : Tu-ne es » filius meus Esaü [3]? » Vide iterum, quomodo ostendit divina Scriptura quod dubitasset Justus. « Dixit enim, in» quit : Num tu es filius meus Esaü [4]? » Ut ex eo quoque sciamus patrem, victum naturali affectione, omnia fecisse : Deum autem, qui futura prævidet, et virtutum nota servos suos insignire solet, omnia hunc in modum dispensavisse. Et dixit Jacob : « Ego. » Postquam enim dixit : « Num tu es » Esaü filius meus ?» et dixit : « Ego, » dixit : « Affer mihi, et » comedam de venatione, fili, ut benedicat te anima mea [5]. » Vix tandem a cura solvitur Jacob, et attulit patri edulia, attulitque vinum, et bibit. « Et dixit ei : Accede ad me, » et osculare me, fili. Et accedens osculatus est eum : et » odoratus est odorem vestimentorum ejus, et benedixit » eum, ac dixit [6]. » Vide divinæ Scripturæ observationem. Postquam interrogavit : « Num tu es Esaü ?» et dixit : « Ego : » iterum contrectavit eum, et subdubitabat, cum ex voce pene simulationem deprehendisset : et iterum interrogavit : « Num tu es filius meus Esaü ?» Et dixit : « Ego. » Et postea attulit ei, et comedit. « Tunc, inquit, osculatus est » eum, et benedixit eum. » Ut ne quis opinetur eum in personam Esaü benedictionem fecisse, sed in illum, quem osculatus est, propterea commemorat divina Scriptura

[1] Gen. XXVII, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] Ibid. 23. — [4] Ibid. 24. — [5] Ibid. 25. — [6] Ibid. 26, 27.

quod osculatus est, et benedixit illum, quem osculatus est. « Odoratus est enim odorem vestimentorum ejus : et » benedixit eum, et dixit : Ecce odor filii mei, sicut odor » agri pleni, quem benedixit Dominus. Et dabit tibi Deus » de rore cœli, et de pinguedine terræ, et multitudinem » frumenti et vini [1]. » Det, inquit, Dominus Deus tibi, qui edulia attulisti, qui a me osculum accepisti, et serviant tibi gentes. » Vide quomodo necessariorum copiam ipsi precatus sit, deinde principatum gentium, prædicens et futuram ejus prosperitatem et eorum, qui ab eo nascuntur, incrementum. « Et adorent te principes [2]. » Non solum ei apprecatur gentium subjectionem, sed etiam principum. « Et sis dominus fratris tui [3]. » Vide quomodo servit Justus, etiam ignorans, Dei voluntati. Omnia enim hæc propter hoc dispensabantur, ut hic propter virtutem dignus, recipiat benedictionem. « Et adorabunt te filii patris tui [4]. » Filios consuevit Scriptura vocare omnem generationem : sicut et hic, filios patris tui; ac si quis diceret eos, qui ex semine Esaü futuri erant. Non enim alios filios habuit Isaac, quam hos duos solos. « Qui maledicit te, sit male- » dictus : qui benedicit te, sit benedictus [5]. » Ecce coronidem benedictionis, ecce summam omnium bonorum, esse benedictum. Vidisti Dei clementiam ? Qui timuerat ne maledictionem acciperet pro benedictione, non solum cum tanta largitate benedictiones a patre reportat, sed et illi maledicuntur, qui attentant eum maledicere. Hinc discamus quod, quando quis secundum voluntatem Dei sua dispensare vult, tanto superno subsidio adjuvatur, ut hoc plane reipsa experiatur. Quis enim non admiretur et obstupescat Dei ineffabilem dispensationem, quod non prius Esaü de venatione advenerit, quam solveretur fabulæ illius argumentum, et quando ille, accepta benedictione, a

[1] Gen. XXVII, 28. — [2] Ibid. 29. — [3] Ibid. — [4] Ibid. — [5] Ibid.

patre discessit? Hoc enim nos docere volens beatus Moses adjicit. « Et factum est, postquam cessavit Isaac benedi- » cere Jacob filium suum, et factum est quando exivit Ja- » cob a facie Isaac patris sui, ecce Esaü frater suus venit » de venatione[1]. »

IV. Vide quomodo post illius exitum alter statim advenit. Non hoc absque causa vel temere factum, sed ut ignorans afferret et ipse edulia, et a patre addisceret rem totam, ut acta erat. Nam si in fratrem incidisset, forsitan et ipsum interemisset, victus ira: qui enim hoc postea deliberavit, multo magis dum ageretur negotium id attentasset. Sed manus Dei erat, quæ puerum servabat: et hunc quidem dignum benedictione effecit, illum autem et benedictione privavit et primogenitura. « Ut autem advenit, in- » quit, fecit et ipse edulia, et attulit patri suo, et dixit: » Surgat pater meus, et comedat de venatione filii sui, ut » benedicat me anima tua[2]. » Vide, obsecro, iterum Justum perturbari, et mente cruciari: nam ut audivit, dixit: » Quis es tu? Ille autem dixit: Ego sum filius tuus primo- » genitus Esaü[3]. » Vide quomodo superbe se gerat in re præsenti: non satis ipsi fuit dicere: « Ego sum Esaü: » sed addidit: « Primogenitus. Obstupuit autem Isaac stupore » vehementi, et dixit: Quis igitur venatus est mihi venatio- » nem, et attulit mihi, et comedi de omnibus, antequam tu » venires, et benedixi eum, et sit benedictus[4]? » Vide quomodo in perplexitate constitutus Justus, et narrans factum, addidit tamen, graviter illius animum vulnerans: « Et be- » nedixi eum, et sit benedictus. » Hoc autem faciebat Justus, sapientia Dei illius linguam dirigente, ut cum ille omnia diligenter didicisset, scire posset nihil ei profore vel primogenituram, vel venationem. « Auditis sermoni-

[1] Gen. XXVII, 30. — [2] Ibid. 31. — [3] Ibid. 32. — [4] Ibid. 33.

» bus patris, Esaü clamavit voce magna et acerba[1]. » Quid est, « Voce magna et acerba? » Indignationem significavit per verbum, et iram magnam, qua succensus est, cum hæc didicisset, et dixit: « Benedic, obsecro, et me, pater. Dixit » autem ei : Frater tuus venit cum dolo, et accepit be» nedictionem tuam[2]. » Prior, inquit, frater tuus benedictionem omnem ubertim et copiose abripuit. » Et ut scias supernam gratiam ad hoc fuisse cooperatam, ut Justus deciperetur, vide quomodo ipse hoc fateatur dicens: « Venit » frater tuus cum dolo: » quasi excuset se apud filium, et illum doceat dicens: « Ignorans illi benedictiones impendi, et paratus eram tibi eas largiri: sed ille venit cum dolo, et accepit benedictionem tuam; quæ tibi præparata erant, ille præripuit: non hoc mea culpa factum est. « Et dixit, » inquit, Esaü: Recte vocatum est nomen ejus Jacob, sup» plantavit enim me jam secundo: et primogenita mea tu» lerat, et nunc accepit benedictionem meam[4]. » Non in vanum, inquit, nomen hoc sortitus est: (supplantationem enim interpretamur nomen ejus:) id quod hic in me declaravit, et primogenitura et benedictione me privans. » Quid igitur ad Isaac Esaü: « Non reservasti et mihi benedictio» nem, pater? Respondit autem Isaac, et dixit Esaü: Disce, » inquit, quod omnes benedictiones in eum effudi, cum » eum fecerim dominum tuum[4]. » Vide quomodo statim ab hoc exorditur, et nihil aliud ei quam servitutem significat et subjectionem, ac dicit: « Si eum feci dominum » tuum et omnes fratres ejus servos, frumento et vino sta» bilivi eum: tibi autem quid faciam, fili[5]? » Nihil aliud ultra relictum est, cum dominum eum fecerim tuum, et omnes fratres famulos, et rerum necessariarum ubertatem auxerim, quid aliud ultra relictum est? « Dixit autem Esaü

[1] Gen. XXVII, 34. — [2] Ibid. 35. — [3] Ibid. 36. — [4] Ibid. 37. — [5] Ibid.

» ad patrem suum : Num benedictio una tibi est, pater ? be» nedic, obsecro, et me[1]. » Quoniam audivit patrem dicentem : « Et benedixi eum, et benedictus erit ; » atque omnem illi deinde benedictionem manifestavit, tunc inquit : » Benedic, obsecro, et me, pater : num una tibi benedictio » est ? » Non potes et mihi tuam benedictionem impartiri, qui ita a te diligor, qui primogenitus, qui a te in venationem missus sum ? » Conturbavit patrem verbis. « Compuncto » autem Isaac, inquit, clamavit voce magna Esaü, et fle» vit [2]. » Vidit patrem consilio destitutum, et non posse, neque velle revocare quæ facta sunt ; et clamori etiam adjecit ploratum, ut ad majorem commiserationem patrem flecteret. Misertus itaque ejus Isaac, dixit ei : « Ecce de » pinguedine terræ erit habitatio tua, et de rore cœli de» super, et in gladio tuo vives, et fratri tuo servies : erit » autem quando depones et exolves jugum ejus a collo » tuo [3]. » Quoniam, inquit, et ipse meam benedictionem desideras, disce non esse possibile ut agam quæ divinæ voluntati adversa sunt, sed et tibi quidem apprecor, ut rore cœli fruaris : scias autem te militarem vitam acturum esse, nam « In gladio tuo vives, et fratri tuo servies. »

V. Cæterum nullus hæc audiens miretur, videns post hæc fratrem ejus vagantem ob illius metum, et in terram alienam contendentem : neque initia attendens, existimet vaticinium excidere. Nam quando Dominus aliquid pollicetur, etsi contraria iis, quæ pollicetur, videamus in principio evenire, non turbemur ; neque enim possibile est ut ad finem usque promissa excidant. Hoc autem fit, ut, dum Justi per omnia fulgidiores redduntur, abundantiam virtutis Dei manifestam nobis omnibus faciant. Et in unoquoque Justorum hoc invenies, si volueris historias singulas diligenter animadvertere : quod sane nunc quoque factum

[1] Gen. XXVII, 38. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 39, 40.

est. Ne hoc attendas, quod nunc statim profugus sit, sed cogita gloriam, quæ posthac sequetur, et quomodo temporis processu hic ipse sic terribilis illi factus, tantam erga eum declaret reverentiam: quomodo item in tantam venerit gloriam post ærumnas, quas in terra aliena tulit, ut qui ex ipso nati sunt, in immensam multitudinem propagentur, et ejus nomine tota gens cognominetur et insigniatur. Nunc autem docens nos divina Scriptura fratris indignationem, qua ad homicidium spectabat, inquit: « Et odio » gravi prosequebatur Esaü Jacob propter benedictionem, » qua benedixerat eum pater suus[1]. » Et ut sciamus non fuisse simplicem subitaneam iram, per dictionem nobis significavit malitiæ ejus excessum. « Gravi odio proseque» batur, » dicit: hoc est, instabat et perseverabat odium, ita ut et mentem in profundo latentem per verba significaret; « Dixit enim in corde suo: Appropinquent dies luc» tus patris mei, ut occidam Jacob fratrem meum[2]. » Vere omnino is, qui irascitur, non minus quam ii, qui furiosi sunt, insanit. Considera enim quomodo dæmon ille, sicut insanientes subingressus, mente destituit quos corripit, et suadet ut plane contraria faciant iis, quæ oculis videntur. Neque enim recte vident illi, neque aliud quiddam faciunt: sed quasi hebetatis sensibus, et judicandi vi amissa, faciunt omnia. Ita sane et qui irascuntur, non agnoscunt præsentes; non memores sunt cognationis; non amicitiam, non consuetudinem, non dignitatem, neque quidquam aliud in mentem admittunt; sed iræ vi pressi, in præceps miserabiliter feruntur. Quid igitur illis miserius fuerit, quando victi et capti ab ægritudine animi, etiam ad homicidium festinant? Propterea beatus Paulus radicem hujus mali volens extirpare, admonet, sic scribens: « Omnis ira et » indignatio, et clamor auferatur a vobis cum omni mali-

[1] Gen. XXVII, 41. — [2] Ibid.

» tia[1]. » Non solum, inquit, nolo vos succensere et indignari, et irasci, sed neque cum clamore proximis loqui: clamorem hic dicens, qui ab ira nascitur. Quando enim morbus hic intrinsecus excitatur, et cor tumet, non jam sinit ut lingua placide loquatur; sed affectionem cordis demonstrans, efficit ut clamose cum proximo loquatur. Volens igitur Beatus ille sibi obtemperantes in perpetua versari tranquillitate, dixit: « Omnis ira, » hoc est, a qualicumque causa moveatur: et « Omnis indignatio, et omnis « clamor tollatur a vobis. » Deinde radicem hujus mali volens arefacere, et inutilem reddere, dixit: « Cum omni » malitia. » Nam qui sic afficitur, semper in portu sedet a terrenis fluctibus liber, et neque tempestatem timet, neque naufragium; sed quasi in tranquillitate navigans, vel in placido portu sedens, ita præsentem vitam trahit, non solum ab omni perturbatione liber, sed et immortalium et ineffabilium bonorum fructus sibi per omnia concilians. Qui nobis omnibus concedantur, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, et sancto Spiritui sit gloria, honor, imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LIV.

Rebecca autem, vocato filio suo juniore, dixit ei[2].

I. Vidistis heri Publicani bene affectum animum, et Domini ineffabilem misericordiam, et Judæorum stupiditatem immensam? Vidistis quomodo omnes nos erudierit

[1] Ephes. IV, 31. — [2] Gen. XXVII, 42.

beatus Matthæus, statim obediens, et tantam morum mutationem præ se ferens: quia in voluntate nostra, post supernam gratiam, sitæ sunt et virtutes, et vitia; et quia studio nostro possumus fieri virtutibus conspicui; et contra desides facti, in peccati præcipitium deferri? Hoc enim est quo a brutis differimus, quia ratione insigniti sumus a benigno Deo, et in natura nostra insita est scientia boni et mali. Nullus ergo prætexat se ex ignorantia virtutem negligere, vel quia nullum habeat viæ ducem et commonstratorem. Sufficientem enim magistrum habemus conscientiam, et fieri non potest ut quis illo adjumento privetur. Nam simul cum formatione hominis insita est illi scientia faciendorum: ut rectum suum animum declarans in præsenti vita, quasi in palæstra quadam exercitatus ad virtutum labores, probitatis virtutisque præmia reportet: et brevi tempore in laboribus decurso, perpetuas coronas mereatur, atque in fluxo hoc sæculo virtutem amplexatus, æternis bonis in infinita sæcula fruatur. Id sane scientes, fratres, nostram ne perdamus nobilitatem, ne simus post tantam beneficentiam ingrati: ne sectemur voluptates, quæ tam brevi tempore durant, perpetuum dolorem nobis accersentes: sed ante nos semper intuentes Oculum illum, qui nunquam sopitur, qui et abscondita cordis novit, res nostras ita instituamus et moderemur, et muniti armis spiritus bene affectum animum exhibeamus, ut superno fruentes auxilio, devicto hoste illo et adversario nostro, ejusque machinamentis inutilibus redditis, bonis illis frui valeamus, quæ promisit Dominus diligentibus se. Ne ergo quis spectet ad laborem virtutum, sed lucrum inde partum cogitans prompte labores suscipiat. Nam si ii, qui in terrenis versantur negotiis, et ad colligendas opes insaniunt, omnia prompte suscipiunt facienda, et pericula maris, naufragia, piratarum insidias prospicientes, non fran-

guntur, nec segniores fiunt, quamvis de fine nihil certi habeant, qualem nos habituri sumus defensionem, si non omni studio et alacritate accingamur ad virtutum studia et agones, propter æterna illa bona? Quare ita ingrati sumus benefactori nostro, et neque quæ jam donata sunt versamus animo, neque promissa cogitamus: sed omnium propemodum obliti, frustra et in vanum, quasi pecudes, vitam totam transigimus: animæ quidem nullam habentes curam, ventrem autem solum dirumpentes cibis, atque etiam propter hoc misero corpori perniciem parantes, ac propter intemperantiam et ingluviem innumera nobis negotia faciamus et accersimus, dum animam fame perire sinimus? tametsi præstantior anima sit quam corpus, et ablata illa, hoc mortuum relinquatur. Cum igitur oporteret et huic atque illi congrua et convenientia præbere alimenta, modum neque hic, neque illic servantes, utrique nocemus, hoc plus quam oportet saginantes, illam autem fame perire cogentes. Id quod universorum Dominus loco maximæ indignationis aliquando interminatus est Judæorum populo, dicens: « Dabo vobis non famem panis, neque » sitim aquæ, sed famem audiendi sermonem Domini[1]: » docens nos illam quidem famem corpus macilentum reddere, hanc autem animam attenuare: idipsum, quod Dominus tunc supplicii loco illis minabatur, nunc nos sponte nobis attrahimus; idque postquam Deus tantam nostri curam declaravit, et dispensavit, ut cum sacrarum Scripturarum lectione habeamus et a doctoribus admonitiones. Ideo oro vestram charitatem, ut excussa desidia, paululum expergiscamini, et studium omne in animæ salutem transferatis. Sic enim et a Deo benevolentiam uberem attrahetis, nosque alacriores ad docendum vos erimus, quos videbimus consilio nostro parere. Quoniam et agricola, quando

[1] Amos. VIII, 11.

videt terram fœcundam, culturæ idoneam fructuumque feracem, parat se etiam ipse, ut majori studio illam colat. Eodem modo et nos, si viderimus vestrum in divinis profectum, et vos ea, quæ a nobis dicuntur, factis studiose implere, majorem docendi laborem exhibebimus, utpote scientes non in petris seminare, sed in pingui et profunda terra.

II. Ea enim de causa quotidie vobis concionamur, ut aliquid lucrifaciatis, et virtutes vestræ crescant, nosque lætemur vestrum videntes profectum. Numquid enim temere et in vanum dicere volumus, ut a vobis laudum fructus recipiamus, et ut plaudentes manibus recedatis? non hoc spectamus; absit : sed vestram utilitatem. Mea maxima laus est et summus plausus, si quis a vitiis ad virtutem convertatur; si quis antea deses, nostra adhortatione studiosus fiat; hoc et mihi maximum affert solatium et laudem, et vobis lucrum et divitias spirituales : sed non ambigo quin multum studii exhibituri sitis. Scio enim vos a Deo doctos esse, posseque etiam alios admonere. Propter hoc hic sistens meum consilium, pergam ad solitam doctrinam ex verbis beati Mosis, imo Spiritus sancti per eum loquentis : et ubi pauca quædam proposuero, hodiernum vobis illinc convivium apponam. Audistis nuper quomodo Jacob omnia faciens secundum consilium Rebeccæ, patris benedictionem arripuerit, laudatumque furtum commiserit, ideo et cooperatorem Deum habuit, et conatus ejus bene successit; sed quia Esaü ob id ipsi valde invidebat, et se ad cædem præparabat : ita enim se habet mala hæc affectio, non ante desistit, donec a se captum in præceps dejiciat, ita ut ad homicidii currat scelus. Radix enim homicidii invidia, [et fructus invidiæ homicidium :] ita et a principio fuit inter Caïn et Abel. Ille enim nihil habens vel parvum vel magnum, de quo accu-

saret fratrem, ubi vidit illum Domino probari propter oblationem munerum, se vero ob negligentiam suam rejici, ad invidiam statim provocatus est; et nata homicidii radice in mente ejus, statim perniciosum illum fructum attulit, et homicidium commisit. Ita sane etiam Esaü, cum videret accepisse fratrem benedictionem a patre, ab ira et invidia ad homicidium inductus, meditabatur mortem fratris. Verum admirabilis illa mater hoc sentiens, iterum maternum amorem erga filium declaravit, et consilium attulit quo posset fratris manibus eripi. « Vocato » enim, inquit, filio suo juniore, dixit ei : Ecce Esaü frater » tuus minatur tibi mortem, nunc igitur audi vocem » meam [1]. » Experientia te doceat me tibi utilia consulere. Et sicut jam, audita voce mea, magnas illas a patre benedictiones assecutus es : ita et nunc audi vocem meam, ut effugere possis fratris manus. Sic enim et temetipsum a periculis liberum reddes, et me a luctu. Verisimile enim est illum, si hoc ausus fuerit, pœnam daturum esse, atque ita undique mihi gravis dolor et cruciatus erit. « Audi igi» tur vocem meam, et surge, statimque vade ad Laban » fratrem meum in Charran, et habita cum eo ad aliquot » dies, usquequo avertatur ira et indignatio fratris tui erga » te, et obliviscatur quæ ei fecisti : et mittam et reducam » te inde, ne forte uno die vobis ambobus orber [2]. Abi, » inquit, ad fratrem meum Laban, et habita illic cum eo. » Verisimile enim est separationem et temporis processum posse aliquid amplius, nempe mitigare iram, invidiam sedare et oblivionem afferre eorum, quæ in furto benedictionis gesta sunt. « Et obliviscatur, inquit, quæ feceris ei. » Verisimile est, inquit, eum irasci : ideo par est ut iram et impetum ejus declines, si forte per tempus rei gestæ obliviscatur, et postea cum libertate possis hic domicilium ha-

[1] Gen. XXVII, 42, 43. — [2] Ibid. 44, 45.

bere. » Et ne filius ejus gravatim ferat, quod cogatur in alienam terram abire, vide quomodo soletur illius animam. Primum quidem dixit : « Abi ad Laban fratrem meum. » Num ad extraneum et alienum ire te jubeo? Ad fratrem meum abi, et habita cum eo ad dies aliquot : breve, inquit, tempus, paucos dies, quousque quiescat ira. Nunc enim fervet indignatio ejus, neque patris habebit reverentiam, ira semel inundante, neque quantum fraternæ necessitudini debeat in mentem accipiet: sed unum hoc aget, ut furorem suum expleat. « Et mittens statim inde reducam » te. » Te, inquit, revocabo : abi igitur bona cum fiducia, te enim nuntiis eo missis reducam : nam de toto mihi certamen est, de utroque anxia sum, ne forte utroque priver. » Vide sapientiam matris, quæ a seipsa mota, imo Dei prædictioni etiam nunc serviens, illa consulit puero quæ Christus Discipulis suis consulebat, ne temere periculis se immiscerent, sed secessu insaniam male affectorum demulcerent : hoc igitur etiam illa filio consulit, primum ejus animo fiduciam indens ut discessum non ægre ferret; tunc deinceps, et causam honestam profectioni ejus excogitat, ita ut ne manifeste videatur propter fratris invidiam recedere, neve pater sciat veram peregrinationis causam, Esaü scilicet indignationem contra illum. « Et ingressa, inquit, » ad Isaac Rebecca, dixit : Gravis mihi vita est propter filias » filiorum Chet. Si acceperit Jacob uxorem de filiabus » terræ istius, ad quid mihi vita[1] ?

III. Considera quomodo honestum invenit obtentum. Quando enim nobis superna gratia cooperatrix est, et difficilia facilia fiunt, et gravia levia. Quia igitur et hæc habuit Deum sententiæ suæ annuentem, omnia quæ ad futuram dispensationem et ad salutem filii conducere poterant, suggessit ejus menti. « Gravis mihi, inquit, est vita mea

[1] Gen. XXVII, 46.

»propter filias filiorum Chet. Si acceperit Jacob uxorem » de filiabus terræ hujus, ad quid mihi vita? » Hic mihi significare videtur pessimos uxorum Esaü mores, quæ eis fuerint multæ amaritudinis causa. Etenim de Esaü superius narravit nobis divina Scriptura, quod acceperit a Chettæis et Evæis uxores, quæ exasperabant Isaac et Rebeccam. Hæc igitur in memoriam ei suggerere volens, ita fere loquitur : « Scis quomodo vitam meam exacerbarunt uxores Esaü, et quomodo propter illarum malitiam in omnes filias filiorum Chet male afficior, et propter illas omnem illam gentem exosam habeam; si igitur contingat et Jacob ex illis uxorem ducere, quæ mihi postea salutis spes? ad quid mihi tum vita? Nam si illas ferre non possumus, si etiam Jacob ex filiabus terræ hujus uxorem acceperit, actum est de vita nostra. » Quibus auditis Isaac, atque malitiæ illarum recordatus, « Advocans Jacob, benedixit eum, » inquit, et præcepit ei, dicens : Non sumes uxorem de » filiabus Chananæorum, sed surge et vade in Mesopota» miam, in domum patris matris tuæ, et accipe tibi inde » uxorem de filiabus fratris matris tuæ [1]. » Neque his contentus verbis, voluit et alacriorem eum reddere in peregrinatione, et eum iterum benedictionibus confirmat ac dicit. « Deus autem meus benedicet te, et augebit te, et » multiplicabit te, et eris in congregationes gentium, et » dabit tibi benedictionem Abrahæ patris mei, tibi et se» mini tuo post te : ut in hæreditatem accipias terram pere» grinationis tuæ, quam dedit Deus Abrahæ [2]. » Vide quomodo Justus prædicit ei omnia, ac bona ei viatica dat et solatia : prædicit enim ei reditum hæreditatemque terræ, futurum esse dicens ut non solum in multitudinem crescat, sed etiam congregationes gentium ex semine ejus egrediantur. Quæ ut audivit filius, implevit jussa patris, et

[1] Gen. XXVIII, 1, 2. — [2] Ibid. 3, 4.

profectus est in Mesopotamiam ad Laban matris fratrem. Et iterum, ut hoc didicit Esaü, nempe Jacobum benedictum fuisse a patre, et mandatum accepisse ne duceret uxorem ex filiabus Chananæorum, sed contendisse in Mesopotamiam, quasi corrigere volens erratum suum et placare patrem, « Addidit, inquit, et accepit uxorem ad duas » uxores suas, filiam Ismaël filii Abrahæ [1]. » Vidisti, dilecte, quanta prudentia filium suum Jacob e periculis amantissima mater eripuerit, speciosam obtendens peregrinationis causam, et neque Esaü malitiam prodens, neque patri causam manifestam reddens, sed et filio conveniens dans consilium, ut ex metu ad suam amplectendam sententiam adduceretur, dum etiam patri congruentem causam suggessit? Unde et Justus ejus dictis assensum præbens, viatico benedictionis instructum Jacob dimisit. Cæterum si placet, et non defatigamini, videamus quomodo peregrinationem obierit Jacob. Non parvum enim et hinc fructum accipere possumus, si attenderimus. Justorum enim conversatio et vita totius philosophiæ continet doctrinam. Vide igitur hunc juvenem, qui domi educatus, qui antea nunquam peregrinationis cujuspiam periculum fecerat, nunquam in extranea regione versatus fuerat, neque grave aliquid expertus erat, quomodo iter arripiat, et disce philosophiæ illius excellentiam. « Et egressus Jacob a fonte ju- » ramenti, profectus est in Charran, et occurrit loco, et » dormivit illic. Occidebat enim sol, et accepit de lapidi- » bus loci, et posuit ad caput suum, et dormivit in loco [2]. » Vidisti ineffabilem philosophiam? vidisti quomodo Veteres iter faciebant? Vir domi educatus, rursus enim ea dicam, tantoque assuetus famulitio : « Simplex enim erat, inquit, » et domi habitans : » peregrinaturus neque jumentis egebat, neque ministris, neque viaticis : sed apostolicum

[1] Gen. XXVIII, 9. — [2] Ibid. 10, 11.

morem imitatus, iter facit : et cum occumberet sol, ibi dormivit, ubi eum nox comprehendit. « Accepit, inquit, » lapidem, et posuit ad caput suum. » Vide pueri robur, lapide pro pulvinari usus est, et super pavimentum dormivit. Igitur quoniam bene moratam animam habebat, et virilem spiritum, ab omni sæculari vanitate liberum, admirabilem visionem illam meruit. Hoc enim more agit Dominus noster, quando videt animam bene affectam, præsentia non magni facientem plurimam sibi illius curam esse declarat.

IV. Vide igitur Justum illum in solo cubantem, et visionem videntem, imo visione Domini dignum habitum : dicit enim : « Obdormivit, et ecce scala erat firmata super » terram, cujus caput pertingebat in cœlum : et Angeli » Dei ascendebant et descendebant super eam. Dominus » autem innixus erat super eam, et dixit : Ego Deus Abra- » ham, et Deus Isaac patris tui : ne timeas [1]. » Considera, obsecro, hic eximiam curam clementis Dei. Quia videbat eum secundum consilium matris propter timorem fratris peregrinationem suscipere, et quasi erronem quemdam iter facere, solum atque ab aliis abstractum nullamque habentem consolationem ullo ex loco, sed totum in supernum auxilium projicientem : statim in ipso initio volens confirmare alacritatem ejus, ei apparet, ac dicit : « Ego » sum Deus Abraham, et Deus Isaac patris tui. » Ego et Patriarcham et patrem tuum in tantum splendorem evexi. Ne igitur timeas, sed crede me, qui implevi illis promissiones, et te mea cura et providentia dignaturum. Ne timeas ergo, sed confide : et omni timore depulso, crede iis, quæ a me dicuntur. « Etenim terram, in qua tu dormis, » tibi dabo et semini tuo, et erit semen tuum sicut arena » maris [2]. » Ne putes, inquit, quia in terram alienam nunc

[1] Gen. XXVIII, 12, 13. — [2] Ibid. 14.

vadis, privandum te terra, in qua natus es, ubi educatus, ubi adolevisti. Etenim tibi dabo eam et semini tuo, quod sicut arenam maris augeri curabo. « Et dilatabitur ad » mare, et africum, et septentrionem, et orientem : » hoc est, ubique propagabitur. « Et BENEDICENTUR in te omnes » tribus terræ, et in semine tuo [1]. » Vide quomodo jam omnia ei, quæ post longum tempus eventura erant, prædicit. Hic enim mos est omnium Domino, ut singulis quidem Justis se id facturum polliceatur, non autem continuo promissiones impleat, sed exerceat Justorum obedientiam et patientiam, atque sic multa cum liberalitate impleat promissa. Deinde ubi pollicitus est ei futura, cum indigeret Justus in rebus præsentibus non vulgari consolatione, vide quomodo benignus Dominus futura polliceatur, et per illa ipsa, quæ nunc in eum declarat, de illis fiduciam indit. Dicit enim : « Ne putes me hæc sola tibi polliceri : « Sed et » nunc tecum sum, custodiens te in omni via quo vadis [2]. » Ne igitur putes, inquit, te solum iter facere : me habebis itineris comitem, me habebis custodem in omni via, omnia tibi difficilia facilia reddentem. » Exinde magis augens consolationem, jam prædicit ei reditum ad sua. « Et re» verti faciam te, inquit, in terram hanc. » Ne formides, inquit, quasi in aliena terra versaturus : « Et reducam te » in terram hanc, et minime te derelinquam, donec fecero » omnia, quæ locutus sum tibi [3]. » Non despiciam te, neque te consilii inopem sinam : sed hæc quæcumque tibi promisi in opus adducam. Quomodo quis pro dignitate admirabitur et obstupescet divinam benignitatem et inæstimabilem indulgentiam? Vide enim quantum pondus promissionum dat Justo, et quomodo animum ejus erexit. Cogita item et Justi hujus gratum affectum, et quomodo post illas promissiones apud Laban viginti annis laboribus afflic-

[1] Gen. XXVIII, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid.

tus, non gravatim tulit, non segnior fuit tam diuturno tempore : sed omnia fortiter sustinuit, expectans promissionum tempus, et sciens non posse intercidere quæ a Deo dicta sunt : maxime si et nos afferre nostra studeamus, fidem et patientiam, et ita bene fidamus iis, quæ a Domino promissa sunt, atque si jam impleta essent. Hæc enim vera fides est, non attendere ea, quæ videntur, etiamsi omnino sint adversa promissioni, sed soli promittentis potentiæ confidere. Jam vero videamus Justi hujus gratum animum. « Et evigilavit, inquit, Jacob de somno suo, et » dixit : Dominus est in loco isto, ego autem nesciebam. » Et timuit, et dixit : Quam terribilis est locus iste ! Non » est hoc aliud, quam domus Dei : et hæc est porta cœli[1]. » Stupescens Justus propter magnam misericordiam Dei, timuit, inquit, et dixit : « Non est hoc nisi domus Dei, et » ista est porta cœli. » Hic locus mihi posthac pro domo Dei reputabitur. Tanta igitur visione dignus habitus, et cum ipsam, ut ita dicam, quasi cœli portam viderim, justum fuerit ut debitam hic gratiarum actionem Domino reddam et offeram. « Et surrexit Jacob, et accepit » lapidem, quem posuerat ad caput suum, et statuit eum in » columnam, et infudit oleum super summum ejus, et vo» cavit Jacob nomen loci illius, Domus Dei[2]; » aliud enim erat nomen loco antea. Postquam autem per visionem tam magna consecutus fuit, vocabulo memoriam loco inscribere vult, posterisque eum facere celebrem, lapide pro columna erecto, superfusoque oleo; verisimile enim est quod illud solum secum tulerit, utpote iter faciens, votumque offert benigno Deo, omni plenum philosophia.

V. Et si vultis, etiam ipsa audiamus verba : « Vovit enim » votum, dicens : Si fuerit Dominus Deus mecum, et cus» todierit me in via hac, qua ego ambulo[3]. » Quoniam di-

[1] Gen. XXVIII, 16, 17. — [2] Ibid. 18, 19. — [3] Ibid. 20.

xerat: « Ego tecum sum, et custodiam te in via hac, qua » ambulas: » propter hoc et ipse dicit: « Si illa mihi eveniant, quæ scilicet te daturum promisisti. » Deinde et petitionem affert, dicens : « Si dederit mihi Dominus panem ad man- » ducandum, et vestem ad tegendum[1]. » Non divitias, non abundantiam quamdam petivit, sed panem et vestem : et hanc ad contegendum corpus, illum vero in necessarium alimentum. Considera quomodo nobis apostolicum characterem petitione sua significavit, tanto sapientiæ studio plenus erat Justi animus. Nam id quod Christus dicebat; « Ne possideatis aurum, vel argentum, vel duas tunicas[2]; » hoc iste nondum a quoquam doctus, sed a seipso, et ab insito naturæ nostræ magistro didicit, et optavit a Domino suo præberi panem ad comedendum, et vestem ad tegendum. « Si hæc mihi fuerint, inquit, in terra aliena, et reduxerit » me Dominus salvum in domum patris mei, sicut promisit, » erit Dominus mihi in Deum, et lapis iste, quem erexi in » columnam, erit mihi domus Dei : et omnium quæ mihi » dederis, decimas tibi offeram[3]. » Vide Justi probum affectum : petebat quidem, at nihil pretiosum, sed panem et vestem : promittebat autem et sua Domino; gnarus quam certet muneribus, et quam nostras cogitationes retribuendo transcendat, aitque : « Et columnam hanc in » domum Dei habebo, et omnium quæ mihi a te suppedita- » buntur decimas dabo.» Vidisti mentem piam ac religiosam? nihil adhuc acceperat, et promisit se Deo decimas eorum, quæ sibi donanda erant, oblaturum. Ne simpliciter, dilecti, prætereamus quæ dicta sunt, sed æmulemur omnes hunc Justum : et nos qui in gratia, eum qui ante legem : et nihil temporale petamus a Domino. Neque enim expectat donec a nobis admoneatur, sed et non petentibus nobis largitur ea, quæ ad usum pertinent; « Oriri enim facit solem super

[1] Gen. XXVIII, 20. — [2] Matth. X, 9. — — [3] Gen. XXVIII, 21, 22.

» malos et bonos, et pluit super justos et injustos [1]. » Et credamus ei admonenti, et dicenti : « Quærite primum » regnum Dei, et hæc omnia apponentur vobis [2]. » Vides ipsum nobis etiam illa in domum præparavisse, et hæc in lucri et auctarii parte daturum se promittere ? Ne igitur ea, quæ tanquam auctarii loco accepturus es, quasi primaria pete : ne invertamus ordinem, sed quæramus illa sicut præcepit, ut et his, et illis frui liceat. Ea enim de causa in orationis nostræ verbis limites et regulas nobis Dominus præscripsit, quatenus petenda sint temporalia. Verba illa jubet nos dicere, quæ omni philosophia sunt referta : « Panem » nostrum quotidianum da nobis hodie [3] : » diei alimentum inquit. Id quod Justus iste, tametsi nihil horum audierat, precatus est, dicens : « Si dederit mihi Dominus panem ad » comedendum, et vestem ad tegendum. » Ne igitur temporale aliquid aliud ab eo petamus. Indignum enim valde est a tam liberali et tanta virtute præstanti hujusmodi petere, quæ cum præsenti vita dissolvuntur, et magnam vicissitudinem et mutationem experiuntur. Id genus enim sunt humana omnia, sive divitias dixeris, sive potentiam, sive humanam gloriam : sed petamus semper manentia, sufficientia, vicissitudinis nescia. Et scientes Domini nostri bonitatem, nihili pendamus præsentia, sed omne nostrum studium in cœlestium desiderium transferamus. Nam si « Solem suum oriri facit super malos et bonos, et pluit su» per justos et injustos, » multo magis abstinentes a malitia, et injustitiam fugientes non despiciet : sed multa dignos ducet providentia, et sua sollicitudine omni tempore dignabitur. Id scientes, dilecti, ne increduli simus divinis pollicitationibus, neque contraria iis, quæ ille jussit, faciamus. Enimvero quantum ad ea, quæ nunc a nobis fiunt, nihil ab infidelibus differimus. Quando enim ipse quidem futura

[1] Matth. v, 45. — [2] Id. vi, 33. — [3] Ibid. 11.

nobis promittit, nos autem nolumus fidere illius promissionibus, sed præsentibus sumus affixi, quod aliud incredulitatis indicium adhuc requiritur, rebus ipsis tam clara voce attestantibus? et rursum Christo jubente nos nihil a se petere fragilium horum et temporalium, sed potius illa postulare; nos ei repugnantes, quæ petere prohibuit, illa quærimus : et quæ jussit quæri, illa non quærimus. Et hæc facientes, et tam pigre segniterque nostra instituentes, et exacerbantes mitem et humanum Dominum, quasi obliti eorum, quæ nos fecerimus, causam quærimus ejus erga nos indignationis, et quare nos sæpe despiciat, cum in varias incidimus tentationes, et non cogitantes peccatorum nostrorum magnitudinem, nosmetipsos ultro decipimus. Idcirco obsecro ut, iis omnibus repulsis, nihil saluti nostræ præferamus. « Quid enim prodest homini, si totum mun» dum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur[1]? » Et supervacuas divitias jam evacuemus in pauperes, magnumque sapientiæ studii specimen in omnibus exhibeamus, vanam gloriam despicientes, humanum fastum conculcantes, et omne charitatis studium alii in alios mutuo impendentes : ut et præsentibus et futuris bonis perfrui mereamur, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre, et sancto Spiritu sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. XVI, 26.

HOMILIA LV.

Et dixit Laban ad Jacob : Quoniam frater meus es tu, non servies mihi gratis, dic mihi quæ merces tua [1].

I. Satis heri, ex præludiis peregrinationis Justi, edocti sumus quanta fuerit ejus philosophiæ magnitudo, propter quam causam tantam promissionem a Deo consecutus est. Iterum autem per preces et votum, quæ fecit universorum Domino, sufficientem doctrinam nobis omnibus dedit, si vellemus ad imitandam virtutem illius excitari. Etenim admiratione dignum est, quomodo virtutem sciens promittentis, et audiens magnitudinem sibi promissorum, neque sic magnum aliquid et sublime postulare attentaverit : sed illa duntaxat petiit, quæ audistis heri, nempe ea, quæ ad quotidianum alimentum sibi sufficere possint, et vestimentum ad corpus tegendum : et promittit si, reditum sibi in sua concedat Deus, sicut sibi promiserat, daturum se illi omnium, quæ ab eo accipiet, decimas : per omnia monstrans religionem suam, et ipsum ascribens omnium Largitorem; docetque nos ut ei tantum habeamus gratiam. Noverat enim Justus ineffabilem ejus benignitatem, hoc conjectans ex iis, quæ in patrem suum exhibuerat, sciebat eum sibi magnam abundantiam concessurum esse : et horum quidem ipse nihil petit a Domino, neque vult de iis precari; sed cum decimas omnium daturum se pollicetur, ostendit quantum in omnibus confidebat ejus potentiæ, qui promiserat. Propterea et ipse, quando cum eo loquebatur,

[1] Gen. XXIX, 15.

dicebat : « Ego sum Deus Abraham et Isaac patris tui, ne » timeas [1]. » Cogita, inquit, et Patriarcham quasi peregrinum et ignotum in terram hanc advenisse, et in tantam venisse gloriam, ut omnium ore celebretur. Cogita item et patrem tuum, in extrema senectute patri suo natum esse, atque ita opibus auctum fuisse ut invidiosus fieret indigenis. Eadem igitur et ipse expecta, omnemque timorem et anxietatem deponens, peregrinationem obi. » Hæc secum cogitans Justus, non ad præsentem respiciebat statum : nihil enim omnino secum afferebat; quomodo enim potuisset qui solus erat, et iter facere cogebatur? Sed jam fidei oculis non multo post futuram prævidens abundantiam, suam declarabat gratam voluntatem : et qui nihil adhuc acceperat, vovet, digniorem fide existimans promissionem Domini, quam rerum possessionem. Neque enim ita fidere debemus his, quæ in manibus habemus et videmus, ut promissionibus Dei, etiamsi non eveniant statim primo tempore. Justus igitur sumpta iis, quæ Deus dixerat, fiducia maxima, peregrinationem obiit. Quo pacto enim non fisurus esset, cui dictum erat : « Ecce ego tecum sum, custo» diens te in omni via, qua iturus es : et multiplicabo se» men tuum, et reducam te iterum in terram hanc : et non » te derelinquam [2], » usquequo compleantur promissa omnia? Verum, ut heri dixi, cogita et omnipotentem Dei sapientiam, et Justi illius magnam patientiam et gratum animum. Surrexit enim post promissiones illas, et in Charran contendit. Et iterum agit ut peregrinus et vagus, et in omnibus divina gratia fruitur, benigno Deo ipsi viam ubique parante, et suam promissionem adimplente. Qui enim dixerat : « Tecum sum, custodiens te in omni via, qua iturus es, » is duxit Justum ad fontem aquæ, ubi aquabant pastores terræ incolæ : a quibus cum interrogasset de Laban fra-

[1] Gen. XXVI, 24. — [2] Id. XXVIII, 15.

tre matris suæ, et didicisset omnia, quæ circa illum gerebantur : deinde cum et hujus filiam, et greges oculis spectasset, videretque indigenas non sufficere ut lapidem a fonte ipsi amoverent et aquarent oves, accurrit, et id quod illi facere non valebant, ipse superno auxilio roboratus, præveniens beneficiis Laban, amovit lapidem et adaquavit oves, quas pascebat Rachel. Dein ubi osculatus est puellam, et significavit quis esset, et unde venisset, mansit ipse apud fontem. Verum quia Deus erat, qui Justo disponebat omnia, hic et puellam excitavit ut celeriter curreret, atque hæc annuntiaret patri, qui frater erat hujus matris, narraretque beneficium, quod ab eo præstitum esset et in ipsam et in greges, et se neque peregrinum esse, neque ignotum, sed sororis filium. Considera, obsecro, dilecte, divinæ Scripturæ diligentiam, quomodo nobis omnia manifeste recenseat, docendo nos mores Veterum, et quantæ in excipiendis hospitibus fuerint alacritatis. Nam ut puellæ indicaret alacritatem, non simpliciter dixit eam abiisse et annuntiasse quæ facta fuerant, sed cucurrisse, hoc est, magno cum gaudio. Deinde et de Laban, qui pater illius erat, dicit quod, auditis his a virgine, cucurrerit et ipse in occursum Jacob, et osculatus sit eum, et induxerit in domum suam.

II. Postquam autem Laban omnia diligenter didicit ab eo, « Dixit, inquit, ei : Ex ossibus meis et ex carne mea es » tu [1]. » Sororis, inquit, meæ cum sis filius, nihil aliud quam caro nostra es et frater noster. « Et erat cum eo, » inquit, ad mensem dierum [2]. » Dein quasi in domo propria apud eum impavide et ab omni cura liber agebat. Cæterum quoniam Deus erat, qui omnia ad utilitatem hujus Justi dispensabat, et in omnibus ei suam præbebat cooperationem, ipse alacritatem Laban excitavit : et videns viri

[1] Gen. XXIX, 14. — [2] Ibid.

mansuetudinem, dicit ei : « Quoniam enim frater meus es » tu, non servies mihi gratis : dic mihi, quæ merces tua » sit [1]. » Vide quomodo ipse quidem petebat nihil, Laban autem a se hoc proponit Justo. Et attende, obsecro, quomodo cui divina manus assistit, ei omnia feliciter succedant. « Non servies mihi, inquit, gratis : indica mihi quæ » merces tua sit. » Quamvis Beatus ille magnæ charitatis loco haberet vel simpliciter quotidiano alimento frui, multamque pro eo gratiam redderet : verum quia miram humanitatem præ se ferebat, ideo Laban mercedem ei pollicetur, quam ipse proposuerit. Quid igitur Justus ? Vide, obsecro, et hic excellentem ejus sagacitatem, et quomodo nullam congregandarum opum habuerit curam. Non enim sicut mercenarius aliquis cum Laban convenit, et operam suam exquisitiore mercede locat, et aliud quid petit : sed memor matris et præceptorum patris, et mirificam continentiam præ se ferens, dicit Labano : « Serviam tibi septem annis » pro Rachel filia tua juniore [2]. » Hanc enim mox ut apud fontem vidi, amavi. » Et vide benevolentiam viri, sibi ipsi et tempus præscribit, et tanto tempore sufficiens argumentum suæ continentiæ præbet. Et quid admiraris, dilecte, audiens eum septem annis se serviturum promisisse pro dilecta puella ? Ut enim ostendat nobis Scriptura, quomodo amor magnus et laborem et temporis longitudinem succidit, et ut breve videretur effecit, dicit : « Et servivit » Jacob pro Rachel annis septem, et erant coram eo quasi » dies pauci, eo quod ipse illam diligeret [3]. » Septem, inquit, anni pauci dies videbantur ob ingentem erga puellam amorem. « Quando enim quis sauciatur charitatis desiderio, nihil difficile spectat ; sed id quod fuerit plenum periculis et multa miseria, leviter fert, ad hoc unum respiciens, quomodo suo potiatur voto et desiderio. Audiamus nos

[1] Gen. XXIX, 15. — [2] Ibid. 18. — [3] Ibid.

ignavi et supini, ingratum erga Deum animum exhibentes. Nam si Justus ille propter puellæ amorem septennium servire, ferreque pastoralium laborum ærumnas decrevit, et non sensit vel labores, vel temporis longitudinem : sed omnia ei levia et facilia videbantur, expectationeque et spe fruendi fultus, ita ut dies paucos longum illud tempus putaret : qualem nos habebimus excusationem, qui non pari studio erga Dominum nostrum et benefactorem et curatorem, et qui nobis sit omnia, afficimur? Sed ubi proponitur lucrum temporale, omnia alacriter sustinere volumus, etiamsi quid laboriosum sit, et valde ærumnosum et sordidum, et pœnam in præsenti et futuro sæculo præbens : propter nostram autem salutem, et ut supernum nobis favorem conciliemus, remissi et supini et dissoluti videmur. Et qualis nobis erit venia, qualisve excusatio sic negligentiæ deditis, qui neque quantum Beatus ille in puellam declaravit amorem, tantam in Deum charitatem habemus : idque cum tanta possimus numerare beneficia in nos collocata, et quæ quotidie collocantur? Sed etsi nos tam ingrati sumus, non ita certe beatus Paulus, qui tam fervebat et ignitus erat charitate in Deum, ut verba illa tanto animo digna loqueretur et clamaret, dicens : « Quis nos separabit a charitate Christi[1]? » Vide dictionis emphasim, et latentem vim : vide amoris violenti fervorem, vide charitatem incensam. « Quis nos separabit? Quid, inquit, est, quod possit nos a charitate Dei separare : quid inter visibilia, quid inter invisibilia? »

III. Deinde volens et particulatim omnia enumerare, et omnibus nobis manifestum facere insuperabile desiderium, quod erga Dominum possidebat, subdidit dicens : « Tribulatio? an angustia? an fames? an persecutio? an nuditas? an periculum? an gladius[2]? » O animam, insania,

[1] Rom. VIII, 35. — [2] Ibid.

quæ continentiæ mater est, furentem! Quid, inquit, ex iis quæ nobis inferri possunt, nos avocare a charitate, quæ est in Deum, poterit? Afflictiones quotidianæ? minime. Angustiæ? neque illæ. Num persecutiones? neque illæ. Sed quid? num fames? num nuditas? num pericula? Verum quid dico famem, et nuditatem, et pericula? num gladius? ne mors quidem ipsa, si infligatur, hoc poterit efficere? id enim prorsus impossibile est. Nullus alius sic dignatus est diligere Dominum, ut beata illa anima. Quasi enim liberatus a corpore, et sublimis factus, ut sic dicam, neque super terram ambulare se putans, ita loquitur. Amor enim in Deum et succensa charitas mentem ejus a sensibilibus ad spiritualia transtulit, et a præsentibus ad futura, et a visibilibus ad non visibilia. Talis enim res est fides et charitas in Deum. Et ut discas magnum ejus cordis affectum, vide eum, qui sic Dominum dilexit, et in ejus charitatem exarsit, fugari, persecutionem pati, flagellari, innumera gravia ferre, et dicere : « In laboribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter : a Judæis quinquies quadragenas una minus accepi : ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis in falsis fratribus, in labore et ærumna [1] : » et talia patiens, gaudebat et exultabat. Sciebat enim, et argumentis multis certus erat labores præsentes maxima sibi præmia conciliare, et pericula coronas parere. Nam si Jacob propter amorem in Rachelem quasi pauculos dies septennium putabat : multo magis Beatus ille omnia nihili faciebat, succensus simul amore in Deum, et propter Christum dilectum omnia ferens. Studeamus igitur, obsecro, et nos diligere Christum. Nihil enim aliud, inquit, Christus requirit a te, quam ut ipsum

[1] 2 Cor. XI, 23, 27.

diligas ex toto corde, et facias mandata ejus. Qui enim diligit sicut oportet Deum, manifestum quod et mandata ejus implere nitatur. Quando enim quis erga aliquem fraterne afficitur, omnia facere studet, ut dilectum attrahere possit in amorem suum. Et nos quoque, si Dominum sincere dilexerimus, mandata ejus implere, nihilque eorum, quæ exacerbare poterunt dilectum, facere studebimus. Hoc fuerit regnum cœlorum, hoc bonorum fruitio; hoc infinita bona continet, si germane et sicut oportet eum dilexeris : illum autem sincere diligimus, si propter charitatem in eum, et erga conservos multam exhibeamus dilectionem. « In his enim duobus mandatis, inquit, universa » lex et Prophetæ pendent : » nempe ut « Diligas Dominum » Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex » omnibus viribus tuis, et proximum tuum sicut teipsum [1]. » Hæc omnium virtutum summa, hoc fundamentum. Simul enim cum charitate in Deum, ingreditur dilectio proximi. Nam qui Deum diligit, non despiciet fratrem : neque opes pluris, quam membrum suum, faciet, sed magnam præ se feret benignitatem, memor ejus qui dixit : « Qui fecerit ali» quid uni horum minimorum, mihi fecerit [2]. » Et cogitans propter ministerium in conservum, Deum ipsum esse, qui, ut sibi præstitum officium ascribat, magna cum alacritate omnia operabitur, magnamque liberalitatem exhibebit circa eleemosynam : non ad utilitatem respiciens pauperis, qui apparet, sed ad magnitudinem ejus, qui promisit se habiturum perinde ac si sibi facta essent, quæcumque illi facta fuerint. Ne igitur prætereamus simpliciter, oro, lucrum nostrarum animarum, et remedium nostrorum vulnerum. Hoc enim, hoc maximum pharmacum ita curabit et abolebit ulcera animarum nostrarum, ut neque vestigium, neque cicatrix aliqua apparitura sit : id quod in cor-

[1] Matth. XXII, 37-40. — [2] Id. XXV, 40.

poris vulneribus non est possibile. Nam licet quis millies cataplasmata accepta a medicis superponat, necesse est cicatricem in corpore manere, et merito : corpus enim est quod curatur. Hic autem quia anima est quæ curatur, quando quis bonam suam voluntatem declarat, multam in melius mutationem accipit : et sic omnia ulcera depellit, ut ventus vehemens pulverem deturbat. Atque horum omnium exemplis plenæ sunt Scripturæ. Ita Paulus Apostolus factus est ex persecutore, et qui prius impugnabat Ecclesiam, postea factus est ejus pronubus.

IV. Vidisti quanta rerum vicissitudo? vidisti quanta transmutatio? Sic et latro, qui multa fecerat homicidia, in uno temporis puncto, propter pauca illa verba ita omnia abluit peccata, ut audiret a Domino : « Hodie mecum eris » in paradiso [1]. » Sic et Publicanus, qui percusserat pectus, et sua peccata confessus erat, descendit justificatus magis, quam Pharisæus [2]. Verum omnes hi animæ suæ bonum affectum declararunt, et priora confessi peccata, remissionem obtinuere. Videamus autem et hujus mandati robur, et quantam abundantiæ vim possideat larga eleemosyna, ut cum didicerimus lucrum, quod inde nascitur, alacriter eam largiamur. Forte enim tanta ejus est potestas, ut non solum peccata purgare, sed et mortem fugare valeat. Et quomodo? Ego dicam. Et quis, dicet aliquis, eleemosynam faciens, superior morte factus est? sane omnes videmus sub mortis tyrannidem venisse. Ne turberis, dilecte, sed rebus ipsis disce quomodo eleemosynæ vis et mortis vicit tyrannidem. « Tabitha erat mulier, cujus nomen, si quis in» terpretatur, dicitur Dorcas : hæc quotidie dabat operam, » ut colligeret ex eleemosyna divitias. Et vestiebat, inquit, » viduas, et alios omnes sumptus eis præbebat. Factum est » autem ut infirmata ipsa moreretur [3]. » Sed vide quomodo hæ,

[1] Luc. XXIII, 43. — [2] Id. XVIII, 13. — [3] Act. IX, 36, 37.

quæ ab illa curabantur, et quas vestiebat, beneficam opportune remunerarint « : Stantes circa Apostolum, monstra- » bant, inquit, ei vestes, et cuncta quæ faciebat, cum adhuc » in humanis ageret, Dorcas [1] : » et alumnam requirebant, lacrymas profundebant, et ad magnam miserationem Apostolum provocabant. Quid igitur beatus Petrus? « Genibus » positis, inquit, oravit, et conversus ad corpus, dixit : Ta- » bitha, surge. Illa autem aperuit oculos suos, et ut vidit » Petrum, resedit. Data autem ei manu, erexit eam, et ac- » cersitis sanctis et viduis, commendavit illis eam vivam [2].» Vidisti virtutem Apostoli, imo operantis per eum Domini? vidisti quanta retributio beneficentiæ in viduas, etiam in præsenti? Quid enim tantum, quæso, præbuit illa viduis, quantum illæ ei rependerunt? Vestes præbuit et alimenta, sed illæ ad vitam hanc reduxerunt, et mortem ab ea fugarunt : imo non illæ, sed clemens Dominus noster propter curam, quam illis impenderat. Vidistis pharmaci potentiam, dilectissimi? Hoc omnes nobis ipsis paremus : neque enim sumptuosum est, quamvis tantæ sit virtutis, sed et vili emitur, nec multo sumptu indiget. Magnitudo enim eleemosynæ non in multitudine pecuniarum vel opum sita est, sed ex alacritate dantium judicatur. Propter hoc et qui potum aquæ frigidæ dedit, acceptus est [3] ; necnon ea, quæ duo minuta in corbonam misit [4], ut discamus ubique rectam mentem requiri ab universorum Domino. Fieri potest ut qui parum habet, magnam præ se ferat liberalitatem, si magna valet alacritate, et qui multa possidet, minor videatur iis, qui parum habent, propter sordidi animi tenacitatem. Effundamus igitur, quæso, facultates nostras in egenos mente liberali, ex iis quæ nobis Dominus dedit : et quæ ab eo data sunt, ipsi iterum demus, ut sic iterum nostra cum lucro fiant. Tanta enim ejus est liberalitas, ut licet acci-

[1] Act. IX, 39. — [2] Ibid. 40, 41. — [3] Matth. X, 42. — [4] Marc. XII, 42, 43.

piat de iis, quæ ipse dedit, non putet tamen propria se accipere, sed magna munificentia nobis ea redditurum se pollicetur, tantum si nos quæ nostra sunt facere velimus, et sic pauperibus erogemus, quasi deponentes ea in manus Domini : scientes quæcumque acceperit manus illa, ea non solum reddituram, sed multiplicata nobis iterum largituram, suæ liberalitatis gloriam declarantem. Et quid assero, ea reddere multiplicata ? manus illa non ea solum reddit, sed cum illis regnum cœlorum donat, et celebrat, atque coronat, innumeraque bona largitur, modo ex iis, quæ ab ipso data sunt, parvum quiddam inferre voluerimus. Num grave aliquid et onerosum a nobis requirit ? Ea, quæ abundant et supervacanea sunt nobis, necessaria nobis facere vult, et quæ frustra et in vanum in promptuariis reposita sunt, ea vult a nobis bene distribui, ut occasione accepta, hinc nos splendide coronet. Festinat enim et urget, atque omnia facit et molitur, ut dignos nos reddat iis, quæ ille promisit.

V. Ne igitur, quæso, nos ipsos privemus tantis bonis. Nam si laboriosi agricolæ penum suum evacuant, et semina terræ concredunt, et olim collecta dispergunt, idque cum voluptate faciunt, spe majora recipiendi se solantes : et quamvis sciant sæpe aëris intemperiem, nonnunquam et terræ sterilitatem aliaque multa accidentia, ut locustarum exercitum, et rubiginis incursum, expectationem suam fefellisse; attamen bona spe sese alentes, ea quæ in promptuariis collecta sunt, terræ concredunt : multo magis nos quæ absque usu recondita sunt, dispergere in pauperum usus et educationem convenit, ubi nunquam spes eluditur, neque timenda aliqua terræ sterilitas. Dicit enim : « Dispersit, dedit pauperibus ; » sed audi etiam quæ secuntur : « Justitia ejus manet in sæculum sæculi[1]. » O mi-

[1] Psal. cxi, 9.

rabilem sementem ! Brevi tempore distribuit, et in perpetua sæcula justitia ejus permanet. Quid hoc beatius unquam fuerit ? idcirco oro ut justitiam, quæ ex eleemosyna est, nobis acquiramus, ut et de nobis dicatur : « Disperserunt, dederunt pauperibus, justitia eorum manet in sæculum sæculi. » Postquam enim dixit : « Dispersit, dedit, » ne putes dispersa periise, ideo statim subdidit : « Justitia ejus manet in sæculum sæculi. » Illis, inquit, dispersis, justitia maneat inexpugnabilis, et in omne sæculum se extendat, nunquam finem habitura. Atque cum eleemosyna etiam alias virtutes diligenter curemus, et affectiones carnis reprimamus, et eliminemus ex anima omnem illicitam concupiscentiam, omnem malam cogitationem, iram, indignationem, invidiam; et ornemus omnibus modis animæ pulchritudinem, ut claritate pulchritudinis ejus conciliemus nobis cœlorum Dominum, et apud nos habitare dignetur. Nam ubi viderit animæ venustatem, statim adveniet. Dicit enim : « Super quem alium respiciam, quam super mansuetum et quietum et humilem, et trementem sermones meos[1] ? » Vidisti quomodo nos docuit omnes spirituales colores, quibus animæ pulchritudo potest decorari ? « Super mansuetum, inquit, et quietum, et humilem. » Deinde quod hæc omnia efficit, addidit : « Et trementem sermones meos. » Quid est, « Trementem sermones meos ? » obedientiam Dei mandatis per ipsa opera implentem, quod et alibi dicit : « Beatus qui timet omnia propter pietatem[2]. » Nam si nos, cum videmus famulum, qui mandata nostra cum diligentia timoreque multo ac tremore implere curat, majorem erga illum declaramus benevolentiam et commiserationem : multo magis bonus Dominus erga nos id declarabit. Propter hoc dicebat : « Super illum respiciam mansuetum et quietum et trementem sermones meos. »

[1] Isaï. LXVI, 2. — [2] Prov. XXVIII, 14.

Tremamus igitur, oro, et cum magno timore sermones ejus impleamus; nam ejus sunt sermones nobis ab illo tradita mandata, et cum didicerimus quæ illi placent, et quæ probat, ea obeamus, et tales fieri studeamus; quietem, mansuetudinem, humilitatem magnam exhibeamus, et omnia, quæ ab eo mandata sunt, cum reverentia et timore adimpleamus, ut cum approbarit affectum mentis nostræ, placatus nostra obedientia, respicere etiam super nos dignetur. Quod si nobis continget, erimus per omnia securi; dicit enim: «Respiciam,» hoc est, providentia mea dignabor, manum porrigam, in omnibus auxiliator ero, ubertim in eum meam liberalitatem profundam.» Hæc igitur omnia faciamus, obsecro, ut respiciat super nos Dominus, quo et præsentem vitam absque tristitia transigamus, et futura bona consequi possimus, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, simul et Spiritui sancto sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LVI.

Dixit autem Jacob ab Laban: Da mihi uxorem meam: impleti sunt enim dies, ut ingrediar ad eam[1].

I. Heri a dilectione Jacob, quam erga Rachelem exhibuit, ad Pauli charitatem et magnitudinem amoris, quem erga Christum gerebat, transeuntes, quasi ab impetuoso quodam torrente rapti, non potuimus ad seriem et contextum sermonis regredi. Ideo, si placet, hodie sequentia aggressi, ea quæ tunc relicta sunt impleamus: ut ex iis,

[1] Gen. XXIX, 21.

quæ hodie dicuntur, percepta utilitate aliqua, domum repetamus. «Igitur postquam impletus est septem annorum »numerus, et fuerunt, inquit, coram Jacob quasi dies »pauci tot anni ob amoris vehementiam, dixit ad Laban: »Da mihi uxorem meam, impleti enim sunt dies mei, ut »ingrediar ad eam. Congregavit autem Laban omnes vi»ros loci, et fecit nuptias: et factum est vespere, et acce»pit Laban Liam filiam suam, introduxitque eam ad Ja»cob [1].» Vidisti cum quanta olim honestate nuptias egerint? Audite qui satanicas pompas admiramini, et statim ab initio nuptiarum honestatem dedecore afficitis. Num tunc tibiæ? num tunc cymbala? num tunc choreæ diabolicæ? Quare enim, dic mihi, tantum statim ab initio damnum inducis in domum tuam, et eos, qui in scenis et orchestris operam locant, vocas, ut cum intempestivo sumptu virginis lædas continentiam, et juvenem impudentiorem facias? Optabile enim et arduum erat, absque illis fomitibus illam ætatem potuisse moderate ferre tempestatem affectionum: cum autem et hæc accedant, tam quæ videntur, quam quæ audiuntur, dum majus accenditur incendium, et fornax concupiscentiarum magis inflammatur, quomodo non pessum it adolescentis anima? Hinc enim omnia pereunt et corrumpuntur; quia ab initio castitas eorum, qui inter se conventuri sunt, oppugnatur, et sæpe primo die juvenis oculis videns incontinentibus, telo diabolico in anima vulneratur et puella per ea, quæ audit et videt, captiva fit, et ab eo die postea crescunt vulnera, majusque fit malum. Etenim illinc statim et mutuam concordiam dilacerant, et amorem debilitant. Quando enim ille mentem ad aliam vertit, hinc et inde dividens animum, a diabolo ipsos ductus, multa amaritudine domum implet. Quod si et illa comperitur ita affecta esse, ex ipsis funda-

[1] Gen. XXIX, 20-23.

mentis omnia, ut ita dicam, subvertuntur: postea alter ab altero occultatur, et ille quidem suspiciose observat uxorem, et similiter illa virum. Atque ubi oportebat concordiam esse et copulam, quique debebant esse caro una; «Erunt enim, inquit, duo in carnem unam [1]; » hi in tanta vivunt dissensione, quasi sejuncti essent. Diabolus enim subingressus tantam in eis perniciem operatur, ut quotidianæ pugnæ inter eos nascantur, et a malis nunquam habeant quietem. Quid enim quis dixerit quomodo postea a famulis contemnantur, quomodo a vicinis rideantur, quam fœda operentur? Nam sicut quando gubernatores inter se dissident, etiam qui navi vehuntur, una periclitantur, ac timent ne cum navi submergantur: ita et hic, si discordes sint vir et mulier, consequens est omnes, qui apud illos sunt, participes esse malorum. Propterea oro ut hæc omnia prævidentes, consuetudinem ne sectemini. Scio enim multos receptum morem obtendere, neque patienter ferre ut hæc a nobis dicantur: attamen necesse est ut nos utilia dicamus, et quæ illos a futuro supplicio liberent. Ubi enim tantum animæ damnum, qua de causa mihi consuetudinem prætexere audes? Ecce enim et ego tibi consuetudinem meliorem objicio, quæ apud Veteres erat, quando nondum tanta piæ religionis erat agnitio. Et ne justum hic Jacob tantum cogites, sed et Laban adhuc idolorum cultui deditum, nec vel minimam veræ religionis notitiam habentem, et tamen tantam præ se ferentem philosophiam. Neque enim hoc honestas ejus erat, qui ducturus puellam, sed patris eam tradentis. Ideo et illum feci sermonem, non ad sponsos tantum spectans, quantum ad parentes, et ad patrem, qui virginem locat. Quomodo enim non absurdum, si nos, qui tantam accepimus misericordiam, et tam terribilium ineffabiliumque sacramentorum participes

[1] Gen. II, 24.

sumus, hac in re inferiores simus Labano, qui cultui idolorum adhuc erat deditus? Annon audis Paulum dicentem sacramentum esse nuptias, et imaginem dilectionis Christi, quam erga Ecclesiam exhibuit[1]? Ne igitur confundamus nos ipsos, et honestatem nuptiarum corrumpamus. Nam si quidem bonum et utile fuerit consilium, etiamsi non sit consuetudo, fiat: sin damnosum et perniciosum est id quod a vobis efficitur, etiamsi consuetudo sit, rejiciatur. Nam si hoc admiserimus, et fur et adulter et quantumvis malus alius consuetudinem obtendet: at nullum hinc illis lucrum est vel venia, sed major potius accusatio, quod malam consuetudinem superare non valuerint.

II. Si enim voluerimus vigilare, et curam habere nostræ salutis, possumus et a mala consuetudine desistere, et in bonam consuetudinem nos reducere: sicque posteris nostris non parvam dabimus occasionem eadem imitandi, et accipiemus etiam nos mercedem eorum, quæ ab iis aguntur. Nam qui initium bonæ viæ præbuerit, hic auctor est eorum, quæ et ab aliis recte fiunt, et duplicem recipiet mercedem, tam pro iis, quæ ipse recte facit, quam quibus alios in optimam illam inducit philosophiam. Ne prætexatis, obsecro, frigida et ridicula verba hæc, dicentes legitima quædam esse hæc, et propterea impleri oportere. Non enim hæc legitimum faciunt conjugium, sed si secundum leges Dei cum castitate et honestate fiat conventus, et si concordia magna cohæreant ii, qui conveniunt. Noverunt hoc etiam externæ leges, et audies eos, qui his studuerunt, dicere conjugium nihil aliud constituere quam consuetudinem. Ne igitur divinas leges cum humanis transgrediamur, nec præferamus diabolicas leges et perniciosam hanc consuetudinem. Illius enim lex sunt hæc, qui gaudet de interitu nostro. Quid igitur hac consuetudine magis ridiculum,

[1] Ephes. v, 32.

quando vir et uxor innumeris convitiis et scommatis a servis nulliusque pretii hominibus incessuntur, ac nemo est qui increpet: sed licet cuivis volenti ad vesperam omnia loqui, et convitia jacere in sponsum et sponsam? Et in alio die si quis conaretur ita salibus mordere, periclitaretur, ad tribunal abduceretur et puniretur. Tunc autem quando plurimam oportebat esse reverentiam, majoremque honestatem et castitatem, tanta obscœnitate implentur omnia illa, ut probabile sit, diabolo duce, hæc omnia inventa esse. Verum ne ægre feratis, oro: non enim absque causa in hunc sermonem digressi sumus, sed curam habens vestræ salutis et honestatis, vellem optimam hanc mutationem fieri, vosque optimæ hujus consuetudinis esse duces. Nam si solum principium et via fiat operis, paulatim uno alterum laudabili hac æmulatione æmulante, omnes laudatores habebitis, et non tantum qui civitatem incolunt, imitabuntur optimam hanc innovationem, sed et eos, qui procul habitant, conciliabitis, et imitatores vestros constituetis: atque insuper longe ampliorem a Deo reportabitis coronam, quod propter Dei timorem et ejus mandatum, diabolicam hanc superaveritis consuetudinem. Sed quod suscepturi sitis magna alacritate hoc nostrum consilium, et opere impleturi, valde confido. Videns enim vos magna cum voluptate audire ea, quæ dicuntur, id ex applausu et laudibus conjecto vos etiam operibus idem ipsum comprobaturos esse: propterea contentus dictis, ad contextus seriem regrediar. « Et facta est, inquit, vespera, et accepit Laban Liam filiam suam, et introduxit eam ad Jacob. » Ne obiter etiam hoc prætereamus: nam hic quoque multa considerari possunt: primum simplicitas Jacob, et quomodo ab omni malitia alienus deceptus sit: secundum, quod tanta facilitate omnia fiant, et nusquam lampades, choreæ, facesque præter usus necessitatem: ita ut et decep-

tio Laban locum habuerit. Possumus autem et hic videre quomodo Laban magna affectione dilexerit Jacob. Hoc enim commentus est, ut diutius apud se Justum retineret. Sciebat quidem quod alterius amore flagraret, atque si voti compos fieret, non eligeret posthac servitutem propter Liam sustinere, nec vellet cum eo habitare: et propterea quia vidit Laban virtutem viri, et cogitavit se non aliter eum vincere et persuadere posse, ita eum decepit, imposuit, et dedit ei Liam cum Zelpha ancilla. Deinde cum argueretur a Justo quod eum decepisset, honestam attulit excusationem. Nam postquam dixit Jacob: «Quare » mihi hoc fecisti? nonne propter Rachel servivi tibi? et » quare decepisti me [1]. » Quid ergo Laban? « Non est sic » in hoc loco ut elocetur junior priusquam major natu. » Perfice igitur hebdomadam istius, et dabo tibi etiam » hanc pro labore et opere, quod operaberis apud me ad- » huc annis septem [2]. » Vides illum ea de causa hæc omnia commentum esse. Nam quia vidit amorem, quem erga puellam habebat, inquit: «Ne putes injuria te affici: quoniam hæc apud nos lex est, ut primum nuptiis tradatur major natu; propterea hoc quidem factum est: accipies autem et hanc, quam amas, si similes septem annos pro ea servieris.» Quibus auditis, Justus omnia prompto animo suscepit. Et post hos alios annos septem, dedit, inquit, Laban Rachel filiam suam ei uxorem.

III. Vides iterum nuptias fieri cum magna honestate. Sed audiens eum accepisse majorem natu, et postea minorem, ne turberis; neque secundum statum qui nunc est, opera quæ tunc facta sunt judices. Tunc enim, quia principia erant, permissum fuit cum duabus vel tribus vel pluribus uxoribus misceri, ut humanum genus propagaretur. Nunc vero, quia per Dei gratiam humanum genus valde

[1] Gen. XXIX, 25. — [2] Ibid. 26, 27.

multiplicatum est, virtus quoque incrementum accepit: adveniens enim Christus, et virtutem in hominibus plantans, Angelosque, ut ita dicam, ex hominibus faciens, omnem illam veterem consuetudinem abolevit. Vides quomodo non oporteat consuetudinem prætexere, sed quod justum est inquirere? Ecce enim quoniam mala erat hæc consuetudo, explosa est, et non licet ulli eam prætexere. Nusquam igitur, obsecro, consuetudinem inquiras; sed quod sit utile quære, non quod animæ perniciosum; et si quid est bonum, etiamsi non sit consuetudo, id fiat a nobis: si vero perniciosum est, etiamsi consuetudo sit, fugiamus et aversemur. « Et dedit, inquit, Jacob Rachelem » cum Balla ancilla [1]. » Vidisti quanta sit hæc philosophia. Num servorum greges? num syngrapha? et pacta, atque conditiones illæ ridiculæ: « Si hoc fuerit, si hoc evenerit? » Et priusquam conveniant, nescientes an usque ad vesperam maneant, quæ post multa tempora ventura sunt, in litteris suis consignant: « Si liberis carens, inquit, defunctus fuerit: si filios habuerit, » et quæcumque talia. At hic nihil tale, sed cum utrique suam ancillam dedisset, filias elocavit pater. « Dilexit autem, inquit, Rachel magis quam » Liam, et servivit ei septem annis aliis [2]. » Quia enim ab initio adamavit puellam propter venustam formam, et vix eam consecutus est, ideo eam magis dilexit quam Liam. Etenim illius venustas allexit eum ad eam amandam. Verum hic iterum vide Domini ineffabilem misericordiam, et quomodo quæ ab ipso fuerant promissa paulatim compleat. Nam qui dixit: « Ero tecum, custodiens te in omni via, qua » ambulaveris: et augebo et multiplicabo te, » ipse etiam nunc omnia dispensat. Et ut id scias, audi ipsam divinam Scripturam hoc manifeste dicentem: « Ut vidit autem Do» minus Deus quod odio haberetur Lia, aperuit vulvam

[1] Gen. XXIX, 28, 29. — [2] Ibid. 30.

» ejus : Rachel autem erat sterilis, et concepit Lia, et peperit filium Jacobo[1]. » Vide solertem Dei sapientiam : quoniam illa quidem pulchritudine sua conciliarat sibi gratiam viri, hæc vero minime formosa odio haberi visa est; hanc idoneam facit partui, illam vero inutilem : hæc ambo sua misericordia dispensans, ut et hæc per liberos, qui ex ea nascebantur, solatium haberet, in sui amorem virum alliciens; et illa ne propter pulchritudinem et formositatem adversus sororem insurgeret. « Et aperuit, inquit, vulvam » ejus. » Disce hic, dilecte, Conditorem omnium omnia moderari ac dispensare, et naturam ipsam ad partum excitare, nullamque esse concubitus utilitatem, si absit divina cooperatio. Propterea enim dixit : « Aperuit vulvam » ejus, » ut sciamus voluisse Dominum Liam procreandis liberis aptam fieri, quo ejus mœror leniretur. Ipse enim est qui in vulva figurat et animat fœtus, sicut et David dicit : « Suscepisti me de utero matris meæ[2]. » Et vide quomodo monstrat nobis divina Scriptura naturæ Conditorem utraque sua virtute efficientem; nempe alterius vulvam idoneam reddentem, Rachelis autem constringentem. Siquidem naturæ Dominus cum sit, omnia facile operatur. » Et concepit, inquit, Lia, et peperit filium Jacobo, voca- » vitque nomen ejus Ruben, dicens : Quia vidit Dominus » vilitatem meam, nunc diliget me vir meus[3]. » Vide quam grata mulier dicit : « Dominus, visa humilitate mea, præbuit mihi partum, propter quem diligar. » Et specta hic iterum quomodo Deus muneribus certare contendit cum eo, et beneficia accumulat, simul et Justi semen augeri, et hanc magis Jacobo amabilem reddi volens. « Et concepit, in- » quit, iterum, et peperit filium secundum Jacobo, et » dixit : Audivit Dominus quod odio habeor, et apposuit » mihi et hunc : et vocavit nomen ejus Symeon[4]. » Attende

[1] Gen. XXIX, 31. — [2] Psal. CXXXVIII, 13. — [3] Gen. XXIX, 32. — [4] Ibid. 33.

quomodo per singulos pueros gratias agit Domino, et ob beneficia gratum animum declarat. « Audivit enim, inquit, » Dominus quod odio habeor, et apposuit mihi etiam » hunc : propterea vocavit nomen ejus Symeon. »

IV. Vidisti quomodo non simpliciter, neque temere nomina natis indiderit? Vocavit enim eum Symeon, quoniam audivit Dominus. Nobis siquidem hebraïco idiomate per hoc nomen signatur, quod audita sit. « Et concepit iterum, » et peperit filium, et dixit : Nunc temporis apud me erit » vir meus, peperi enim ei tres filios : propter hoc vocavit » nomen illius Levi [1]. » Videtur mihi hic significari eam, natis duobus filiis, nondum potuisse allicere virum, qui adhuc in Rachelem propensior erat : ideo dicit : « Nunc » temporis apud me erit vir meus. » Fortassis accessio tertii virum meum reddet benevolum, et melius mihi affectum. Ecce enim tres filios ei peperi. « Et concepit adhuc » filium, ac peperit et dixit : Nunc adhuc istud confitebor » Domino : propterea vocavit nomen ejus Judam [2]. » Quid est, « Istud confitebor Domino? » Confitebor hic idem est ac, « Gratias agam, et glorificabo eum, quia et quartum mihi adjecit filium, et tantam mihi abundantiam concessit, et quæ ob corporis deformitatem de viri erga me benevolentia periclitatura eram, nunc procreatione filiorum a Deo mihi data, et mœroris excessu discusso, me, quæ ob deformitatem odio habebar, consolatus est, odiumque transtulit in sororem meam. « Ut peperit autem Judam, inquit, cessavit » parere [3]. Cum autem vidisset Rachel quia non peperisset » Jacobo, æmulata est Liam sororem suam, et dixit Jacobo : » Da mihi filios : sin minus, moriar ego [4]. » Inconsiderata et muliebris est hæc petitio, animæque zelotypia impugnatæ. « Da mihi filios. » Non audisti quod non viri concubitus illi partum præbuerit, sed Dominus Deus, qui ut vidit,

[1] Gen. XXIX, 34. — [2] Ibid. 35. — [3] Ibid. — [4] Id. XXX, 1.

inquit, quod odio haberetur, aperuit vulvam ejus? Quare a viro petis ea, quæ supra naturam sunt, et relicto naturæ Domino, virum arguis, qui ad hoc nihil conferre tibi poterit? « Da mihi filios : sin minus, moriar ego. » Grave malum est zelotypia, et desinit in insipientiam; id quod et huic evenit. Videns enim chorum filiorum sororis, et cogitans suam solitudinem, non ferebat hanc contumeliam, neque continere poterat cogitationem, quæ se turbabat, sed illa insipientiæ plena verba loquebatur : « Da mihi filios : sin » minus, moriar ego. » Fortassis vidit viri erga illam amorem, et putabat ea de causa illam tot filios habuisse, et se nondum peperisse; unde dicit : « Da mihi filios. » Deinde terrere volens virum, subdidit : « Quod si minus, moriar » ego. » Quid igitur pius et religiosus Jacob? « Succensuit, » inquit, ad verba hæc, et dixit ei : Numquid pro Deo ego » sum, qui fructu ventris te privavit[1]? » Quare, derelicto naturæ Domino, reprehensionem mihi inducis? Ille est qui privavit te fructu ventris. Quare non ab illo petis, qui potest aperire naturæ officinam, et fœcundam facere vulvam? Disce igitur illum esse qui te privavit fructu ventris tui, et sorori tuæ tantam fœcunditatem præstitit : ne igitur a me quæras quæ præbere non possum, et quorum non sum dominus. Nam si hoc in me fuisset, omnino te sorori prætulissem, majorem erga te benevolentiam habens. At quando etiamsi in infinitum majori te complectar benevolentia, nihil tibi in hoc prodesse potero : ab illo quære, qui et sterilitatem afferre et solvere potest. » Vide Justi prudentiam, quomodo etiam ob illius dicta succensens, responsum illi dat sapientissimis verbis, docens diligenter omnia, causamque manifestans, ut non, relicto Domino, quærat ab alio ea, quæ ille solus præstare potest. Igitur ut didicit quod sterilis facta esset a Deo, et videns sororem li-

[1] Gen. xxx, 2.

beris florere, vel mediocre solatium requirens, dicit ad Jacob : « Quoniam nunc docuisti me non culpa tua liberis carere, saltem ancillam meam accipe, filiosque ex ea procrea, ut parvum aliquod solatium invenire possim, ea mihi vindicans quæ ab illa nascentur. « Et dedit ei, inquit, » Ballam ancillam suam uxorem : et intravit ad eam, et » concepit, et peperit filium Jacobo, et dixit Rachel : » Judicavit mihi Deus, et exaudivit vocem meam, deditque » mihi filium; propter hoc vocavit nomen ejus Dan [1]. » Habuit aliquo modo, pariente ancilla, vel brevem consolationem : ideo ipsa nomen puero imponit, gratiasque agit Domino pro nato. « Et concepit, inquit, iterum Balla, et peperit fi- » lium, et dixit Rachel : Adjuvit me Deus, et conversata sum » cum sorore mea, et invalui; et vocavit nomen ejus Neph- » thalim [2]. » Et didicit postea manifeste, per ancillam, Jacobum non in causa fuisse quare liberis careret. Ideo natos quasi suos filios educavit, et nomina eis imposuit, maximam inde sibi ipsi consolationem esse rata. « Ut au- » tem vidit Lia quod cessasset parere, et ipsa ancillam » suam Zelpham dedit Jacobo uxorem, et concepit, et » peperit. Et dixit Lia : Fortunata fui, » hoc est, voti compos facta sum. « Et vocavit nomen ejus Gad [3]. » Et quoniam reipsa evenit quod optabat, vocavit nomen ejus Gad. « Et concepit adhuc, et peperit alium : dixitque Lia, » Beata ego, quia beatam me dicent mulieres : et vocavit » nomen ejus Aser [4]. »

V. Vidisti quomodo et hæc natos ex ancilla ut sibi proprios haberet, et beatam se esse dicat, et beatitudine dignam ob procreationem filiorum. Sed vide ea quoque, quæ post hæc gesta sunt, ut discas quomodo zelotypiæ affectio huc et illuc transibat, et nunc hæc, nunc illa impugnaba-

[1] Gen. xxx, 4-6. — [2] Ibid. 7, 8. — [3] Ibid. 9-11. — [4] Ibid. 12, 13.

tur. « Et ivit, inquit, Ruben in diebus messis triticeæ, et » invenit mala mandragorarum in agro, et attulit ea matri » suæ. Dixitque Rachel Liæ : Da mihi de mandragoris filii » tui. Dixit autem Lia : Non satis tibi quod accepisti virum » meum? num et mandragoras filii mei accipies [1]? » Vide quomodo ægritudinem animi verbis manifestam facit : « Non » satis tibi, inquit, quod accepisti virum meum? num et » mandragoras filii mei accipies? Dixit autem Rachel : » Non sic : dormiat tecum nocte hac pro mandragoris filii » tui [2]. » Da mihi de mandragoris, et accipe hodie tecum virum. » Vide quomodo exhibetur affectui Rachelis omnino deditus. Nam si tanto choro filiorum Liæ nato, fuit adhuc amore magis propensus in Rachelem, si hoc non fuisset factum, quomodo ferre potuisset Lia sororis contubernium? ut enim omnem viri potestatem habens, ita permittit ei pro mandragoris, et dicit : « Dormiat hodie tecum pro man» dragoris. » Satisfac, inquit, meo desiderio, accipe virum. « Adveniente autem, inquit, Jacob, egressa in occursum » ejus Lia dixit : Ad me ingredieris hodie, mercede enim » conduxi te mihi pro mandragoris filii mei : et dormivit » cum ea nocte illa. Et exaudivit Deus Liam, et concepit ac » peperit Jacobo quintum filium. Et dixit Lia : Dedit mihi » Deus mercedem meam, eo quod dedi ancillam meam viro » meo : et vocavit nomen ejus Issachar, quod est merces [3]. » Exaudivit, inquit, Deus Liam, » quia videbat eam dolentem, neque valde marito acceptam. Exaudivit eam, inquit, Deus, et peperit, ac dixit : « Tuli mercedem, eo quod dedi ancillam meam : » propterea vocavit nomen ejus Issachar. » Et concepit adhuc Lia, et peperit filium sextum. Et dixit » Lia : Donavit mihi Deus donum bonum. Nunc temporis » me eliget vir meus ; peperi enim ei filios sex : et vocavit » nomen ejus Zabulon [4]. » Posthac, inquit, amabilis ero et

[1] Gen. xxx, 14, 15. — [3] Ibid. — [3] Ibid. 16-18. — [4] Ibid. 19, 2

ego, quia peperi sex filios, ideo vocavit nomen ejus Zabulon. « Peperit autem ei filiam, et vocavit nomen ejus Dina. » Recordatus est autem Deus Rachelis, et exaudivit eam, » et aperuit ejus vulvam, et concepit et peperit filium Ja» cobo. Dixit autem Rachel: Abstulit a me Deus opprobrium » meum. Et vocavit nomen ejus Joseph, dicens: Apposuit » mihi Deus filium alium [1]. » Abstulit, inquit, opprobrium, solvit sterilitatem: propitius factus est mihi, et idoneam fecit ad procreandum filios vulvam, liberamque fecit ab opprobrio meo: « Et vocavit nomen ejus Joseph, dicens: » Apposuit mihi Deus filium alium. » Vides quomodo paulatim promissiones Dei in opus egressæ sunt? Ecce enim quantum repente chorum filiorum circa se habuit Justus, propter manifestam Dei erga se providentiam. Quoniam enim magnam præ se tulit patientiam, quatuordecim annis servitutem ferens, propterea et universorum Dominus remunerans Justi pietatem, in tantum eum crescere fecit, ut et posthac invidiosus aliis fieret, sicut ex sequentibus discemus, quæ vellem pertractare.

VI. Verum ne prolixius sermonem extendamus, neve molestus esse videar charitati vestræ, si placet, quæ reliqua sunt in sequentem concionem reservaturi, finiamus hic sermonem; illud interim charitatem vestram admonentes, ut eorum quæ dicta sunt memores, imitemini Priscorum virtutem, filias elocando, pueros nuptui tradendo, vestra virtute Dei gratiam conciliare vobis studendo. Nam cum ille nobis amicus fuerit, etiamsi in aliena terra fuerimus, etiamsi ab omnibus destituti, etiamsi nullis cogniti, omnibus erimus clariores. Nihil enim beatius viro superna manu adjuto. Etenim beatus Jacob, illo fretus præsidio, in tantam paulatim gloriam evectus est, ut et iis, qui tam amice exceperant, invidiosus sit factus. Hoc

[1] Gen. xxx, 21-24.

igitur et nos studeamus, ut supernum acquiramus auxilium, et non ad humanos confugiamus principatus, neque illorum præsidium sectemur : nihil enim periculosius, id quod rerum experientia satis discimus. Etenim videmus quotidie res se tanta velocitate ad mutationem inclinare, et verti in diversum omnia, eumque, qui in summa prosperitate paulo ante erat, subito in extremam infelicitatem dejici, ac reum sæpe agi. Quantæ igitur insipientiæ fuerit, horum quærere præsidium, qui in tam incerto statu versantur, ac ne sua quidem possunt in tuto collocare? Ideo ab omni humano præsidio desistamus, memores etiam Prophetæ dicentis : « Maledictus homo, qui spem ponit in homine [1]. » Vides talem hominem non solum insipientem, sed etiam maledictum esse : utpote qui, relicto Domino omnium, ad conservum currit, qui semetipsum juvare nequit? Fugiamus igitur maledictionem hanc, oro, et omnem spem in Deum transferamus. Ista enim solida est et immobilis et nescia vicissitudinis, cujus plena est illa, quam in hominibus habemus. Vel enim mors tollit humanum præsidium, et eos, qui ad hoc confugiunt, solitarios nudosque relinquit : et vel etiam ante mortem mutatio rerum ambobus omnia vana reddit. Plena est hæc vita exemplis talibus. Ideo ii post tantam experientiam nulla venia sunt digni, qui adhuc humano nituntur præsidio, et sæpe ab illis, qui eis opitulari videbantur, infinita mala ferunt. Eo usque enim crevit malitia, ut mala rependant etiam iis, qui ipsos summopere colebant. Verum apud universorum Deum secus res se habet : nam licet quotidie ingrati simus, benefacit tamen, suoque præsidio nos non destituit, non ad ingratum nostrum respiciens animum, sed in omnibus pro sua agens clementia. Qua nobis omnibus frui concedatur, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi,

[1] Jer. XVII, 5.

cum quo Patri simul et Spiritui sancto sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LVII.

Factum est autem, postquam peperit Rachel Joseph, dixit Jacob ad Laban : Dimitte me, ut abeam in locum meum et in terram meam [1].

I. Reliquias heri dictorum nostrum est hodie vestræ charitati reddere, ut ex his, quæ nunc dicuntur, discentes et providentiam Dei, quam erga Jacob declaravit, et Justi pietatem spectantes, imitemur ejus virtutem. Neque enim absque causa sancti Spiritus gratia scriptas nobis reliquit hasce historias : sed ut ad æmulationem et imitationem tantorum virorum provocet. Quando enim audimus hujus quidem obedientiam, istius autem continentiam, illius vero in hospitibus colligendis sollicitudinem, magnamque singulorum virtutem, ac quomodo claruerint, ad similia facienda excitamur. Age igitur ad ea, quæ relicta sunt in historia illius Justi, hodie accedentes, finem imponamus sermoni. « Factum est autem, inquit, postquam peperit Rachel Joseph, dixit Jacob ad Laban : Dimitte me, ut abeam » in locum meum et in terram meam. Redde mihi uxores » et filios meos pro quibus servivi tibi [2]. » Vide Justi magnam in affectu probitatem, quomodo videns manifeste Deum sui habere curam, non superbivit contra Laban, sed cum magna mansuetudine dixit : « Dimitte me, ut

[1] Gen. xxx, 25. — [2] Ibid. 26.

» abeam. » Vere nihil mansuetudine validius, nihil potentius. Vide igitur quomodo primum mansuetudine usus, effecit ut et Laban magna ei benevolentia responderit. « Dixit enim ei, inquit, Laban : Si inveni gratiam coram » te; siquidem conjectare certo possum quod benedixerit » me Deus in ingressu tuo; indica mihi mercedem tuam, » et dabo[1]. » Non ignoro, inquit, post adventum tuum locupletiorem mihi divinam benevolentiam contigisse : igitur quia sentio beneficia, quæ mihi propter adventum tuum data sunt, quantam vis mercedem indica, et ego prompte præstabo. » Considera quantum valeat mansuetudo, ne perfunctorie dictum transeamus : sed attende quomodo Justus neque cogitaverit, neque mentionem fecerit, neque requisierit mercedem laborum, sed hoc solum dixerit : « Redde » mihi uxores et liberos pro quibus servivi tibi, ut abeam. » Ille reveritus Justi magnam æquitatem, inquit : « Dic quam » vis tibi mercedem a me dari, et illam prompte dabo. » Annon cum ipso erant mulieres et pueri? Quare igitur dixit : « Redde mihi uxores et pueros? » Digno honore eum prosecutus est, suumque morem per omnia observat, et libere discedere vult. Vide igitur ex verbis ipsis quomodo attraxit Labanum, ut se mercedem daturum sponte promittat, atque electionem ei permittat. Quid igitur Justus? Vide excellentem ejus mansuetudinem, quomodo neque sic onerosus et molestus est Labano. Sed quid? ipsum testem facit sui affectus et officiorum suorum, et suæ omni tempore in illo serviendo benevolentiæ. « Tu nosti, » inquit, qualiter tibi servierim, et quanta fuerint pecora » tua mecum. Parva enim erant coram me, et aucta sunt » in magnam multitudinem, et benedixit te Dominus ad » pedem meum : nunc igitur quando faciam et ego mihi » ipsi domum[2]? » Te voco testem laborum meorum. Vidisti

[1] Gen. xxx, 27, 28. — [2] Ibid. 29, 30.

enim quanto studio et fide omnia administrarim, ac quomodo in parvo numero acceperim pecora tua, quæ diligentia vigilantiaque mea in tantum numerum crescere curavi.» Deinde monstrans suam religionem, inquit: «Benedixit enim te Dominus ad pedem meum: nunc igitur » quando faciam et ego mihi domum?» Vidisti etiam ipse post meum adventum gratiam divinam tuas auxisse facultates? Nunc igitur quoniam et ego quæ meæ erant facultatis omnia magna animi alacritate faciens, ministerium perfeci, et gratia Dei manifesta visa est, justum est ut et ego mihi ipsi faciam domum.» Quid est, «Mihi faciam domum?» id est, in libertate postea verser, et curam domus meæ habeam.» Hæc ut audivit Laban, dixit ei: «Quid tibi dabo[1]?» quid vis a me tibi dari? Confiteor enim, et inficias non eo, scio enim quanta mihi fuerint a Deo data, et quod benedixerit me Deus ad ingressum tuum. «Dixit autem ei » Jacob: Non dabis mihi quidquam. Si vero feceris verbum » istud, iterum pascam oves tuas[2].» Nihil volo a te mercedis nomine reportare, sed hoc tantum quod dico suscipere, et iterum pasco oves tuas: quod autem volo, hoc est.» Vide Justum, quia speravit in auxilio divino, qualia proponat Labano. «Prætereant, inquit, oves tuæ hodie, » et segrega illinc omnem ovem fuscam in agnis, et omnis » subalbicans et maculosa in capris erit mihi merces, et » exaudiet me justitia mea in die crastino, quia est merces » mea coram te: omne quod non fuerit maculosum et varie » albicans in capris, et quod rufum in agnis, furto subla- » tum erit a me[3].»

II. Considera Justi prudentiam: quoniam sciebat quanta sibi superne gratia affulgeret, et videbatur sibi secundum naturæ ordinem vel difficile esse, vel omnino impossibile: rarum enim est varium esse colorem pecudum recens na-

[1] Gen. XXX, 31. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 32, 33.

tarum; hæc petit ab eo, unde petitioni ejus Laban statim annuit, et inquit : « Sit juxta verbum tuum : et divisit in » die illa hircos maculosos et subalbicantes, et omnes ca- » pras maculosas et subalbicantes, et omne quod erat in » eis candidum, et omne quod erat fuscum in ovibus, et » dedit per manum filiorum suorum; et fecit distare viam » trium dierum inter ea et inter Jacob [1]. » Separavit, inquit, greges secundum propositionem Jacob, et dedit filiis suis : « Jacob autem pavit pecudes Laban reliquas. » Qualesnam hæ? nullam scilicet habentes coloris varietatem. Hoc autem totum factum est, ut Justus reipsa compertam haberet Dei erga se providentiam, et Laban videret quantum Dei auxilium haberet Jacob. « Accepit autem Jacob, » inquit, sibi virgam styracinam viridem et amygdalinam » et platani, et decorticavit Jacob eas in decorticationem » albam, abradens quod viride : apparebat autem in virgis » album, quod decorticarat varium, et apposuit virgas, quas » decorticavit, in canales aquatorias, ut cum venirent pecu- » des ad bibendum, conciperent pecudes secundum virgas: » et concipiebant pecudes secundum virgas, et pepererunt » pecudes subalbas, maculosas et cinericio colore sparsas [2]. » Hæc faciens Justus non a seipso movebatur, sed inspirante menti ejus superna gratia : neque secundum naturæ ordinem erat quod fiebat, sed valde admirabile, et naturæ modum transcendens. « Et agnos, inquit, distinxit, et sta- » tuit coram ovibus arietem subalbicantem, et omne va- » rium in ovibus : et separavit oves suas, et non miscuit » eas cum ovibus Laban [3]. » Postea quia omnia, quæ nascebantur, erant talia qualia proposuit, separavit ea, et fecit sibi greges separatos : « Factum est autem in tempore quo » concipiunt oves gravidæ, posuit Jacob virgam coram ovi- » bus in canalibus, ut conciperent juxta virgas. Quando

[1] Gen. xxx, 34-36. — [2] Ibid. 37-39. — [3] Ibid. 40.

» autem pariebant oves, non ponebat. Facta autem sunt » non signata Laban, signata vero Jacob; et ditatus est » homo valde valde[1]. » Quid vult sibi illa repetitio? abundantiam multam significat : et eum non modo ditatum, sed et admodum ditatum fuisse. « Fuerunt enim ei, inquit, » pecora multa et boves et servi et ancillæ[2]. » Sed vide hic iterum Justo invidiam nasci. « Audivit enim, inquit, verba » filiorum Laban dicentium : Accepit Jacob omnia, quæ » sunt patris nostri, et ex his, quæ sunt patris nostri, fecit » omnem hanc gloriam[3]. » Vide quomodo invidia ingratos illos reddidit : non illos autem solum, sed et ipsum Labanum. « Vidit enim, inquit, Jacob faciem Laban, et ecce » non erat erga se sicut heri et nudiustertius[4]. » Verba enim filiorum illius mentem ejus turbaverant, et oblivionem induxerant eorum, quæ pridem Laban dixerat ad Jacob his verbis : « Benedixit me Deus ad ingressum tuum, » et gratias egerat Domino, quod propter adventum Justi facultates suæ auctæ fuerant : nunc mutato per filiorum dicta animo, et invidia flagrans, forte quia videbat Justum valde abundare, non talem se illi exhibebat, qualem antea. « Vidit enim, inquit, Jacob faciem Laban, et ecce non » erat erga se sicut heri et nudiustertius. » Vidisti Justi magnam mansuetudinem, et illorum ingratum animum, ac quomodo cum invidiam ferre non possent, patris mentem perturbaverunt? Vide, obsecro, nunc et Dei ineffabilem misericordiam, et quanta attemperatione utatur, cum videt nos quæ nostra sunt facere. Videns enim Justum ab illis odio haberi, dicit ad Jacob. « Revertere in » terram patrum tuorum, et ad generationem tuam, et » ero tecum[5]. » Satis diu versatus es, inquit, in terra aliena. Nam quæ pridem tibi promisi, dicens : « Reducam te in

[1] Gen. xxx, 41-43. — [2] Ibid. — [3] Id. xxxi, 1. — [4] Ibid. 2. — [5] Ibid. 3.

» terram tuam [1], » ea nunc opere implere volo : revertere igitur nihil timens, ego enim ero tecum. » Ut igitur Justus segnior non fiat in proficiscendo, sed magna fiducia iter arripiat, ideo dicit : « Ego ero tecum ; » qui huc usque res tuas gubernavi, et augeri curavi semen tuum, ego et in posterum ero tecum. » Hæc ut audivit Justus a Deo, non fuit negligens, sed ad iter se accinxit. « Misit enim, inquit, » et vocavit Liam et Rachel in campum ubi erant greges, » et dixit eis [2]. » Proponere vult mulieribus profectionis negotium, et significare eis mandatum Dei, et patris erga se odium. « Dixit enim, inquit, eis : Video ego faciem patris » vestri, quod non sit erga me sicut heri et nudiustertius : » Deus autem patris mei fuit mecum. Ipsæ autem scitis, » quod servivi patri vestro pro omni virili mea. Pater autem » vester circumvenit me, et mutavit mercedem meam de- » cem agnis, et non dedit ei Deus, ut me affligeret. Et cum » sic diceret : Varia erunt merces tua : et pariebant omnes » oves varia. Cum autem diceret : Candida erunt merces » tua : et pariebant omnes oves candida : et tulit Deus » omnia pecora patris vestri, et dedit mihi ea [3]. »

III. Vide quomodo utrumque docet, et patris ingratum erga se animum, et suum studium, quod in servitute declaravit. « Vidistis enim, inquit, me pro virili mea servivisse » patri vestro. » Et declaravit quantam sui curam Deus habuerit, monstrans supernum auxilium omnia operatum fuisse, et facultates Labani in se transtulisse. « Tulit enim » Deus omnia pecora patris vestri, inquit, et dedit mihi ea. » Quando autem concipiebant oves, et vidi oculis meis in » somno, et ecce hirci et arietes ascendebant super oves et » capras, subalbicantes et varii, et cinericio colore sparsi. » Et dixit mihi Angelus Dei in somno : Jacob. Ego autem » dicebam : Quid est ? Et dixit : Aspice oculis tuis, et vide

[1] Gen. XXVIII, 15. — [2] Id. XXXI, 4. — [3] Ibid. 5-9.

» hircos et arietes ascendentes super capras et oves, subal-» bos et varios, et cinericio colore sparsos : vidi enim quæ-» cumque Laban tibi facit [1]. » Vides omne quod tunc fiebat, superna contigisse operatione, quæ Justi labores remunerabatur? Nam quoniam ille ingratus erga eum erat, benignus Dominus Justum ubertim remunerat. « Vidi enim » quæcumque Laban tibi facit. » Hinc discimus quomodo, quando injuria nobis infertur, si mansueti et mites ac tolerantes fuerimus, majori et largiori auxilio divino fruamur. Ne igitur obluctemur iis, qui nos premunt, et calumniari volunt : sed feramus generose, scientes omnium Dominum nos non despecturum esse, dummodo nos gratum affectum et benevolentiam demonstremus. « Mihi enim, » inquit, vindictam, ego retribuam, dicit Dominus [2]. » Propter hoc et Jacob dicebat : « Non dedit ei Deus, ut » affligeret me. » Nam quia ipse privare me laborum mercede voluit, Dominus tam uberem in me declaravit misericordiam et providentiam, ut omnis ejus substantia in me translata fuerit. Sciens enim me omni studio serviisse, illum autem non respondisse mihi officio suo, tantam nostri habuit curam. Et quod non hæc absque causa et vane dicam, neque temere accusem, etiam Deum habemus testem eorum, quæ pater vester egit erga me. « Vidi enim, inquit, » quæcumque tibi Laban fecit : » quod non solum mercedem abstulerit, sed et quod non ut antea erga te nunc affectus sit, « Sed alienaverit animum. Ego sum Deus, qui apparui » tibi in loco ubi inunxisti mihi columnam [3]. » In memoriam ei referre vult, quæ ipsi tunc pollicitus fuerit, dicens : « In » multitudinem te crescere faciam, et custodiam te, ac » reducam te in terram tuam [4]. » Ego igitur, inquit, qui tunc apparui tibi, et promissiones tibi feci : ego etiam

[1] Gen. XXVIII, 10-12. — [2] Rom. XII, 19. Deut. XXXII, 35. — [3] Gen. XXXI, 13. — [4] Id. XXVIII, 3 et 15.

nunc, quando tempus venit quo ea, quæ tunc promisi, opere complenda sunt, regredi te jubeo absque omni mentis angore : tecum enim ero. « Ego sum Deus, qui apparui » tibi in loco, in quo inunxisti mihi columnam, et vovisti » mihi votum [1]. » Memoriam ipsi refricat voti, et promissionis quam receperat. Quodnam autem erat votum ? « De » iis quæ mihi dederis , decimas tibi offeram [2]. » Quoniam tunc nihil tecum afferebas, quasi profugus iter faciens : cum autem tibi apparerem, vovisti votum, dicens : « De » omnibus quæ mihi dederis, decimas dabo tibi, » voto et promissione potentiam meam præsignans, et fidei oculis prævidens futuram tibi rerum abundantiam : nunc quia evenerunt et impleta sunt quæ a me prædicta , justum fuerit ut et votum tuum impleas. « Nunc ergo , inquit, surge, et » egredere de terra ista, et vade in terram nativitatis tuæ, » et ero tecum [3]. » Ego te ubique comitabor, ego tibi facilem ostendam viam, et nullum a quopiam damnum feres; dextera enim mea ubique te proteget. « Hæc audientes » Rachel et Lia, dixerunt ei : Numquid est nobis pars vel » hæreditas in domo patris nostri ? Nonne ut alienæ reputatæ sumus apud eum ? vendidit enim nos , et devorando » comedit pretium nostrum. Et quas omnes Deus abstulit » divitias et gloriam a patre nostro , tibi dedit : nunc igitur » quæcumque dixerit tibi Deus tuus, fac [4]. » Vide et has sequentes Dei arbitrium, et afferentes rationem cui contradici non potuit. «Non est aliquid commune nobis, aiunt, cum patre nostro ? semel enim nos vendidit. « Divitias et » gloriam, quam abstulit Deus a patre nostro, et dedit tibi, » nos habebimus, et filii nostri. » Ne cessa igitur, neque differ, sed fac quæ tibi a Deo sunt imperata : « Nunc igitur » quæcumque dixit tibi Deus tuus , fac. » Hæc ut audivit

[1] Gen. XXXI, 13. — [2] Id. XXVIII, 22. — [3] Id. XXXI, 13. — [4] Ibid. 14-16.

» Jacob, surrexit et accepit uxores suas, et filios, et ascendere fecit super camelos : et abduxit omnia quæ habebat, » et supellectilem suam, quam acquisierat in Mesopotamia, » et omnia sua, ut abiret ad Isaac patrem suum[1]. »

IV. Considera, obsecro, fortitudinem animæ Justi, et quomodo, repulso omni mentis angore ac metu, mandato dominico obtemperavit. Quoniam enim vidit male sanam mentem Labani, non ultra, sicut prius, interrogare eum voluit : sed quod imperatum erat a Domino, implebat, et acceptis mulieribus et pueris, iter arripuit. « Laban » autem, inquit, abierat ad tondendum oves suas. Furata » autem est Rachel idola patris sui[2]. » Neque hoc absque causa nobis propositum est, sed ut sciamus quomodo adhuc paternam habentes consuetudinem, idolorum cultui addictæ erant. Animadverte enim quantum illa in hoc studium impenderit, cum nihil aliud a patre auferre voluerit, quam idola ejus, idque faciebat, ignorante viro : neque enim ille hoc permisisset fieri. « Occultavit autem, inquit, » Jacob a Laban Syro, ne annuntiaretur ei quod fugeret : » et abscessit ipse et omnia ipsius, et, transito fluvio, con» tendit ad montem Galaad[3]. » Vide, obsecro, etiam hic magnam Dei providentiam, quomodo, donec Justus procul aufugisset, non permisit ut Laban illius secessum sciret. « Tribus enim diebus, inquit, præteritis, ipsi Laban » innotuit. Et assumptis omnibus fratribus suis, persecu» tus est eum via dierum septem, et consecutus est eum » in monte Galaad[4]. » Obsecro hic quoque attendas Dei providentiam. Nam qui dixit : « Revertere in terram tuam, » et ero tecum, » ille etiam nunc suam declarat providentiam. Quia enim vidit Laban cum multa indignatione persequi Justum, et pœnam furtivi secessus, ut ita dicam,

[1] Gen. xxxi, 17, 18. — [2] Ibid. 19. — [3] Ibid. 20, 21. — [4] Ibid. 22, 23.

sumpturum, apparuit Laban nocte in somno. « Venit enim, » inquit, Deus ad Laban Syrum in somno nocte, et dixit » ei [1]. » Vide Dei indúlgentiam, quomodo ob suam in Justum providentiam cum Laban colloquitur, ut territa ejus mente, impetum ejus a Jacob coërceat. « Cave tibi, ne » loquaris cum Jacob mala [2]. » Magna Domini benignitas : quia enim sciebat eum ad pugnam contendere, et contra Justum insurgere velle, hoc verbo mentem ejus compescit, et dicit : « Cave tibi, ne loquaris cum Jacob mala : » perinde ac si diceret : « Cave ne vel verbis offendere Jacob coneris : sed serva teipsum, contine malum hunc tuum impetum, comprime furorem, refrena iratum tuum animum, ac ne vel verbo ipsum contristare velis. » Et considera Dei clementiam : non imperavit Labano ut ad propria reverteretur, sed solum prohibet ne quid durum vel molestum cum Justo loquatur. Quare, et propter quid? ut discat per negotia et per opera ipsa Justus, quantam sui curam gerat Deus. Nam si reversus fuisset Laban, unde illud scivisset Jacob, aut ejus uxores? Ideo permittit ei ut abeat, et lingua sua confiteatur quæ Deus dixit ad se, quo et Justus majorem alacritatem habeat proficiscendo, fiduciamque accipiat, et ut hujus uxores discant quanto studio Deus, omnium Dominus, Jacobum curet, rejiciantque errorem paternum, et imitentur Justum, atque ad cognoscendum Deum sufficientem doctrinam inde accipiant. Neque enim sic fide digna erant quæ Jacob dicebat, ut quæ a Laban dicebantur, qui adhuc idola colebat. Semper enim infidelium et adversantium veræ religioni testimonia majorem habent fidem. Et hoc est ex omnipotenti sapientia Dei, cum inimicos veritatis ipsius testes veritatis efficit, et sua lingua ipsam firmare satagunt. « Consecutus est autem Laban Jacobum. Jacob autem

[1] Gen. xxxi, 24. — [2] Ibid.

»fixit tabernaculum suum in monte : Laban vero constituit fratres suos in monte Galaad. Dixit autem Laban ad »Jacob : Cur hoc fecisti [1]? » Vide quomodo præceptum Dei magnum illius calorem repressit, et furorem refrenavit : et idcirco cum magna mansuetudine colloquium habet cum eo, quasi se excusans, et paternam dilectionem erga illum declarans. Quando enim superna providentia nobis assistit, non solum malorum hominum insidias effugere possumus, sed etsi in bestias ipsas incidamus, nihil adversi nobis evenit. Omnium enim Dominus suæ virtutis præstantiam declarans, bestiarum mutat naturam, easque in oves mansuetas transformat : non quod bestialem eis naturam immutet, sed relictas in natura eas ovium mores et naturam exhibere satagit. Idque non solum in feris quis videre poterit, sed et in elementis ipsis : quando enim vult, tunc et elementa ipsa virtutis suæ obliviscuntur, et neque ignis facit quod ignis solet. Et hoc quoque discere poterit aliquis tam in tribus pueris, quam in Daniele. Nam hunc leones sicut oves circumdabant, et superno auxilio retusa eorum ferocitate, nihil illi incommodi dabant [2]. Nam quod ferocitatem non exercentes feræ, eam tamen retinuerint, ii, qui feris truculentiores erant, reipsa experti sunt.

V. Hoc autem ad majorem illorum accusationem factum est, quia ratione insigniti, crudelitate bestias ratione carentes vincebant. Tandemque reipsa didicerunt quomodo, ex Domini providentia, feræ ipsæ Justum sint reveritæ, neque ausæ fuerint ejus corpus attingere; illi vero feras immanitate superarunt. Et ne putarent hæc ex visu solo ac specie facta esse, per eos, qui postea in lacum injecti sunt, agnoverunt eas cum Justo viro ovium mansuetudinem imitatas, et naturæ suæ oblitas esse; cum iis autem, qui postea injecti sunt, ferociam suam exhibuisse. Similiter

[1] Gen. XXXI, 25, 26. — [2] Dan. VI, 22.

et in fornace ignis factum est: nam eos, qui intus erant, reverebatur elementum, et non urebat ignis: sed quasi ligata operatione sua, ita nihil nocebat puerorum corporibus, et neque capillos eorum attingere ausus fuit, quasi mandato alicujus elementum propriam declarare virtutem prohiberetur: eos autem, qui extra fornacem erant, absumpsit. In utroque magna Dei potentia declaratur, et quia illi intus manserunt illæsi, et quia qui foris erant, perierunt. Sic quando superno auxilio munimur, non solum effugimus inimicorum insidias, sed etsi in bestias ipsas incidamus, nihil patimur grave. Dei enim manus potentior est omnibus, ipsa nos undique satis munit, et invictos facit: id quod et in Justo hoc declaratum est. Nam qui tanto impetu comprehendere Jacobum, et pœnam fugæ de eo sumere volebat; non solum nihil asperum et durum adversus eum loquitur, sed sicut pater filium compellans, ita blandis verbis convenit, dicit enim: «Cur hoc fecisti? quare clam » abscessisti?» Vide quanta mutatio: vide quomodo is, qui ut bestia insaniebat, ovium imitatur mansuetudinem. «Quare clanculo discessisti, et mea furtim abstulisti, et » abduxisti filias meas quasi captivas gladio[1]?» Quare, inquit, hoc fecisti? quid tandem in proposito habuisti? quare sic occulte parasti discessum? «Nam si annuntiasses mihi, » cum magno honore et lætitia fuissem te prosecutus[2].» Enim vero si hoc scivissem: «Cum musicis, et tympanis » et cithara prosecutus fuissem te: non sum dignus ha» bitus osculari filias meas[3]: » nunc autem insipienter egisti.» Vides quomodo nunc semetipsum arguit, et per linguam suam fatetur sese quidem Justum male afficere paratum fuisse, Dei autem providentiam a molimine suo ipsum impedivisse. «Potest, inquit, manus mea te affligere, » Deus autem patris tui heri mihi dixit: Cave tibi ipsi, ne

[1] Gen. xxxi, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Ibid. 28.

» forte loquaris cum Jacob mala[1]. » Cogita hic quanta cum consolatione Justi emissa fuerint hæc verba, et considera quomodo hic effatur quæ adversus Justum decreverit, et qualiter eum comprehendere voluerit, seque timore Dei a malis consiliis cohibitum fuisse. « Deus patris tui, » inquit. » Vide quomodo ipse Laban non parum utilitatis hinc perceperit, maximam ex iis, quæ sibi dicta fuerunt, virtutis Dei accipiens demonstrationem. Verum quia et tu, inquit, hoc decrevisti, et Deus est, qui tantam tui curam gerit, « Nunc igitur vade. Magno enim desiderio desiderasti » abire in domum patris tui. Quare furatus est deos meos[2]? » Esto, inquit, hoc decreveris ut abeas in domum patris tui : quare deos meos furatus es? » O ingentem insipientiam? Tales-ne sunt dii tui, ut quis eos furari queat? Non erubescis dicens : « Quare furatus es deos meos? » Vide quanta fuit erroris gravitas, dum ii, qui ratione præditi erant, colebant lapides et ligna. Hi sunt dii tui, o Laban, qui neque cum furaturi se quidam erant, juvare se potuerunt? Quî enim possent qui e lapide sunt confecti? Deus autem Justi, ignorante Justo, impetum tuum coërcuit : et non cogitas erroris magnitudinem, et Justum furti arguis? Quare enim Justus illos furari voluisset, quos abominabatur, imo quos sciebat esse sensu vacuos lapides? Porro hæc cum audisset Jacob, primum magna mansuetudine de objectis criminibus se purgat, et tunc ut inquirantur dii jubet. « Dixi enim, inquit : Ne forte auferas filias tuas » a me, et omnia mea[3]. » Quia, inquit, videbam te non bene erga me affectum, anxius fui, ne forte conareris auferre filias tuas et facultates meas, atque privare me meis, sicut quondam fecisti. Ista igitur causa timoris fecit, ut clam te abirem. Cæterum, « Apud quem inveneris deos » tuos, non vivet coram fratribus nostris[4]. » Vides ignorasse

[1] Gen. XXXI, 29. — [2] Ibid. 30. — [3] Ibid. 31. — [4] Ibid. 32.

Jacob furtum a Rachele commissum. Vide enim quanta austeritate supplicium decernit ei, qui furtum admiserat. « Apud quem, inquit, inventi fuerint, non vivet coram » fratribus nostris. » Non solum, inquit, quia ablatum est, sed et quia furtum qui fecerit, manifestum sui flagitii indicium proferet. Scias si quid est tuorum apud me, et accipe. Scrutare, inquit, num quid abstulerim quod ad me non pertinuerit. Nihil aliud in me arguere poteris, quam quod clam abierim; et hoc non sponte feci, sed supicatus injustitiam, et timens ne velles auferre filias tuas, et alias meas facultates, si id rescires. « Et non agnovit apud eum » aliquid. Nesciebat autem Jacob quod Rachel uxor sua fu» rata fuisset eos. Ingressus autem Laban scrutatus est do» mum Liæ, et non invenit. Ingressus est autem et in domum » Rachel. Rachel vero accepit idola, et posuit ea subter » stramenta camelorum, et sedit super ea. Et dixit patri » suo : Ne graviter feras, domine mi : non possum surgere » coram te, quia secundum consuetudinem mulierum mihi » est. Scrutatus autem est Laban in tota domo ejus, et non » invenit[1]. »

VI. Magna Rachelis solertia, per quam deludere potuit Labanum. Audiant qui adhuc erroribus sunt addicti, et idololatriam magni faciunt. « Posuit ea subter stramenta » camelorum, inquit, et sedit super ea. » Quid his magis ridiculum? Qui ratione præditi erant, et tantam misericordia Dei assecuti fuerant dignitatem, lapides sensu vacuos putant colendos; nec pudet eos, nec tantam secum reputant absurditatem, sed a consuetudine quasi oves abducuntur? Idcirco Paulus quoque scribens dicebat : « Scitis » quando gentes eratis, ad idola muta utcumque ducebamini euntes[2]. » Et recte dixit : « Muta. » Qui vocem, inquit, habetis et aures, et rationis estis participes, ad ea,

[1] Gen. XXXI, 33-35. — [2] I Cor. XII, 2.

quæ nullum sensum habent, sicut bruta abducimini. Et qualem qui tales sunt veniam merentur? Sed videamus quomodo Justus nunc fiduciam acceperit, partim ex iis, quæ Laban confessus est, partim quoniam nullum crimen contra se invenerat reprehensione dignum, quid dicit? « Iratus est autem, inquit, Jacob, et contendit cum Laban, » et dixit [1]. » Vide quomodo etiam expostulando animæ suæ virtutem detegit. « Quæ injustitia mea, vel quod peccatum « meum, inquit, quod persecutus es me [2]? » Quare, inquit, tanto impetu insectatus es me? qualem injustitiam mihi potes exprobrare? quale peccatum? Neque id satis, nisi et tantam superinduxisses contumeliam, ut scrutareris omnia quæ in domo mea. « Quid invenisti de omnibus vasis quæ » in domo tua? pone hic coram fratribus tuis et fratribus » meis, et judicent inter nos duos [3]. » Tanto, inquit, scrutinio facto, potuisti-ne aliquid invenire quod ad me non attineat, vel quod tuum sit? Si invenisti, profer in medium, ut qui hic adsunt apud me et te, judicium reddant. Quoniam vidit se inculpatum in omnibus, magna sumpta fiducia, enumerat beneficia, quæ illi per omne tempus exhibuit, et inquit: « Hi sunt viginti anni quibus tecum sum [4]. » Pro labore tot annorum, haccine dignus eram contumelia? « Hi mihi viginti anni. » Hodie viginti annorum complevi in domo tua numerum. « Oves tuæ et capræ tuæ steriles non » fuerunt, arietes ovium tuarum non comedi: captum a fera » tibi non attuli; ego satisfeci de meo furta diei et furta » noctis. Die urebar æstu, et nocte gelu, et discedebat » somnus ab oculis meis [5]. » Oblitus es, inquit, laborum quos exantlavi pascens oves tuas et capras? Num potes arguere quod unquam oves vel capræ tuæ fuerint steriles? » Vide quantam demonstrat a Deo benevolentiam contigisse

[1] Gen. xxxi, 36. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 37. — [4] Ibid. 38. — [5] Ibid. 39, 40.

domui Laban propter suum adventum. Hoc enim est id quod et supra dicebat : « Benedixit te Deus ad pedem » meum. » Hoc enim nullus a pastore exigeret. Neque enim pastoralis artis hoc opus est, sed naturæ. Propterea ante omnia hoc ponit, providentiaque superna factum hoc fuisse in pecudibus ostendit. « Arietes ovium tuarum » non comedi. » Num potes, inquit, dicere quod aliquando comederim arietem de gregibus tuis? qui scilicet multorum pastorum mos est. « A bestia captum » non attuli tibi. » Neque ipse, inquit, aliquando comedi, neque bestia aliquando rapere potuit. Num attuli aliquid a bestia captum? Annon quotidie vides eos, quibus greges crediti sunt, capta a bestiis afferre dominis? At tu nihil tale vel demonstrare vel objicere factum potes in viginti annis. Et quid dico captum a fera? sed neque si furto ablatum quid, ut sæpe contingit, ad notitiam tuam venire curavi: sed ego pro iis, quæ furtim ablata fuerunt, satisfeci, sive die sive nocte accidisset. Et cum æstus flagraret, ferebam fortiter similiter et frigus noctis, ut illæsi conservarentur greges tui : ac non hoc solum, sed et ipse somnus propter multam curam discedebat ab oculis meis. » Vidisti pastoris vigilantiam? vidisti intentum studium? Qualem habebunt excusationem ii, quibus rationales greges crediti sunt, magnamque præ se ferunt negligentiam, et quotidie, secundum Prophetam, pecudes alias mactant : alias a bestiis captas contemnunt : alias vero ab aliis raptas reducere non curant, tametsi minor sit labor, et cura facilior? Anima enim est quæ docetur; illic autem multus est et corporis et animæ labor.

VII. Vide enim quid dicat : « Die urebar æstu, et gelu » nocte, et discedebat somnus a me. » Quis hæc nunc potest dicere, se propter eorum salutem quos pascit, tot ferre

[1] Ezech. XXXIV, 4.

labores et pericula? Et hoc quidem nunc nullus dicere audet. Paulo autem soli orbis magistro licet hoc fidenter dicere, atque his majora. Et ubi, inquis, Paulus hæc sustinuit? audi eum dicentem : «Quis infirmatur, et ego non » infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror[1]. » O pastoris dilectionem! Alienæ ruinæ, inquit, meos dolores augent, aliena scandala fornacem doloris mei succendunt. Hunc omnes imitentur, quibus rationales oves concreditæ sunt, et ne deteriores fiant illo, qui tantæ in brutis pecudibus custodiendis vigilantiæ fuit, idque tot annorum numero. Et illic quidem, si incuria quædam acciderit, nullum damnum : hic autem, si vel una ovis rationalis perierit, vel a bestia fuerit capta, grave damnum, maximum detrimentum, ineffabilis pœna. Nam si Dominus noster sanguinem suum proprium effundere pro illa non declinavit, qua venia dignus fuerit, qui sic honoratam a Domino despicere voluerit, et non omnia quæ potest in curanda ovicula adimpleverit? Cæterum ad seriem sermonis redeamus. «Hi mihi, inquit, viginti anni, quibus sum in domo tua. » Servivi tibi quatuordecim annis pro filiabus tuis, et sex » annis pro ovibus tuis, et fraudasti mercedem meam » decem agnabus : et nisi Deus patris mei Abrahæ, et » Deus Isaac fuisset mihi adjutor, nunc forte me vacuum » dimisisses. Humilitatem meam et laborem manuum mea» rum vidit Deus, et arguit te heri[2]. » Vide quomodo ea, quæ confessus est Laban, animarunt Justum, ut cum fiducia illum reprehenderet. « Vidisti, inquit, quomodo viginti annorum numero servivi tibi; pro filiabus quatuordecim annis, reliquis autem pro ovibus : tamen privare me voluisti mercede, et non te super hoc argui? Verum ex illis ipsis, quæ tu confessus es, scio quod nisi Deus Abraham et Isaac fuisset mihi adjutor, nunc me vacuum dimi-

[1] 2 Cor. XI, 29. — [2] Gen. XXXI, 41, 42.

sisses et nudum, omnia forte abstulisses a me, et injustitiam, quam proposueras, opere complevisses. « Sed Deus » qui scit humilitatem meam, et laborem manuum mea» rum. » Quid est, « Humilitatem, et laborem manuum mea» rum ? » Quoniam, inquit, scit Deus quomodo ego magno studio servitutem meam perfecerim, et quantum laborem sustinuerim, pascens oves, die noctuque in curis versatus; ad illa, inquam, respexit benignus Dominus cum heri arguit te : coërcuit injustitiam, quam adversum me struebas, et irrationabiles tuos conatus. » Satis tetigit defendendo se Labanum, et postquam reprehendisset illius in se injustitiam, sua in illum beneficia recensuit. Ideo ille erubescens de iis, quæ dixerat, nunc in timorem versus est, et fœdera inire vult cum Justo. Vide providentiam Dei : qui tanto impetu ad persequendum exierat, tanto timore affectus est, ut ab eo fœdera quæreret. « Respondens autem Laban, » dixit ab Jacob : Filiæ tuæ, filiæ meæ : et filii tui, filii mei : » et pecora tua, pecora mea : et omnia quæcumque tu vi» des, mea sunt, et filiarum mearum : quid facerem illis » hodie, vel pueris qui ab eis sunt nati[1] ? » Scio, inquit, quod filiæ meæ sunt, et omnia quæcumque habes, ex substantia mea accesserunt. « Quid igitur facerem illis hodie, » vel pueris qui ab eis nati ? Nunc igitur veni, et ineamus » fœdus ego et tu, et erit in testimonium inter me et te[2]. » Pacta, inquit, faciamus; « Et erunt in testimonium inter » me et te, » in judicium et demonstrationem. Dixit autem ei : « Si quis transgredi attentaverit quæ nunc a nobis sunt proposita : « Ecce nullus nobiscum, Deus autem testis » inter me et te. »

VIII. Considera quomodo paulatim et Laban ad cognitionem Dei ducitur. Nam qui ante hoc arguebat Justum de furto deorum suorum, et tantam propter eos scrutationem

[1] Gen. xxxi, 43. — [2] Ibid. 44.

faciebat, nunc inquit : « Quia nullus est inter nos, qui possit, si quid posthac novatum fuerit, testis esse fœderis nostri, Deus testis sit inter me et te. Ille, inquit, adest, qui omnia videt, quem nihil latere potest, qui uniuscujusque mentem agnoscit. « Sumens autem, inquit, Jacob erexit columnam, » et fecit collem, et comederunt super collem. Et dixit ei » Laban : Collis hic testatur inter me et te[1]. » Quid est, « Collis hic ? » id est, verba quæ fiunt in hoc colle, memoria perpetua nobis erunt. « Et vocavit nomen ejus loci, Collis » testimonii[2]. » Deinde inquit : « Aspiciat Deus inter me et » te. » Attende quomodo pœnam iterum a Deo deprecatur Laban. « Aspiciat, inquit, Deus inter me et inter te, quia » secedemus alter ab altero[3]. » Nunc, inquit, separabimur, et tu quidem ibis in terram propriam, ego autem redibo in domum meam : « Si humiliaveris filias meas, si acceperis uxores ad filias meas, vide, nullus nosbiscum est qui » videat, Deus testis[4]. » Considera quomodo semel et iterum atque sæpius Deum in testem vocat. Quia providentia, quam expertus erat Jacob, docuit eum quanta esset Domini potentia, et quod impossibile sit aliquid occultum esse Oculo, qui dormitare nequit, propterea inquit : « Etiamsi separemur, etiamsi nullus alius adsit qui testificari possit, ille testis erit ubique præsens. » Per singula verba docet ipsum totius terræ esse Dominum. « Et dixit Jacob, » Ecce collis ille testatur. Deinde iterum Laban inquit : Si » enim ego non transiero ad te, neque tu transeas ad me » collem hunc et columnam hanc in malitia : Deus Abra» ham, et Deus Nachor judicet inter nos[5]. » Vide quomodo cum patre et avum suum conjunxit, qui frater fuit Patriarchæ, ipsius autem avus. « Deus Abraham, et Deus Nachor » judicet inter nos. Et juravit Jacob per timorem Dei patris

[1] Gen. XXXI, 45-47. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 49. — [4] Ibid. 50. — [5] Ibid. 51, 52.

» sui Isaac, et sacrificavit sacrificium in monte : et vocavit » fratres suos : et comederunt, et biberunt, et dormierunt » in monte[1]. Sacrificavit sacrificium in monte, » gratias, inquit, egit Deo, ob ea quæ acciderant : « Et comederunt, » et biberunt, et dormierunt in monte. Surrexit autem La» ban mane, et osculatus est filios suos et filias suas, et be» nedixit eos : et reversus Laban abiit in locum suum[2]. » Vidisti, dilecte, quanta Dei sapientia, quomodo uno facto et suam erga Justum declaravit providentiam, et illum ab injustitia abduxit, et in divinæ notitiæ viam paulatim induxit Labanum, interminando ei ne quid mali contra Jacob loqueretur : et qui quasi fera accurrebat et comprehendere atque interficere volebat, desinit in defensionem, et in filiorum filiarumque deosculationem, et sic domum redit? Forte prolixius sermo se extendit, sed ignoscite : non hoc sponte admisimus, sed coëgit nos historiæ ratio. Ideo hic missum facientes sermonem, oramus vestram charitatem, ut omnia faciamus et tractemus, quo supernam nobis conciliemus benevolentiam. Nam si Deum habuerimus amicum, omnia nobis facilia erunt, et nihil nos in præsenti vita contristare poterit, quamvis injucundum esse videatur. Tanta enim ejus virtutis est excellentia, ut etiam ea, quæ tristia sunt, jucunda facere queat : sic et Paulus in afflictionibus existens gaudebat et exultabat, expectatione repositorum bonorum animatus. Propterea et Propheta dicebat : « In afflictione dilatasti mihi[3]; » docens nos Deum se in ipsa afflictione liberum et tranquillum constituisse. Talem igitur habentes Dominum, tam potentem, tam sapientem, tamque misericordem, quod nostrum est afferamus, virtutisque magnam habeamus rationem, ut non solum præsentia, sed et futura bona consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri,

[1] Gen. xxxi, 53, 54. — [2] Ibid. 55. — [3] Psal. iv, 2.

simul et Spiritui sancto sit gloria, imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LVIII.

Et elevatis oculis Jacob vidit castra Dei metata, et occurrerunt ei Angeli Dei; quos cum vidisset, dixit Jacob: Castra Dei sunt hæc, et appellavit nomen loci illius, Castra[1].

I. Scio vos heri defatigatos fuisse, nobis sermonem prolixius extendentibus: sed bono estote animo, labor vester non est inanis; in Domino enim factus est, propter quem et brevis labor magnam mercedem vobis allaturus est. Nam licet corpus fatigaretur, anima tamen magis confirmabatur. Ideo et ipse videns vestrum fervens desiderium et studium, volebam contrahere doctrinæ sermonem; sed antequam finiretur historia, nolui, sciens me vobis hac ratione magis gratificaturum. Multitudo enim dictorum satis declarabat inexplebile vestrum desiderium et studium audiendi avidum: propterea et ipse cum majori alacritate vos docere incipio, videns vestram quotidie appetentiam crescere. Age et hodie quæ sequuntur hesternam lectionem pro virili nostra pertractemus, consuetum vestræ charitati convivium proponentes, et videamus, post discessum Laban, quomodo Justus iter arripiat. Nihil enim supervacaneum in divina Scriptura positum est, sed omnia quæ a Justis fiunt, maxima utilitate plena sunt. Quoniam enim universorum Dominum continuo habuerunt comitem, et

[1] Gen. XXXII, 1, 2.

itineris difficultates reddentem faciles, multum etiam nos utilitatis ex parvo eorum itinere possumus percipere. Nam postquam Laban in domum suam abiit, « Et Jacob viam » suam perrexit, et elevatis oculis vidit castra Dei castra- » metata esse, et occurrerunt ei Angeli Dei[1]. » Postquam enim cessavit, et finem habuit timor Labani, excepit eum timor fratris : propter hoc clemens Dominus animare Justum volens, et omnem ejus metum discutere, fecit ut Angelorum videret castra. « Occurrerunt enim, inquit, ei » Angeli Dei. Et dixit Jacob : Castra Dei sunt hæc. Et vo- » cavit nomen loci ejus, Castra[2], » ut ex ea appellatione perpetua maneret memoria visionis quæ illic ei contigerat. Deinde post visionem hanc, « Misit, inquit, ante se nun- » tios ad Esaü fratrem suum, et mandavit eis, dicens : Sic » dicetis domino meo Esaü[3]. » Vide et post visionem, quantus adhuc timor urgebat Justum. Timebat enim fratris violentiam, et angebatur animo, ne forte memoria eorum, quæ olim facta sunt, impelleret illum ad insidias. « Dicite, » inquit, domino meo Esaü : Sic dicit servus tuus Jacob : » Peregrinus fui cum Laban, et longo tempore ibi moratus » sum usque nunc, et contigerunt mihi boves, et asinæ et » oves, et servi, et ancillæ, et misi ut annuntiaretur do- » mino meo Esaü, ut inveniat puer tuus gratiam coram te[4]. » Attende quomodo timeat fratrem, et propterea placare eum volens, præmittat significans ei et reditum suum, et substantiam, quæ sibi contigerat, et ubi tanto tempore moratus fuerit, ut placato ejus furore, clementem reddere possit : id quod et factum est, Deo cor illius demulcente, et illum tractabilem, extincta ira, faciente. Nam si Labanum, qui tanta concitatione persequebatur, deterruit per ea quæ ad ipsum dicebat : multo magis fratrem mansuetiorem erga Justum reddidit. « Reversi sunt autem, inquit, dicen-

[1] Gen. XXXII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Ibid. 3. — [4] Ibid. 4, 5.

» tes : Venimus ad fratrem tuum, et venit in occursum » tuum, et quadringenti viri cum eo [1]. » Vide quomodo et istuc ipsum auget metum Justi. Neque enim sciebat evidenter mentem fratris ; sed ut didicit multitudinem venientium cum illo, formidavit, suspicans ne quasi in bellum contra se veniret, et ita vellet occurrere. « Timuit enim, » inquit, Jacob, et perplexus erat [2] ; » formido mentem ejus turbaverat, et nesciebat quid faceret, sed mansit perplexus : propterea timuit quasi de salute sua, et mortem ante oculos habens. « Divisit autem in duas turmas omnem popu» lum qui secum erat. Dixit enim : Si venerit ad turmam » unam, et percusserit eam, erit adhuc altera, quæ salva» bitur [3]. » Talia suggerebant ei timor et magna formido. Videns autem se quasi in reti comprehensum, ad invictum Dominum confugit, et promissiones, quæ ei factæ erant, repetit ab omnium Deo : quasi dicens ad eum : « Nunc venit tempus in quo et propter primogenitorum virtutem, et propter promissionem, quæ a te facta est mihi, dignus habear qui tuo adjuver præsidio. « Dixit enim Jacob : Deus » patris mei Abraham, et Deus patris mei Isaac, tu qui » dixisti mihi : Vade in terram nativitatis tuæ [4]. » Qui evocasti me, inquit, de terra aliena, et præcepisti ut redirem ad patrem meum, et in terram nativitatis. « Satis mihi sit » de omni justitia et veritate, quam fecisti puero tuo [5]. » Sufficiat mihi, inquit, ad subsidium in præsenti tempore. Qui enim usque ad præsens tempus tantam erga me declarasti providentiam, potes etiam nunc eripere me ab urgentibus periculis. Non enim ignoro « Quod in isto ba» culo meo transivi Jordanem [6] : » sed propter tuam de me sollicitudinem, qui baculum solum gestans abivi in terram alienam, « Nunc cum duabus turmis adveni [7]. » Tu igitur,

[1] Gen. XXII, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. 8. — [4] Ibid. 9. — [5] Ibid 10. — [6] Ibid. — [7] Ibid.

Domine, qui tantam mihi substantiam largitus es, qui tantum incrementum dedisti, « Nunc eripe me de manu fratris mei Esaü : quia timeo ego eum, ne forte percutiat » me et matrem cum pueris. Tu dixisti : Benefaciam tibi, » et ponam semen tuum sicut arenam maris, quæ numerari nequit præ multitudine [1]. »

II. Vide Justi religiosum animum, et probum affectum : quomodo non aliud Dominum precatur, quam ut suas promissiones adimpleat. Et de prioribus exhibita gratiarum actione, confessusque se nudum et omnibus destitutum in tantam pervenisse abundantiam, supplicat ut de periculo se liberet. « Dixisti enim, inquit : Ponam semen tuum » sicut arenam maris, quæ dinumerari nequit. » Cum igitur orationem suam ad Deum fecisset, et supplicationem precum obtulisset, facit et suum officium. Et acceptis muneribus, inquit, ex iis quæ afferebat, misit fratri, cum segregasset quæ mitterentur, et mandata dedisset, ita ut placaretur etiam per verba animus fratris, et suus nuntiaretur adventus. « Dicite enim, inquit : Ecce puer tuus advenit » post nos [2], » ut primum redderetur amicus, et tunc in faciem ejus occurreret. « Posthac enim, inquit, videbo fa» ciem ejus. Forte enim accepta erit ei facies mea, et an» tecedebant dona secundum faciem ejus [3]. » Verum vide, obsecro, ineffabilem Dei clementiam, et quomodo semper congruo tempore suam declarat providentiam. Nam de Laban quidem, quoniam Justus nihil tale suspicabatur, neque sciebat Labanum cum tanta vi invadere se velle, ut clam susceptum ab se discessum ulcisceretur, dictum est apparuisse Angelum noctu Labano, et repressisse ejus impetum, mandatumque dedisse ne vel asperum verbum loqueretur Jacob ; dicebat enim : « Ne loquaris cum Jacob » mala [4] : » et hoc ita dispensabat, quo per illius linguam

[1] Gen. XXXII, 11, 12. — [2] Ibid. 20. — [3] Ibid. — [4] Id. XXXI, 29.

notum fieret Justo, ut fidentiori esset animo, comperta tanta Dei in se providentia. Nunc autem, quia frater temporis longitudine mitigatus erat, quieveratque ira et indignatio contra Jacob, hic autem anxius erat, timens et tremens fratris occursum : bonus Dominus non jam Esaü præcipit, nihil enim contra fratrem meditabatur, sed Justum solatur. « Nam postquam misisset offerentes munera, » et dormivisset, surrexit in nocte illa, et uxores duas et » filios transmisit in transitu Jaboch, et accepit eos et tran- » siit torrentem. Relictus est autem Jacob solus, et lucta- » batur homo cum eo [1]. » Magna Domini clementia, quoniam occursurus erat fratri, ut sciret reipsa quod nihil asperum laturus esset, in figura hominis luctari cum Justo voluit : deinde videns se vinci, « Apprehendit, inquit, lati- » tudinem femoris ejus [2]. » Totum autem hoc factum est, ut se illius humilitati attemperaret, formidinem ex anima Justi eximeret, et persuaderet ei, ut citra angorem fratri occurreret. « Nam cum tenuisset latitudinem femoris » Jacob, emarcuit latitudo femoris Jacob, cum colluc- » taretur ille cum eo [3]. » Deinde ut sciret Jacob virtutem ejus, quem secum luctari putabat, dicit ad eum : « Dimitte me, ascendit enim aurora [4]. » Sentiens igitur Justus magnitudinem virtutis ejus, qui hæc sibi dixerat, dixit : « Minime te dimittam, nisi me benedixeris [5]. » Magna consecutus sum, et quæ supra meam sunt dignitatem ; non prius te relinquam, donec benedictionem a te accipiam. » Deinde dicit : « Quod nomen tuum est [6]? » Vide iterum quantum sese humiliet et attemperet. Num si non interrogasset, nescivisset Justi nomen ? Sciebat utique : sed interrogatione vult ejus fiduciam solidare, et docere quis sit, qui ei loquatur. « Et postquam dixit, Jacob, inquit :

[1] Gen. XXXII, 22-24. — [2] Ibid. 25. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 26. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 27.

» Non vocabitur nomen tuum Jacob, sed Israël erit nomen » tuum. Quoniam si contra Deum fortis fuisti, multo magis » contra homines potens eris [1]. » Vidisti quomodo ostendit totam causam, propter quam adeo se demisit, et simul docuit Justum per nominis impositionem quis esset, quem viderit et comprehenderit : « Non ultra enim vocaberis Jacob, sed Israël erit nomen tuum. » Israël autem, si quis interpretetur, sonat, Videns Deum. « Quoniam sicut videre homini possibile est, Deum videre meruisti; propterea et hanc appellationem tibi impono, ut omnibus posteris manifestum sit quam visionem assecutus fueris. » Et subjicit : « Quoniam prævaluisti contra Deum, et contra homines » potens eris : » nihil amplius time, neque damnum aliquod expectes, quod ab aliquo feras. Nam qui tantam virtutem accepisti, ut cum Deo luctari valueris, multo magis homines superabis, et invictus omnibus eris. »

III. His auditis, Justus obstupescens magnitudinem ejus, qui secum colloquebatur, dicit ei : « Annuntia mihi nomen » tuum. Et dixit : Cur quæris nomen meum ? Et benedixit » eum [2]. » Intra tuos limites, inquit, mane, et ne transgrediaris mensuram tuam. Vis meam benedictionem obtinere ? ecce eam tibi do ; » dicit enim : « Et benedixit eum, » Et vocavit, inquit, Jacob nomen loci illius, Speciem Dei. » Vidi enim Deum facie ad faciem, et salva facta est anima » mea [3]. » Vides quantum ei fiduciæ a visione sit inditum ? « Salva facta est anima mea, » quæ erat propemodum mortua præ timore; quoniam videre mihi datum est Deum facie ad faciem, « Salva facta est anima mea. Ortus est au» tem ei sol, quando præteriit visio Dei [4]. » Vidisti quomodo infirmitati humanæ Dominus sese attemperans, omnia agit et tractat, ut suam benignitatem declaret ? Et ne admireris, dilecte, quod tanta sit indulgentiæ illius magnitudo :

[1] Gen. XXXII, 28. — [2] Ibid. 29. — [3] Ibid. 30. — [4] Ibid. 31.

sed cogita quomodo et Patriarchæ, cum apud quercum sederet, in hominis figura cum Angelis hospes fuerit, præsignans nobis jam multo antea et ab initio se humanam naturam suscepturum esse, ut sic omnem humanam naturam a diaboli tyrannide liberaret, et ad salutem reduceret. Verum tunc quidem, quoniam initia et principia erant, in figura unicuique illorum apparebat, sicut ipse per alium Prophetam dicit : « Ego visiones multiplicavi, et in mani» bus Prophetarum assimilatus sum [1].» Quando autem dignatus est Dominus humanam formam suscipere, et primitias nostras recipere, non in figura neque apparentem tantum carnem, sed veram induit. Et eapropter voluit per omnia nostra transire, ex muliere nasci, infans fieri, panniculis involvi, et lacte pasci, aliaque omnia ferre, ut dispensationis veritas credibilior esset, et hæreticorum ora obturarentur. Propterea et dormit in navi, et iter facit, et fatigatur, et omnia humana sustinet, ut per res ipsas certisque argumentis persuadeat omnibus. Propter hoc etiam tribunali astat, et crucifigitur, mortemque sustinet ignominiosissimam, et in sepulcro ponitur, ut sua incarnatio per omnia fiat manifesta. Nam si non vere carnem nostram assumpsit ; neque crucifixus est, neque mortuus, neque sepultus, neque resurrexit. Quod si non resurrexit, omnis de incarnatione sermo subversus est. Vides in quantam absurditatem incidunt qui divinæ Scripturæ canonem sequi nolunt, sed suis cogitationibus permittunt omnia ? Verum sicut hic perspicua est veritas, ita apud Justum illum figura quædam erat, per quam Justus multis argumentis certior fieret quantam sui curam Deus haberet, et invictum se futurum esse omnibus qui sibi insidiarentur. Deinde, ut posteritati nota fieret ejus visio, « Claudicavit, » inquit, femore suo. Propter hoc non comedunt filii Israël

[1] Osc. XII, 10.

» nervum qui emarcuit, qui est super latitudinem femoris, » usque in hunc diem ; quia attigit nervum super latitudi- » nem femoris Jacob, et emarcuit [1]. » Quoniam enim Justus, impletis vitæ suæ annis, emigraturus erat ex hac vita, oportebat autem providentiam Dei in illum, et tantam Dei attemperationem omni hominum generi declarari : « Ideo, » inquit, non comedunt filii Israël nervum latitudinis fe- » moris, qui emarcuit : » sciens eorum admodum ingratam mentem, et quam facile obliviscantur Dei beneficia, perpetuo artibus quibusdam efficit ut monumenta habeant eorum, quæ a se facta sunt, providetque ut illa monimenta per hujusmodi observationes custodiantur ; id quod per Scripturam totam invenies. Hæc enim maxima causa est plurimarum observationum, quod velit perpetuo futuras generationes meditari beneficia Dei, et non oblivione unquam oblitterantes ad suos errores recurrere ; qui mos fuit Judæorum maxime genti peculiaris. Nam qui de beneficiis sæpe summam præ se tulerunt ingratam voluntatem, multo magis, nisi hoc fuisset factum, omnia, quæ a Deo in ipsos facta sunt, e mente sua abjecissent. Cæterum videamus nunc quomodo fratri suo Jacob occurrerit. Postquam enim ex iis, quæ facta sunt, idoneam accepit consolationem et promissionem quod fortis futurus esset, et potens etiam contra homines. « Elevatis oculis vidit, et ecce » Esaü frater ejus, et quadringenti viri cum eo. Et divisit » Jacob pueros ad Liam et Rachel, et duas ancillas. Et po- » suit duas ancillas et pueros earum in principio, et Liam » et pueros ejus postea, et Rachel ac Joseph postremos, » ipse autem præcessit ante eos, et adoravit super terram » septies, donec appropinquavit ad fratrem suum [2]. » Vide quomodo, divisione facta, ipse præ omnibus occurrit : « Et » adoravit super terram, inquit, septies, donec appropinqua-

[1] Gen. XXXII, 32. — [2] Id, XXXIII, 1-3.

» vit ad fratrem suum : » per gestus, et per adorationem fratrem in sui benevolentiam provocans : id quod et factum est. « Nam Esaü accurrens, inquit, amplexatus est eum, et osculatus est, proociditque in collum ejus : et flebant uterque [1].»

IV. Vide dispensationem Dei. Quod enim heri dicebam, id etiamnum dicam. Quando vult omnium Dominus suam erga nos declarare providentiam, eos etiam, qui atroci in nos animo sunt, ovibus mansuetiores facit. Considera igitur quantam mutationem declarat Esaü. « Accurrit enim, » inquit, in occursum ejus, et amplexatus eum osculatus » est, et fleverunt ambo. » Vix tandem Justus respiravit, et timorem excussit, animosior factus. « Elevatis autem » oculis, inquit, Esaü vidit mulieres et pueros, et dixit : » Quid hæc tibi sunt [2] ? » Videns enim fratris facultates, in admirationem adductus est, ideo et rogare voluit. Quid igitur Justus ? « Filii, inquit, sunt, quibus misericorditer » donavit Deus servum tuum [3]. » Vide quantum mansuetudinis robur, et quomodo per verborum modestam humilitatem illius indignationem fregit et mitigavit. « Et appro» pinquaverunt, inquit, ancillæ et filii, et adoraverunt Lia » et Rachel. Et dixit : Quid hæc tibi sunt, omnia castra » illa quæ mihi obviam venerunt? Ille autem dixit : Ut in» veniat servus tuus gratiam coram te [4]. » Considera, obsecro, quomodo humilitate ingenti fratrem devicerit, et quem putabat affici erga se hostiliter et atrociter, ita invenerit mansuetum, ut voluerit in ministerium ejus omne officium suum declarare. « Dixit enim, inquit : Sunt mihi » multa, frater; sint tibi tua [5]. » Verum neque hoc permisit Jacob, sed monstrans quanti faciat ejus amicitiam, inquit : » Si inveni gratiam coram te, accipe dona de manibus meis. » Nam propter hoc videbam faciem tuam, quasi aliquis vi-

[1] Gen. xxxiii, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 6-8. — [5] Ibid. 9.

»deat vultum Dei [1]. » Accipe, inquit, dona quæ a me tibi offeruntur. Cum tanta enim jucunditate vidi faciem tuam, cum quanta quis viderit Dei faciem. » Hoc magni obsequii gratia dictum est a Justo, ut eum demulceret, et ad fraternam benevolentiam duceret. « Et beneplacitum mihi »facies,» hoc est, gratum mihi facies. « Accipe igitur be»nedictiones quas attuli tibi, quia misertus est mei Deus, »et sunt mihi omnia [2]. » Ne detrectes, inquit, accipere. Hæc enim omnia a Deo mihi donata sunt, et hic mihi horum omnium suppeditator factus est. » Per quæ placide et illum docuit quanta erga se fuerit Dei providentia, et effecit ut magnam sibi reverentiam exhiberet. « Et coëgit eum, »et accepit [3]. » Vide nunc mutationem. « Et dixit Esaü, »Profecti eamus in rectam [4] : » hoc est, nunc simul iter faciamus. Ille autem causatus honestum prætextum : « Do»minus meus, inquit, scit quod filii mei teneriores, et oves »et boves fœtæ sint : si igitur sequi ea cogam uno die, mo»rientur [5]. » Non possum, inquit, acceleratius facere iter, sed cogor lente et pedetentim progredi, tam propter pueros, quam propter pecudes, ut non labore plurimo pereant. Vade igitur, inquit, tu : ego autem parcens labori puerorum et pecudum, conveniam te in Seïr. » Quibus auditis, frater : « Si vis, inquit, relinquam aliquos meorum apud »te [6]. » Faciebat hoc in signum magni honoris et officii. Ille autem nihil tale accepit. « Sufficit enim mihi, inquit, quod vere inveni gratiam coram te. Hoc unum mihi curæ erat, ut amicum te invenirem. Quoniam igitur hoc assecutus sum, non alterius cujuspiam indigeo. « Et profec»tus, inquit, Jacob fecit sibi ipsi et jumentis suis taber»nacula : propterea vocavit locum illum, Tabernacula [7]. »

V. Hæc audientes imitemur Justum illum, et eamdem

[1] Gen. XXXIII, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid. 13. — [6] Ibid. 15. — [7] Ibid. 17.

exhibeamus humilitatem animi: et si qui sunt qui male erga nos afficiantur, non magis eorum accendamus iram, sed magna mansuetudine et humilitate tam verborum quam operum reprimamus eorum inimicitias, et indignatas eorum curemus animas. Vide enim sapientiam hujus Justi, quomodo magna verborum efficacia ita Esaü demulsit, ut et ad eum colendum festinaret, et facere vellet omnia, quæ ad ejus pertinebant honorem. Hoc vere summæ virtutis est, ut non solum eos, qui bene in nos afficiuntur, magno studio diligamus, et eis omnibus modis serviamus: sed ut etiam eos, qui nobis infesti esse volunt, assiduitate officiorum nobis conciliemus amicos. Nihil enim mansuetudine violentius. Nam sicut rogum vehementer incensum aqua injecta restinguit: ita et animum camino magis exardescentem verbum cum mansuetudine prolatum extinguit, et duplex inde nobis lucrum accrescit, tum quod nos mansuetudinem exhibemus, tum quod fratris indignationem sedamus, et mentem ejus a turbatione liberamus. Quid enim, dic mihi? Annon reprehendis fratrem tuum et accusas ejus indignationem, quod hostiliter sit affectus erga te? Cur igitur non diversa via studes incedere, sed ipse magis irasci vis? Num potest igni ignis extingui? Repugnat hoc naturæ. Sic neque furor furore alio demulceri poterit unquam. Etenim quod igni est aqua, hoc est iræ mansuetudo et moderatio. Propterea et Christus dicebat Discipulis: «Si diligentes vos diligitis, quam mercedem habe» tis[1]?» Deinde magis ad hoc cohortari et reprehendere negligentes volens, dicit: «Nonne et Publicani idem fa» ciunt[2]?» Quemcumque enim ignavorum sumpseris, nonne hoc facit? Nonne et Publicani magno studio hæc faciunt? Quid autem Publicano deterius? attamen inveniens eum hoc omnibus modis observare, et non est possibile ut non

[1] Matth. v, 46. — [2] Ibid.

redamet qui amatur. Ego autem quia et excelsiores vos esse volo, et aliquid amplius habere, non hoc admoneo, sed ut inimicos diligatis. Id quod Beatus ille ante legem, ante doctrinam ab aliis acceptam sponte sua fecit: et propter excellentem mansuetudinem prius superavit Laban, nunc autem et fratrem. Nam licet superno præsidio fretus fuerit, attamen quod suum erat prius exhibuit. Ita sane et nos persuadeamus nobis, licet millies enitamur, nihil tamen prorsus recte agere posse, nisi superno auxilio adjutos. Sicut enim nisi illo subsidio fruamur, nihil unquam possumus recte agere: ita nisi quod nostrum est attulerimus, non poterimus supernum auxilium obtinere. Demus igitur operam ut et nostra afferamus, et supernum favorem alliciamus, ut et ex nostro studio, et ex Dei benignitate virtutes nostræ quotidie crescant, multaque superna fruamur gratia. Quod nobis omnibus concedatur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et sancto Spiritu sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LIX.

Et venit Jacob in Salem civitatem Secimorum, et emit partem agri ab Emor patre Sychem centum agnis: et erexit ibi altare, et invocavit Deum Israël [1].

I. Vidistis heri et nostri omnium Domini eximiam clementiam, et Discipulorum philosophiam, et Judæorum ingratum animum? Vidistis quanta cum patientia eorum im-

[1] Gen. XXXIII, 18.

pudentem audaciam obmutescere coëgit, cum suos excusaret Discipulos, monstrans ipsos, qui legem vindicare volebant, legis voluntatem ignorare, et irradiante veritate, adhuc umbræ assidere velle? Vidistis quomodo jam inde ab initio observationes legales auferre studebat, docens eos, exorto Sole justitiæ, lucernæ lumen nihil jam efficere posse? Jubar enim solaris luminis quod accedit, hoc tegit, et videri non sinit. Didicistis quomodo possibile sit, ut feriæ perpetuæ agantur, et a temporum observatione liberemur. Nam propter hoc venit Dominus noster, ut nos liberaret a temporum necessitate, et efficeret ut altius evolaremus, et jam in cœlo haberemus municipatum, et cum adhuc homines sumus, Angelorum imitaremur vitam, ac res humanas omnes irrideremus. Age hodie, si videtur, seriem verborum beati Mosis sequentes, ea quæ superioribus diebus dicta sequuntur, tractemus, et inde vobis apponamus convivium. Scitis enim nos, cum rediisset ex Mesopotamia Jacob, et occurreret fratri, et iterum ab eo separaretur, et ille quidem in Seïr montem contenderet, Jacob autem tabernacula figeret, et locum ab eventu Tabernacula vocaret, sermonem hic missum fecisse: ideo opus est ut sequentia pro viribus nostris tractantes, doctrinam vobis relinquamus spiritualem. Securus enim tandem factus Justus, et ab omni mentis angore liberatus, « Venit, inquit, in civitatem Secimorum, et emit partem agri ab » Emor patre Sychem centum agnis: et erexit ibi altare, » et invocavit Deum Israël [1]. » Ne prætereamus obiter ea quæ in divinis Scripturis sunt contenta. Nam si qui auri ramenta e terra effodiunt, nulli labori parcunt, et omnia gravia ferunt, ut possint aurum a terra separare: multo magis justum fuerit ut scrutemur eloquia Spiritus, et utilitatem, quæ inde est, percipiamus, et sic hinc exeamus.

[1] Gen. XXXIII, 18-20.

Cogita, obsecro, eximii istius viri philosophiam, quomodo tanto auxilio superne fruens, et videns augeri facultates suas, pecora dico, et tantum numerum filiorum circumstantem, non in extruendis ædificiis amplis et præclaris fuit occupatus, neque agros et villas emere curavit, quæ sufficere possent ut distribuerentur filiis. Hæc enim et similia agere solent qui nos opibus antecellunt; et sæpe qui unum tantum habet filium, decem millia talentorum auri colligere quærit, ut agros emat, et domus claras extruat: et utinam ex justis laboribus, et sine injustitia tantas opes colligeret; sed quod grave est, et omnium gravissimum, ab aliis rapit, alios circumvenit, aliis lites movet, et ita alienas facultates suas facit. Et si quis dixerit: «Ad quid tanta ad colligendas opes insania?» ille statim filium prætexit, et dicit se talia operari ob suum in illum amorem. Et ille quidem tametsi puerum prætexat, hæc utcumque expiat, frustra tamen et incassum. Sunt autem qui neque pueros habent, et insaniunt ut pecunias colligant, et mallent gravissima ferre, quam unum obolum indigentibus erogare. Sed Justus ille nihil simile consultavit, neque cogitavit, sed cum parvo opus haberet agro, centum agnis datis, partem agri emit ab Emor patre Sychem. Et vide pietatem, religionemque viri, qua de causa agrum emere studuerit. «Et erexit ibi, inquit, altare, et invocavit Deum » Israël:» et agri partem emit nulla alia de causa, quam ut gratias ageret communi nostri omnium Domino. Illum oporteret imitari omnes qui sub gratia sunt, qui fuit ante legem, et non sic insanire in pecuniarum collectionem. Quare enim, dic mihi, et tibi ipsi hæc onera spinarum congregas, filiisque tuis materiam et occasionem malitiæ te relinquere non advertis? Nescis Dominum majorem, quam tu habeas, filii tui curam gerere, tu autem tanquam illius majorem curam gerens, occasiones illi relinquere studes,

quæ submergere animam ejus valeant? An nescis juventutem per seipsam ad ruinam proclivem esse, et ad malitiam levi momento inclinari? quando autem et opum affluentiam acceperit, multo magis ad malum proruit. Sicut enim ignis cum fomitem invenit, validioribus flammis exurgit: ita et quando in juvenem materia pecuniarum inciderit, tantam accendit fornacem, ut animam juvenis totam inflammet. Quandonam poterit talis homo continentiæ curam habere, et intemperantiam fugere, ac laborem pro virtute, vel aliud spirituale quiddam suscipere?

II. Annon audis Christum dicentem: «Curæ hujus sæ» culi et deceptio divitiarum suffocant mentem, ac sterilis » fit, » quæ omnia spinas nominavit? Nam cum dixisset, in parabola seminis, aliud ex seminibus in spinas incidisse, deinde Discipulis interpretans quænam sint spinæ, inquit: « Sollicitudo hujus sæculi et deceptio divitiarum » suffocant mentem, et sterilis fit[1]. » Et bene spinis comparavit sollicitudinem hujus sæculi. Sicut enim spinæ non sinunt semen emicare, sed densitate sua seminatum supprimunt: ita et curæ temporales spirituale semen, quod in anima seminatur, non sinunt fructum afferre, sed adurunt et suffocant sicut spinæ, nec sinunt spirituale semen crescere. «Et deceptio divitiarum.» Recte dixit deceptionem divitiarum: etenim vere deceptio est. Quæ enim utilitas tot talentorum, et tantæ pecuniæ? Profecto, inquit, magnam præbet lætitiam possessio. Qualem lætitiam? Et quid dico lætitiam? Nonne maxime intempestivam tristitiam et mœrorem multum parit? nondum dico magnam illam et in futuro repositam propter ipsas pœnam: sed de his loquor, quæ in præsenti vita contingunt, nempe ne voluptatem quidem ullam hanc vere habere posse, sed potius quotidianas turbationes et amaritudines. Nec mare flucti-

[1] Matth. XIII, 7-22 et Luc. VIII, 7-14.

bus ita intumescit, ut talem animam a cogitationibus et affectionibus infestari, et in omnes tam suos quam alienos male affici videmus. Et si quando partem illorum auferat aliquis; multa enim accidunt, et multi insidiantur, nempe famulorum malignitas, potentiumque violentia; tunc utique invenies illos vitam sibi acerbam ducere. Qualibus igitur lamentis tales non fuerint digni, qui omnia facere student quæ sibi noceant, et in perniciem animæ suæ talia colligere volunt? Verum, si videtur, talibus relictis, ad historiam Justi hujus redeamus, et videamus sequentium seriem. «Erexit, inquit, altare in parte agri, et invocavit »Deum Israël,» et postea in Secimis domicilium habere voluit. Sed vide iterum quomodo Justus et hic suam mansuetudinem declarat. Et quid accidit? «Egressa est autem, »inquit, Dina filia Liæ, ut videret filias indigenarum. Et »ut vidit eam Sychem filius Emor, dormivit cum ea, et »dilexit virginem, et locutus est ei juxta mentem virginis[1].» Vidisti quantum sit juventus malum, quando recte rationis freno caret? Vidit enim virginem, et totus propter aspectum amore correptus, concupiscentiam opere complevit, «Et locutus est ei juxta mentem virginis.» Quid est, «Juxta mentem virginis?» Quoniam juvenis erat puella, ejusmodi verba, inquit, cum ea locutus est, quæ sufficiebant ad conciliandum sibi eam. Et inquit ad patrem: «Accipe mihi puellamhanc in uxorem[2].» Audivit autem Jacob factum, et tunc leviter tulit, expectans fratrum ejus adventum; erant enim in pascuis. «Et siluit, inquit, Jacob, »donec venirent illi. Cum autem venisset Emor ad Jacob, »venerunt et fratres Dinæ, et cum audivissent quæ facta »erant sorori suæ, compuncti sunt[3].» Quidest, «Compuncti »sunt?» contristati sunt, remque intolerabilem esse putaverunt et gravissimam, eratque eis mœrendi magna oc-

[1] Gen. XXXIV, 1-3. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 5-7.

casio. «Magna enim, inquit, eos tristitia afficiebat, quod »rem turpem fecerat in Israël Sychem, qui dormiverat »cum filia Jacob[1].» Vides filiorum continentiam? turpitudinem maximam hoc factum reputabant? Vidisti quomodo Justus pueros suos erudiit ad virtutem? Quomodo item filius Emor, suam concupiscentiam opere complens, fit patri et toti civitati perniciei auctor? Sed prius audiamus quæ Emor ad eos dixerit, et postea scietis fratrum Dinæ versutiam, et quomodo vindicare studuerunt injuriam sorori illatam. «Et locutus est eis Emor dicens: Sy»chem filius meus præelegit anima filiam vestram[2].» Vide quomodo jam præsignat perniciem se comprehensuram. «Præelegit enim, inquit, anima:» hoc est, animam suam exposuit pro filia vestra.» Ille quidem dicebat concupiscentiam ejus, quam erga puellam habebat: paulo post autem didicit hanc suæ et omnium, qui ibi erant, perditionis fore occasionem. Quia igitur ille virginem sic deperibat, «Date, »inquit, istam illi uxorem, et affinitatem contrahite nobis»cum: filias vestras date nobis, et filias nostras accipite »filiis vestris, et inter nos habitate. Et ecce terra lata est »coram vobis, habitate et negotiamini in ea, et in ea pos»sessiones habete[3].» Vide patrem, quantam propter filii amorem habet erga peregrinos benignitatem, et quomodo eos conciliare sibi vult, data eis in omni regione sua potestate. Et hæc quidem egit pater: filius autem, quia vidit patris erga se studium, et quomodo omnia facere paratus fuerit, ut impleretur quod cupiebat, adjicit quod suum est, dicitque ad Jacob et ad fratres puellæ: «Inveniam gra»tiam coram vobis, et quidquid dixeritis, dabimus: mul»tiplicate dotem, et dabo secundum quod dixeritis mihi, et »dabitis mihi puellam hanc in uxorem[4].» Vidisti patrem propter studium et curam in filium obnixe precari, juve-

[1] Gen. XXXIV, 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 9, 10. — [4] Ibid. 11, 12.

nemque prompte omnia promittere, ut puella potiretur?

III. Hæc enim, hæc perniciosa affectio omnia suscipienda libidine diffluenti persuadet, donec in inferni profundum ducat. Et vide, obsecro. Senior quidem Jacob hæc audiens silet, et pro sua mansuetudine nihil loquitur: sed vim filiæ factam patienter fert. « Filii autem Jacob dixe- » runt Sychem et Emor patri ejus dolose, et locuti sunt » illis, quod coinquinarint Dinam sororem suam[1]. » Considera hic quomodo propter unius intemperantiam universi civitatem habitantes pœnarum socii fiant. Sicut enim accensa pyra, qui prope habitant periculi sunt participes, igne omnia depascente: eodem modo et nunc adolescentis intemperantia non solum patrem, sed et omnes urbis cives simul perdidit. Quid igitur filii Jacob? dolose eis responderunt. Dignum est auditu, ut discatis quantum propter sororem doluerunt. « Dixerunt enim, inquit, Symeon et » Levi fratres Dinæ, filii autem Liæ. Non poterimus facere » verbum hoc, ut demus sororem nostram homini, qui ha- » bet præputium. Si igitur circumcidamini carne præputii » vestri, dabimus filias nostras vobis, et de filiabus vestris » accipiemus, et erimus quasi genus unum[2]. » Hæc quidem propositio honesta erat, et rationi consentanea, sed cum dolo, inquit, dicta est. « Et si nolueritis, inquit, hoc fa- « cere, accepta filia nostra, abibimus[3]. » Hæc quidem Symeon et Levi cædem omnium secum meditantes proposuerunt. Illi autem respicientes ad quod expectabant, puellamque habere cupientes, consenserunt in dicta, et placuerunt eis proposita, dicit enim: « Placuit coram eis » sermo, et non tardavit adimplere dicta adolescens. De- » peribat enim filiam Jacob[4]; » hoc est, totum se in puellæ amorem dediderat. « Et venerunt, inquit, ipse et pater

[1] Gen. XXXIV, 13. — [2] Ibid. 14-16. — [3] Ibid. 17. — [4] Ibid. 18, 19.

» ejus ad portam, et locuti sunt omnibus qui in civitate » habitabant[1]. » Et consuluerunt ut circumcisionem susciperent secundùm oblatam ab illis conditionem, et ut illos ad cohabitationem acciperent. Implebant illi statim quæ ab Emor et Sychem dicta sunt, et omnes simul circumcisionis signum in corpore accipiebant. Hoc ubi resciverunt Symeon ac Levi, quæ jam dudum secum meditabantur, opere compleverunt. « Et acceptis singuli gladiis suis, in» gressi sunt civitatem secure[2]. » Quid est, « In civitatem se» cure? » quia cum solum duo essent, tantæ multitudini se opposuerunt. Sed magnam eis securitatem præstitit, quod omnes illi saucii jacerent. Quod ut nobis manifestaret divina Scriptura : « Factum est, inquit, in die tertio, » quando erant in dolore. » Hoc illos securos reddidit, et duos fortiores multis fecit. « Occiderunt, inquit, omne » masculinum[3], » hoc est, omnes viros, qui propter circumcisionem jacebant, paratique erant, ut ita dicam, ut occiderentur : et cum aliis etiam juvenem ulti sunt, qui puellam vitiaverat. Et non contenti hac vindicta, etiam oves, inquit, eorum et omnia pecora, omniaque corpora in captivitatem duxerunt, ac civitate viris destituta et direpta, redierunt. Vidisti, dilecte, quantum malum operata sit unius juvenis temeritas? Vidisti quantam attulit perniciem omnibus civitatem habitantibus? Hæc scientes refrenemus filiorum nostrorum impetus, magnumque furorem absterrendo et admonendo compescamus, et curemus eorum castitatem, omniaque faciamus et tractemus, ut absurdas concupiscentias juvenilis ætas effugere possit. Nam propter hoc et communis Dominus noster sciens humanæ naturæ infirmitatem, nuptias dedit et sancivit, ut ab illicito concubitu abstineretur. Ne igitur negligamus juvenes, sed scientes fornacis incendium, priusquam in luxuria im-

[1] Gen. XXXIV, 20. — [2] Ibid. 25. — [3] Ibid.

plicentur, studeamus eos secundum legem Dei nuptiis copulare, ut et continentiam suam custodiant, nullumque damnum lasciviæ suæ habeant, remedio illinc sumpto, ut possint carnis indomitos motus reprimere, et pœnam effugere. Sed videamus quomodo ea, quæ a pueris facta sunt, senem affecerint. « Dixit enim, inquit, Jacob : Symeon et Levi, exosum me fecistis, ut molestus ego sim » habitatoribus terræ [1]. » Quare, inquit, tantam fecistis vindictam? Nam quæ a vobis facta sunt, odium mihi maximum parient apud omnes habitatores terræ hujus. Deinde monstrans timorem in quo erat constitutus : « Mihi » autem, inquit, parvus numerus est, et congregati contra » me, percutient me, et exterar [2] : » Quasi diceret : « Nescitis quod pauci sumus? facile eadem et nos patiemur, quibus vobis illos afficere placuit. Et sicut Sychem patri et omnibus civitatem habitantibus hujus interitus fuit auctor, ita et vos mihi. Nam propter vos et ego exosus ero, et nihil prohibet quin delear propter vestram audaciam. « Illi » autem dixerunt, inquit : Numquid ut scorto abutentur » sorore nostra [3]? » Vide pueros continentiæ gratia ultionem sumpsisse. Excusant enim se patri, et dicunt : « Infamia nos affecerunt, veluti scorto abusi sunt sorore nostra : propterea hoc facere coacti sumus, ut et cæteri discerent similia non audere. »

IV. Sed vide, obsecro, hic ineffabilem Dei curam erga Justum. Nam quia vidit eum formidantem regionis incolas propter filiorum facinora, dixit ei Deus : « Surge, et ascen» de in locum Bæthel, et ibi habita [4]. » Quia, inquit, eos qui hic habitant times, recede hinc, et habita in Bæthel, « Et fac illic altare Domino, qui apparuit tibi cum fugeres » a facie Esaü fratris tui. Et dixit Jacob domui suæ, et » omnibus suis : Tollite deos alienos e medio vestri, et pu-

[1] Gen. xxxiv, 30. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 31. — [4] Id. xxxv, 1.

» rificamini, et mutate stolas vestras, et surgite, et ascen-» damus in Bæthel, et faciamus illic altare Domino, qui » exaudivit me in die afflictionis, qui fuit mecum, et sal-» vavit me in via, qua ambulavi [1]. » Animadverte hic Justi obedientiam et pietatem in Deum, quia audivit : « Ascende » in Bæthel, et fac altare : » vocatis, inquit, omnibus suis, dixit : « Tollite deos. » Quales, dixerit quis, deos ? Nusquam enim videmus ipsum habuisse deos. Ab initio enim Dei cultor fuit Justus. Significans forte deos Laban, quos Rachel subtraxerat, ideo dixit : « Quoniam gratias acturi sumus vero Deo, qui semper tantam mei curam gessit, auferte si qua sunt in vobis idola, « Et purificamini, et mutate » stolas vestras, » et sic ad civitatem pergemus, et intus et foris mundati simul ibitis. » Non solum vestium nitore puritatem declarate, sed cum abjectione idolorum purificatis cogitationibus mentis, ascendamus ad Bæthel. « Et dede-» runt, inquit, Jacob deos alienos; » non enim erant ipsorum; « Et inaures quæ in auribus eorum. » Forte enim et hæc signa quædam erant istorum idolorum, ideo et hæc cum diis afferunt Jacob. « Et abscondit ea subter terebin-» thum in Secimis, et perdidit ea usque in præsentem » diem [2]. » Abscondit, inquit, ea, et perdidit, ut ipsi erroris servi, errorem effugerent, et nullus etiam alius ex iis damnum acciperet posthac. « Et cum hæc omnia fecisset » Justus, abiit, inquit, a Secimis, et contendit ad Bæthel [3]. » Iterum hic attende quantam ejus curam habuerit Deus, et quam diligenter Scriptura nos omnia doceat. « Cum egres-» sus enim esset Justus ex Secimis, factus est timor Dei » super omnes civitates in circuitu eorum, et non persecuti » sunt filios Israël [4]. » Vides quanta providentia, et quam evidens ejus subsidium! « Irruit enim, inquit, super eos » metus, et non persecuti sunt illos. » Nam quia timebat

[1] Gen. xxxv, 1-3. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 5. — [4] Ibid.

hoc Justus, et dicebat : « Mihi parvus numerus est, et delebor : » narrat quomodo timore eos invadente, ipsos persecuti non sint. Nam quando Deus suum auxilium afferre voluerit, invalidos fortiores potentibus, et paucos potentiores pluribus facit, nihilque beatius est eo, qui supernum auxilium assecutus est. « Et abiit, inquit, Jacob in Lu» zam, quæ est in terra Chanaan, quæ est Bæthel, et omnis » populus qui erat cum eo : et ædificavit ibi altare, et vo» cavit nomen loci illius, Bæthel : ibi enim apparuit ei Deus, » cum fugeret a facie Esaü fratris sui[1]. » Postquam venit, inquit, in Bæthel, fecit sicut ei præceptum erat, et ædificato altari, vocavit nomen loci, Bæthel. « Mortua est au» tem, inquit, Deborra nutrix Rebeccæ, et sepulta est ad » radices Bæthel subter quercum : et vocavit Jacob nomen » ejus, Quercus luctus[2]. » Vides quomodo semper ab eventibus nominat loca, ut perpetua servetur memoria? Et quomodo, dixerit quispiam, nutrix Rebeccæ fuit cum Jacob jam primum veniente a Mesopotamia, priusquam occurreret patri suo? Forte hoc dicendum eam, quando a Laban ille rediit, simul cum Jacob venire cupivisse, ut post longum tempus Rebeccam inviseret : sed priusquam illi occurreret, defunctam esse.

V. At nos etiam, si placet, hic finiamus sermonem, contenti iis, quæ dicta sunt. Illud autem vestram charitatem rogaverimus, ut et vos virtutis curam geratis, et juvenum continentiam curetis. Hinc enim, ut ita dicam, omnia mala nascuntur. Consuetudo enim mali processu temporis invalescens tantam affert perniciem, ut postea non possit aliqua vinci admonitione; et cum semel a malitia fuerint occupati, quasi in captivitatem essent abducti, quoquo diabolus jusserit aguntur. Ille enim eis imperat, et perniciosa illa dat mandata, quæ juvenes libenter per-

[1] Gen. xxxv, 6, 7.— [2] Ibid. 8.

ficiunt, præsentem tantum voluptatem spectantes, et futurum dolorem non cogitantes. Ideo oro ut præbeamus manum filiis nostris, ut ne etiam pro iis, quæ illi peccarunt, nos pœnas sustineamus. An nescitis quid seni Eli acciderit, cum non debite emendaret filiorum delicta[1]. Quemadmodum enim medicus, si morbum sectione indigentem, unctione aut emplastro curare voluerit, cito morbum incurabilem efficiet, cum congruam non adhibeat medicinam : ita et senex ille, cum deberet filios suos pro peccatorum ratione emendare, nimia lenitate illos arguens, supplicii et ipse consors fuit. Proinde oro, exemplum hoc timeamus, et habentes filios provideamus eis de honesta educatione, et in summa unusquisque curam eorum agat, qui apud se habitant, et lucrum maximum ducat utilitatem proximi, ut unusquisque discens ea, quæ ad virtutem pertinent, et peccati periculum effugere, et virtutem amplexatus supernum auxilium sibi conciliare valeat. Quod nobis omnibus concedatur, gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et sancto Spiritu sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LX.

Et ædificato altari, vocavit nomen loci, Bæthel : illic enim apparuit ei Deus, cum fugeret a facie Esaü fratris sui[2].

I. Age et hodie, si libet, repetitis iis, quæ nuper diximus, ad sequentia vobis exponenda accedamus. Nam etiam

[1] 1 Reg. IV, 18. — [2] Gen. XXXV, 7.

hodie historia Jacob apta est ad nos docendum multiplicem Dei in illum providentiam, et quomodo illum suis promissionibus iterum firmaverit remunerans ejus probitatem. Postquam enim superius narravit nobis quomodo secundum præceptum Dei, relictis Secimis propter facinora filiorum suorum, ad Luzam contendit: « Et ædificato altari, » inquit, vocavit nomen loci, Bæthel: illic enim apparuit » ei Deus, cum fugeret a facie Esaü fratris sui. » Quo imperio Deus Justum liberavit a timore quo tenebatur propter occisos Secimitas: immisit, inquit, in habitatores illarum civitatum metum, ita ut illum non persequerentur. Vide providentiam Dei, et quantam habeat sollicitudinem pro Jacob. Concussit, inquit, timore animas eorum, qui vicinas civitates inhabitabant, ut ne persequerentur illum: nam fortassis ulcisci volebant Secimitas. Sed quoniam illa præter Justi sententiam facta fuerant, et Symeon ac Levi sororis violatam continentiam ulciscentes hæc fecerant, non solum eum et filios ejus a nimio timore liberavit, sed illos etiam timore concutiens, a conatu persequendi retraxit. Vidistis quantum sit niti divino præsidio? Nam quando Deus nobis bene affectus est, e medio tolluntur terribilia omnia. Sicut enim Justo fiduciam dedit, ita illis dedit metum. Enimvero Dominus cum sit, omnia prout voluerit vertit, et omnipotentem suam sapientiam in omnibus declarat. Ac nihil fortius est eo, qui supernam sibi conciliavit opem, sicut etiam nihil infirmius eo, qui illa privatus est. Ecce enim Justus ille, paucos numero secum habens, quia custodiebatur a Deo, et fiduciam accepit, et insidias effugit: illi autem, cum multi essent, et conglobati conspirassent, nihil eorum quæ volebant operibus complere potuerunt. « Factus est enim, inquit, timor Dei » super civitates in circuitu eorum. » Postquam igitur Justus a timore istorum liberatus est, vide iterum eximiam

Dei clementiam, quam erga eum declaravit. « Visus est » enim ei Deus iterum in Luza [1]. » Quare adjicit hoc verbum, « iterum? » Non absque causa, sed ut discas eum prius etiam in hoc loco ei apparuisse, quando fugiens fratrem in Mesopotamiam contendebat. Itaque et nunc ait : « Sicut tunc visus est ei abeunti, » ita et nunc redeunti apparet in eodem loco, et confirmat promissiones, quas, quando abiit, cum eo fecit, hoc præstans ut Justus firmius suis promissionibus confidat, et ne propter tempus medium fluctuet. « Et benedixit eum, et dixit ei : Nomen tuum non » vocabitur ultra Jacob, sed Israël erit nomen tuum [2]. » Quanquam jam pridem hoc nomen ei dederat, cum transiret in Jaboch, verum majoribus indiciis certiorem volebat Justum reddere, et nunc eamdem benedictionem ei dat, et dicit : « Israël vocabitur nomen tuum, et cresce, » et multiplicare : et gentes et congregationes gentium erunt » ex te, et reges ex lumbo tuo prodibunt [3]. » Vide magnitudinem benedictionis : non solum dicit eum in tantam multitudinem propagandum, sed et gloriosum fore ejus semen. « Reges enim, inquit, ex lumbis tuis egredientur, » prædicens ei gloriam eorum, qui ex ipso ortum ducturi erant. « Et terram, inquit, quam Abrahæ et Isaac dedi, tibi dedi » eam, et semini tuo post te dabo terram hanc [4]. » Quoniam propter facta in Secimis a Symeone et Levi, dicebat: « In parvo numero sum ego, et congregati super me per» cutient me, et delebor ego et domus mea : » et per omnia monstrabat pusillanimitatem et metum quo tenebatur : propterea benignus Dominus nunc dicit ad eum : « Quoniam dixisti : « In parvo numero sum, » disce futurum esse ut crescas, et multiplicetur semen tuum, et ita sit gloriosum, ut congregationes gentium et reges ex eo prodituri sint; atque futurum esse, ut non solum non delearis, sed

[1] Gen. XXXV, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Ibid. 12.

et tu et semen tuum omnem terram hanc in hæreditatem accipiatis. » Et factis ei promissionibus istis, « Ascendit » Deus ab eo, ex loco ubi est locutus cum illo[1]. » Vide quantum attemperant se nostræ infirmitati divinæ Scripturæ verba. « Ascendit enim, inquit, Deus ab eo. » Non ut loco concludi existimemus Deum, sed ut per hoc etiam ejus ineffabilem discamus clementiam. Spiritus enim gratia se ad infirmitatem nostram demittens omnia narrare solet. Descendere enim, et ascendere, indignum Deo est; sed quia maximum est ineffabilis ejus clementiæ indicium, quod propter nostram eruditionem talibus uti verbis dignetur, propterea humanis dictionibus utitur, quia alioquin impossibile erat humanas aures ferre verborum sublimitatem, si secundum dignitatem Domini dicta essent.

II. Quod cogitantes, nunquam in humilitate verborum hæreamus, sed et propter hoc admiremur ineffabilem ejus bonitatem, quod neque ab hac humilitate abhorreat propter imbecillitatem naturæ nostræ. Sed vide Justum illum iterum grati animi signa dantem. « Erexit enim, inquit, » Jacob columnam lapideam in loco, in quo locutus est » cum eo Deus, et libavit ei libationem, et superfudit » oleum, et vocavit nomen loci, in quo locutus est cum eo, » Bæthel[2]. » Considera, oro, quomodo in nominibus locorum memoriam immortalem beneficiorum reponat, ut et posteris manifesta fiat visio, qua Justus ibi dignatus fuit. « Et profectus, inquit, Jacob fixit tabernaculum suum ultra turrem Gader[3]. » Ulterius iterum procedit Justus, anhelans paulatim venire ad locum ubi habitabat Isaac. Deinde, inquit : « Quando appropinquavit ut intraret in » Ephrata, Rachel laborabat in partu, et factum est cum » difficulter pareret, dixit ei obstetrix : Confide, etenim hic » tibi est filius. » Ne sis anxia, inquit, paries enim filium

[1] Gen. xxxv, 13. — [2] Ibid. 14, 15. — [3] Ibid. 16. — [4] Ibid. 17.

Nam licet te crucient dolores, verumtamen habebis filium. «Factum est autem, inquit, cum exhalaret animam suam, »moriebatur enim, vocavit nomen pueri, Filius doloris »mei : pater autem ejus vocavit eum Benjamin [1]. » Illa quidem nomen ei dedit ex iis, quæ sibi acciderant, pater autem Benjamin ipsum vocavit. « Et postquam peperit, in»quit, mortua est, et sepulta in via Ephrata : hæc est »Bethlehem. Et erexit Jacob titulum super sepulcrum [2]. » Mœrorem, quem ex morte Rachelis conceperat, mitigavit natus puer, et effecit ut Justus Rachelis mortem æquo ferret animo. Sed hinc succedit Ruben temeritas. « Abiit »enim, inquit, et dormivit cum Balla concubina patris »sui, et audivit Israël, et malum visum est coram eo [3]. » Erat enim valde nefarium facinus. Ideo postea legislator Moses prohibuit ne pater et filius cum eadem rem habeant [4]. Nam ut ne sensim progrediendo res illis in consuetudinem verteret, jam antea legislator reprimit eos, pœnæ obnoxios eos, qui talia auderent, denuntians. Attamen id nunc mansuete tulit Justus, naturali amore victus. Postea autem, cum emigraturus esset ex hac vita, filium vituperat, et flagitium ejus scripto tradi curat, maledicens ei, ut et cæteri illius pœna emendarentur. Hic nobis postea enumerat filios Jacob beatus Moses ; ac per ea, quæ narrat, Justi virtutem nos docet : enimvero ne putes fortuito simpliciterque, ut contingere solet, ipsum concubuisse cum Rachel et Lia duabusque ancillis; monstrat se ex dispensatione quapiam cum illis rem habuisse, ut duodecim tribus ex eo nascerentur : propterea non ultra meminit Scriptura ei alium natum esse filium : ut discas hoc non simpliciter, neque absque causa factum esse. « Erant autem, » inquit, filii Jacob duodecim [5]. » Distinguit vero postea, et

[1] Gen. XXXV, 18. — [2] Ibid. 19, 20. — [3] Ibid. 22. — [4] Levit. VIII, 8. — [5] Gen. XXXV, 22.

primum eos, qui Liæ erant, dein eos qui Rachelis, denique et eos, qui ancillarum erant, numerat, et dicit : « Ili sunt » filii Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia [1]. » Atqui tunc natus est Benjamin, quando venit Bethlehem. Quare igitur dicit Scriptura : « Qui nati sunt ei in Mesopotamia ? » fortasse quia Rachel ante egressum ex Mesopotamia conceperat. « Et venit, inquit, Jacob ad Isaac patrem suum [2]. » Considera, obsecro, hic quomodo in omnibus certis indiciis misericors Deus Justos confirmare volebat. Quia enim venit post tot annos ad patrem suum Jacob, maxima utrisque fuit consolatio, et filio ex patris conspectu, et patri videnti tantam filii substantiam, chorumque filiorum ex eo natorum. « Tunc, inquit, mortuus est Isaac senex, et plenus die» rum [3]. » Nam cum Jacob benedictionem suffuraretur, hebetes erant oculi ejus, unde factum est ut deciperetur : cogita post tot annos quantum senuerit. « Et sepelierunt » eum, inquit, Esaü et Jacob [4]. » Sed jam sepultura patris facta, « Esaü, acceptis uxoribus et filiis et omnibus suis, et » omnibus quæ possidebat in terra Chananæorum, profectus » est. Non poterat enim eos ferre terra peregrinationis præ » multitudine facultatum, et habitavit postea in monte » Seïr [5]. » Et ubi narravit nobis divina Scriptura eos, qui ex Esaü nati sunt, et gentes, quæ ex eo sunt ortæ, dicit : « Peregrinus autem fuit Jacob in terra, qua peregrinatus » fuit pater ejus, in terra Chanaan [6]. » Sed hinc excipit nos alia narratio, qua de admirabili Joseph agitur.

III. Et si libet, hic finiemus sermonem, historiam filii Jacob in aliud concionis initium remittentes. Illud tamen rogaverim vestram charitatem, ut ea quæ dicuntur diligenter auscultetis, et ex singulis Scripturæ dictis maxima vobis accrescat utilitas, nullumque eorum temere prætermit-

[1] Gen. xxxv, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Ibid. 29. — [4] Ibid. — [5] Id. xxxvi, 6-8. — [6] Id. xxxvii, 1.

tatur. Thesaurus enim spiritualis sunt divina eloquia; et sicut aliquis de sensibili thesauro sæpe unam gemmam recipiens, magnas sibi parat divitias : ita et hic Justorum virtutes, modo attendere voluerimus, tantam nobis utilitatem afferre possunt, ut ad imitandum eos incitemur. Sic enim poterimus et nos eumdem, quem illi, favorem Dei consequi. Neque enim personarum acceptor est Deus, sed in omni gente, qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus ei est : ita ut, si voluerimus, nihil sit quod prohibeat quin tanto vel etiam majori potiamur auxilio. Nam si nos duntaxat viderit afferre quæ ex nobis sunt, et præferre humanis ea, quæ sibi placent, tantam et ipse nostri curam declarabit, ut in omnibus invictos reddat. Hostem enim habemus perpetuum, et implacabili in nos odio flagrantem. Unde nobis magna vigilantia opus est, ita ut ejus fraudes vincere, ac superiores ejus telis constitui possimus. Non aliter autem vincemus, quam si per optimam conversationem supernum nobis auxilium conciliemus. Optimum vero institutum est vita pura. Hoc enim basis et fundamentum est virtutis, quod qui recte jecerit, facile alia omnia devincet; neque illum superabit vel pecuniarum cupiditas, vel gloriæ amor, vel invidia, vel aliqua affectio mala. Et quomodo? ego dicam. Quando enim quis munda fuerit conscientia, et ab omni libera macula, poterit Dominum universi habere inhabitantem. « Beati enim, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt [1]. » Quod si quis illum inhabitatorem habere mercatur, quasi frustra et sine impedimento corpore vestitus esset, ita postea afficietur, et humanarum omnium rerum superbiam facile contemnet. Humana enim omnia umbra illi somniumque apparebunt, et sicut cœlestis civis præsentium nihil optabit. Talis erat beatus Paulus doctor orbis;

[1] Matth. v, 8.

propterea clamabat, dicens : « Num experimentum quæ»ritis ejus qui in me loquitur, Christi [1] ? » Et iterum : « Vivo autem, non jam ego, vivit autem in me Christus [2]. » Et iterum : « Quod autem nunc vivo in carne, in fide »vivo [3]. » Vidisti virum corpore circumdatum, quasi incorporea quiete fruentem loqui omnia ?

IV. Hunc omnes imitemur, mortificemus membra carnis, et ad male operandum inefficacia reddamus : sic enim potissimum valebimus ipsa Deo offerre sacrificium beneplacitum. Vidisti quam novum et admirabile hoc sacrificium ? Quando mortua fuerint membra, tunc magis gratum erit Deo sacrificium. Quare et quomodo hoc ? Quoniam spirituale sacrificium est, et nihil habet sensibile. Nam in sensibili quidem sacrificio non solum id, quod mortuum est, abjicitur : sed neque vivum, quod vitiatum fuerit, sacrificiis idoneum esse ab initio lege cautum fuit [4], nec sine causa : sed ut per irrationabilium observationem paulatim inducamur ad spiritualem hanc et rationalem hostiam cum magna cautela offerendam. Quod enim illic est vitiosum, nempe privatum auribus, vel mutilatum cauda, idipsum hic est mala concupiscentia, luxuria, opum amor et omnis nequitia : et quod est illic sanum et ab omni macula alienum esse, idipsum est hic mortuum mundo, ita ad spirituale sacrificium semetipsum idoneum exhibere. Hæc non simpliciter prætereamus, sed bene figentes ea in mente nostra, studeamus ne simus deteriores Judæis, qui in umbra tantam exhibent observationem. Sicut enim illi adhuc lucernæ assidentes tantopere illa observarunt : ita nos postquam Sol justitiæ nos illustrare dignatus est, relictaque umbra ad veritatem adducti sumus, similem observationem circa hoc spirituale sacrifi-

[1] 2 Cor. XIII, 3. — [2] Galat. II, 20. — [3] Ibid. — [4] Levit. XXII 23.

cium exhibeamus. Et neque peccata, quæ nobis videntur parva, perfunctorie prætereamus, sed quotidie a nobis rationes repetamus et verborum, et aspectuum; pœnasque de nobis ipsis sumamus, ut nos a futuro supplicio liberemus. Propter hoc quippe Paulus inquit : « Nam si nos ipsos » judicaverimus, non utique judicaremur [1]. » Ita si nos ipsos hic condemnaverimus propter quotidiana peccata, imminuemus severitatem judicii, quod illic futurum est. Quod si ignavi fuerimus, « Qui judicamur, inquit, a Domino eru» mur [2]. » Prius igitur nosmetipsos condemnemus magna cum sinceritate, et nullo sciente, in tribunali conscientiæ sedeamus : sicque examinemus nostras cogitationes, et rectam sententiam proferamus, ut mens, imminente illo errore percussa, non patiatur amplius decipi, sed impetum refrenet, ac prospiciens illum insomnem oculum, præcludat diabolo ingressum. Propter ignaviam enim ferimus omnia, ut ipsa rerum experientia clamat. Nam quemadmodum si vel parum excitari voluerimus, omnes illius insidias quasi pulverem repellemus : sic quando supplantamur, non propter illius tyrannidem hoc sustinemus, sed propter ignaviam nostram. Neque enim vi sua et necessitate nos vincit, sed deceptione sola. Ne decipiamur autem in nobis est, si parum esse vigiles voluerimus, et nobismetipsis attenderimus : non quod ex nobis solis tanta sit potestas, sed quia tunc supernum auxilium nobis affulget. Nam si quæ a nobis sunt fecerimus, sequentur etiam omnino quæ Domini sunt. Vigiles igitur simus, obsecro, et scientes artes maligni, perpetuo caveamus nobis, et oremus Deum ut nos adjuvet ad certandum nostrum cum diabolo certamen. Sic enim et nos invicti erimus, et machinationes illius effugiemus, et divinam consequemur gratiam, bonaque æterna adipiscemur. Quæ nobis omnibus

1 1 Cor. XI, 31. — 2 Ibid. 32.

contingant, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et Spiritui sancto sit gloria, imperium et honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXI.

Hæ autem sunt generationes Jacob : Joseph septemdecim annorum erat pascens cum fratribus suis pecora [1].

I. Iterum pro consuetudine mea ad mensam vos inducere volo, et prosequens ea, quæ pridem vobis dicta, ex his quæ nunc lecta sunt, convivium vobis hoc proponere spirituale. Sufficiunt enim quæ hodie lecta sunt, ad docendum nos omnes quantum invidiæ damnum sit, et quomodo invidiæ pernicies etiam usque ad cognatum magna vi se extenderit. Verum ut videatur ex consequentia sermo progredi, operæ-pretium fuerit initium lectionis tangere. « Hæ » autem sunt, inquit, generationes Jacob. » Vide admirabilem hunc Prophetam, quomodo cum promittat nobis genealogiam Jacob, statim ad historiam pueri recurrat, et postquam dixisset : « Hæ sunt generationes Jacob, » derelicta confestim narratione, quinam scilicet ex illo nati, et iterum qui ex natis ab eo geniti ; sicut supra, cum de Esaü sermo esset, fecit ; ad Joseph statim festinaverit, adolescentem, omnium fratrum fere postremum; nam dicit : « Joseph decem et septem erat annorum pascens cum fra- » tribus suis oves. » Quam ob causam nobis annorum designat numerum? ut scias adolescentiam non esse virtutis impedimentum, et ut plenius scias adolescentis erga

[1] Gen. XXXVII, 2.

patrem obedientiam, et in fratres benevolentiam, illorum autem inhumanitatem, et quomodo ne id quidem cohibere eos potuit, quod ita in eos affectus esset; nec in tam tenera ætate, quæ debebat eos ad commiserationem provocare, fraternum amorem servarunt : sed mox ab initio videntes et pueri bonam indolem, et patris erga illum benevolentiam, in invidiam contra eum excitati sunt. « Detu» lerunt enim, inquit, Joseph de pessimo crimine apud Is» raël patrem suum [1]. » Vide malitiæ eminentiam : patris charitatem perturbare attentabant, et quæ non erant fingunt contra fratrem, id solum efficientes , ut ipsorum invidia manifesta redderetur. Et ut discas eos nihil aliud lucrifecisse, quam quod prius latentem pravam mentem palam fecerint, vide patrem etiam post eorum accusationem magis hærentem filio, et jam præferre cum omnibus. « Jacob autem, inquit, dilexit Joseph supra omnes filios » suos, quoniam filius senectutis erat ei. Fecit autem ei tuni» cam variam [2]. « Quid est, » Dilexit Joseph super omnes filios » suos, quoniam filius senectutis erat ei ? » quia postremus, et in ipsa senectute natus est ei, propter hoc magis dilexit. Nam magis amabiles videntur filii, qui in senectute ipsa generantur, majoremque patrum benevolentiam assequuntur. Sed ut sciamus non hoc solum fuisse quod patrem illi conciliabat, ita ut eum aliis præferret, docet nos Scriptura etiam post illum alium quoque natum esse filium : et si secundum naturalem amorem dilectio fuisset, postremus fuisset magis dilectus, utpote vere senectutis filius, et unc natus, quando ad postremam senectutem pervenit Justus. Quid igitur est dicendum? supernam quamdam gratiam fuisse, quæ juvenem amabilem reddebat, et propter animæ virtutem ut cunctis præferretur faciebat : hanc autem in Scriptura proponi causam, quod filius senectutis

[1] Gen. XXXVII, 2. — [2] Ibid. 3.

fuerit, et ideo magis eum dilexerit, ut non manifeste augeret odium fratrum. Gravis enim hæc animi ægritudo est, et quando animam invaserit, non prius eam relinquit, donec in extremam absurditatem eam induxerit, et lædens animam, a qua nata est, omnino aliter eum, cui invidet, afficit, quam vult : nempe clariorem, nobiliorem, illustriorem illum reddit ; unde iterum alia gravior invido plaga nascitur. Hic consideres igitur admirandum illum juvenem, rerum quæ agebantur ignarum, repræsentari cum illis ut cum fratribus, et quasi eodem utero natis, omni cum fiducia et simplicitate loquentem, illos autem invidiæ malo captos odio eum persequentes. « Videntes enim, inquit, » fratres, quod pater præ omnibus filiis diligebat eum, ode» rant eum et non poterant ei loqui quidquam pacifice [1]. » Vide quomodo odio prosequuntur eum, qui in nullo offenderat. « Et nihil, inquit, poterant ei loqui pacifice. » Quid » est, « Nihil poterant loqui ei pacifice ? » Quia affectus dominabatur eis et quotidie augebatur odium, ceu capti tyrannide hujus mali in dolo loquebantur, et nihil ei pacifice loqui poterant. Vide autem quomodo causam odii significavit, quod nempe ab invidia exordium habuerit. « Ut viderunt enim, inquit, fratres, quod pater eum præ » omnibus filiis suis diligeret. » Amor patris invidiam ei peperit, sed patris benevolentiam virtus filii sibi conciliavit. Cum igitur oporteret illos imitari fratrem, et æmulari mores ejus, ut sic et ipsi patrem sibi conciliarent, ne hoc quidem illis in mentem venit, sed communi odio filium a patre dilectum prosequebantur. Et illi quidem, quasi hostes facti, intus latentem malitiam parientes, nihil pacifice ei, sed cum dolo loquebantur : ille autem admirabilis, fraternam benevolentiam cum eis servans, nihilque suspicans, ut fratribus bene fidens, omnia quæ in se erant faciebat.

[1] Gen. xxxvii, 4.

II. Hic morbus ab initio et Caïn, ut fratrem occideret, armavit. Et sicut isti propter benevolentiam patris, quam erga filium declarabat, odio illum prosequebantur, et impugnare moliebantur, et quotidie ipsius cædem parturiebant : eodem sane modo et ille, ut vidit fratris dona Deo magis accepta fuisse, ad eum occidendum provocatus est, et inquit, « Egrediamur in campum[1]. » Vides hunc etiam nihil suspicatum, confidisse fratri, et exiisse, ac præter animi sententiam in nefariam illam dextram incidisse ? Sic sane et admirabilis Joseph, nesciens malum fratrum suorum consensum, tanquam cum fratribus cum eis loquebatur, et insomnia ipsa, quæ sibi Deus revelaverat, præsignando gloriam sibi obventuram et fratrum subjectionem, in medium proponebat. « Cum enim somniasset, somnium, » inquit, annuntiavit fratribus suis, et dixit eis : Audite somnium hoc meum. Putabam nos manipulos ligare in medio agro, et surrexit manipulus meus, et erectus est : circumstantes autem manipuli vestri adoraverunt manipulum meum. Dixerunt autem ei fratres : Num regnans regnabis super nos, aut dominans dominaberis nostri ? » Et apposuerunt adhuc eum odio prosequi propter somnia » et verba sua[2]. » Propterea prius quoque docuit illos odium erga eum antea exhibuisse, ut ne putemus eos hinc sumpsisse odii sui contra eum exordium. « Apposuerunt enim » adhuc eum odio prosequi : » hoc est, multo magis augebant odium et inimicitias contra eum. Et vide miram illorum cæcitatem : ipsi enim somnium exponunt. Non enim est dicendum eos propter ignorantiam eorum, quæ futura erant, invidiam gessisse contra eum ; sed ut futura ex somniis didicerunt, auctum est odium eorum. O ingentem amentiam ! Oportebat hoc scientes majorem erga illum benevolentiam declarare, e medio tollere odii causam, at-

[1] Gen. IV, 8. — [2] Id. XXXVII, 5-8.

que effugare invidentiæ affectum : obtenebrati mente, et non videntes se contra semetipsos omnia facere, multo majore odio in eum exarserunt. Quare, o miseri et calamitosi, tantam declarastis invidiam, non cogitantes et fraternum vinculum, et somniorum revelationem manifestam Dei erga illum declarare benevolentiam? Nolite enim existimare quæ a Deo præsignata sunt, posse subverti. Nam sicut somnium dijudicastis, ita erit non post multum temporis, etiamsi innumera excogitare volueritis. Solers enim et sapiens cum sit omnium Dominus, ut suæ virtutis declaret potentiam, sæpe multa permittit interponi impedimenta, ut iis, quæ sibi pridem visa erant, perfectis, summam virtutis suæ declaret eminentiam. Verum ita se habet invidia, nihil eorum cogitare potest : sed omnino, ut ita dicam, ubi invidus captus ab hoc morbo fuerit, contra suam ipsius salutem facit omnia. Et illi quidem narratione somnii odium auxerunt ; admirabilis autem Joseph, ubi et aliud somnium vidit, non ipsis solum, sed et patri narrat. « Quasi sol et luna, et undecim stellæ adorabant me. » Et increpavit eum pater suus, et dixit ei : Quod est som» nium hoc, quod somniasti? Numquid euntes ibimus ego » et mater tua, et fratres tui, ut adoremus te super terram? » Æmulati autem sunt eum fratres sui, pater vero obser» vavit verbum [1]. » Sciens pater quod fratres inviderent ei, propter hoc increpavit puerum, et exposuit etiam ipse somnium, ac conjectans a Deo revelationem ei factam, observabat verbum. Verum non ita faciebant fratres. Sed quid? Iterum multo magis æmulabantur. « Cur insani fuistis? cur stupidorum opera fecistis? Non cogitastis, secundum insomnium non temere, neque fortuito factum esse : sed ut cum didiceritis omnino futura esse quæ prædicta sunt, cessetis meditari fratricidium, utpote rem molientes

1 Gen. XXXVII, 9-11.

impossibilem? Igitur oportebat quidem vos, cum cogitaretis, et in mentem acciperetis fraternam vestram conjunctionem, futuram fratris gloriam pro vestra ducere. Quoniam autem ad hoc non respiciebatis, consequens fuit illud cogitare vos non contra eum, sed contra omnium Dominum, qui hoc ei jam revelavit, bellum gerere. » Verum illi quidem, sicut dixi, neque naturæ vinculum reveriti, neque in mente capientes quanta ille superna benevolentia muniretur, odium quotidie auxerunt, et occulte intra semetipsos rogum accenderunt, neque patre, neque filio tale quidpiam suspicantibus, neque cogitantibus eos in tantam insaniam esse properaturos. Ideo ubi profecti sunt fratres ad greges; « Dixit, inquit, pater ad Joseph : Nonne fratres tui pascunt » oves in Sychem? Veni, mittam te ad eos. Dixitque ei : » Ecce ego [1]. » Vidisti patris erga filios dilectionem? vidisti filii obedientiam? Dixit autem ei : « Vade, et vide num sani » sint fratres tui, et oves, et annuntia mihi [2]. »

III. Hæc autem omnia facta sunt, ut et Josephi erga fratres monstraretur benevolentia, et illorum sanguinaria mens fieret manifesta. Factum est autem et in figuram futurorum, ut in umbra multo antea veritatis res describerentur. Et sicut Joseph ad fratres abiit invisum eos, et illi neque fraternitatem, neque adventus causam reveriti, primum quidem de occidendo illo deliberabant, postea autem vendiderunt barbaris : ita et Dominus noster, suam servans misericordiam, advenit invisens humanum genus, et suscepta nostræ formæ carne, dignatus fieri frater noster, sic advenit. Et clamat Paulus dicens : « Non enim An» gelos assumpsit, sed semen Abrahæ : unde debuit per » omnia fratribus similis fieri [3]. » Sed ingrati Judæi, animarum corporumque Medicum, innumera miracula quotidie patrantem, occidere conati sunt, et opere compleverunt

[1] Gen. XXXVII, 13. — [2] Ibid. 14. — [3] Hebr. II, 16, 17.

animo suo decretam cædem, ac crucifixerunt eum, qui propter nostram salutem servi formam suscipere dignatus est. Et isti quidem apprehensum, et cruci traditum occiderunt : illi autem consultabant quidem, sed opere quod consulebant non impleverunt. Oportebat autem figuram minus habere, quam veritatem ; quia alioqui non fuisset figura eorum, quæ posthac futura erant. Propterea illic quidem quasi in umbra præsignata sunt. Et considera negotium. Non occiderunt, sed vendiderunt, et vestem hœdi sanguine inquinantes dederunt patri, persuadere volentes occisum fuisse filium suum. Vides omnia hæc facta esse, ut quasi in umbra imago illa rerum fieret, et veritas custodiretur? Sed ad seriem sermonis redeamus. « Et misit » eum, inquit, pater, et venit in Sychem, et invenit eum » homo errantem in agro. Rogavit autem eum homo dicens: » Quid quæris? Ille autem dixit : Fratres meos quæro. Annuntia mihi ubi pascant oves [1]. » Considera quomodo hic magno studio de fratribus suis inquirit, et curiose perlustrat, et omnia facit ut eos videre possit. « Dixit autem ei, » inquit, homo : Audivi eos dicentes : Eamus in Dothaïm. » Et ivit Joseph, et invenit eos. Prius autem viderunt eum » a longe antequam appropinquaret ad se, et maligne cogi» tabant, ut occiderent eum [2]. » Considera hic, quæso, Dei providam sapientiam, quomodo illi quidem concitati erant in cædem ejus : ipse autem omnia faciens et transmutans permittit interim omnia impedimenta objici, ut athleta suo clariore facto, postremum somniorum adducat eventum. « Prius autem viderunt eum, inquit, et maligne co» gitabant, ut occiderent eum. Dicebat autem unusquisque » ad fratrem suum : Ecce somniator ille venit : nunc igitur » venite, occidamus eum, et projiciamus eum in lacum » unum ex his, et dicemus : Mala bestia devoravit eum, et

[1] Gen. XXXVII, 15, 16. — [2] Ibid. 17, 18.

» videbimus quid erunt somnia ejus[1]. » Vidisti eos, somniorum eventum expectantes, occidere eum conatos esse? Sed ut discant non esse possibile ea, quæ a Deo sunt prædicta, non opere compleri, consultant et attentant, et suam declarant malitiam : at sapiens et sagax Deus insidiatores ministrare etiam invitos cogit dispensationi futurorum. Quoniam enim conspiraverant in mortem ejus, et in proposito jam occiderant : « Ut audivit, inquit, Ruben, eripuit eum ex manibus eorum, et dixit : Non percutiamus eum in animam : non effundite sanguinem, » abjicite eum in lacum illum in solitudine, manum autem » non injicite in eum : ut eum eriperet ex manibus eorum, » et redderet eum patri suo[2]. » Vide et istum, quomodo non audet manifeste eripere fratrem, sed jam occidendi conatum et impetum refrenare volens, dicit : « Non effun» dite sanguinem, sed abjicite eum in lacum. » Docere enim nos volens divina Scriptura scopum et mentem Ruben, dicit : « Hæc autem faciebat, ut eriperet eum, et » redderet patri suo. » Et cum illi hæc consultarent, nondum Joseph advenerat, sed postquam colloquium hoc absolverunt : « Venit, inquit, Joseph ad fratres suos[3]. » Cum igitur oportuisset illos occurrere fratri, et amplexari, et quomodo se pater haberet inquirere, illi vero quasi feræ quædam, ubi agnum conspicatæ fuerint, assiliunt. « Et exuerunt, inquit, Joseph veste varia, et acceptum » eum projecerunt in lacum. Lacus autem erat vacuus, » aquam non habens : quemadmodum consuluerat Ruben, » ita fecerunt. Et injecto illo, sederunt ad comedendum » panem[4]. » O crudelitatem! o inhumanitatem! Ille quidem tantum itineris confecerat, et tanto studio de eis inquisierat, ut videret et annuntiaret patri quomodo se ha-

[1] Gen. XXXVII, 19, 20. — [2] Ibid. 21, 22. — [3] Ibid. 23. — [4] Ibid. 24.

berent res illorum : illi vero quasi barbari et inhumani, quia consuluerat eis Ruben ne effunderent sanguinem, fame occidere volebant. Sed benignus Deus statim eum liberavit ab insania fratrum. « Cum enim consedissent ad » comedendum panem, viderunt Ismaëlitas viatores ve» nientes, et Ægyptum versus euntes. Et dixit Judas : Quid » prodest si occiderimus fratrem nostrum, et occultaveri» mus sanguinem ejus ? Venite, vendamus eum Ismaëlitis » istis. Manus autem nostræ non sint super eum, quia fra» ter noster et caro nostra est[1]. »

III. Vide quomodo et prius Ruben minore malo majus prohibuit, et nunc quoque Judas consulit ut vendatur frater, quo eum ab interitu eripere queat. Hoc autem totum ita gestum est, ut etiam invitis illis, quæ a Deo prædicta fuerant, evenirent, et dispensationi divinæ servirent; « Et probato, inquit, consilio Judæ, eduxerunt eum de » cisterna, et vendiderunt Ismaëlitis viginti aureis[2]. » O iniquam permutationem ! o damnosum lucrum ! o injustissimam venditionem! Eum, qui vobis sanguine conjunctissimus erat, quem pater maxime amabat, qui ad visendum vos venerat, qui nunquam vos vel in parvo, vel in magno offenderat, vendere audetis, et vendere hominibus barbaris, et in Ægyptum descendentibus? Quæ tanta insania? quæ invidia ? quis livor ? Nam si hoc metu somniorum facitis, ut persuasi hæc omnino eventura esse, quare impossibilia attentatis, et factis vestris contra Deum bellum assumitis, qui hæc ei prædixerat ? Quod si nihili facitis somnia, sed existimatis esse delirium, quare hæc agitis quæ perpetuam vobis maculam inurant, et luctum indesinentem patri vestro afferant ? Sed o gravissimum morbum, imo mentem sanguinariam ! Cum enim quis nefarium opus aggreditur, et obruitur a cogitationibus absur-

[1] Gen. xx, 85, 27. — [2] Ibid. 29.

dis, is neque proponit ante oculos oculum illum, qui non quiescit ; neque reveretur naturam ipsam ; neque attendit aliquid quod ad commiserationem se possit inducere, id quod et illis evenit. Non enim cogitabant quod frater esset, neque quod adolescens, neque quod tam amabilis patri, neque quod nunquam in terra aliena vixisset, et apud externos nunquam ante conversatus, nunc in terra tam semota inter barbaros habitaturus esset : sed omni honesta cogitatione abjecta, unum duntaxat curabant, quomodo invidiam suam, ut putabant, opere explerent. Et illi quidem mente fratricidæ erant : qui autem ab eis passus est, omnia fortiter tulit. Custodiebat enim eum manus superna, et omnia difficilia faciebat ei facilia et levia. Quando enim superna benevolentia fruimur, etiam inter medios barbaros, et in aliena regione melius et commodius versari possumus, quam ii qui domi habitant, et quibus summa cura ministratur. Sicut etsi in domo versemur, et omnibus deliciis frui videamur, destituti autem simus superno præsidio, omnibus sumus miseriores. Magnum enim est virtutis robur, et malitiæ infirmitas ; et hoc maxime ostendit nobis historia, quam in manibus habemus. Dic enim quos miseros et innumeris lacrymis dignos esse putas, illos-ne, qui tanta mala fecerunt, an fratrem, qui in potestatem barbarorum venerat? Manifestum quod illos. Cogita enim, obsecro, hic admirabilem illum, qui tanta ministrorum cura educatus, et in ulnis paternis semper habitus fuit, quomodo repente coactus est ferre gravem servitutem apud viros barbaros, non meliores ipsis bestiis. Sed omnium Dominus erat, qui et illos humanos reddebat, et isti in omnibus patientiam indebat. Et cum vendidissent fratrem, quasi perfecissent propositum suum affecti fuere, illo ablato videlicet e medio, cui invidebant. « Reversus » est autem, inquit, Ruben ad cisternam, et non vidit Jo-

» seph, et disrupit vestimenta sua, et rediit ad fratres suos, » et dixit : Puer non est, ego vero quo ibo ultra [1]? » Quoniam enim supra docuit divina Scriptura eum propterea consuluisse eum in cisternam conjiciendum, ut ex sanguinariis manibus illum eriperet, et redderet patri : nunc, inquit, ubi vidit se voti compotem non esse, discidit vestimenta sua, et dixit : « Puer non est, ego autem quo vadam? » Qualem habebimus defensionem, et maxime ego, qui vobis præesse videor? » Putabat enim eum occisum fuisse. At postquam factum est quod quærebant, et in alienam terram miserunt eum, quem odio habebant, atque invidiam suam aliquo modo mitigarunt, postea magna industria cogitarunt ut deluderent patrem, ne mala sua conspiratio illi manifesta fieret. « Et occiso hœdo caprarum, inquinaverunt vestem sanguine, et attulerunt vestem patri suo, et dixerunt : Cognosce num vestis filii tui » sit, nec-ne [2]? » Quid decipitis vosmetipsos, o insensati? nam licet patrem decipere possitis, non tamen latebitis Oculum illum, qui sopiri nequit, quem maxime omnium formidare oportebat. Sed ita se habet humana natura, imo ita se habet multorum nequitia, ut humanum timorem et præsentis vitæ infamiam tantum maxime caveant, in mente autem non versent terribile illud tribunal, et intolerabilem pœnam; sed hoc unum curent, quomodo effugere possint humanam reprehensionem : id quod et illi egerunt, dum patrem suum decipere molirentur. « Agnovit enim, » inquit, vestem pater, et dixit : Vestis filii mei est, fera » mala devoravit eum, fera rapuit Joseph [3]. » Etenim vere quasi in malas bestias incidisset, omnia crudeliter passus est. « Discidit autem vestimenta sua, et posuit saccum » super lumbos suos, et luxit filium suum diebus multis [4]. » Quantis fuerint illi digni lacrymis, qui non solum fratrem

[1] Gen. XXXVII, 30. — [2] Ibid. 31, 32. — [3] Ibid. 33. — [4] Ibid. 34.

barbaris vendiderunt, sed et patrem in extrema senectute in tantum luctum injecerunt? « Congregati autem sunt filii » ejus et filiæ ut consolarentur eum, et noluit dicens : Des» cendam ad filium meum lugens in infernum[1]. »

IV. Opinor et hoc illis aliam fuisse plagam. Videbant enim patrem tantum tamque ferventem amorem exhibere erga eum, qui non aderat, imo et putabatur a bestiis discerptus, et majori tabescebant invidia. Sed illi quidem erga fratrem et erga patrem crudeles, nulla fuerint venia digni : Madianitæ autem et ipsi divinæ serviunt dispensationi, et denuo Josephum vendunt Petephre archimagiro Pharaonis. Vidisti quomodo paulatim procedit, et per omnia suam virtutem et patientiam declarat, ut sic quasi athleta fortiter certans, redimiretur corona regni, et eventus somniorum implerentur : quo docerentur ii, qui eum vendiderant, se nihil commodi ex sua malitia reportasse? Tantum enim robur habet virtus, ut clarior fieri soleat cum infestatur. Nihil enim ea robustius, nihil validius : non quod ipsa sola tantum habeat robur, sed quia is, qui eam possidet, et supernum auxilium habet, quo præsidio et ope cum fruatur, omnibus est potentior et invictus, ac capi nequit, non solum hominum insidiis, sed et dæmonum machinationibus. Id scientes, ne fugiamus male affici, sed male agere; hoc enim est vere male affici. Nam qui proximum affligere tentat, illi quidem omnino nihil nocet: licet enim ad parvum tempus noceat, in hoc tantum sæculo id facit, sibi autem immortalia tormenta recondit, et pœnas intolerabiles, quas non aliter effugere possumus, nisi paraverimus nos ad ferendas afflictiones, et secundum doctrinam Domini, precemur pro iis, qui nobis injurias inferunt. Hoc enim nobis magnam parabit mercedem, et concedet dignos effici regno cœlorum. Quod nobis utinam

[1] Gen. XXXVII, 35.

concedatur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et sancto Spiritu sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXII.

Et vidit Judas hominis Chananæi filiam, quæ vocabatur Sava, et duxit eam, et ingressus est ad eam: et concipiens peperit filium, et vocavit nomen ejus Er[1].

I. Satis nuper ex historia Joseph didicimus quantum damni nascatur ex invidia, et quomodo perniciosus ille morbus animam primum corrumpat, a qua nascitur. Vidistis quomodo per hanc ægritudinem fratres Joseph et cognationis obliti sunt, et bestiarum crudelitatem erga eum, qui in nullo ipsos offenderat, exercuerunt, malitiam quidem suam potius manifestam reddentes, quam fratri nocentes. Malitia enim sua fratri suo non tantum nocuerunt, quantum seipsos ignominia affecerunt. Nam licet barbaris eum vendiderint, et illi iterum vendiderint archimagiro Pharaonis, nihilominus, quia habuit supernum auxilium, a quo juvabatur, omnia ipsi levia et facilia visa sunt. Et volebam etiam hodie eamdem historiam tractare, indeque vobis contexere doctrinæ sermonem: verum in medio alia quædam narratio interjacet, quam non æquum est nos præterire; sed opus est ut quantum possibile est perscrutemur, et sic iterum ad argumentum Josephi redeamus. Quænam igitur illa quæ interseritur narratio?

[1] Gen. XXXVIII, 2, 3.

Illa de Juda. Hic enim, accepta in uxorem filia Chananæi, Sava nomine, susceptisque ex illa tribus filiis, duxit, inquit, primogenito suo Er uxorem Thamar. Quia autem ille malus erat coram Domino, occidit eum Deus. Et præcepit Aunan ut, ducta uxore fratris sui, excitaret semen fratri suo. Id enim lex jussit, quæ dicit: « Mortuo fratre sine libe» ris, frater, ducta uxore, excitet semen fratri [1]. Verum et » hunc, quia malus erat, occidit Dominus [2]. » Hoc Judam terrore perculit, videntem duos filios tam cito interiisse: et volens Thamar consolari, promisit se alium filium ei daturum : sed non implebat promissa, veritus ne et ipse eamdem pœnam ferret, quam fratres. Talibus promissionibus pascebatur Thamar, inque domo patris sui sedebat, expectans quando soceri promissio impleretur, et videns Judam non velle implere promissa, interim mansuete tulit, non sustinens aliorum conjugia, sed amplexa viduitatem, et tempus congruum expectans; festinabat enim ut filios procrearet ex socero. Et quia vidit socrum mortuam, et Judam venire in Thamna ad tondendas oves, furari voluit soceri concubitum, et ex illo filios procreare, non libidinem explere concupiscens; absit hoc; sed ne videretur esse sine nomine. Alioquin et dispensatio erat id quod fiebat, unde et opere completa sunt ea, quæ illa deliberavit. » Depositis enim, inquit, vestibus viduitatis suæ, et induta » theristro, et ornata sedit apud portas [3]. » Deinde quasi excusans eam Scriptura, dixit: « Vidit enim quod creve» rat Selom, ipse autem non daret ipsam ei uxorem [4], » et propterea ad deceptionem illam properavit. Judas enim cum putaret eam esse scortum; velaverat enim illa faciem, ne agnosceretur: « Divertit ad eam. Illa autem dixit: Quid » mihi dabis? Ille autem pollicitus est hœdum ex gregibus » se missurum. At hæc dixit: Si dederis arrhabonem, do-

[1] Deut. xxv, 5. — [2] Gen. xxxviii, 7. — [3] Ibid. 14. — [4] Ibid.

» nec mittas. Et dedit annulum et armillam, et baculum, » et intravit ad eam, et gravida facta est ex eo [1]. » Nullus hæc audiens condemnet Thamar; nam, ut dixi, dispensationi ministravit, propterea neque ullam inde reprehensionem meretur, neque Judas criminibus fuit obnoxius. Etenim hac via procedens, invenies ex pueris inde natis Christum secundum carnem ducere genus. Præterea duo isti filii, per eum nati, duorum populorum figura fuerunt, et prædictio quædam vitæ tum judaïcæ, tum spiritualis. Sed nunc videamus, post recessum Judæ, quomodo parvo exacto tempore, et opere in apertum producto, Judas semetipsum condemnat, illam a criminibus liberans. Nam postquam implevit Thamar quod voluit, iterum mutato habitu, inde quidem recessit, et venit in domum suam. Judas autem nihil eorum sciens, promissionem implevit et hœdum misit, ut arrhabonem suum illi datum reciperet: sed nusquam inventa muliere, rediit puer, significans Judæ se nusquam invenire mulierem potuisse. Quibus compertis, Judas dixit, inquit: « Ne forte damnemur, ut habiti ingrati. » Neque enim sciebat factum. Verum præteritis mensibus tribus, et sarcina ventris partum prædicente, et nullo alio furtivum sciente concubitum, « Annuntiatum, » inquit, est Judæ quod uterum gereret ex adulterio. Et » ut didicit: Educite eam, inquit, et comburatur [2]. » Magna indignatio, gravis pœna, quia et peccatum grande esse videbatur. Quid igitur Thamar? Productis iis, quæ in arrhabonem Judas reliquerat, inquit: « Si quis est cujus hæc » sunt, ab illo ventris sarcinam accepi [3]. »

II. Attende quomodo silens fide dignos testes affert qui loquantur, et satis eam criminis innoxiam demonstrent. Quia enim tribus testibus egebat, quæ in tali causa arguebatur: idcirco et hæc quasi claro testimonio dato, tres ar-

[1] Gen. XXXVIII, 16-18. — [2] Ibid. 24. — [3] Ibid. 25.

rhabonum species mittit, annulum, armillam, et baculum: et domi sedens tacensque in causa vicit. «Judas enim, cum » agnovisset, dixit : Justificata est magis quam ego, prop» terea quod non dedi eam filio meo Selom[1].» Quid est, » Justificata est ipsa magis quam ego?» Illa quidem, inquit, innoxia est, ego autem meipsum condemno, et nullo arguente, meipsum prodo; imo abunde me redarguunt quæ data sunt illi in arrhabonem. Et deinde iterum Thamarem excusans, dicit: « Quia non dedi eam Selom filio » meo?» Forte autem hoc factum est ob hanc, quam dicturus sum, causam. Nam quia Judas putabat illius causa mortuos Er et Aunan, idque metuens, eam non dedit Selom, quamvis ei promisisset, ut manifeste ac evidenter sciret ipsam non istis causam fuisse mortis, sed eos propter suam malitiam pœnas dedisse: « Occidit eum, inquit, » Deus: « et iterum, » Occidit eum[2], » inquit etiam de secundo; propterea ignarus ipse cum nuru sua rem habet, et clare didicit ipsam non in causa fuisse, sed illorum malitiam eos reos pœnæ fecisse; et confessus peccatum suum, etiam illam a supplicio liberavit. « Non adjecit, in» quit, ut cognosceret eam[3], » quod declarat neque primum cum ea rem habiturum fuisse, si agnovisset eam. Deinde postquam diligenter narravit nobis divina Scriptura deceptionem quam fecerat Thamar, consequenter docet nos qui filii ei sint nati. «Factum est autem, inquit, cum » pareret, erant gemelli in ventre ejus. Et cum pareret, » unus protendit manum: apprehensam autem obstetrix » coccino ligavit, dicens: Hic egredietur primus[4].» Vide hic, obsecro, sacramentum et prædictionem futurorum. Nam postquam ligavit obstetrix manum coccino, ita ut cognosci posset exiturus, tunc «Retraxit manum, et exiit

[1] Gen. XXXVIII, 26. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 26. — [4] Ibid. 27, 28.

» frater ejus[1]. » Cessit, inquit, fratri, ut prior egrederetur, et qui posterior putabatur, prior exiit, et qui prior existimabatur, posterior egressus est. « Et dixit obstetrix : Quare » divisa est propter te sepes ? et vocavit nomen ejus Phares[2]. » Dissectionem enim et quasi partitionem hoc nomen significat. « Et post hunc egressus est frater ejus, qui signum in » manu dextera acceperat, et vocavit nomen ejus Zara[3], » quod intepretatur Oriens. Et quod non temere et absque causa hæc facta sint, sed figura futurorum fuerint, res ipsæ declarant. Neque enim secundum naturæ ordinem hoc factum est. Quomodo enim erat possibile ut, postquam manus ligata fuit coccino, ipsa iterum contraheretur, et daret posteriori transitum, nisi divina quædam virtus hæc prius dispensasset, et sicut in umbra quadam præfigurasset, quod statim ab initio Zara, quod est Oriens, (hic enim figura erat Ecclesiæ;) prospectare cœpit; quo paulisper procedente, ac mox retrocedente, legalis observatio per Phares significata subintravit, quæ postquam diu regnum tenuisset, eo qui prius cesserat, Zara videlicet, rursus procedente, cessit Ecclesiæ omnis judaïca consuetudo ? Sed forte nunc fuerit necessarium idem brevius et clarius dicere. Fuerunt, sicut Zara qui manum protulit, Noë et Abraham, imo ante Noë Abel et Enoch, quibus magnum studium fuit ut placerent Deo. Deinde postquam in multos propagati, multa peccatorum onera collegerunt, opus autem erat ut vel parvam aliquam consolationem haberent : data est lex ut umbra aliqua, non peccata tollens, sed ea demonstrans, et manifesta eis faciens, ut tanquam imperfecti filii qui lacte pascuntur, adolescere possent. Verum quia neque hoc his profuit, sed vel lege peccatorum magnitudinem monstrante, ipsi iterum iisdem inquinati sunt, adveniens communis Dominus noster, spiritua-

[1] Gen. xxxviii, 29. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 30

lem hanc et virtutibus claram vitam humano generi largitus est, cujus figuram Zara implebat. Et idcirco Evangelista etiam meminit Thamar, et eorum qui ex illa nati sunt, et dicit: « Judas autem genuit Phares et Zaram de » Thamar [1]. »

III. Ne igitur temere prætereamus ea, quæ in divinis Scripturis sunt prodita; neque ea, quæ dicuntur, a superficie salutemus; sed ingressi ad ipsum profundum, cum divitias quæ ibi latent didicerimus, glorificemus Dominum nostrum, qui cum tanta sapientia dispensat omnia. Nam si noluerimus mentem et causam omnium, quæ facta sunt, exquirere, non solum hanc condemnabimus, quod cum socero suo concubuerit, sed et Abraham reprehendemus, puericidam animo factum, et Phineem ut gemini simul homicidii reum. Sin autem uniuscujusque causam diligenter didicerimus, et illos a crimine liberabimus, et nos multam inde utilitatem percipiemus. Cæterum nos quæ ad historiam hanc attinent, pro virili nostra pertractavimus charitati vestræ. Quod si non fatigamini, et volueritis, etiam sequentia attingemus, et iterum ad narrationem admirabilis Josephi veniemus, ut discatis ex iis, quæ hodie dicta sunt, quæ generosus ille athleta, post somnia illa regnum et principatum fratrum sibi promittentia, sustinuerit, et quomodo certaminibus certamina, tentationibus tentationes successerint; ita ut increbrescerent naufragia, nec submergeretur gubernator: et cum validior insurgeret tempestas, quasi ad gubernacula sedens, navim regeret. E re autem fuerit verba ipsa audire, ut diligenter omnia discere possimus. « Joseph autem deductus est in Ægyptum, et emit eum archimagirus Pharao» nis de manu Ismaëlitarum [2]. » Deinde postquam illi moribus barbari, qui fratribus eum emerant, Ægyptio archi-

[1] Matth. I, 3. — [2] Gen. XXXIX, 1.

magiro Pharaonis vendiderunt, varios dominos sortitus est ille, qui inter ulnas patris educatus fuerat: ut ne admiremur quomodo tulerit gravem illam servitutem adolescens, et omnino duræ hujusmodi vitæ inexpertus, domique magna patris benevolentia enutritus, subdidit Scriptura dicens: « Et erat Dominus cum Joseph, et erat vir asse- » quens[1]. » Quid est, « Erat Dominus cum Joseph? » Comitabatur eum, inquit, divina gratia, et reddebat ei facilia omnia, quæ gravia erant. Hæc dispensabat omnes ejus res, hæc mansuetiores ei reddidit negotiatores, et vendere archimagiro coëgit, ut palatim hac via procedens, et per tentationes illas vadens, ad regium solium ascendere valeret. Verum tu, dilecte, audiens eum sustinuisse servitutem apud negotiatores, deinde servivisse apud archimagirum, cogita quomodo non turbatus sit, neque cogitaverit, neque hæsitaverit secum dicens: « Quæ somniorum illorum deceptio, quæ tantam gloriam pollicebatur? Ecce enim post somnia illa servitus, et servitus gravis, ac domini varii: ab hoc transeo ad illum; ab illo ad alium: et cogor barbarorum assuescere moribus. Numquid derelicti sumus? numquid contempti sumus a superno præsidio? » Nihil tale vel dixit vel cogitavit, sed tulit omnia mansuete et fortiter. « Erat » enim Dominus cum Joseph, et erat vir assequens. » Quid est, « Assequens? » Omnia ei prospere succedebant, ubique præcedebat eum superna providentia, et ita manifesta erat gratia, quæ florebat super eum, ut etiam domino ejus archimagiro manifestum hoc fieret. « Sciebat enim, inquit, » dominus ejus quod Dominus esset cum eo, et omnia » quæcumque faciebat, Dominus prospera reddebat in » manibus ejus. Invenit autem Joseph gratiam coram do- » mino suo, et constituit eum super domum suam, et om- » nia quæcumque habebat, dedit in manus Joseph[2]. » Vi-

[1] Gen. XXXIX, 2. — [2] Ibid. 3, 4.

disti quantum sit superna manu adjuvari? Ecce enim et juveni et peregrino et captivo servoque, a domino tota domus creditur. « Et omnia quæ habebat, dedit in manus » ejus. » Quare? quia cum superno auxilio et suos attulit mores; gratus enim ei erat, hoc est, cum magna gratia faciebat omnia. Deinde volens eum benignus Deus in majori securitate constituere, non liberavit a servitute, neque libertatem ei dedit. Hic enim mos est Deo, ut non liberet a periculis viros virtute claros, neque e tentationibus eximat; sed in ipsis tentationibus tantum suum ostendat auxilium, ut tentationes ipsæ eis fiant occasio festivitatis, Propter hoc et beatus David dicebat: « In tribulatione di» latasti me[1]. » Non tribulationem, inquit, abstulisti, neque ab ea liberatum in tranquillitate esse voluisti, sed id quod est miraculum, et perquam rarum, in medio tribulationis constitutum, absque pavore esse me fecisti: illud sane et hic fecit benignus Dominus. « Benedixit enim do» mum Ægyptii propter Joseph[2]. » Et didicit postea barbarus eum, qui ut servus habebatur, Deo peculiariter gratum esse, « Et permisit omnia quæ habebat in manibus » Joseph, et non sciebat quidquam, præter panem quem » comedebat[3]. » Quasi dominum totius domus constituit. En servus et captivus sub manu sua habet omnia quæ erant domini. Tanta res est virtus: nam ubicumque illa apparuerit, omnibus dominatur et prævalet. Etenim sicut, oriente sole, tenebræ discutiuntur, ita et nunc, apparente virtute, e medio tollitur omnis malitia.

IV. Sed mala bestia diabolus, ut primum vidit Justum gratum esse, et per ea, quæ putantur esse adversa, clariorem fieri, fremit dentibus et insanit: neque videre potest Justum quotidie magis ac magis clarescere, sed profundum barathrum effodit, et præcipitium parat, quo illum

[1] Psal. IV, 1. — [2] Gen. XXXIX, 5. — [3] Ibid. 6.

maximo, ut arbitratur, damno afficiat, et tempestatem excitat, quæ possit violentum ipsi naufragium parere: sed didicit non post longum tempus se contra stimulum calcitrare, et contra suum caput operari omnia. «Et erat Jo»seph, inquit, pulcher specie, et formosus aspectu[1].» Quare nobis corporis pulchritudinem narrat? ut discamus eum non solum anima pulchrum fuisse, sed et corpore. In ipso enim flore ætatis erat: «Juvenis erat, et pulcher specie, »et formosus facie.» Hæc autem prius narravit de eo Scriptura, ut doceat nos Ægyptiam, adolescentis pulchritudine captam, ad illicitum eum concubitum incitasse. «Et fac»tum est post hæc.» Quid est, «Post hæc?» Postquam ei concredita potestas totius domus, postquam tantum honorem a domino suo consecutus est, «Injecit uxor domini »sui oculos suos in Joseph[2].» Vide intemperantiam lascivæ mulieris, non subiit illi in mentem se haberi dominam, non cogitavit illum esse servum, sed a formositate capta, et diabolico incendio suscepto, in juvenem postea insilire tentat: malamque illam cogitationem in mente servans, tempus inquirebat et solitudinem, quæ possent ei cooperari ad illicitum suum conatum. Verum ille noluit, neque paruit, neque verba illius suscepit. Sciebat enim hinc sibi magnam perniciem enasci, et non solum res suas spectabat, sed operam dabat ut et illam, quantum possibile erat, ab insania hac liberaret, et ab illicita ista concupiscentia; atque consilium ei affert, quod sufficiebat ei ut pudefieret, et quid sibi esset profuturum cognosceret. «Dixit enim, inquit, uxori domini sui: »Domina a servo consilium accipit. «Si dominus meus propter me nihil scit »in domo sua; sed omnia quæcumque habet, dedit in »manus meas[3].» O gratum viri animum! Vide quomodo enumerat beneficia domini, ut doceat quantum illa se in-

[1] Gen. XXXIX, 6. — [2] Ibid. 7. — [3] Ibid. 8.

gratam erga conjugem ostendat. « Si enim ego, inquit, qui famulus sum, qui peregrinus, qui captivus, tanta fruor apud eum libertate, ut omnia sua sub manu mea tradiderit, et nihil est quod excepit de manu mea, præter te: et omnibus aliis ego præsum, soli autem tibi subjicior, esque extra meam potestatem. » Deinde ut letalem ei plagam daret, et in mentem revocaret viri benevolentiam, persuaderetque ei ne tam ingrata esset erga conjugem suum, inquit: « Et tu propterea extra potestatem meam es, eo » quod tu uxor ejus sis. Cum igitur uxor ejus sis, quomodo » faciam hoc malum verbum, et peccabo coram Deo[1]? » Quoniam enim illa solitudinem observabat, et tempus expectabat quo latere posset virum, et omnes qui in domo erant, dicit: « Quomodo potero facere malum hoc, et pec» cabo coram Deo? » Quid enim putas? etiamsi fecerimus ut res clam sit omnibus, Oculum tamen illum qui dormitare nequit, latere non poterimus: illum solum timere oportet, et tremere ac pavere, ut ne in conspectu ejus male quidpiam faciamus. Et ut discamus Justi excellentem virtutem, et eum non semel neque bis, sed et sæpius certamen hoc sustinuisse, et colloquium hoc tulisse, consulereque non cessavisse, subdit Scriptura: « Cum autem lo» queretur de die in diem, et non obediret ei[2]: » ubi observavit in domo facientem aliquid, assiliit in juvenem, sicut fera dentibus frendens, et apprehensis vestimentis tenuit eum. Non simpliciter hoc prætereamus, sed cogitemus quantum certamen sustinuerit Justus ille. Non enim erat tam admirabile, ut mihi videtur, in fornace Babylonis versari tres pueros et illæsos permanere, nihilque ab igne pati[3], ut admirabile hoc et rarum, nempe admirandum illum juvenem retineri vestimentis a scelesta illa et lasciva, nec tamen illi cedere, sed et vestibus relictis in manibus

[1] Gen. XXXIX, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Dan. III, 50.

illius, resilire. Sicut enim tres pueri illi propter suam virtutem superno freti auxilio, igne præstantiores visi sunt : ita et ille, quia quod in se erat afferebat, et continentiæ certamina cum magna exhibebat constantia, magno supernoque præsidio muniebatur. Neque enim potuisset, dextera Dei non cooperante, ei tantum certamen certare, et a retibus illius libidinosæ mulieris aufugere. Et licebat postea videre admirabilem illum, nudum quidem vestibus exire, indutum autem continentiæ vestimentis, et quasi ab incendio et fornace illæsum effugere, ac non solum non adustum, sed et multo fulgidiorem et clariorem factum.

V. Sed vide post tantam victoriam, postque tantam fortitudinem, cujus causa illum oportebat coronari, et cujus causa oportebat illum prædicari, iterum quasi reum et obnoxium innumera sustinentem mala. Nam Ægyptia illa non ferens pudorem et opprobrium, in quæ seipsam injecerat impossibilia attentans, primum quidem convocavit eos, qui in domo erant, accusans adolescentem; testificaturque illum dixisse ea, quæ ab ipsa magno furore proposita fuerant, atque ita omnes decipere tentat. Hic enim mos est malitiæ, semper contra virtutem pugnat, et ei sua peccata ascribere satagit : id quod et hæc faciebat, adolescentem quasi intemperantem criminans, et se continentiæ larva tegens, dicensque propter hoc et illum vestes reliquisse, et se retinuisse illas. Benignus vero Deus hæc fieri permittit, ut per omnia famulum suum clariorem efficiat. Nam hæc omnia venienti viro cum magna malitia dixit, et adolescentem accusavit dicens : « Intravit ad me puer Hebræus, quem duxisti ad nos, ut illuderet mihi[1]. » O misera et calamitosa! non ipse introduxit ut illuderet tibi : sed diabolus te induxit, ut non solum adultera fieres, sed et ut, quantum in te fuit, homicidium patrares. Et ostendit

[1] Gen. XXXIX, 17.

postea ad comprobationem eorum, quæ dicta erant, adolescentis vestes. Considera, obsecro, hic communis omnium Domini clementiam : sicut enim a fratribus illum eripuit, volentibus eum interficere : et effecit primum quidem ut secundum consilium Ruben in cisternam immitteretur, et postea iterum secundum consilium Judæ negotiatoribus venderetur, ut somniorum eventus complerentur, fidemque facerent Justo non frustra neque temere hæc præsignata fuisse : ita et nunc superna manus erat quæ barbarum detinuit, et non permisit ut statim ad cædem Justi festinaret. Quid enim prohibuisset eum hoc facere, cum intelligeret illum violare suum lectum tentavisse ? Verum providus Deus ideo tantam curavit ab illo exhiberi clementiam, ut injectus in carcerem, etiam illic suam declararet virtutem, et sic ad principatum regni perveniret. « Succensuit » enim, inquit, dominus ejus, et misit eum in custodiam, » ubi vincti regis detinebantur [1]. » Sed si quidem non credebat, non oportebat eum in carcerem conjicere : sin credebat verum esse quod Ægyptia finxerat, tunc neque carcere dignus erat, sed plecti capite et extremam pœnam pati debebat. Verum quando suum auxilium dextra superna ostendit, omnia levia et facilia fiunt; et feroces mansuetiores se præstant. Tunc autem supernum præsidium ubertim nobis assistit, quando multam et nos ostenderimus virtutem. Nam hic quoniam multum certavit, propterea etiam magnas retributiones consequitur, et post tantam fortitudinem abducitur in carcerem, et silenter fert omnia. Scitis enim quanta ii, qui non sunt sibi conscii malitiæ, quando sicut rei condemnantur, utantur sæpe fiducia, dicendique libertate instructi, ingenti animo insurgant contra eos, qui insontibus crimen intentant. Verum ille non sic; sed silet, et omnia mansuete fert, et magna cum patientia

[1] Gen. xxxix, 19, 20.

Dei expectat subsidium. Vide enim quomodo et in carcere principatum omnem accipiat a custode carceris, idque merito. « Erat enim Dominus cum Joseph, inquit, et » effundebat ei suam misericordiam [1]. » Quid est : « Effun- » debat ei suam misericordiam ? » Ad miserationem inflectebat præfectum carceris, et mire erga illum benevolentiam suam declarari curabat. « Dedit enim ei gratiam coram illo. » Vere nihil beatius eo, qui Dei benevolentia fruitur. « Dedit » enim, inquit, præfectus carceris carcerem in manum » Joseph [2]. » Vide quomodo custos carceris aliquid honoris ei defert, auctoritatemque ei permittit, atque omnes, qui in carcere erant, esse jubet sub potestate ejus. « Et nescie- » bat præfectus carceris aliquid ; omnia enim erant in manu » Joseph ; eo quod Dominus erat cum eo, et omnia quæ » ipse faciebat, Dominus prosperare faciebat in manibus » ejus [3]. » Vide quomodo comitabatur eum perpetuo superna gratia, et omnia quæ faciebat, erant plena gratia. Hoc igitur et nos studeamus, ut nobiscum semper habeamus Dominum, et ut quæ a nobis fiunt, ab illo prosperentur. Nam qui illius auxilium assequitur, etiam in mediis malis existens ridebit, ac nihili putabit omnia, Domino omnium faciente et disponente cuncta, ut prospere succedant omnia, atque ardua facilia reddente. Quomodo autem poterimus nobiscum habere Dominum, ita ut ipso dirigente prospere agamus in omnibus? si sobrii vigilantesque fuerimus, et imitati fuerimus juvenis illius continentiam et alias virtutes, animumque generosum, ac viderimus sic omnia fieri diligenter oportere, ut nunquam a Domino condemnemur ; sed sciamus possibile non esse ut occultetur aliquid ab Oculo illo qui dormitare nequit, verum necesse omnino esse ut is, qui peccat, suppliciis obnoxius fiat. Neque majoris faciamus timorem hominum,

[1] Gen. XXXIX, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] Ibid. 23.

quam indignationem Dei, sed memores simus semper verborum Joseph dicentis : « Quomodo faciam verbum hoc » malum, et peccabo coram Deo? » Igitur quando nos aliqua cogitatio perturbat, hoc in mente versemus verbum, et statim effugiet omnis illicita concupiscentia. Itaque sive quis corporum concupiscentia capiatur, sive pecuniarum amore, sive alia quadam absurda voluptate, statim hoc cogitet, illum nempe esse qui nos condemnet, a quo non est possibile occultare etiam ea, quæ in mente nostra versantur; et omnino effugiemus etiam diabolicas machinationes, magnoque adjutorio superno juvabimur, quo nobis frui contingat omnibus, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et sancto Spiritu sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXIII.

Et nesciebat aliquid præfectus carceris propter Joseph[1].

I. Reliquias eorum, quæ a nobis heri dicta sunt, volumus hodie reddere charitati vestræ, et iterum attingere historiam Josephi. Scitis enim hesterno sermone, prolixius extenso, nos non potuisse ulterius progredi, sed sermoni finem imposuisse, quando propter Ægyptiæ calumniam ab archimagiro in carcerem est conjectus. Ideo hodie operæpretium fuerit docere vestram charitatem, quæ in carcere ei acciderint. Nam postquam in carcerem est conjectus, et traditus præfecto carceris, etiam illic tantum Dei subsi-

[1] Gen. XXXIX, 23.

dium assecutus est, ut totius carceris principatus a præfecto carceris ipsi concederetur. « Et nesciebat aliquid præ» fectus carceris propter Joseph. » Vidisti quomodo in ipsis ærumnis versans, adversitatem ne senserit quidem; sed provida sapientia Dei omnia aspera verterit in jucunda. Et sicut, licet quis margaritam luto obruat, nihilominus nativam retinet pulchritudinem : sic et virtus, quocumque eam projeceris, suam vim exerit, etiam in servitute, etiam in carcere, etiam in afflictione, etiam in prosperitate. Quoniam igitur et in carcerem conjectus sibi conciliavit præfectum carceris, et super omnes, qui ibi erant, potestatem ab eo accepit : videamus et hic quomodo vim gratiæ sibi concessæ manifestarit. « Factum est enim, inquit, post verba hæc. » Qualia? quæ narravit post factam calumniam, postquam condemnatus est ad carcerem; et non hoc solum, sed et postquam significatum est nobis Dominum cum illo fuisse, et præfectum carceris omnia quæ ibi erant ipsi commisisse, ut per illum administrarentur. « Factum est, inquit, post » verba hæc, postquam injectus est in carcerem, cum pec» cassent præfectus pincernarum et præfectus pistorum, » condemnati sunt a rege, ut in carcerem mitterentur, » quos præfectus carceris Josepho commendavit [1]. » Neque enim ut vincto usus est illo, sed ut curarum participe, imo ut eo qui ibi detentorum miserias solari posset. « Et as» titit eis [2], » inquit. Quid est, « Astitit eis? » hoc est, consolatus est, roboravit eorum mentes, erexit eorum animos, et non permisit absorberi præ tristitia. « Erant autem diebus » multis in carcere, et viderunt uterque insomnium in nocte » una, præfectus pincernarum et præfectus pistorum [3]. » Sed Beatus ille, cui curæ erat quomodo consolaretur illos, ut vidit eos ob visionem insomniorum turbari, et mente confundi, dicit : « Cur facies vestræ hodie tam obnubilæ et

[1] Gen. XL, 1-4. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 5.

» mœstæ [1] ? » Ostendebant enim facies eorum intus latentem perturbationem. Propterea et Sapiens quidam dicebat : « Corde lætante floret facies : in tristitia autem exis- » tente, mœret [2]. » Igitur quia vidit eos tristitia affectos propter insomniorum visionem, causam discere volens rogavit. Vide quomodo et in carcere existens suam ostendit virtutem, et aliorum mœrores alleviare studuit ? Quid igitur illi ? « Somnium vidimus, et non est qui conjectet » illud [3]. » Ignorabant sapientiam ejus, cum quo loquebantur, sed vulgarem aliquem esse existimabant, et propterea somnium ei non narrant, sed tantum se vidisse dicunt, et » addunt : « Nullus est qui conjectet illud. » Verum admirabilis ille vir dicit eis : « Nonne a Deo manifestatio ejus est ? Nar- » rate igitur mihi [4]. » Num a me ipso promitto vobis aliquid me dicturum ? Deus est qui revelat. « Narrate igitur mihi. » Vide intelligentiam et humilitatis excellentiam; non dixit : « Ego vobis dijudico, ego vobis dico somniorum eventum. » Sed quid ? « Narrate igitur mihi. » Deus enim est solus qui talia revelat. « Et narravit præfectus pincernarum. Ut au- » tem audivit Joseph, inquit : Hæc est interpretatio ejus. » Tres propagines, tres sunt dies : adhuc tres dies, et re- » cordabitur Pharao tuæ pincernarum præfecturæ, et hinc » restituet te, et dabis poculum Pharaoni in manum ejus, » juxta pristinum officium tuum, ut solebas, vinum infun- » dens. Sed recordare mei per temetipsum, quando tibi » bene erit, et facies mihi misericordiam, et memor eris » mei apud Pharaonem, et educes me ex carcere hoc; quia » furtim abductus sum ex terra Hebræorum, et hic feci » nihil, et immiserunt me in hunc lacum [5]. » Quia prædixerat ei bona eventura, et reconciliandum regem, dicit : « Memor esto mei per temetipsum, » quando felicitatem

[1] Gen. XL, 7. — [2] Prov. XV, 13, et XVII, 22. — [3] Gen. XL, 8. — [4] Ibid. 30. — [5] Ibid. 9-15.

tuam obtinueris, mentionem faciendo ejus, qui hæc tibi prædixit, et facies mihi misericordiam. »

II. Hoc audiens, dilecte, ne condemnes pusillanimitatem Justi : sed hac ratione potissimum obstupesce, quod cum tam multa essent molesta, tam fortiter et æquo animo tulit illam inhabitationem. Nam licet magnam a custode carceris potestatem accepisset, attamen gravabatur in tanto pædore cum sordidis et squallidis agendo. Nam vide ejus philosophicam mentem, quomodo fortiter tulerit omnia, in omnibus magnam declarans animæ humilitatem. « Et facies, inquit, in me misericordiam, et re» cordaberis mei apud Pharaonem, et educes me ex carcere » hoc. » Attende, obsecro, hic quomodo nihil dicat contra scelestam illam adulteram, neque arguat dominum, neque narret fratrum in se inhumanitatem, sed tectis omnibus, dicit : « Recordare mei, et fac educi me ex carcere hoc : » Quia furtim abductus sum de terra Hebræorum, et hic » nihil feci, et immiserunt me in lacum hunc. » Ne perfunctorie hoc prætereamus, sed consideremus quam philosophica mente præditus fuerit, et quomodo inventa opportunitate temporis, et sciens præfectum pincernarum in felicem statum restitutum posse omne negotium suum regi significare, non Ægyptiam reprehendit : iterum enim eadem dicam : non dominum affert in medium, non fratres, non dicit causam, propter quam condemnatus sit in carcerem, neque scelus in se commissum narrare studet : sed hoc unum curat, non ut illos condemnet, sed ut pro se solo dicat. Et fratrum quidem causam occultavit, dicens : « Furto abductus sum ex terra Hebræorum : » quæ autem Ægyptia illa fecerat, non profert in medium, neque injustam domini sui erga se indignationem. Sed quid dicit? « Hic feci nihil, et immiserunt me in carcerem hunc. » Hæc audientes, discamus, si in talia inciderimus, ut

caveamus ne convitiis illos, qui nos vexarunt, incessamus, et ad accusationem illorum linguam acuamus : sed solum demonstremus in mansuetudine et lenitate nos innoxios esse, et imitemur illum admirabilem, qui neque in calamitate existens voluit vel verbis petulantiam et libidinem Ægyptiæ divulgare. Scitis enim multos criminibus etiam obnoxios, magna impudentia in alios sua delicta transferre conari : hic autem sole clarior existens, et qui poterat omnia cum veritate dicere, et illius insaniam manifestam facere, et semetipsum clariorem demonstrare, nihil illorum in medium affert. Neque enim humanam venabatur gloriam, sed sufficiebat ei benevolentia superna, et Oculum illum solum qui non dormit, habere volebat laudatorem factorum suorum. Ideo silente eo, et omnia obtegere moliente, clemens Dominus in tantam eum gloriam perduxit, quando vidit athletam suum recte certasse. Jam autem discamus et ex iis, quæ postea sequuntur, viri patientiam, et quomodo non gravatim fert dilationem, neque a sua alacritate excidit : sed æquo animo omnia fert, et prompte gratias agit Domino suo, qui hæc fieri permittebat. His auditis, princeps pistorum ratus et suum sibi somnium boni aliquid præsignare, narrat ei somnii visionem. Quod ut audiit Joseph, accepta etiam ex superna revelatione ejus interpretatione, prædicit illi interitum imminentem, et dicit : « Adhuc tres dies, auferet Pharao » caput tuum a te, et suspendet te in ligno, et comedent » volucres cœli carnes tuas a te[1]. » Propter hoc prius dicebam, inquit, non a meipso vobis prædico, sed quæcumque Deus revelaverit; ut sive bonum aliquid, sive malum præsignet somniorum visio, non mihi ascribatis. Non enim a me hæc loquor, sed illa vobis declaro, quæcumque superna gratia mihi manifestarit. » Cæterum cum adessent

[1] Gen. XL, 19.

statuti dies, opere impleta sunt quæ Joseph dixerat; et sicut ipse interpretatus erat, ita contigit utrique, et ille quidem ad pristinam rediit felicitatem, hic autem pœnam luit. « Porro præfectus pincernarum, » qui tantam consolationem acceperat, « non est recordatus Joseph, sed oblitus est ejus[1]. » Vide iterum Justum in palæstra aliqua certantem, et suæ virtutis exhibentem specimina, non perturbari, neque commoveri, neque ægre ferre. Nam si quis ex vulgaribus fuisset, ita fortassis intra se dixisset : « Quid hoc rei? præfectus pincernarum, mox ut interpretatus sum ei somniorum visionem, pristinam felicitatem accepit, et non est memor ejus, qui sibi prædixit. Ille quidem solita felicitate fruitur, ego autem, qui nihil mali operatus sum, hic concludor cum homicidis, cum furibus, cum latronibus, cum iis, qui innumera mala commiserunt. » Nihil horum vel dixit, vel cogitavit; sciebat enim ampliora sibi stadia parari, ut legitime certando clariori redimiretur corona.

III. Considera enim quomodo post restitutionem illius duo anni præterierint. Oportebat enim expectari tempus opportunum, ut majori cum gloria inde educeretur. Si enim præfectus pincernarum ante somnia Pharaonis recordatus, eum subsidio suo liberasset, fortassis non tam perspicua fuisset aliis ejus virtus. Nunc autem solers et sapiens Deus sciens, sicut optimus artifex, quanto tempore in igne debeat aurum teneri, et iterum inde reduci, permittit ad tempus duorum annorum præfectum pincernarum illius oblivisci, ut et tempus somniorum Pharaonis veniat, et compellente necessitate ipsa, Justus ille in toto regno Pharaonis notus fiat. « Nam post duos annos, vidit, inquit, » somnia Pharao[2]: Et factum est mane, et turbata est anima » ejus. Et misit, et vocavit omnes conjectores Ægypti, et

[1] Gen. XL, 23. — [2] Id. XLI, 1.

» omnes sapientes suos, et narravit eis Pharao somnium, » et non erat annuntians illud Pharaoni[1]. » Vide multiplicem Dei dispensationem; prius permittit omnes, qui ibi habebantur sapientes, tentari, ut demonstrata eorum ignorantia, tandem hic vinctus, captivus, servus, Hebræus, in medium adductus nota faceret ea, quæ multis ignota erant, quo omnibus manifestaretur superna gratia in illo refulgens. Cum igitur omnes sapientes venissent, et neque dicere aliquid, neque os aperire possent, tunc princeps pincernarum recordatus recensuit Pharaoni ea, quæ sibi in carcere contigerant, et inquit: « Peccatum meum remi» niscor hodie[2]. » Et narrat statim quomodo in carcerem conjectus sit ipse et præfectus pistorum, et viderint somnia, et interpretationem eorum a Joseph acceperint, et quomodo secundum illius prædictionem ipsis evenerint omnia. « Hæc cum audisset rex, misit ad Joseph, et eduxit eum » ex carcere, et totonderunt eum, et mutaverunt vesti» mentum ejus, et intravit ad Pharaonem[3]. » Vide statim ab initio quantus nunc honor. Postquam enim purgatus est per patientiam, sicut aurum rutilans exiit de carcere, et ductus est ad Pharaonem. Vidisti quantum sit a superna gratia adjuvari? vide nunc quanta dispensata sint, ut res Josephi complerentur. Nam postquam summum illud certamen certasset, et scelestæ illius Ægyptiæ pedicas effugisset, et in carcerem conjectus esset, permisit ut præfectus pincernarum et præfectus pistorum Pharaonis per illud tempus in carcerem illum injicerentur, et per interpretationem somniorum discerent viri sapientiam, et eorum alter nunc tempestive illius mentionem faciens, eum in medium proferret. « Dixit autem, inquit, Pharao ad » Joseph: Somnium vidi, et non est qui interpretetur illud: » ego autem audivi de te dicentes, quod cum audieris som-

[1] Gen. XLI, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 14.

» nia, ipsa interpreteris [1]. » Vide quomodo confusus Pharao non dicit manifeste nullum suorum sapientium potuisse dijudicare somnia. Sed quid? « Somnium vidi, et non est » qui interpretetur illud. Audivi autem de te dicentes, » quod si audieris somnia, ipsa interpreteris. » Considera, obsecro, hic magnam prudentiam et pietatem Joseph, quomodo Pharaoni respondeat. « Ne suspiceris, inquit, me aliquid a me dicturum, vel secundum humanam sapientiam dijudicaturum. Neque enim possibile est sine superna revelatione talium notitiam habere. Scias igitur sine Deo non posse me respondere tibi. « Sine Deo, inquit, non res- » pondebitur salutare Pharaoni [2]. » Cognosce universorum Dominum esse qui revelat, et ne ab hominibus quære quæ solius Dei est manifestare. » Vide quomodo responso suo docet Pharaonem quam sint infirmi et inutiles sapientes ejus, et quanta sit potentia Dei. « Igitur quoniam cognovisti ex me, neque ex humana sapientia, neque ex propriis rationibus hæc me loqui, dic quæ a Deo tibi sunt manifestata. » Pharao ubi hæc audiit, narrat somnia et primum et secundum, et inquit : « Dixi conjectoribus, et non » erat qui annuntiaret mihi [3]. » Non audisti, inquit, a me, non esse humanæ sapientiæ talia significare ? Ne igitur illis succenseas : nunquam enim poterunt talia comprehendere, quæ superna egent revelatione. « Et dixit Joseph, » inquit : Somnium Pharaonis unum est [4] : Ut autem credas » quod verum erit, quod a Deo tibi præsignatum est, et » quod accelerabit Deus istud facere, repetitum est secun- » do [5]. » Repetitio enim, inquit, confirmatio est visorum, et copiosior probatio quod omnino hæc futura sint. » Et postquam distinxit numerum septem boum et septem spicarum, ac dixit magnam futuram abundantiam, et postea

[1] Gen. XLI, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Ibid. 24. — [4] Ibid. 25. — [5] Ibid. 32.

gravem secuturam esse famem, deinde optimum consilium affert, et dicit : « Constitue virum super Ægyptum, qui possit colligere redundantes fructus septem annorum, ac sic dispensare, ut possit in tempore famis solatium inveniri, et non fiat omnimoda consumptio. « Placuerunt hæc » Pharaoni et omnibus servis ejus[1]. » Tuncque ministravit Pharao exitui somniorum Joseph, quæ viderat quando apud patrem agebat. Et ipse quidem somnia Pharaonis dijudicabat : Pharao autem somniorum eventum ignorans ad finem ducebat. Nam ut hæc audivit, dixit servis suis : « Num inveniemus hominem talem, qui habet spiritum » Dei in semetipso[2]. »

IV. Vidisti quomodo cognovit et ipse, ex superna revelatione hæc ei manifestata fuisse? « Quem enim, inquit, inveniemus, qui tantam consecutus sit gratiam, ut spiritum Dei in se habeat? « Et dixit, inquit, ad Joseph : Quia » monstravit tibi Deus omnia hæc, non est homo prudentior » quam tu[3]. » Attende hic quomodo, quandocumque voluerit providus Deus opere complere quæ sibi visa fuerint, nihil eorum, quæ in medio obstare videntur, impedire possit. Ecce enim a fratribus prope occisus fuerat, postea autem venditus, accesserat item calumnia in extremum periculum adducens, et in carcere tanto tempore fuerat, et post hæc omnia ad ipsum, prope dixerim, regis solium evectus est. « Quoniam ostendit tibi Deus hæc omnia, non est homo » prudentior et intelligentior te. Tu igitur eris super do» mum meam, et in ore tuo obediet omnis populus : verum» tamen throno ego te antecellam[4]. » Vide quomodo captivus repente constituitur rex totius Ægypti, et qui ab archimagiro in carcerem conjectus fuerat, a rege in summum locum exaltatus est, ac qui fuerat ejus dominus, repente vidit quem ut adulterum in carcerem miserat,

[1] Gen. XLI, 37. — [2] Ibid. 38. — [3] Ibid. 39. — [4] Ibid. 40.

totius Ægypti suscepisse imperium? Vidisti quantum sit ferre cum gratiarum actione tentationes? Propterea Paulus dicebat: « Afflictio patientiam operatur, patientia probatio» nem, probatio spem, spes non pudefacit[1]. » Vide igitur; afflictiones patienter tulit, patientia probatum eum fecit, probatus factus in magna spe agebat, spes non pudefecit. « Dixit autem ad eum : Ecce constituo te hodie super om» nem terram Ægypti. Et Pharao, ablato annulo de manu » sua, posuit eum in manu Joseph, induitque eum veste » byssina, et circumdedit collum ejus torque aureo, et fecit » eum ascendere super currum suum secundum. Et pro» mulgavit coram eo præco, et constituit eum super totam » Ægyptum[2]. » Nam Deus, quem habebat secum, antea ei omnia bene disposuerat, atque eum in tantum gloriæ culmen evexit. « Dixit autem Pharao : Absque te nullus leva» bit manum suam in omni terra Ægypti. Et vocavit Pharao » nomen Joseph Psomthomphanech[3]: » appellatione volens sapientiam ejus perpetua memoria testatam esse : hoc enim significat, « Occultorum cognitor : » eo quod ea, quæ omnibus occulta erant, manifestaverit, ideo ex re gesta appellationem ei imponit. Et ut accumularet honorem, dat ei filiam Petephræ in uxorem. Deinde quia iste ejusdem nominis erat cum eo, qui dominus ejus fuerat, dicit : « Sacerdotis Helio» poleos[4]. » Et ut discamus in qua ætate fuerit admirabilis ille, qui tantam assecutus est mercedem, tantaque certamina exhibuit, inquit : « Joseph autem erat triginta anno» rum, quando stetit coram Pharaone[5]. » Ne temere putemus assignatum esse numerum annorum, sed ut discamus negligenti virtutem nullam esse excusationem; neque enim licet alicui objicere juventutem, ubi virtus exercenda est. Ecce ille non solum juvenis erat, sed etiam pulcher specie,

[1] Rom. v, 4. — [2] Gen. xli, 41-43. — [3] Ibid. 44, 45. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 46.

et formosus facie. Contingit enim aliquando juvenem esse, et nulla corporis pulchritudine præditum. Hic autem et juvenis et pulcher erat specie, facieque decorus, ac quasi in ipso juventutis flore servus et captivus factus est. Decem enim et septem habebat annos, quando deductus est in Ægyptum. Deinde in ipsa fornace juventutis positum sollicitavit intemperans Ægyptia domina ejus, neque sic superavit Justi viri fortitudinem : denique in carcere tanto tempore ærumnosus fuit, et mansit quasi adamas, non solum non factus infirmior, sed et plus roboris assumens. Habuit enim roborantem se supernam gratiam. Quoniam prius quod suum erat totum attulerat, propterea e carcere ad principatum totius Ægypti accersitus est.

V. Hæc audientes, in afflictionibus animum nunquam despondeamus, neque propria ratiocinia sequentes ægre feramus : sed magnam patientiam exhibentes spe bona foveamur, scientes solertiam Domini nostri, qui sinens nos aspera experiri, non deserit nos, sed vult ut certantes clariori corona redimiamur. Ita omnes Sancti probati sunt. Propterea et Apostoli dicebant : « Per multas afflictiones » oportet nos in regnum Dei intrare [1]. » Et ipse Christus dicebat Discipulis suis : « In mundo afflictionem habebitis [2]. » Ne igitur mœreamus in afflictionibus, sed audiamus Paulum dicentem : « Qui volunt pie vivere in Christo Jesu, perse- » cutionem patientur [3]. » Et ne admiremur, neque ægre feramus, sed omnia cum fortitudine et patientia toleremus : non ad afflictiones respicientes, sed ad lucrum quod inde congregamus ; spiritualis enim quædam negotiatio est. Et sicut pecunias colligere volunt, atque hujus sæculi negotiationem exercent, non aliter possunt augere suas opes, nisi multa pericula terra marique sustinuerint ; necesse est enim ut ferant latronum et piratarum insidias ; attamen

[1] Act. XIV, 21. — [2] Joan. XVI. 33. — [3] 2 Tim. III, 12.

omnia magna alacritate suscipiunt, et ob expectationem lucri, ærumnarum sensum nullum habent : eodem modo et nos cogitantes divitias et spirituales merces, quas nobis hic colligere licet, oportet gaudere et exultare, et non contemplari quæ videntur, sed quæ non videntur, sicut et Paulus admonet, dicens ; « Non considerantibus nobis ea » quæ videntur [1]. » Fidei enim est, non corporalibus oculis contentos esse, sed oculis mentis imaginari ea quæ non videntur. Nam illa fide digniora credenda sunt, quam ea quæ corporalibus oculis videntur. Sic Patriarcha gratus fuit Deo, quia credidit promissioni ejus, et superior natura factus, humanisque rationibus, ideo « Reputatum est ei in » justitiam [2]. » Considera justitiam esse credere iis quæ a Deo dicuntur. Quando enim ille aliquid promiserit, ne mihi secundum humanam consequentiam res expende, sed superior hujusmodi rationibus sis, ac confide potentiæ ejus qui promisit. Ita unusquisque Justorum probatus fuit : ita et admirabilis ille Joseph, cum post illa somnia tanta interjecta fuerint impedimenta, non turbatus est animo, non commotus est, sed robusta mente fortiter tulit omnia, sciens non esse possibile ea, quæ Deus decrevit, non evenire. Ideo post servitutem, post carcerem, tantamque calumniam principatum suscepit totius Ægypti. Hæc igitur omnia cogitantes, fortiter suscipiamus ea quæ inferuntur, gratiasque agamus pro omnibus clementi Deo, et ejus expectemus opitulationem. Quæ nobis omnibus concedatur, gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre, et sancto Spiritu sit gloria, imperium, et honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] 2 Cor. IV, 18. — [2] Rom. IV, 3.

HOMILIA LXIV.

Exivit autem Joseph a facie Pharaonis, et peragravit omnem terram Ægypti, et fecit terra annis septem fertilitatis manipulos, et congregavit frumentum sicut arenam maris[1].

I. Vultis ut et hodie historiam Josephi tractemus, et videamus quomodo vir ille, suscepto totius Ægypti principatu, per innatam sibi intelligentiam omnes consolatus fuerit. « Exivit enim, inquit, a facie Pharaonis, et transivit » per omnem terram Ægypti, et fecit terra annis septem » fertilitatis manipulos, et congregavit frumentum sicut » arenam maris. » Suscepta prius a rege potestate omni, collegit, inquit, fruges, et in civitatibus reposuit, providens jam multo antea quæ futuræ penuriæ succurrere possent. Vidisti quales retributiones fortitudinis et patientiæ, et aliarum virtutum etiam hic acceperit Justus, cum a vinculis ad regia palatia ascendit? « Nati sunt autem illi, inquit, » duo filii, priusquam advenirent anni penuriæ : et vocavit » nomen prioris Manasse : quoniam oblivisci me fecit Deus » omnium laborum meorum, et eorum quæ sunt patris mei[2]. » Attende hic viri religionem et pietatem, quomodo per filii appellationem memoriam omnium servaverit, ut perpetuo gratias ageret, et qui ex se natus erat, per suam appellationem scire posset certamina et patientiam, quæ Justus perferens in tantam pervenisset gloriam : « Quia obli- » visci me fecit Deus omnium laborum meorum, et omnium

[1] Gen. XLI, 47 et 49. — [2] Ibid. 50, 51.

» quæ sunt patris mei. » Quid est, « Omnium laborum meo-» rum? « Hic subindicare mihi videtur primam et secundam servitutem, et miseriam quam in carcere tulit. « Et omnium » quæ sunt patris mei : » segregationem significat, quam sustinuit abreptus ab ulnis paternis, quia immatura ætate, tam liberaliter educatus, libertatem cum servitute commutavit. « Et nomen secundi vocavit Ephraïm, quia crescere fecit » me Deus in terra humilitatis meæ[1]. » Vide et hujus nomen gratiarum actione plenum. Non solum enim, inquit, adversitatis oblitus sum, sed et auctus sum in terra, in qua tantam sustinui humiliationem, utpote in extremis periculis etiam de vita anxius. Verum nunc auditu digna sunt quæ sequuntur. Nam post fertilitatem septem annorum, venerunt et septem anni penuriæ et famis, secundum prædictionem Josephi. Rerum enim eventus concessam viro sapientiam omnibus detegebat, idque efficiebat, ut omnes ei sese submitterent. Et cum fames valida facta esset, primum eos penuriam sentire non permisit. In omni enim terra Ægyptiorum erant panes. Sed cum molestia famis invalesceret, clamavit populus ad Pharaonem, magna pressus indigentia; a fame enim coacti, ad regem cucurrerunt. Porro vide hujus benevolentiam. « Dixit autem Pharao » Ægyptiis : Ite ad Joseph, et quidquid dixerit vobis, facite[2]. » Quasi diceret : « Quid me suspicitis? non videtis me regis habitum duntaxat gestare, illumque nobis omnibus salutis auctorem factum? ne igitur, illo relicto, ad me curratis, sed abite ad illum, « Et quæcumque dixerit vobis, facite. » Aperuit autem Joseph horrea, et vendidit Ægyptiis[3]. » Et quoniam omnes consumebat famis necessitas : « Omnes, » inquit, provinciæ veniebant in Ægyptum, ut emerent » frumentum : invaluerat enim, inquit, fames super omnem » terram[4]. » Vide, obsecro, quomodo paulatim eventum

[1] Gen. XLI, 52. — [2] Ibid. 56. — [3] Ibid. 57. — [4] Ibid. 58.

accipere incipiant somnia Joseph. Nam ubi fames invaluit, et occupavit terram Chanaan, in qua habitabat Jacob hujus pater, qui « Postquam didicit in Ægypto frumentum ve- » nundari, dixit, inquit, filiis suis : Quare segnes estis? » Ecce audivi quod frumentum sit in Ægypto. Descendite, » ut comparetis nobis pauca cibaria, ut vivamus, et non » moriamur [1]. » Quid, inquit, hic sedetis? abite in Ægyptum, et alimenta nobis afferte. » Hæc autem omnia facta sunt, ut fratres Joseph visioni ejus omnia ministrarent, et interpretationem somnii, quam ipsi conjectaverant, cum audirent Joseph somnium narrantem, implerent. « Descen- » derunt enim, inquit, decem fratres, et Benjamin non » acceperunt [2], » qui erat frater Joseph ex eadem matre. « Dicebat enim pater ejus : Ne forte accidat ei languor [3] : » parcens puero, eo quod ætate immatura erat. « Venerunt » autem, et Joseph sicut principem Ægypti adoraverunt su- » per faciem suam in terra [4]. » Et nunc ignorantes quidem hæc omnia faciunt. Nam quia multum temporis intercesserat, faciem fratris non agnoverunt. Verisimile enim est, juvenem olim, nunc immutatum forma fuisse. Idque totum opinor divinæ dispensationis fuisse, ita ut non potuerint vel ex sermone, vel ex aspectu fratrem agnoscere. Unde enim unquam in hanc opinionem venissent? Etenim putabant eum apud Ismaëlitas factum servum, servireque apud barbaros, unde nihil simile illis vel in mentem venire poterat, et non agnoverunt Joseph. Ipse vero, statim ut vidit, agnovit eos, et ut ignoraretur studuit, ac cum eis quasi cum alienis agere voluit. « Abalienabat enim se ab eis et » locutus est eis dura, et dixit : Unde venistis [5]? » Simulat omnimodam ignorantiam, ut omnia diligenter ab eis discere queat. Desiderabat enim scire quæ ad patrem et ad fratrem spectabant.

[1] Gen. XLII, 1, 2. — [2] Ibid. 3, 4. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 6. — [5] Ibid. 7.

II. Et primum quærit ex qua regione sint, et dicunt ex Chanaan se venisse ut emerent frumenta. « Famis, inquiunt, necessitas in causa est quare id itineris confecimus, et propterea, relictis propriis, huc venimus. « Et recordatus » est, inquit, Joseph somniorum quæ ipse viderat [1]. » In mentem venerunt ei somnia, et videbat evenire ea, ideoque volebat diligenter omnia discere, et magna cum austeritate eis respondet, ac dicit : « Exploratores estis, et ad consi» deranda vestigia terræ venistis [2]. » Non recta, inquit, mente advenistis. Videmini arte et malignitate quadam huc profecti. » Illi autem anxii dixerunt : « Non, domine. » Et id quod discere studebat Joseph, hoc a semetipsis docent et dicunt : « Servi tui venimus, ut emamus escas. Omnes » filii sumus unius viri, pacifici sumus, non sunt servi tui » exploratores [3]. » Adhuc de seipsis tantum rationem reddebant, et præ timore attoniti mente, nondum quæ ad Joseph pertinebant, dixerant : ideo ille perseverans dicebat : « Non, sed venistis ut vestigia terræ exploretis [4]. » Supervacue, inquit, hæc mihi dicitis; etenim vel ipsa adventus vestri ratio declarat vos malo quodam proposito motos huc venisse. » Illi autem, necessitate coacti, et volentes eum ad misericordiam flectere, dicunt : « Duodecim sumus fra» tres servi tui [5]. » O verborum deceptionem ! etiam eum, quem negotiatoribus vendiderant, in numero suo recensent. Nec dicunt : « Duodecim fuimus, » sed « Duodecim » sumus fratres, et ecce junior cum patre nostro. » Hoc enim erat quod scire cupiebat, num et fratrem similiter afflixissent. « Et ecce junior cum patre nostro, alius autem non super» est [6]. » Nec dicunt rem manifeste, sed tantum, « Non super» est. » Ex hoc cum suspicaretur ne forte et Benjamin simili modo affecissent, « Hoc est, inquit, quod dixi vobis, quod

[1] Gen. XLII, 9. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 10, 11. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid. 13. — [6] Ibid.

»exploratores sitis. Nequaquam hinc enim exibitis, quousque frater vester junior venerit huc[1]. » Illum videre volo, cupio videre eum, qui ex eodem utero natus est : suspicor enim ex his, quæ adversus me egistis, mentem vestram fraterno odio laborare. « Si igitur vultis, mittite unum ex »vobis, et adducite eum[2], »vos autem manete in carcere, donec ille venerit. Ille enim cum advenerit, docebit num vera sint quæ dicitis, et liberabit vos ab omni suspicione. Nam si hoc non fuerit, manifestum est vos exploratores esse, et propterea huc venisse. »Et hoc cum dixisset, « Po»suit eos in carcere[3]. » Vide quomodo ipsorum probat animum, et per ea, quæ in illos agit, suam erga fratrem declarat benevolentiam. « Post tres autem dies, vocatis illis, »dixit : Hoc facite, et vivetis, Deum enim ego timeo. Si »pacifici estis, unus fratrum vestrorum detineatur hic in car»cere, vos autem proficiscimini, et avehite emptionem fru»mentationis vestræ, et fratrem vestrum juniorem ducite ad »me, et credibilia erunt verba vestra : quod si minus, »moriemini[4]. » Considera sagacitatem. Volens suam erga illos benevolentiam declarare, et patris penuriam consolari, deque fratre veritatem discere, uno retento, alios abire jussit. Sed vide nunc quomodo conscientia eorum, incorruptus ille judex, adversus eos insurgat, et nullo arguente, vel in medium quidpiam afferente, ipsi sui ipsorum accusatores fiant. « Dixit enim, inquit, unusquisqe ad fratrem »suum : Merito ; in peccatis enim sumus propter fratrem »nostrum, quia despeximus afflictionem animæ ejus, quando »deprecabatur nos, et non exaudivimus eum, propter hoc »venit super nos omnis afflictio hæc[5]. » Ita enim se habet peccatum, quando consummatum est, et opere perfectum, tunc suæ absurditatis ostendit excessum. Et sicut ebrius,

[1] Gen. XLII, 14, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Ibid. 17. — [4] Ibid. 18-20. — [5] Ibid. 21.

quando multo vino se ingurgitat, nullum sentit a vino damnum, postea autem sentit experimento quantum sit detrimentum : ita et peccatum, donec consummetur, obtenebrat mentem et quasi densa nubes, ita mentem excæcat : deinde conscientia insurgit, et quovis accusatore mentem gravius arrodit, monstrans absurditatem facti. Enimvero vide nunc hos in peccati sensum venientes, et cum de summa salutis periculum immineret, tunc tandem confitentes quæ fecerant, et dicentes : « Merito; in peccatis » enim sumus propter fratrem nostrum, quoniam despexi- » mus afflictionem animæ ejus. » Non fortuito, neque sine causa hæc sustinemus, sed juste et valde juste pœnas luimus inhumanitatis et crudelitatis, quam erga fratrem nos trum exhibuimus, « Quoniam despeximus afflictionem ani- » mæ ejus, quando deprecabatur nos, et non audivimus eum. » Quoniam, inquit, absque commiseratione fuimus, et multam exhibuimus crudelitatem, propterea nunc nos eadem experimur, et « Propter hoc venit afflictio hæc super nos. »

III. Et hæc quidem illi inter se disserebant, putantes nihil horum audire Josephum. Nam quasi ignorans, et nesciens eorum linguam, per interpretem loquebatur eis, qui ea, quæ illi loquebantur, et ea quæ ille eis, explicaret. « Audiens autem hæc Ruben, dixit eis : » Nonne locutus sum vobis, dicens : Ne injuria affi- » ciatis puerum, et non exaudistis me? et ecce sanguis » ejus exquiritur [1]. » Nonne tunc, inquit, consulebam, nonne obsecrabam, ne quod peccatum in eum admitteretis? propterea nunc sanguis ejus exquiritur. Nam quantum ad propositum vestrum, occidistis : licet enim non per jugulum gladium transmiseritis, barbaris tamen viris eum vendidistis, et morte difficiliorem ei servitutem excogitastis : ideo nunc sanguis ejus exquiritur. » Cogita

[1] Gen. XLII, 22.

quantum sit a conscientia sua accusari, habereque perpetuo urgentem, et clamantem accusatorem, et scelus commemorantem. « Et hæc audiit quidem Joseph, ipsi autem » nesciverunt, eo quod interprete uteretur [1] : » sed non ultra ferre potuit, fraterna natura et commiseratione ipsum arguente. « Et aversus, inquit, ab eis, flevit, » ut non agnosceretur ab eis. « Et iterum accessit ad eos, et locutus est » eis. Et accepit Symeonem, et vinxit eum coram eis [2]. » Vide quomodo omnia faciat quo incutiat eis terrorem ; ut videntes vincula Symeonis, indiciis se proderent, an fratris aliquam commiserationem haberent. Hæc enim omnia facit probans eorum mentem, et scire volens num et contra Benjamin tales fuerint : propterea et Symeonem coram eis vinciri jubet, ut diligenter eos probet, et sciat num quam dilectionem erga illum haberent. Nam misericordia in illum faciebat, ut citius Benjamin adducerent : quod fieri volebat, ut adventu fratris securus redderetur. « Et mandavit, inquit, ut sacci eorum implerentur fru» mento, et reponeretur pecunia uniuscujusque in saccum » suum, et daretur eis viaticum in itinere : et cum impo» suissent asinis suis abierunt [3]. » Vide quanta liberalitate utatur, dum etiam invitis eis benefacit, non frumentum solum dans, sed etiam pecuniam. « Cum autem unus ex eis » aperuisset saccum, ut daret pabulum asinis, vidit pecu» niam, et dixit fratribus suis. Propter hoc attonitum est » cor eorum, et turbati sunt mutuo, dicentes : Cur hoc » fecit nobis Deus [4] ? » Iterum magis anxii facti sunt, suspicantes ne et hoc augmentum eis esset criminationum, et a conscientia accusati, omnia tribuebant peccato quod in Joseph admiserant. Cum venissent autem ad patrem, et omnia ei manifeste declarassent, narraverunt indignationem principis Ægypti, quam experti sunt, et quod posuisset

[1] Gen. XLII, 23.— [2] Ibid. 24, 25.— [3] Ibid. 26. — [4] Ibid. 27, 28.

eos in custodia, quasi exploratores. « Diximus autem ei, in» quiunt, quod pacifici simus, et quod duodecim simus fra» tres, et quod unus non supersit, minimus autem sit cum » patre nostro. Dixit autem nobis : In hoc declarabitis » quod pacifici sitis, si fratre uno hic relicto, adducetis » fratrem vestrum minorem, ut sciam quod non sitis explo» ratores [1]. » Hæc iterum exasperaverunt Justi mœstitiam. Post narrationem autem hanc tristem, cum evacuassent omnes saccos suos, invenit unusquisque pecuniam suam, et timuerunt ipsi et pater eorum. Et vide, oro, iterum hic senem plorantem. Et quidnam dicit eis ? « Me absque libe» ris esse fecistis : Joseph non est, Symeon non est, et hunc » Benjamin accipietis ? Super me facta sunt hæc omnia [2]. » Non sufficiebat mihi, inquit, luctus Joseph, sed adjecistis ei et Symeonem ; et neque hic dolorum meorum finis est, sed et Benjamin accipere vultis. « Super me facta sunt hæc » omnia. » Sufficiunt hæc verba, ut videatur quam disrupta fuerint patris viscera. Quemadmodum enim ipsi omnis spes de Joseph adempta erat; putabat enim eum a bestiis devoratum ; ita et neque de Symeone spem sibi pollicebatur : nunc quoque idem de Benjamin formidat. Verumtamen reluctabatur adhuc, et non dabat puerum. « Dixit au» tem ei Ruben primogenitus ejus : Duos filios meos occide, » si non reducam eum ad te. Da eum in manum meam, et » ego reducam eum ad te [3]. » Mihi, inquit, eum crede, mihi trade, et ego tibi eum reducam.»

IV. Hoc autem faciebat Ruben, cogitans non esse possibile, nisi puer simul descenderet, ipsos ad Ægyptum redire, et quæ ad alimenta pertinebant emere. Non cedit tamen pater, sed dicit : « Nequaquam descendet filius meus » vobiscum. » Deinde et causam dicit, quasi rationem reddens filiis, « Quia frater ejus mortuus est, et ipse solus est

[1] Gen. XLII, 31-34. — [2] Ibid. 36. — [3] Ibid. 37.

» relictus. Et continget eum utpote valde juvenem in iti» nere languere, et deducetis senectutem meam cum tris» titia ad inferos [1]. » Timeo, inquit, ætati adolescentis, et suspicor ne etiam hac consolatione privatus, cum dolore vitam finiam. Quandiu enim ille mecum est, videor mihi habere aliquam consolationem, et hujus consuetudo minuit mihi dolorem, quem ex fratre ejus concepi. » Et amor quidem ejus erga Benjaminum non concedebat ut illum dimitteret. « Violentior autem fiebat fames, et deficiebant » eis cibi. Et dicit eis pater : Abite iterum, afferte nobis » pauca edulia. Dixit autem ei Judas : Testando attestatus » est nobis homo, dicens : Non videbitis faciem meam, nisi » frater vester junior vobiscum fuerit. Itaque si mittis no» biscum fratrem nostrum, descendemus, et ememus tibi » frumenta : sin minus, non ibimus. Nam homo ille dixit » nobis : Non videbitis faciem meam, nisi frater vester junior » fuerit vobiscum [2]. » Ne putes, inquit, sine fratre nos posse descendere illuc. Si enim vis nostrum descensum irritum, et nos omnes periculis involvi, viam nostram abeamus : scias autem illum protestatum fuisse nos non visuros esse faciem ejus, nisi frater junior nobiscum advenerit. » Angustiæ undique erant Jacob, ideo plorans dicit ad eos : « Quare » afflixistis me, annuntiantes viro quod sit vobis frater [3] ? » Cur me afflixistis ? quare mihi horum malorum auctores facti estis ? Nam si hoc ipsi non significassetis, nequaquam Symeone privatus essem, nec illum a vobis requisivisset.» « Illi autem dixerunt : Interrogavit nos homo, num adhuc » pater noster vivat, et num sit nobis frater, et annuntia» vimus ei. Num sciebamus quod dicturus esset nobis : » Adducite fratrem vestrum [4] ? » Ne putes, inquit, sponte nos confessos esse viro, ut se habeant res nostræ. Quoniam enim quasi exploratores in suspicionem cum venissemus,

[1] Gen. XLII, 38. — [2] Id. XLIII, 1-5. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. 7.

nos detinuit, interrogavit autem diligenter de rebus nostris; volentes eum vere omnia docere, talia diximus. «Dixit »autem rursus Judas ad patrem suum: Mitte puerum me»cum, et surgentes ibimus, ut vivamus, et non moria»mur [1]. »Meæ, inquit, fidei illum credito, ut accingamus nos itineri. Consumptis enim cibis, nulla nobis salutis spes erit, neque aliunde consuli nobis poterit. «Ego accipio eum »a te, nisi reduxero eum, et statuero coram te, ero ille qui »peccavi tibi omnibus diebus. Nisi enim tamdiu morati »fuissemus, jam secundo revertissemus [2]. »Commiseratio, quam exhibes puero, inquit, nobis omnibus erit causa interitus. Fame enim peribimus, nisi eum nobiscum velis dimittere. »Vide tandem hic, dilecte, quomodo famis necessitas patris amorem vicerit. Videns enim non aliunde famem sedari posse, eamque in dies magis ac magis increscere: «Si ita est, inquit, et oportet hoc omnino fieri, nec potestis descendere, nisi hunc acceperitis, debetis et dona afferre viro, et referre pecuniam, quam in saccis vestris invenistis. Accipite autem et pecuniam aliam, ut emere possitis frumenta, et fratrem vestrum accipite. «Surgite »igitur, et descendite ad hominem. Deus autem meus det »vobis gratiam coram homine illo, et mittat fratrem ves»trum unum et Benjamin. Ego autem quemadmodum li»beris orbatus fui, liberis orbatus sum [3]. » Vide quomodo eximiam suam dilectionem declarat, quam erga Joseph habuit. Ne quis enim existimet de Symeone, vel de Benjamin hoc esse dictum, «Ego sicut filiis orbatus fui, filiis orbatus »sum, idcirco præmisit: Deus autem meus det vobis gra»tiam, et mittat fratrem vestrum illum unum et Benjamin.» Nam licet illi, inquit, salvi fuerint, sed ego quasi liberis caream, orbus sum. » Cogita hic quomodo totus amori Joseph deditus sit. Videns enim tantum chorum libererum

[1] Gen. XLIII, 8. — [2] Ibid. 9, 10. — [3] Ibid. 13, 14.

se circumstantem, absque filiis se esse putavit, quia illo privatus erat. « Acceperunt autem, inquit, viri dona, et pecuniam duplicem, et Benjamin, et descenderunt in Ægyptum, et steterunt coram Joseph. Vidit autem eos Joseph, » et Benjamin fratrem suum [1]. » Quod desiderabat, vidit tam optatum sibi. Vidit satis esse factum suo desiderio. « Et » dixit, inquit, præfecto domui suæ : Introduc homines in » domum, et occide victimas : mecum enim comedent viri. » Ut viderunt autem quod introducti sunt in domum Jo» seph, dixerunt : Propter pecuniam, quæ rediit in saccos » nostros in principio, inducimur, ut calumniam nobis in» tentet, et imponat nobis, et accipiat nos in servos, et asi» nos nostros [2]. » Joseph quidem suam erga illos benignitatem declarans, omnia disponebat : illi autem anxii fuerunt, suspicantes ne pecuniarum gratia pœnas luant, tanquam etiam in hoc male fecissent. Propterea cum accessissent, causam formidinis proferunt præfecto domus, et narrant quomodo pecuniam in saccis invenerint, et dicunt : « Propterea duplicem nunc attulimus pecuniam » nobiscum, ut et priorem restituamus, et nunc denuo ema» mus frumenta [3]. »

V. Vide quomodo calamitates eorum animum mitigarint, eosque reddiderint mansuetiores. « Dixit autem eis : Pro» pitius vobis : Nolite timere, Deus vester, et Deus patris » vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris, pecuniam » vestram bene probatam habeo [4]. » Ne timeatis, inquit, neque hujus gratia anxii sitis. Nullum vobis inde crimen imponetur, pecuniam plene accepimus. A Deo putate hoc esse factum, et thesauros vobis in marsupiis vestris esse monstratos. « Et cum hæc dixisset, eduxit Symeonem, et » attulit aquam, ut lavarentur pedes eorum, et pabula de-

[1] Gen. XLIII, 15, 16. — [2] Ibid. 17, 18. — [3] Ibid. 22. — [4] Ibid. 23.

» dit asinis eorum [1]. » Vide quomodo preces patris omnia eis prospera facerent, et sicut ille eis apprecatus est, cum dixit : « Deus patris mei gratiam vobis det ; » ita omnia facta sunt : et præfectus domus, etiam ante adventum Joseph, omnem eis benignitatem exhibuit. « Paraverunt autem dona » Joseph. Et obtulerunt ei cum ingressus esset, et adorave- » runt eum super terram. Et iterum interrogavit eos : Num » bene habet pater vester senior, quem dixistis vivere ? At » illi dixerunt : Sanus est servus tuus pater noster. Et dixit : » Benedictus homo ille Deo, et curvati adoraverunt. Vidit » autem fratrem suum uterinum, et dixit : Hic est frater » vester junior, de quo dixeratis mihi, ut duceretis ad me? » et dixit : Deus misereatur tui, fili [2]. » Considera quantam constantiam præ se ferat, et adhuc ignorantiam simulet, ut per sequentia experimentum animi ipsorum accipere possit, quomodo sint affecti erga Benjamin. Et quia vincebatur a natura sua, « Conturbabantur, inquit, viscera » ejus, et quærebat ut fleret. Ingressus autem in cubicu- » lum, flevit illic : et abluta facie, exivit [3] ; » et postea suam demonstrat benignitatem, et dicit : « Apponite panes. Et » apposuerunt ei soli ; » ut pote tanquam regi et principi totius Ægypti ; « Et illis seorsum, et Ægyptiis, qui simul cœ- » nabant cum eo seorsum. Non enim possunt Ægyptii co- » medere cum Hebræis : abominatio enim est Ægyptiis. Se- » derunt autem coram eo, qui primus, secundum antiqui- » tatem suam, et junior secundum juventutem suam [4]. » Hoc illos in stuporem adduxit; et valde dubio animo fuerunt undenam ei cognitio diversæ illorum ætatis. Et cum daret omnibus partes, Benjamino quintuplices dat. Neque tamen adverterunt quid rei esset, sed putabant fortuito quodam eventu ab eo fieri, et huic tanquam juniori

[1] Gen. XLIII, 24. — [2] Ibid. 25-29. — [3] Ibid. 30-31. — [4] Ibid. 32-33.

plura dari. Cumque finitum esset convivium, « Vocavit, in» quit, Joseph eum, qui domui suæ præerat, et mandavit » ei, dicens : Imple saccos hominum frumentis, quanta » ferre poterunt, et pecuniam similiter in saccos singulo» rum, et scyphum argenteum mitte in saccum junioris [1]. » Vide iterum qualem artem excogitet, ut diligentissime mentem fratrum exploret, quam erga fratrem suum Benjamin habeant. « Et his factis, dimisit eos. Et cum jam » arripuissent iter, dixit præfecto domus suæ : Surge, per» sequere eos, et dices : Quare retribuistis mala pro bonis ? » Quare furati estis scyphum meum argenteum ? Nonne » hic est e quo bibit dominus meus ? Ipse autem auguratur » in eo, male acta sunt ea quæ fecistis [2]. » Postquam autem invenit eos, inquit, dicit eis : « Quare benefactori mala rependistis ? quare malitiam vestram eo usque extendistis, ut ad eum quoque pertingeret qui erga vos tantam ostendit benignitatem ? Quare non reveriti estis viri erga vos magnanimitatem ? Quæ hæc tanta malitia ? quæ insania qua insanitis ? Nescitis quod hoc sit vas, in quo dominus meus auguratur ? Malum est hoc opus vestrum, perniciosum propositum, venia indignus conatus, magna audacia, et omnem transcendens malitiam. « Illi autem dixerunt : » Quare loquitur dominus juxta verba hæc [3] ? » Quare, inquit, objicis nobis hoc crimen, a quo omnino sumus immunes ? Absit ut servi tui secundum verbum hoc faciant, absit a nobis ut tale quid unquam attentemus. « Nam qui » pecuniam duplicem attulimus, quo pacto furaremur argen» tum vel aurum ? Quod si hoc putas, apud quem inven» tum fuerit vas quod inquiris, ille quidem moriatur, ut qui » tale fecerit opus, nos autem servi erimus [4]. » Conscientiæ bonæ fiducia eos ad tam fidenter loquendum inducebat. « Ille autem, inquit, dixit : Et nunc sicut dixistis, erit.

[1] Gen. XLIV, 1, 2. — [2] Ibid. 3-5. — [3] Ibid. 7. — [4] Ibid. 8, 9.

» Apud quem inventum fuerit poculum, hic solus meus » servus erit, vos autem dimittemini [1]. » Et cum hæc dixissent, permiserunt ei ut scrutinium faceret : « Et scrutatus » est initio a seniore facto, donec veniret ad Benjamin, et » illius aperto sacco, invenit poculum [2]. » Hoc tenebris offudit eorum mentem : « Et disruperunt, inquit, vestimenta » sua : et imposuerunt jumentis iterum saccos, et reversi » sunt in civitatem. Et ingressus Judas, et fratres sui ad » Joseph, ceciderunt coram eo super terram [3]. » Vide quoties adorationem faciunt. « Dixit autem eis Joseph : Quare » hoc fecistis ? nesciebatis quod augurando in hoc auguror ? » Dixit autem, inquit, Judas : Quid contradicemus, vel » quid loquemur domino, vel quomodo justificabimur ? » Deus autem invenit injustitiam servorum tuorum [4]. » Iterum revocant sibi in memoriam ea quæ olim contra illum fecerunt. « Ecce sumus servi domino nostro et nos, et ille » apud quem inventum est poculum [5]. » Jam magnam declarant benevolentiam, et seipsos cum fratre in servitutem subjiciunt. « Dixit autem Joseph : Absit ut hoc faciam ; » homo, apud quem inventum fuerit poculum, ille erit meus » servus, vos autem ascendite cum salute ad patrem ves» trum [6]. »

VI. Vide quomodo id quod timebat pater, hoc eis contigit, et in tam magnam devenerunt turbationem, ut quid facerent nescirent. « Appropinquavit autem Judas, inquit, » et dixit : » Quia ipse erat ille qui et a patre eum acceperat, et dixerat : « Nisi reduxero eum ad te, ero tibi peccato » obnoxius omnibus diebus ; » idcirco et propior factus diligenter narrat ei omnia, ut in commiserationem eo adducto, libertatem puero conciliaret. « Appropinquavit enim, » inquit, ei Judas, et dixit : Oro, domine, loquatur servus

[1] Gen. XLIV, 10. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. 13, 14. — [4] Ibid. 15, 16. — [5] Ibid. — [6] Ibid. 17.

» tuus [1]. » Attende quomodo per omnia ut domino servus loquitur, et in memoria habe somnia manipulorum, propter quæ majorem erga eum invidiam acuerant, et obstupesce solertem Dei sapientiam, quomodo tantis obstaculis in medio positis, omnia opere sunt impleta. « Loquatur, inquit, servus tuus coram te, et ne irascaris servo tuo, domine. Tu interrogasti servos tuos, dicens : Habetis-ne fratrem vel patrem ? et diximus domino : Est nobis pater senex, et filium senectutis juvenem habet, et frater ejus mortuus est [2]. » Cogita hic quomodo se habuerit Joseph hæc audiens. « Ille solus relictus est matri suæ, pater autem eum diligit [3]. » Quare autem et hic mentitur, sic dicens : « Frater ejus mortuus est ? » Atqui eum negotiatoribus vendiderant. Verum quia sic patri persuaserunt, quasi occisus esset, et a bestiis devoratus : alioquin etiam putaverunt eum non ferentem barbarorum servitutem, jam esse mortuum, et idcirco dicit : « Frater ejus mortuus est. » Dixisti autem servis tuis : Deducite eum ad me, et curam » habebo ipsius. Et dixisti : Nisi descendat frater vester vobiscum, non apponetis ut videatis faciem meam. Factum » est autem, quando ascendimus ad servum tuum patrem » nostrum, annuntiavimus ei verba domini. Dixit autem » pater noster nobis : Ite iterum, emite nobis pauca cibaria. Nos autem diximus ei : Non poterimus descendere, » nisi frater noster descendat nobiscum. Dixit autem servus » tuus pater noster : Vos scitis quod duos peperit mihi » uxor, et egressus est unus a me, et dixistis quod a bestia sit devoratus [4]. » Considera quomodo per excusationem Judæ, Joseph omnia diligenter didicerit quæ post suam venditionem egerint domi, et qualia patri de se narraverint. « Nunc igitur, inquit, si et hunc tuleritis, et acciderit ei languor in via, deducetis senectutem meam cum

[1] Gen. XLIV, 18. — [2] Ibid. 19, 20. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 21-28.

» mœrore ad inferos [1]. » Ita ergo patre nostro erga puerum affecto, quomodo poterimus faciem ejus videre, puero non existente nobiscum ? « Pendet enim anima ejus ex hujus » anima, et deducent servi tui senectutem patris nostri » servi tui cum mœrore ad infernum. Servus enim tuus » accepit puerum a patre suo, dicens : Nisi ipsum ad te re- » duxero, peccato abnoxius ero tibi omnibus diebus [2]. » Has promissiones feci patri, ut puerum possim adducere, et ea implere quæ tu jusseras, monstrareque quam vere dixerimus, et nullum mendacium a nobis esse prolatum. « Nunc igitur manebo servus pro puero, famulus domini, » puer autem ascendat cum fratribus. Quomodo enim as- » cendemus ad patrem, cum non sit nobiscum puer ? et ne » videam mala, quæ invenient patrem meum [3]. » Hæc Josephum animo commoverunt, et satis ei demonstrarunt illos et patrem digne colere, et fratrem multum amare. « Et non ultra potuit ferre, neque tolerare astantes sibi, sed » repulsis omnibus, solus inter eos relictus, emissa voce » cum fletu, notum se fecit fratribus. Et hoc innotuit in toto » regno, et in domo Pharaonis, et dicit fratribus suis : Ego » sum Joseph. Vivit-ne adhuc pater meus [4] ? » Admirari hic subit et Beati hujus constantiam tantam, et quod huc usque simulationem sustinuerit, et quod quis esset non declaraverit : atque vehementer obstupesco, quomodo illi potuerint stare, vel os postea aperire, quomodo non avolarit ab eis anima, quomodo eorum mens tota non obstupuerit, quomodo non se abdiderint intra terram. « Et non po- » tuerunt, inquit, fratres ejus respondere ei : turbati enim » erant [5]. » Merito : cogitantes quomodo eum tractaverant, et qualis ipse erga illos fuerat, et cogitantes gloriam in qua constitutus erat, de sua salute propemodum anxii

[1] Gen. XLIV, 29. — [2] Ibid. 30-32. — [3] Ibid. 33, 34. — [4] Id. XLV, 1-3. — [5] Ibid.

erant, propterea volens eos animare, « Appropinquate, in» quit, ad me [1] : » ne amoveamini vos, ne cogitetis vos proprio consilio hæc contra me egisse. Ista non tam vestræ erga me ascribenda sunt iniquitati, quam divinæ sapientiæ et ineffabili misericordiæ ; ut huc adveniens, nunc tempestive et vobis et toti huic regioni possem suppeditare alimenta « Et dixit : Ego sum Joseph frater vester, quem » vendidistis in Ægyptum. Nunc igitur ne doleatis [2]. » Ne vos, inquit, hoc conturbet ; ne asperum vobis videatur quod factum est. Dei enim dispensatione contigerunt hæc. « Deus enim me misit in vitam ante vos. Nam hic secun» dus annus famis super terram, et adhuc restant quinque » anni, in quibus non erit aratio, neque messis. Misit enim » me Deus ante vos, ut relinquerentur vobis reliquiæ su» per terram. Nunc igitur non vos me misistis huc, sed » Deus [3]. »

VII. Vide quomodo semel et iterum et tertio consolatur illos, dicens se non ipsis ascribere causam sui ingressus in Ægyptum, sed Deum hoc fecisse, ut ipse in hanc veniret gloriam. « Deus, inquit, misit me, et fecit me quasi » patrem Pharaonis, et dominum totius domus illius, et » principem totius Ægypti [4]. » Illa, inquit, servitus hunc principatum mihi conciliavit; illa venditio in hanc me gloriam evexit; illa afflictio hujus mihi honoris occasio fuit; illa invidia hanc mihi claritatem peperit. » Hæc nos non solum audiamus, sed et imitemur, et ita solemur eos, qui nos afflixere, non imputantes eis quæ in nos admiserunt, et omnia cum magna ferentes benevolentia, sicut ille vir admirandus. » Igitur, inquit, cum persuasum vobis fecerim me non vobis ascribere ea quæ contra me a vobis facta sunt, sed quod liberem vos criminibus; Deo autem totum tribuam, qui illa ita dispensavit, ut præsentem glo-

[1] Gen. XLV, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6, 7. — [4] Ibid. 8.

riam sic acquirerem : « Ideo festinantes ascendite ad patrem » meum, et dicite ei : Hæc dicit filius tuus Joseph : Fecit » me Deus dominum totius terræ Ægypti, descende ad me, » et ne differas, et habitabis in terra Gesem, et eris apud » me tu, et filii tui, et fili filiorum tuorum, et oves, et » boves, et quæcumque habes, et alam te. Adhuc enim » quinque annis fames, ut non delearis tu, et filii tui, et » omnis substantia tua. Ecce oculi vestri vident, et oculi » Benjamin fratris vestri, quod ore meo vobis loquor. Annuntiate patri meo omnem gloriam meam, quæ est in » Ægypto, et quæcumque vidistis, et festinantes deducite » eum [1]. » Postquam hæc omnia dixit, et satis eos consolatus est, mandatumque dedit ut de rebus et statu suo patrem certiorem redderent, statimque adducerent, cecidit in collum Benjamin fratris sui, et flevit : is namque erat uterinus frater, et ille vicissim flevit super eo, et osculatus est omnes fratres suos, et flevit super eos. Denique post tantum colloquium et lacrymas, et consolationem, et consilium quod eis dedit, vix potuerunt cum eo loqui. « Post » hæc enim, inquit, loquebantur ei. Hæc autem omnia » divulgata sunt, et celebrata in domo Pharaonis, et ga» visus est, et omnes qui in domo ejus [2]. » Exhilaravit, inquit, omnes agnitio fratrum Joseph. « Et dixit, inquit, rex » Joseph : Dic fratribus tuis : Hoc facite ; implete vehicula » vestra frumento, et abite, et assumpto patre vestro, redite » ad me, et dabo vobis de omnibus bonis Ægypti : tu autem » manda ut accipiant plaustra pueris et uxoribus [3]. » Vide et regem, quomodo jam curam agit de reditu Jacob. « Et as» sumpto, inquit, patre vestro, venite, et ne parcatis oculis » de vasis vestris. Omnia enim bona Ægypti vestra erunt. » Fecerunt autem sic filii Israël. Dedit autem Joseph eis » currus, juxta mandatum regis, et omnibus quidem dedit

[1] Gen. XLV, 9-13. — [2] Ibid. 15, 16. — [3] Ibid. 17-19.

» binas stolas, Benjamin autem dedit trecentos aureos, et » quinque stolas mutatorias, et patri suo misit similiter et » decem asinos ferentes de bonis Ægypti, et decem mulas » ferentes panes patri suo in viam. Quibus omnibus datis, » misit fratres suos, et profecti sunt; dixitque eis : Ne iras» camini in via.[1] » Vide mentem moribus optimis præditam : non solum ipse dimisit iram, et a criminibus liberavit, sed et ipsos admonet ne irascantur in via, neque sese mutuo de factis accusent. Nam si nuper cum steterant ante Joseph, dicebant inter se : « Merito; in peccatis enim » sumus propter fratrem nostrum, quia despeximus ejus » afflictionem, et exurgens Ruben, dicebat : Nonne dixi » vobis, ne injuria afficiatis puerum, et non exaudistis » me[2] ? » multo magis verisimile erat illum in via cum aliis rixaturum esse : propterea comprimens eorum iram et contentionem mutuam, dicit : « Ne irascamini in via; » sed cogitantes quod ego non habuerim pro crimine quæ in me admisistis, ipsi etiam vos benevolentia vicissim prosequamini. » Quis pro dignitate admiraretur Justi viri hujus virtutem, qui novæ legis philosophiam magna adimplevit diligentia; atque id quod Christus admonet Discipulos : « Diligite inimicos vestros, orate pro persequentibus vos[3], » hoc ille et multo magis fecit? Neque enim solum tantam exhibuit charitatem erga eos qui se, quantum in eis erat, occiderant; sed omnia facit, ut demonstret nihil eos in se peccati admisisse. O philosophiæ excellentiam! o ingentem probitatem, et dilectionis Dei magnitudinem! « Non vos, inquit, hæc mihi fecistis, sed Dei erga me providentia hæc fieri permisit, ut mihi somniorum eventus concedatur, et vobis salutis causa esse possim. » Ita ut in afflictionibus et in tentationibus esse, si sobrii simus, divinæ sit erga nos providentiæ et benevolentiæ signum. Ne igitur in omnibus

[1] Gen. XLV, 20-24. — [2] Id. XLII, 21, 22. — [3] Matth. V, 44.

prosperitatem et affluentiam inquiramus, sed et sive in prosperitate simus, sive in adversitate, similiter gratias offeramus Domino, ut visa grata mente nostra, largiorem suam erga nos declaret providentiam. Quæ nobis omnibus concedatur gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri et sancto Spiritui sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXV.

Et ascenderunt, inquit, ex Ægypto, et venerunt in terram Chanaan ad Jacob patrem suum, et nuntiaverunt ei, dicentes: Filius tuus Joseph vivit, et dominatur toti terræ Ægypti. Et obstupuit Jacob, non enim credidit eis [1].

I. Vidistis ex his, quæ heri dicta sunt, philosophiam Josephi, et inenarrabilem clementiam, quam erga fratres suos exhibuit: nec solum nullam fecit memoriam eorum, quæ in se admiserant, sed et redituros ad parentem admonuit, ipsisque consilium dedit ne inter se jurgentur super his, quæ in ipsum admiserant, sed dimissa omni ira, pacifice ambulent. Operæ-pretium est autem et jam quæ sequuntur recensere, ut videamus et horum ad patrem reditum, et descensum Jacob in Ægyptum, nec non quomodo refloruerit audiens ea quæ Joseph spectabant, atque, ut sic dicam, de sene juvenis redditus sit. Quis enim sermone complecti posset voluptatem in qua tunc fuerit, cum disceret

[1] Gen. XLV, 25, 26.

Joseph vivere, et in tanta dignitate constitutum esse? Inexpectata enim bona majorem voluptatem afferre solent. Quem enim putabat ante tot annos fuisse a bestiis devoratum, ut intellexit tenere imperium totius Ægypti, quomodo non præ magnitudine gaudii mente excessit? Idem enim facere solet immodicum gaudium, quod ingens tristitia. Et videre licet multos effundere lacrymas præ gaudio immenso, alios etiam sæpe obstupescere, quando fieri vident ea, quæ non expectaverant, et quos mortuos esse putabant, repente vivos vident. Sed ut manifestior fiat sermo noster, audiamus quæ lecta sunt. « Et ascenderunt, inquit, ex » Egypto, et venerunt in terram Chanaan ad Jacob patrem » suum, et annuntiaverunt ei, dicentes : Filius tuus Joseph » vivit, et ipse dominatur toti terræ Ægypti. Et excessit » mente Jacob : non enim credidit eis [1]. » Vides id, quod dicebam, incredibile ei visum esse quod de Joseph annuntiabatur, ita ut mente concuteretur, et quæ a fratribus fiebant, deceptionem esse putaret? Qui enim tunc attulerant vestem sanguine hœdi inquinatam, et patri persuaserant eum a bestiis esse devoratum, nunc dicunt eum vivere, et dominari in tota Ægypto. Et turbata mente cogitabat apud se quomodo rationi esset hoc consentaneum. Nam si verum est illud prius dictum, quomodo poterat credi? Si autem hoc credendum et verum, illud necessario fuerit mendacium. Turbavit autem eum maxime, quod aliud a filiis antea audierat, et alia nunc ab eisdem disceret. Videntes igitur patris turbationem, et volentes ei pluribus argumentis persuadere se verum dicere, « Locuti » sunt ei omnia, quæ a Joseph dicta erant [2], » et quæcumque sibi mandaverat, et postea protulerunt plaustra, et dona, quæ a Joseph missa erant, et vix tandem fecerunt fidem patri non esse mendacia quæ a se dicerentur. Nam videns

[1] Gen, XLV, 25, 26. — [2] Ibid. 27.

plaustra quæ missa erant, ut descenderet in Ægyptum, « Primum vigorem recepit [1], » inquit. Senex, decrepitus, terram spectans, alacritate animi confestim juvenescebat. Quid est, « Primum vigorem recepit? » Sicut ignis in lucerna, quando deficit olei alimonia, et jam extinguitur, si parum quis olei infuderit, repente qui extingui putabatur, clariorem emittit lucem : ita et senex ille præ tristitia jam extingui videbatur. « Noluit enim, inquit, consolationem accipere, dicens : Descendam lugens in infernum [2]. » Ubi autem cognovit vivere filium, et dominari in tota Ægypto, et vidit plaustra, « Primum vigorem recepit, » et juvenis ex sene factus est. Deposuit mœroris nebulam, dispulit cogitationum tempestatem, tranquillus postea fuit : hæc omnia dispensante Deo, ut Justus tam multorum laborum consolationem inveniret, et particeps fieret felicitatis filii, et præterea ut somnium impleretur id quod ipse interpretatus erat, dicens : « Numquid veniemus ego » et mater tua, et fratres tui, ut adoremus te [3]? » Et credidit dictis atque visis : « Et dixit, inquit : Magna mihi sunt, » si adhuc vivit Joseph : ibo igitur, et videbo eum prius» quam moriar [4]. Magna sunt mihi, » inquit, et excedunt omnem cogitationem, et obscurant omnem humanam lætitiam, si adhuc filius meus Joseph vivit : « Ibo igitur et vi» debo eum. » Festinemus igitur, ut ejus colloquio potiar, priusquam moriar. Nunc, inquit, nuntius ille erexit animum meum, et fugavit senectutis infirmitatem, et roboravit mentem. Quod si et cum eo colloqui contingat, perfectam lætitiam assecutus moriar. » Et nihil moratus Justus itineri se commisit, festinans et urgens ut videret tam desideratum filium, utque ante tot annos mortuum, et, ut putabat, factum cibum bestiarum, videret nunc regem

[1] Gen. XLV, 27. — [2] Id. XXXVII, 35. — [3] Ibid. 10. — [4] Id. XLV, 28.

Ægypti. « Et cum venisset ad puteum juramenti, » preces, quibus gratias agebat, obtulit Domino, « Et sacrificavit » sacrificium Deo patris sui Isaac[1]. »

II. Hæc audientes, discamus, quando quid facturi, vel negotium aliquod cœpturi, vel peregrinationem suscepturi sumus, ut precibus offeramus Domino sacrificium, et ejus adjutorium invocemus, et sic institutum aggrediamur, imitantes illorum Justorum pietatem; « Sacrificavit sacrificium Deo patris sui Isaac. » Ut discas eum vestigia patris sui secutum esse, et hoc in cultu divino declarasse, sicut Isaac. Et quia gratum suum affectum prius per gratiarum actionem ostendit, statim subsecuta sunt etiam ea, quæ superni auxilii fuerunt. Nam quia videbat tantum itineris spatium, et cogitabat suam decrepitam ætatem, veritus ne morte præoccupatus, a colloquio et aspectu filii privaretur, precatur Dominum, ut tantam sibi vitæ mensuram concedat, ut perfecta voluptate fruatur. Sed vide quomodo bonus Dominus multis argumentis Justum securum reddat. « Dixit enim Deus Israël in visione noctis : Jacob, Jacob, » ego sum Deus patrum tuorum, ne timeas descendere in » Ægyptum. In magnam enim gentem faciam te illic. Ego » descendam tecum, et reducam te in finem, et Joseph im» ponet manus super oculos tuos[2] » Vide quomodo ea, quæ Justus ille desiderabat, ea illi Deus polliceatur : imo et multo majora. Liberalitate enim sua nostras petitiones transcendit, servans solitam suam misericordiam. « Ne ti» meas, inquit, descendere in Ægyptum. » Quoniam anxius erat ob viæ longitudinem, ideo dicit : « Ne respicias ad infirmitatem senectutis, « In gentem enim magnam faciam te » illic, et descendam tecum in Ægyptum, » ego te comitabor, et omnia tua prospera reddam. » Adverte quomodo verba humilitati nostræ attemperet : « Descendam, inquit,

[1] Gen. XLVI, 1. — [2] Ibid. 2-4.

»tecum in Ægyptum.» Quid hoc beatius fuerit, quam Deum ipsum habere comitem itineris? Sequitur postea consolatio, qua plurimum indigebat senex. «Et Joseph, in»quit, imponet manus super oculos tuos.» Ille dilectus tuus ipse te fovebit, et manus imponet super oculos tuos. Gaudens itaque, et totus securus iter arripe.» Cogita hic, obsecro, quam jucundum fecerit iter Justus, acceptis tam certis Dei promissionibus. «Surrexit enim, inquit, Jacob, »et filii ejus, et acceperunt omnem possessionem suam, »et venerunt in Ægyptum[1]. In sexaginta sex animabus des»cendit Jacob in Ægyptum : et Joseph cum filiis suis, qui »nati sunt ei in Ægypto novem erant, et ita cum Joseph erant »omnes animæ septuaginta quinque[2].» Quare Scriptura numerum tanta diligentia annotavit? Ut scire possimus quomodo Dei prædictio impleta sit, dicens: «In gentem mag»nam faciam te illic.» Nam ex iis septuaginta quinque animabus in sexcenta millia genus Israël propagatum est. Vidisti quomodo non frustra, neque temere numerum eorum, qui in Ægyptum descenderunt, nos docuit; sed ut scire possimus quam multi ex tam paucis facti sint, et divinis promissionibus ne minus credamus. Nam quando cogitaveris, post mortem Jacob et Joseph, tanta machinatione usum esse Ægyptiorum regem, ut numerum eorum minueret, et parvum faceret, ne in tantam propagaretur multitudinem, et nihil potuisse, sed magis et magis crevisse populum : admirare et stupesce providentiam Dei, et quomodo non sit possibile irrita esse quæ ipse decreverit, etiamsi infinita machinentur alii. Cæterum videamus contextum totum, ut discamus quomodo Jacob cum filio sit congressus. «Quando autem appropinquavit in terram Ægypti, »misit Judam ante se ad Joseph, ut significaret illi patris »adventum. Igitur Joseph ut didicit, junxit currus, et

[1] Gen. XLVI, 5, 6. — [2] Ibid. 26, 27.

» ascendit in occursum patri. Et mox ut vidit eum, cecidit » in collum ejus, et flevit fletu multo [1]. » Hoc erat id quod initio dicebam, ingentem sæpe voluptatem lacrymas excutere. « Cecidit, inquit, in collum ejus, et flevit : » non dixit hoc simpliciter, sed « Fletu magno, » Statim enim in mentem ipsi venerunt quæ ipse passus erat, quæ patri propter se acciderant, et cogitans tam prolixum intercessisse tempus, et quomodo præter omnem expectationem et ipse patrem, et pater filium videret, fontes emisit lacrymarum, simul et magnam declarans lætitiam, et gratias Domino agens pro rebus gestis. « Et dixit, inquit, Jacob » ad Joseph : Moriar exinde, quia vidi faciem tuam. Adhuc » enim tu vivis [2]. » Votorum, inquit, compos factus sum, assecutus sum quod nunquam expectavi; evenerunt mihi quæ nunquam speraveram; deinceps contentus sum vita quam transegi. Vidi enim quem desideravi, et sufficit mihi ad lætitiam omnem, vidisse te adhuc vivere, qui pridem mortuus, et a bestiis devoratus es habitus. » Paterna vox et plena dilectione, satisque affectionem animæ ejus declarans. « Dixit autem Joseph fratribus suis : Descen- » dam, et annuntiabo Pharaoni quod fratres mei venerint, » et sint pastores. Viri autem sunt armentarii, et secum » adduxerunt pecora et boves. Si igitur vocaverit vos Pha- » rao, et dixerit : Quod est opus vestrum? dicite : Pecorum » pastores sumus. Abominatio enim Ægyptiorum est omnis » pastor ovium [3]. »

III. Vide prudentiam, et quale consilium eis det, non simpliciter neque fortuito hæc consulens, sed volens eos simul in majori securitate agere, neque commercium habere cum Ægyptiis. Nam quia illi abominabantur et contemnebant eos, qui pastoritiam agerent vitam, utpote ipsi disciplinis Ægyptiorum vacantes, propterea admonet stu-

[1] Gen. XLVI, 28, 29. — [2] Ibid. 30. — [3] Ibid. 31-34.

dium suum prætexere, ut sic rationabili et honesta occasione optima terræ portio eis segregetur, quo in summa tranquillitate vivere possint. « Et acceptis quinque fratribus » suis, introduxit eos ad Pharaonem. Et interrogavit eos : » Quod est opus vestrum ? Et dixerunt : Armentarii sumus, » nunc igitur habitabimus in terra Gesem. Dixit autem Pha- » rao : Habitent. Si autem scis aliquos ex eis, qui sint viri » industrii, constitue eos magistros meorum pecorum [1]. » Sicut consuluerat Joseph, ita responsum dederunt fratres Pharaoni, et concessum est eis habitare in terra Gesem. Cæterum Pharao declarans suam erga Joseph benevolentiam, dixit : « Si nosti in eis aliquos industrios, etiam » meorum pecorum magistros constitue. Introduxit autem » et patrem ad Pharaonem. Et dixit Pharao ad Jacob : Quot » sunt anni dierum vitæ tuæ [2] ? » Quoniam vidit senem extremæ senectutis, quærit annorum numerum. « Et dixit » Jacob : Dies annorum vitæ meæ, quibus peregrinus sum. » Vide quomodo omnes Justi in hac vita haud secus atque si in peregrinatione versarentur, ita affecti sunt. Audies enim et David post hæc dicentem : « Quia peregrinus ego » sum in terra, et advena [3] : » sicut et hic dicit : « Dies an- » norum vitæ meæ, quibus peregrinus sum. » Propterea et Paulus dicebat de Justis illis : « Confessos illos se quasi pe- » regrinos et advenas esse super terram [4]. « Dies, inquit, an- » norum vitæ meæ, quibus peregrinus sum, centum tri- » ginta anni, pauci et mali fuerunt, et non pervenerunt ad » dies annorum vitæ patrum meorum [5]. Dies, inquit, qui- » bus peregrinus fui, pauci et mali fuerunt. » Significat hic annos servitutis, quam sustinuit apud Laban post fugam, quam propter fratrem fecit : deinde post reditum ab eo loco, luctum quem tanto tempore habuit, propter mortem

[1] Gen. XLVII, 1-6. — [2] Ibid. 7, 8. — [3] Psal. XXXVIII, 13. — [4] Hebr. XI, 13. — [5] Gen. XLVII, 9.

Joseph, et propter alias interjectas miserias. Quantum enim timorem eum habuisse putas, quando propter sororem Symeon et Levi omnes civitatis viros occiderunt, et omnes, qui in Secimis erant, captivos duxerunt? Dicebat enim tunc, indicans animi angorem in quo erat: « Invidio-» sum me fecistis, ita ut malus habear inter habitantes ter-» ram. Ego autem in parvo numero sum, et congregati » super me, concident me, et delebor et ego, et domus » mea [1]. » Propterea dicit: « Pauci et mali dies annorum » vitæ meæ. Et Joseph habitare fecit patrem suum et fra-» tres suos, et dedit eis possessionem in terra Ægypti in » optima terra, in terra Ramesse, sicut præceperat Pha-» rao, et frumentum metiebatur Joseph patri et fratribus » suis, et omni domui patris sui, frumentum secundum » corpus [2]. » Hoc erat quod dicebat fratribus: « Misit me » Deus ante vos, ut relinqueretur vobis portio super ter-» ram, et in vitam misit me Deus ante vos [3]. Frumenta me-» tiebatur, inquit, eis secundum corpus. » Quid est, « Secun-» dum corpus? » quantum sufficiebat unicuique. Mos enim est Scripturæ aliquando ab anima totum hominem nominare, aliquando a corpore. Et sicut superius dicebat: « In sep-» tuaginta quinque animabus descendit Jacob in Ægyp-» tum, » ut diceret septuaginta quinque viros et mulieres: sic et hic « Secundum corpus, » id est, pro singulis hominibus. Et tota quidem Ægyptus et Chananæorum regio fame laborabant, ipsi autem prospere agebant, habentes quasi ex fontibus profluentia frumenta. « Frumentum enim, » inquit, non erat in omni terra. Invaluit enim fames supra » modum. Defecit autem terra Ægypti et terra Chanaan » præ fame [4]. »

IV. Vide ineffabilem Dei sollicitudinem et providen-

[1] Gen. XXXIV, 30. — [2] Id. XLVII, 11, 12. — [3] Id. XLV, 7. — [4] Id. XLVII, 13.

tiam : quomodo antequam invalesceret fames, Justum in Ægyptum deduxerit, ne illam sentiret angustiam quæ ventura erat in Chanaan. Et omnibus illuc decurrentibus, « Congregavit, inquit, Joseph omnem pecuniam, tam eo- » rum qui erant in Ægypto, quam eorum qui erant in Cha- » naan, et sic frumenta eis dispensavit. Et defecit postea » pecunia. Importavit enim omnem in domum Pharaonis. » Venerunt autem Ægyptii omnes, et dicebant : Da nobis » panes : et cur morimur ante te? Defecit enim pecunia[1]. » « Non sunt nobis, inquiunt, plures pecuniæ, ut emamus, et ideo fame perimus. » Ne igitur despicias nos, qui a morte ita obsidemur, sed præbe nobis panes ut vivamus, et ne moriamur. « Dixit autem eis Joseph : Afferte pecora vestra, » et dabo vobis panes[2]. » Si enim non suppetit vobis pecunia, inquit, accipio et pecora. Si defecit pecunia, adducite pecora vestra, et accipietis panes. « Adduxerunt autem » pecora, et dedit eis pro equis, et ovibus, et bobus, et » asinis, et aluit eos pro pecoribus suis. Venerunt autem » ad eum et anno sequenti, et dixerunt ei : Ne forte perea- » mus, neque pecunia nobis suppetit, neque pecora : omnia » enim apud te dominum nostrum sunt, nihil enim nobis » aliud relictum est, quam proprium corpus et terra nostra. » Ut igitur non pereamus, posside nos et terram nostram » pro panibus, et erimus etiam nos et terra nostra servi » Pharaonis, et da semen, ut seminemus et vivamus, et » terra non redigetur in solitudinem[3]. » Seipsos in servitutem subjecerunt, et terram vendiderunt, ita ut ali possent : tanta famis necessitas fuit. « Et acquisivit Joseph ter- » ram Ægyptiorum Pharaoni[4]. » Vendiderunt enim eam fame coacti. « Et facta est terra Pharaonis, et populum » sibi in servos subjecit ab extremis finibus Ægypti, usque

[1] Gen. XLVII, 14, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Ibid. 17-19. — [4] Ibid. 20.

» ad extremos, excepta terra sacerdotum. Illis enim dedit » Pharao cibos, et comederunt, et propterea non vendide- » runt terram suam[1]. » Vide quantus intellectus, et quanta sapientia Joseph fuerit. Illos neque famem experiri permisit, et omnem terram acquisivit Pharaoni, simulque fuerunt Ægyptii omnes in servitutem redacti. Vide, obsecro, hic iterum eximiam diligentiam, et providentiam, quam erga illos habet. « Dixit enim Ægyptiis : Ecce acqui- » sivi vos et terram vestram hodie Pharaoni. Accipite igi- » tur vobis semina, et seminate terram : et si fuerint pro- » ventus, dabitis quintam partem Pharaoni. Quatuor autem » partes erunt vestræ in semen terræ, et in cibum vobis, » et toti domui vestræ[2]. » Magna liberalitas, ingens provi dentia, ineffabilis sollicitudo. Ideo et illi agnoscentes beneficia, dicunt : « Salvasti nos, invenimus enim gratiam » coram domino nostro, et erimus servi Pharaonis[3]. » Vidisti liberalitatem? Nam quia vidit eos nimia penuria confectos, cogitans quantum laborem et ærumnam sustinere cogantur colendo terram, dicit : « Semen vobis ego suppeditabo, vos autem omnem aliam curam exhibete. Et si fuerint vobis proventus, dabitis partem unam, quatuor autem vestræ erunt, et merces laborum, et alimoniæ sumptus. » Hoc autem mandatum posuit eis Joseph, ut quintam partem darent Pharaoni, excepta sola sacerdotum terra. Audiant qui nunc vivunt, quantam olim sacerdotum idolorum curam habuerint, et discant ut vel saltem parem habeant honorem iis, quibus omnium Dei ministerium creditum, et qui sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi, et tantam idolorum curam habentes, quia ex hoc putabant idola magis coli, ita eorum ministros colebant; quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt quod ad illorum spectat cultum? An nescitis ho-

[1] Gen. XLVII, 21, 22. — [2] Ibid. 23, 24. — [3] Ibid. 25.

norem ad Deum ipsum transire? ne igitur respicias eum, cui honos confertur. Non enim propter illum debes quod tuum est facere; sed propter illum, cujus sacerdos est, ut et ab illo retributiones ubertim accipias. Propter quod et dicebat: « Qui fecerit uni horum, mihi fecerit [1]; » et « Qui ac-» cipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Pro-» phetæ accipiet [2]. » Num enim a dignitate vel vilitate ministrorum tibi retribuet Dominus? Ob alacritatem tuam vel coronat, vel condemnat. Et sicut honor, qui propter ipsum impenditur, multum parit fiduciæ; propria enim sibi facit Deus quæ in servos suos collocantur; ita et illorum contemptus multam e superno pœnam nobis deferet; sicut enim suum esse honorem, ita et contemptum ducit: id quod scientes, nunquam negligamus cultum qui sacerdotibus Dei debetur. Et hæc dico, non tantam illorum rationem habens, quantam vestræ charitatis, cupiens vos in omnibus lucrifacere. Quid enim tantum das, quantum accipis a Domino? Quantum autem cultum affers? Attamen et pro illo vili, et qui in præsenti vita simul dissolvitur, immortales accipies mercedes, et ineffabilia bona.

V. Hæc mente versantes, properemus ad eorum obsequia, non attendentes sumptum, sed lucrum et accessionem, quæ inde nascuntur. Nam si videntes viri alicujus sæculari dignitate insignis familiarem, operam damus ut quantum possibile est illi præstemus obsequium, cogitantes officia, quæ illi exhibentur, ejus domino accedere, et illum familiarem, ubi significarit patrono suo, majorem nobis apud eum favorem conciliaturum esse: multo magis hoc erit apud universorum Dominum. Nam si quando quis in vulgarem aliquem et in foro abjectum, benignitatem et commiserationem aliquam exhibuerit: Dominus quæ fiunt, sibi propria esse ducens, promittit se in regnum introducturum eos,

[1] Matth. xxv, 40. — [2] Id. 10, 41.

qui aliquid boni illi fecerint, et dicturum : « Venite benedicti Patris mei, quia esurivi, et dedistis mihi manducare[1] : » multo magis eos, qui propter Deum affliguntur, et sacerdotio insigniti sunt, si quis coluerit, non solum parem assequetur retributionem, sed multipliciter majorem, clemente Deo ex abundantia misericordiæ semper ea, quæ a nobis fiunt, vincente. Ne igitur simus deteriores infidelibus, qui propter idolorum errorem adhuc tantum cultum exhibent illorum famulis : sed quantum discrimen est errorem inter et veritatem, atque inter sacerdotes illos et Dei sacerdotes; tantam in honore atque cultu differentiam exhibeamus, ut multo plures supernæ nobis retributiones accrescant. « Habitavit autem Jacob in Ægypto, et aucti » sunt, et multiplicati sunt valde[2]. » Erat enim hæc promissio Dei ipsi facta, « Faciam te illic in gentem magnam. » Et supervixit Jacob decem et septem annis. Et facti sunt » dies Jacob anni centum quadraginta septem[3]. » Propterea Deus dimensus est ei hoc tempus vitæ, ut post miseriam quam toto vitæ tempore sustinuit, consolatione magna accepta hinc migraret. Verum, si vultis, ne multitudine dictorum memoriam vestram obruamus, quæ reliqua sunt reservabimus, et finem orationis faciemus. Vestram autem charitatem hoc rogaverimus, ut diligenter iis, quæ dicuntur, intendatis, et ipsa perpetuæ memoriæ commendetis, continuo in mente vestra versantes, et cogitantes quantam patientiam Justi sustinuerint, quamque longanimitatem et fidem in promissionibus Dei habuerint, non animo fluctuantes propter ea, quæ post promissiones eveniebant : sed fidentes ejus, qui promiserat, virtuti, omnia æquo animo ferebant, et propterea celebres et clari fuerint. Ecce enim et Justus ille Josephum, postquam tot annis luxit quasi mortuum, vidit regnum Ægypti tenere : et admirabilis Jo-

[1] Matth. xxv, 34. — [2] Gen. xlvii, 27. — [3] Ibid. 28.

seph post servitutem, post carcerem, post alia omnia, quæ sustinuit, principatum totius regionis suscepit. Et si adire voluerimus eas, quæ in sacra Scriptura continentur, historias, inveniemus omnes virtute præditos per tentationes ingressos, et sic magnum a Deo assecutos auxilium. Si ergo divinam nobis benevolentiam conciliare volumus, ne simus anxii in tentationibus, nec gravatim feramus quæ nobis obveniunt : sed magis gaudeamus et lætemur fide corroborati, scientes nos hac ratione potissimum divina providentia fruituros esse, si cum gratiarum actione omnia ferre meditemur. Ut autem omnes nos et præsentem vitam in virtutibus transigamus, et futura consequamur bona, concedat nobis per clementiam et gratiam suam Dominus noster Jesus Christus, cum quo Patri et sancto Spiritui sit gloria, imperium, et honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA LXVI.

Appropinquaverunt autem, inquit, dies Israël ut moreretur, et vocavit filium suum Joseph, et dixit ei : Si inveni gratiam apud te, suppone manum tuam subter femur meum, et facies mecum misericordiam et veritatem, ut non sepeliar ego in Ægypto, sed dormiam cum patribus meis : et auferes me ex Ægypto, et sepelies me in sepulcro eorum. Ille autem dixit : Faciam secundum verbum tuum. Dixit autem : Jura mihi; et juravit ei, et adoravit Israël ad fastigium virgæ ejus[1].

I. Age hodie finem imponamus narrationi et historiæ Jacob, et videamus quænam sint illa, quæ jam moriturus disponat et ordinet. Verum nullus ad præsentium rerum statum spectans, talia exigat ab iis, qui tunc fuerunt Justi, qualia nunc in vita sapienter instituta fideles præstare convenit, sed secundum tempora et res judicet. Hæc autem dedita opera prius dixerim, propter ea, quæ a Patriarcha ipsi Joseph dicentur. Qualia autem sint, audiamus. « Appropinquaverunt autem, inquit, dies Israël, ut moreretur, et vocavit filium suum Joseph, et dixit ei : Si inveni gratiam apud te, suppone manum tuam subter femur meum, et facies mecum misericordiam et veritatem, ut non sepeliar ego in Ægypto, sed dormiam cum patribus meis : et auferes me ex Ægypto, et sepelies me in sepulcro eorum. Ille autem dixit : Faciam secundum verbum tuum. Dixit autem : Jura mihi; et juravit ei, et adora-

[1] Gen. XLVII, 29-30.

» vit Israël ad fastigium virgæ ejus. » Multi abjectioris animi, quando a nobis admonentur, ne magnam curam sepulturæ habeant, neque rem multo studio dignam arbitrentur, ab aliena terra in suam patriam mortuorum reliquias reduci, hanc nobis prætexunt historiam, dicentes etiam Patriarcham hujus rei tantam fecisse curam. Verum primum quidem, sicut dixi, hoc cogitare oportet : tunc non tanta exigebatur philosophia, quanta ab iis, qui nunc vivunt : deinde Patriarcha hoc non simpliciter voluit fieri, sed spem bonam illis pollicens fore ut sui vel sero tandem redirent in terram promissionis. Et quod ob hanc causam hoc præceperit, manifestius nos docet illius filius, dicens : « Visitando visitabit vos Deus, et simul feretis ossa » mea hinc[1]. » Quod enim oculis fidei futura prævidérent, audi illum jam vocare mortem suam dormitionem, dicit enim : « Dormiam cum patribus meis. » Propterea et Paulus dicebat : « Juxta fidem mortui sunt hi omnes, non ac» cepta promissione : sed procul eam viderunt et saluta» runt[2]. » Quomodo? oculis fidei futura videbant. Nullus igitur putet pusillanimitatis esse hoc mandatum, sed et a tempore, et a prævisione futuri reditus, omni culpa excuset Justum. Nunc enim quoniam ea, quæ ad sapientiorem vitam attinent, post adventum Christi aucta sunt, merito quis reprehenderit eum, cui talia sunt curæ. Neque putet quis miserum eum esse, qui in alieno solo vitam finiat, neque eum, qui in solitudine ex hac vita decedat. Neque enim ille dignus ut miser dicatur : sed qui in peccatis mortuus est, etiamsi super lectum, etiamsi præsentibus amicis omnibus mortem obeat. Et ne mihi frigida illa verba, ridiculaque et insipientiæ plena dicat aliquis ; ille talis cane vilius est mortuus, nullo familiarium præsente, neque sepultura et funus ei contigerunt : sed collectitia stipe justa facta

[1] Gen. L, 24. — [2] Hebr. XI, 13.

sunt. Non est hoc, mi homo, cane ignominiosius mortuum esse. Quid enim ille damni sensit? illud unum, si virtutis amictum se tegentem non habuerit. Nam quod id nihil lædat Justum virtute præditum, disce, quia plerique Justorum, Prophetas dico et Apostolos, ubi siti sint, paucis exceptis, ignoramus. Etenim alii quidem capite truncati, alii lapidati mortui sunt, et alii innumeris et variis pœnis seipsos exposuerunt propter pietatem, omnes propter Christum Martyres facti sunt, et nullus de illis dicere audebit ignominiosam esse eorum mortem : sed sequetur divinam Scripturam, dicentem : « Pretiosa in conspectu » Domini mors Sanctorum ejus[1]. » Et sicut mortem Sanctorum pretiosam vocavit, audi quomodo et mortem peccatorum malam vocet. « Mors enim, inquit, peccatorum » mala[2]. » Itaque etiamsi domi suæ moriantur, et uxore et filiis præsentibus, et familiaribus et notis astantibus, virtute autem careant, mala horum mors est. Sic etsi in aliena terra, etsi super pavimentum quis jacens : et quid dico, etsi in aliena? etiamsi in latrones incidat, etiamsi a bestiis devoretur, virtute autem præditus sit, pretiosa ejus mors erit. Dic enim, obsecro, Zachariæ filius nonne decollatus est? Stephanus autem, primus martyrii corona redimitus, nonne lapidatus vitam finiit? Paulus autem et Petrus, nonne ille quidem capite truncatus, hic autem modo contrario quam Dominus crucifixus, ita hac vita excessit? Nonne propter hoc magis in toto mundo celebrantur et prædicantur?

II. Hæc autem omnia cogitantes, neque eos, qui in aliena terra moriuntur, miseros dicamus : neque domi suæ morientes beatos prædicemus : sed divinæ Scripturæ canonem sequentes, claros virtutibus hinc migrantes beatos dicamus : et eos, qui in peccatis moriuntur, miseros prædice-

[1] Psal. CXV, 15. — [2] Id. XXXIII, 22.

mus. Sicut enim qui virtute præditus est in meliorem vitam transit, accipiens laborum suorum præmia : ita et qui illa caret, initia et procœmia suppliciorum jam accipit, et gestorum rationes reddere coactus, intolerabilibus complicatur malis. Ideo oportet hæc cogitantes virtutum habere curam, et in præsenti vita quasi in palæstra certare, ut cum solutum fuerit theatrum, splendida redimiri corona queamus, ne frustra pœnitentes inveniamur. Quandiu enim durat certamen, possibile est, si voluerimus, et desidiam excutere, et virtutem exercere, ut propositam assequamur coronam. Cæterum, si videtur, redeamus ad sermonis seriem. Nam postquam commisit filio de sepultura, et dixit Joseph : « Ego faciam juxta verbum tuum, » addit : « Jura » mihi : et juravit ei. Et adoravit, inquit, Israël ad fasti» gium virgæ illius. » Vide senem, decrepitum, Patriarcham, adoratione honorem in Joseph declarare, et reipsa implere visionis eventum. Quando enim narravit Joseph visionem, dixit, inquit : « Numquid ego et mater tua ve» niemus, et adorabimus te super terram[1]? » Sed forte dixerit aliquis : « Et quomodo impletum est somnium in matre, quæ jam ante defuncta erat, et filium non adoravit? » Perpetuus Scripturæ mos est a magis principali totum significare. Quoniam, igitur « Caput mulieris vir[2]: » Erunt enim, inquit, duo in carnem unum[3]; » cum adoravit caput, manifestum est corpus totum caput secutum esse. Si enim pater hoc fecit, multo magis illa, nisi ex hac vita prærepta fuisset, hoc fecisset. « Et adoravit, in» quit, ad fastigium virgæ ejus. » Propterea et Paulus dicebat : « Fide Jacob moriens singulos filios Joseph benedixit, » et adoravit ad fastigium virgæ illius[4]. » Vides eum istuc ipsum fide motum fecisse, prævidentem regii generis fu-

[1] Gen. XXXVII, 10. — [2] 1 Cor. XI, 3. — [3] Gen. II, 25. — [4] Hebr. XI, 21.

turum esse eum, qui ex semine illius nasciturus erat? Itaque cum quæcumque volebat, filio imperasset, non multo post ut didicit Joseph ægrotare patrem suum, et jam in foribus esse mortem, quia « Appropinquaverant dies mor- » tis illius, acceptis duobus filiis suis, venit ad Jacob. An- » nuntiatum est autem hoc Jacob, et corroboratus Israël » sedit super lectum[1]. » Vide quomodo amor erga filium senem firmabat, et alacritas vincebat infirmitatem. Audita enim illius præsentia, inquit, sedit super lectum. Et ut vidit illum, paternam dilectionem ei exhibet, et quia moriturus erat, benedictione sua firmat filios, maximas has facultates relinquens, et divitias, quæ absumi non poterant. Et vide quomodo incipit. Primum narrat benevolentiam quæ sibi a Deo concessa erat, et tunc benedictiones filiis impertit, et dicit : « Deus meus apparuit mihi in Luza, in » terra Chanaan, et benedixit mihi, et dixit mihi : Ego te » crescere faciam, et multiplicabo te, et faciam te in con- » gregationes gentium, et dabo tibi terram hanc, et semini » tuo post te in possessionem æternam[2]. » Promisit mihi, inquit, Deus, quando in Luza a me visus est, tantum se multiplicaturum semen meum, ut congregationes gentium ex eo futuræ sint. Et terram mihi, et semini meo se daturum promisit. « Nunc igitur duo illi filii, qui nati sunt tibi » in Ægypto, mei sunt : Ephraïm et Manasses, sicut Ruben » et Symeon erunt mei[3]. » Hos, inquit, quos habuisti ante adventum meum, ego in meorum filiorum numerum adopto, et parem iis, qui ex me nati sunt, a me benedictionem accipient. « Quoscumque autem postea genueris, ii tui » erunt, in nomine fratrum suorum vocabuntur in illorum » sortibus : Scias autem, quod et mater tua Rachel, quando » appropinquaveram Bethlehem, mortua est, et defodi eam » in via Hippodromi. Et videns duos filios Joseph, dixit :

[1] Gen. XLVIII, 1, 2. — [2] Ibid. 3, 4. — [3] Ibid 5.

» Qui sunt hi? Ille autem : Filii mei, quos dedit mihi Deus. » Et dixit Jacob : Adduc mihi eos, ut benedicam eos. Et » appropinquare eos illi fecit. Et osculatus est eos, et am- » plexatus est eos [1]. » Vide, obsecro, senem, quomodo festinat et urget ut benedicat filios Joseph. Et appropinquare eos fecit illi, inquit, et dixit ad Joseph : « Ecce facie tua » non sum privatus, et ecce monstravit mihi Deus semen » tuum [2]. » Magna mihi, inquit, præstitit Dei clementia, et plura quam expectavi, imo et quæ nunquam expectavi. Non enim solum non sum privatus facie tua, sed ecce etiam vidi eos, qui ex te nati sunt. « Et eduxit eos Joseph a geni- » bus, et adoraverunt eum super faciem, super terram [3]. » Vide quomodo et pueros statim ab initio debitum seni honorem reddere docuit, et Joseph, inquit, secundum dignitatem primogenituræ adduxit Manasses, et tunc Ephraïm.

III. Vide hic quomodo Justus corporis oculos præ senectute nunc infirmos haberet, « Gravati enim erant oculi ejus » præ senio, et non poterant videre [4], » valeret autem oculis mentis, et fide prævideret futura. Neque enim tulit Joseph ordinem, sed mutatis manibus benedicens, dignitatem juniori contulit, præferens Manassi Ephraïm, et dixit : « Deus cui bene placuerunt patres mei [5]. » Attende modestiam Jacob, vide animam religiosam; non audebat dicere : « Deus cui bene placui : » sed quid? « Cui bene placuerunt » patres mei. » Vidisti animam gratam? Tametsi paulo antea narrans dicebat : « In Luza apparuit mihi, et promisit » daturum se mihi et semini meo omnem terram, et in con- » gregationes gentium se facturum semen meum, » et tam evidentia habens indicia divinæ erga se benevolentiæ, adhuc tamen humiliatam habuit mentem. Et dicit : « Deus cui » bene placuerunt patres mei coram ipso, Abraham et Isaac. »

[1] Gen. XLVIII, 6-10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. 12. — [4] Ibid. 10. — [5] Ibid. 15.

Deinde iterum : « Qui pascit me a juventute mea. » Accipe et ex hoc gratissimum ejus animum. Non dicit propriam virtutem, sed ea quæ sibi a Deo fuerunt facta. « Qui pascit » me a juventute mea usque in diem hanc [1]. » Ipse enim, inquit, est qui ab initio usque ad præsens res meas dispensavit, et moderatus est. Ita et prius dicebat : « In virga » enim mea hac transivi Jordanem : et ecce nunc factus » sum in duo castra [2]. » Et nunc iterum aliis verbis dicit : « Qui pascit me a juventute mea usque in diem hunc, » Angelus qui liberavit me de omnibus malis [3]. » Gratæ animæ, ac piæ, et bene memoris beneficiorum Dei verba : « Ille, inquit, cui patres mei bene placuerunt, qui me a juventute mea usque in præsentem diem educavit, qui me ab initio ab omnibus malis liberavit, qui tantam erga me declaravit providentiam, « Ipse benedicet hos pueros, et » invocabitur in eis nomen meum, et nomen patrum meo- » rum, Abraham et Isaac, et multiplicentur in multitudinem » magnam super terram [4]. » Vidisti simul et intelligentiam, et modestiam? Intelligentiam quidem, quia fidei oculis prævidens Ephraïm prætulit Manassi : modestiam vero, quia nusquam suæ virtutis mentionem fecit, sed ex probata patrum vita, et ex beneficiis in se collatis ipse preces fudit, et benedictionem filiis precatus est. Verum Jacob quidem prævidens futura, ita illis benedixit : « Joseph vero » videns juniorem prælatum seniori, grave et indignum esse » putans, dicit : Hic est primogenitus, pone dexteram tuam » super caput ejus ; et noluit, sed dixit : Scio, fili, scio, et » hic erit in populum, et hic exaltabitur, sed frater ejus » junior major eo erit, et semen ejus erit in multitudinem » gentium [5]. » Ne putes me, inquit, casu ac fortuito hoc fecisse, vel per ignorantiam. Scio enim, et prævidens

[1] Gen. XLVIII, 15. — [2] Id. XXXII, 10. — [3] Id. XLVIII, 16. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 17-19.

futura ita ei benedictionem dedi. Nam licet natura primatum habeat Manasses, sed juvenis ille major eo erit, « Et » semen ejus in multitudinem gentium. » Hoc autem totum factum est, quia hinc regnum demonstrabatur exoriturum : propterea prædicens futura, sic eum benedicit. « Et bene» dixit eos, dicens : In vobis benedicent Israël dicentes : » Faciat te Deus sicut Ephraïm et Manasse. Et posuit » Ephraïm ante Manassen [1]. » Ita, inquit, ambo erunt gloriosi, ut omnes in optatis habeant ad eamdem cum illis gloriam pervenire : attamen prior erit Ephraïm Manasse. » Vides quomodo gratia Dei præmonstrabat ei futura, ac prophetico afflatus spiritu filiis Joseph benedixerit; et quod tantis temporibus aberat, tanquam præsens et ante oculos situm viderit? Hoc enim modo se habet prophetia. Nam sicut oculi corporales nihil amplius præterquam visibilia spectare possunt, ita et oculi fidei non quæ videntur spectant, sed illa vident, quæ multo post futura sunt. Et hoc manifestius scietis ex benedictionibus, quas suis filiis dat. Cæterum ne longum sermonem faciamus, multoque vos oneremus labore, contenti dictis, in sequentem sermonem reservabimus filiorum ejus benedictionem. Illud tamen obsecraverim vestram charitatem, ut imitemini Justum hunc, et tales hæreditates filiis vestris relinquatis, quæ a nullo unquam damnum accipere possint. Divitiæ enim sæpe etiam accipientibus perniciem pepererunt, et insidias, et multa pericula : hic autem nihil tale suspicari poteris unquam. Thesaurus enim est, qui nunquam exhauriri, nunquam potest consumi; thesaurus, qui non hominum dolis, nec latronum insidiis, non famulorum malitia, non alio quopiam imminui potest, sed perpetuo manet : spiritualis enim est, humanis non cedens insidiis; sed cum iis, qui illum accipiunt, et sobrii esse volunt ac prudentes, in

[1] Gen. XLVIII, 20.

futuram vitam migrabit, et eis æterna præparabit tabernacula.

IV. Ne igitur operam nostram in colligendas opes collocemus, quas relinquamus filiis : sed doceamus eos virtutem, et benedictionem Dei illis apprecemur. Istæ enim, istæ maximæ sunt facultates : istæ sunt ineffabiles divitiæ, quæ non absumuntur, quæ quotidie substantiam nostram augent. Nihil enim virtuti par, nihil virtute potentius : etiamsi mihi dicas eum, qui regnum habet, ac diadema gerit, nisi hanc habeat, quovis panniculoso paupere miserior erit. Quid enim illi prodesse poterit diadema aut purpura, qui virtutem sua desidia perdit? Numquid Dominus externarum dignitatum varietatem spectat? numquid personarum gloria permovetur? Unum est illic quod quæritur, ut per operationem virtutum apertas invenire possimus januas fiduciæ in Deum : nam qui nihil fiduciæ hinc defert, inter ignominiosos et desperantes locum habebit. Hoc igitur omnes consideremus, et nostros filios doceamus, ut virtutem rebus omnibus præferant, nihilique faciant pecuniarum abundantiam. Hæc enim, hæc est quæ virtuti sæpe plurimum obstat, quandoquidem nesciunt pecuniis uti juvenes ut oportet. Et sicut parvi pueri sæpe quando cultellos et gladios arripiunt, eo quod nesciunt bene illis uti, periclitantur, unde matres non permittunt illis eos impune attingere; ita profecto et juvenes, qui pecuniarum abundantiam susceperint, cum nolunt eis bene uti, in periculum certum se præcipitant, sarcinam peccatorum sibi inde colligentes. Nascuntur enim inde luxus, deliciæ, et absurdæ voluptates et infinita mala : non simpliciter a pecuniis dico, sed ideo quia qui illas receperunt, eis nesciunt recte uti. Propterea et Sapiens quidam dicebat : « Bonæ » divitiæ, quibus non est conjunctum peccatum[1]. » Quia

[1] Eccli. XXXI, 8.

et Abraham dives erat, et Job dives erat; et non solum nihil damni eis accidit a divitiis, sed et clariores fuerunt. Quare? quia non in usum suum tantum has possidebant, sed ut iis juvarent etiam alios, quorum succurrerent inopiæ, et esset domus eorum aperta peregrinis omnibus. Audi enim unum eorum dicentem : « Si autem egressus est quis » de domo mea sinu vacuo : cæterum et impotentes viribus, » si quando indigebant subsidio, non privabantur.[1] » Et non solum per pecunias subsidium indigentibus ferebant, sed et sollicitudinem eorum gerebant. « Et eram, inquit, » pes claudis, oculus cœcis, et e medio dentium eripui » prædam.[2] » Vides illum et curam agere eorum, qui injuria afficiuntur, et debilibus membrorum vicem per omnia repræsentare? Hunc omnes oportet imitari, hunc, inquam, qui ante legem fuit, et ante gratiam tam bene moratam vitam gessit : idque cum nec præceptorem habuerit, neque progenitores virtute præditos, sed a semetipso et a sententia recta in bonam hanc vitam prodierit. Nam unusquisque nostrum in natura sua habet insitam scientiam virtutis, et nisi quis eam voluerit per ignaviam suam perdere generositatem, nunquam ea privabitur. Utinam autem eam omnes nos eligamus, et cum diligentia exerceamus, ita ut bona, quæ diligentibus Deum promissa sunt, consequamur, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et sancto Spiritu sit gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Job. XXXI, 16. — [2] Id. XXIX, 15 et 17.

HOMILIA LXVII.

Dixit autem Israël ad Joseph: Ecce ego morior, et erit Deus vobiscum, et reducet vos Deus ex terra hac in terram patrum vestrorum. Ego autem do tibi Secima electa præ fratribus tuis, quæ cepi in gladio meo et arcu [1].

I. Pollicebamur nuper finem nos impositurus historiæ Jacob, sermoneque prolixius se extendente, ad finem quod promittebamus perducere non valuimus. Ideo volo quæ pridem relicta fuerunt in medium proponere, ut nunc saltem, si Deus dederit, finem imponamus. Operæ-pretium fuerit, primum vestram commonefacere charitatem, et ostendere ubi sermonem nuper missum fecerimus. Scitis utique, et memores estis, cum Jacob benedicturus esset filios Joseph, ipsum Ephraïm Manassi præposuisse, idque etiam patre ejus non probante, cui et dixit: « Scio, fili, » verumtamen et hic erit in populum, et hic exaltabitur, » sed frater ejus junior major eo erit, et semen ejus erit » in multitudinem gentium, et benedixit eos in die illa, di- » cens: In vobis benedicent Israël dicentes: Faciat te Deus » sicut Ephraïm et Manassen, et posuit Ephraïm ante Ma- » nassen. » Et huc usque processimus, ac ne sermonum nimia copia vestram obrueremus memoriam, cessavimus a doctrina: sed si videtur, hodie sequentia videamus. « Dixit autem Israël ad Joseph. Ecce ego morior, et erit » Deus vobiscum, et reducet vos Deus ex terra hac in ter-

[1] Gen. XLVIII 21, 22.

» ram patrum meorum. Ego autem do tibi Secima electa » præ fratribus tuis, quæ cepi in gladio meo et arcu [1]. » Postquam filios benedixit, et futura prævidens juniorem præposuit seniori, volens persuadere Josepho se non simpliciter, neque temere hoc fecisse, sed prædicentem futura, prædicit etiam ei suam mortem, et quod redituri sint ex aliena terra in Chanaan, in terram patrum suorum, et bonam eis spem auget, ita ut expectatione solatium habeant. Nam spes bonorum hujus vitæ labores semper imminuit. Et monstrans, etiam tempore mortis, quam dilectionem erga Joseph habeat, dicit ei: « Ego autem do » tibi Secima electa præ fratribus tuis: » quasi per hoc declarans: « Hoc omnino erit, et secundum meam prædictionem redibitis, et in hæreditatem possidebitis terram patrum vestrorum: « Et Secimorum civitatem tibi do hæreditatem » electam præ fratribus tuis, quam cepi de manu Amor- » rhæorum in gladio meo et arcu. » Quidnam hoc est? Quæ a Symeone et Levi facta sunt contra Secimitas in personam propriam transfert, et propter hoc dicit: « Quæ cepi » in gladio meo et arcu. » Sed hic opportune quæsiverit quispiam: « Et quare hoc facinus suum facit, cum postea, testamentum editurus, accusatione clare scripta eos arguat? » Non secum pugnat Justus, sed declarat mansuetudinem mentis suæ, et præter suæ mentis sententiam hoc factum esse. Non solum enim non probavit factum, sed et arguit, postquam id factum fuerat. Propterea volens monstrare suam erga Joseph dilectionem, ei concedit Secima, et dicit: « Quæ cepi in gladio meo et arcu. » Nam licet illorum fuerit opus, in mea tamen potestate positum est. » Si enim filiorum dominus pater, multo magis eorum quæ a filiis possidentur: si autem dominus, et quod voluerit dare possit. Itaque declarare volens suam erga Joseph be-

[1] Gen. XLVIII, 21, 22.

nevolentiam, non solum Ephraïm et Manassen benedicit, sed et Secima electam hæreditatem relinquit filio. « Et » vocavit, inquit, Jacob filios suos, et dixit : Congregamini, » ut annuntiem vobis quid eventurum sit vobis in novissi» mis diebus. Congregamini, et audite Israël patrem ves» trum[1]. » Vide Justi intelligentiam, quia præsciebat mortis tempus, vocavit filios suos ad se, et dicit : « Congregamini, » ut vobis jam prædicam quid vobis eventurum sit in ulti» mis diebus. Congregamini, et audite Israël patrem ves» trum : » Venite, inquit, et discite a me, non præsentia, non quæ post parvum tempus eventura, sed quod accidet in ultimis diebus. Et hæc vobis non a memetipso annuntio, sed afflatus a Spiritu : et idcirco quæ multis postea generationibus contingent prædico. Etenim e vita hac migraturus, volo unicuique vestrum quasi in titulo et columna ærea memoriam insculpere. » Considera autem Justum, quomodo, congregatis liberis, natalium servato ordine, unicuique congruentem det vel maledictionem vel benedictionem : et in hoc monstrans suæ virtutis eminentiam, incipiat a primo. « Ruben, inquit, primogenitus, fortitudo mea, et princi» pium filiorum meorum. Durus ad ferendum, durus et per» vicax[2]. » Vide quanta sapientia Justi. Volens enim accusationem magis intendi, prius dixit privilegia ei a natura concessa, et dignitatem quam tenebat, eum nempe principium filiorum, et primogenituræ honore clarum esse, et postea peccata illius quasi in ærea columna inscribit ; monstrans nihil profutura nobis esse ea, quæ a natura insunt, nisi et voluntatis bona opera sequantur : hæc enim sunt quæ et laudem habent et vituperium. « Durus, inquit, ad feren» dum, durus et pervicax. » Naturæ, inquit, dignitatem tibi datam amisisti propria tua temeritate. « Deinde et speciem peccati bene scriptam relinquit, ita ut quod ille ac-

[1] Gen. XLIX, 1, 2. — [2] Ibid. 3.

cusatus reprehensusque sit, posteris magna sit eruditio, ne similia attentent. « Contumelia affecisti, sicut aqua non » effervescas. Ascendisti enim, inquit, super lectum patris » tui; tunc polluisti stratum quod ascendisti[1]. » Significat concubitum ejus cum Balla.

II. Vide quomodo per sapientiam, a Spiritu sancto sibi datam, prius dixit id quod postea Moses inter leges recensiturus erat, non licere cum eadem muliere patrem et filium rem habere. Et nunc istud ipse, filium suum increpando, sic prohibet. « Polluisti, inquit, stratum, ascendens super lectum patris tui. Rem perversam fecisti. Propter hoc quod ita contumelia me affecisti, sicut aqua non effervescas. Inutilis erit, inquit, ille conatus tuus; quod neque patrem reveritus, polluere ejus lectum ausus fueris. » Ut igitur nunc in sequentibus generationibus talia nemo imitetur, propterea Spiritus sanctus ordinavit, ut litteris commendetur hæc accusatio, et omnes qui audiunt erudiantur, sciantque manifeste nihil prodesse dignitatem naturæ concessam, nisi et voluntatis accedant ornamenta. Deinde quia satis traduxerat nefarium hoc opus, venit ad Symeonem et Levi. « Symeon et Levi compleverunt injustitiam » voluntatis suæ[2]. » Contentio eorum, quam propter sororem suam declararunt, eos in injustitiam illam impulit. Deinde declarans eos, se ignaro, rem fecisse, dicit: « In » consilium eorum non veniat anima mea, et in cœtu eo» rum non firmentur jecora mea[3]. » Absit, inquit, ut communicem eorum sententiæ, et obsequar eis in iis, quæ injuste egerunt. « Quia in furore suo occiderunt homines[4]. » Irrationabilis, inquit, fuit eorum indignatio. Nam licet peccasset Sychem, attamen non oportebat tantam stragem facere et omnes perdere. « Et in concupiscentia sua sub» nervaverunt taurum[5]. » Filium Emor hic significat. Nam

[1] Gen. XLIX, 4. — [2] Ibid. 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. — [5] Ibid.

quia in florenti ætate erat, taurum eum nominavit. Deinde ut dixit ea, quæ fecerant, etiam maledictionem apponit et dicit: «Maledictus furor eorum, quia pervicax, et ira eo»rum, quia obdurata est[1].» Dolum significat, quo illos circumvenerunt, ac cum dolo ipsos adorti sunt. «Pervicax enim, inquit, furor eorum, temerarius, impetuosus, ratione carens. «Et ira eorum, quia obdurata est.» Quando enim Secimitæ putaverunt eos sibi valde amicos, tunc gravi ira et bello eos oppresserunt. Et dicto eorum peccato, dicit et supplicium quod luituri erant. «Partiar eos »in Jacob, et disseminabo eos in Israël[2].» Ubique, inquit, dispersi erunt, ut istuc ipsum manifestum fiat eos, propter facinus commissum, id passos fuisse. «Juda, te laudent fratres »tui[3].» Benedictio Judæ data mystica est, præsignans omnia quæ ad Christum attinent. «Juda, inquit, te laudent fratres »tui.» Quia ex hac tribu exoriturus erat Christus secundum dispensationis rationem, propterea Spiritu sancto afflatus Jacob, prædicit per ea, quæ in Judam dicuntur, non solum descensum Domini ad homines, sed et mysterium, et crucem, et sepulturam, et resurrectionem et ut semel dicam, omnia. «Juda enim, inquit, te laudent »fratres tui; manus tuæ in tergo inimicorum tuorum, et »adorabunt te filii patris tui[4].» Quibus declarat eos subjiciendos illi esse. «Catulus leonis Juda. De germine, fili »mi, ascendisti[5].» Regnum ejus prædicit. Semper enim Scripturæ mos est per figuram hujus animalis regiam auctoritatem insinuare. «Recumbens dormivisti ut leo, et »sicut catulus. Quis excitabit eum[6]?» Crucem et sepulturam hic significat. «Quis excitabit, inquit, eum?» Sicut enim leonem vel catulum dormientem nullus audet excitare, ita dormivisti ut leo, et ut catulus. «Quis exci-

[1] Gen. XLIX, 7. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 8. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 9. — [6] Ibid.

» tabit eum ? » Ipse enim est qui dicit : « Potestatem habeo » ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum re- » cipiendi eam [1]. » Postea et tempus quoque manifeste declarat, quo adventurus sit Christus secundum dispensationis rationem. « Non deficiet, inquit, princeps de Juda, » neque dux de femoribus ejus, donec veniat, cui reposi- » tum est, et ipse erit expectatio gentium [2]. » Tamdiu, inquit, durabunt judaïca et principes Judæorum, donec ille venerit. Et bene dixit : « Donec ille venerit, cui reposi- » tum est. » Quasi dicat : « Ille, cui præparatum est regnum; propterea ipse est expectatio gentium. » Vide quomodo jam dicit etiam gentes salute donandas. « Et ipse erit, inquit, » expectatio gentium. » Hujus adventum gentes expectant. « Ligans ad vitem pullum suum, et ad palmitem pullum » asinæ suæ [3]. » Per pullum iterum gentium significat adductionem. Nam quia asinus immundum erat animal, propterea dicit : « Illæ immundæ gentes cum tanta facilitate adducentur, quasi quis ad palmitem vitis asinum alliget ; » simul insinuans et potestatis excellentiam et gentium obedientiam. Magnæ enim mansuetudinis est, quod asinus patiatur se ad palmitem vitis ligari. Viti autem suam doctrinam comparat : « Ego enim sum, inquit, vitis » vera, et Pater meus agricola est [4]. » Palmites autem vocavit teneritudinem præceptorum, et facilitatem legis ferendæ ; ut jam præsignet gentes magis credulas fore, quam Judæos. « Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvæ » amictum suum [5]. »

III. Vide quomodo nobis totum mysterium insinuavit. Sciunt qui initiati sunt, quod dictum est : « Lavabit in vino » stolam suam. » Stolam puto corpus dici, quod propter dispensationem ferre dignatus est. Deinde ut diligenter

[1] Joan. x, 18. — [2] Gen. XLIX, 10. — [3] Ibid. 11. — [4] Joan. XV, 1. — [5] Gen. XLIX, 11.

discas vinum quid appellavit, subdit : «Et in sanguine uvæ »amictum suum.» Vide quomodo sanguinis nomine crucem nobis et occisionem significet, et omnem mysteriorum dispensationem. «Jucundiores oculi ejus vino, et »candidiores dentes ejus lacte[1].» Hic gloriam nobis demonstrare vult per metaphoram vini et oculorum. «Et »candidiores dentes ejus lacte.» Justitiam signat et claritatem judicis. Nam per dentes et lac, nihil aliud significare vult, quam fore candidum et manifestum judicium, ut est lactis et dentium conditio. «Zabulon, inquit, in maritimo »habitabit, et ipse apud stationem navium, et extendetur »usque ad Sidonem[2].» Vide quomodo et huic prædicit ubi domicilium habiturus sit, et quod usque ad Sidonem extendetur. «Issachar bonum desideravit, recumbens in»ter sortes, et videns requiem quod bona, et terram quod »pinguis, supposuit humerum suum ad laborandum, et »factus est vir agricola[3].» Laudat hunc quod operationem terræ elegerit, et hanc omnibus aliis prætulerit. «Dan ju»dicabit populum suum, sicut et una tribus in Israël. Et »fiat Dan serpens in via, insidens in semita, mordens un»gulam equi, et cadet eques retrorsum, SALUTEM expectans »domini[4].» Dignum ut quis admiretur et obstupescat, quomodo Justus ille oculis spiritus omnia prævidens, filiis suis prænuntiaverit quid unicuique eventurum sit; nam etiam illa quæ post multum temporis futura sunt prædicit. «Gad, tentatio tentabit eum; ipse autem tentabit illum ad »pedes. Aser, pinguis ejus panis, et ipse dabit cibum princi»pibus. Nephthalim, virgultum resolutum, dans in germine »pulchritudinem[5].» Et quia paucis transit illos, venit consequenter ad Joseph, et ait : «Joseph filius auctus, in»vidiosus; Joseph filius auctus, filius meus junior[6].» Invi-

[1] Gen. XLIX, 12. — [2] Ibid. 13. — [3] Ibid. 14, 15. — [4] Ibid. 16-18. — [5] Ibid. 19-21. — [6] Ibid. 22.

diosus, inquit, factus es ab ipsis initiis. « Quem consilio » communicato convitiis incesserunt [1]. » Fratrum significat conspirationem contra eum. Et id quod supra dicebat Scriptura, eos crimine malo detulisse Joseph apud patrem suum; hoc iste dicit: « Quem communicato consilio convitiis in» cesserunt. Et intendebant in eum domini sagittationum [2]. » Sanguinarium illorum significat animum. « Et contriti sunt » cum fortitudine arcus eorum [3]. » Vide quomodo postquam dixit ea, quæ contra Joseph attentarunt, dicit et ea, quæ eis contigerunt. « Contriti enim, inquit, arcus eorum, et » dissoluti sunt nervi brachiorum manuum eorum [4]. » Ipsi quidem occidere te conati sunt, et quantum ex ipsis pendebat, opere complessent; sed et arcus eorum contriti sunt, et dissoluti sunt eorum nervi. » Sic enim eis accidit, quando audierunt Joseph dicentem: « Ego sum frater vester » Joseph, quem vendidistis in Ægyptum [5]. » Tunc enim, tunc maxime soluti sunt nervi eorum, « Per manum po» tentis Jacob. Inde qui corroboravit Israël a Deo patris » tui, et adjuvit te Deus meus [6]. » Qui dissolvit eorum nervos, inquit, potens est. « Ipse enim adjuvit te Deus meus. » Vide germanam Justi erga Dominum dilectionem, quomodo orbis Dominum suum esse Deum dicat, non concludens ejus dominium, neque privans eum potestate universali, sed suum declarans amorem. « Et benedixit tibi » benedictione cœli e supernis [7]. » Non solum, inquit, adjuvit te, sed et benedixit te « Benedictione terræ omnia » continentis propter benedictionem uberum et vulvæ, be» nedictionem patris tui, et matris tuæ. Prævaluit benedic» tionibus montium firmorum, et desideriis collium æter» norum [8]. » Per colles æternos gloriam et majestatem, et regnum Ægypti: per montes et colles, sublimitatem et

[1] Gen. XLIX, 23. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 24. — [4] Ibid. — [5] Id. XLV, 4. — [6] Id. XLIX, 25. — [7] Ibid. — [8] Ibid. 26.

fortitudinem designat, et in summum fastigium principatus evectum esse hic insinuat. « Hæ enim, inquit, benedictiones erunt super caput Joseph, et in vertice fratrum, quorum dux est[1]. » Hæ scilicet, inquit, benedictiones erunt super caput tuum. « Benjamin lupus rapax, mane comedet, » et ad vesperam distribuet escam[2]. » Et hic præsignat ei quod longo post tempore futurum erat, et quod grassaturus esset sicut lupus rapiens, occidens et innumera mala faciens. Quoniam autem omnibus filiis congruentes benedictiones præsignavit, « Et benedixit, inquit, singulis juxta » benedictionem suam, qua benedixerat eis[3] : » hoc est, unicuique prædicebat quæ decebat, et quæ in unaquaque tribu eventura essent prædixit. Postquam autem ordinavit ea, quæ a Spiritu ipsi præsignata fuerant, dicit eis : « Ego » apponor ad populum meum, et sepelietis me cum patri» bus meis[4]. »

IV. Vide quomodo per mandatum hoc maximam eis consolationem afferat. Considerabant enim Justum hoc non mandaturum fuisse, nisi omnino scivisset reditum ipsorum futurum, et liberandos se a servitute Ægypti. Postea quoque locum nominat : « In spelunca, inquit, quæ » est in agro Ephron Chettæi. Et ut hæc dixit, cessavit im» perare filiis suis, et sublevavit Jacob pedes suos super » lectum, et defecit, et appositus est ad populum suum[5]. » Vide mortem Justi etiam magno miraculo plenam. Nam postquam imperavit pueris suis, « Sublevavit pedes in lec» tum suum, » quasi cum voluptate rem reciperet. Ita impletis omnibus, pedes sustulit : hoc est, planos et rectos fecit et extendit. « Defecit, » hoc est, finivit vitam, « et appo» situs est ad populum suum. Et recidit Joseph super faciem » patris sui, et flevit super eum, et osculatus est eum[6]. »

[1] Gen. XLIX, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Ibid. 28. — [4] Ibid. 29. — [5] Ibid. 30 et 32. — [6] Id. L, 1.

Vidisti filii dilectionem? vidisti ignitam charitatem? Et post animæ recessum « Recidit Joseph super faciem ejus, et os- » culatus est, et flevit super eo. » His factis, Joseph quæ a patre mandata erant exequi curavit. « Et mox mandavit » pollinctoribus, ut sepelirent patrem suum. Et ipse qui- » dem quadraginta diebus, Ægyptus autem septuaginta » diebus eum luxit [1]. » Et postquam justa omnia persoluta sunt, significavit Pharaoni, et iis qui cum eo erant, quæ illi pater adhuc vivus demandarat, et dixit : « Adjuravit me » pater meus, dicens : In sepulcro, quod fodi mihi in terra » Chanaan, illic me sepelies. Nunc igitur ascendam, et se- » peliam patrem meum, et redibo [2]. » Æquum est, inquit, ut quæ ab eo præcepta sunt, impleam. Ubi igitur ea fecero quæ jusserit, redibo. » Hæc ut audiit, permisit Pharao. « Et ascendit, inquit, Joseph, ut sepeliret patrem suum, et » simul ascenderunt cum eo omnes servi Pharaonis. Et » cognationem, et boves et oves reliquerunt, et simul as- » cenderunt cum eo currus et equites. Et facta sunt castra » magna valde [3]. » Vide quantum officium declarent Ægyptii in honorem Joseph. « Et venerunt cum Joseph, ita ut fie- » rent castra magna. Et ut venerunt ad locum quemdam, » planxerunt eum planctu magno, et valde vehementi. Et » fecit planctum patri suo septem dies. Et viderunt habita- » tores Chanaan, et dixerunt : Planctus magnus est Ægyp- » tiis. Propter hoc vocavit nomen loci, Planctus Ægypti, » qui est trans Jordanem [4]. » Verum tu hæc audiens, dilecte, ne simpliciter prætercurre, sed tempus cogita, quo facta sunt, et ab omni culpa libera Joseph. Nondum enim fuerant portæ inferni confractæ, neque mortis vincula dissoluta, neque mors dicebatur dormitio. Et idcirco quia timuerunt mortem, hæc faciebant; nunc autem propter gratiam Christi, quia mors facta est somnus, consumma-

1 Gen. L, 2, 3. — 2 Ibid. 5. — 3 Ibid. 7-9. — 4 Ibid. 10-11.

tio et quies, ac certa multaque sunt resurrectionis indicia, quasi de vita in vitam transferendi, sic exultamus et lætamur. Et quid dico de vita in vitam? de deteriori ad meliorem, de temporali ad æternam, de terrena ad cœlestem. »Et peractis omnibus, inquit, reversus est Joseph in Ægyp»tum, ipse et fratres ejus, et omnes qui cum eo ascende»rant[1].» Sed vide consequenter fratrum Joseph timorem hic, et terrorem eorum mentem concutientem. « Ut vide»runt autem fratres Joseph quod mortuus esset pater suus, » dixerunt: Ne forte memor sit injuriæ nostræ Joseph, et » retribuat retributionem nobis, et omnia mala quæ in eum » commisimus[2]. » Terror validus eorum mentem perculerat, et a conscientia stimulati, nesciebant quid facerent; propterea dicit: « Cum vidissent patris mortem, veriti ne dignam de se pœnam sumeret Joseph, ob ea, quæ in illum peccaverant, advenientes ad eum dixerunt: « Pater » tuus adjuravit nos prius quam moreretur, dicens: Dicite » Joseph: Dimitte eis injustitiam hanc et peccatum eo»rum[3]. » Vide iterum, quomodo ipsi accusatores sui ipsorum sint. Vide quanta est conscientiæ reprehensio. Omnino scitis vos injustitiam et peccatum operatos esse, malaque ei exhibuisse: « Et nunc accipe injustitiam servorum » Dei patris tui[4]. » Vides quomodo, nullo cogente, sui peccati sunt testes, et dicunt: « Dixit pater tuus: Dimitte eis, quia » mala tibi exhibuerunt, et accipe injustitiam servorum Dei » patris tui. » Sed Beatus hic et totus virtutibus clarus, tantum aberat, ut aliquam memoriam retineret eorum, quæ in se fecerant, ut etiam verbis eorum auditis conturbatus sit. » Et flevit, inquit, Joseph, loquentibus illis secum, et ve» nerunt, et dixerunt: Ecce nos servi tui[5]. » Vide quantum valeat virtus, quam valida et inexpugnabilis sit, et quanta malitiæ infirmitas. Ecce enim ille, qui hæc quidem

[1] Gen. L, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Ibid. 16, 17. — [4] Ibid. — [5] Ibid. 18.

passus est, regnat; qui autem ita afflixerunt fratrem, famuli ejus esse orant, quem in servitutem exposuerant.

V. Verum tu, audi clementiam Joseph in fratres, non recordantis injuriarum, et quomodo omnibus modis eos consolari velit, et eis persuadere, quasi nihil in se peccaverint, dicit enim: « Ne timeatis, Dei enim sum ego. Vos » cogitastis contra me mala, Deus autem cogitavit pro me » in bona, quomodo factum, sicut hodie videtis, ut pascatur populus multus[1]. » Ne timeatis, inquit, neque anxii sitis: « Dei enim sum ego, » et Dominum meum imitor, ac beneficia rependere studeo iis, qui non ferenda contra me fecerunt: « Dei enim sum ego. » Deinde cum monstrasset quanta eum benevolentia prosecutus esset, dicit: « Vos mala mente hæc contra me fecistis, Deus autem in bonum mihi omnia vertit. » Idcirco et Paulus dicebat: « Diligentibus » Deum omnia cooperantur in bonum[2]. » Omnia, » inquit; quid est, « Omnia? » et adversa, et quæ contristare videntur, etiam ista in bonum mutat. Hoc utique et in hoc Justo factum est. Nam quæ a fratribus facta sunt, ea maxime regnum ei conciliarunt propter Dei sapientiam, quæ omnia mala in bonum commutat. « Ut pascatur, inquit, populus » multus. » Non solum vestra causa hæc in bonum vertit, sed ut et omnis ille populus pasci possit. « Et dixit eis: Ne » timeatis; ego pascam vos, et domus vestras. Et consolatus est eos, et locutus est in cor eorum[3]. » Quid igitur, inquit, timetis? ego suppeditabo alimenta vobis, et omnibus qui vobiscum sunt. « Et consolatus est eos, et locutus » est in cor eorum. » Non simpliciter eos consolatus est, sed tanto usus est officio, ut eis omnem tristitiam e corde eximeret. « Et habitavit Joseph in Ægypto, ipse et fratres » ejus. Et vidit Joseph filios Ephraïm usque in tertiam ge-

[1] Gen. L, 18. — [2] Rom. VIII, 28. — [3] Gen. L, 21.

» nerationem. Et locutus est Joseph fratribus suis, dicens : » Ecce morior. Visitatione autem visitabit vos Dominus, et » simul deportabitis ossa mea hinc [1]. » Vide quomodo et ille eadem quæ pater, curat : volens ut simul auferrentur inde ipsius ossa, quo magis eorum confirmaretur mens, et bonam spem haberent de reditu suo. Primum hoc prædicit redituros illos esse, et tunc dicit : « Simul feretis ossa mea » hinc vobiscum. » Hoc autem non temere neque frustra faciebat : duo enim agebat ; unum, ne Ægyptii memores beneficiorum ejus, cum pro more suo facile ex hominibus Deos appellarent, corpus Justi haberent in impietatis occasionem : alterum, ut securi et certi omnino essent se redituros. Nam nisi hoc certum fuisset, non jussisset secum reportare ossa. Et videre licebat rem novam et admirabilem, eum, qui omnem Israëlem in Ægypto pascebat, illum et ducem reditus, et in terram promissionis ipsos introducentem. « Et mortuus est Joseph, annos habens centum » et decem [2]. » Quare nobis et illius annos significavit? Ut discas quot annis Ægypti principatum tenuerit. Septem et decem annorum erat, cum veniret in Ægyptum, et triginta annorum factus comparuit coram Pharaone, et interpretatus est somnia. Deinde octoginta annis præfuit toti terræ Ægypti. Vidisti quomodo majora sint præmia quam labores, retributionesque multiplices? Tredecim annis certavit in tentationibus, ferens servitutem, et calumniam illam iniquam, et afflictionem in carcere. Et quia generose et cum gratiarum actione tulit omnia, propterea larga præmia accepit etiam in hac vita. Considera enim eum pro brevi illo tempore, quo servitutem et carcerem sustinuit, octoginta annis regnum administravisse. Quod vero fide omnia disposuerit, et propter hoc etiam de transvectione ossium mandarit, audi Paulum dicentem : « Fide Joseph moriens,

[1] Gen. L, 22-25. — [2] Ibid.

» de egressione filiorum Israël meminit [1]. » Et non fuit his contentus, sed ut discas causam propter quam injunxerit ossium transvectionem, addit : « Et de ossibus suis manda- » vit [2] » Forte pluribus hæc dicta sunt, sed ignoscite. Nam quoniam ad finem libri pervenimus, voluimus cum ejus fine hunc quoque sermonem hodie finire, et solitam exhortationem adjicere, ut scilicet dictorum recordemini, et imitemur Justorum illorum virtutem, et injuriarum oblivionem erga eos, qui nos damno affecerunt, patientiamque erga eos, qui nobis molestiam inferunt, intemeratamque continentiam. Hinc enim Justus tantam sibi Dei gratiam conciliavit. Si ergo volumus nos quoque cœleste auxilium obtinere, summam virtutis habeamus rationem. Sic enim et spiritus gratiam nobis attrahemus, et præsentem vitam magna jucunditate transigemus, et futura bona consequemur. Quæ nobis omnibus concedat Dominus noster Jesus Christus cum quo Patri et sancto Spiritui sit gloria, imperium, et honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Hebr. XI, 22. — [2] Ibid.

FINIS HOMILIARUM IN GENESIM.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI,

SERMONES IX IN GENESIM.

SERMO I.

Habitus in principio quadragesimæ in illud : In principio fecit Deus cœlum et terram; *ac de jejunio et eleemosyna.*

I. Jucundum nautis est ver, jucundum agricolis; sed neque nautis, neque agricolis ita jucundum ver est, ut volentibus philosophari jucundum est jejunii tempus, animarum ver spirituale, cogitationum vera tranquillitas. Nam agricolis ver ideo jucundum est, quia tunc coronatam vident floribus terram, et herbarum comis velut amictu undique ornatam : nautis item ver jucundum, quia marium dorsa tuto possunt navibus sulcare, sedatis nempe fluctibus, delphinis tranquille ludentibus, et ad ipsa navis latera plerumque exilientibus. Nobis autem jucundum est jejunii ver, quia fluctus nobis, non undarum, sed absurdorum motuum concupiscentiarumque sedare, et coronam nobis, non florum, sed spiritualis gratiæ texere solet : « Coronam gratiarum, inquit, accipies capiti tuo [1]. » Non sic adventans hirundo hiemem solet depellere, ut adventans jejunium turbulentorum animi motuum hiemem a

[1] Prov. 1, 9.

nobis ejicit. Non ultra pugna animæ cum carne; non insurgit adversus dominam ancilla; sed hujusmodi in corpore motum bellum totum solvitur. Quandoquidem igitur magna fruimur pace, ingentique tranquillitate, age et nos quoque doctrinæ scapham trahamus, atque ex portu in bene affectarum aurium vestrarum portum transmittamus. Age subtiliora Scripturæ sensa aggrediamur, ac de cœlo, de terra, de mari, deque tota rerum natura philosophemur. Hæc quippe nobis hodie lecta sunt. Sed quid ad nos, inquies, creationis ratio? Ad nos utique pertinet, dilecti. Nam si ex magnitudine et pulchritudine creaturarum proportione quadam Creator agnoscitur, quanto magis creatarum rerum pulchritudinem magnitudinemque contemplabimur, tanto magis ad ipsius Opificis notitiam adducemur. Magnum bonum est nosse quid sit creatura, quid Creator, quid opus, quid Opifex. Nam si hæc accurate distinguere scirent veritatis hostes, non omnia confunderent, ac sus deque verterent: non quod stellas et cœlum deduxerint, et terram sublimem fecerint, sed cœlorum Regem a regio solio deturbatum cum creatis rebus collocaverint, creaturam vero Divinitatis sedibus honorarint. Si de natura rerum recte scissent philosophari Manichæi, nunquam eam, quæ ex nihilo facta, corruptioni obnoxia, fluxa et mutabilis erat, quasi non factam honorassent. Si de rerum natura recte scissent ratiocinari Gentiles, non a vero aberrassent, neque coluissent adorassentque creaturam potius quam Creatorem. Pulchrum est cœlum, sed ideo creatum est ut adorares Opificem: pulcher sol, sed ideo pulcher ut colas Factorem: sed si in mira rerum forma consistas, et earum pulchritudi inhæreas, lux tibi versa est in tenebras; imo potius luce ad tenebras usus es. Vides quantum bonum sit rerum creatarum nosse rationes? Ne itaque lucrum prætereas, sed dictis accurate animum

adhibe ; non enim de cœlo, de terra, de mari tantum dicturi sumus, sed etiam de origine nostra, atque unde mors orta sit, unde vita laboriosa, unde tristitia et sollicitudines. Nam ut de his deque multis aliis sese purgaret Deus, hunc ad nos librum misit : neque enim sese defendere Deus dedignatur, sed per Prophetam clamat : « Venite, et disputemus, dicit Dominus [1]. » Nec modo sese defendit ac judicio contendit, sed etiam quomodo condemnationem fugere possimus docet : non enim solum dixit : « Venite, » et disputemus ; » sed postquam docuit quid dicendum, quid agendum esset, sic ad tribunal traxit. Audi itaque propheticum sermonem superius prolatum : « Lavamini, » mundi estote, auferte nequitias ab animabus vestris : dis» cite bene facere, judicate pupillo, et justificate viduam [2] ; » et tunc ait : « Venite, et disputemus, dicit Dominus. » Nolo vos, inquit, nudos et defensione vacuos sumere, sed instructos ratiocinio et defensione ad rationem reddendam voco. Si quidem vobiscum disceptare volo, non ut condemnem, sed ut parcam. » Sic et alio loco dicit : « Dic tu prior » iniquitates tuas, ut justificeris [3]. » Habes acerbum et immitem accusatorem ; præveni eum, locum prius occupa, os impudens obtura.

II. Initio certe Deus per se hominibus loquebatur, quantum scilicet hominibus audire fas est. Sic Adamum adiit, sic Caïnum increpavit, sic cum Noë locutus est, sic ab Abrahamo hospitio susceptus. Verum quia natura nostra ad malum declinavit, et quasi in longinquum exilium seipsam transtulit, demum ille nobis, quasi longam peregrinationem susceperimus, Litteras mittit, quasi per epistolam nobiscum veterem renovans amicitiam. Hujusmodi Litteras misit Deus, attulit Moyses. Quid ferunt Litteræ? « In principio fecit Deus cœlum et terram [4]. » Cur non de

[1] Isaï. I, 18. — [2] Ibid. 16, 17. — [3] Id. XLIII, 26. — [4] Gen. I, 1.

Angelis vel de Archangelis loquitur nobis? Nam si ex creaturis Creator conspicitur, multo magis ex illis nossi potuit: puchrum est cœlum, sed non ita puchrum ut Angelus; splendidus sol, sed non ita splendidus ut Archangelus. Cur itaque, sublimiore dimissa via, per humiliorem nos ducit? Quia cum Judæis loquitur, qui intellectu minus instructi erant, qui sensilibus hærebant, qui ex Ægypto nuper egressi, ubi crocodili, canes, simiæ ab hominibus colebantur; nec licebat sublimiore via illos ad Creatorem ducere. Sublimior utique via illa erat, sed asperior, prærupta, et ardua infirmioribus. Ideo illos per faciliorem ducit, per cœlum, terram, mare, cæteraque visibilia creata. Quod autem hæc vera sit causa, audi quomodo, postquam paulum profecerant, Propheta de illis supernis Virtutibus loquatur: « Laudate Dominum, inquit, de cœlis, laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes Virtutes ejus: quoniam ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt [1]. » Et quid mirum si in Veteri Testamento hic doctrinæ modus reperitur, cum etiam in Novo, quando sublimiorum documentorum tempus erat, cum Atheniensibus loquens Paulus, eamdem tenuerit viam, quam Moyses cum Judæos institueret. Neque enim de Angelis, deque Archangelis sermonem fecit, sed de cœlo, de terra, et de mari, ita concionatus: « Deus, qui fecit mundum, et omnia quæ in eo sunt. Hic cœli et terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat [2]. » At cum Philippenses alloquebatur, non hac illos via duxit. Sed ad sublimiorem illos concionem provehit his verbis: « Quoniam in ipso creata sunt universa, quæ in cœlis et quæ in terra, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates: omnia per ipsum et in ipso creata sunt [3]. » Sic et Joannes, quia perfectiores

[1] Psal. CXLVIII, 1, 2 et 5. — [2] Act. XVII, 24. — [3] Coloss. I, 16.

habuit discipulos, universam simul creationem commemoravit. Non enim dixit: «Cœlum, et terram, et mare;» sed, «Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil » quod factum est [1]; » sive visibile, inquit, sit, sive invisibile.» Sicut enim apud ludimagistros, alius puellum a matre accipiens, prima ipsum docet elementa; alius deinde excipiens, discipulum ad sublimiora documenta provehit: ita a Moyse, et Paulo, et Joanne actum est. Moyses enim ignaram omnium et nuper ablactatam naturam nostram prima divinæ cognitionis elementa docuit; Joannes autem et Paulus quasi a ludimagistro acceptos homines ad sublimiora documenta deducunt, priora tamen paucis commemorantes. Vidisti utriusque Testamenti affinitatem? vidisti consensum in documentis? Audisti in Veteri sensibilium rerum creationem, et de spiritualibus Davidem dicentem; «Ipse dixit, et facta sunt [2]?» Sic iterum in Novo, postquam dictum est de invisibilibus Potestatibus, etiam de creatura sensibili sermo habetur. «In principio fecit Deus cœlum et » terram.» Sermo quidem brevis et simplex, ac dictum unum, sed quod omnes adversariorum turres subvertere possit. Hic mentem adhibe. Accedit Manichæus dicens: «Materia non facta fuit.» Responde illi: «In principio fecit » Deus cœlum et terram,» et totam ejus arrogantiam statim subvertisti. Sed non credit Scripturæ dictis, inquit. Ergo ea de causa quasi furibundum illum repelle et aversare. Nam qui Deo non credit palam loquenti, et qui veritatem mendacii accusat, quo pacto insaniæ argumentum non ferat, nempe incredulitatem? «At quomodo, inquit, ex nihilo fieri quid possit?» Tu vero mihi dicas quomodo ex prius existentibus fieri quid possit? Nam quod ex non existentibus terra facta sit ego credo, tu autem dubitas; quod autem ex terra factus sit homo ambo confitemur.

[1] Joan. I, 5. — [2] Psal. XXXII, 9.

Dic igitur illud, quod in confesso et facilius est, quomodo ex terra facta sit carnis natura. Ex terra enim lutum, later, vas fictile, et testa fieri solet. Carnem vero ex terra factam nemo unquam viderit. Quomodo igitur facta est carnis natura? quomodo ossa efformata sunt? quomodo nervi, venæ et arteriæ? quomodo membranæ, adeps, carnes, cutis, ungues, capilli, et tanta diversitas variarum substantiarum ex una subjacente terra? Verum hæc dicere minime possis. Quomodo ergo absurdum non fuerit eum, qui id quod clarius et facilius est ignorat, difficiliora et arcana curiose scrutari?

III. Vis te adhuc ad faciliora ducam, quæ quotidie fieri solent? Attamen ne de his quidem rationem reddes. Panem quotidie comedimus. Quomodo igitur, quæso, panis ipsa natura in sanguinem vertitur, in pituitam, in bilem et in reliquos humores? Nam panis quidem densus durusque est, sanguis vero mollis et fluidus; panis vel candidus vel frumenti colore, sanguis ruber et niger. Cæterarum item qualitatum differentiam si quis persequatur, multum inveniet panem inter et sanguinem discrimen. Quomodo igitur hæc fiunt, rationem reddas velim. Sed nunquam possis. Ergo-ne tu, qui cibi quotidie immutati rationem reddere nequis, a Deo peractæ creationis rationes a me repetes? Annon hoc extremæ dementiæ fuerit? Si nostri similis est Deus, rationem exige operum; imo ne id quidem concedatur: multa quippe humana certe facta quî fiant dicere non possumus, exempli causa, quomodo ex metallica terra aurum fiat, quomodo arena in vitri puritatem mutetur. Multoque plura dici possent humano artificio facta, quorum rationem ignoramus. Verumtamen si nostri similis sit Deus, per me licet rationem repetas; sin immenso spatio a nobis distat, et supra modum antecellit, annon extremæ fuerit insaniæ eos, qui immensam illius sapientiam et vir-

tutem confitentur, eamque divinam et incomprehensibilem, quasi de humana quadam arte, sic per singula factorum rationem expetere? Verum his missis ratiociniis, ad petram illam solidam redeamus : « In principio fecit Deus » cœlum et terram. » Supra illud fundamentum sta, ne quis in te humanarum cogitationum fluctus moveat : « Cogita» tiones enim mortalium timidæ, et incertæ adinventiones » eorum [1]. » Ne igitur id quod firmum est deseras, ut animæ tuæ salutem infirmis et fallacibus ratiociniis committas : sed mane in iis, quæ didicisti, et quæ tibi concredita sunt, et dic : « In principio fecit Deus cœlum et terram. » Si Manichæus accesserit, si Marcion, si Valentini morbo laborantes, si quivis alius, hoc dictum objice : si ridentem videris, tu eum ut furentem deplora. Buxeum illi habent colorem, demissum supercilium, verborum modestiam præferunt : tu fuge illecebras, et lupum sub ovis pelle occultum deprehende : propterea illum maxime odio habeas, quia dum erga te conservum mitis et mansuetus esse videtur, adversus communem nostrum omnium Dominum cane rabido ferocior est, implacabile bellum et prælium gerens contra cœlum, et potestatem quamdam Deo opponens. Fuge virus iniquitatis, perniciosa pharmaca odio habe; et quam a patribus accepisti hæreditatem, nempe divinarum Scripturarum fidem atque doctrinam, hanc cum multa cautela retine. « In principio fecit Deus cœ» lum et terram. » Quid hoc est? primo cœlum, postea terram? primo tectum, postea solum? Non enim naturæ necessitati subditus est, non artis regulis servit. Etenim et naturæ, et artis, et rerum omnium voluntas Dei opifex artifexque est. « Terra autem erat invisibilis et incomposita [2].» Cur cœlum perfectum produxit, terram autem paulatim fabricatum eum esse narrat Moyses? Ut postquam in præs-

[1] Sap. IX, 14. — [2] Gen. I, 2.

tantiori elemento ejus virtutem didiceras, certior fieres illum perinde potuisse terram perfectam producere, ut cœlum fecerat. Sed propter te et propter salutem tuam non sic fecit. « Quomodo, inquies, propter me et propter meam salutem? » Communis mensa, et patria, et nutrix, et mater omnium est terra, urbs et sepulcrum commune. Etenim corpora nostra ex ipsa, indeque corporibus nostris sumitur alimentum; in ipsa habitamus et versamur, et post mortem iterum in ipsam revertimur. Ne itaque ex necessariis usibus ipsam plus quam par erat mirareris, neve beneficiorum copia te in impietatem pertraheret ac supplantaret, ipsam tibi prius informem et incompositam declarat, ut ejus infirmitate conspecta, mireris eum, qui produxit, et hanc illi totam virtutem indidit, celebresque eum, qui res tantas ad commodum nostrum paravit. Deus autem glorificatur non modo per recta dogmata, sed etiam per optimum vitæ institutum : « Luceat enim, inquit, lux vestra » coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est [1]. »

IV. Volebam de eleemosyna sermonem adjicere : at mihi superfluum esse videtur vos verbo docere; cum is, qui in medio sedet, communis pater et doctor noster, possit vos operibus et exemplo erudire, qui ac si domum paternam ad hoc solum a majoribus accepisset, ut eam hospitibus excipiendis præberet; sic eam semper iis, qui pro veritate pelluntur, recipiendis destinavit, ut eos omnibus modis foveret; ita ut nesciam utrum eam ejus, an peregrinorum domum appellare par sit; imo potius annon ea illius esse ideo existimanda sit, quia peregrinorum est. Etenim facultates nostræ, tunc maxime nostræ fiunt, quando non nobis, sed pauperibus eas possidemus et dispensamus. Quomodo autem hoc sit ego dicam. Si ad dex-

[1] Matth. v, 16.

teram pauperis argentum deponas, non sycophanta invadit; non invidus oculus respicit; non fur, non parietum effossor abripit; non servus, eo ablato, fugam facit : nam illa penus vere asylum est. Si autem domi defodias, furi, murorum effossori, invido, sycophantæ, servo, et cuilibet perniciei aurum tuum obnoxium facis. Sæpe accidit ut, januis et vectibus multis oppositis, externorum damna pecuniæ vitarint, sed penuariorum manus non effugerint, ipsis cum pecunia aufugientibus. Vides tunc nos vere facultatum nostrarum dominos esse, cum eas apud pauperes deponimus. Neque custodiæ solum gratia hic tutior locus est, sed est etiam majoris lucri et proventus causa. Nam si homini fœnereris, centesimam accipis. Si autem Deo per pauperem fœnereris, jam non centesimam, sed centuplum accipies. Si in feraci seras agro, et larga seges fuerit, decuplum seminis referas; si in cœlo seras, postquam centuplum acceperis, vitam etiam æternam, perpetuam, immortalem possidebis. Et hic quidem multus labor iis subeundus est, qui semina jaciunt; illic vero sine aratro, bobus, agricolis, et reliquis laboribus, jacta semina pullulant; non æstus, non pluviæ nimiæ, non eruca, vel grando, vel locustarum agmen, vel fluviorum inundationes, vel cætera hujusmodi metuenda sunt serenti; sed quæ ibi jacta sunt semina, nulli perniciei sunt obnoxia. Cum igitur nec labor, nec periculum, nec suspicio, neque jactura quæpiam adsit, sed jacto semine, longe plura nascantur, et tanta hinc pullulent bona, « Quæ nec oculus vidit, nec au» ris audivit, nec in cor hominis ascenderunt [1]; » annon extremæ ignaviæ fuerit, relicto majore, id quod minus est persequi, et eo quod tutum erat deserto, incerta, periculis plena, et infortuniis multis obnoxia adire? Quæ nobis venia id agentibus, quæ excusatio? Paupertatem obtendimus?

[1] 1 Cor. II, 9.

at pauperiores non sumus vidua illa, quæ cum duo solum minuta haberet, hæc deposuit. Illius itaque divitias æmulemur, imitemur propositi magnificentiam, ut reposita illi bona consequamur. Quæ nos omnes adipisci contingat gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, simulque sancto Spiritui gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II.

Cur in sole, et luna, et cœlo et aliis dixerit: Fiat; *in homine autem,* Faciamus? *et quidnam sit illud,* ad imaginem?

I. Numquid meministis quæstionum, quæ vobis nuper sunt propositæ? in tantam enim arrogantiam et audaciam nos provexistis, ut quæstiones intrepide aggrediamur : imo nec audaciæ nec arrogantiæ id facinus est. Non enim viribus nostris confidentes, sed antistitum precibus ac vestris omnia committentes, ad stadium nos accinximus. Tanta porro vis est precum Ecclesiæ, ut licet magis muti quam lapides essemus, penna quavis leviorem linguam nostram efficiant. Nam sicut in media navis incidens vela zephyrus sagitta velocius cymbam promovet : sic et in linguam dicentis incidens oratio Ecclesiæ vehementius quam zephyrus sermonem promovet. Propterea nos etiam quotidie confidenter ad certamen nos accingimus. Si enim in externis certaminibus quispiam, cui decem tantum aut viginti fuerint amici in tanto populo, alacriter in arenam descendit: multo magis nos, qui non decem aut viginti, sed totum theatrum ex fratribus patribusque conflatum habemus, confidenter id agemus, tametsi in externis certaminibus non

multum prodest athletæ certanti spectator, nisi forte ut clamet et laudet quæ geruntur, et in superiori loco sedens cum illis contendat, qui contradicunt : in stadium vero descendere, manumque porrigere, vel adversarii pedem trahere, vel aliud ejusmodi quidpiam agere minime licet. Qui enim ab initio certamina illa constituerunt, acutis palis defixis, ac funibus in gyrum extensis spectatorum insaniam arcent. Quid vero mirum, si descendere spectatori non licet, cum et palæstræ magistrum jubeant foris sedentem juxta arenam, a longe certantibus doctrinæ subsidium præbere, prope vero non sinant accedere? Hic vero non ita fit, sed et doctori et spectatori licet ad nos descendere, atque affectu prope astare, precibusque vires addere. Age ergo more athletarum illorum aggrediamur certamina. Siquidem illi cum se invicem medios prehenderint, ac vi nexuum fuerint ad circumstantem se foris turbam impulsi propter angustias loci, nexibus solutis, ad certaminis locum rursus revertuntur : deinde redeuntes non recti congrediuntur rursus, verum in eumdem se nexuum modum statumque restituunt, in quo antea sunt divisi. Quando igitur nos quoque sermonem absolvere loci angustia coëgit, age ad ipsum locum certaminis revertentes, nexus ab iis, quæ hodierno die nobis sunt lecta, solvamus. « Et dixit Deus, inquit : Fa-» ciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram [1]. « Unum hoc primum quæsitu dignum, cur tandem cum cœlum fieret, nusquam dictum sit : » Faciamus, » sed, « Fiat cœ-» lum, Fiat lux, » atque ita in singulis creaturarum generibus : hic vero solum additum sit illud : « Faciamus, » et consilium, ac deliberatio, et cum altero quopiam honoris consorte communicatio? Quisnam igitur ille tandem est, qui creandus, cui tantum honoris deferatur? homo est magnum illud animal et admirabile, quodque omni creatura præstan-

[1] Gen. 1, 26.

tius est apud Deum, propter quem cœlum, et terra, et mare, ac reliquum omne creaturæ corpus est conditum : homo cujus ita Deus salutem adamavit, ut ne Unigenito quidem suo propter eum parceret : neque enim omnia præstare moliriqne destitit, donec in altum evectum in sua dextera collocavit. Enimvero clamat id Paulus dicens : « Conresuscitavit et consedere fecit nos in cœlestibus in » Christo Jesu [1]. » Propterea consilium, et deliberatio, et communicatio, non quod indigeat consilio Deus, absit : sed ipsa verborum figura præ se fert honorem, qui nascenti defertur. Quî fit autem, dicet aliquis, si præstantior est toto mundo, ut post mundum producatur? ob hoc ipsum nimirum, quod mundo præstantior sit. Nam quemadmodum ingressuro in urbem quamdam imperatore, duces, præfecti, satellites, omnesque servi præcedunt, ut palatio adornato, et omni alio ministerio præparato, magno cum honore imperatorem excipiant : sic nimirum et hic quasi introducendus rex esset, sol præcessit, cœlum præcucurrit, prius ingressum est lumen, creata sunt omnia et adornata, tumque multo cum honore homo introducitur. « Faciamus hominem ad imaginem. » Audiat Judæus. Ad quem dicit Deus : « Faciamus? » Mosis sunt litteræ, Mosis, cui se credere dicunt, et mentiuntur. Ut enim scias illos mentiri et non credere, Christum illos convincentem audi, ac dicentem : « Si crederetis Moysi, crederetis et mihi [2]. » Jam vero apud illos quidem sunt libri, apud nos autem librorum thesaurus : apud illos litteræ, apud nos et litteræ, et sententiæ. Ad quem igitur dicit: « Faciamus hominem? » ad Angelum, inquit, vel ad Archangelum simpliciter verba facit. Ut enim verberones famuli, dum ab heris accusantur, nec habent quod eis aperte respondeant, quidquid in buccam venerit proferunt : sic et vos ad Angelum et Archan-

[1] Ephes. II, 6. — [2] Joan. v, 46.

gelum hæc esse dicta vultis. Quem tandem Angelum? quem Archangelum? neque enim Angelorum est creare, neque Archangelorum hæc operari. Quare vero cum cœlum quidem conderet, non dixit Angelo et Archangelo, sed per se illum produxit: cum vero cœlo totoque mundo præstantius animal produxit hominem, tum servos sibi socios creationis asciscit?

II. Non ita est, plane non ita est; quippe Angelorum est assistere, non creare: Archangelorum est ministrare, non participem esse sententiæ et consilii. Audi quid de virtutibus Seraphim dicat Hesaïas: « Vidi Dominum seden» tem super solium excelsum et elevatum, et Seraphim » astabant in circuitu ejus: sex alæ uni et sex alæ alteri, et » duabus quidem alis operiebant facies suas [1], » ut scilicet oculos suos munirent, quod exilientem e solio fulgorem sustinere non possent. Quid ais? Seraphim astant, et tanta sunt admiratione ac stupore correpta, idque cum Dei videant indulgentiam: Angeli vero et consilii sunt participes, consultationisque consortes? Id nullo modo est rationi consentaneum. Sed quis ille est, ad quem dicit: Fa» ciamus hominem? Admirabilis, consiliarius, potens, Deus, » fortis, princeps pacis, pater futuri sæculi [2], » ipse est unigenitus Dei Filius. Ad eum igitur dicit: « Faciamus » hominem ad imaginem et similitudinem nostram. » Neque enim dixit meam et tuam, vel meam et vestram, sed « Ad imaginem nostram, » indicans imaginem unam et unam similitudinem: at Dei et Angelorum una imago non est, neque una similitudo. Quî enim posset una Domini et famulorum esse imago et similitudo? Itaque omni ex parte convincitur falsi sermo vester: nam dominatus imaginem hic significat, ut indicat et quod sequitur. Cum enim dixisset: « Ad imaginem, et similitudinem, » adjecit: « Et domi» nentur piscibus maris [3]; » dominatus autem Dei et Ange-

[1] Isaï. VI, 1, 2. — [2] Id. IX, 6. — [3] Gen. I, 26.

lorum unus esse nequit : quomodo enim esse posset, cum unus servorum sit et alter Domini, famulorum unus et alter imperantis ? Sed et alii quidam rursus in nos insurgunt dicentes Deum talem habere imaginem qualem et nos, male intelligentes quod dictum est. Neque enim substantiæ dixit imaginem, sed dominatus imaginem, ut ex iis, quæ deinde adjiciuntur, ostendemus. Ut enim scias humana forma præditum non esse Numen, audi Paulum dicentem : « Vir quidem non debet velari, cum sit imago et gloria » Dei : mulier autem gloria viri est : propterea debet, in» quit, velum habere supra caput [1]. » Enimvero si hoc loco imaginem id appellavit, æqualem divinæ omni ex parte formæ similitudinem significans, et idcirco Dei imago vocatur homo, quia Deus hoc pacto figuratus est : igitur secundum illos non virum tantum ad imaginem factum dici oportebat, sed etiam mulierem. Mulieris enim virique figura, et forma, et similitudo est una. Quam igitur ob causam imago Dei vir dicitur, mulier vero non item ? quia nimirum non de imagine mentionem facit, quæ in forma sita sit, sed de imagine quæ in dominatu, quam solus homo habet, non autem mulier. Nam hic quidem nemini subditus est, illa huic subdita, quemadmodum inquit Deus : « Ad » virum tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur [2]. » Idcirco Dei quidem imago est vir, quia sublimiorem nullum habet, quemadmodum Deo sublimior est nullus, sed omnibus dominatur : mulier vero gloria viri est, quia viro subjecta est. Et alibi rursus ait : « Non debemus æstimare » auro, aut argento, aut lapidi, vel sculpturæ artis, aut co» gitationis hominis, Divinitatem esse similem [3]. » Quod autem dicit, hanc sententiam habet : « Non modo figuras quæ cernuntur excedit Numen, sed neque mens efformare tale quiddam potest, qualis est Deus. « Quî fieri potest ergo,

[1] 1 Cor. XI, 7 et 10. — [2] Gen. III, 16. — [3] Act. XVII, 29.

ut hominis figuram habeat Deus, cum ne mentem quidem ullam posse dicat Paulus essentiam Dei apud se cogitatione informare? siquidem formam nostram ac figuram omnes apud nos cogitatione facile possumus informare. Rursus de eleemosyna sermonem inferre statueram; sed nobis tempus id non permittit: quapropter finem hic dicendi faciamus, si prius ad illud vos cohortati fuerimus, ut diligenter omnia, quæ dicta sunt, memoriæ mandetis, multamque rectæ conversationis curam geratis, ne frustra et sine fructu collectas agamus. Quamvis enim dogmatum rectitudinem conservemus, nisi operum virtus accedat, omnino a vita æterna excidemus. « Non enim omnis, inquit, qui dicit mihi, » Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui » facit voluntatem Patris mei, qui est in cœlis [1]. Voluntatem igitur Dei cum omni studio faciamus, ut in cœlos intrare, ac bona, quæ præparata sunt iis, qui Deum diligunt, adipisci possimus. Quorum utinam nos participes fieri omnes contingat, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri, simulque sancto Spiritui gloria, imperium, honor, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO III.

Quid sit illud, ad similitudinem, *et qua de causa, cum dixerit Deus nos dominari in feras, non dominemur, et hoc magnæ erga nos curæ argumentum esse.*

I. Quemadmodum nihil proficiunt qui seminant, cum secus viam semina jacta fuerint: sic neque proderit is qui

[1] Matth. VII, 21.

dicit, si ad mentem auditorum oratio non feratur, sed sonus vocis in aërem temere diffusus auditorem, nulla percepta utilitate, relinquat. Hæc autem a me non sine causa dicta sunt vobis, sed ne faciliores tantum sententias appetatis, verum profundiores etiam aggrediamini. Nisi enim jam ad Scripturarum interiora descendamus, dum ad natandum expedita nobis sunt membra, dum acutius cernunt oculi, neque deliciarum humoribus conturbantur, dum constantior est spiritus, ut ne suffocemur; quando descendemus? an cum deliciæ affuerint, epulæ, ebrietas, et ingluvie redundans mensa? atqui tum ne moveri quidem facile possumus : tantum deliciarum onus animam gravat. Nonne videtis ut ii, qui pretiosos reperire lapides cupiunt, non in littore sursum sedentes fluctusque numerantes illud inveniant quod quærunt, sed in profundum ipsum delabantur, tametsi multus est in quærendo labor, multumque in inveniendo discrimen, et postquam invenerint, lucrum nullum? Quam enim magnam in vitam nostram invehere potest utilitatem lapidum inventio pretiosorum? utinam ne multas calamitates importaret! Nihil enim aliud vitam subvertit, et sursum ac deorsum cuncta miscet præter hanc pecuniarum insaniam. Verumtamen illi et animam et corpus exponunt quotidiani victus causa, seque fluctibus audacter committunt : hic vero neque discrimen, neque tantus labor est, verum exiguus, et is propter eorum, quæ inventa sunt, conservationem suscipitur. Nam quæ cum facilitate reperta sunt, nullius pretii multis videntur. Non est in pelago Scripturæ procella fluctuum, sed quovis portu tranquillius est hoc pelagus : necesse non est in obscuros sinus abyssi se demittere, neque rationis expertium aquarum violentiæ salutem suam committere; sed multa lux hic affulget, multo radiis solaribus ipsis splendidior, multa serenitas; omnis procella submota est, et eorum, quæ reperiuntur, tantum

est lucrum, ut ne oratione quidem ulla possit explicari. Ne igitur defatigemur, sed inquisitionem aggrediamur. Audistis Deum ad imaginem suam hominem condidisse, et quid sit illud, « Ad imaginem et similitudinem ; » diximus nempe non esse substantiæ comparationem, sed dominatus similitudinem : illud autem « Ad similitudinem, » indicat mitem ac mansuetum esse oportere, Deoque pro viribus ratione virtutis assimilari, prout ait Christus : « Estote similes Pa» tri meo, qui in cœlis est [1]. » Ut enim in hac lata et spatiosa terra quædam animalia magis sunt rationis expertia, quædam ferociora : sic in animæ nostræ latitudine quædam sunt a ratione magis alienæ ac belluinæ cogitationes, quædam ferociores et immaniores. Subigendæ igitur ac domandæ sunt, earumque dominatus rationi committendus. Et quî fieri potest, dicet aliquis, ut belluinam cogitationem quis subigat ? Quid ais, mi homo ? Leones subigimus, eorumque animas cicures reddimus, et dubitas in cogitationum feritatem ad mansuetudinem possis traducere? tametsi leoni naturalis est feritas, præter naturam autem mansuetudo; tibi vero contra naturalis est benignitas, feritas vero præter naturam. Ergo-ne qui id expellis quod est naturale, et animæ belluæ inseris quod præter naturam est , in tua ipsius anima quod est naturale non poteris conservare ? quis hoc summæ non tribuat negligentiæ? Nam in leonis quidem anima præter hanc difficultas est altera : est enim expers ratiocinationum anima belluæ , et tamen leones sæpe vidistis ovibus mansuetiores per forum duci, et multi, qui in officinis versantur, pecuniam eorum custodi numerant, tanquam artis mercedem ac peritiæ, qua belluam cicurem reddidit : at in anima tua , et ratio est et Dei timor, multumque undique auxilium ostenditur. Ne igitur prætextus et excusationes obtendas. Potes enim, si velis , fieri man-

[1] Matth. v, 45.

suetus et lenis. « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, et dominetur bestiis. »

II. Hoc loco insurgunt in nos Gentiles, et id falso dici contendunt: « Non enim nos bestiis dominamur, ipsæ nobis potius dominantur, multumque metum injiciunt. » Sane quidem hoc verum non est; sufficit enim ad bestiam abigendam si facies humana compareat : tantus in eas a nobis timor dimanat. Quod sicubi ad se ulciscendas impetum faciant, sive fame cogente, sive quod nos ipsi eas in angustias redigamus, eisque vim inferamus, hoc vero perfectus non est dominatus. Neque enim si quis nostrum, visis latronibus impetum facientibus, armetur, et ad se ulciscendum se comparet, dominatus appellari res illa potest, sed propriæ salutis tuendæ sollicitudo : attamen non inde quæro defensionem, sed aliunde, quam vobis utile fuerit audiisse. Timemus bestias ac reformidamus, atque dominatu excidimus; non nego, imo sponte confiteor : non tamen id mendacem esse Dei legem ostendit. Non enim ita se res habebant a principio, sed metuebant et tremebant, seque homini tanquam domino submittebant : quoniam autem fiducia et honore excidimus, idcirco illas timemus. Unde vero id constat? Adduxit bestias ad Adam Deus, « Ut videret, quid vocaret eas [1] : » neque resiliit Adam, quasi timore correptus, sed tanquam subditis sibi servis nomina cunctis imposuit. Hoc vero dominatus est indicium. Quamobrem volens etiam Deus per hoc illi suæ potestatis ostendere dignitatem, nominum impositionem ipsi permisit, atque imposita illis nomina in eis ex illo tempore permanserunt. « Omne enim quod vocavit Adam, hoc nomen illis [2], » inquit. Itaque unum hoc indicium est ab initio feras homini terribiles non fuisse : alterum vero etiam priori manifestius est, serpentis colloquium cum muliere. Nam si terribiles

[1] Gen. II, 19. — [2] Ibid.

hominibus fuissent bestiæ, mulier, serpente conspecto, non mansisset, verum aufugisset, neque consilium admisisset, neque tanta cum securitate collocuta cum illo fuisset, sed confestim ad aspectum ejus obstupefacta profugisset : jam vero et colloquitur, nec reformidat, quod nondum ille timor esset. Postquam autem peccatum intravit, dignitas etiam est ablata. Et sicut inter famulos, qui honestiores sunt et clariores, conservis suis terrori sunt; qui autem offenderunt herum, conservos timent : sic et homini contigit. Nam dum fiducia apud Deum salva mansit, terribilis fuit bestiis : postquam autem offendit, etiam ultimos conservorum deinceps timuit. Quod si hoc ita non sit, ostende tu mihi fuisse terribiles hominibus bestias ante peccatum : atqui non poteris. Quod si postea subiit timor, hoc etiam sollicitudinis Domini est argumentum. Nam si, post homini traditi a Deo mandati transgressionem, integer in eum a Deo collatus honor mansisset immotus, haud facile a lapsu resurrexisset. Quando enim et inobedientes et obedientes pari honore fruuntur, ad improbitatem erudiuntur magis, neque facile a vitio desistunt. Si enim jam cum terrores, et pœnæ ac supplicia imminent, resipiscere non dignantur, quales fuissent si nihil grave pro suis delictis passi essent? Itaque nobis dominatus ob singularem nostri curam et sollicitudinem a Deo est ablatus. Tu vero hic quoque ineffabilem ejus benignitatem considera. Siquidem Adam totum mandatum violavit, ac legem transgressus est : Deus autem non totum honorem sustulit, neque tota eum potestate dejecit, sed ea duntaxat ab ejus imperio exemit animalia, quæ non multum ad hujus vitæ subsidium illi conducunt : quæ vero necessaria sunt et utilia, quæque multum inserviunt vitæ nostræ, ea subdita nobis esse permisit. Boum nobis reliquit armenta, ut vomerem trahamus, ut terram sulcemus, ut semina terræ mandemus : reliquit et subjugalium multa

genera, ut ad sarcinas convehendas laborem nobiscum exantlent : reliquit ovium greges, ut habeamus, quæ ad nos vestiendos sufficiant : reliquit et alia genera animantium, ex quibus multa in nostros usus commoda derivantur. Nam quia, dum hominem puniret, dixerat : « In sudore » vultus tui vesceris pane tuo [1] : » ut ne sudor ac labor iste intolerabilis esset, sudoris molestiam laborisque gravitatem jumentorum multitudine levavit, quæ una nobiscum laborant et molestias ferunt. Et quemadmodum benignus ac providus herus, flagellato servo, curam aliquam congruam flagellis adhibet : sic nimirum ubi pœnam reo imposuit Deus, omni ratione pœnam istam leviorem reddere voluit, dum ad sudorem nos laboremque perpetuum damnatos in labore curavit ferendo a multis generibus animantium adjuvari. Pro his sane omnibus ei gratias agamus : nam quod honorem nobis contulit, ac rursus honorem eripuit, et non omnem eripuit ipsum, et quod bestiarum timorem immisit, et omnia, si quis examinet ea, multam sapientiam, multam providentiam, multamque clementiam præ se ferunt, qua nobis omnibus frui perpetuo contingat in Dei gloriam, qui hæc omnia perfecit. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IV.

Quod servitutis modos tres induxerit peccatum : et in negligentes auditores, eosque qui parentes non honorant.

I. Audivistis heri quo pacto Deus hominem bestiarum regem ac principem constituerit; quo pacto item confestim

[1] Gen. III, 19

e regno illum ejecerit, vel potius non Deus, sed ipse per inobedientiam honore seipsum abdicarit. Nam quod illi regnum obtigerit, divinæ solius fuit benignitatis. Neque enim hanc illi mercedem tribuit recte factorum, sed et priusquam esset hoc, illum honore decoravit. At ne diceres hominem postea natum, deinde multis editis præclaris facinoribus ita Deum sibi conciliasse, ut ab eo imperium in belluas obtineret, cum formaturus eum esset, de ipsius imperio verba facit ita dicens : « Faciamus hominem ad » imaginem et similitudinem nostram, et dominentur bestiis » terræ. » Ante vitam honor, ante creationem corona, et antequam fiat, ad regium solium evehitur. Etenim homines subditos suos in extrema senectute post multos labores et infinita pericula, cum in pace, tum in bellis, tum demum honore afficiunt : Deus autem non ita, sed statim atque est, ad hunc eum honorem evexit, et hoc non recte factorum esse mercedem ostendit, sed gratiam divinam, et non debitum. Quod igitur principatum acceperit, id ex sola Dei benignitate illi obvenit : quod autem exciderit principatu, ex ipsius ignavia. Ergo ut reges eis, qui suis non parent mandatis, abrogant principatum : ita se gessit erga hominem Deus, cum ei tunc principatum abrogavit. Hodie autem operæ-pretium fuerit dicere quantum etiam alium honorem illi peccati natura eripuerit, et quod servitutis modos induxerit, dum ut tyrannus quispiam diversis vinculis, multis generibus principatuum naturam nostram devinxit. Primus igitur principatus est servitus, qua et mulieribus imperant viri : siquidem post peccatum hac opus fuit. Nam ante inobedientiam par honore fuit viro, cumque illam formavit Deus, quibus in formatione viri verbis usus erat, his et in creatione mulieris est usus. Ut igitur de illo dixit : « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem » nostram, » neque dixit; « Fiat homo : » sic et de ista non dixit:

«Fiat mulier, » sed hic quoque : «Faciamus ei adjutorem, » neque simpliciter « Adjutorem, » sed « Secundum ipsum, » quo rursus honoris æqualitatem ostendit. Nam quoniam brutæ animantes ad necessarios vitæ usus multum nobis conferunt adjumenti, ne forte mulierem quoque inter mancipia putares esse numerandam, vide quomodo ab illis eam manifeste distinguat. « Adduxit bestias, inquit, coram » Adam, et non est inventus adjutor similis ei secundum » ipsum [1]. » Quid igitur? non est adjutor equus, qui operam suam illi præstat in bellis? non est adjutor bos, qui vomerem trahit, et dum semina terræ mandantur, nobiscum laborat? non sunt adjutores asinus et mulus, qui ad onera transvehenda nos adjuvant? Sed ne hoc dicas, propterea hæc accurate distinguit. Non enim simpliciter dixit : « Non » est inventus illi adjutor, » sed, « Non est inventus adjutor » similis ei. » Ita hic quoque non dixit simpliciter : « Facia- » mus illi adjutorem, » sed, « Faciamus illi adjutorem secun- » dum ipsum, » dixit. Hæc autem ante peccatum contigerunt; post peccatum autem : « Ad virum tuum conversio » tua, et ipse tui dominabitur [2]. » Æqualem honore te creavi, inquit, non recte usa es principatu, ad subjectionem descende. Non tulisti libertatem, servitutem admitte : nescivisti imperare, quod et ipsa rerum experientia declarasti, esto una ex subditis, et dominum virum agnosce. « Ad » virum tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur. » At vide hoc loco Dei benignitatem. Ne enim audiens, « Ipse » tui dominabitur, » gravem censeret esse dominatum, prius posuit nomen curæ dicens : « Ad virum tuum conversio » tua, » hoc est, refugium tuum, portus, et securitas tibi erit ille, ut in omnibus, quæ ingruent, malis ad ipsum te convertas et confugias, tibi concedo. » Neque hoc solum, sed et naturalibus eos necessitatibus colligavit, et tanquam

[1] Gen. II, 19. — [2] Id. III, 16.

infractum quoddam vinculum, cupiditatis illis catenam injecit. Vides ut subjectionem invexerit quidem peccatum, solers autem et sapiens Deus his quoque ad nostram utilitatem sit usus? Audi quid de hac subjectione dicat Paulus, ut rursum Veteris ac Novi Testamenti concordiam intelligas. « Mulier, inquit, in silentio discat cum omni subjectione [1]. » Vides et ipsum viro mulierem subjecisse? sed expecta, et causam audies. Cur « Cum omni subjectione? Mulieri enim, » inquit, docere non permitto [2] » Quid ita? Semel enim male docuit Adam; « Neque dominari in virum. » Cur id tandem? Semel quippe male dominata est: « Sed esse in » silentio [3]. » Dic vero causam. « Adam enim, inquit, non » est seductus: mulier autem seducta in prævaricatione » fuit [4]. » Idcirco illam a doctrinæ solio dejecit. Qui enim docere nescit, discat, inquit: quod si noluerit discere, sed docere voluerit, et seipsum, et discipulos insuper suos perdet: id quod etiam tunc mulieri accidit. Verum illam quidem viro subjectam fuisse, ac propter peccatum fuisse subtam, hinc manifestum est: illud autem audire velim, « Ad » virum tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur. »

II. Scire velim quo pacto de hac etiam cura loquatur Paulus, et dominatum misceat cum benevolentia. Quonam igitur in loco id facit? ad Corinthios scribens ait: « Viri, » diligite uxores [5]: » ecce illud, « Ad virum tuum conversio » tua. Uxores autem ut timeant viros [6]: » ecce illud, « Ipse » tui dominabitur. » Vides ut minime gravis sit dominatus, quando fervidus amator mulieris servientis fuerit dominus, quando metus fuerit cum charitate conjunctus? Sic enim tollitur omnis molestia servitutis: unum itaque principatum induxit inobedientia. Noli enim hoc spectare, quod illam ut oportebat temperarit Deus, sed quod ipsam servi-

[1] 1 Tim. II, 11. — [2] Ibid. 12. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 13. — [5] Ephes. V, 25. — [6] Ibid. 33.

tutis naturam constituerit peccatum : quod est alterum genus servitutis multo priori gravius, quod et ipsum originem et occasionem duxit a peccato. Nam post diluvium Noë, commune illud universi terrarum orbis naufragium et exitium, peccavit in genitorem suum Cham, cumque nudatum patrem vidisset, accusatione illum amplius sua apud fratres suos nudavit, atque inde fratrum servus est factus. Corruperat enim naturæ nobilitatem pravitas voluntatis : ac merito quidem. Scriptura igitur innumeras pro Justo profert excusationes, vel potius uno verbo omnem illi dat veniam. « Cœpit enim, inquit, Noë homo agricola [1]. » Illud vero, « Cœpit, » multam continet ebrietatis excusationem. Nam neque quantum vini bibendum esset noverat, nec quomodo; merum-ne an aqua mixtum, nec quando bibendum, statim-ne ex torcularibus haustum, an post aliquod tempus elapsum. Ac Scriptura quidem per hæc Noë factum excusat; qui vero ex ipso prognatus erat, qui ab ipso servatus, (siquidem propter exhibitum patri honorem, una cum cæteris tempestate sublatus non perierat;) nulla naturæ habita ratione, non salutis obtentæ recordatus, non metu ad meliorem mentem reductus, cum adhuc superesse reliquias cerneret iræ divinæ, cum vestigia calamitatis apparere, cum adhuc eorum quæ acciderant metum vigere, contumelia parentem affecit. Hoc etiam admonet Sapiens quispiam dicens : « Ne glorieris in contumelia patris tui : » non enim est tibi gloria, patris contumelia [2]. » Verum neque hoc noverat ille, sed peccatum omni venia et excusatione indignum admisit. Ideo peccati pœnam servitutem incurrit, fratrumque servus est factus, et prærogativam honoris a natura delatam animi pravitate amisit. Habes alterum servitutis genus. Vis etiam tertium nosse? duobus prioribus gravius est istud, multoque formidabilius. Nam

[1] Gen. IX, 20. — [2] Eccli. III, 12.

quoniam illis non est emendatus, vincula nobis adauxit Deus. Quodnam igitur illud est? principum ac magistratuum nimirum, non tale quale mulieris, neque tale quale servorum, sed multo magis formidabile. Videre est undique gladios acutos, carnifices, supplicia, tormenta, pœnas, vitæ necisque potestatem. Ut autem scias hunc quoque modum principatus ex occasione peccati ortum habuisse, rursus Paulum ipsum de hoc philosophantem audi: « Si autem vis » non timere potestatem, bonum fac, inquit, et habebis lau- » dem ex illa. Si autem malum feceris, time: non enim sine » causa gladium portat[1]. » Vides propter eos, qui malum perpetrant, et principem et gladium imminere? Audi manifestius istud ipsum rursus? « Vindex enim est, inquit, ei qui malum » agit[2]. » Neque dixit: « Non enim sine causa princeps est: » sed quid? « Non enim sine causa gladium portat, » armatum judicem tibi præfecit. Ut enim pater filiorum amans, ubi negligenter officio suo fungi videt illos, et propter paternam indulgentiam se ab illis contemni, ob suam bonitatem pædagogis ac præceptoribus terribilibus illos committit: sic et a nostra natura se contemptum cernens Deus, ob suam bonitatem tanquam magistris ac pædagogis quibusdam principibus illam tradidit, ut negligentiam ejus corrigerent. Sed si vultis, ex Veteri Testamento illud spectemus, ob nostram nimirum pravitatem hoc opus fuisse principatu. Propter iniquos quispiam Propheta succensens, his verbis utitur: « Tacebis dum » impius devorat justum, et facies homines quasi pisces ma- » ris et quasi reptilia non habentia ducem[3]? » Ergo ideo dux est, ne tanquam reptilia simus: ideo princeps, ne tanquam pisces nos invicem devoremus. Nam ut propter morbos medicamenta sunt data: sic propter delicta, supplicia. Quoniam enim is, qui virtute præditus vivit, ejusmodi præfectura non indiget, audi quid dicat Paulus: « Sin autem vis non ti-

[1] Rom. XIII, 3, 4. — [2] Ibid. — [3] Habac. I, 13, 14.

» mere potestatem, bonum fac, et habebis laudem ex illa. Spectator tuus, inquit, est judex. Si recte vivas, non spectator solum, sed etiam laudator. » Sed quid ego de principum loquor necessitate, cum et aliis multo majoribus sublimiores sint qui philosophiam colunt? siquidem principum ipsorum principes sunt leges. Attamen neque legibus indiget is, qui cum modestia et æquitate vivit : atque hoc testantem audi Paulum his verbis : « Justo lex non est posita [1] » Quod si lex posita non est, multo magis princeps ei præfectus non est. En tibi tertium genus principatus, qui et ipse ductam habet occasionem a peccato et improbitate.

III. Quonam igitur pacto ait Paulus potestatem non esse nisi a Deo [2] ? Quod nimirum ad utilitatem nostram nobis illam Deus constituerit. Nam peccatum quidem necessitatem ejus invexit. Deus autem ad nostram utilitatem est usus. Et quemadmodum ex vulneribus fit ut medicamentis indigeamus, ex medicorum autem sapientia, ut adhibeantur medicamenta : sic et necessitas servitutis ortum habuit a peccato : ut autem ad id, quod opus erat, illa dirigeretur, id sane divinæ acceptum ferendum est sapientiæ. Verum adeste animis, et desidiam omnem excutite. Cur tandem id dico? Scripturas vobis enarramus; vos vero, aversis a nobis oculis, ad lucernas et ad eum, qui lucernas accendebat, eos convertistis. Quantæ porro est hoc socordiæ, nobis relictis, huic attendere? Ignem ego quoque accendo, qui latet in Scripturis, et in nostra lingua succenditur lucerna doctrinæ. Hoc illo majus est lumen ac melius: non enim oleo madens ellychnium, ut iste, accendimus, sed irrigatas pietate animas audiendi cupiditate inflammamus. Disserebat etiam Paulus aliquando in cœnaculo quodam. Nemo tamen arbitretur meipsum velle me cum Paulo comparare, non enim adeo sum insanus, sed ut intelligatis quan-

[1] 1 Tim. 1, 9. — [2] Rom. XIII, 1.

tum studii vos oporteat ad audiendum adhibere. Disserebat ergo Paulus in cœnaculo, et vespera, ut nunc etiam incidit, erantque lucernæ in cœnaculo [1] : deinde cecidit Eutychus de fenestra, neque conventum casus ille dissolvit, neque mors theatrum sustulit : verum ita divinis eloquiis audiendis affixi erant, ut neque casus illius sensum ullum ceperint : vos vero, nulla insolita re conspecta vel mira, sed homine tantum, qui solitum ministerium obibat, illuc oculos convertistis. Et qua tandem venia dignum hoc fuerit? Nemo igitur, dilectissimi, reprehensionem molestam et gravem arbitretur; neque enim odio impulsi, sed sollicitudine inducti reprehendimus. « Fideliora quippe sunt amicorum » vulnera, quam spontanea oscula inimicorum [2]. » Attendite igitur, quæso, et hoc igne relicto, ad sacrarum Scripturarum lumen animum adhibete. Alium enim principatus modum statui dicere, qui non a peccato, sed a natura ipsa traxit originem. Quis ille porro est? parentum in liberos. Est enim remuneratio partus honor iste? propterea Sapiens quispiam dicit : « Quasi dominis servi iis, qui te genue» runt [3]. » Deinde causam adjicit, dicens : « Quid enim retribues » illis, quomodo illi tibi [4]? » Tametsi quid tandem est, quod filius patri retribuere non possit? Nihil ergo aliud præter hoc dicit : « Ut te ipsi genuerunt, tu illos gignere minime poteris. » Quando igitur in hac re illis inferiores sumus, aliunde illos, delatis ipsis honoribus, superemus, non ob legem naturæ tantum, sed ante naturam ob Dei timorem. Multum enim parentes a liberis honorari vult Deus, et qui hoc fecerint, magnis bonis remuneratur ac donis ; eos vero, qui legem transgressi fuerint, magnis et gravibus malis punit. « Qui maledixerit, inquit, patri vel matri, morte moriatur [5]. » Eis vero, qui honorant illos, sic ait : « Honora patrem tuum

[1] Act. xx, 8, 9. — [2] Prov. xxvii, 6. — [3] Eccli. iii, 9. — [4] Id. vii, 30. — [5] Matth. xv, 4.

» et matrem tuam, ut bene sit tibi, et eris longævus super » terram[1] : » quod maximum esse bonum censetur, beatam scilicet senectutem, et vitæ prolixitatem, hoc proposuit præmium iis, qui ipsos honorarint, et quod summum esse malum videtur, mortem immaturam, hoc in pœnam proposuit iis, qui contumeliosi in eos fuerint : atque ita horum quidem benevolentiam sibi honoris pollicitatione conciliat, illos vero etiam invitos pœnæ formidine a contumelia revocat. Non solum enim mori parricidam jubet, neque abreptum a judicio per forum a lictoribus educi, neque extra civitatem capite truncari, sed in mediam civitatem deducit ipsum pater, et absque alia quavis probatione fides illi habetur : ac merito quidem. Nam qui pecunias, et corpora, et aliud quidvis pro filio libenter impenderet, nunquam ejus fieret accusator, nisi summa ab illo injuria esset affectus. Deducit igitur illum in medium civitatis, deinde populo advocato, accusationem pronuntiat : qui vero audiunt singuli, arrepto lapide, parricidam illum percutiunt. Non enim spectatores tantum supplicii, sed etiam ministros eos esse vult legislator, ut cum dexteram suam quisque conspexerit, qua lapidem et ipse in parricidæ caput projecit, hac sufficienti admonitione instructus ad meliorem frugem revocetur. Neque vero id solum, sed et aliud nobis innuit legislator, eum nimirum, qui contumelia parentes affecerit, non illos tantum, sed etiam omnes homines læsisse. Propterea cunctos ad supplicii consortium vocat, quasi contumelia fuerint affecti omnes, ac populum simul et totam convocat civitatem, ut doceat eos, quibus nihil est commune cum illis, qui affecti sunt injuria, in eos indignatione commoveri, qui contumeliosi fuerint in parentes, tanquam in communem naturam cadente injuria, utque talem hominem quasi pestem quamdam communem-

[1] Exod. xx, 12.

que morbum non ex urbe solum, sed ex ipsa quoque vita ejiciant. Hostis enim est vir ejusmodi, et omnium communis inimicus, Dei, naturæ, legum, et omnium nostrum viventium. Idcirco simul omnes aggredi cædem jubet, ut expiationem quamdam perficiat civitatis. Multa vobis bona contingant, quod tanta cum voluptate de parricida sermonem exceperitis, ac lapidum loco vocibus illum percusseritis : hoc enim indicium ingentis est benevolentiæ, qua patrem suum vestrum unusquisque complectitur. Tunc enim præcipue leges, quæ delicta vindicant, laudare consuevimus, cum delictorum ipsi nobis minime conscii fuerimus. Pro his igitur omnibus clementi Deo gratias agamus, qui vitæ nostræ curam gerit, qui parentibus providet, qui de liberis est sollicitus, et pro nostra salute cuncta disponit. Ipsum enim decet gloria, honor et adoratio, una cum Patre, principii experte, ac sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO V.

Quod non propter Adamum punimur, et majora per eum bona quam mala sunt importata, si nobis ipsis attendere voluerimus : et adversus eos qui pauperes prætereunt.

I. Vos quidem fortasse nos omnem putatis de dominatu absolvisse sermonem; at ego multum adhuc in eo video fructum apparere. Sed ne defatigemini, quæso, quousque totum ipsum decerpserimus. Nam et diligentes agricolæ cum vitem foliis comantem viderint, et multo fructu oneratam, non externos tantum abscindunt racemos, sed et

ulterius progressi palmites confringunt, et folia coërcent, ita ut ne minimi quidem acini racemorum frondibus obtecti lateant. Nolite igitur negligentiores illis videri, neque priusquam totum a vobis sit acceptum recedite : præsertim cum labor quidem meus, fructus autem sit vester. Hesterno die mulieres accusavimus, vel potius non mulieres, sed Evam, quod per peccatum servitutem invexit. Fortasse dicent nobis mulieres : « Quare, cum illa peccasset, nos damnatæ fuimus, et unius personæ lapsus fuit, crimen autem sexus totius ? » Hoc etiam dicere servi possent : « Quid causæ est cur, cum in patrem contumeliosus fuisset Chanaan, ad totum genus pœna transivit ? » Et qui magistratus reformidant, possent objicere : « Cur tandem, cæteris scelerate viventibus, ipsi jugo servitutis addicti sunt ? » Quid igitur his omnibus respondebimus ? Siquidem una solutione quæstionibus istis omnibus satisfiet ; priores quidem illos peccasse, ac sua prævaricatione servitutem introduxisse, verum introductam illam posteriores peccatis suis confirmasse. Nam siquidem perpetuo se possent a peccatis immunes ostendere, jure fortasse possent contradicere : sin autem multis ipsi quoque pœnis sunt obnoxii, frustra hac excusatione se tuentur. Ego enim non dixi peccatum jam servitutem non introducere, sed omne peccatum cum servitute esse conjunctum, et in peccati naturam, non in solam peccati differentiam causam rejeci. Ut igitur omnes quidem incurabiles morbi mortem inferunt, non omnes tamen ejusdem sunt naturæ : sic et omnia quidem peccata pariunt servitutem, non tamen ejusdem naturæ sunt omnia. Peccavit Eva, cum lignum gustavit, et idcirco damnata est. Propterea noli tu rursus aliud illo fortasse deterius peccatum committere. Hoc et de servis merito dixerimus, hoc et de illis, qui magistratibus subsunt, primos nimirum peccatum introduxisse, posteros autem succeden-

tes dominatus virtutem suis retinuisse delictis. Possum et alia defensione uti ; quod multi nempe, cum ad virtutem regressi essent, a dominatu fuerint vindicati. Ac prius, si placet, de mulieribus sermonem instituamus, ut videas quo pacto, cum illis vincula beatus Paulus indidisset, eadem rursus ipse laxaverit. « Si qua mulier, inquit, virum habet » infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimit- » tat illum [1]. » Qua de causa ? « Unde enim scis, mulier, an » virum servatura sis [2] ? » Et quo pacto, inquit, virum poterit servare mulier ? Si doceat, si instruat, si de religione sermonem inferat. Atqui dicebas heri, beate Paule : « Mu- » lieri docere non permitto [3]. » Quî fit igitur ut illam viro magistram adhibeas ? Non mecum ipse pugnans id ago, sed mecum valde consentio. Audi, quæso, et cur illam dejecerit, et cur rursus ad magisterii cathedram illam evexerit, ut Pauli sapientiam discas. « Doceat vir, » inquit. Quid ita ? « Quippe qui seductus non sit. Adam enim, inquit, non » est seductus [4]. Discat mulier [5], » inquit. Quid ita ? « Quippe » quæ seducta sit. Mulier enim seducta in prævaricatione » fuit [6]. » Hic vero contrarium videmus. « Cum enim vir fuerit infidelis, mulier autem fidelis, doceat, inquit, mulier. » Quid ita ? quia seducta non est, cum sit fidelis. Discat igitur vir, quia seductus est, cum sit infidelis. Commutatæ sunt docendi vices, commutentur etiam deinceps vices dominandi. Vides quo pacto ubique ostendit servitutem non naturam, sed deceptionem et peccatum sequi ? Venit igitur ad mulierem ab initio deceptio, secuta est subjectio deceptionem : commigravit ad virum deinde deceptio, commigravit quoque subjectio. Et sicut in principio mulieris salutem viro credidit, quia seductus non erat, sic dicens : « Ad virum conversio tua et ipse tui dominabitur [7] : » sic

[1] 1 Cor. VII, 13. — [2] Ibid. 16. — [3] 1 Tim. II, 12. — [4] Ibid. 14. — [5] Ibid. 11. — [6] Ibid. — [7] Gen. III, 16.

etiam hoc loco cum esset mulier fidelis, quæ virum haberet infidelem, salutem viri mulieri credidit, his verbis utens: « Unde enim scis, mulier, an virum servatura sis ? » Quid hac fieri demonstratione clarius potest, ut servitutem constet non naturam consequi, sed peccatum ? Hoc de servis quoque dici potest. « Servus vocatus es ? non sit tibi curæ [1]. » Vides ut rursus nudum esse nomen servitutem ostendat, cum virtus affuerit ? « Sed etsi potes fieri liber, magis » utere [2] : » hoc est « Permane potius in servitute. » Quam ob causam ? « Qui enim in Domino vocatus est servus, liber» tus est Domini [3]. » Vides nomine solo tenus esse servitutem, re autem ipsa libertatem ? Cur porro servum manere permisit ? ut libertatis præstantiam cognosceres. Nam sicut multo majus ac majori admiratione dignum est illæsa servare trium puerorum corpora, manente fornace, quam illam extinguere : sic multo majus et admirabilius est, quam solvere servitutem, manente illa, libertatem ostendere. Ideo dixit : « Etsi potes fieri liber magis utere, » hoc est, « Servus mane ; verissimam enim possides libertatem. »

II. Vis-ne in magistratibus etiam istud cernere ? Rex fuit Nabuchodonosor, qui fornacem quam vehementissime curavit accendi, ac tres pueros in medium adduci, juvenes, desertos, omni auxilio destitutos, servos, captivos, extorres. Et quid ait ? « Si vere Sedrach, Misach, Abdenago, deos » meos non colitis, et imaginem auream, quam statui, non » adoratis [4] ? » Quid ergo illi ? Vide quo pacto virtus eos, qui captivi erant, magis regios quam regem ipsum reddiderit, ac multo excelsiori animo præditos illos ostenderit. Non enim tanquam regem alloquentes, sed tanquam cum aliquo sibi subdito sermonem serentes cum fiducia respondebant. « Non opus habemus, inquit, nos de verbo hoc » respondere regi [5]. » Non verbis sed rebus ipsis demons-

[1] I Cor. VII, 21. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 22. — [4] Dan. III, 14. — [5] Ibid. 16.

trationem exhibebimus. « Est Deus in cœlo, potens eripere » nos [1]. » Beneficium a Daniele acceptum in memoriam illi revocarunt, iisdem usi verbis, quæ Propheta tunc protulit. Quid enim ille dicebat ? « Non est magorum Gazarenorum, » Chaldæorum verbum, quod requirit rex : sed est Deus in » cœlis revelans mysteria [2]. » Hanc igitur illi vocem in memoriam revocant, ut modestiorem illum reddant. Deinde addit Scriptura : « Et si non, notum sit tibi, rex, quia deos » tuos non colimus, et imaginem auream, quam statuisti, » non adoramus [3]. » Vide juvenum sapientiam. Nam ut ne, qui tunc aderant, Deum infirmitatis accusarent, si forte collapsos illos in fornacem mori contigisset, potentiam ejus ante confitentur dicentes : « Est Deus in cœlo, qui potest » nos eripere. » Ne autem rursus, cum flammam evasissent, mercedis ac præmii causa Deo servire putarentur, adjecerunt : « Et si non, notum sit tibi, rex, quia deos tuos » non colimus, et imaginem auream, quam statuisti, non » adoramus ; » quibus verbis simul et prædicant Dei virtutem, et generosam animæ suæ fiduciam præ se ferunt, ne forte de illis quis dicere posset, quæ adversum Job diabolus calumniando jactabat. Quid vero dicebat diabolus ? « Non gra» tis colit te Job : siquidem munisti res ejus, quæ intra, » et quæ extra sunt [4]. » Ne igitur de his etiam illud dici posset, illi antevertunt, et impudens os obturant. Sed ut dicebam, licet captivus sit aliquis, licet servus, licet peregrinus, licet in aliena regione versetur, et virtutem secum habeat, superior omnibus erit regibus. Vides et mulierum solutam esse servitutem, et famulorum, et eorum, qui principibus subsunt ? Age deinceps ostendam tibi metum quoque bestiarum esse depulsum. In eadem quondam Babylone conjectus fuerat in lacum Daniel : sed eum leones

[1] Dan. III, 17. — [2] Id. II, 27, 28. — [3] Id. III, 18. — [4] Job. I, 9, 10.

attingere non audebant [1]. Videbant enim antiquam et regiam imaginem in ipso refulgentem, illamque formam cernebant, quam in Adamo viderant ante peccatum ; siquidem cum eadem subjectione, cum ad Adamum accessissent, nomina tum acceperunt : neque hic solum, sed et in beato Paulo idem contigit. Nam et ille cum in barbarorum insulam ejectus esset, pyræ assidebat, ut calefieret; deinde prosiliens e sarmentis vipera, manum ejus invasit [2]. Quid ergo postea contigit ? confestim bestia cecidit. Nam quoniam peccatum non invenit, ne mordere quidem potuit. Sed quemadmodum nos, si quando lævem aliquem scopulum ascendere volumus, dum nusquam reperimus, quod apprehensum teneamus, repente concidimus, sive in subjectum pelagus, sive in præcipitium : sic et illa bestia, cum subjecta esset pyra, quod peccatum, cui adhæreret, non invenisset, neque cui dentes infigeret, in pyram decidit, et interempta est. Vis alterum etiam tibi defensionis genus in medium afferam ? Unum quidem est, quod non priores tantum peccarint, sed et qui post illos nati sunt : alterum vero, quod qui bene se gesserint, idque dum in hac vita versarentur, leviorem experiantur servitutem : vel potius ab illa integra liberentur, ut etiam in mulieribus, et in subditis, et in belluis a nobis ostensum est. Tertium vero post illa, quod Christus cum advenisset, majora nunc bona sit nobis pollicitus, quam ea quibus spoliati fuimus ab iis, qui a principio peccarant. Quid enim quæso nunc luges? An quod, admisso peccato, e paradiso te Adam ejecerit ? Fac bona opera, virtutem æmulare, nec jam paradisum, sed tibi cœlum resero, neque permitto ut ex primi parentis prævaricatione mali tibi quidquam obveniat. An luges, quod dominatu in feras privatus sis ? Ecce tibi dæmones quoque subjicio, si velis attendere. « Calcate

[1] Dan. VI, 22. — [2] Act. XXVIII, 1-3.

» namque, inquit, supra serpentes, et scorpiones, et super » omnem virtutem inimici[1]. » Neque dixit : « Dominamini, » ut cum de bestiis ageret, sed, « Calcate, » ut summum induceret dominatum.

III. Propterea Paulus quoque non dixit : « Deus subji- » ciet Satanam sub pedibus vestris, » sed, « Deus conteret » Satanam sub pedibus vestris[2]. » Non jam ut prius, « Ipse » observabit caput tuum, et tu ipsius calcaneum observa- » bis[3] : » sed integra est victoria, perfectus triumphus, plena strages hostis, internecio, et exitium. Viro te subjecit Eva, ego vero te non viro tantum, sed et ipsis Angelis honore æqualem reddo, si velis. Vita te præsenti privavit : ego vero futuram tibi largior perennem, immortalem, et bonis innumeris redundantem. Nemo igitur propter illos priores damno se affectum arbitretur : etenim si velimus omnia, quæ nobis largiturus est, persequi, multo majora his, quæ amisimus, nobis esse donata comperiemus. Cæterum ex iis, quæ dicta sunt, de reliquis etiam constabit. Laboriosam Adamus vitam invexit ; at Christus vitam promisit, « Unde » fugit dolor, tristitia, et gemitus[4], » seque regnum cœlorum largiturum pollicetur. « Venite namque, inquit, benedicti » Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitu- » tione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare : » sitivi, et dedistis mihi bibere : hospes eram, et collegistis » me : nudus eram, et cooperuistis me : in carcere, et ve- » nistis ad me[5]. » Numquid igitur nos quoque beatam illam vocem audiemus ? Equidem non admodum id ausim asseverare, præsertim cum pauperes valde contemnamus. Jejunii tempus est, tot cohortationes fiunt, tot salutaria documenta proponuntur, preces continuæ, quotidianæ collectæ, quid tamen post tantam curam ista proficiunt ? nihil

[1] Luc. x, 19. — [2] Rom. xvi, 20. — [3] Gen. iii, 15. — [4] Isaï. 35, 10.— [5] Matth. xxv, 34-36.

plane. Hinc enim recedimus, ordine disposita pauperum agmina hinc inde stantium intuentes, et quasi columnas, non humana corpora cerneremus, sic absque misericordia præterimus. Itaque non secus ac si statuas anima carentes, non spirantes homines spectaremus, ita domum properamus. Enimvero fames cogit, inquiunt. Imo suadere debet fames, ut subsistas; siquidem, ut vulgato fertur proverbio, « Pleni ventres esurientes non noverunt : » at qui esuriunt ex necessitate sua etiam alienam agnoscunt, vel potius ne sic quidem fieri potest, ut illam totam perspectam habeant. Nam tu quidem ad paratam mensam festinas, et ne ad modicum quidem tempus potes expectare : pauper autem stat, ad ipsam usque vesperam festinans et sedulo incumbens, ut quotidianum victum comparet : cumque diem finitum viderit, pecuniam vero nondum totam collectam, quæ ad quotidianum victum sufficiat, dolet et excandescit, et ad ea, quæ vires ipsius excedunt, audenda compellitur. Ideo sub vesperam vehementius nos invadunt jurantes, adjurantes, lugentes, plorantes, manus tendentes, alia innumera impudenter agere coacti. Verentur enim ne, cum omnes domum recesserint, in urbe tanquam in deserto sint erraturi, et sicut qui interdiu naufragium fecerunt, tabula arrepta, ante vesperam ad portum pervenire festinant, ne forte, cum nox advenerit, foris manentes gravius naufragium patiantur : ita et pauperes, dum famem tanquam naufragium pertimescunt, ante vesperam pecuniam ad diurnum victum sufficientem colligere festinant, ne, cum omnes domum discesserint, extra portum remaneant. Portus enim illis sunt eorum manus, qui opem ferunt.

IV. At nos neque in foro calamitatibus eorum commovemur, neque cum domum reversi sumus : sed et cum mensa nobis apposita fuerit, sæpe infinitis bonis referta, siquidem ea bona vocanda sunt, quæ ad nostræ inhuma-

nitatis condemnationem comedimus; verumtamen etiam cum apposita fuerit mensa, dum per angiportus inferius illos incedentes audimus, et in triviis magna voce clamantes, profundis dolentes in tenebris, in multa solitudine, ne sic quidem commovemur; sed et saturi dum ad somnum nos convertimus, et illo rursus tempore multis clamoribus dolorem testantes audimus, quasi rabidum canem, non humanam vocem audiremus, ita præterimus; et neque difficultate temporis movemur, quod intempesta nocte, dormientibus omnibus, lamentetur ille solus, neque quod perexiguum quid postulet, quod nihil amplius a nobis quam panem, aut paulum argenti petat, neque magnitudine calamitatis, quod perpetua fame conflictetur, neque modestia supplicantis, qui cum tanta necessitate prematur, non ad fores accedere audeat, non cominus stare, sed inferius longo remotus intervallo supplicationem suam offerat. Ac siquidem accipiat, innumeras preces rependit: si non accipiat, ne sic quidem asperum verbum emittit, neque probris insectatur aut infamat eos, qui, cum dare possint, nihil præbent. Sed ut quispiam dum ad intolerandum quoddam supplicium a carnifice ducitur, deinde cum prætereuntes omnes cohortans et obsecrans, nullum subsidium obtinere potuerit, multa cum inhumanitate ad supplicium ducitur: ita hic quoque, dum tanquam a carnifice trahitur ad noctem a fame, atque ad vigilias intolerabiles, manus tendit, et vehementi cum clamore sursum in ædibus sedentes deprecans, nec ullum humanitatis auxilium impetrans, cum multa crudelitate immisericorditer amandatur. Nihil tamen horum nos inflectit, sed post tantam inhumanitatem manus in cœlum tendere audemus, ac de misericordia apud Deum verba facere, veniamque nostrorum delictorum postulare, nec timemus, ne finitis ejusmodi precibus, post tantam crudelitatem et

immanitatem de cœlo fulmen in nos ruat. Quî, quæso, fit, ut cum ad somnum et quietem pergimus, non vereamur ne nobis hic ipse pauper in somnis apparens squalidus, sordidus, pannis obsitus, lamentetur, ac lugeat, et crudelitatem exprobret? Sic enim multos audivi dicentes se, cum de die pauperibus subvenire neglexissent, visos sibi de nocte funibus constrictos egenorum manu trahi, cruciari, et innumeris malis affici. Sed hæc quidem somnus sunt et insomnium, ac pœna temporaria : nos autem nonne metuimus, quæso, ne quando pauperem hunc lamentantem, clamantem, et plorantem in Abrahæ sinu videamus, ut olim Lazarum ille dives? Quæ vero sequuntur inde, vestræ conscientiæ colligenda relinquo, peracerba, et intoleranda illa tormenta, quo pacto aquam petierit; quo pacto ne guttam quidem obtinuerit; quo pacto cruciata lingua fuerit; quomodo, post multas preces fusas, nullam fuerit veniam consecutus, et quomodo suppliciis torqueretur æternis. At enim absit ut ista nos experimento noscamus, sed ea tantum dicta audientes, minas operibus illatas evitemus, ac digni redditi, quos proavus Abraham comiter ac peramanter excipiat, ad eumdem cum illo pervenire locum possimus, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria, honor, imperium una cum Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO VI.

De ligno, an ex eo cognitionem boni et mali Adamus adeptus sit, an vero antequam ederet, hac dignoscendi facultate præditus fuerit; itemque de jejunio; et quod oporteat domi meditari, quæ in Ecclesia dicuntur.

I. Jejunium quidem diligo, quod temperantiæ sit parens, et fons omnis philosophiæ : sed et illud propter vos diligo, et propter vestram charitatem, quod hunc mihi sacrum atque venerandum cœtum coëgerit, idque præstet ut optatos vultus vestros intueri possimus, et concedat ut hoc sacro conventu ac festivitate cum fiducia delectemur. Non enim errarit is, qui consessum hunc vestrum, et sacrum conventum, et festivitatem, et alia sexcenta bona nuncuparit. Nam si in forum profectus quispiam, et in aliquem incidens ex amicis, omnem sæpe tristitiam abstergit : nos qui non in forum, sed in Ecclesiam venimus, et in congressum nos damus non unius amici, sed tam multorum ac talium fratrum patrumque, quî fieri poterit, ut non omnem mœstitiam deponamus, non lætitia omni fruamur? Non enim propter multitudinem tantum melior est forensibus illis cœtibus hic consessus, sed propter ipsam colloquiorum conditionem. Nam illi quidem in foro considentes, et in orbem inter se collecti, atque in circulis otiosi persæpe de rebus inutilibus sermones conserunt, et jejuna collocutione instituta de iis verba faciunt, quæ ad ipsos nihil attinent. Sic enim fere fit, ut majori studio res alienas inquiramus, et curiosius indagemus. Jam vero lubri-

cum esse ac periculi plenum talia verba fundere, atque audire, et seduci, multasque ob ejusmodi conventus multoties excitatas esse in familiis tempestates, dicere nunc supersedeo : certe inutilem ac vanam esse atque sæcularem, omnem ejusmodi confabulationem, neque facile spiritualem unquam sermonem in ejusmodi consessum admitti, negabit nemo. Hic autem non ita fit, sed contrarium plane : siquidem omnis inutilis sermo rejicitur, omnis vero doctrina spiritualis in medium profertur. Enimvero de anima nostra disserimus, deque bonis illis, quæ ad animam pertinent, deque repositis in cœlo coronis, de virorum illustrium vita, deque Dei benignitate atque universi providentia, denique de aliis omnibus, quæ ad nos pertinent, maxime cujus rei gratia nati simus, et quæ tandem sors et conditio nostrum ex hac vita discessum exceptura sit, quoque in statu res nostræ tum temporis sint futuræ. Atque hujus concionis participes non solum nos sumus, sed et Prophetæ, et Apostoli, quodque majus est omnibus, ipse Dominus omnium stat medius inter nos Jesus. Ipse quippe dicit : « Ubi duo vel tres congregati sunt in nomine » meo, illuc sum in medio eorum [1]. » Quod si ubi duo tresve congregati sunt, in medio est ipsorum, multo magis ubi tot viri, tot mulieres, tam multi etiam patres, et Apostoli ac Prophetæ in medio versantur. Quapropter et nos majori cum fiducia verba facimus, eo freti subsidio, et fidem vobis datam solvimus. Dicturos enim nos polliciti sumus primum de ligno, an ex eo cognitionem boni ac mali sit adeptus Adamus, an vero antequam ederet, hujusmodi notitia præditus esset. Audacter igitur nunc dicamus, etiam antequam comederet, hac eum cognitione præditum fuisse : nisi enim quid bonum malumve foret, novisset, ipsis rationis expertibus animantibus im-

[1] Matth. XVIII, 20.

manior, et dominus servis stultior extitisset. Annon enim absurdum videtur, ut capræ quidem et oves noverint quænam herba sibi sit utilis, quæve perniciosa, neque ad omnes quæ occurrunt, adhærescant, sed discernere possint ac nosse quid ipsis noxium sit, et quid commodum, homo vero tanta cautione fraudetur? Nisi enim hoc haberet, nullius esset pretii, sed omnium abjectissimus appareret. Multo enim satius ipsi foret in tenebris versari, oculisque captum esse, ac lucis aspectu privatum, quam ut quid bonum sit, quidve malum, ignoraret. Tolle hanc e vita nostra facultatem, jam ipsam omnem vitam nostram sustuleris, et omnium rerum perturbationem invexeris. Hoc enim illud est, quo a brutis animantibus differimus, et quo feris præstamus, quod vitium virtutemque noverimus, et quod agnoscamus quid malum sit, neque quid sit bonum ignoremus. Quod si nos id nunc scimus, neque nos tantum, sed etiam Scythæ ac barbari, multo magis tum temporis homo ille ante peccatum id noverat : neque cum tantis honoribus cumulatus esset, utpote quod ad imaginem et similitudinem Dei formatus esset, aliisque beneficiis ornatus, eo quod caput bonorum est, orbatus esset relictus. Nam quid bonum sit et malum illi solum ignorant, qui naturali rationis judicio sunt privati : Adamus autem multa sapientia repletus erat, et hujus utriusque discernendi facultate pollebat. Atque ut intelligas eum spirituali repletum fuisse sapientia, demonstrationem ejus rei audi. « Adduxit ad eum Deus, inquit, bestias, ut videret quid vocaret eas, et si quid eas vocavit Adam, hoc est nomen ipsis[1]. » Considera ergo quanta sapientia cumulatus esset, qui tam multis generibus, tam variis et cujusvis speciei, jumentorum, reptilium, et volucrum nomina, eaque propria imponere potuerit. Sic enim hanc nominum imposi-

[1] Gen. II, 19.

tionem approbavit Deus, ut non amplius illas appellationes mutarit, neque cum ille peccasset, voluerit eas e medio tollere. « Omne enim, inquit, quod vocavit ea Adam, hoc » est nomen ipsis. »

II. An igitur iste, quid bonum esset, quidve malum ignorabat? cui vero id probabile videatur? Rursus mulierem ad ipsum adduxit, et ea visa, confestim naturæ consortem agnovit. Et quid ait? « Hoc nunc os ex ossibus meis, » et caro de carne mea [1]. » Cum enim paulo ante Deus ad eum cuncta animalia adduxisset, ostendere volens Adam non aliquod ex cæteris esse hoc animal, dixit : « Hoc nunc » os ex ossibus meis, et caro de carne mea. » Nonnulli vero dicunt non id solum eum innuere, sed etiam creationis modum, neque fore ut rursus mulier ea ratione nascatur, propterea dixisse : « Hoc nunc, » quod utique alius interpres accuratius interpretans, dixit : « Hoc semel, » quasi diceret : « Nunc tantum mulier ex solo viro facta est, posthac autem non sic erit, sed ex utrisque. « Os ex ossibus » meis, et caro de carne mea. » Nam assumpto ex tota massa fragmento uno, sic mulierem formavit, ut in omnibus viro communicet. « Hæc vocabitur mulier, inquit, quo- » niam de viro sumpta est [2]. » Vides ut etiam appellationem idcirco imponat, ut appellatio communionem naturæ demonstret, et ipsius naturalis communionis demonstratio et creationis modus, perpetui amoris occasio, et vinculum sit concordiæ? Deinde vero quid ait? « Propter hoc relin- » quet homo patrem suum, et matrem suam, et adhærebit » uxori suæ [3]. » Non simpliciter dixit : « Unietur, » sed « Adhæ- » rebit, » ut summam conjunctionem significaret : « Et erunt » duo in carnem unam [4]. » Ergo-ne qui tam multa noverat, dic, quæso, quid esset bonum, quid malum, ignorabat? et cui videatur id rationi consentaneum? Si enim nescie-

[1] Gen. II, 23. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 24. — [4] Ibid.

bat quid bonum esset, et quid malum, antequam de ligno comederet, sed post manducationem id didicit, peccatum illi sapientiæ magister factum est, et serpens non jam seductor, sed utilium rerum consiliarius est constitutus, eumque hominem ex bellua reddidit. Absit hoc : non enim ita se res habet, non est ita. Nam si nesciebat quid bonum esset, quid malum, quomodo mandatum accepit? nemo quippe legem fert ei, qui nesciat malum quid esse transgressionem : atqui Deus et tulit, et transgressorem punivit, qui utique neutrum horum fecisset, nisi e principio facultatem dignoscendi virtutem ac vitium ei tribuisset. Vides ut nobis omni ex parte liqueat eum, non solum postquam comedit, novisse quid bonum esset, quid malum, sed et antea illud scivisse. Hæc igitur omnia retineamus, dilectissimi, ac domum reversi duplicem mensam apponamus, unam ciborum, alteram sacræ lectionis : et vir quidem ea, quæ dicta sunt, repetat, uxor autem ediscat, audiant liberi, neque famuli ea lectione fraudentur. Domum tuam effice Ecclesiam : siquidem et liberorum et famulorum salutis est tibi ratio reddenda. Et sicut a nobis exigentur rationes pro vobis, sic ab unoquoque vestrum pro famulo, pro uxore, ac pro filio ratio reposcetur. Itaque post ejusmodi narrationes suavissima nos excipient insomnia, omnisque visionis expertia : qualia namque solet anima interdiu meditari, talia et in somnis imaginatur et effingit. Quod si quæ singulis diebus dicuntur, memori mente servemus, magno labore opus non erit : consequens quippe sermo dilucidior vobis erit, et facilior fiet ac proclivior noster ad docendum conatus. Ut igitur aliqua inde utilitas et ad nos et ad vos dimanet; ad nos quidem, eo quod doceamus; ad vos autem, quod audiatis post mensam corporalem; spiritualis etiam mensa vobis instruatur. Illa enim vobis et ad securitatem et ad ornatum usui erunt, et hujusce vitæ negotia

ad vestram utilitatem diriget Deus, omniaque vobis prona et proclivia reddentur. « Quærite enim, inquit, primum » regnum cœlorum, et hæc omnia adjicientur vobis[1]. » Hoc igitur quæramus, dilectissimi, ut et istius et illius futuræ vitæ bona consequamur, gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo gloria Patri et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO VII.

Quare lignum scientiæ boni et mali vocetur lignum illud: et quid sit, Hodie mecum eris in paradiso.

I. Hesterno die charitatem vestram multis hortatus sum, ut eorum, quæ dicta fuerant, recordaremini, ac duplicem vesperi mensam apponeretis, unam ciborum, et alteram ei sermonum adjungeretis. Quid igitur? num hoc fecistis, duplicemque mensam apposuistis? Scio vos id fecisse, neque tantum illius, sed hujus etiam fuisse participes. Neque enim cum deteriori tantum studium adhibuissetis, multo potiorem contemnere debuistis. Nam hæc illa melior est: illam enim manus instruxerunt coquorum, hanc linguæ Prophetarum pararunt: in illa terræ fœtus insunt, in ista Spiritus fructus; illius mensæ cibi properant ad corruptionem, hujus dapes ad incorruptionem; illa præsentem vitam tuetur, ista nos ad futuram deducit. Hanc itaque vos instruxisse cum illa probe scio non ex pedissequo vestro, nec ex famulo sciscitatus, sed ex nuntio

[1] Matth. VI, 33.

his omnibus fideliori. Ex quonam tandem? ex plausu nimirum, quo ea quæ dicta fuerant, et ex laude, qua doctrinam vobis traditam commendastis. Cum enim heri dixissem: «Quisque vestrum domum suam Ecclesiam efficiat,» magna voce acclamastis, ac voluptatis, qua vos illa verba perfuderant, significationem dedistis. Porro is, qui cum voluptate quæ dicuntur audit, is se ad opera exhibenda paratum ostendit. Propterea promptius hodie me ad docendum accinxi. Verum erigite nunc quoque mentes vestras: neque enim solum loquentem erecta mente oportet esse, verum etiam auditores attentos esse, eosque amplius quam oratorem. Nam nos quidem id unum studemus, ut dominicam pecuniam collocemus: vos vero majorem laborem adhibetis, ut eam exceptam cum multa cautione servetis. Postquam igitur audieritis, seras ostiis et vectes obdite, ac terribiles cogitationes undique animæ tanquam custodes quosdam apponite. Siquidem impudens est fur, et perpetuo vigilat, ac frequenter impetum facit, et quamvis sæpe aberret, sæpe aggreditur. Astent igitur custodes terribiles, et si diabolum viderint adventantem, et eorum quæ deposita sunt aliquid abripere parantem, magno cum clamore illum abigant: si sæculares sollicitudines invaserint, eas repellant; si oblivio ex naturæ infirmitate negotium facessat, exercitatione memoriam excitent. Neque enim mediocre periculum imminet, si pecunias dominicas perdideritis. Nam si illi, qui acceptas pecunias disperserint, sæpe morte mulctantur, qui multo pretiosiora istis eloquia divina receperint, eaque perdiderint, quo tandem supplicio non plectentur? Nam qui pecunias istas acceperint, reddendæ rationi sunt tantum obnoxii, quomodo eas custodierint, nec quid ultra requiritur. Quam multa enim receperint, tam multa illos plane reponere necesse est, neque quidquam amplius ab illis reposcitur: acceptis au-

tem divinis eloquiis non modo illorum custodiæ reddenda est ratio, sed multæ etiam negotiationis. Non enim ea solum reddere jubemur, quæ recepimus, sed et Domino duplicata offerre. Quanquam si ea custodire tantum jussum nobis esset, multa sollicitudine ac studio res indigeret: cum vero ut etiam multiplicentur, nobis Dominus imperarit, cogita quantum laboris et curæ sit a nobis, quibus ea commissa sunt, conferendum. Ideo quidam, cui commissa fuerant talenta quinque, non totidem obtulit, sed duplicata[1]. Nam illa quidem benignitatis erant Domini: sed oportuit etiam servum suam exhibere diligentiam. Similiter et is, cui duo talenta credita fuerant, alia duo lucratus est, atque idcirco pari eum dominus honore dignatus est. Alius vero rursus, cui talentum unum creditum fuerat, et illud ipsum obtulerat, quod creditum erat, qui non imminuerat, non deterius reddiderat illud depositum, neque dimidiatum tantum reddiderat: quia quæstum non fecerat, neque duplicatum obtulerat, quod creditum fuerat, extremo supplicio punitus fuit; ac merito sane. «Nam si ea custodiri tantum voluissem, inquit, nec aliud lucrum ex istis acquiri, non illa servorum manibus tradidissem.» Tu vero Domini benignitatem considera. Is, cui talenta quinque commissa fuerant, obtulit alia quinque, et is, cui duo, altera tanta, et eadem uterque præmia retulit. Ut enim illi dixit. «Euge serve bone ac fidelis, super pauca fuisti fidelis, » super multa te constituam[2]: » sic etiam illi, qui duo obtulerat, inquit: « Euge serve bone ac fidelis, super pauca » fuisti fidelis, super multa te constituam[3]. » Proventus haud idem est, et merces est eadem : sic et hunc eodem honore dignatus est. Quid ita? quoniam non eorum, quæ oblata sunt, quantitatem, sed eorum virtutem, qui negotiati fuerant, attendebat Deus. Nam uterque pro virili quæ

[1] Matth. xxv, 16 et 20. — [2] Ibid. 21. — [3] Ibid. 23.

suarum partium erant præstiterat; res autem oblatæ non multiplicatæ fuerant aut imminutæ, vel ob illius ignaviam, vel ob diligentiam istius, sed pro depositi diversitate. Ille quinque accepit, et obtulit alia quinque; hic accepit duo, et obtulit duo, neque quod ad studium attinet, inferior extitit, siquidem et hic duplicia, et ille duplicia lucratus est credita: is vero, qui unum acceperat, simplex illud obtulit; quam ob causam est etiam castigatus.

II. Audistis ergo quantum illos maneat supplicium, qui ex dominicis pecuniis negotiati non fuerint. Ergo et custodiamus, et negotiemur, et multum ex illis lucrum exhibeamus. Neque dicat aliquis: « Idiota sum, discipulus sum, verbum doctrinæ non habeo, cum imperitus sim et nullius pretii: » tametsi enim idiota sis, licet discipulus, licet unum tibi talentum sit creditum, negotiare ex eo, quod tibi commissum est, et eamdem cum doctore mercedem accipies. Ac vos quidem ea, quæ dicta sunt, custodire et exacte memoria tenere omnino credo. Sed ne in hoc totam orationem impendamus, age quæ sequuntur ea, quæ dicta sunt a nobis heri apud charitatem vestram, adjungamus, et hanc vobis custodiæ mercedem persolvamus. Qui enim priora sibi credita conservavit, dignus est qui alia rursus accipiat. Quænam igitur heri proposita est a nobis narratio? De ligno sermo erat, et ostendimus hominem, antequam de ligno ederet, boni ac mali cognitionem habuisse, multaque repletum sapientia fuisse, ex eo quod nomina bestiis imposuerit, quod uxorem suam agnoverit, quod dixerit: « Hoc nunc os ex ossibus meis; » quod de nuptiis disseruerit, de procreatione liberorum, de conjugali conjunctione, et de patre ac matre, quod mandatum acceperit. Neque enim mandatum dat quisquam ac legem de rebus gerendis aut non gerendis ei, qui bonum ac malum ignoret. Hodie dicere operæ fuerit pretium quam ob causam,

si a ligno scientiam homo non accepit, lignum scientiæ boni ac mali fuerit appellatum : neque enim levis momenti fuerit didicisse, cur hæc appellatio ligno sit indita. Nam et diabolus dixit : « Qua die manducaveritis de eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum[1]. » Quomodo igitur, inquit, tu dicis scientiam non inseruisse boni ac mali? Quis vero, quæso, inseruit? num diabolus? Certe, inquit, cum dixerit : « Eritis sicut dii, scientes bonum et malum. » Tum tu igitur testimonium mihi hostis affers et insidiatoris? Atqui dixit hic quoque : « Eritis etiam dii : » num igitur dii sunt facti? Ut igitur dii facti non sunt, sic neque scientiam boni ac mali tum acceperunt. Mendax enim est ille, nihilque verum proloquitur. Nam « In veritate, inquit, non stetit[2]. » Ne igitur inimici testimonium producamus, sed ex ipsis rebus colligamus, qua de causa lignum scientiæ boni ac mali vocetur. Ac prius, si videtur, quid sit bonum ac malum consideremus. Quid ergo bonum est? obedientia : quid malum? inobedientia. Ac tantisper a nobis hæc ex ipsis Scripturis exacte examinentur, ne forte, dum boni ac mali naturam inquirimus, aberremus. Hoc enim esse bonum ac malum, audi quo pacto doceat Propheta, cum dicit : « Quid bonum, et quid Dominus Deus requirit a te? Dic quid sit bonum. Ut diligas Dominum Deum tuum[3]. » Vides bonum esse obedientiam? siquidem ex dilectione oritur obedientia. Et rursus, « Duo mala fecit populus meus hic : me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas contritas, quæ non poterunt continere aquam[4]. » Vides inobedientiam et derelictionem malum esse? Hoc igitur interim teneamus obedientiam bonum esse, atque inobedientiam malum, et sic illud etiam cognoscemus. Nam

[1] Gen. III, 5. — [2] Joan. VIII, 44. — [3] Mich. VI, 8. — [4] Jer. II, 13.

idcirco lignum scientiæ boni ac mali vocatur, quod mandatum de ligno traditum fuerit, cujus occasione vel inobedientia vel obedientia exercetur. Nam antea sciebat Adamus obedientiam bonum esse, inobedientiam autem malum : manifestius autem postea ex ipsa rerum experientia didicit. Sicut etiam cædem fraternam malum esse noverat Caïn, vel antequam fratrem suum occideret : ut enim intelligas eum scivisse malam rem fuisse, audi quid dicat : « Veni, » exeamus in campum [1]. » Verum qua de causa fratrem a paternis ulnis avulsum in campum trahis? cur in deserto constituis? cur auxilio destitutum reddis? cur longe a paterno conspectu abducis? cur audax facinus occultas, si peccatum non reformidas? Cur autem et post cædem perpetratam rursus interrogatus, indignaris ac mentiris? Cum enim dixisset Deus : « Ubi est Abel frater tuus? » respondisti : « Numquid custos fratris mei sum ego [2]? » ex quo liquet eum, cum id probe nosset, ad hoc facinus prorupisse. Ut igitur iste noverat, antequam experiretur, cædem esse rem malam, postea vero didicit etiam manifestius, cum pœnam sustinuit, audivitque : « Gemens ac tremens » eris super terram [3] : » sic et istius pater, antequam ederet, boni ac mali cognitione pollebat, tametsi non ita evidenti, ac cum de ligno comedisset. Dicam apertius. Mala scimus omnes, etiam antequam illa perpetremus; manifestius vero ea discimus, postquam illa perpetravimus, ac multo etiam manifestius, cum punimur. Sic etiam Caïn sciebat quidem antea cædem fraternam malum esse : postea vero didicit evidentius, cum supplicio mulctatus est : nos enim quoque sanitatem rem bonam esse novimus, et ægritudinem rem molestam, antequam illud experiamur : multo vero certius, cum in morbum inciderimus, utriusque rei discrimen agnoscimus.

[1] Gen. IV, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 12.

III. Eadem nimirum ratione noverat etiam Adamus obedientiam rem bonam esse, inobedientiam vero malam : deinceps vero didicit evidentius, cum, ligno gustato, e paradiso ejectus est, et ab illa excidit felicitate. Cum igitur in pœnam incurrerit, quod, Deo vetante, lignum degustarit, manifestius eum per experientiam pœna docuit Deo non obtemperare malum, at obtemperare bonum esse : propterea lignum scientiæ boni ac mali vocatur. Et qua de causa, si non ipsa ligni natura scientiam habuit boni et mali, sed ex ipsa pœna propter inobedientiam ob degustatum lignum illata manifestius hoc didicit homo, lignum scientiæ boni ac mali vocatur? Quod nimirum hic Scripturæ mos sit, ubi res quæpiam in locis aut temporibus quibusdam acciderit, a rebus illis et loca et tempora vocare. Sed ut clarius quod dico fiat, illud exemplo vobis illustrabo. Puteos aliquando fodit Isaac : hos autem puteos vicini destruere cum aggressi essent, inde simultas quædam est orta, et vocavit puteum « Inimicitias[1] : » non quod puteus inimicitias exerceret, sed quod circa illum inimicitiæ exortæ essent : sic et lignum scientiæ boni et mali vocatur, non quod ipsum scientia polleret, sed quod circa illud facta esset scientiæ boni ac mali declaratio. Rursus puteum fodit Abraham, insidias paravit Abimelech : convenerunt, inimicitias deposuerunt, ac, præstito mutuo juramento, puteum illum « Juramenti puteum » appellarunt[2]; non quod jurasset puteus, sed quod circa puteum juramentum præstitum esset. Vides loca non fieri causas rerum, licet a rebus nomen accipiant? Siquidem valde necessarium est ut adhibeantur exempla, quo manifestiora fiant quæ dicimus. Rursus occurrentes sibi Angelos vidit Jacob et castra Dei, tum appellavit locum, « Castra[3]. » Tametsi locus castra non esset, nihilominus castra vocatus

[1] Gen. XXVI, 21. — [2] Id. XXI, 32. — [3] Id. XXXII, 2.

est locus, quia illic castra viderat. Vides ut ab eventu rei, quæ in loco acciderat, locum appellarit? Sic etiam lignum scientiæ boni ac mali vocatur, non quod ipsum boni malique scientia polleret, sed quod scientiæ boni ac mali facta fuerit circa illud demonstratio, et inobedientiæ exercitatio. Rursus Deum vidit Jacob, quantum fieri potest ut ab homine videatur, et vocavit nomen loci illius : « Species Dei [1] : » quare? « Quia vidi Deum, » inquit. Quanquam non locus Dei species erat, sed a re, quæ evenerat in loco, nata est appellatio. Vides quam multis ex locis morem esse Scripturæ demonstraverimus, ut a rebus, quæ acciderint, nomina locis imponat? Idipsum quoque in temporibus agere consuevit. Sed ne tædio vos afficiamus, age sermonem a tristioribus ad jucundiora transferamus. Etenim jam defatigata est mens vestra subtilioribus sententiis immorata : quapropter operæ-pretium fuerit illam recreare ac simplicioribus lætioribusque sententiis illam pascere. Ad salutare igitur lignum Crucis redeamus. Hoc enim omnia mala sustulit, quæ illud invexerat : vel potius non illud mala invexerat, sed homo ipse cuncta, quæ deinde Christus plane sustulit, atque illis ampliora multo bona invexit. Ob hoc ipsum ait Paulus : « Ubi abundavit delic» tum, superabundavit gratia [2], » hoc est, majus est donum quam peccatum. Idcirco rursus ait : « Non sicut delictum, » ita et donum [3] : » Non quantum peccavit homo, tantum donavit Deus : non quanta jactura, tantus est quæstus : non quantum naufragium, tanta etiam negotiatio fuit : sed plura bona fuere quam mala, et merito. Siquidem mala servus invexit, et minora erant : bona vero largitus est Dominus, quocirca fuerunt et plura : propterea dicit : « Non sicut delictum, ita et donum. » Deinde discrimen adjungit : « Nam judicium quidem ex uno in condemnatio-

[1] Gen. xxxvi, 14. — [2] Rom. v, 20. — [3] Ibid. 15.

» nem, gratia autem ex multis delictis in justificationem[1]. » Obscurius est, quod diximus : itaque necesse est ut expositionem adjungamus. Nam judicium quidem, hoc est pœna, supplicium, mors ex uno, scilicet peccato : siquidem unum peccatum tantum malum invexit, gratia vero non illud solum peccatum, sed et alia multa sustulit. Idcirco dicit : « Gratia autem ex multis delictis in justifica- » tionem. » Propterea Joannes etiam Baptista clamabat : « Ecce agnus Dei, » non qui tollit peccatum Adami, sed, « Qui tollit peccatum mundi[2]. » Vidisti quo pacto non sicut delictum, ita et gratia, sed plura lignum hoc invexit bona, quam a principio fuerint invecta mala ?

IV. Hæc autem a me dicta sunt, ne a primis illis parentibus damno te affectum arbitreris. Diabolus Adamum ejecit, latronem Christus introduxit. Ac discrepantiam vide. Ille hominem nullo infectum peccato, sed sola inobedientiæ macula ejecit : Christus latronem, innumera peccatorum onera gestantem, in paradisum introduxit. An igitur hoc tantum est admirabile, quod latronem in paradisum introduxit, aliud vero nihil? potest et aliud majus dici. Non enim solum introduxit latronem, sed et ante mundum universum, et ante Apostolos : ne quis posterorum se ingredi posse desperet, neque spem omnem suæ salutis abjiciat, cum innumeris scatentem malis se in regio versari palatio videat. Sed consideremus, num labores et recte facta et fructus exhibuerit latro : ne hoc quidem dici potest, sed nudo verbo prolato, sola fide exhibita, in paradisum ante Apostolos insiliit, ut intelligas non ejus probitatem tantum valuisse, verum Domini benignitatem totum negotium peregisse. Quid enim latro dixit ? quid fecit ? num jejunavit ? num flevit ? num se afflixit ? num longo tempore pœnitentiam exhibuit ? nequaquam : sed in ipsa cruce post

[1] Rom. v, 16. — [2] Joan. i, 29.

sententiam salutem obtinuit. Vide celeritatem : a cruce in cœlum, a supplicio in salutem. Quæ porro sunt illa verba? quam tandem vim habent, ut hoc uno tanta consequeretur bona ? « Memento mei, inquit, in regno tuo [1]. » Quid hoc rei est ? petiit bona dari, non operibus ipsis studium ullum adhibuit ; verum is, cui cor ejus notum erat, non attendit ad verba, sed ad mentis affectum. Nam illi quidem, qui Prophetarum fuerant documentis instructi, qui signa viderant, qui miracula fuerant contemplati, de Christo dicebant : « Dæmonium habet [2], » et « Seducit turbam [3] : » latro vero, qui Prophetas non audierat, qui prodigia non viderat, qui in cruce suffixum viderat, non attendit ad ignominiam, non respexit ad infamiam, sed Divinitatem ipsam considerans : « Memento, inquit, mei in regno tuo. » Hoc sane novum et inusitatum. Crucem vides, et regni meministi? quid dignum regno vidisti? hominem crucifixum, alapis cæsum, illusum, accusatum, sputis conspersum, flagellatum : hæccine sunt, quæso, digna regno? Vides eum oculis fidei respexisse, non ea quæ apparebant expendisse? Propterea neque Deus nuda verba expendebat, sed ut ille in Divinitatem, sic Deus in cor latronis respiciebat, et ait : « Hodie mecum eris in paradiso [4]. » Hoc loco attendite : siquidem quæstio non vulgaris exoritur. Nam Manichæi, canes muti et rabidi, speciem quidem præ se ferunt modestiæ, intus vero gravem canum insaniam fovent, et ovis pelle lupum occultant. At tu ne quod apparet aspicias, verum intus latentem belluam pervestiga. Isti ergo locum hunc arripientes aiunt : « Dixit Christus : « Amen Amen dico » tibi, hodie mecum eris in paradiso : » igitur jam facta est bonorum retributio et superflua erit resurrectio. Si enim illo die latro bona recepit, corpus autem ejus nondum ad hunc usque diem resurrexit, non erit deinceps corporum

[1] Luc. xxiii, 42.— [2] Joan. viii, 48 et 52.— [3] Id. vii, 12.— [4] Luc. xxiii, 43.

resurrectio. Numquid intellexistis quod diximus, an vero iterum illud dici necesse est? « Amen Amen dico tibi, » hodie mecum eris in paradiso. » Ingressus est igitur, inquit, in paradisum latro non cum corpore. Quo enim pacto, cum sepultum non esset corpus ejus, neque dissolutum, et in cineres redactum? neque dictum usquam fuit resuscitatum illum a Christo fuisse. Quod si latronem introduxit, et absque corpore bonis potitus est, manifestum est corporis resurrectionem non esse. Nam si corporis esset resurrectio, non dixisset : « Hodie mecum eris in paradiso, » sed in tempore consummationis, quando resurrectio corporum erit. Quod si jam latronem introduxit, corpus autem ejus foris corruptum remansit, plane liquet corporum resurrectionem non esse. Atquæ hæc quidem illi : jam vero quæ a nobis proficiscuntur accipite; imo vero non quæ a nobis, sed quæ a sacra Scriptura sunt : neque enim quæ nostra sunt dicimus, sed quæ Spiritus sancti. Quid ais? non venit in communionem coronarum caro? sed in communionem quidem laborum venit, præmiis vero privatur? et quando certandum quidem fuit, majorem partem sudorum sustinuit, quando vero coronarum tempus affuit, anima sola coronatur? Non audis Paulum dicentem : « Stare » nos oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque » propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum [1]? » Non audis ipsum rursus dicentem : « Oportet mortale hoc » induere immortalitatem, et corruptibile hoc induere in» corruptionem [2]? » Mortale quodnam? animam an corpus? haud dubium, quin corpus : siquidem anima natura sua est immortalis : corpus autem natura mortale est. At enim multa ex istis illi resecant; attamen ex illis ipsis quæ restant, cognationem eorum, quæ resecta sunt, deprehendemus. Ingressus est latro in paradisum, inquit, quid tum

[1] Rom. XIV, 10 et 12. 2 Cor. V, 10. — [2] 1 Cor. XV, 53.

postea? num enim hæc illa sunt bona, quæ nobis Deus pollicetur?

V. Non audis quid de bonis illis Paulus dicat? « Quæ » oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis » non ascenderunt [1] : » atqui paradisum et oculus vidit Adami et auris audivit, et cor hominis excepit; multis enim jam diebus de illo verba facimus : quomodo igitur bona latro recepit? non enim se in paradisum nos introducturum promittit Deus, sed in ipsum cœlum : neque regnum paradisi, sed regnum cœlorum prædicavit. « Cœpit » enim, inquit, prædicare, et dicere : Pœnitentiam agite, » appropinquavit enim, » non regnum paradisi, sed « regnum » cœlorum [2]. » Nam tu quidem paradisum amisisti, Deus autem cœlum tibi dedit, ut suæ tibi specimen ederet benignitatis, ac diabolo dolorem inureret, et ostenderet, tametsi innumeras ille in genus humanum insidias moliatur, nihil tamen hoc illi profuturum, cum Deus semper majorem ad honorem nos evehat. Amisisti ergo paradisum, et cœlum tibi Deus reseravit : temporario labore damnatus es, et vita æterna decoratus. Præcepit terræ ut spinas proferret ac tribulos, et fructum tibi spiritus anima germinavit. Vides ut majores sint pœnis facultates, ut ampliores sint divitiæ? Exempli causa ; formavit Deus hominem e terra et aqua, ipsumque posuit in paradiso. Non evasit bonæ frugis, qui formatus fuerat, sed depravatus est : non jam e terra et aqua ipsum refingit, sed ex aqua et Spiritu; non jam illi paradisum, sed regnum cœlorum pollicetur. Et quo pacto id fiat audi. Cum enim princeps Judæorum Nicodemus lapsus esset, et hujus vitæ natalia inquireret, diceretque fieri non posse, ut senex denuo nasceretur, vide quo pacto Christus illi clarius modum detegat natalium. « Nisi quis natus fuerit ex aqua et Spi-

[1] 1 Cor. II, 9. — [2] Matth. IV, 17.

» ritu, non potest introire in regnum cœlorum [1]. » Si igitur regnum cœlorum promisit, in paradisum autem latronem introduxit, nondum illi bona retribuit. Verum aliud præterea quiddam objiciunt. « Paradisum, inquiunt, hoc loco, non paradisum dixit, sed paradisi nomine regnum cœlorum designavit. Nam quia latronem alloquebatur, hominem qui sublimibus dogmatibus imbutus non fuerat, neque de prophetia quidquam noverat, sed omne tempus in desertis locis transegerat, cædesque patrarat, neque ad concionem unquam in transitu declinarat, neque sacræ lectionis particeps fuerat, neque quid tandem esset regnum cœlorum noverat, hoc dicebat : « Hodie mecum eris in paradiso , » notiori et usitatiori nomine paradisi regnum cœlorum significat, et de illo Christus ad ipsum verba facit : » Admitto. Unde igitur constat ipsum in regnum cœlorum ingressum esse? Ex eo quod dixerit : « Hodie mecum eris » in paradiso. » Quod si violentior hæc solutio videatur, dilucidiorem adjungemus. Quænam illa porro est? Christus dixit : « Qui non credit in Filium, jam judicatus est [2]. » Quid igitur? jam-ne judicatus est? Atqui nondum est resurrectio : nondum supplicium et pœna, quomodo ergo jam judicatus est? propter peccatum. Et rursus : « Qui credit » in Filium, inquit, transivit de morte ad vitam [3]. » Neque dixit, « Transibit, » sed jam « Transivit, » et hic rursus propter bonum opus, et ille rursus propter peccatum. Ut igitur unus judicatus est, cum nondum fuerit judicatus, alter quoque transivit ad vitam, cum nondum transierit, et tam ad unum ob bonum opus, quam ad alterum ob peccatum, quasi jam res acciderint, cum nondum acciderint, verba facit : sic et ad latronem dicebat. Nam et medici postquam aliquem desperatum vident, eum periisse jam et mortuum esse dicunt, tametsi sperantem ad-

[1] Joan. III, 4. — [2] Ibid. 18. — [3] Id. V, 24.

huc intuentur. Sed ut ille, quoniam nulla superest spes ejus salutis, apud medicos jam mortuus est : sic etiam latro, quoniam periculum omne reversionis ad perditionem jam evaserat, in cœlum intravit. Sic etiam audivit Adam : « Qua die autem ederitis ex eo, morte moriemini [1]. » Quid igitur? an illo ipso die mortuus est? Nequaquam : sed post illum diem nongentos vixit et plures annos. Cur igitur dixit Deus : « Illa ipsa die moriemini? » Sententia, non experientia. Sic etiam latro in cœlum ingressus est. Audi sane quid dicat Paulus, ut neminem adhuc bonorum retributionem accepisse declaret : nam cum de Prophetis ac Justis dissereret, adjecit : « Juxta fidem defuncti sunt isti » omnes, cum repromissiones non accepissent, sed a longe » eas aspexissent, et salutassent, Deo melius aliquid pro » nobis providente, ut non sine nobis consummarentur [2]. » Hæc notate, ac memoria tenete, eosque qui non audierunt, docete, atque hæc in Ecclesia, in foro, ac domi unusquisque meditetur. Nihil enim sacra lectione jucundius. Audi, quæso, quid de illa dicat Propheta : « Quam dulcia fauci» bus meis eloquia tua, super mel et favum ori meo [3]. » Hunc itaque favum in vespertina mensa appone, ut totam illam spirituali repleas voluptate. Non videtis homines opulentos, quomodo post epulas citharœdos ac tibicines introducant? illi suas ædes theatrum efficiunt, tu tuas ædes cœlum effice : id vero efficies non parietes immutans, aut transferens fundamenta, sed si ad tuam mensam Dominum ipsum cœlorum voces. Non erubescit ejusmodi convivia Deus. Ubi namque spiritualis doctrina, ibi et temperantia, et modestia, et lenitas : ubi vir et uxor ac liberi, concordia et amicitia, et virtutis vinculis fuerint colligati, illic versatur in medio Christus. Non enim aureum laqueare quærit, nec columnarum fulgorem, neque marmoris pul-

[1] Gen. II, 17. — [2] Hebr. XI, 13. — [3] Psal. CXVIII, 103.

chritudinem, sed animæ decorem ac mentis formam, et mensam justitia refertam, et eleemosynæ fructibus abundantem. Quod si mensam ejusmodi viderit, confestim ejusmodi conventus fit particeps, et in eum se infert. Ipse enim est, qui dixit : « Esurientem me vidistis et aluistis [1]. » Cum igitur inferius magna voce clamantem audiveris pauperem, deinde quidpiam eorum quæ apposita sunt de mensa egeno dederis, Dominum ad mensam vocasti per servum, et illam totam Dei benedictionibus replevisti, oblatisque primitiis maximam occasionem tua promptuaria plurimis complendi bonis præbuisti. Deus autem pacis et charitatis, « Qui dat panem ad manducandum, et semen seminanti, » vestram sementem multiplicet, et augeat incrementa fru- » gum justitiæ in omnibus vobis suam dans gratiam, vosque » regno cœlorum dignetur [2]. » Cujus nos participes fieri contingat gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo gloria Patri, et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO VIII.

In diem nimbosum, et in conventum episcoporum, et de mandato quod traditum est Adamo, magnæque providentiæ fuisse quod legem acceperit.

I. Nubium quidem concursus diem nobis reddidit tristiorem : adventus autem doctoris hilariorem illum effecit. Non enim ita sol, cum de medio cœlorum fastigio radios emittit, corpora illustrat, ut ex medio suo throno facies

[1] Matth. xxv, 35. — [2] 2 Cor. ix, 10.

paternæ charitatis emittens radios animas nostras illuminat. Quod cum ipse quoque probe nosset, non nobis solus advenit, sed et luminarium cœtu comitatus appulit, ut lux nobis copiosior affulgeret. Quo fit ut nobis lætetur Ecclesia et exultent greges, nosque majori cum alacritate sermonem instituamus. Ubi enim pastorum concursus est, illic et ovium est securitas. Ita nautæ lætantur, cum plures illis adsunt gubernatores : dum enim maris tranquillitas et aëris est serenitas, gubernaculorum subsidio laborem illis remigationis levant, et dum mare procellis agitatur, arte ac multitudine operarum prælium undarum sedant. Idcirco nos etiam confidenter docendi causa sermonem aggredimur, et ipsorum precibus cuncta committimus. Ut autem facilius ac dilucidius quæ audietis percipere possitis, eorum quæ vobis hesterno die dicta sunt memoriam paucis refricabimus. Dixi hominem, antequam de ligno comederet, bonum ac malum novisse, neque postquam gustasset, hanc illum scientiam adeptum esse. Dixi quare lignum scientiæ boni et mali diceretur, et quo pacto soleat Scriptura, postquam circa tempus aliquod locumve res quæpiam evenerit, ab illa re ductum loco vel tempori nomen tribuere : operæ-pretium hodie fuerit ipsum mandatum recitare, cujus interventu arboris illius est esus prohibitus. Quodnam igitur illud est? « Et præcepit Dominus Deus Adam » dicens : Ex omni ligno quod est in paradiso esca comedes[1] : » Divina lex est, verum attendamus. Si enim homines, dum regias legunt litteras, universum spectatorum cœtum jubent consurgere : multo magis nos qui non hominum, sed Dei leges lecturi sumus, animos oportet erigere, atque iis, quæ dicuntur, attendere. Scio nonnullos Legislatorem accusare, ac legem causam lapsus esse dicere. Adversus hoc igitur primum certandum est, ac rebus ipsis

[1] Gen. II, 16.

ostendendum, non quod hominem odio haberet, aut naturam nostram ignominia notare vellet, sed quod amaret ejusque curam gereret, legem dedisse. Ut enim discas in subsidium nobis eam datam esse, audi quid dicat Esaïas : « Legem enim in auxilium dedit [1]. » At qui odio prosequitur, non fert auxilium. Rursus vociferatur Propheta : « Lu» cerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis [2] » At qui odio prosequitur, tenebras lucerna non discutit, nec errantem cum luce deducit. Salomon rursus : « Lu» cerna mandatum legis, et lux, et vita, et correptio, et » disciplina [3]. » Ecce non auxilium solum, nec lucerna solum, sed et lux est et vita : hæc porro non sunt odio prosequentis, neque perdere volentis, sed manum porrigentis et erigentis. Ideo Paulus quoque, dum in Judæum invehitur, et quantam lex invexerit utilitatem ostendit, eamque non gravare naturam nostram, sed reficere, dicebat : « Ecce tu Judæus cognominaris, et requiescis in lege [4]. » Vides non ut naturam nostram gravaret, sed ut eam recrearet, Deum legem dedisse? Vis-ne discere id etiam illum egisse, ut honorem deferret? Nam poterant et ista satis ostendere et honorem delatum, et curam impensam : sed hoc ipsum, aliis adhibitis testimoniis, demonstrabo. « Lauda, » inquit, Jerusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion : » Quoniam confirmavit vectes portarum tuarum, benedixit » filiis tuis in te. Qui ponit fines tuos pacem, et adipe fru» menti satiat te [5]. » Deinde postquam alia dixit beneficia per alias creaturas collata, subjunxit præcipuum et cæteris majus his verbis utens : « Qui annuntiat verbum » suum Jacob, justificationes et judicia sua Israël. Non » fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit » eis [6]. » Vide quam multa enumerarit bona. Urbis securita-

[1] Isaï. VIII, 10. — [2] Psal. CXVIII, 105. — [3] Prov. VI, 23. — [4] Rom. II, 17. — [5] Psal. CXLVII, 13-14. — [6] Ibid. 19, 20.

tem: «Confirmavit enim, inquit, vectes portarum tuarum;» bellorum depulsionem: « Qui ponit enim, inquit, fines » tuos pacem; » ubertatem annonæ: « Et adipe frumenti » satiat te. » Attamen his omnibus pretiosiorem legis donationem esse declaravit. Nam quoniam et securitate et pace, et depulsione bellorum, et liberorum fœcunditate ac multitudine, atque annonæ ubertate multo majus est donum legem accepisse, ac Dei justificationes didicisse, cum illud omnium postremum tanquam caput et congeriem bonorum collocasset, adjecit dicens: « Non fecit taliter » omni nationi. » Taliter, quo pacto? Atqui annonæ ubertate, atque aliis, quæ sunt enumerata, multi sæpius potiti sunt: verumtatem de illis, quæ dicta sunt, non loquor, inquit, sed de lege, quod omni nationi sic non fecerit; propterea subjunxit: « Et judicia sua non manifestavit eis. » Vides omnium bonorum quæ sunt enumerata maximum esse legem.

II. Hoc etiam Jeremias indicavit: dum enim eos, qui in captivitate versabantur, lugeret, dicebat: « Quid quod in » terra inimicorum es? dereliquisti fontem sapientiæ[1], » legem ita vocans. Ut enim fons multos undique rivos emittit, sic etiam lex multa undique mandata profundit, quibus animam nostram irrigat. Deinde præcipuum decus honoris, qui nobis a lege defertur, ostendens aiebat: « Non est » audita in Chanaan hæc sapientia, neque visa est in Thæ- » man, neque filii Agar mercatores, et exquisitores viam » ejus noverunt, neque semitarum ejus sunt recordati[2]. » Atque ut spiritualem ac divinam eam esse demonstraret, « Quis ascendit, inquit, in cœlum, et deduxit illam[3]? » Tum adjunxit: « Hic est Deus noster, non æstimabitur » alius ad eum. Adinvenit omnem viam scientiæ, et dedit » eam Jacob puero suo, et Israël dilecto suo[4]. » Propterea

[1] Baruch. III, 10 et 12. — [2] Ibid. 22, 23. — [3] Ibid. 29. — [4] Ibid. 36, 37.

dicebat etiam David : « Non fecit taliter omni nationi, et » judicia sua non manifestavit eis [1]. » Hoc nimirum et Paulus innuens scribebat : « Quid ergo amplius Judæo est? aut » quæ utilitas circumcisionis [2]? » Multum per omnem modum. Primum quidem quoniam credita sunt illis eloquia Dei. Vides quo pacto hic etiam exposuerit illud : « Non fecit » taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis? » Si enim hoc illud est amplius Judæo, quod illi soli ex aliis hominibus legis scriptæ donatione sunt honorati, non igitur ut naturam nostram gravaret, sed ut honore afficeret, dedit legem Deus. Neque hoc tantum honore affecit, quod legem dedit, sed etiam quod per seipsum dedit : hoc enim genus honoris est maximum quod non solum bona præbuerit, sed per seipsum præbuerit. Hoc quippe magnum esse donum, audi quomodo Paulus ostendat. Cum enim inflatos esse Judæos cerneret, quod ad eos Prophetæ venissent, ut eorum arrogantiam coërceat, nosque majori esse affectos honore demonstret, qui non servi, sed Domini opera delatam doctrinam accepimus, his verbis utitur ad Hebræos scribens : « Multifariam multisque modis olim » Deus loquens patribus nostris, novissimis diebus istis lo» cutus est nobis in Filio [3], » Et rursus alibi : « Non solum » autem, sed et gloriamur in Deo, per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem et reconciliationem accepimus [4]. » Vides eum non ob reconciliationem tantum gloriari, sed etiam quod per Christum reconciliationem acceperit? Et rursus cum resurrectionem magnifice celebraret, ait : « Ipse Dominus descendet de cœlo [5]. » Vide illic quoque per Dominum totum perfici : et hic non per aliquem famulum, non per Angelum et Archangelum, sed ipse per seipsum Adam præcepit duplici hominem honore

[1] Psal. CXLVII, 19.— [2] Rom. III, 1. — [3] Hebr. I, 1, 2. — [4] Rom. V, 11. — [5] 1 Thess. IV, 15.

afficiens, et quod legem dederit, et quod dederit per seipsum. Quomodo igitur lapsus est ille? ob ignaviam suam : idque ostendunt quotquot legem acceperunt, nec lapsi sunt; sed et plura, quam imperata fuerant, præstiterunt. Sed quoniam hoc tempus video nos in angustum redigere, in alteram dissertationem sermonem rejiciemus : vos vero quæ dicta sunt conservate (1), ac memoria tenete, illosque qui non audierunt, docete, atque hæc in Ecclesia, in foro, ac domi unusquisque meditetur. Nihil enim sacra lectione jucundius. Audi sane quid de illa dicat Propheta : «Quam »dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favum ori »meo[1]. »Hunc itaque favum in vespertina mensa appone, ut totam illam spirituali repleas voluptate. Non videtis homines opulentos, quomodo post epulas citharœdos ac tibicines introducant? illi suas ædes theatrum efficiunt, tu tuas ædes cœlum effice : id vero efficies non parietes immutans, aut transferens fundamenta, sed si ad tuam mensam Dominum ipsum cœlorum voces. Non erubescit ejusmodi convivia Deus. Ubi namque spiritualis doctrina, ibi et temperantia, et modestia, et lenitas : ubi vir et uxor ac liberi, concordia et amicitia, et virtutis vinculis fuerint colligati, illic versatur in medio Christus. Non enim aureum laqueare quærit, nec columnarum fulgorem, neque marmoris pulchritudinem : sed animæ decorem ac mentis formam, et mensam justitia refertam, et eleemosynæ fructibus abundantem. Quod si mensam ejusmodi viderit, confestim ejusmodi conventus fit particeps, et in eum se infert. Ipse enim est, qui dixit : « Esurientem me vidistis » et aluistis[2]. » Cum igitur inferius magna voce clamantem audiveris pauperem, deinde quidpiam eorum quæ apposita sunt de mensa egeno dederis, Dominum ad mensam vocasti per servum, et illam totam Dei benedictionibus reple-

[1] Psal. cxviii, 103. et xviii, 11. — [2] Matth. xxv, 35.

visti, oblatisque primitiis maximam occasionem tua promptuaria plurimis complendi bonis præbuisti. Deus autem pacis et charitatis, « Qui dat panem ad manducandum, et » semen seminanti, vestram sementem multiplicet, et au» geat incrementa frugum justitiæ in omnibus vobis, suam » dans gratiam, nosque regno cœlorum dignetur [1]. » Cujus nos participes fieri contingat gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, cum quo Patri gloria, honor, imperium una cum Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO IX.

Quomodo oporteat fratrum peccata arguere, et quod eorum salutis curam habere conveniat, et quare Abram vocatus sit Abraham, et de nomine Noë : quod non frustra aut sine causa Justi illi fuerint his nominibus appellati, sed ita dispensante Dei providentia.

I. Haud difficile foret, ex consequentia nuper dictorum, præsentis sermonis sumere procœmium, siquidem scire possetis quid nuper a nobis dictum, et quomodo finitus fuerit sermo. Verum quia plerique ex iis, qui nuper affuere, hodie non adsunt, et ex iis qui nunc adsunt, nuper abfuere, cogit auditorum varietas, ut repetenda sint quæ nuper dicta : unde et ii, qui prius sermonem audierunt, melius dictorum memoriam firment, et iis, qui abfuerunt, non tam damnosum sit abfuisse, si et ipsis innotescat doctrina pridem habita. Et fortassis dicent qui semper sunt præsentes, propter

[1] 1 Cor. IX, 10.

illos nuper dicta non esse resumenda, ut ii, qui cum aliis convenire contempserunt, hoc damno emendentur, et fiant posthac diligentiores. Equidem laudo, quod fratrum doletis ignaviam, et admiror zelum : vellem autem vos zelum hunc temperare misericordia. Zelus enim veniam negans, potius furor est, quam zelus, et admonitio lenitate destituta, invidia quædam est. Quapropter magis vos, obsecro, ne amare de proximorum judicetis peccatis. Nam sicut is, qui absque commiseratione vulnera fratrum spectat, nullum inveniet qui se dignetur venia, si quando et ipse peccaverit : ita qui cum misericordia de lapsu proximi judicat, si quando et ipse supplantatus fuerit, multos videbit manum porrigentes. Et hæc nunc dico, non quod velim eorum, qui raro huc conveniunt, negligentiam augeri, sed quod majorem curam nostram erga illos cupiam, ita ut cum ratione et amoris affectu geratur. Alioquin et nos superioribus diebus multos et longos sermones adversum illos pronuntiavimus, et neque hominum nomine dignos diximus : sicut meministis nos in hoc produxisse Prophetas duos præcipuos contra illos, quorum unus dicit : « Veni, et non erat homo : » vocavi, et non erat qui audiret [1]. » Alius autem clamat, et dicit : « Cui loquar et testificabor ? incircumcisæ aures » eorum, et non possunt audire [2]. » Quibus verbis mentem eorum satis acriter perstrinximus, nunc vero iterum obsecramus : sic enim et Paulus jussit : « Argue, inquit, increpa, » obsecra [3]. » Neque enim hoc semper solum agere oportet, neque semper illud solum : sed utrumque alternis vicibus, quo major inde sequatur utilitas. Nam si semper argueremus, impudentiores illi fierent : si semper obsecraremus, ignaviores redderentur. Quapropter et medici non solum secant, sed et vulnera obligant : neque semper amara, sed nonnunquam etiam lenia pharmaca infundunt, ut per priora

[1] Isaï. L, 2. — [2] Jerem. VI, 10. — [3] 2 Tim. IV, 2.

illa purificentur sanies et putredo, per posteriora autem mitigetur inustus ab illis dolor. Et idcirco alibi quoque inquit Paulus: « Fratres, si præoccupatus fuerit homo in ali» quo delicto, vos, qui spirituales estis, corripite illum : » considerans temetipsum, ne et tu tenteris [1]. » Optima admonitio, perfectum consilium, quod paterna viscera declarat, et ejus qui magnam nostri curam gerit. Vere linguæ Pauli verba, fratres, satis eximio nomine benevolum reddidit auditorem, quasi dicturus : « Ejusdem uteri partu et doloribus prognatus es, eumdem habuisti patrem, iisdem alimentis educatus es, communicasti ei in partu spirituali; cognationem et fraternitatem hanc etiam in corrigendis proximi eratis declara. « Si præoccupatus fuerit. » Non dixit : « Si peccet, » sed ad genus peccati confugit, quod majorem meretur veniam ; « Si præoccupatus fuerit, » hoc est, « Si graviter tentatus succubuerit, si erraverit, » neque eum, qui dedita opera peccavit, dicit, sed eum, qui studuit bene agere; supplantatus tamen est a potestate diabolica et victus. Nam talis non tam accusationem, quam veniam meretur. « Si » præoccupatus fuerit homo. » Iterum ad aliam veniæ speciem confugit, nempe naturæ infirmitatem, quam nomine hominis insinuat. Sicut igitur et magnus Job veniam a Deo impetrare volens, dicebat : « Quid est homo quod reputas » eum, et visitationem peccatorum ejus fecisti [2]? » Sic et nos faciamus, quando cum peccatore aliquo expostulatur, continue dicamus : « Homo est, » et naturæ recordatione ad misericordiam indignantem provocemus. Et ea de causa Paulus ad naturam et ejus infirmitatem confugit, cum dixit : « Si et præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto. » Non simpliciter magna peccata dicit, quæ majora quam ut veniam et misericordiam mereri videantur, sed parva et abjecta. « Vos qui spirituales. » Is qui peccat, homo ; qui

[1] Galat. VI, 1. — [2] Job. VII, 17.

vero bene operantur, spirituales dicuntur. Hic virtutis vocabulum posuit, illic naturæ nomen dixit. Multum autem differt homo, et spiritualis. « Vos qui spirituales. » Si spiritualis es, ostende mihi virtutem tuam, non a tua, sed a mea salute, sed a subsidio quod lapso fers. Hoc enim spiritualis est, non despicere sua membra periclitantia. « Instruite talem. » Facite, ait, ne capi possit, ne certando defatigetur, ne præliando adversus diabolum succumbat. « Considerans temetipsum, ne et tu tenteris. »

II. Hoc summum consilium est, et admonitio maxime cogens. Etiamsi saxeus fueris, et audias, verbum hoc sufficiet ad terrendum, et provocandum quo feras auxilium lapso. Non vis, ait, ut frater misereri? non vis ut hominibus concedere veniam? non vis ut spiritualis manum porrigere? considera conditionem tuam, et non indigebis consiliario, sed per temetipsum jacentem juvabis, et a temetipso admoneberis. Quo pacto, et quomodo? « Considerans temetipsum, ait, ne et tu tenteris. » Non dixit: « Nam omnino et tu peccabis, » ne molestior esset: sed quomodo dixit? « Ne quando et tu tenteris. » Fieri enim potest ut pecces: fieri etiam potest ut non pecces. Et quia incertum est futurum, para tibi misericordiæ sportulas, quas illi dones, ut per illa, quæ proximo impendis, si et tu aliquando lapsus fueris, invenias promptuaria miseratione referta. Non dixit: « Ne quando et tu pecces, ne quando et tu cadas. » Attendite diligenter ad vim verborum ipsorum. Sed « Ne quando et tu tenteris. » Quo simul indicatur nos habere inimicum tentatorem. Et tentator non statutum insidiandi tempus habet; plerumque enim in nos dormientes, et negligentes impetum facit, et idcirco præoccupatus ille magis dignus est, cui condonetur, quoniam a tentatore captus est. Non enim erat ei manifesta pugna, neque condictus dies belli, sed in incautum impetum fecit, atque

idcirco superavit. Sic nautæ quoque faciunt, cum per magnum et spatiosum mare navigant : licet navis secundo vento feratur, licet omni fruantur securitate, cum tamen viderint alios vel procul naufragium facere, non suam spectantes utilitatem, illorum contemnunt calamitatem : sed sistunt navem, laxant anchoram, detrahunt vela, ejiciunt funes, projiciunt tabulas, ut ille qui a fluctibus mergitur, forte aliquo illorum arrepto, emergat. Imitare igitur et tu nautas, homo : nam et tu mare navigas magnum et spatiosum, nempe vitæ præsentis quod multas habet belluas, piratas, petras, et latentes scopulos, crebrisque turbatur fluctibus, et in eo naufragantur plurimi. Cum igitur videris navigantium aliquem diaboli insidiis amittere divitias salutis, natare in fluctibus, et jam submergi, siste navem, et relictis negotiis tuis, statim illius provide saluti. Nam moram non sustinet, neque dilationem, qui submergi incipit. Igitur statim accurre, et quantocius e fluctibus eum eripe, nihil non age ut ipsum ex profundo interitus extrahas : etiamsi te plurima negotia aliorsum vocent et trahant, nihil ducas magis necessarium salute sic laborantis; nam si parumper differre volueris, perdetur tempestate rabida. Unde in tantis periculis magna acceleratione opus est et studio. Audi quomodo Paulus, viso homine quodam qui in profundum rapiebatur, sollicitus et anxius erat, et alios excitabat. « Confirmate in illum charitatem, inquit, » ne forte tristitia abundantiore absorbeatur ille [1]. » Et propter hoc jubet statim præbere manum, ut ne interim dum differimus, præventus ille absorbeatur. Curam igitur geramus fratrum nostrorum. Hæc summa vitæ nostræ est; hoc signo internoscimur an Christiani simus, cum non solum quæ nostra sunt spectamus, sed et membra nostra perversa corrigimus et instruimus. Hoc maximum indi-

[1] 2 Cor. II, 8

cium fidei. « In hoc enim cognoscent omnes, inquit, quod » Discipuli mei estis, si vos diligitis mutuo [1]. » Charitatem autem sinceram declarat non communio mensæ, non breve colloquium, non verborum adulatio, sed studium in considerando quid proximo conducat, ut erigatur qui cecidit, et porrigatur lapso manus salutem negligenti, ut ante bona propria, inquirantur quæ proximi sunt. Hæc est vera charitas. Nam charitas non spectat quæ sua sunt, sed prius videt ea quæ proximi, quam quæ sua, ut per ea videat quæ sua sunt [2]. Et ego nunc non propter memetipsum tam longis sermonibus utor, sed propter vos. Igitur et vos audite, non propter vosmetipsos, sed propter alios a vobis erudiendos. Quandoquidem Ecclesiæ corpus per membrorum cohærentiam nutritur, sicut ergo membrum quod apud seipsum cibos omnes reservat, vicinoque non communicat, et seipsum offendit, et reliquum corpus corrompit, quemadmodum in stomacho videmus : is enim si cibum solus continuerit, et reliquum corpus fame corrumpit, et seipsum sua inexplebili improbitate perdit : si autem acceperit quantum pro sua portione satis, et reliquum aliis membris transmiserit, et seipsum ac reliquum corpus in bona valetudine conservat : ita et tu nunc, si ea quæ a nobis audis, detinueris, aliique non communicaveris, et illum incommodabis, et teipsum jam corrupisti, quia ignaviæ et invidiæ gravissimos morbos foves. Satis enim ad perditionem tuam fuerit, vel ob malitiam, vel ob invidiam, vel etiam ob ignaviam non communicare aliis. Contra, si citra invidiam et ad alios transmiseris alimoniam, et tibi ipsi et aliis profuturus es. Sed de iis dictum est satis.

III. Nunc operæ-pretium fuerit venire ad contextum eorum, quæ nuper dicta fuerunt. Quæ erant ergo illa? De Saulo et Paulo tunc exquirebamus, quare aliquando Saulus,

[1] Joan. XIII, 35. — [2] I Cor. XIII, 5.

et aliquando Paulus vocatus sit, et inde digressi sumus in multorum nominum historiam. Verum quia semel hinc solvimus, non videtur dignum esse ut, cum utilis adhuc occurrit negotiatio, temere eam prætereuntes negligamus. Nam licet propter Paulum in hoc argumentum devenerimus, nihilominus et aliorum nominum rationes hac negotiatione invenire possumus. Sicut et mercatores, qui mare navigant, et propter minuta quædam in longinquas terras proficiscuntur : cum venerint in petitam civitatem, viderintque copiam aliarum rerum sibi conducibilium, præter eas, propter quas a patria exierunt, multo plura quam decreverant, mercantur. Quod si quis eos reprehendat, his se verbis tuentur : « Longa via venimus ; multas tempestates, multa pericula pertulimus ; transmarinam suscepimus peregrinationem ; quid igitur vetat negotiationem nostram fieri ampliorem ? » Talia utique et nobis dicere licet. Nam inquirentes de nominibus Pauli, invenimus consequenter et nundinationem aliorum nominum ; nempe Petrum antea Simonem dictum : et filios Zebedæi Joannem et Jacobum, filios Tonitrui nuncupatos. Invenimus et in Veteri Abraham, qui antea Abram vocatus fuit, et Jacob Israëlem nominatum, et Sarram Saram. Invenimus præterea aliis non fuisse mutata nomina sicut istis, sed illos a principio sibi indita nomina retinuisse, sicut Joannes Baptista, Isaac et Adam. Absurdum igitur fuerit et extremæ desidiæ tantum e manibus thesaurum abjicere. Nam ideo longiorem fecimus sermonem, et quia nuper diximus de iis, qui primum nomen retinuerunt, hodie de dionymis sive de iis, qui duplici sunt nomine appellati, dicere mens est; quorum unus est Abraham. Adam eodem semper nomine vocatus est : Isaac aliam appellationem non accepit, sed ab initio ad finem Isaac dictus est. Pater autem Isaac prius quidem Abram dicebatur, postea vero Abraham. Dixit enim ad eum Deus : « Non erit ultra no-

» men tuum Abram, sed Abraham vocabitur nomen tuum[1].» Etenim Abram vocabatur prius : sed hoc nomen non est græcum, neque nostra, sed Hebræorum lingua sic vocatur. Quid igitur significat hoc nomen? Transitor. Nam Abram, Syrorum voce, idem est quod trans vel ultra : et sciunt qui linguæ ejus periti sunt. Magna quoque Syrorum cum hebræa lingua cognatio est. Sed dicis : « Quare transitor vocabatur? » Judæa regio, hoc est, Palæstina omnis, quæ ab Ægypto usque ad Euphratem e regione jacet Babyloniæ, unde erat Abraham, et fluvius communis terminus utriusque terræ, medius utramque secat. Et quia Abraham non Palæstinus erat, sed ab ulteriori ripa fluminis venerat, nempe a Babylonia, ideo a loco et facto nomen accepit, et dictus est Transitor, quia a loco ulteriori fluminis venit. Quare autem fluvium transiit? quia Deus jusserat. Et quare Deus jussit? ut ostenderetur obedientia Justi. Et quomodo ostensa fuit obedientia Justi? quia propter præceptum Dei patriam suam, quam reliquit, pro aliena commutavit. Vides quanta catena rerum in appellatione Justi nectatur? Ingens historiarum pelagus nomen hoc nobis aperuit. Disce igitur ejus nomen primum, ut cum videris eum Palæstinam incolentem, appellatione nominis in memoriam antiquæ patriæ ejus, et causæ propter quam eam reliquit, manuducaris, et ita ad imitandum eum admoneare. Ecce enim ut ille ante legem et sub lege vitam agens, philosophiam quoque tempore gratiæ traditam suscepit implendam, et ante tempus gratiæ fecit, quod postea Discipulis Christus dixit : « Amen dico vobis, quod nullus est » qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, » aut matrem, qui non centuplum accipiet, et vitam æter» nam possidebit[2]. » Non solum autem hinc apparet quam sapienter vixerit Justus, sed etiam Dei promissio hoc de-

[1] Gen. XVII, 5. — [2] Matth. XIX, 29.

clarat. « Veni enim, inquit, in terram, quam monstravero » tibi [1]. » Nam tametsi utræque illæ regiones Chaldæa et Palæstina erant corporales, illa tamen sua erat, hæc aliena : illa certa, hæc incerta : illa in manibus, hæc in spe : ipse autem, relictis certis, manifestis et iis, quæ in manu erant, festinavit et transiit ad incerta, incognita, et ad ea in quibus sibi non licebat dominari, ut persuadeat erudiatque neque contradicendum, neque cunctandum, quando Deus manifesta relinquere jubet, et ad ea, quæ non apparent, respicere. Non enim tam certa quæ in manibus, atque ea quæ in spe. Non enim sic manifesta est præsens hæc vita, ut futura illa. Hanc enim videmus nostris oculis, illam videmus oculis fidei : hanc videmus in manibus nostris positam, illam videmus in promissionibus Dei custoditam.

IV. Promissiones autem Dei multo certiores sunt, quam quæ in nostris sunt manibus. Vis discere quomodo hæc quidem vita in incerto sita est semper, futura autem illa, quæ videtur incerta esse, hac præsenti certior sit et solidior ? Inquiramus, si placet, quæ sunt illa præsentis vitæ præclara; divitiæ, gloria, potentia; magnum existimari ab hominibus, et videbis nihil illis esse incertius. Quid enim infidelius divitiis, quæ sæpe nec usque ad vesperam nobis permanent ? sicut enim ingratus transfuga, ab hoc ad illum, et ab illo ad alium subinde transeunt ? Hujusmodi est gloria. Sæpenumero qui clarus erat et nobilis, repente contemptus et ignobilis habetur, et e diverso quoque sæpe obscuri subito clarescunt. Et sicut videri nequit in rota, quæ continuo versatur, aliqua pars ejus, eo quod crebra circumferentia semper summa fiunt ima, et ima summa : ita et nostrarum rerum impetus, dum continuo vertuntur, summa facit infima; ut videre licet in divitiis, potentiis et aliis. Nunquam enim in eodem statu manent, sed semper instabiles fluminum

[1] Gen. XII, 1.

fluxus imitantur. Quid igitur his incertius, quæ tam crebro transferuntur, et priusquam recte appareant, avolant; priusquam adveniant, resiliunt? Unde Propheta de deliciis et divitiis deque rebus talibus disserens, et eos insectans qui illis quasi permanentibus vacant, dicit: « Reputarunt hæc quasi stantia, et non quasi fugientia [1]. » Non dixit: « Quasi prætereuntia, » sed quod multo minus, « Quasi fugientia. » Non enim paulatim recedunt, sed mira celeritate. At Patriarcha ille non sic egit, sed relictis omnibus illis, tantum ad promissiones Dei spectavit, viam nobis parans ad futurorum fidem, ut cum promiserit tibi Deus futura et quæ non videntur, ne dicas hæc esse incerta et obscura. Incerta enim illa certiora sunt iis, quæ videntur, modo oculos fidei habeamus. Quamvis enim illa non videamus, Deus tamen ea promisit, et pollicitus est. Quando Deus promittit, nulla variatio promissionibus adjungitur, atque adeo illa maxime manent, quæ in manu Dei sunt. « Ex manu enim Dei, inquit, nullus rapere potest [2]. » Igitur quia nullus rapere potest ex manu Dei, certus ille thesaurus semper manet. Præsentia autem omnigenis variationibus et vicissitudinibus sunt obnoxia, ideo pro eis sæpe laborem ferimus, et fine eorum frustramur. In iis, autem quæ speramus, non ita est; sed is, qui laboravit, necessario coronas et præmia consequitur. Nam spes non pudefacit, quia Dei est promissio, et dona promissa sequuntur ejus naturam, qui promisit. Relictis igitur incertis, apprehende ea, quæ conspicua sunt. Conspicua autem sunt, non præsentia, sed futura. Jam quod aliqui ad præsentia spectant, et futura respuunt; non ideo respuunt, quod obscura et incerta, sed quod sublimia sint, et supra suam imbecillitatem. Considera igitur quanta sit virtus Justi. Promiserat ei Deus corporalia, et ipse spiritualia quærebat. Ubi,

[1] Amos, vi, 5. — [2] Joan. x, 29.

dices, promisit ei Deus corporalia, et ipse spiritualia quæsivit? « Egredere, inquit, de terra tua, et de cognatione tua, et » de domo patris tui, et veni in terram, quam monstravero » tibi[1]. » Corporalis erat terra prior, ut et futura, quæ illi danda erat. Quid ergo ille? imo non illum, sed audiamus de illo dicentem Paulum, ut discamus eum, licet hanc terram promisisset Deus, relictis tamen præsentibus, eam non respexisse, sed festinasse ad futura. Quid igitur Paulus dicit : « Juxta fidem mortui sunt hi omnes[2], » de Abraham loquens, Isaac et Jacob, et Justis omnibus. Neque enim Abraham solus, sed omnes ejusdem erant philosophiæ participes. « Juxta fidem mortui sunt hi omnes, cum non ac- » cepissent promissiones, sed procul eas vidissent[3]. » Quid dicis? Non obtinuit Abraham promissiones? Non venit in Palæstinam? Falsa ergo ea, quæ dicta sunt? Nequaquam, inquit : « Venit quidem in Palæstinam, non hanc autem spectavit, sed aliam, quæ in cœlis, desideravit. « Cujus rei et Paulus testis, cum adjicit : « Et confessi sunt se hospites et » peregrinos in terra[4]. » Hospes-ne est, qui tantam accepit patriam, et tantam regionem? dic, obsecro. Sane, inquit. Non enim hanc, sed cœlum spectavit. Nam qui hæc dicunt, inquit, declarant se aliam inquirere patriam, cujus artifex et opifex est Deus, illam, inquam, Jerusalem cœlestem, et supernam. Vidisti quomodo promiserit illi Deus corporalem, et ipse quæsiverit supernam Jerusalem? Qui enim hæc dicunt, inquit, significant se patriam inquirere. Ac si illius quidem meminissent, ex qua sunt egressi, tempus illis redeundi suppeteret; jam vero alterius melioris desiderio ducuntur, hoc est, cœlestis. Itaque corporalis est promissio, spirituale autem Justi desiderium. At nos plane diversa facimus. Deus illi promiserat Palæstinam, sed ille

[1] Gen. XII, 1. — [2] Hebr. XI, 39. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 13.

spectabat cœlum. Nobis promissum est cœlum, et ad terram tendimus.

V. Hæc lucra ex Abraham nobis contigerunt, quia nomen ejus didicimus, et quare Transitor dictus sit, et quod, relicta terra sua, in alienam concessit, præteritisque certis, ad incerta se convertit; abjectis iis, quæ in manibus, aspiravit ad ea, quæ spe concipiebat, et acceptis sensibilibus, ad spiritualia tetendit, idque ante gratiam, ante legem, ante Prophetarum doctrinam. Unde manifestum est eum præceptore caruisse, eique satis fuisse naturam moventem cogitationes conscientiæ, ut sic inveniret Opificem universi, et propter hoc dicebatur Abram, quod nomen ei parentes ea de causa indiderunt. Sed forte statim dixerit aliquis: « Mendacium hoc est. Parentes Abrahæ num Justi fuerunt? num placuerunt Deo? num sciverunt futura? num pollicitationem a Domino dandam præviderunt? Annon impii erant et idololatræ, plusquam barbari? » Scio et ego, ac propterea laudo Justum, quod tales parentes habens, talis ipse factus sit. Etenim valde rarum et admirabile est, ex agresti radice dulcem fructum produci. At non accusandi sunt ob parentum malitiam filii pie viventes, sed si quid admirabile dicendum est, eo magis laudandi, quod cum pietatem a parentibus non acceperint, nec habuerint qui manu ducerent, quasi in eremo et invio euntes, viam quæ in cœlum fert, invenire potuerint. Non igitur crimen est habere patrem impium, sed imitari patris impietatem. Et crimen est maximum, non quod habeamus improbos parentes, sed quod illorum non agamus curam, neque pro virili nostra demus operam, ut ab impietate sua eos eruamus. Itaque ubi nos illorum animæ, quantum in nobis situm est, subsidium tulerimus, illi vero in sua improbitate perseverarint, ab omni crimine ac reprehensione sumus immunes. Hæc autem dixi, ut ne turberis, dilecte, cum au-

dis Abraham impium patrem habuisse. Nam et Timotheus impium patrem sortitus fuit; filius enim Judææ mulieris erat, fidelis matris, patris autem Gentilis. Et quod pater ejus manserit in impietate et non fuerit conversus, manifestum est ex hoc; laudans enim Timothei fidem Paulus, sic dicit: « Quæ habitavit in avia tua Loïde, et matre tua » Eunice, confido autem quod et in te [1]. » Nusquam hic patris nomen legitur. Et quare? Quia in impietate perseverans, non erat dignus qui cum filio numeraretur. Et Apostolos malos habuisse patres declaravit Christus, cum dixit: « Si ego in Beelzebul ejicio dæmonia, filii vestri in » quo ejicient? propter hoc ipsi erunt judices vestri [2]. » Sed te ne turbet hoc, neque offendat. Nam ex hoc discimus, non naturæ, sed voluntatis esse vitium et virtutem. Enimvero si naturæ esset, omnino mali malos parerent, et boni bonos, sed quia electionis et voluntatis est probum vel improbum esse, idcirco sæpe malis patribus boni filii, et ignavis filiis studiosi patres fuerunt, ut non naturæ, sed voluntati semper illa imputemus. Verum cum parentes Abrahæ, ut dixi, fuerint impii, quomodo ei hoc nomen indiderunt? Fuit hoc opus divinæ sapientiæ per incredulam linguam dispensantis, ut puero nomen imponeretur, habens in se futurorum historiam. Nam eamdem virtutem et in Baalam declaravit, cogens eum futura prædicere; declarans se non solum in suis, sed et in alienis dominari posse [3]. Et ut discas parentes etiam non valde pios, sæpius nescios imponere nomina Justis, quæ multam futurorum dispensationem declarent, docebimus etiam alio exemplo. Lamech, qui fuit pater Noë [4], illius Noë, cujus tempore factum est diluvium, non erat justus, non Deo gratus, non Deo probatus; nam si justus, si Deo gratus et acceptus

[1] 2 Tim. I, 5. — [2] Matth. XII, 27. — [3] Num. 23. — [4] Gen. V, 29.

fuisset, non dixisset Noë solum perfectum inventum in generatione sua, neque præteriisset Justi patrem, si justus fuisset. Quid igitur ille? Imposuit nomen puero, quod præcipuam futurarum rerum haberet historiam, eratque appellatio Justi prophetia. Significabat enim nomen ejus futurum diluvium. Quomodo? Nomen ejus hebraïca lingua vocavit Noë, quod interpretatum est, Quietis auctor. Nia enim, Syrorum voce, quies est. Sicut igitur Abraham ab Abar, quod est trans vel ultra, dictus est, et Adam ab Ædem, quod est terra, eo quod sit terrenus, ita hic a Nia vocatus est Noë, hoc est, Auctor quietis; declarat autem hoc et adjecta particula. Vocavit enim eum Noë, dicens: « Hic nos quiescere faciet [1], » quietem diluvium vocans. Nam quia sub illo futurum erat diluvium, diluvium autem mors fuit, « Mors vero quies viro est [2] : » idcirco hominem, sub quo diluvium factum est, Quietis auctorem vocavit.

VI. Et quod non torqueam Scripturas, ex Scriptura ipsa audiamus hoc: « Vixit Lamech annos centum octo» ginta octo, et genuit filium, et vocavit nomen ejus Noë, » dicens: Hic nos quiescere faciet a laboribus nostris et » mœroribus, et ab operibus manuum nostrarum, et a terra, » cui maledixit Dominus [3]. » Quid ais: « Quiescere faciet nos? » quare non dixit: « Hic occidet nos, hic inducet diluvium? » sed dixit: « Faciet nos quiescere? » Creatura omnis resolvitur, abyssi erumpunt, cataractæ superius aperiuntur, omne pelagus erat mirum, stupendum et horribile, et in luto quasi communi sepulcro promiscua hominum, equorum ac ferarum corpora occultabantur, et tantam calamitatem, tantaque mala quietem vocas? Profecto, inquit. Nam homines in magna malitia vivebant; diluvium autem quoniam malitiam resecuit, ideo liberati illi a malitia, quiescere dicuntur. Ut enim corpus variis morbis obses-

[1] Gen. v, 29. — [2] Job. III, 23 apud LXX. — [3] Gen. v, 29.

sum, cui nulla reperitur medela; si forte mors adveniens corripiat, ei quietem affert; sic etiam generationem hominum illorum quasi corpus incurabiliter languens, et malis multis, nullam consolationem admittentibus, obnoxium, superveniens diluvium eripuit, et «Quiescere fecit.» Nam si «Mors viro quies,» multo magis iis, qui inemendabiles in malitia vivunt, mors quies est, liberans eos a laboribus, nec sinens ulterius iniquitatis ulcus serpere, neque supra modum grave fieri peccatorum pondus. Non est enim gravius, aut intolerabilius pondus, quam peccati natura; nihilque ita labores et ærumnas nobis affert, ut malitiæ species et delicta. Propterea Christus iis, qui in peccatis vivunt, dicebat: «Venite qui laboratis et onerati estis, et » ego vos quiescere faciam [1].» Et idcirco Lamech diluvium quietem appellavit, eo quod superveniens malitiæ finem impositurum erat. Volebam sermonem hunc longiorem facere; multa enim omitto, quæ ad nomen Noë pertinent, sed hæc nunc memoria retinete, et fratribus vestris, qui absunt, dicite, ut ne cogamur iterum productioribus uti procemiis, et dictorum repetere consequentiam. Sermonem ergo in precibus finiamus, gratias agentes Deo, qui hæc ut diceremus, dedit: quoniam ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. xi, 28.

DE MUNDI CREATIONE.

ORATIONES VI.

DUBIÆ (2).

ORATIO I.

In primum diem creationis mundi.

I. Quodvis pietatis argumentum, animarum nostrarum emendatio est. Ad hanc enim animarum salutem omnia pietatis instituta respiciunt. Hanc et Dei sermo operatur, hanc et Moysis lex insinuat, hanc prædicant spirituales illæ Prophetarum linguæ : incessabili voce pro hac clamant Apostoli. Omnia siquidem pro nobis, et propter nos, ut dum nostra ad emendationem properant, pietatem nos assequamur. Omnis itaque sanctus liber salutis nostræ causa scriptus est, ut modo dicebam. Hic porro creationis liber, origo, fons et virtus est eorum omnium, quæ in lege et in Prophetis scripta sunt. Ac quemadmodum non potest domus sine fundamento stare; sic nec varia creaturarum pulchritudo splendescere, nisi creatio ipsa initium habuerit. Scio multos ex sanctis Patribus de creatione verba fecisse, multaque et egregia dixisse, ut Spiritus gratiæ mensura ipsis collata tulit. Licet autem multa, eximia et mirabilia dicta fuerint, nihil vetat quominus et nostra dicamus, prout spiritus gratia subministravit. Quemad-

modum enim eos, qui ante nos fuere, non cohibuere veterum scripta; sic nec illi qui nos præcesserunt, nos arcebunt ab instituto. Siquidem et illis, et nobis, et antiquioribus, una est gratia quæ Spiritus sancti virtutem suppeditet. « Omnia enim, inquit, operatur unus et idem Spiritus, » dividens singulis prout vult[1]. » Non ergo ea, quæ a Patribus dicta sunt, eliminantur, sed nostra illis apponuntur. Quamvis magna sunt eorum dicta, nostra autem exigua, hæc tamen in eamdem structuram aptantur. Ut enim lapidem magnum in cubi formam aptatum, in structuram admotum, et paulum nutantem, subjectus firmat exiguus lapis; sic ea, quæ a Patribus dicta sunt, exiguis accessionibus, majus Ecclesiæ ædificium constituunt. Precor autem charitatem vestram, ut dictorum sententiis attendatis; non an novæ sint, sed an veræ. Non enim quod usu tritum est, semper verum; neque quod novum, ideo falsum. Sed semper exploratur an ea, quæ dicuntur, vera sint, an falsa. Rogo autem ne quis, ut amicus ad gratiam sine examine sermonem excipiat, neve ut inimicus illa quasi peregrina respuat; sed videat ubique num veritas dictis palmam tribuat.

II. « In principio, inquit, fecit Deus cœlum et terram[2].» Hæc historia Moysis legislatoris opus est, et Spiritus sancti revelatio. Continet autem creationem Dei virtute factam, per propheticam vero gratiam Moysi revelatam. Non enim hæc Moyses ut historiographus dixit, sed ut propheta. Illa quippe dixit quæ non viderat, et illa narravit quorum spectator non fuerat. Ut enim pridem tria prophetiæ genera esse diximus, primum verbo, secundum opere, tertium opere et sermone; sic et tres jam prophetiæ partes constituimus; prophetiam de præsentibus, prophetiam de futuris, et prophetiam de præteritis. Exempli causa, non

[1] 1 Cor. XII, 11. — [2] Gen. I, 1.

aderat Esaïas propheta iis, quæ sub Moyse gesta sunt : sed quia Spiritus Moysis erat in illo, qui ea ipsi revelaret, id prophetia erat. Est item prophetia etiam de præsentibus; ut si quis coram Propheta aliquid in animo versans, occultum ei esse velit, et Propheta ipsum arguat, ut Eliseus erga Giezi fecit, futura prænuntians et occulta revelans. Moyses quæ præterita erant aperuit : alii quæ futura. Ita igitur est huic historiæ attendendum, non ut narrationi, sed ut historiæ veræ, quæ per Spiritum sanctum prolata sit. Quis porro est Prophetæ scopus? Duo Moyses in proposito habet, et doctrinam edere, et leges sancire. Legislator enim cum sit, non tamen a legibus incœpit, sed a creatione. Cur autem primo voluit Deum ostendere creatorem et Dominum universi? Ut Deus esse demonstraretur, qui non alienis sed suis legem poneret. Nisi enim prius ostendisset eum mundi conditorem, non fide dignus habitus fuisset mundi legislator. Nam alienis legem dare violentum, suos autem instituere, consentaneum est. Quemadmodum Joannes Evangelista, non prius leges a Christo latas posuit, quam ejus dominatum dixisset his verbis : «In »principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et »Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine »ipso factum est nihil quod factum est. In ipso vita erat, »et vita erat lux hominum[1]. In propria venit, et sui eum »non receperunt[2].» Cum dixisset eum opificem et creatorem, tunc inducit illum doctorem et legislatorem universi. Rursum alius Moysis scopus. Cur beatus Moyses cœlum memoravit, terram, mare, aquas et ea, quæ ex illis sunt; Angelorum autem, Archangelorum, Seraphim et Cherubim nullam mentionem fecit? Quia nimirum legislationem ad temporis illius conditionem aptabat. Noverat enim quibuscum loqueretur? cum iis, nempe qui ex Ægypto egressi

[1] Joan. 1, 1-4. — [2] Ibid. 11.

erant, qui ægyptiacum errorem, solem, lunam, stellas, fluvios, fontes, aquas didicerant. Invisibilium ergo creatione relicta, de visibilibus verba facit, ut persuaderet eis, qui hæc adorabant, ut ne illa deos esse putarent, sed opera Dei. Non necesse namque erat, ut illis Angelorum et Archangelorum notitiam daret, ne rursum illorum ægritudinem aleret. Nam si etiamsi non viderent, Angelos tamen esse dixerunt; multo magis si audissent Angelos aut Archangelos, putassent illos esse deos. Sed cœlum memorat, terram, montes, aquas, et omnia quæ ex illis sunt, ut visibilibus invisibilem interpretetur, et ex operibus Opificem prodat. Sic ergo etiam tres pueri Babylone fecerunt. Quia enim apud gentem illam versabantur Deo inimicam, nec erat Dei cognitio; sed idola colebantur; in fornace cum essent, dicebant : « Benedicite omnia opera Domini Domino[1]. » Cur non dicebant, Angeli, cœli, terra, ignis, aqua, frigus, æstus, et similia; sed creatione sigillatim enumerant? Ut creaturam omnem abluerent, et totum opificium mundarent, nullamque relinquerent impietatis scintillam. Quemadmodum etiam hoc loco Moyses ut omnem ægyptiacum errorem a Judæis eliminaret, cœlum et terram ut creata memorat : ut hæc facta esse ostenderet, et Opificem declararet. « In principio creavit Deus cœlum » et terram. »

III. Hic mihi animum adhibe. Ego miror quomodo Joannes et Moyses idem principium habeant. Nam hic dicit : « In principio creavit; » ille vero ait : « In principio » erat. » Verum et ille utiliter, et hic proprie. Ubi namque creatio erat, dixit Moyses : « Fecit; » ubi vero Creator, posuit Evangelista, « Erat. » Multum autem est discriminis et intervalli inter illud, « Fecit, » et illud, « Erat : » illud enim, cum ante non esset, factum est; hic vero semper

[1] Dan. III, 17.

erat. « In principio fecit, » et « In principio erat. » Dei est esse, creaturarum vero fieri, ut et Evangelista distinguit. Nam de Servatore ait : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio. In ipso vita erat, et vita erat lux hominum. » Sexies dixit : « Erat, » ut explicaret ejus existentiam. De famulo autem postquam prædicavit eum qui erat, et venit ad servum Joannem, dixit : « Factus est homo[1]. » Deus erat, homo autem factus est. Quod si de Servatore dicere audeant : « Servator etiam factus est, » nihil differet a terra. Animum adhibe, quæso ; si dicat hæreticus : « Christus factus erat, non erat antequam fieret ; » quid ergo plus habebit, quam terra ? Nam de terra quoque ait Moyses : « Terra autem erat. » Si igitur illud : « In principio erat, » de creatione intelligunt, non de æterna natura, nihil plus habet, quam terra. Et Deus Verbum erat, et terra erat : sed ille quidem in principio erat, non factus, semper existens : terra vero facta erat. Non enim prius dixit legislator : « Terra erat, » donec diceret : « In principio fecit Deus cœlum et terram ; primum dixit : « Fecit, » postea vero, « Erat. » Scimus certe, fratres, has subtiles quæstiones multorum animis molestas videri. Verum oportet in die jejunii, cum vigilantiores animæ sunt, de altioribus verba facere. « In principio erat, » et « In principio fecit ; » ideo exordium par esse dixit : « In principio, » et « In principio ; » ut demonstretur unam esse pietatis radicem, quæ et illum, nempe legislatorem instituit, et hunc, Theologum scilicet, illuminavit. Germana quippe sunt duo Testamenta, uno Patre orta : ideo in sermone consentiunt : fere enim eadem imago, eadem similitudo est. Ac quemadmodum in germanis, uno patre ortis, similes sunt proprietates ; sic quia duo Testamenta uno Patre orta sunt, multam habent simi-

[1] Joan. 1, 4.

litudinem. Sane et in Veteri Testamento præcedit lex, et sequuntur Prophetæ, et in nova gratia præcedit Evangelium, et sequuntur Apostoli. Illic duodecim Prophetæ, et singuli sunt ex numero duodeno : duodecim sunt Osee et reliqui : quatuor, Esaïas, Jeremias, Ezechiel, Daniel. In Novo Testamento duodecim Apostoli, et quatuor Evangelistæ. Illic rursus prima vocatio Dei a fratribus cœpit : accepit enim Moysem et Aaronem primos præcones : in Evangelio quoque primam vocationem facit Petri et Andreæ. Et illic quidem simplex gratia, hic autem duplo auctior. Illic enim duo fratres vocati sunt, Moyses et Aaron ; hic autem bis duo fratres, Petrus et Andreas, Jacobus et Joannes. Quia voluit Servator eam, quæ secundum Spiritum sanctum est charitatem nobis insinuare, et fratres affectu simul et spiritu facere, fundamentum sumpsit naturam, inseruitque naturæ viscera, et in illa superædificavit fundamentum Ecclesiæ. Primum signum in Veteri fuit, mutatus in sanguinem fluvius; primum signum in Novo fuit mutatio aquæ in vinum. Verum non est præsentis temporis totam similitudinem deinceps persequi : sed ad institutum revertamur. « In principio fecit Deus cœlum et ter» ram. » Sex dierum spatio fecit Deus omnia. Sed prima dies differt a sequentibus. Nam prima die fecit Deus ex non extantibus : a secundo autem die nihil fecit Deus ex non extantibus, sed ex iis, quæ prima die fecerat, mutavit ut voluit. Tu vero, his consideratis et exploratis, si veritatem deprehendis, assensum præbe; sin non deprehendis, incusa, et accusationem admitto : id enim multam defensionis ansam mihi præbet.

IV. Primo itaque die creaturarum materiam fecit Deus; reliquis vero diebus formam et ornatum creaturarum. Exempli causa, fecit cœlum, quod ante non erat; non hoc cœlum, sed quod superius est : hoc quippe cœlum secundo

die factum est. Fecit Deus cœlum superius, de quo David : « Cœlum cœli Domino[2]. » Illud vero quasi supremum tabulatum est. Ac quemadmodum in domo duarum contignationum intercedit tabulatum medium : sic et Dominus, mundum creans ceu domum, medium tabulatum posuit hoc cœlum, et supra illudo aquas. Ide ait David : « Qui » tegis aquis superiora ejus[3]. » Fecit igitur cœlum quod ante non erat, terram quæ ante non erat, abyssos quæ ante non erant, ventos, aërem, ignem, aquam. Omnium, quæ facta sunt, materiam prima die fecit. Sed haud dubie dicet aliquis : « Scriptum est ipsum fecisse cœlum et terram; de aqua, igne et aëre non scriptum est. » Primo itaque, fratres, ex quo dixit cœlum et terram facta esse, ex iis quæ continent ea quæ continentur indicavit. Sicut enim cum dixit : « Fecit Deus hominem pulverem accipiens de terra[3], » opificium dixit, non membra enumeravit : neque dixit : « Fecit Deus oculos, et aures et nares, » sed hominem dicens, omnia simul membra comprehendit : sic cum dicit Deum fecisse cœlum et terram, cuncta complexus est, et una tenebras et abyssos factas induxit : nam « Tenebræ, inquit, » erant super faciem abyssi[4]. » Abyssus vero vocatur aquarum gurges. Quod autem etiam abyssi factæ sint, testificatur Scriptura dicens : « Antequam abyssos constitueret, » antequam terram crearet[5]. » Itaque factæ erant abyssi. Deinde aër quoque quandonam factus sit audi : « Et spiritus » Dei ferebatur super aquas[6]. » Hic non Spiritum sanctum dicit; non enim cum creaturis annumeratur id quod increatum est : sed spiritum vocat aëris motum. Ac quemadmodum in Elia propheta scriptum est : « Et cœlum con» tenebravit in nube et spiritu[7]; » sic et hoc loco spiritum vocat aëris naturam. Demum superest ut ostendamus ubi-

[1] Psal. CXIII, 16. — [2] Id. CIII, 3. — [3] Gen. II, 7. — [4] Id. I, 2. — [5] Prov. VIII, 24 et 26. — [6] Gen. I, 2. — [7] 3 Reg. XVIII, 45.

nam ignis factus sit : « Dixit Deus : Fiat lux[1], » et facta est ignis natura. Non solum enim hic ignis existit; sed etiam supernæ Potestates ignis sunt : affinisque est supernus ille huic nostro igni. Quæritur autem cur hic extinguatur, ille vero secus. Quia Angelos fecit Deus spiritus, animasque nostras item spiritus; sed animas nostras in corpore, Angelos autem extra corpora. Quemadmodum igitur in animabus et in Angelis, sic et in igne rem se habere cernitur. Ignis supernus sine materia, ignis infernus cum materia. Cœlestis enim ignis his est affinis, sicut et anima nostra affinis est Angelis : ut illi spiritus sunt, sic et hæ sunt spiritus, ut etiam tres pueri dicunt : « Benedicite spiritus et » animæ Justorum[2]; » ac rursum : « Qui facit Angelos suos » spiritus[3]. » Neque igitur anima sine corpore apparet, neque ignem sine stuppa vel sarmento vel alia materia videre est. Ut autem ostendatur hunc ignem non esse alienum, id docet ipsa natura. Multi namque sæpe ex sole ignem mutuantur et accendunt : si autem alienus esset, quomodo alienum ex ipso acciperetur. Alioquin tam ingens in cœlo ignis est sine materia, ut in monte Sina ignis appareret, absque lignis subjectis : sed ex ipso materiæ experte igne, ad spectaculum eduxit Deus, ut quispiam dixerit parvum esse hunc ignem cum illo ingenti comparatum. Sic itaque ait Moyses : « De cœlo auditam fecit Dominus vocem suam, » et ostendit Deus ignem suum magnum[4]; » ut demonstraret hunc esse parvum. Omnia itaque ignis sunt, et fulgur, et stellæ, et sol, et luna, illisque noster ignis affinis est. Et vide quam affinitatem habeant ἀστραπὴ et ἀστέρες, fulgur et stellæ, vel ex ipso nomine : ἀστραπὴ et ἄστρα, fulgur et stellæ. Servator autem ut ostenderet ignem et fulgur similia esse, ait in Evangelio : « Lucerna corporis est oculus. Si oculus

[1] Gen. I, 3. — [2] Dan. III, 86. — [3] Psal. CIII, 4. — [4] Deut. IV, 36.

» tuus fuerit lucidus, totum corpus tuum lucidum erit[1]. » Hæc Servator. Deinde subjungit : « Ut cum lucerna fulgure » illuminat te[2]; » lucernæ fulgur vocans lucernæ fulgorem (3).

V. Omnia igitur facta sunt : ignis factus est, abyssi factæ sunt, venti, quatuor elementa, terra, ignis, aqua, aër. Nam quæ omiserat quasi hic resumit Moyses dicens : « Sex » diebus fecit Deus cœlum et terram, et omnia quæ in eis » sunt[3]. » Quemadmodum autem corporis non omnia membra dixit; sic ea, quæ ad creationem spectant, non enumeravit, etiamsi omnia cum mundo sint condita. Si porro non esset ignis in terra, non hodie ignem ex petra educerent, non ex ligno; collisum quippe lignum ignem emittit. Animum ergo diligenter adhibe : « Tenebræ, inquit, erant super » faciem abyssi[4]. » Ergo-ne, inquies, Deus tenebras fecit? Scimus altam esse sententiam : sed quia in cœtu sæpe sumus, eorum, quorum pars amico audiunt animo, pars vero reprehendere satagunt, necesse est verbum non sine examine relinquere, ne post magna promissa, exigua præstemus. Undenam ergo tenebræ? Nam Deus, inquiunt, has non fecit : Deus enim, aiunt, neque tenebrarum neque caliginis opifex est. Quid igitur sunt tenebræ? Multi dixerunt esse cœli umbram. Nam, aiunt, cum cœlum superius conditum est, cum superna lumina nondum essent, nudata erat terra, et factæ sunt tenebræ. At cœlum supernum lucidum est, non tenebrosum; atque etiamsi non haberet solem, lunam et stellas, ipsam naturam per se splendentem haberet. Si ergo cœlum imminebat, terraque expansa erat, illudque superne lucebat, et hæc lucem excipiebat, undenam tenebræ? Mihi certe videtur, quoniam aqua terræ superficiem tegebat, nebulaque et caligo circa aquas consistebat, quod etiam nunc evenire solet in fluminibus, obscuritatem illam caliginem excitasse, nubesque fecisse,

[1] Matth. vi, 22. — [2] Luc. xi, 36. — [3] Exod. xx, 11. — [4] Gen. i, 2.

ac nubes obumbrantes tenebras induxisse. Quod autem nubes tenebras excitet, id dicit Scriptura : « Et cœlum ob» tenebratum est in nubibus[1]. » Hæreticorum autem allegoriæ non ignorandæ sunt. Quidam hæretici dicere ausi sunt tenebras esse diabolum, abyssum vero dæmonas : quando autem dixit Deus : « Fiat lux, » id est, Filius, aiunt : non modo ergo illi honore par est diabolus, sed etiam illo senior. Verum hanc impietatem ne commemorare quidem par est : sed ideo protulimus, ne ea quæ dicta sunt ignoraretis. Tenebræ ergo tunc illæ ex nubibus erant[2]. Sic enim in Ægypto quoque tenebræ erant, non quod nox esset, sed quod caligo esset inducta[3]. Sic et in monte Sina factum est; tenebræ erant non ex nocte, sed nube obumbrante. Sic etiam in cruce Christi tenebræ factæ sunt, non adveniente nocte, sed umbra et obstructione facta. Ita non oportet divina eloquia temere aggredi : « Et spiritus Dei su» perferebatur super aquam[4]. » Spiritum vocat ventum, ut alibi dicit : « In spiritu vehementi conteres naves Tharsis[5] : » Spiritum vocans aëris motum. Ne putes enim aliud esse aërem, et aliud ventum : ipse quippe aër concitatus ventum facit, ut experimento comprobatur. Sæpe igitur flabello aut sindone tranquillum aërem commovemus, et ex aëris motu ventum facimus. Ut ergo ex ipso spiritu demonstraretur ventum esse aëris motum, hac de causa dixit : « Su» perferebatur. » Proprium enim vento est ut superferatur creationi. « Dixit Deus : Fiat lux. » Cur non dixit Moyses : Dixit Deus : Fiat cœlum, fiat mare, sed ibi quidem, « Fe» cit, » hic vero : « Dixit; » quandoquidem apud nos sermo præcedit opus : nam primo dicimus, deinde facimus? Ostendere volens Deum primo facere; ut omni sermone velociorem creationem esse demonstret; quando materiam

[1] 3 Reg. XVIII, 45. — [2] Exod. X, 21. — [3] Deut. IV, 11. — [4] Gen. I, 2. — [5] Psal. XLVII, 8

virtute sua creat, dicit illud : « Fecit; » quando autem omnia Deus ornaturus erat; ornatus autem hujusmodi principium lux erat; tunc inducit concinnum sermonem. Et quia rursum primum Dei opus lux, postremum vero homo fuit: primo Deus lucem operatur verbo, postremo hominem opere, a luce in lucem desinens.

VI. Quomodo autem homo lux sit audi. Lux res ostendit: lux mundi homo est : ingressus ostendit tibi lucem artis, lucem scientiæ. Lux ostendit frumentum, intelligentia panem fecit ; lux ostendit vineæ uvam, lux intelligentiæ exhibuit vinum, quod in uva continetur; lux monstravit lanam, lux hominis exhibuit vestem; lux ostendit montem, lux intelligentiæ exhibuit lapicidinam. Ideo Servator lucem vocat Apostolos his verbis : « Vos estis lux mundi. » Cur illos lucem vocat? Non ut illos afficiat honore tantum : sed etiam ut spem resurrectionis ostendat. Quemadmodum enim lux vespere occidens non perit, sed absconditur, et postquam occulta fuit, rursum apparet; sic et homo velut in occasum quemdam in sepulcrum demissus, resurrectionis rursum ortui servatur. « Fiat lux. » Dixit factam esse, quo autem modo non declaravit; neque etiam didicit. Nam quod lux facta sit, inquit, bene novi : quomodo autem facta sit non capio. Ideo Servator Apostolis dicebat : « Non vestrum est » nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua po» testate[2]. » Atqui non est nostrum nosse tempora vel momenta, et Dominum temporum opificemque sæculorum poterunt humana ratiocinia comprehendere ? « Dixit Deus : » Fiat lux, et facta est lux[3]. » O sanctam illam magnamque potentiam ! o ingentia miracula ! « Facta est lux : et vocat Deus lucem, diem : et tenebras, noctem. » Cur porro diem ἡμέραν vocat? Quoniam quidquid lætum et hilare, ἥμερον sive dulce dicitur. Ideo etiam benignitatem, ἡμερότητα

[1] Matth. v, 14. — [2] Act. 1, 7. — [3] Gen. 1, 3.

vocamus, et cicures animantes ἡμέρας dicimus. « Et vocavit » Deus lucem, diem, et tenebras vocavit noctem[1]. » Noctem quare? Quia noctu dormientem hominem in mortis memoriam revocat propemodum dicens : « Disce, homo, quid sis. Mortalis es, somni virtuti addictus : cur ea, quæ supra te sunt, imaginaris? » Nox enim compunctio est: quamobrem ait David : « Quæ dicitis in cordibus vestris, in cu» bilibus vestris compungimini[2]. » Vere jacet homo noctu, neque mortuus, neque vivus. Interroga hæreticum : Quid est? Vivus-ne an mortuus? Si dixerit, Vivus, repone illi : Cur ergo nec loquentes nec ambulantes sentit? si dixerit, Mortuus, tu dicito : Quomodo ergo respirat? quod enim respirat, non est mortuum; quod non sentit, non est vivum : teipsum non vides, sed quæ supra te sunt imaginaris. Verum hæc satis circa primam diem dicta sint. Venit quippe vespera, ut etiam illic quæ ad primam diem spectant desinunt, et pro facultate, etsi profundos sensus, explicavimus tamen. Porro fidelium est dicta explorare, et historiam disquirere.

VII. Nos autem sacri jejunii alumni, et in abstinentia corporea deliciis fruentes cœlestibus, sanctum jejunium servare conemur : « Sanctificate, inquit, jejunium[3]. » Nos-ne illud sanctificamus, an ab illo sanctificamur? verum id dicit Propheta, ut illud sanctum custodiamus. Quemadmodum enim cum precando dicimus : « Sanctificetur nomen » tuum[4], » non pro nomine ejus precamur; nomen quippe ejus omnia sanctificat; sed quia nomen ejus invocatum est super nos; Christiani enim a Christo dicimur, ait : « Nomen tuum in nobis sanctificetur. » Apud sanctum enim omnia sancta sunt : ad Deum quippe nihil non sanctum accedit. Sanctus enim Deus est, in sanctis quiescens; quin etiam cœlum ejus sanctum est : « Nam exaudiet

[1] Gen. I, 5. — [2] Psal. IV, 5. — [3] Joël. I, 14. — [4] Matth. VI, 9.

» illum de cœlo sancto suo [1]: » Angeli quoque sancti : « Cum » venerit filius hominis in gloria sua cum sanctis Angelis » suis [2] : » Terra in qua Dei cultus sancta : « Et volet, inquit, » evertere testamentum super terram sanctam ejus [3]. » Et David aula sancta est : « Adorate Dominum in aula sancta » ejus [4]. » Esaïas quoque « Templum sanctum [5] » dicit : « nam » Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate [6]. » Oves quoque rationis expertes, quæ tunc immolabantur, sanctæ erant : « Ut oves, inquit, sanctæ in Jerusalem [7]. » Testamentum quoque sanctum : « Et confirmabit cum mul» tis testamentum sanctum suum. » Urbs ipsa quoque sancta dicebatur : « Et super civitatem sanctam patrum nostro» rum Jerusalem [8]. » Nihil quippe non sanctum accedit ad Deum. Ideo ait Paulus : « Et sanctimoniam, sine qua nemo » videbit Deum [9]. » Jejunavimus a pane, jejunemus et ab iniquitate. Non comedis panem? ne comedas carnes pauperum, ne de te quoque dicat Deus : « Qui devorant ple» bem meam in cibo panis [10]. » Non bibis vinum? Ne furor inebriet te, ne audias a legislatore : « Furor illis secundum » similitudinem serpentis [11] ; » ac rursum, « Furor draconum » vinum eorum [12]. » Cum enim pauperem afflixeris ita ut ingemiscat, is apud Deum inventus est comedens panem lacrymarum. Ideoque ait Deus : « Operiebatis lacrymis al» tare meum [13]. » Reprehendit-ne ergo Deus eos qui plorarent ad altare, qui dicit « : Sacerdotes intrate, et plorate [14]? » Verum reprehendit eos, non quod flerent, sed quod ii, qui injuriam passi essent, pupilli et viduæ, illic ad altare supplicarent. Utque ostendat se de illis sermonem habere, subjunxit : « In fletu, et planctu et dolore [15]. » Insuper æquum

[1] Psal. XIX, 7. — [2] Matth. VIII, 38. — [3] Luc. IX, 26. — [4] Psal. XCV, 9. — [5] Isaï. LXIII, 15. — [6] Psal. LXIV, 5, 6. — [7] Ezech. XXXVI, 38. — [8] Dan. IX, 24-27. — [9] Hebr. XII, 14. — [10] Psal. XIII, 5. — [11] Id. LVII, 5. — [12] Deut. XXII, 33. — [13] Malach. II, 13. — [14] Joël, I, 13. — [15] Id. II, 12.

est ut ad hostias nostras animum adhibeamus. Proponitur ergo mensa animæ, nempe Dei verbum. Corpus jejunio sanctificatur, anima cibo expers corrumpitur. Utinam corpus jejunet a peccatis, anima vero in divinis documentis convivetur. Non potes comedere panem Christi, et panem lacrymarum, ut ait Paulus : « Non potestis participes esse » mensæ Christi, et mensæ dæmoniorum [1]. » Debet ergo is qui jejunat abstinere a cibo, sed præcipue a peccatis. Etenim Angeli quotidie notant quis proposuerit abstinere ab avaritia, aut a fornicatione, aut ab iniquitate. Hæc quippe jejunia etAngeli perscribunt, et Deus in thesauro recondit. Quemadmodum enim, fratres, illi viri primarii, qui a libellis supplicibus sunt, imperatori cuncta declarant ; sic et Angeli ea quæ fiunt omnia Deo significant, non ignorantem docentes, sed ministrandi ordinem creaturæ implentes. Ego sexcenties beatiorem prædicaverim comedentem, quam jejunantem et inique agentem. Hæc dico non jejunium solvens, sed pietatem prædicans. Non enim comedere malum, sed peccare pravum est, quemadmodum dicit Deus de Justo quodam : « Pater tuus nonne comedit, et vo» luntatem meam fecit ? » sic et alibi, « Jejunium quartum, » et jejunium quintum, et jejunium decimum, erit vobis » in gaudium et in lætitiam et in solemnitates bonas, et ve» ritatem diligite [2]. » Sed illuxit lux sensilis, ut lucis Opifex prædicaretur. Advenit vespera diei cursum obsignans. Bonum principium, finis addatur. Ne male repellas ; sed audi Davidem : « In finem, ne corrumpas [3]. » Deus autem lucis hujus vos omnes illuminet, verbo, lege, fide, justitia, castitate, in Christo Jesu Domino nostro, per quem et cum quo Patri gloria simul cum Spiritu sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

[1] I Cor. x, 21. — [2] Zach. viii, 19. — [3] Psal. lxxiv, titulus.

ORATIO II.

In secundum diem creationis, et adversus eum qui sibi dixerat non oportere nos Christianos in sanctificatione dicere : Deus Sabaoth.

I. Animi desiderium excitat divinus sermo, et quasi lucernam quamdam ipsi gaudium circumponit, ut et ratiocinia illustret, et mentem exhilaret, et peccata abstergat, et sensa illuminet. Hujusmodi est Dei sermo. Nam quod est cos ferro, id animæ Dei sermo. Cos non unam solum rem ferro confert : nam primo ipsum præparat, ut rubiginem respuat, deinde crassum extenuat, obtusum acuit, obscurum reddit lucidum, abstersum, nitidum, acutum. Sic se habet Dei sermo : efficit ut anima rubiginem peccati respuat, obtusam illam acuit, crassam subtilem reddit, obscuram splendore afficit. Vult autem Dei sermo nos splendidos esse secundum Apostoli affectum dicentis : « Ut sitis sicut luminaria in mundo, verbum vi» tæ continentes [1]. » Ecce splendorem. Vult nos esse non obtusos, sed acutos : nam « Vivus, inquit, est sermo Dei » et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti [2]. » Vult nos non crassos esse, sed cogitationibus mentem subtilem reddere. Ubi enim crassities, ibi aliena a Dei verbo mens est; ubi autem subtilis est, apta legi divinæ efficitur. Ideo de crassioribus dicit Scriptura : « Et comedit Jacob, et sa» turatus est, et impinguatus, incrassatus, dilatatus est : » dereliquit Deum factorem suum [3]. » Age ergo nostram quoque Dei sermo illustret mentem, maxime proposito jejunio,

[1] Philip. II, 15. — [2] Hebr. IV, 12. — [3] Deut. XXXII, 15.

quod extenuat corpora, et mentem exacuit. Est enim abstinentia jejunii omnis sanctificationis nutrix, et mater piæ mentis. Non quæritur quomodo jejunemus tantum, sed quam pie jejunemus. Multi ob publica rerum negotia jejunant; sed non reputatur eis in jejunium. Scopus enim judicatur, non necessitas coronatur. In hoc sancto statu beatus Moyses in monte et legem docebatur et creationem. Diximus ergo hesterna die Deum, cum legem per Moysem daturus esset, primo se creatorem ostendisse, ac deinde legislatorem. Quomodo poterant Judæi credere Deum fecisse cœlum, et terram, et omnia quæ in eis sunt, nisi prius miracula edidisset in Ægypto, quæ ipsum esse orbis creatorem comprobarent? Docemus nos, ut suadeamus: Deus suadet, ut doceat. Quia Moyses expositurus dicturusque erat Deum fecisse cœlum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, nisi prius mirabilia patrasset in Ægypto, et demonstrasset ipsum esse omnium rerum creatarum opificem, non crediturus erat populus Deum fecisse cœlum et terram. Extendit prius Moyses manus suas in cœlum (4), et demisit grandinem et ignem; didicitque populus per fidelem servum illam mortalem dexteram, verbo Dei motam, cœlum turbavisse, et creaturam commiscuisse, multoque potiori ratione Dei jubentis dexteram firmavisse cœlum et fundasse terram. Nemo enim creaturam movet, qui non auctor ejus sit. Ostendendum ergo erat Deum fecisse terram; extendit Moyses manum in terram, et exierunt sciniphes. Demonstrandum denuo erat Deum fecisse ignem; accepit Moyses favillam de fornace, et sparsit, et Ægyptiorum corpora replevit ulceribus flammæ instar ferventibus. Ostendendum erat Deum fecisse aquam; mutata est aqua in sanguinem. Monstrandum erat fecisse mare; ut petra stetit, et transivit populus. Primo itaque per opera ostendit eum esse Dominum, deindeque verbis edocuit esse opificem.

II. Sic etiam Servator in Evangelio non ante docuit, quam miracula patrasset. Primum signum, mutavit aquam in vinum; nec ante illud apparet eum docuisse : oportebat enim præcedere opus, et verbum sequi. Ideoque et scriptor ille ait : « Primum quidem sermonem feci de omnibus, » o Theophile, quæ cœpit Jesus facere et docere [1]. » Quomodo docuisset Servator se opificem esse mundi? nisi oculos cæci illuminasset, nulla fides ei habita esset dicenti : « Ego sum lux mundi [2]. » Nisi Lazarum suscitasset, non credidissent auditores dicenti : « Ego sum vita et resurrectio [3]. » Nisi spuens in terra lutum fecisset, ac cæcum linivisset, non creditum fuisset ipsum esse, qui, accepto de terra pulvere, Adamum formaverat. Nisi ambulasset super mare, non visus esset dominus maris. Nisi increpasset ventum, non demonstratus esset dominus ventorum. Quamobrem homo quidem videbatur, per miracula autem ut Deus notus et inclitus erat. Servator itaque Discipulos obstupefecit, et dicebant : « Qualis est hic, quia venti et mare obediunt » ei [4] ? » Ostendit primo elementa sibi obsequi, et postea verbis docuit omnia per ipsum facta esse. Ostendit primo illa sibi obsequi. Nisi prius creaturam ipsi obsequi ostensum fuisset, non fides habita esset Joanni Evangelistæ dicenti : « Omnia per ipsum facta sunt [5]. » Quomodo creditum fuisset Apostolis, rudi lingua loquentibus, cum de Deo Verbo affirmarent, creatore, Servatore, sapientissimo, doctore : verum Apostolorum lingua erant miracula; os Apostolorum erat mortuus suscitatus, claudus ambulans. Quod autem miracula sequatur fides, testificatur Scriptura dicens : « Per manus enim Apostolorum fiebant signa » magna et prodigia in plebe [6]. Stupebant autem omnes, » magisque augebatur quotidie virorum et mulierum multi-

[1] Act. I, 1. — [2] Joan. IX, 5. — [3] Id. XI, 25. — [4] Matth. VIII, 27. — [5] Joan. I, 3. — [6] Act. V, 12.

» tudo [1]. » Prælucebant miracula, et sequebantur dogmata. Sic et in lege, præibant miracula in Ægypto, quæ probarent Deum esse creatorem. Deus autem, bonus cum esset, noluit ipse solus honorari, sed cum Moyse gloriam partitus est. Quia enim Deus ex operibus suis apparuit, Moyses quoque cum gloria ipsi collata visus est [2]. Cum enim descenderet legem tenens, ne ipsum tanquam simplicem hominem respicerent, Deus ejus vultum gloria replet; ut quod ex infirmitate naturæ deficiebat, per gratiæ plenitudinem impleretur. Cogitabant enim vultum gloria affectum non esse a Deo alienum. Ita quoque Servator vultum Stephani primi Martyris splendere curavit. Cur vultum Stephani splendere curavit? Quia ut blasphemus lapidandus erat, cum diceret : « Video cœlos apertos, et Filium hominis stantem a » dextris Dei [3]. » Antevertens Deus angelica forma faciem ejus coronavit, ut ingratis monstraret non gloria afficiendum fore, si blasphemus esset. Heri ergo diximus Deum primo die ex non extantibus fecisse omnia. Quodque mirum est, opera non modo creationem Dei ostendunt, sed etiam hæreticorum impietatem coarguunt. Quæro namque quomodo facta sunt ea, quæ non erant, quia ipsi de eo, qui erat, quærunt quomodo genitus sit. Si non erant illa non extantia, dicant quomodo facta sint. Quod non est, non efficitur secundum humanum ratiocinium; non item secundum divinam virtutem. Aliquando dicit hæreticus : « Dixit Deus, et facta sunt. » Sed nunc rem dixisti, non modum. « Dixit » Deus : Fiat lux : » factum est id quod non erat. Sermo in rem mutatus est ; puta, ipsa vox egressa, facta est lux. Ergo non est ex non extantibus, sed ex existente. Quis enim ausit dicere verbum non extare ? ergo nihil fecit ex non extantibus, sed ex illo : sicque reperiuntur creaturæ ipsi consubstantiales, et quod de Filio di-

[1] Act. II, 7. — [2] Exod. XXXIV, 29. — [3] Act. VII, 55.

cere refugiunt, id creaturis ascribunt. Verum rursus arctati dicunt : « Voluntas Dei ea quæ non erant effecit, atqui voluntas id quod non erat producit ; natura autem id quod erat non gignit. » Ac mirabile utique est. Exempli causa loquor : Suppone mihi fontem et petram : quid facilius aquam gignere potest, an fons, an petra ? Fons si genuerit, ex iis, quæ habet, profert ; petra vero ex iis quæ non habet. Ergo id quod non erat petra genuit ex iis quæ non habebat : et fons quem in se fontem habebat non genuit. Et quomodo facta sunt quæ non erant ? Num id casu et per se accidit ? Id quod non erat, nomen est, nihilque aliud ? Quia dico, ex non extantibus, ne ideo existimes id quod non extat aliquid esse. Ergo cum non possis dicere quomodo id quod non erat, ex non extante seu ex nihilo factum sit, audebis-ne curiosius inquirere quomodo is qui erat ex eo qui erat genitus sit ? Omnes creaturæ non erant ab initio, et factæ sunt : Unigenitum Verbum et creator mundi, non factus est ab initio, sed erat. Hæc non erant, et facta sunt ? hic erat in principio non factus ; hæ vero factæ sunt in principio, cum non essent.

III. « Terra autem, inquit, erat invisibilis [1]. » Quid est, « Invisibilis ? » Novi multos sanctorum Patrum dixisse : « Invisibilis erat terra, quoniam aqua occultabatur. » Multæ sunt sententiæ piæ quidem, sed non veræ. Exempli causa, tres amici Jobi, cum illum in ærumnis viderent, sanctum virum damnarunt, quasi justa patientem, dicebantque : « Nisi viduas afflixisses, nisi pupillos oppressisses, nunquam » tibi Deus hæc inflixisset [2]. » Et tamen quia Dei propositum ignorabant, maluerunt hunc damnare quasi justa patientem, quam Deum, ut injuste mala inferentem. Dei causam agebant, et tamen Deus illos coarguit : « Quare non locuti » estis recta adversus servum meum [3]. » Est igitur sententia

[1] Gen. I, 2. — [2] Job. XXII, 9, 10. — [3] Id. XLII, 7.

pia quidem, sed non vera. Quid est igitur, « Terra autem » erat invisibilis et incomposita ? » Interpretes clare exposuerunt. Ait enim Aquila : « Terra autem erat inanitas et nihil. » Invisibilis autem dicitur, non quod non appareret, sed ut quis dixerit, inornata. Nondum erat læta plantis, nondum fructibus coronata, nondum fluviis et fontibus cincta, nondum aliis variisque ornamentis decora, eratque invisibilis, nondum instructa gignendi facultate. Ait Scriptura de quodam viro forti et formoso : « Nonne hic percussit virum » Ægyptium visibilem [1] ? » Num est ergo vir invisibilis ? Sed dignus est, inquit, qui suspiciatur. Quemadmodum igitur Ægyptium dixit virum visibilem, seu dignum spectaculo ; sic terram informem invisibilem dixit. Secundo die dixit Deus : « Fiat firmamentum in medio aquæ, et sit dividens » inter aquam et aquam [2]. » Fecit igitur hoc cœlum, non vero cœlum superius, sed illud quod videtur, ex aquis nempe crystalli instar concretis. Velim rem tibi in conspectum dare : multa enim ex visu nostro melius quam verbo traduntur. Hæc aqua supra terram eminebat, verbi causa, cubis triginta. Tunc dixit Deus : « Fiat firmamen» tum in medio aquæ : » demumque in medio aquarum concretio in crystalli morem fuit, levavitque mediam partem aquæ sursum, mediam vero inferius reliquit, sicut scriptum est : « Fiat firmamentum in medio aquæ, et erit » dividens inter aquam et aquam. » Cur autem illud firmamentum vocat ? quia nimirum ex rariore et dissoluta aquarum substantia illud firmavit. Ideo David quoque ait : « Laudate eum in firmamento virtutis ejus [3]. » Et ut alio utar exemplo ; quemadmodum fumus, cum ex lignis et igne emerserit, rarior est atque mollior ; cum autem in sublime ascenderit, in nubis densitatem mutatur : sic aquarum illarum rariorum naturam in sublime ductam Deus

[1] 2 Reg. xiii, 21. — [2] Gen. i, 6. — [3] Psal. cl, 1.

fixit et consolidavit. Rem autem esse veram testificatur Esaïas dicens : « Cœlum ut fumus firmatum est [1]. » Cœlum itaque in medio aquarum concretum dimidiam aquarum partem in sublime levavit. Cur autem aquæ illæ supernæ, et cui usui ? an ut quis bibat, an ut quis naviget ? Nam aquas superne positas esse testificatur David dicens : « Et » aqua quæ super cœlos est [2]. » Animadverte jam Creatoris sapientiam. Crystallinum erat cœlum ex aquis concretum : quia enim solis flammam suscepturum erat atque lunæ, necnon infinitam stellarum multitudinem, futurumque erat ut totum igne repleretur ; ne ex calore nimio solveretur aut ureretur, dorso cœli constravit illa aquarum maria, ut ejus dorsa emolliret atque liniret, et sic posset resistere flammæ, nec torreretur. Exemplum in manu habes : si hodie lebetem igni imposueris, si aquam habeat, igni resistit ; sin non habeat, dissolvitur ; sic Deus igni adversariam posuit aquam, ut perdurare posset, ex aquis sursum illud linientibus. Ac vide rem miram : tantum abundat humida substantia cœlesti corpori imposita, tanto licet adversante igne, ut etiam terræ commodet. Nam unde ros ? Nubes nusquam est, aër aquam non habet ; nempe cœlum ex superabundanti aqua distillat. Ideo Isaac patriarcha cum Jacob benediceret, dicebat : « Det tibi Deus de rore » cœli et de pinguedine terræ [3]. »

IV. Aiunt vero, fratres, in die judicii recessuram aquam illam supernam, cœlumque solutum iri, cum non ultra habiturum sit illam aquarum molem, et fore ut stellæ cadant, cum nec viam nec stationem ultra habituræ sint. Hæc porro non temere dicimus; sed Scriptura docet : « Cœlum enim convolvetur ut liber [4], » nempe adustum : quod enim aduritur, convolvitur : « Et stellæ cadent sicut

[1] Isaï. LI, 6. — [2] Psal. CXLVIII, 4. — [3] Gen. XXVII, 28. — [4] Isaï. XXXIV, 4.

» folia vitis [1]. » Attende, quæso, et alium usum. Aquæ illæ, quæ super cœlos sunt, non modo cœlum conservant, sed etiam flammam solis et lunæ emittunt. Si enim pellucidum esset cœlum, omnis ejus splendor sursum curreret, ignis quippe cum sursum tendat, terram desertam relinqueret. Idcirco igitur totum cœlum superius immensis aquis addensavit, ut splendor coactus infra descenderet. Vide Artificis sapientiam. Habes autem in teipso sapientiæ Artificis imaginem; fecit quippe Deus etiam in te quatuor elementorum effigiem. Animadverte, quæso : cogita mihi caput hoc esse cœlum superius; quæ supra linguam sunt, cœlum alterum, id est firmamentum : indeque est, quod οὐρανίσκος, sive parvum cœlum vocetur. Superius in locis abditis cerebrum, quod non videtur; inferius lingua, quæ sub aspectum cadit. Quemadmodum igitur cœlum superius in invisibilibus est, mundus vero in locis de quibus loquimur : ac quemadmodum in elementis terram comperis esse gravem, aquam vero terra leviorem, igne graviorem; rursumque aërem aquis leviorem, igne graviorem; sic et in nobis sensus, gustus, odoratus, auditus, visus, nec omnes similes sunt. Rem comproba : si velis aliquid gustare, nisi linguæ admoveas, nullo gustus sensu afficeris. Crassior quippe sensus est, nec potest procul percipere. Olfactus vero procul percipit; exempli causa, per domum transis, odoris fragrantiam percipis, quam non vides. Rursus visus olfactu celerior est; videt enim ex monte latam planitiem. Visu rursus mens acutior : cœlum cogitat, terram, mare, et ubique invenitur. Ideo imago Dei mens est. Mens cogitat, moxque in se fora creat, turbam sibi depingit, et populum. Erubescant hæretici : mens talia operatur, et mentis Artifex, omni olfactu subtilior, non celeriorem habet operationem, non promptam creandi vim, non incomprehensibilem naturam? Volo autem, fratres, rem vobis dicere insolentem qui-

[1] Isaï. XXXIV, 4.

dem quantum ad impietatem, sed fidei consonam, quantum ad examen; ut discatis quanta et quam nova moveat diabolus, quanta reperiat, quanta suggerat hæreticis, vel hi potius diabolo. Hodie quispiam hæreticus, præsentibus sanctis viris et patribus, nos conveniens dicebat: hæc dico autem, ne res aliter audita, aliter feriat: « Pater, aiebat, et Filius et Spiritus sanctus una divinitas, una virtus, unum regnum. Oportet autem, inquit, auferre ab animo, non enim ab altari dico, ne in sanctificatione dicatur: « Sanctus, » Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth. » Nisi illud, inquit, abstuleritis, Christiani non estis. » Vidisti-ne tantam audaciam, tantamque diaboli insaniam? vidisti-ne radicem adversantis Deo impietatis? vidisti-ne magnitudinem blasphemiæ? Pietatis caput voluit amputare, enervare mysterium, fidem abolere, ejus fundamenta eruere. Et vide diaboli astutiam: persuasit ei ut diceret: « Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, una fides, una virtus, unum regnum. » Venenum melle temperavit. Semper enim mendacium, cum vult sibi fidem haberi, nisi fundamentum posuerit apparentis veritatis, ut falsum rejicitur; et qua ratione audi; nihil quidem simile, dicam tamen. Rahab meretrix cum excepit exploratores, interrogata: « Ingressi » sunt ad te viri[1]? » respondet: « Etiam; » hoc primum verum est: « Sed exierunt[2], » inquit; hoc secundum falsum. Si dixisset: « Non egressi sunt, » domum perscrutati essent. Dixit verum, ut fidem conciliaret: falsum addidit, ut deciperet. Ita et iste, nobis interrogantibus; Cur sanctificationem detruncabimus? Dicitis, inquit, « Dominus Sa» baoth. » Atqui non est nomen Dei, non est Christi, neque Patris. Vidisti-ne os vile et impurum? Ignoravit, nempe ob inscitiam, Sabaoth non esse nomen Dei, sed nomen exercituum; id est, Dominus virtutum. Causam autem

[1] Jos. II, 4.

dico : sed ante finem quid fausti evenerit annuntio : pœnituit, procidit, anathema dixit, precatus est, receptus est.

V. Attende igitur : quia sermo incidit, operæ-pretium est nos causam dicere, ob quam beatus Esaïas hanc sanctificationem Deo emissam audivit. Esaïas erat vir mirabilis, zelo plenus, vir audax, audax non procacitate, sed zelo. His temporibus fuit rex, Ozias nomine : is cum regia majestate sacerdotium etiam invadere tentavit. Sacerdotes quid inde sequeretur noverant : regi tamen plurimum reluctari noluerunt : dignitatem reveriti, solium honore prosecuti sunt, exercitus timuerunt. Ipse quoque Esaïas tacuit; non obstitit regi. Ut vidit Deus sacerdotes formidolosos, nutantem Prophetam, regem audacter aggressum, immisit ei lepram in vultum, utpote qui sancta attingere ausus esset : atque expulsus demum ille est; non modo a sacerdotio, sed etiam a regno, et leprosus mansit. Deus porro quod suum erat præstitit, indignatus autem est in sacerdotes, maximeque in Prophetam, quod præsens cum esset, pietatem prodidisset. Deus itaque erga Prophetam silentium servabat; nec verba cum eo fecit, donec iniquus ille moreretur. Cum autem obiisset impius ille, tum Deus, posita indignatione, Prophetæ conciliatur (5). Ait itaque Esaïas : « Et factum est in anno in quo mortuus est rex » Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et » elevatum[1]. » Cur vero Deus apparuit super solium excelsum et elevatum? Quia invisibilis est Deus : rex autem visus metum incussit; Prophetæ cœlestem gloriam exhibuit, ut ostenderet ei, quo solio despecto, quod solium honorassent : quod satellitium, nempe cœleste et angelicum non honorantes, neque cogitantes, humanum satellitium metuissent. « Et erat, inquit, domus plena gloria » ejus : et Seraphim stabant in circuitu ejus[2]. » Cherubim

[1] Isaï. vi, 1. — [2] Ibid.

solium, Seraphim satellitium sunt. Cherubim namque nihil aliud significant, quam sapientiam plenam. Quemadmodum autem hoc solium, sive aliud quodvis quietem præbet sedenti, estque honori simul et quieti; ita et Dei solium sapientia, in qua Deus requiescit : ideo David ait : « Qui sedes super » Cherubim [1] : » ac si diceret : « Qui in plena sapientia quiescis. » Ideo Cherubim plena sunt oculis, in dorso, in capite, in pennis, in pedibus, in pectore, et tota oculis plena erant. Quoniam sapientia undique conspicit, et undique apertis est oculis. « Sex alæ, inquit, uni, et sex alæ uni. Et duabus » quidem tegebant vultum, et duabus pedes, et duabus vo- » labant. Et clamabant alter ad alterum : Sanctus, Sanc- » tus, Sanctus Dominus Sabaoth [2]; » hoc est, « Dominus exer- » cituum. Sex alæ uni, et sex alæ uni. » Octo silentium tenent, et quatuor clamant. Quid ergo docet nos Scriptura? Ne omne ratiocinium moveamus circa Deum; sed alia silentio prædicemus, alia fide glorificemus et divina dicamus. Cur autem pedes obtegunt et caput? Quia nec principium nec finis reperitur : duabus tegunt caput et duabus pedes; nempe duabus mediis pennis volant, non superioribus, nec inferioribus. Nos enim de Deo loquentes, media declarare oportet : quod nempe sit Deus, quod creator, quod dominus, quod beneficus. Hæc omnia media sunt. Si dicas : « Quomodo genuit? » caput detexisti, quod Cherubim tegunt. Si porro dixeris : « Ubi est Dei finis ? » pedes nudasti, quos tegunt Cherubim. Tegunt autem caput et pedes, non ut abscondant, sed ut doceant hæc esse inscrutabilia, incomprehensibilia. Accipe figuram. Erant sex et sex, duodecim pennæ : octo quiescunt, et quatuor moventur. Hæc figura sunt Apostolorum. Duodecim sunt Apostoli, sed quatuor Evangelistæ clamant. Et quid clamant? Eam vocem quam evertere Satanas conatus est. Animadverte, quæso. Non

[1] Psal. LXXIX, 2. — [2] Isaï. VI, 2, 3.

simpliciter dicebant ut nos : « Sanctus, Sanctus, Sanctus : » sed alter ad alterum vicissim emittebant, ut scriptum est : « Et clamabant alter ad alterum. » Sanctus, inquit, semel dicendum nobis est. Alius dicit, Sanctus : deinde alius, adde tertio, Sanctus. Quia ergo tres numeravimus, ne putes tres esse deos. Cur ergo « Sanctus, Sanctus, Sanctus » Dominus? Unus enim est Dominus, una fides, unum bap» tisma[1]. » Ac quemadmodum in psalmodiis, alii aliis versus transmittunt; sic supernæ Potestates mutuos choros agunt, ac veluti ex melodia vicissim habita, glorificationem emittunt. Deinde : « Plena erat, inquit, domus gloria ejus. » Et elevatum est superliminare a voce qua clamabant, et » domus repleta est fumo [2]. »

VI. Rem stupendam! Cum post glorificationem gloria addenda videretur; etiam ea, quæ erat, periit, et fumus intravit. Fumus autem desolationis est imago. Quid igitur hoc est? Prævidebat Spiritus sanctus illud, « Sanctus, » Sanctus, Sanctus, » mundo esse concinnatum prædicationi Apostolorum, et templum Judæorum non illud accipere. Dicit ergo post prædicationem Evangelii, desolatione et fumo replendam esse synagogam. « Elevatum est, non » ostium, sed superliminare. » Animum adhibe. Omnis janua solum substratum habet, et superliminare impositum parastatis : neque possunt parastatæ stare, nisi solum habeant; neque firmari immotæque esse possunt, nisi accipiant superliminare. Elevata est ergo synagogæ superior forma. Non tota quidem synagoga, quæ portas quidem habet, superliminare autem nullum. Superliminare porro est virtus superne continens. « Elevatum est superliminare, » nudatum est gratia. Ex quo autem superliminare elevatum est, necessarium fuit parastatas, vel a debili manu commoveri. Ideo quævis manus judaïca commovet : idcirco

[1] Ephes. IV, 5. — [2] Isaï. VI, 3, 4.

Propheta quidam dicebat : « Et ponam Jerusalem ut ves-» tibula quæ moventur[1]. Et domus repleta est fumo. » Et quonam abiit gloria? Attende, quæso. Dicit Esaïas : « Et » plena erat domus gloria ejus. » Deinde dicit : « Repleta est » fumo. » Ingresso itaque fumo, necesse fuit ut gloria transferretur. Et quonam translata est? Non in unam domum, sed implevit Ecclesias per totum orbem. Et ut ostendant Cherubim quonam abierit gloria, quæ in templo erat, dicunt : « Plena est omnis terra gloria ejus. » Nudata est gens una, et illuminati sunt termini terræ. Hanc sanctam vocem Domini, regiam glorificationem, hanc divinam mysticam institutionem, dicebat os diabolicum : « Aufer ab altari. » Quod autem hæc blasphemia Christum impetat, manifestum testimonium adest. Quemnam vidit in solio Esaïas? Ait enim : « Audivi vocem Domini dicentis : Quem mittam? » et quis ibit ad populum hunc[2]? » Reconciliatus est servo, speciem tamen præferebat indignationis. Ut nos quando servo pepercimus, non statim illi totum vultum gratiosum exhibemus, sed aspectum tantisper subducimus. Ita Deus cum non vellet totum ostendere vultum, stante illo dicebat : « Quem mittam? » Quemadmodum si servi starent coram hero, et vellet ipse eorum ignaviam incusare, diceret : « Quem mittam? Ad hoc negotium hominem non habeo; » non quod non habeat, sed quod strenuum non habeat. Sic Deus : « Quem mittam hujus loco? An eum qui tacuit, videns eum qui sacerdotium impugnabat? » Quid ergo Esaïas? quasi famulus in offensa deprehensus, ac compunctus, quique studeat priora abstergere : « Ecce ego, » mitte me[3]. » Unde ergo ostendemus eam fuisse Christi gloriam? Ait Joannes Evangelista : « Cum tanta signa fe-» cisset Jesus, non crediderunt ei Judæi; ut impleretur » quod dictum est per Esaïam : Auditu audietis, et non in-

[1] Zach. XII, 2. — [2] Isaï. VI, 8. — [3] Ibid.

»telligetis. Hæc autem dixit quando vidit gloriam ejus, et »locutus est de eo[1]. » Vidisti-ne caput salutis nostræ, sanctificationem ? Sanctificatio si non fuerit, neque mysterium consummatur. Habes imaginem. Solum dixere Cherubim : «Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus : « Sanctificata est hostia. « Et missus est, inquit, ad me unus de Cherubim, »et in manu sua habebat carbonem, quem forcipe tulerat »de altari[2]. » Non tulit donec sanctificatus est. « Tetigit, in»quit, labia mea. » Cur labia? Mysteriorum vestibula. Quid dicimus, fideles ? Hoc mysterium peccata dimittit. Dicunt etiam Cherubim : « Ecce abstuli peccata tua[3]. » Vidisti figuram? vidisti splendentem veritatem? Ipsum igitur qui sedet super solium excelsum et elevatum, sanctificare ne cessemus. Gratia vero agamus pro anima quæ seducta fuerat, quam lupus rapuit, quam avulsit Pastor, quam rapuit diabolus; sed abstulit ille clemens ac benignus : ut os omne hæreticum, et lingua blasphema furens, laudet Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum in sæcula. Amen.

ORATIO III.

In diem tertium creationis, et de resurrectione.

I. Mundi Artifex sole, luna, stellis cœlum ornavit, terramque floribus et plantis coronavit, atque omnem creaturam variis decoravit ornatibus : nos vero par est, resumpto de creatione sermone, opificia quidem mirari, Opificem autem adorare. Neque enim hæc scripta sunt so-

[1] Joan. XII, 37, 38, et 40, 41. Act. XXVIII, 26. — [2] Isaï. VI, 6. — [3] Ibid. 7.

lum, ut discamus illa facta esse; sed ut Opificem admiremur. Dictum est illum primo die creaturarum materiam produxisse : secundo die, quomodo ex rariore mollioreque aquarum materia firmamentum constituerit, ideoque firmamentum vocatum fuerit. Idcirco etiam Christus totum orbem terrarum extenuatum et emollitum, diversoque plurium deorum errore ceu materia dissipatum, collegit, et unam fidem fecit, quam firmamentum vocat Apostolus his verbis : « Secundum firmamentum fidei in Christum [1]. » Divisa est igitur abyssus : eratque aqua illa, quæ infra manebat, abyssus, atque etiam illa, quæ sursum et sublimis erat, abyssus. Unde hoc? Ait David : « Abyssus abyssum invo» cat, in voce cataractarum tuarum [2]. » Divisa est itaque abyssus, et factum est firmamentum. Deinceps terra operta erat aqua. « Et dixit Deus, inquit : Congregetur » aqua quæ sub cœlo est in congregationem unam, et ap» pareat arida [3]. » Quandoquidem omnia intelligere volunt miseri illi hæretici, et incomprehensibilis naturæ modum scrutantur, dicant quomodo congregata sit aqua, aut congregata quonam recesserit. Non enim secundum vos, nullo examine vocibus hærendum est, sed res sunt quærendæ. Dixit Deus : « Congregetur aqua. » Quonam congregata fuit? in mare. An mare tunc plenum non erat? Terra plena erat, utique sane et mare. Quonam igitur congregata est? Qui illa, quæ in pedibus habent, quæque videntur non possunt capere, inscrutabilem altitudinem curiose perquirunt, et incomprehensibilem Divinitatis abyssum, neque mare, quod est incomprehensibile, deterret eos ab explorando Artifice. Ideo hæreticis dicat Propheta : « Erubescant hæ» retici, dixit mare, » quemadmodum dixit : « Erubesce » Sidon, dixit mare [4]. » Quonam igitur loco congregatæ sunt aquæ? Audi. Quando terram fecit Deus, nondum

[1] Col. II, 5. — [2] Psal. XLI, 8. — [3] Gen. I, 9. — [4] Isai. XXIII, 9.

erant concava montium; sed simul atque dixit : « Congre» getur aqua, » terra dirupta est, ac sinus fecit. Quæ res commonstratur, nempe quod terra dirupta fuerit, ex insulis et montibus hinc inde positis. Ideoque reliquit Deus insulas et montes, ut discas ea a principio conjuncta fuisse : Dei autem verbum hæc segregavit. « Congregetur » aqua, » nudata est terra. Sciendum autem terram, quæ sic hodie appellatur, a Deo nec terram esse factam, neque hoc nomine vocatam : sed a principio creationis nomen ejus fuisse, « Arida, » ut ait David : « Quoniam ipsius est » mare, et ipse fecit illud, et aridam formaverunt manus » ejus[1]. » Arida facta est, cognominata autem fuit terra : quemadmodum hoc firmamentum conditum est, et vocatum est cœlum. Facto igitur aquarum divortio, prodiit arida, speciem habens inebriatæ terræ : aquæ enim nuperrime recesserant. Ubi ergo detecta fuit terra, jubet Creator : « Germinet terra herbam fœni, seminantem semen » secundum genus, et secundum similitudinem, et lignum » fructiferum, cujus semen in ipso sit, secundum genus, » et secundum similitudinem[2]. » Neque hoc pudore afficit hæreticos. Herba, et ligna, et fœnum generant secundum similitudinem, et Deus dissimilem sibi genuit? Et cum quadrupedes rursum, reptilia et aves factæ sunt, dicit Deus : « Educant aquæ reptilia animarum viventium, et volatilia » volantia super terram secundum genus[3]. » Feræ, reptilia, volatilia, natatilia, herba, fœnum, ligna, secundum genus et secundum similitudinem generant, solusque Deus dissimilem genuit? Cumque nos creavit Deus, dixit : « Fa» ciamus hominem ad imaginem et similitudinem nos» tram[4] : » opus est secundum similitudinem, et artifex dissimilis?

II. Sed rem miram vide : sæpe namque hæretica nequi-

[1] Psal. XCIV, 5. — [2] Gen. I, 11. — [3] Ibid. 24. — [4] Ibid. 26.

tia latibulum reperit. Si, inquit, ita dixeris Filium secundum similitudinem, ut et nos, id admittimus. Enimvero aliud est naturæ similitudo, aliud gratiæ. Nos secundum similitudinem, ille similitudo est : nam « Qui » vidit me, vidit Patrem [1]; » nos secundum similitudinem. Servos autem Dei oportet dictionum discrimina quærere. Dixit Deus : « Germinet terra herbam fœni, et lignum » fructiferum faciens fructum. » Deinde dicit : « Educat » terra quadrupedes et bestias. » Cur ibi, « Germinet, » hic, « Educat, » dicit? Germina, et ligna, fructusque quotannis germinant. Quia igitur semina in terra mansura erant, et ex illa proditura, ideo ait : « Germinet, » et circa animalia, « Educat. » Quia cum semel ex terra orta essent, non ultra a terra, sed per successionem gignuntur. « Factum est ita. » Verbum in opus decurrit; ornata fuit terra; oportebat demum ornari cœlum. Cur prius terram exornat, quam cœlum? Propter errorem multiplicium deorum, qui exoriturus erat, quo solem, lunam, stellas coluerunt. « Dixit » Deus : Fiant luminaria in firmamento cœli [2]. » Cur solem et lunam non primo die fecit? Quia nondum factum fuerat firmamentum in quo illa ponenda erant. Neque ob hanc tantum causam; sed quia nondum erant fructus, qui ab illis foverentur. Tertio namque die fructus germinarunt. Ac ne putaretur illos ex solis natura germinasse, post absolutam creationem, tunc Deus fecit solem, lunam et stellas. Undenam Deus illa fecit? Dictum est enim ipsum primo die ex non extantibus cuncta fecisse, reliquis autem diebus ex extantibus. Unde ergo sol? Ex luce quæ primo die facta fuerat, quam mutavit ut voluit Artifex, in variasque species convertit : illic lucis materiam, hic stellas. Quemadmodum si quis præmitteret auri massam, indeque postea aureos cuderet; sic disposuit lucis ornatum. Quem-

[1] Joan. xiv, 9. — [2] Gen. i, 14.

admodum enim abyssum, quæ tunc una erat aqua, divisit in maria, flumina, fontes, lacus, puteos; sic et lucem, quæ una uniusque speciei erat, dissecans Artifex, divisit in solem, lunam et stellas. Porrò libet inquirere quomodo fecerit Deus luminaria : videtur enim ea extra cœlum condidisse, ac tum superius fixisse. Quemadmodum artifex, cum perfecit imaginem, tunc in pariete infigit illam; sic Deus primo fecit stellas extra cœlum, tuncque fixit eas sursum sicut artifex, ut testificatur Scriptura : « Et fecit » Deus duo luminaria, et posuit illa in cœlo [1] : » Quomodo autem illa infixit? Num ambo simul ante compacta erant? Id rationi est absonum. Sed quid? secundum Dei vocem ipsa infixio fuit. « Posuit, inquit, Deus luminaria, luminare » majus in principatus diei, et luminare minus in principa- » tus noctis. » Cum sol fixus est in oriente, luna fixa est in occidente, quoniam huic quidem jussum fuerat præesse nocti, illi vero diei. Facta igitur est luna, et primo die plena gignitur. Non enim par erat statim mutilum opus apparere; sed oportebat luminare ostendi quale factum est. Postea vero ex mutatione ostendit tempora et tempestates et dierum vicissitudines. Illam igitur condit Deus quasi decimam quintam plenam. Sol ortus est mane : quando enim infixa fuit luna in matutinis horis, apparuit in occidente. Ubi igitur sol cursum suum ad occidentem conficiebat, luna statim ad ortum veniebat, ut impleretur illud : « Dominentur diei et nocti. » Aliud demum quæritur : Cur Deus lunam plenam fecit? Animum adhibe : alta enim est sententia. Oportebat illam quarta die factam, quartam lucere. At si quarta fuisset, summum occidentis non occupasset. Inventa igitur est excedens undecim dies : quarta facta est, et apparebat ut quinta decima : undecim ergo diebus luna solem præcedebat, non secundum crea-

[1] Gen. 1, 16.

tionem, sed secundum lucis splendorem. Quamobrem quibus tunc luna excedebat diebus, eos soli restituit. Lunæ enim ac mensis cujusque numerus, a viginti novem et dimidio diebus, in duodecim anni mensibus, dies habet trecentos quinquaginta quatuor. Nam si ita callum posueris, ut mensis sit dierum viginti novem et dimidii, anni dies sunt trecenti quinquaginta quatuor, ut quos luna tunc rapuit plures dies, per annum soli reddat. Supputet qui ejus artis peritus est.

III. « Fiant luminaria in firmamento cœli, ut luceant » super terram. » Quoniam ignis natura sursum tendebat, frenum naturæ Deus imposuit, ut radios non sursum emitteret, sed deorsum. Ignis enim non solet deorsum tendere, sed sursum. Si facem habes, verte deorsum, et videbis etiamsi instrumentum illud deorsum vertas, ignem tamen sursum tendere. Cum sciret ergo eam esse illius naturam, cohibuit illam, ne secundum naturam luceret, sed secundum præceptum. Si quis vestrum observavit oleum in lucerna, qua scilicet ratione cum oleo avellatur, et vis olei infra trahat, natura vero ignis sursum tendat, ac quasi vim patiatur, ceu clamat. Si quando enim ignis cogatur currere, contra morem suum, vocem emittit, ac si vim pateretur, ac si contra naturam tenderet. Si quid enim elemento præter naturam accidat, ipsum clamat: Quare? Oleum cum injectum fuerit in ignem, vocem non emittit; aqua si injecta fuerit, stridet. Atqui et hoc et illud est humidum. Sed quia oleum ex ligno opsonium nascitur, et olea nutrit ipsum, ignisque semper est ligno amicus, libenter accipit quod ex affini natura est. Sin autem aqua in ignem immittatur, stridet, quod cum contrario pugnet. Ignis aëri amicus est, affinis enim est ei. Insufflas in lucernam, et aër ignem in fumum vertit, ac nusquam comparet, nam quod affine erat abscessit. Vide Artificis sapien-

tiam, vide potestatem. Posuit luminaria in cœlo, ut lucerent super terram : «Et sint, inquit, in signa, et in dies, » et in annos [1]. » Quid est, « In signa? » Qui astrologiam vane tractant, spem suam evacuarunt, res significantes quæ nusquam existunt. Quod enim stellæ nihil significent circa vitam hominum testificatur Esaïas dicens : «Surgant » astrologi cœli, et qui signa vident; et dicant tibi quid futurum sit [2]. » De vita ergo hominum nullum signum dat cœlum. Vis ejus signa discere? Significat pluvias, ventos, hiemes ac tempestates, tranquillum aërem. Hæc significant stellæ, idque per Dei benignitatem, ut nauclerus signum videat, et periculum effugiat; ut agricola hiemis sensum habeat, et antevertens terram aratro sulcet. Est et belli et pacis signum. Hæc Servator affirmavit quæ utique sunt simplicia, et exploratu facilia. Ait quippe Judæis : «Hypo» critæ, si videritis nubem ab occasu orientem, dicitis : Ve» nit tempestas : et si videritis vespere rubicundum cœlum, » dicitis : Serenum, et venit serenum. Et si videritis sero » triste cœlum, dicitis : Tempestas venit. » Deindeque subjungit : « Faciem cœli et terræ probare scitis, illud autem » tempus nescitis [3]? » Hæc sunt signa quæ sine periculo observantur, æstas, hiems, pluvia, serenus aër. Hæc non sunt a pietate aliena, sed Dei propria. Multa potuissemus de astrologia dicere; sed opus fuisset et contentiore voce, et organo non fatiscente, ac cum sermone mens pari gressu procedit, et ratiocinium una cum lingua infirmatur. Ad ea ergo quæ sunt simpliciora procedamus. « Sint in signa et » tempora. » Aliud enim est χρόνος tempus, et aliud καιρὸς opportunitas; χρόνος diuturnitas est, et καιρός opportunitas. Nec est qui dicat, χρόνος est vindemiæ; nemo dicit, χρόνος est virginem locandi. Sed καὶρὸς est virginem locandi, καιρὸς

[1] Gen. I, 14. — [2] Isaï. XLVII, 13. — [3] Matth. XVI, 2, 3. Luc. XII, 54, 56.

sementis et καιρὸς messis. Salomonque ait: « καιρὸς pariendi, » et καιρὸς moriendi, et καιρὸς ædificandi, et καιρὸς destruendi[1]; » καιρὸν dicit opportunitatem. Hæc vero stellæ significant, puta, Pleiadum ortum initium esse messis; Pleiadum occasum, initium sementis. Hæc ab impietate aliena, pietatique propria sunt. Καιροὶ sive tempora festa quoque vocantur. Ait Deus: « Tria anni tempora celebrabitis mihi, festum Azymorum, festum Pentecostes, et » festum Scenopegiorum[2]. » Tria tempora. Ecce signa et tempora. Dies rursus in sabbato, et menses facit luna. Sol annorum conversiones observat, vernam, æquinoctialem, æstivam, autumnalem. Stant leges immotæ. Dixit, et fixa sunt; mandavit, et fundata sunt. Hic demum animum advertite. Quis horum artifex? quis hæc fecit? Pater? nemo inficiatur. Filius? Etiam hæretici fatentur, etsi non recte. Dicunt enim: « Pater Filium fecit, Filius autem omnia. » Admittam-ne impietatem? Quia insolubilia vincula hæreticorum mentem constringunt, interrogemus Prophetas: Num is qui omnia fecit quempiam habeat majorem, an omnibus sit superior: sua enim ipsi propositione cadunt.

IV. Dicunt: « Omnia fecit Filius, ipsum vero Pater. » Propitius nobis sit pro blasphemia; plane enim horror est impiorum verba iterare; attamen medicos imitemur, immittentes in vulnera manus, ut ulcera curemus. Coactus etiam fuit Apostolus res turpissimas commemorare, non ut linguam fœdaret, sed ut peccata ablueret. Dicunt: « Omnia fecit Filius, ipsum vero Pater. » Interrogabo Prophetas, quis et quantus sit is, qui cœlum fecit. Ait Esaïas propheta: « Hæc dicit Dominus, qui fecit cœlum et fixit illud; qui » fundavit terram, et quæ in illa sunt. Qui dat spirationem » populo qui in illa est, et spiritum calcantibus eam[3]. Ego » Dominus. Ante me Deus non est, et post me Deus non

[1] Eccl. III, 2. — [2] Deut. XVI, 16. — [3] Isaï. XLII, 5.

» est. Ego sum, et non est alius [1]. » Hæc dicit qui fecit cœlum et terram Unigenitus, qui secundum hæreticos factus est, et postea creavit. Verum « In sermonibus labiorum » suorum comprehensus est peccator [2]. » Ait beatus Jeremias : « Dicite : » quibusnam ? Gentilibus ; « Dii, qui cœlum » et terram non fecerunt, dispereant de terra [3]. Dominus » qui fecit cœlos in intellectu [4], » ipse Deus vivus et verus. Si verus est Deus ille qui fecit cœlum, ipsi vero hæretici confitentur Filium esse eum qui fecit cœlum et terram, quæ pugna cum dicit Christus : « Ut cognoscant te solum » Deum verum, et quem misisti Jesum Christum [5] ? » Cum Servator aut per Prophetas, aut per se hæc dicebat, non ad comparationem cum Patre hæc dicebat : « Ut cognos» cant te solum Deum ; » sed ad differentiam eorum, qui falso dii appellantur, significandam. Quamobrem Paulus quoque dicit : « Conversi estis ab idolis, servire Deo vivo » et vero [6]. » Verum vocat, ut falsos confutet ; vivum, ut mortua idola traducat. Ego vero puto, imo potius credo, mortuos adversum nos irasci, si audiant nos idola appellare mortua. Injuriam, aiunt, irrogatis nostro ordini. Nos mortui vocamur, qui aliquando viximus ; qui nunquam vixere, cur mortui appellantur ? « Dii, qui cœlum et terram » non fecerunt, dispereant. Dominus, qui fecit cœlos » in intellectu, » ipse vivus Deus et verus. Quis est vivus ? qui fecit cœlum. Num stant hæreticorum definitiones ? Annon cadit eorum impietas ? annon redarguitur eorum religio ? annon dissolvitur pravitas ? Conditoris opera comprehendere non potes, et artificem curiose inquiris et exploras ? Quid clamat David ? « Quam magnificata sunt » opera tua, Domine ! Omnia in sapientia fecisti [7]. » Prophetæ opera magnificant, hæretici Opificem minuunt.

[1] Isaï. XLIII, 10. — [2] Eccli. XXIII, 8. — [3] Jer. X, 11. — [4] Psal. CXXXV, 5. — [5] Joan. XVII, 3. — [6] Thess. I, 9. — [7] Psal. CIII, 24.

Magnus ille consilio et potens operibus, qui cœlum formavit et fixit ex aquis; non enim a miraculo abscedo; ex aquis concretum est, et aquam gestat; ex aquis concretum est, et abyssum gestat, omnino autem exemplo hæret novum, inquam, hoc miraculum. Vidisti-ne tabulas ab aqua gestatas, et desuper nivem gestare? Hiems id fecit, et Deus non faciet? Fecit cœlum, non ut sphæram, ut philosophantur nugaces illi. Non enim sphæram fecit quæ volvatur. Verum ut ait Propheta, sol quomodo currit? « Qui » statuit cœlum sicut fornicem, et extendit illud velut ta- » bernaculum [1]. » Nemo nostrum ita impius est, ut nugacibus illis fidem habeat. Prophetæ dicunt cœlum initium et finem habere. Ideo sol non ascendit, sed procedit, dicit Scriptura: « Sol egressus est super terram, et Lot ingres- » sus est in Segor [2]. » Palam ergo est ex Scriptura solem egressum esse, non ascendisse, ac rursum: « A summo » cœlo egressio ejus [3], » inquit, non ascensus. Si sphæra est, summum non habet. Quod enim undique rotundum est, ubinam summum habet? Num ergo solus David dicit, an etiam Servator? Audi ipsum dicentem: « Cum venerit » Filius hominis in majestate sua, mittet Angelos suos cum » tuba et voce magna, et congregabunt electos ejus a summo » cœlo usque ad summum cœlum [4]. »

V. Quærimus autem ubi sol occidat, et ubi noctu currat (6); secundum exteros sub terra; secundum nos autem, qui cœlum tabernaculum esse dicimus, quidnam? Animum adhibe, quæso, num sit falsa sententia; sed si habeas signaculum veritatis testimonio firmatum, concurrit cum phrasi et locus. Cogita superpositam fornicem, oriens hic est, ut figura exprimitur, septentrio vero illic, ex opposito meridies, illic occidens. Sol oriens cum in occasum vergit,

[1] Isaï. XL, 22. — [2] Gen. XIX, 23. — [3] Psal. XVIII, 7. — [4] Matth. XXIV, 31.

non sub terra occidit; sed egressus ad cœli fines, partes boreales percurrit, quasi muro quodam occultatus, aquis non sinentibus ut ejus cursus appareat, curritque per partes boreales, et ad orientem venit. Undenam hoc palam est? Ait beatus Salomon in Ecclesiaste, quæ est Scriptura certæ fidei, non adulterata. « Oritur, inquit, sol, et occidit » sol. Oriens pergit ad austrum, et circuit ad boream. Cir» cuit circumeundo, et in loco suo oritur [1]. » Currentem ad meridiem, ut boream circumeuntem jam disce in hiemis tempestate. Quia non a medio oriente oritur; sed circa austri latus oblique pergit, exiguumque intervallum secans, brevem diem facit; cum occidit autem et rursus circulum decurrit, longam noctem facit. Scimus, fratres, solem non omnino ab eodem puncto progredi. Quomodò ergo breves fiunt dies? Accedit ejus ortus ad latus meridiei: deinde non altam tenens, sed obliquam brevi secans viam, breves efficit noctes. Occidens autem in summo occidentis, necessario circuit per noctem totum occidentem et totum boream, totumque orientem, atque ad meridiei summum venit; ac necesse est magnam esse noctem. Quando autem æqualem longitudinem et æqualem cursum habet, tunc æquinoctium facit. Rursus ad boream declinans velut hieme ad meridiem, et ad boreæ summa ascendens exaltatur, et longum efficit diem, brevem autem circulum decurrendum habens, brevem efficit noctem. Non hæc Græci nos docuerunt, neque enim hoc volunt; sed sub terra dicunt astra currere atque solem. Scriptura vero nostra, divina magistra Scriptura, nos erudit, illuminatque. Deinde fecit solem, non deficiens luminare; lunam, quæ decorem exuit et rursum induit. Prodit artificem opus. Nunquam deficit artifex; æternum est opus. Neque lunæ lux absumitur, sed occultatur; estque nostrûm mortalium hominum

[1] Eccl. 1, 5, 6.

imago. Cogita quo sæculorum spatio orta sit. Et si prima sit, dicimus: «Luna hodie nascitur.» Quare? Quia imago est nostrorum corporum. Nascitur, crescit, impletur, decrescit, minuitur, occidit: et nos perinde nascimur, crescimus, ad plenitudinem venimus, marcescimus, declinamus, consenescimus, morimur, occidimus. Verum illa rursus nascitur: et nos perinde resurrecturi sumus, nosque manet alia generatio. Ideo Servator ut ostendat nos, quemadmodum hic nati sumus, rursum nascituros esse, ait: «Cum venerit Filius hominis in regeneratione[1];» Pollicetur luna resurrectionem. Me, inquit, videtis occultari, et rursum apparere, et spem omnem abjicitis? Nonne sol in nostri gratiam factus est? nonne luna? nonne creaturæ omnes? Quid enim nobis non pollicetur resurrectionem? Nonne mortis imago nox est? Projecta sub tenebris corpora, formas non discernis? Sæpe manu contrectas vultum dormientium, nec nosti quænam hæc facies sit, quæ illa; sed interrogas, ut vox præco sit eorum, qui in tenebris occultantur. Quemadmodum igitur nox formas abscondit nostras, etiamsi omnes simul simus, nemoque alterum cognoscit; sic venit nox, et solvit formas, ut nemo alterum noverit. Monumenta pervadis, si multas videas calvarias in sepulcro, nosti-ne cujusnam hæc sit? At novit ille qui struxit; qui solvit, novit unde formæ istæ processerunt. Annon miraris Dei opificium, quod in tot millibus formarum nulla intersit similitudo? vel si ad fines orbis properes, neminem alteri similem reperies; sed etiamsi repereris, aliquid erit vel in naso, vel in oculo discriminis, ut res stupenda appareat. Gemelli ex uno exeunt utero, et similitudine disgregantur.

VI. Ergo-ne qui tot formas, cum non essent, produxit, cum solverit, renovare non poterit? Ne ut ærumnosus

[1] Matth. XIX, 28.

homo Dei potentiam tuis ratiociniis metiaris. Ne putes Deum tanta (solum) posse, quanta tu cogitare vales. Quod si tanta solum possit, quanta ego cogito, ausim dicere, longe minor est Deus, metitur enim illum cogitatio mea. Quod si mentem superat, et ratiocinium vincit, inscrutabilis es Conditor, et incomprehensibilia opera. Interrogentur hæretici ex iis, quæ conspicua sunt, ut discant ea de quibus quæstiones movent. Quia dixit Deus: « Fiat firmamentum, » et statim verbum illud effecit; reliquit nobis hoc pignus quod ipse fecerit. Hodie cœlum relinquimus nudum a vespera, ac repente surgentes, invenimus aliud firmamentum in nubibus concretum. Hæ aliæ pignorum partes sunt post primas, cum videris cœlum caliginosum, aliudque firmamentum ex nubibus. Qui nunc brevi intervallo nubes creat, ostendit quomodo tunc uno momento cœlum condiderit. Et quid facit? Quomodo nubes pluvias emittunt? Fecit nubes sicut utres; perque illas haurit aquas maris, quæ salsæ sunt, impletque nubes; mutat aquam, et rigat terram. Dicant quomodo efferatur in sublime id quod grave est, quomodo hauriatur, quomodo nubes hauriant. Non statim evacuantur, sed longe currunt, quo jusserit Dominus. Estque mandatum Dei quasi vinculum impositum nubibus, quod non sinit eas pluere, donec ipse annuerit. Quod autem utres sint testificatur David: « Congregans, inquit, sicut utrem aquas maris[1]. » Et vide rem miram. Congregat aquas, incumbit manus immortalis, invisibilis, non sinens statim evacuari, sed per partes. Ut mulier subtile stamen nens, lanam dispertit in multa diversaque fila; sic immensam maris altitudinem in stillas quasi fila dividens, ita in terram emittit. Verum quod est admirabile, si soluta est, quomodo non statim evacuatur? si ligata, cur fluit? Habes exemplum, debile quidem, sed

[1] Psal. XXXII, 7.

quod id tibi suadere valeat. Vidisti aquarum raptorem? vidisti quomodo ab imo perforatus sit? Incumbens continet aquarum copiam, obturatur autem inferius per illud quod superius urget; sic immortalis Dei digitus imminet nubibus, laxatque quantum vult, et quantum vult servat, ut per universam terram donum emittat. Idque maxime facit in serotinis imbribus, quando totam inebriat terram; quando modo illud, modo aliud clima rigat. Ideo ait Propheta: « Et pluet super civitatem unam, et super civita» tem unam non pluet. Pars una compluetur, et pars super » quam non pluet exarescet[1]. » Incumbit autem non Dei digitus, sed missio. Sub figura autem sermonem usui nostro accommodavi. Jubet et non pluunt. Atque hoc dicit Scriptura: « Nubibus, inquit, mandabo ne pluant imbrem[2]. » Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in » sapientia fecisti[3]. » Vidisti-ne Dei creationem? Vidisti-ne quomodo obstruat hæreticorum ora, qui creationem ignorant, et Creatorem curiose explorant? Omnia Dei legi obsequuntur. Stat cœlum, non sua manu gestatum, sed divina lege firmatum. Cum enim dubitavero quomodo ex aquis cœlum concretum sit, dubitationem meam solvit beatus David dicens: « Verbo Domini cœli firmati sunt[4]. » Cur enim firmati sunt? Quoniam ex aquis erant. Nunquam de solido et firmo dicitur: « Firmatum est. » Neque potest quispiam dicere petram firmatam esse. Aliud est firmatum esse, aliud esse firmum. Firmatum dicitur, quod cum rarum et molle esset, concretum fuit. Ideo Petrus, quando paralyticum sanavit, dixit: « Viri Israëlitæ, quid miramini in hoc, » aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut pietate » fecerimus hunc ambulare? Deus patrum nostrorum, Deus » Abraham, et Isaac, et Jacob, glorificavit filium suum Je-

[1] Amos. IV, 7. — [2] Isai. V, 6. — [3] Psal. CIII, 24. — [4] Id. XXXII, 6.

» sum, et in fide nominis ejus hunc, quem videtis et nostis, » confirmavit nomen ejus [1]; » nempe paralyticum confirmavit. Ideo « Verbo Domini cœli firmati sunt : » ex raris et dissolutis aquis, verbo Domini nubes in sublime tolluntur. Vide, quæso ; aqua, quæ amara erat, mutatur. Ex mari hauriunt nubes, et eam, quæ ex profundo hauritur amara, dulcem et potabilem efficiunt. De profundis nos abyssis excitavit Christus, et amaritudinem nostram non deponimus. Quis est is, qui fecit cœlum et terram? Ego dico Christum esse. Et unde hoc? Quia si non esset Dominus omnium, in Evangelio non miracula patrasset in omnibus creaturis. Per omnia enim elementa mirabilia fecit; per terram, per mare, per aërem, per ignem; ut conspicuum sit ipsum esse omnium creaturarum dominum. Diei luci supervenit vesperæ lux. Sol lucet, et lucerna facem præfert; diei finis, ac noctis exordium. Sed tu cum videris lucernam et solem, dicito : « Tuus est dies, et tua » est nox, tu fabricatus es jubar et solem [2]. » Verum fax illa, quæ præfertur, sermonem non interpellat. Oportet enim solem currere ad ejus jussum ; nam « Sol cognovit » occasum suum [3] » ut ostendatur Christum omnium creaturarum dominum esse. Id Joannes prædicat, « Omnia per » ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod fac» tum est [4]. » Verum oportebat ipsum non sermone tantum lucere, sed etiam opere. Dixit mari : « Tace, obmu» tesce [5], » et obmutuit, agnovitque opus Opificem. Dixit enim mari, et tacuit ; dixit vento, et refrenatus est. Si non obtemperasset, ejus Conditor non fuisse proderetur. Nisi dominus esset aquæ, non illam mutasset in vinum. Nisi esset cœli Dominus, non eum stella de cœlo prædicasset. Nisi esset solis dominus, non tenebris se obvelasset in cruce.

[1] Act. III, 12, 13, et 16. — [2] Psal. LXXIII, 16. — [3] Id. CIII, 19. — [4] Joan. I, 3. — [5] Marc. IV, 39.

Christus in cruce, et sol obtenebratus est. O miraculum! Creatura non tulit contumeliam domini. Obtenebratus est sol, ut in ipsa cruce solis dominum noveris. Commota est terra, ut discas de ipso Davidem dixisse: « Qui respicit » terram et facit eam tremere[1]. » Scissæ sunt petræ, ut discas de quonam dixerit Propheta: « Furor ejus tabescere » facit Principatus, et petræ perforatæ sunt ab eo[2]. » Monumenta aperta sunt, ut appareret resurrectio, et qui suscitat Deus per cuncta splenderet.

VII. Operæ-pretium vero est ut moralem moveamus sermonem. Lucerna vocat nos, ut dicamus: « Lucerna pe» dibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis[3]. » Advenit vespera ut dicamus: « Dirigatur oratio mea sicut in» censum in conspectu tuo, elevatio manuum mearum » sacrificium vespertinum[4]. » Cur non matutinum? Hic animum adhibete: nam quæ psallimus scire debemus. Dicit David: « Psallite sapienter[5]. Elevatio manuum mearum » sacrificium vespertinum. » Duo sacrificia jussit fieri Moyses, imo Deus, unum matutinum, et unum vespertinum. Matutina gratiarum actio pro nocte erat. Nam qui in nocte servatus est, in die gratias agit: vespertinum sacrificium pro die erat. « Quia, inquit, in die me servasti, pro toto die gratias ago tibi. » Matutinum sacrificium non eum recipit, qui in nocte peccavit. Ideo dicit: « Elevatio manuum mea» rum sacrificium vespertinum. » Ingrederis vesperam, expandis manus; si fiduciam habent, expandantur: si non scripserunt iniquitatem, si pauperes non spoliarunt, si pupillos non oppresserunt, ut quæ personam habeant extollantur. « Elevatio manuum mearum; » ac si diceret: « Vide, Domine, mundæ sunt manus. » Quemadmodum enim is, qui peccavit, vultum extollere non potest, sed a conscientia in-

[1] Psal. CIII, 32. — [2] Nahum, I, 6. — [3] Psal. CXVIII, 105. — [4] Id. CXL, 2. — [5] Id. XLVI, 8.

curvatur; sic manus polluta ne audet quidem coram Deo consistere. Vide; si manus sint mundæ ab iniquitate, expandantur. Ideo patriarcha Abraham turpe lucrum recusavit, cum diceret ei rex Sodomorum : « Accipe omnia, » mulieres tantum dimitte [1]. » Ut itaque fiduciam haberet, nihil accepit; sed cum puris manibus esset, dicebat : « Extendam manus meas ad Deum, qui fecit cœlum et terram [2] : » et extendit, quia non erant pollutæ injusto lucro; « Elevatio manuum mearum. » Illud, « Elevatio manuum » mearum, » interpretatur Paulus : « Volo igitur viros orare » in omni loco, levantes sanctas manus sine ira et disceptationibus [3]. » Vespera a nobis exigit vesperæ opera. Expandis manus, scrutatur artifex. Advenit matutinum tempus, et si puram non habeas et manum et mentem, matutinum tempus ne respicere quidem audes : experientia magistra est. Cogita cum quanta fiducia ingrediatur is qui purus maneat, quasi in propria domo ambulet. Fiduciam dat illi matutinis horis nox in continentia exacta. Ideo David dicit : « Si memor fui tui super stratum meum, in » matutinis meditabor in te [4]. » Gratias ago Deo : recordor fatiscentem vocem a Dei verbo reparatam esse, non pro nostris meritis, sed pro vestro desiderio. Precemur ergo in veritate cordis, ut pace fruamur, et in matutinis fiduciam habeamus, hæreticorum furorem devitemus, fidem orthodoxam sequamur, gloriamque referamus Patri, Filio et Spiritui sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Gen. xiv, 21. — [2] Ibid. 22. — [3] I Tim. ii, 8. — [4] Psal. lxii, 7.

ORATIO IV.

In quartam diem creationis mundi.

I. Labantem vocem nostram pridie per orationes vestras perque vestrum desiderium Dei gratia firmavit. Ipsa igitur magistra usus experientia, quantum amor divinæque pietatis studium potest, ad eamdem obsecrationem accedo, rursus rogans ut eamdem pro nobis gratiam petatis. Nam si vas electionis Paulus, qui Christum in seipso loquentem habebat, quia a Spiritu sancto regebatur, auditorum precationem mutuabatur, dicens : « Fratres, orate pro me, ut » mihi detur verbum in apertione oris mei [1] : » quanto magis nos viles, et qui, ut ita dicam, nihil sumus, intercessionem vestram petemus, ut linguæ vinculum solvatur, aperiatur veritatis sermo, ipsaque divina gratia expeditum organum custodiat, sententiarumque copiam suppeditet; non ut solus orator divina lucretur, sed ut vobiscum cœlestem hauriat thesaurum. Age ergo prius dictorum seriei hæreamus. Par est enim, arbitror, ut quemadmodum ipse legislator Moyses serie atque ordine creationis sermonem absolvit, sic et nos primis secunda, secundis tertia copulemus et distinguamus, vobisque non præposteram sermonis enarrationem tradamus. Compactum erat cœlum, solide structum firmamentum, segregatum mare, detecta terra, fructibus, plantis, arboribus, fontibus varie ornata, et ut summatim dicam, omnibus sibi congruentibus decorata erat. Neque enim simplex quædam feracitas fuit, sed dis-

[1] Ephes. VI, 19.

tincta et varia. Nam alia ipsam ornabant terram; alia in escam hominibus et brutis animantibus producta sunt: cætera hominibus usum præbebant. Neque enim præsentis est temporis diversa illa, quæ ex terra producta sunt, recensere, ne sermonis longitudo auribus vestris molesta sit. Acceperat etiam cœlum proprium sibi ornatum. Procedit jam Deus ad aquas, efficitque ut illæ animam viventem producant magnus sapientissimusque Creator, qui libero suo nutu et Verbo sancto suo omnia fecit, ut ex ipsa Verbi veritate rerum veritatem nostis, cum audivistis eum dicentem: « Congregentur aquæ; » et statim opus secutum est; ac rursum, « Educat terra, » et, « Educant aquæ; » et, « Fiant luminaria [1]. » Multique fuerit temporis, omnia quæ Verbo facta sunt nunc sermone prosequi. Ut enim antiquam illam creationem mittamus, jam veniamus ad ea quæ in Novo Testamento solo Verbo ab eo sunt facta. Hic namque est qui vetera creavit, et nova fecit secundum Joannem dicentem: « Omnia per ipsum facta sunt, et sine » ipso factum est nihil [2]. » Quæ igitur oratio hæc accurate prosequi possit? Sed seriei insistamus. Hic igitur sapientissimus Creator, ut jam diximus, quod primum fecerat, hoc et ornavit. Hic etiam id, quod secundum factum fuerat, ordine secundum exornavit; itemque tertium, quartum et reliqua deinceps omnia secundum ordinem creationis ornatu suo decoravit. Quo autem animo id fecit? Num fortasse volens docere nos, ut elementorum terminos colamus, ordinemque agnoscamus. Primo igitur fecit cœlum superius; secundo terram; tertio firmamentum; quarto segregavit aquas. Quod primum fecit, primum ornavit. Quomodo ergo, dicet quispiam ex studiosioribus, cum secunda esset terra, primam illam ornavit? ac quasi secum pugnante narratione, coarguere volet. Ipsi respon-

[1] Gen. 1, 9, 11, 14 et 20. — [2] Joan. 1, 3.

dendum, nihil secum pugnans a nobis in præsenti dictum fuisse, sed orationem sibi omnino esse consentientem. Nam ante hoc firmamentum, quod post cœlum superius factum est, atque secunda die constitutum, ornata terra fuit. Oportebat enim ordinis seriem servari. Cum terram plantis et fructibus ornasset, cum cœlum sole, luna, ac reliquo stellarum choro decorasset, ad aquas processit. Et quid historiæ scriptor? « Et dixit Deus, inquit: Educant aquæ » reptilia animarum viventium, et aves volantes super ter- » ram, secundum firmamentum cœli [1]. » Vide Dei sermonem, opera dictis addentem, et verba in opera vertentem. Vide Dei syllabas verbaque brevia, divina virtute plena : « Educant aquæ : » sermo labor et opus Dei est. Arbitror ego opera sermonem antevertisse : velocior enim dictis potentia. Nondum prolatus sermo fuerat, et opus proprium accipiebat ornatum : quodque mirum est, singulis hisce elementis Deus duplicem præbebat ornatum. Dedit firmamento luminaria et rorem. Imo etiam horum luminarium diversus erat usus; ut ex ipsis Scripturæ dictis constat, de quibus pro virili, etsi non pro dignitate, nuper verba fecimus, cum vobis horum rationem exponebamus : de quibus iterum in præsenti sermonem habere inutile foret.

II. Terræ semina dedit et plantas; aquis, natatilia et volatilia. « Educant aquæ reptilia animarum viventium, et » volatilia volantia. » Reptilia pisces vocat, quia potius repunt, quam ambulant. Quamobrem beatus David legislatorem sequens ait : « Hoc mare magnum et spatiosum : illic » reptilia quorum non est numerus [2]. » Rem stupendam! stupendum ordinem! stupendi verbi promissionem! Quare? Quia omnium opifex est; sic præ oculis habet præterita, præsentia et futura, ut neque nos ea ipsa quæ præ oculis sunt. Quia igitur per aquas primo vitam mundo daturus

[1] Gen. 1, 20. — [2] Psal. CIII, 25.

erat, primo aquis præcipit, ut viviparam naturam producant : ut discas unde radix vitæ sit. Ego cum video eos, qui illuminati fuere, ex sanctis aquis exire, qui in baptismum cum multis malis quasi reptilia ingressi sunt, et cum vita æterna sunt egressi, video legislatorem dicentem : « Educant aquæ ea, quæ tunc reptilia erant, nunc anima vivens sunt. » Undenam hoc nobis palam erit, quia ii, qui accedunt ad lavacrum ob priora peccata, reptilium nomen accipiunt. Exierunt multi ad baptismum Joannis. Accedentibus dicit : « Serpentes, genimina viperarum, quis ostendit vobis » fugere a ventura ira [1] ? Cum anima, quæ multis annis in nequitia vixit, in baptismum intrat, et improbitate deposita egreditur, vide annon operibus resplendeat illa vox dominica, quæ ait : « Educant aquæ reptilia animarum vi» ventium, et volatilia volantia ? » Duplicem namque gratiam accipit is, qui salutem consequitur, nempe et vivificatur anima, et volatilis efficitur ; et ad cœlorum fornices attingit, cum Angelis versatur, et cum cœlesti ordine locum habet. « Et volatilia volantia super terram secundum fir» mamentum cœli. » Super terram, corpore ; in cœlis, vitæ instituto. Hæc non per allegoriam inducimus, sed in historia conspicimus. Aliud est allegoriam in historiam vi inducere ; aliud historia servata, allegoriam excogitare. Atque ut ostendat se reptilia dicere volatilia pennata, quæ sunt in mari, subdit : « Et fecit Deus cete grandia, et om» nem animam viventem reptilium, quæ eduxit aqua, et » volatile pennatum [2]. » Est-ne ergo volatile non pennatum ? Quid opus erat dicere : « Volatile pennatum ? » volare hic dicitur id quod est expandere manus. Potest etiam quis manibus πετᾶσθαι, ut ait Propheta : « Tota die ἐξεπέτασα ex» pandi manus meas ad populum non credentem et » contradicentem [3]. » Non quod manus pennas habeant, sed

[1] Matth. III, 7. — [2] Gen. I, 21. — [3] Isaï. LXV, 2.

quia πετᾶσθαι expandere significat. Quod repit ergo volatile dici potest, quod repat, seque expandat. Unde et David ait : « Serpentes et volatilia pennata [1]. Fecit ergo Deus cete » grandia; » id est, dracones magnos in mari. Reliqui enim interpretes dicunt : « Fecit Deus dracones magnos. » Non dixit : « Cete, » sed dracones. Nihil in mari factum est inter viventia prius quam draco. Ideo ait David : « Laudate Do» minum de terra, dracones et omnes abyssi [2]; » et alibi : « Hoc mare magnum et spatiosum, illic reptilia quorum » non est numerus; animalia pusilla cum magnis : illic naves » pertransibunt. Draco iste quem formasti ad illudendum » ei [3]. » Et alibi, ut ostendat non unum, sed multos ibi dracones esse, ait : « Tu contrivisti capita draconum in aqua [4]. » « Fecit igitur cete grandia. Et vidit Deus quia omnia bona [5]. » Quare dixit : « Bona? » Numquid bona propter multitudinem? Atqui quando stellas fecit, et solem, et lunam, multa licet essent quæ facta fuerant, dicit : « Vidit Deus quod esset » bonum [6]. » Multæ sunt stellæ, earumque millia innumera : neque tamen dixit : « Vidit Deus quod bona essent; sed quod bonum esset. » Quare? Quia etsi multa luminaria, ex una tamen luce sunt, et ad eumdem omnia usum : nam ad illuminandum posita sunt. Hic vero quia ingens est reptilium differentia, et volatilium, natatiliumque; alia quippe ratio est natatilium, alia volatilium, alia reptilium : et in singulis generibus multa diversaque sunt, dicit : « Vidit Deus quod » essent bona. » Pro varietate operum laus sequitur. « Et » benedixit ea Deus dicens : Crescite et multiplicamini, et » et replete aquas, et volatilia multiplicentur [7]. »

III. Cur cum stellas fecit, non benedixit? Cur cum herbas et ligna fecit, non benedixit? Alia benedicit, alia non benedicit. Quæ causa virtutis hujus creaturæ fuit? Attende.

[1] Psal. CXLVIII, 10. — [2] Ibid. 7. — [3] Id. CIII, 25, 26. — [4] Id. LXIII, 15. — [5] Gen. 1, 21. — [6] Ibid. 10. — [7] Ibid. 22.

Stellæ quot factæ sunt ab initio, tot manent; ac neque numero neque magnitudine possunt augeri; nempe cum in identitate naturæ permansuræ essent, benedictione quæ ipsas multiplicaret non egebant. Quæ vero ex successione augentur, nec alio possunt augeri modo, benedictionem necessario accipiebant. Idem rursum dico, ut dictum magis infigatur menti. Neque enim, fratres, planta, quæ temere et perfunctorie in terræ scissuras inducitur, firmam habet sedem; sed quæ in profundum ejus cum omni diligentia immittitur. Stellæ benedictione opus non habebant: neque enim hæc illis multiplicandi vim tribuebat. Volatilia autem et natatilia atque homo hanc benedictionem desiderabant, successionis causa. Atque ubi aliter multiplicatio fieri nequit, ibi locum habet benedictio : ubi nempe pauca multiplicantur, et parva augmentum admittunt. Quia igitur causam agnovimus cur hæc benedictione dignata fuerint, operæ-pretium fuerit ad alias demum Scripturarum dictiones nos conferre. « Crescite, » quia parva; « Multiplicamini, » quia pauca : « Implete aquas, » quia in parte. Necesse autem est ut alio tempore quæramus, cur pisces, et volatilia, et hominem duntaxat benedictione dignatus sit, cæteris vero non eam impertierit. Interim autem, ut polliciti sumus, seriei hæreamus. « Et dixit Deus : » Educat terra animam viventem [1]. » Terram Deus duplici afficit honore. Primo enim illa semina gignit, et plantas, et postea animalia; nec sine causa. Sed quia hominis domicilium futura erat : neque id tantum; sed quia ex illa ipsa homo alimentum accepturus erat, illam ut nutricem et matrem magni hujus animalis, honore afficit. Hic vide qua ordinis serie sit usus. Primo alimenta parat; secundo inducit ea quæ alimentis fruantur, ut erga hominem fecit. Primo domum perfecit, et sic patremfamilias introduxit.

[1] Gen. 1, 24.

« Educat terra animam viventem. » Inanima terra quomodo gignit animam viventem ? Unde prodiit leo rugiens, aut equus currens, aut bos laboriosus, aut sarcinis aptus asinus ? unde animalium differentiæ ? unde ex inanima tot animæ ? Nec pudet hæreticos, quod inanima terra quam non habet animam proferat ; Deum vero si genuisse audiant ex propria substantia, statim ratiociniorum tricas moveant, et inferant : « Ergo divisus est, ergo dissectus, ergo passus est, » et similia quæ dicere solent. Neque enim præsentis est temporis omnia, quæ contra Unigenitum, imo contra suam salutem dicunt, confutare. Deus enim nec si laudetur, aliquid lucri percipit ; nec si maledictis impetatur, aliquid damni : nisi fortasse dixeris salutem nostram lucrum esse Dei. Ipse namque plenus est omni bono, nullaque re eget ; qui omnes ditet, nulloque opus habeat. Enimvero quis dederit quidpiam ei, qui omnium est fons bonorum, ex cujus unius benignitate omnia pendent ? Quemadmodum ait David : « Omnia ad te expectant [1]. Aperis » tu manum tuam, et imples omne animal benedictione [2]. » Sed quem aggressi sumus sermonem, ad finem ducamus. Hoc enim et nobis gratum est, et ordo postulat. Id quod non habet terra profert, jubentis imperio obsequens ; et id quod habet divina et intemerata natura non gignit ? Verum ne quis rursum vocem « Habere » humano accipiat more, dicens : « Vides-ne quomodo ipse doctor concesserit Patrem Filio priorem esse ? » sed potius sermoni veniam tribuat, cum homines simus, luteaque lingua utamur, atque hominibus verba faciamus de divina omnemque rationem superante natura. Homines enim cum simus, ut homines loqui didicimus. Non enim sciunt miseri se de Deo disserere, verba proferentes, quæ de Deo dicere non consentaneum est. Et vide eorum vafritiem. Cum quæstiones pro-

[1] Psal. CIII, 27. — [2] Id. CXLIV, 16.

ponunt, ex humanis loquuntur ratiociniis ; exempli causa : « Omne quod gignitur, inquiunt, existendi principium habet. » Undenam vero ? statim reponunt ; « Tu qui natus es, annon principium habuisti ? Num pater tuus ? num avus tuus ? » Si proferas illi ex ipso eorum ratiocinio rationem aliam, quæ insanum illius commentum possit obruere, statim captiose dicunt ? « De Deo agitur, et humana mihi ratiocinia inducis? » Et illi quidem radicem malorum ex communibus ratiociniis proferunt : malorum vero solutionem nolunt ex iisdem ratiociniis admittere.

IV. Ait sæpe hæreticus : « An potest aliquis esse et nasci ? » Si igitur monstravero Scripturam, non de Deo tantum, sed etiam de hominibus simile quidpiam inducere, quid ages ? Beati Abrahæ filios, non quasi non sint, sed quasi præexistant, Scriptura nasci dicit. Nam Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob, Jacob Levi, ex quo tribus sacerdotalis. Quia igitur hic, nempe Abraham, Melchisedecho obviam venit, Paulus Apostolus id quod tunc gestum fuit theologico more interpretans, ait : « Obviam venit » autem Melchisedech Abrahæ, et benedixit ei [1] : » et statim subjungit ; « Et ut ita dictum sit, per Abraham etiam Levi, » qui decimas accipit, decimatus est : adhuc enim in lum» bis erant Abrahæ [2]. » Atque adeo mortalis homo antequam nasceretur erat. Quandoquidem radix vivebat, fructum cum vivente radix induxit. Hic vero ubi nulla passio, nullus successionis modus, nulla uteri gestatio, nulla humanarum passionum series, non vult dicere eum, qui erat, ab existente gigni, et in æternum manere. At si genitus fuit, inquit, quomodo semper erat ? Quisquis enim gignitur, principium accipit. Patris nomen apud nos per multos circuitus decurrit. Verbi gratia, suppone juvenem uxorem ducere cupientem : primum fit procus, deinde sponsus, pos-

[1] Hebr. VII, 1. — [2] Ibid. 9, 10.

tea maritus; si gignat, dicitur pater; sin proles hoc illi nomen non tribuerit, etiamsi sexcentos annos cum uxore vixerit, non pater vocabitur. Similiterque mater, primo virgo hinc postulata, postea desponsata, demum uxor; uterum gestat, fructum portat; sed si non prodeat, mater non vocatur. Etiamsi radix fructum ferat, nisi progressa proles laborum mercedem, hanc scilicet denominationem retulerit, mater non appellatur. Idipsum Deus, utpote sapiens, fecit: ne adversus filios gloriarentur patres, neve diceret pater filio: « Ego tibi vitam largitus sum, propter me natus es, mea opera in rerum naturam productus es. » Sed etiamsi hæc diceret, statim audiret: « Ego propter te natus sum, tu etiam propter me pater es; » idipsum et matri: « Tribuisti mihi ut essem filius, et ego tribui tibi ut esses mater. Hæc apud nos gratiam quamdam vicemque retributionis præ se ferunt. » Similiterque filius, non statim filius, sed primo semen, deinde fœtus, et cum natus est, tunc est filius. Hæc temporum necessitatibus obnoxia sunt: hæc passionibus subjecta: hæc corporeæ sunt constitutionis. Ubi autem incorporea est natura quæ gignit, ubi incorporeus est fructus qui gignitur, qua ratione dicatur illud: « Erat quando non erat, et postea genitus est? » At nos dicimus: « Si Deus ita semper se habet, si nihil unquam acquirat, semper etiam est Pater. Quod si semper est Pater, semper Filium recipit: ergo coæternus est Patri Filius. » Filium dicimus sine passione natum, generationis vero modum explicare non possumus. Vera hæc est scientia, ut fateamur nos ea non nosse, quæ naturam nostram superant. Prolem itaque adoramus, naturam vero non curiose scrutamur. Si homo esset is qui genuit, humanam certe generationem habuisset: si corpus habuisset, genuisset ut corpus. Sin vero immunis sit a corpore, ne corporis affectiones incorporeo ascribas. At genuit, inquit,

ex propria natura, cum passione genuit, per sectionem, per effluxum. Ex terrenis contrarium probo. Gignit vitis, gignit olea, gignit etiam aqua; non secundum naturam nostram, sed secundum proprium ordinem. Quævis mulier, quando id a Deo consecuta est, ut sit mater, uterum gestat, intumescit : emisso autem fructu, tumorem ponit. In arboribus secus accidit. Priusquam genuerit arbor non intumescit : cum genuerit, tum crassior efficitur, fructus augetur, et radix multiplicatur, neque imminutio est gignenti radici, neque nato fructui. Gignit vitis non more nostro : Deumque si audieris genuisse, humanas passiones ascribis naturam omnem humanam superanti?

V. « Et dixit Deus : Educat terra animam viventem secundum genus, quadrupedes, reptilia, bestias [1]. » Quadrupedes jumenta sunt; reptiles, bestiæ, serpens et draco. Neque enim bestiæ solum subjugales, sed etiam quæ oneribus ferendis, jumenta dicuntur. Quidquid fœno vescitur, sive bos, sive ovis, pecus vocatur : κτῆνος sive pecus dicitur, quia est κτῆμα sive possessio hominis. Quod autem oves et boves pecora vocentur, testificatur Scriptura : « Et fuerunt illi pecora ovium et pecora boum [2]. » Repleta est terra, vernabat fructibus : protulit animalia, desiderabatur demum paterfamilias; cœlum ornatum fuerat, terra vario decore splendebat, repletum erat mare, aër avium multitudine ornatus erat; omnia parata erant, et desiderabatur homo. Non illi contumeliæ est, quod sit postremus, sed hoc illi cedit honori : præparatur enim domus, et inducitur paterfamilias. Nihil quippe Deus intempestive et sine modo facit, sed cuncta ad certum usum. Ac vide ordinem. Primo fecit Deus herbam et fœnum, et postea animalia quæ his nutrirentur. Nisi enim essent alimenta, intempes-

[1] Gen. I, 24. — [2] Id. XXVI, 14.

tiva fuisset animalium creatio, quæ penuria fructuum laboraret. Fecit alimenta, et post ea quæ iis alerentur condidit, primo ad usum necessaria, deinde inducit ea quæ illis uterentur. Eodem modo se in Scripturis gessit. Antecesserunt Christum Scripturæ ipsum prædicantes, et tunc venit is, quem prædicabant. Præcesserunt testimonia, ut crederetur ei, de quo testimonium ferebatur. Præcessit lex, ut prædicaret legislatorem. Præcesserunt Prophetæ, ut illum declararent, de quo vaticinabantur. Ac vide sapientiam Dei. Scripturas Prophetarum non sivit in Ecclesia solum esse, sed et apud Judæos : ut illi coarguerentur, reliquit eas apud Judæos indignos, Dei hostes, Christi inimicos. Cur ergo id fecit, nec ab illis Scripturas abstulit? Evidens causa est, nec multa probatione opus habet. Ut prædicatio mea non suspecta esset. Si solus Prophetas haberem, posset incredulus contradicere. Ausus-ne essem ego dicere : Dixit Moyses, dixit Esaïas, aut dixit reliquus Prophetarum ordo, de Christo, et de iis, quæ tempore adventus ejus eventura erant? Poterat quivis respondere : « Undenam scimus Moysem fuisse Prophetam, et hæc dixisse, aut prædicasse, quemadmodum vobis Christianis ad confirmationem doctrinæ vestræ blaterare visum est, Prophetas nempe fingere, et nomina fabulose comminisci? Nos-ne debemus hanc auctoritatem admittere? » Nunc vero contradicenti, etiamsi magnis munitus sit ratiociniis, omnis sublata occasio est, eo quod illa testimonia apud ipsos deposita sint, quæ nos ad dogmatum nostrorum defensionem afferimus. Unde enim coargui non possit eorum levitas? Ne igitur hæc dicantur, permisit ut libri Scripturarum apud illos essent ; ut si mihi fides negetur, quasi ad propriorum dogmatum gratiam illa confinxerim, illis fides habeatur, qui ab illis dogmatibus abhorrent. Si Judæum interroges, non dico quemdam de plebe ac de turba, sed qui et verbo polleat

et legem teneat, est-ne Christus? non dicit non esse, sed esse quidem, at non esse hunc, quem vos dicitis, sed alium. Hactenus ille rem non evertit, sed personam in dubium vocavit. Aliud porro est rem negare, aliud vero personam. Ut si quis a me debitum reposcat, aliud est dicere : « Non debeo, » et aliud dicere : « Non tibi, sed alii debeo. » Interim debitum in confesso est. Quod igitur Christus sit, id illi confitentur, dubitant autem an hic sit, qui a nobis prædicatur, et eum qui non existit admittunt, quia eum, qui vere est, negarunt. Et advertas, velim, ipsum legislatorem Moysem, ipsa hominis formatione Filium inducere, ejusque cognitionem. Dixit : « Fiat firmamentum : » dixit : « Ger- » minet terra ; » dixit : « Educant aquæ. » Cum autem venit ad hominem ait : « Et dixit Deus : Faciamus hominem [1]. » Interrogo Judæum : si solus est, nec est cum eo Filius, quem prædicamus ; si non est Spiritus sanctus, quem adoramus, cuinam dixit : « Faciamus hominem ? » Cœlum jussu solo facit, terram et reliqua similiter : cum hominem creat, divinitatem Filii demum volens quasi per fenestras conspiciendam præbere, dicit : « Faciamus hominem ; » ut ostendat illum in prioribus etiam creandis sibi socium fuisse. Aiunt itaque Judæi in angustum redacti, nec valentes ita apertam dictionem mutare, ipsum id Angelis dixisse : quoniam dictionis naturam aperte negare non possunt, alio modo negationem illam insinuant. Cuinam igitur dixit : « Faciamus ? » Angelis, inquiunt. Quæro, utri majores sunt, Angeli, an homines ? Sane Angeli. Nam quando etiam admodum in virtute profecimus, ne tunc quidem illos superamus, sed pares eis sumus. Nunc vero iis natura longe inferiores sumus, incorporeisque Angelis sumus minores.

VI. Audi Davidem hac de re testificantem : « Quid est » homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam

[1] Gen. 1, 26.

» visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab Angelis [1]. » Certe minores Angelis sumus : nos inferiores, Angeli majores. Si cum hominem illum minorem faceret, opus habuit Angelis consiliariis et adjutoribus ; cum majores faceret, non unum nempe Angelum, sed illa millia millium innumerabilium ; quemadmodum enim luminaria simul omnia fecit ; sic et Angelos et Archangelos simul, et tot sunt ut omnem superent numerum, clamatque Daniel : « Decies millies dena millia ministrabant ei, et millia mil» lium astabant ei [2]. » Dena millia denorum millium Angelorum fecit, milliaque millium Archangelorum, nec opus habuit consiliario aut adjutore, et cum unum faceret luteum hominem, consilio utitur, sermonem confert, consilium init ? « Quis est homo ? » Nonne terra et de terra ? nonne cinis et favilla ? Clamatque Abraham, suam prædicans vilitatem : « Ego autem sum terra et cinis [3]. » Quid sunt Angeli ? Nonne spiritus ? nonne ignis ? Audi Davidem clamantem : « Qui facit Angelos suos spiritus, et ministros » suos ignem urentem [4]. » Cum ignis naturam conderet, intelligentes et incorporeos spiritus, non opus habuit consiliario, non socio, non alio quopiam in opere adjutore. Et cum eum, qui de terra est, condit, miserum illum, vilem, qui brevi postea tempore non futurus est, qui in sepulcro dissolvetur, qui tempore consumetur, consilium init, consultat ? Etiam, inquiet, decet Dominum ob summam suam bonitatem, dicere famulis præsentibus : « Quid fieri oportet ? Quid faciemus ! » Hoc quoque concedo, ac post tantum certamen, admitto illud, « Faciamus, » ad Angelos dictum fuisse. Illud, « Faciamus, » audisti ; illud vero, « Secundum » imaginem et similitudinem » non vidisti ? Hoc enim verbo Judæorum et hæreticorum ora obstruam. Neque enim Ju-

[1] Psal. VIII, 5, 6. — [2] Dan. VII, 10. — [3] Gen. XVIII, 27. — [4] Psal. CIII, 4.

dæus, neque rursum hæreticus, ipse quoque vere Judæus; imo pejor : illi namque corpus visibile crucifixerunt; hi vero Divinitatem invisibilem impugnant; imo vero ipsorum salutem. Verum et illi impossibilia aggredi demonstrati sunt (7). Quapropter partim pœnas hujus facinoris in præsenti dederunt, genus suum videntes per totum orbem dispersum. Demum autem illis extrema ultio est infligenda, quando extremum omnium judicium reddendum erit. Atque ab ipsis suo tempore promeritæ repetentur pœnæ. Quid causæ igitur est, cur hos omnes sermones vobis proposuerim ? Volo enim rursum seriem repetere. Non audet hæreticus, nec audet Judæus dicere unam esse Dei et Angelorum imaginem. Num Angeli, qui facti sunt, adjutores Dei fuerint ? Ministri solum erant, laudantes, gratias agentes, gnari se factos esse, et antea non fuisse, ac nutu voluntatis illius creatos fuisse : stabantque contemplantes, videntesque ea, quæ post ipsos facta fuerant. Videbant cœlum ex nihilo factum, et stupebant ; mare segregatum, et mirabantur ; contemplabantur terram ornatam, et exhorrescebant. Quod autem Angeli non adjutores fuerint, sed admiratores, ait Deus Jobum alloquens : « Quando feci » stellas, laudaverunt me omnes Angeli et celebraverunt [1]. » « Faciamus hominem. » Dictum illud et loquentem significat et audientem. Vide orthodoxæ fidei radium semper splendentem : et sol lucens radium suum adjunxit. « Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem » nostram. » Personarum ordinem servavit, et substantiæ unitatem. « Faciamus hominem secundum imaginem. » Non secundum imagines : neque enim alia est imago Patris, alia Filii. « Faciamus : » ut Personarum pluralitatem ostendat ; « Secundum imaginem nostram; » ut consubstantialitatem declaret. Quisnam vero est magni hujus sermo-

[1] Job. XXXVIII, 7.

nis, et admirandæ creationis socius. Judæi contradicunt, ac vel confutati impudenter se gerunt; hæretici insaniunt, veritas impugnatur, pietatis doctrina invictam præ se fert confessionem.

VII. Unde igitur ostendemus cui dixerit : « Faciamus » hominem ? » aut quis est ejus consiliarius ? Illud enim, « Faciamus, » præsentiam consiliarii exigit. Ait itaque beatus Esaïas de unigenito Filio Dei, qui propter nos humana venit forma : « PUER NATUS est nobis, filius et juvenis datus » est[1]. » Qui non erat, puer natus est; qui erat Filius, datus est. « Et vocabitur nomen ejus : Magni consilii Ange» lus, » nempe pueri, qui filius erat propter divinitatem, puer autem propter humanitatem. « Magni consilii Ange» lus, admirabilis, consiliarius[2]. » Si porro consiliarium cui dixit : « Faciamus hominem secundum imaginem et simi» litudinem nostram, » magni consilii Angelum vocas; nondum, o Propheta, dignitatem ejus, qui a te consiliarius vocatur, declarasti. Fuit enim Moyses consiliarius. Videbatur enim consilium dare, cum diceret : « Non occidas eos, » ne forte dicant gentes : Eo quod non posset illos prole » augere, occidit eos[3]. » Verum ne miraculum ad consiliarium usque statueris : ne commune nomen feceris, etsi multi consiliarii sint, ne contumelia afficiatur is, qui solus est. At nondum, inquit, ejus qui prædicatur dignitatem nosti. Audi de admirabili consiliario; Esaïas enim id quod sequitur ab eo, quod præcedit, interpretatur : « Admira» bilis, inquit, consiliarius, Deus fortis. » Recte Deo fortitudinem adjunxit. Quare ? Quemadmodum enim multi fuere consiliarii, neque tamen ideo unius consiliarii dignitas lædi debuit; sic quia multi fuere dii; nam ait : « Ego » dixi : Dii estis, et filii Altissimi omnes[4]; » ac rursum ait

[1] Isaï. IX, 6. — [2] Ibid. — [3] Deut. IX, 28. — [4] Psal. LXXXI, 6.

Deus Moysi : « Ecce posui te in deum Pharaonis[1] ; » hic qui prædicatur, non debuit contumelia affici. Ac ne putes eum ita deum esse, ut erat Moyses, ut erant Apostoli, addidit : « Deus fortis. » Moyses deus erat, non fortis, sed fortitudine donatus. Aliud est fortitudine donatus, et aliud fortis. Aliud gratiam commodans, aliud accipiens. « Deus » fortis. » Moyses deus erat fortitudine donatus, etiamsi grandium miraculorum patrator; verum gratiam accipit. Sub potestate erant Apostoli; potens est Servator et tribuit. « Deus fortis. » Neque hoc tantum satis habuit, sed adjicit : « Potens. » Ut et nos et hæreticos doceret, ne sub potestate diceremus eum, qui ipsi potestati imperat. Aliud est sub potestate constitutus, aliud « Potens. » Vis nosse discrimen inter eum, qui ex se potens sit, et eum, qui sub potestate sit. Apostoli sub potestate, Servator vero potens erat. Paulus vidit in Macedonia puellam spiritum Pythonis habentem, omnibusque dicentem : « Hi homines servi Dei » altissimi sunt. Ægre autem ferens Paulus, conversus dixit » spiritui ; » non autem puellæ, sed puellam occupanti, « Denuntio tibi in nomine Domini Jesu Christi, ut exeas » ab illa[2]. » Vocat Dominum, ut ostendat se servum. Quia supra hominem hoc miraculum erat, quod dæmones obedirent hominibus; ne visus vocem raperet, neve ii, qui Dei ministri erant, dii esse putarentur : « Denuntio, in- » quit, tibi in nomine Domini ; » servi est denuntiare, Dei cum potestate agere. Vidisti famulum denuntiantem, vide Dominum imperantem. Oblatus est Domino quidam dæmoniacus surdus et mutus. Non dixit Dominus : « Denuntio tibi surdo et muto dæmonio ; » sed « Ego tibi præcipio[3]. » Denuntiatio est Pauli, Potentis autem est imperare : « Ego tibi præcipio, exi ab eo, nec amplius intraveris : » obedivit dæmon, novit enim potentiam. Dicat beatus Ezechiel ad

[1] Exod. VII, 1. — [2] Act. XVI, 16-18. — [3] Marc. IX, 24.

synagogam hæreticam : « Vivo ego, dicit Dominus, justificata est soror tua Sodoma supra te[1]. » Quid est illud quod dicit? Nisi enim illud didiceris, non poteris deduci ad spiritualis sensus intelligentiam. Sodomitæ desperati erant, in scelere enim vitam transigebant : ideoque divinitus immisso consumpti sunt igne. Eratque Jerusalem post eorum exitium, urbisque eorum incendium, multis generationibus, specie quidem florens, majora tamen scelera perpetrans. Cum igitur hi Sodomitarum nequitiam superarent, jurat Deus per Ezechielem his verbis : « Vivo ego Adonaï, » dicit Dominus, dic incompositæ filiæ Jerusalem : Non » peccavit soror tua Sodoma vel dimidium peccatorum » tuorum, et justificata est Sodoma ex te[2]. » Ac si diceret : « Sodoma comparatione tui justa est. » Ac si quis hæreticis diceret : « Justificati sunt Judæi ex ingenti hæreticorum furore; justificati sunt dæmones, quia hi Filium ipsum vocant, illi vero opificium. « Justificata est Sodoma ex te. » Hic autem obiter quæro causam cur ii, qui Sodomitarum scelera perpetrarunt, non perierunt ut Sodomitæ; imo etiamsi duplo majora peccaverunt, cur non devastati sunt ut illi?

VIII. Deus itaque non modo videbat ingentem Judæorum impietatem, sed etiam eam, quæ post futura erat, fidelium pietatem; prævidebat prodituram ex Judæa esse sanctam Deiparam virginem : prævidebat chorum Apostolorum, necnon ordines Confessorum, et multa millia Judæorum qui credituri erant. Quando enim ascendit Paulus in Jerusalem, dicunt ei co-Apostoli : « Vides, Paule frater, » quot millia sunt Judæorum, qui crediderunt[3]. » Prævidens igitur eos, qui credituri erant, pepercit incredulis; non ipsorum gratia, sed propter fructum, qui ex illis nasciturus erat. Id testificatur Esaïas : « Et nisi Dominus Sa-

[1] Ezech. xvi, 24. — [2] Ibid. 50. — [3] Act. xxi, 20.

» baoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, » et quasi Gomorrha similes facti essemus [1]. » Verum forte nos dicto vim intulimus, et de alia re loquitur Esaïas? At Paulum audi Prophetarum fratrem et interpretem dicentem : « Fratres, nunc reliquiæ secundum electionem gra» tiæ factæ sunt; ut reliquiæ salvæ essent [2]. Et sicut dixit » Esaïas: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, » quasi Sodoma facti essemus [3]. » Omnia siquidem prævidebat Deus, non perinde atque nos, qui tempore docemur, sic Deus per experientiam discit. Rursus dico, ut sæpe dixi, sæculorum fines videbat : Adamum vidit peccantem, prævidebat etiam eos, qui ex illo futuri essent justi; videbat eum ejiciendum ex paradiso : verum prævidebat regnum ei esse paratum. Quodque admirabile est, ante paradisum regnum paratum fuit. Miraris quod Adam ejectus fuerit ex paradiso : mirare, quod ante paradisum paratum ipsi fuerit regnum cœlorum. Ait Servator : « Venite bene» dicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a cons» titutione mundi [4]. » Erubescant hæretici, cum audiunt ea, quæ Sanctis parata sunt, ante constitutionem mundi, et dicunt : « Erat aliquando cum Filius non esset : » specie tantum Unigenitum confitentur, quia Scripturam delere non possunt, vocem largiuntur, et rem subtrahunt. Si dixerimus unigenitum Filium, statim dicunt : Scriptum est, « Et Primogenitus totius orbis terrarum [5]. » Ergo secundum hæreticos hæc duo inter se pugnant. Nam si primogenitus, non unigenitus est : primogenitus enim, cum fratres habuerit, primogenitus dicitur : unigenitus vero, si fratres habeat, jam unigenitus non dicitur. Unigenitus quippe est is qui unus ex aliquo natus est; quemadmodum et Scriptura testificatur Abrahamum alloquens : « Tolle

[1] Isaï. I, 9. — [2] Rom. XI, 5. — [3] Id. IX, 29. — [4] Matth. XXV, 34. — [5] Col. I, 15.

» filium tuum Unigenitum [1]. » Primogenitus dicitur is, qui fratres habet; ideo enim primus est, quod prior natus sit. Unigenitus vero ideo dicitur unigenitus, quod fratres non habeat. Alias quoque unigenitus est, qui solus ex aliquo natus est, non qui solus factus est, ut nugantur hæretici: » Unigenitus quia solus talis factus est. » Ergo et Elias unigenitus, quia solus talis; quod sane cum ratione pugnat. At in more Scripturæ est, ut unigenitum dicat eum, qui solus ab aliquo genitus est, secundum prius demonstratam vocis significationem. Attende, quæso. Primogenitus, si fratres non habeat, unigenitus est. Ego non unum, non duos, non tres, sed plurimos reperio primogenitos. Rem novam! Primogeniti quomodo plures? unum enim esse oportet. Sermonem produxi, ob illas voces, « Primogenitus » et « Unigenitus. » Difficultatem vero solvamus : eum, qui primus credat in sua ætate, Deus primogenitum vocat, non quod sit primus inter alios fideles, sed quod in suis temporibus prius apparuerit; verbi gratia, in Ægypto erat populus, dicit Deus per Moysem : « Filius primogenitus meus » Israël. Dixi : Dimitte mihi populum meum [2]. » Ecce populum primogenitum : quia illo tempore prior erat populus, qui Deum noverat. Emersit postea David, post legem, post multas ætates, ac pollicetur ei Deus ex semine ejus Christum oriturum esse, et sic ait : « Inveni David servum » meum, oleo sancto unxi eum. Ipse invocabit me : Pater » meus es. Et ego primogenitum ponam illum [3]. » Quod si primogenitus sit David, primogenitus quoque populus est. Adam primogenitus in generatione sua; Noë, Sem primogeniti; Abraham primogenitus in generatione sua; Moyses, Esaïas, quia suis temporibus pietati se dediderunt. Ex his multis primogenitis congregrata est Ecclesia magna, quæ

[1] Gen. XXII, 2. — [2] Exod. IV, 22, 23. — [3] Psal. LXXXVIII, 21, et 27, 28.

est in cœlo. Testificatur Paulus : « Accessistis ad Sion mon» tem, et ad civitatem Dei viventis Jerusalem, et ad mul» torum millium Angelorum frequentiam, et Ecclesiam » primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis[1]. » Primogenitorum illorum unus est secundum carnem Christus, secundum divinitatem unigenitus. Quia enim eos, qui per singulas ætates profecerunt, assumit, cum omnibus et ipse primogenitus dicitur. Ideo ait Paulus : « Primogenitus in » multis fratribus[2]. » Verum de homine multa dici poterant : servatur autem enarratio in diem sextam sequentem, in qua formatus est, ut, cooperante divina gratia, clarior pro virili nostra oratio evadat, non ex iis, quæ cogitatio nostra suppeditabit, sed ex iis, quæ didicimus. Communis quippe fons est; communia omnia proposita dona, si modo nos velimus cum omni alacritate studium adhibere. Sermonem autem vertamus ad morum institutionem.

IX. Heri ostendimus quomodo esse debeat elevatio manuum pietati fidentium. Qui dat pauperibus, dicat : « Elevatio manuum mearum[3]. » Qui lapsum erigit, dicat : « Elevatio manuum mearum. » Quæramus Psalmi proœmium; quandoquidem par est ea nos scire quæ psallimus. Cur dicimus : « Dirigatur oratio mea sicut incensum in » conspectu tuo[4] ? » Non enim incensum omne dirigitur : Deus quippe unguentorum fragrantia non delectatur. Quid igitur est illud, « Dirigatur oratio mea? » Articulus deest, ita ut sensus dicti sit talis : « Dirigatur oratio mea sicut in» censum in conspectu tuo. » Quale incensum ? Duo erant altaria in tabernaculo; unum in atrio exteriori sub dio; aliud intra sancta sub tecto. Interius altare ad incensum solum erat, non ad effusionem sanguinis. Exterius autem altare ad animalia quæ immolabantur, ad panes proposi-

[1] Hebr. XII, 22, 23. — [2] Rom. VIII, 29. — [3] Psal. CXL, 2. — [4] Ibid.

tionis, et ad cætera quædam. Exteriorem aram jussit Dominus Moysi ex impolitis lapidibus struere. Interiorem vero in tabernaculo, ex auro polito. Quid divina gratia per hæc subindicet operæ-pretium fuerit explorare. Duos nempe populos Dei gloriæ ministrantes, quorum unus ineruditus, alter probe institutus sit. Qui in dictionibus solœcizat et barbarus est, sermones profert ut lapides impolitos; attamen ii ad altaris structuram conferunt. Rursus aurum expolitum, pretiosus dicitur lapis; at neque hic extollitur, neque ille ejicitur. Nam et illic altare Dei, et hic altare Dei. Eratque ex quatuor speciebus unguentum compositum, ex stacte, ex onyce, ex galbano et thure. Quia igitur unguentum variis ex rebus componitur, virtusque item ex variis constat, ideo dicit : « Dirigatur oratio mea sicut in» censum in conspectu tuo, » quemadmodum illud ex multis compositum, et unam fragrantiam emittens. Quia cum oratione ingreditur quis jejunio ornatus, eleemosyna, fide. Similis esto, inquit, quadrupla virtus, incenso illi, quod in conspectu tuo dirigitur. Sic et beatus David alibi ait : « Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres » in unum, sicut unguentum in capite, quod descendit in » barbam, barbam Aaron[1]. » Similem dicit charitatem unguento sacerdotali, orationem incenso sacerdotali. Continentia præditus es? Frater es sacerdotis. Sacerdotium forte non habeo, continentiam habeo. Soror est continentia mea sacerdotii tui. Unde hoc? Etenim illum esse castum oportet, qui sacerdotio fungitur, et me, qui Deum colam. Si castitatem habeam, sacerdotium accipio. Undenam hoc? David fugiens a Saüle venit ad Abiatharum summum sacerdotem (8), aitque illi : « Da mihi panes[2], » quia repente missus sum a rege, et viatica non habeo. » Respondet summus sacerdos, legum peritus : « Non est nobis panis alius, nisi

[1] Psal. cxxxii, 1, 2. — [2] 1 Reg. xxi, 3.

» panis sanctus, quem non licet alii, quam sacerdoti, co-» medere [1]. » Quia igitur necessitatem videbat, timebat vero panes propositionis tradere, quærit ab iis, qui sacerdotes non erant, an puri essent, dicitque : « Si mundi sunt » pueri, qui tecum sunt, ab uxoribus, sume [2]. » Continentiam enim putabat esse sacerdotii sororem. Ac ne quis in calumniam sacerdotis trahat illud, quod panes dederit iis, qui sacerdotes non erant, audi quomodo Servator id quasi probe factum commemoret. Incusabant aliquando Apostolos Judæi, quod spicas vellerent, et manibus confricantes comederent, quibus ait Servator : « Non legistis quid » fecerit David cum esuriret? panes propositionis comedit, » quos non licebat ei comedere, nec iis, qui cum illo erant, » sed solis sacerdotibus [3]. » Vidisti-ne sororem esse sacerdotii castitatem? vidisti-ne quomodo Deus personas non recipiat, sed veritatem exploret?

X. Præparemus nos ergo ad beneficentiam, et ad justitiam, ut jejunium alas accipiat. Quemadmodum enim avis nonnisi alarum ope volare potest; sic et jejunium duas habet alas, orationem et eleemosynam, quibus destitutum sursum currere nequit. Vide Cornelium cum jejunio his quoque alis instructum; quapropter et vocem audivit de cœlo : « Corneli, orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt ad Deum [4]. » Finge animal esse jejunium, charissime, ejusque alas esse eleemosynam et orationem, sine quibus sursum ferri non possit. Qui talis est, etsi non loquatur, justitiam magna voce clamat. Magna quippe justitiæ patrona virtus est. Ideo dicit : « Exaudi, Domine, justitiam » meam [5]. » Primum itaque maximumque bonum est oratio, eleemosyna et justitia. Quod autem tutum est et inconcussum, omniumque radix, Dei cognitio, Unigeniti

[1] 1 Reg. xxi, 4. — [2] Ibid. — [3] Luc. vi, 3, 4. — [4] Act. x, 4. — [5] Psal. xvi, 6.

adoratio, Spiritus sancti confessio, una fides indivisa, secura, tuta, nullis partibus scissa. Jam dictum est quod dicturus sum, attamen rursum dicam. Deus sapiens cum sit, permisit ut hæreses a suis auctoribus dogmatibusque nomen haberent, ut hinc liqueret non Dei doctrinam, sed hominum inventum esse illorum opiniones; exempli causa, Macedoniani a Macedonio, Ariani ab Ario, Eunomiani ab Eunomio. Similiter et reliquæ hæreses. Apostolorum vero fidem cum intemeratam servare vellet, non permisit ut ab homine nomen haberet: etiamsi enim nos vocent Homousiastas, non viri tamen nomen proferunt, sed fidem prædicant. Quod enim ab hominibus nomen habere, non sit fidelium, sed hæreticorum, ait Paulus Corinthios redarguens: « Audio in vobis schismata esse: nam » alius quidem dicit: Ego sum Pauli, ego autem Apollo, » ego vero Cephæ[1]. » Vides-ne ab hominibus nuncupari schismatum esse proprium? Annon fide dignior Petrus Macedonio? Apostolorum nomina fugiunt quæ gloriæ Christi cedant; tu vero scindis fidem, indivisum regnum, inseparabilem gloriam? Verum hactenus: habemus enim lucernam et lumen: nam « Lucerna pedibus meis verbum tuum, » et lumen semitis meis[2]. » Cur lucerna? cur lux? Lucerna quippe catechumenis, lux iis, qui initiati mysteriis sunt. Rogo charitatem vestram, ut intemeratum jejunium vestrum servetis, impollutum ab injustitia, purum ab avaritia. Vide stultitiam eorum, qui abstinentiam a cibis sectantur, nec curant a peccatis abstinere. « Non bibo, inquit, vinum, non comedo oleum, non edo carnes. » Bene sane hæc propter Deum servantur; hæc bona sunt; sed rem quæramus. Panis, aqua, vinum, carnes, oleum, hæc omnia Dei opera sunt: avaritia vero, injustitia et impietas, opus sunt diaboli. A Dei operibus abstines propter jejunium,

1 1 Cor. 1, 12. — 2 Psal. cxviii, 105.

et a diaboli operibus non abstines propter jejunium? Panis, vinum, oleum, et si qua alia, Dei sunt opera, cuncta bona et admodum bona. Ait Paulus : « Omnis creatura Dei bona, » et nihil rejciendum, quod cum gratiarum actione perci» piamus : sanctificatur enim per verbum Dei et oratio» nem[1]. » Si ergo benedicitur, si ergo sanctificatur, cur abstinemus? Injustitia autem, avaritia, et si qua alia, diaboli sunt opera. Ab operibus Dei abstines propter jejunium, et ab operibus diaboli non abstines propter pietatem? Atqui, fratres, adversus eum, qui non jejunat, non prolata sententia est, adversus eum autem, qui inique agit, pœnam interminatur. Ab iis, quæ innoxia sunt, cavemus, nec cavemus ab iis, quæ sunt culpæ obnoxia. Bona res est eleemosyna, quæ specie quidem dispergit, re autem congregat. Quemadmodum enim agricola terræ fœneratur, ex qua semina expectat; sic eleemosyna dum aliis dari videtur, vere danti recondit. Nam ait David : « Dispersit, dedit pau» peribus, justitia ejus manet in sæculum[2]. » Sic jejunemus, sic adoremus, sic credamus, Patrem glorificantes, Filium hymnis celebrantes, Spiritum sanctum adorantes, quia ipsi gloria in sæcula. Amen.

ORATIO V.

In quintam diem creationis.

I. Multa quidem magnaque a benignissimo Deo hominibus concessa munera sunt. Primum autem ejus maximumque donum est, Scripturarum doctrina. Sol enim et luna,

[1] I Tim. IV, 4, 5. — [2] Psal. CXI, 9.

omnisque stellarum chorus, flumina item, fontes et lacus, ad corporum usum facta sunt; sacræ vero Scripturæ ad animarum emendationem sunt datæ. Quanto autem anima corpore superior est, tanto superius aliis est divinarum Scripturarum donum. Ideo ait Servator : « Scrutamini » Scripturas, in quibus videmini vitam æternam habere[1]. » Scrutemur ergo thesauros Scripturarum, et quæ polliciti sumus aggrediamur, hominisque creationem pro virili nostra ordiamur. Nemo vero rursum reprehendat ea, quæ accuratius exploramus. Hoc enim illorum proprium est, qui nugari student, ea carpere quæ a Deo statuta sunt, et ea, quæ accurate dicuntur, reprehendere. Audivi sic incusantes : « Quæ necessitas erat de igne et aqua hæc dicere : « Stridet ignis, cum aqua in eum injicitur? Nos, aiebant, non rerum naturalium disquisitionem quærimus, sed divinarum. » Scias autem oportet hæc verba ignavorum et inertium esse hominum. Post theologiam enim, rerum naturalium enarratio pietati fundamentum præbet : quod si naturalium rerum commemorationem eliminant, accusent Prophetas, Apostolos arguant. Apostolus res naturales tractat : « Non omnis caro eadem caro; sed alia caro hominum, » alia jumentorum, alia piscium, alia avium. Et corpora » cœlestia, et corpora terrena[2]. » Cur naturalia edisserit Paulus, et ex musicis instrumentis accusationem instituit, et ait : « Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in » mundo, et nihil sine voce est. Etenim si incertam vocem » dederit tuba, quis parabit se ad prælium? sive tibia, sive » cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo » cognoscetur id quod tibia, aut quod cithara canitur[3]? » Quid Pauli lingua commune habebat cum tibia et cithara? Sed philosophatur ex iis, quæ sub aspectum cadunt, ut ea declaret, quæ intellectu perspiciuntur. Quid necesse erat

[1] Joan. v, 39. — [2] 1 Cor. xv, 39, 40. — [3] Id. xiv, 7-10.

in libro Job, de tot tantisque naturalibus rebus tractari? «Leonis fortitudo, leænæ vox, superbia draconum extincta » est. Myrmecoleon periit, eo quod non haberet escam[1]. » Pulli autem vulturum alte volant[2]. » Cur alius Propheta dicebat: « Quomodo si sumat leo et rapiat, atque rugiat » super prædam, et repleantur montes voce ejus[3]? » Ipseque Servator de naturalibus rebus sermocinatur: « Simile » est regnum cœlorum grano sinapis, quod minimum est » omnibus seminibus; cum autem creverit, majus est om» nibus oleribus[4]: » ac rursum: « Simile est regnum cœlo» rum, quemadmodum si homo jaciat sementem suam, et » germinet, et crescat, dum nescit ille: ultro enim terra » germinat, primo herbam, deinde spicam: deinde tri» ticum implet in spica[5]. » Naturaliter etiam de cœlo tractat Servator: « Si cœlum, inquit, vespere rubrum fuerit, » dicitis: Serenum erit, rubet enim cœlum: et sub dilucu» lum; Hodie imber erit, rubet enim triste cœlum[6]. » Quid his opus erat? Hæc dico propter eos, qui inscite reprehendere aggrediuntur. De Deo movetur sermo, et accuratam doctrinæ enarrationem audire renuis? Quando igitur propositum est per divinam gratiam de hominis creatione sermonem habere, non pro rei dignitate, sed pro facultate nostra operæ-pretium est ad argumentum procedere.

II. Ornatum suum acceperat cœlum, terra fructibus coronata erat, aquæ maris segregatæ fuerant, stirpes germinaverant, brutæ animantes productæ fuerant, repleta erat terra, ornata erat domus, desiderabatur omnium quæ facta fuerant herus et paterfamilias. « Dixit Deus: Faciamus » hominem ad imaginem et similitudinem nostram[7]. » Demonstratum est pridie quæ sit illius vocis vis, « Facia» mus, » et quis cui loquatur; quis consiliarius, et cujus

[1] Job. IV, 10. — [2] Id. V, 7. — [3] Isaï. XXXI, 4. — [4] Matth. XIII, 31, 32. — [5] Marc. IV, 26-28. — [6] Matth. XVI, 2, 3. — [7] Gen. I, 26.

sit communis deliberatio. Verum quia ex Scripturis ostendimus consiliarium antiqui illius consilii, Filium esse, ac Spiritus sancti gloriam tacuimus; ne ex nobis, qui sani sumus, ii qui ægrotant occasiones captent, scire oportet unam esse gloriam, unam sententiam, unum operantem sermonem Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Appellatus est hic consiliarius Filius : alibi dictum est Dei scientiam neminem habere nisi Spiritum sanctum. Ait Paulus : « Nemo scit » quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est : ita et » quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei [1]. » Si spiritus, qui est in te, a tua substantia alienus est, etiam qui in Deo est Spiritus alienus est a Dei substantia. Vult aliquid Pater? eadem voluntas et Filii et Spiritus sancti est. Vult aliquid Filius? eadem voluntas et Patris et Spiritus est. Vult aliquid Spiritus? eadem voluntas et Patris et Filii. Suscitat Pater mortuos? suscitat et Filius. Ait quippe Servator : « Sicut enim Pater suscitat mortuos et vivificat; sic et » Filius quos vult vivificat [2]. » Ecce conjuncta voluntas. Ubi ergo voluntas Spiritus? Audi. « Hæc autem omnia operatur » unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult [3]. » Unum regnum Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Coarguit autem Deus eos, qui sine voluntate Dei aliquid agere conantur. Ait per Prophetam : « Væ filii desertores, dicit » Dominus. Fecistis consilium, non per me, et fœdera, non » per Spiritum meum [4], » clare sanctam Trinitatem commonstrans. Dicebat Zacharias propheta (9) : « Confortentur » manus Zorobabel, dicit Dominus, et confortentur manus » Josedec sacerdotis, et manus populi, quia ego vobiscum » sum, dicit Dominus et verbum meum bonum; et Spiritus » meus in medio vestrum [5]. » Præterea vero, fratres, regeneratio nostra creationis testimonium est. Nisi Spiritus

[1] 1 Cor. II, 11. — [2] Joan. V, 21. — [3] 1 Cor. XII, 11. — [4] Isaï, XXX, 1. — [5] Agg. II, 5, 6

Patri et Filio consors fuisset in creatione, neque fuerit in regeneratione. Quomodo baptizamur? « In nomine Patris, et » Filii, et Spiritus sancti [1]. » Quæ major generatio, an creationis, an initiationis? Illic principium vitæ in mortem, hic principium mortis in vitam. Quî ergo fieri potest, ut Spiritus sanctus in eo, quod majus est, consors sit Patris et Filii, in corporali autem creatione a communi dignitate removeatur? Nunquam conditi fuissemus nisi a Spiritu sancto formati essemus. Et quia in prima creatione socius est Patris et Filii; similiter et in baptismate socius est et adjutor. Rursus in resurrectione, fieri nequit ut nos alio modo resurgamus, quam Patre volente, Filio cooperante, et Spiritu sancto virtutem præstante. Audi Dominum dicentem; recte dixi « Dominum : » etiamsi enim Pauli vox sit, Domini tamen est : licet enim ex ipso audire : « An experimentum » quæritis ejus, qui in me loquitur, Christi [2] ? » Ait igitur in Paulo loquens : « Vos autem non estis in carne, sed in » Spiritu : siquidem Spiritus Dei habitat in vobis. Si quis » autem Spiritum Dei non habeat, hic non est ejus. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est » propter peccatum, Spiritus vero vita propter justitiam. » Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Christum, habitat in » vobis, qui suscitavit Christum a mortuis vivificabit et » mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum » ejus in vobis [3]. » Extra Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum nec prima creatio est, nec secunda generatio, nec postrema resurrectio. « Faciamus hominem. »

III. Hic jam eos, qui reprehendunt, præmonuimus. Hominis appellatio, hebraïca lingua, ignem significat. Hic animum adhibe, quæso : qui sincere audit, utpote veritatis amicus et alumnus, salutem consequitur : qui vero iniquis est auribus, non quærit in quo utilitatem accipiat, sed in

[1] Matth. XXVIII, 19. — [2] 2 Cor. XIII, 3. — [3] Rom. VIII, 9-11.

quo criminetur. Homo, hebraïca dialecto, ignis dicitur. Hoc nomen non sine causa inditum est Adamo. Sed quatuor sunt elementa in mundo, (rursum de rebus ago naturalibus, velint nolint,) terra, aqua, aër, ignis : cætera elementa ut sunt manent; exempli causa, si terræ glebam sumpseris, non potes ex ea quam tenes glebam apponere. Ergo si glebam sumpseris, id manet quod est. Aquam rursum si mensura quadam sumpseris, manet eadem aqua, augmentum non accipit. Aëre si utrem repleveris, alium utrem ex illo implere non potes. Ignis vero non manet qualis est. Parva accenditur lucerna, innumerasque ex illa faces accendis, integram fornacem, flammam ingentem; nec manet ignis eadem forma, sed quantamlibet materiam corripuerit, exuperantius augetur. Cum præsciret ergo Deus ex uno corpore humano replendos esse orbis terminos; lucerna quippe una tot accendit faces; eratque oriens, occidens, septentrio et meridies; nomen indidit rei consentaneum. Idcirco ipsum Adami nomen pignus erat orbis terrarum. Quia enim futurum erat ut quatuor climata ex ipso implerentur, imponit ei nomen Adam ἄλφα, ἀνατολή, oriens, δέλτα, δύσις, occcidens, ἀλφὰ, ἄρκτος septentrio, μῦ, μεσημβρία, meridies. Et nomen et litteræ testificantur hominem repleturum esse orbem terrarum. Vocatur ergo hebraïca lingua ignis. Quia igitur ignis appellationem habet, non dubitat Scriptura etiam Angelos homines vocare. Quando enim venerunt Maria et sociæ mulieres ad monumentum, dicit : « Ecce astiterunt illis duo viri [1]. » Erant autem Angeli : ipsi vero Angeli quoque ignis vocantur : nam, « Qui facit » Angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem[2]. » Viros vocat illos, quia communem habent cum homine notionem. Ecquid mirum ? Ipse Deus vocatur ignis, vocatur et homo. Ait Servator de Patre suo : « Homo quidam

[1] Luc. XXIV, 4. — [2] Psal. CIII, 4.

» erat paterfamilias, qui plantavit vineam. Et misit servos » suos, et occisi sunt servi [1]. » Utque compendio dicam. « Et » dixit homo ille, adhuc unum filium habeo, mittam illum, » si forte revereantur [2]. » Quid sibi vult nomen « Homo » pro nomine divino: non enim dixit, « Parabolam; » non dixit: « Simile est, » sed, « Homo quidam erat. » Idcirco Moyses: « Deus noster, ignis consumens [3], » Salvator quoque postquam venerat dicit: « Ignem veni mittere in terram [4]. » Adhibet itaque nomen rei consentaneum. Quandoquidem ignis, ut jam dixi, ex parvo magnus evadit: et homo a parvo orbem terrarum implevit. Vocatus est homo ignis, per illud, « Faciamus hominem: » nam hebraïce est: « Faciamus ignem. Faciamus hominem ad imaginem nos» tram. » Multi stultorum et imperitorum putarunt hominem ad imaginem Dei esse, quod Deus nares habeat, aut oculos, vel aures, vel os, ut nos habemus. At falsa absurdaque est hæc opinio. Estque hactenus hæresis quæ dicit numen divinum hominis formam habere. Quia enim audierunt: « Oculi Domini, aures Domini [5], » et, « Odoratus est » Dominus [6], » et « Os Domini locutum est [7], » et, « Manus Dei » fecit [8]; » et, Pedes steterunt [9], » incorporeum cum membris depinxerunt, sententiæ absurditatem non percipientes. Dicit Deus, ut discas nullam hominis cum Deo esse similitudinem, quantum scilicet ad corporalem speciem; non enim hanc vocem tollo, « Faciamus hominem ad imagi» nem. » Verum demonstratum est quomodo « Ad imagi» nem » dicat Deus: « Cœlum et terram ego impleo, dicit » Dominus [10]. » Rursus idem: « Cœlum mihi solium; terra » autem scabellum pedum meorum [11]. » Voces-ne sequemur?

[1] Matth. xxi, 33, et seqq. — [2] Ibid. 37. — [3] Deut. iv, 24. — [4] Luc. xii, 49. — [5] Psal. xxxiii, 16. — [6] Gen. viii, 21. — [7] Isaï. i, 20. — [8] Job. xii, 9. — [9] Psal. cxxxi, 7. — [10] Jer. xxiii, 24. — [11] Isaï. lxvi, 1.

serviemus-ne litteræ? Sed quæ hinc consequuntur me redarguent. Quomodo cogitabo cœlum solium esse; solium complectitur sedentem, Deus vero non circumscribitur. Nihil est circa Deum; sed ipse ambit omnia et circumcingit. Si ergo cœlum habeat solium, « Quomodo cœlum » palmo metietur [1]? » quomodo sedet in cœlo? « Cœlum mihi » sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. » Ubinam sedet? In cœlo quod cernimus? stellæ sunt sub firmamento; aquæ super illud positæ sunt. Si supra sedet, non super cœlos; sed in superiore cœlo. Si sedet omnino, etiam pedes usque ad terram pendent. Talem-ne figuram ascribis ei, qui sine figura est? Annon impium est illud ita cogitare? Demum, si ejus pedes terram calcant, quomodo ferimus? quomodo metimus? quomodo pertransimus, nec in pedes ejus impingimus? quomodo cœlum palmo mensus est? Quam magnos habuit digitos proportione Divinitatis? Et quomodo talibus digitis exiguas tabulas scripsit, neque illis pluribus? Nos tribus digitis scribimus, reliquis operam conferentibus, Deus uno digito tabulas scripsit. Vidisti-ne aliquem uno digito scribentem? Sunt hæc magis sententiæ, quam verba.

IV. « Faciamus hominem ad imaginem nostram. » Vult Deus ut quantum ad virtutem similes ipsi simus. Quid est, « Ad imaginem? » Deus sanctus est; si sancti fuerimus, ad imaginem Dei sumus. Nam, « Estote sancti, quia ego sanc» tus sum [2]. » Deus justus est; si justitiam sectemur, imago Dei sumus: nam « Justus Dominus, et justitiam dilexit [3]. » Si misericordes sumus, imago sumus Dei; ait enim Servator: « Estote misericordes, sicut Pater vester misericors » est [4]. » Vides qua in parte sit imago! Ostendit et Paulus imaginem, ait enim: « Exuite vos veterem hominem et in-

[1] Isaï. XL, 12. — [2] Levit. XIX, 1. — [3] Psal. X, 8. — [4] Luc. VI, 36.

» duite novum, qui secundum Deum creatus est in agni-» tione veritatis, secundum imaginem ejus qui creavit » eum[1]. » Vides virtutibus tribui, quod Scriptura dicit : « Ad » imaginem nostram? » In quo est ratio imaginis? In potestate item : « Imperent piscibus maris, et volatilibus cœli, » et bestiis, et reptilibus, et jumentis, et universæ terræ[2]. » O Dei consequentem ordinem! O verborum accuratam rationem! Cur dixit prius : « Præsint piscibus maris? » Secundum ordinem creationis, est ordo dominationis. Quia primi ex mari facti sunt pisces et volatilia; postea vero ex terra quadrupedes et reliqua pecora, inducit prius ea, quæ priora facta sunt. « Præsint piscibus et volatilibus, et bes-» tiis, et reptilibus, et jumentis. » Quamobrem tres pueri, benedicentes in fornace, ordinem servant : « Benedicite maria » et flumina Domino; benedicite cete et omnia quæ mo-» ventur in aquis Domino. Benedicite omnes volucres cœli » Domino. Benedicite bestiæ et pecora. Benedicite filii ho-» minum[3]. » Alia supererant consideranda; sed ad propositum revertamur. « Et formavit Deus hominem[4]. » Non simpliciter dixit : « Fecit; » sed, « Formavit. » Formatio dicitur de decore et ornatu; ut quando aliquis videns formosum vultum, quia pulchre efformatum est, dicit : « Nihil fecit Deus in corpore præter decorum; sed et decoro et usui prospexit; » Exempli causa, oculus duo habet, usum et decorem. Nam et videt et venustum reddit vultum, faciemque ornat, omniaque conspicit. Auris usum habet, aspectuque jucunda est : quod enim circumpositum est cymbalum, animal exornat. Similiterque nasus olfactu necessario præditus est; sed secus quam in cæteris animalibus, velut medium parietem efficit ad decorem complendum : id enim uni homini competit : cætera quippe animalia nasum non ha-

[1] Col. III, 9, 10. — [2] Gen. I, 26. — [3] Dan. III, 78 et seqq. — [4] Gen. II, 7.

bent, sed unam tantum narium positionem. Hoc vero eam ob rem formavit Deus. Ideo David: « Qui plantavit aurem » non audiet? aut qui finxit oculum non considerat[1]? » Sic terram fecit ad ornatum et ad usum. Ac ne plura tibi decora recenseam, postquam unum dixero, prætergrediar. Dedit Deus homini, viro scilicet, cum aliis etiam uberum concinnitatem. Viro cur ubera? Decoris causa. Nam esto mulieri concesserit ubera ob naturæ necessitatem, ad lactis subministrationem, viro cur ubera? Ad decorum, ad ornatum. Quemadmodum enim in ædificiis alia fiunt ob necessitatem, alia ob decorum; sic Deus et hominem ornavit, et ipsi ad usum necessaria contulit. Formavit eum accepto pulvere de terra. Beatæ Christianorum spes, si intellexerimus ea quæ audimus. Cur non dixit: « Accepit glebam de terra? » Tantum corpus efformavit: ac ne gleba quidem opus habuit, sed pulverem accepit? Deus prævidit futura ac si præsentia essent: quia prævidebat hoc animal esse moriturum, et in pulverem transmutandum, jam olim in creatione spem resurrectionis ostendit. Accipit pulverem de terra, ut cum videris in sepulcro pulverem, noveris eum, qui illud efformavit, hoc quoque suscitaturum esse. « Formavit hominem sumpto de terra pulvere, et in» sufflavit in faciem ejus spiraculum vitæ[2]. » Vide discrimen inter homines et bruta. Cætera omnia cum faceret Deus, simul omnia produxit, cum corpore animam. Animadverte, quæso. Fecit natatilia, simul animam et corpus. « Educat terra animalia; » prodit simul cum corpore anima; hominis primo corpus facit, deinde animam: cujus spei causa? qualis formatio, talis solutio. Ideo animantes spem resurrectionis non habent: quia quo modo factæ sunt, eodem modo moriuntur. Simul corpus et anima abolentur. Corpus hominis de terra accepit, animam ipse tribuit

[1] Psal. xciii, 9. — [2] Gen. ii, 7.

creando, non ex sua substantia producendo: ut cum mortuum fuerit corpus, sive homo, ne desperemus de anima. Quid enim quod in sepulcro depositum sit corpus? ne putaveris ibi esse animam. Non enim de terra sumpta est, nec in terram revertetur. Spem ergo statuit. Ideo etiam in Ezechiel, resurrectionem vaticinatur his verbis: « Mortuis » ossibus corpus factum est[1]. » Deinde ait: « Ex quatuor » ventis veniat spiritus, et ingrediatur in mortuos hos, et » vivant[2]. » Sic et David clamat: « Auferes spiritum eorum, » et deficient, et in pulverem suum revertentur. Emittes » spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terræ[3]. » Vidisti Spiritum creatorem? vidisti cum Deo operantem?

V. Sed ad propositum revertamur. « Insufflavit. » Per illud, « Insufflavit, » animæ simplicitatem ostendit: ideo nec multis concinnatur. Attende jam. Quia creatura inveteraverat, illam Christus in dispensatione instaurat. Formatus est Adam de terra: formavit Christus cæci oculos ex luto, ut hinc noveris eum, qui accepit pulverem de terra, et formavit. » Insufflavit Deus in faciem Adami spiraculum » vitæ[4]; » insufflavit Christus in faciem Apostolorum, et dixit: « Accipite Spiritum Sanctum[5]. » Eam quæ perierat Adami insufflationem, Christus restituit, et factus est rursus homo in animam viventem. Hic seriei animum adhibe. Etiamsi enim vocis organum deficit; consueta tamen spe præcurrens, fratrumque vota accelerans, credo dandum mihi esse verbum, non meriti mei causa, sed alacritatis auditorum gratia. Etiamsi Sanctis non simus comparandi; at illi quoque talia sunt passi, corporisque infirmitatibus impediebantur. Id testificatur David dicens: « Laboravi » clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ[6]. » Melius porro est rauca voce recta dicere, quam, recta voce, animo per-

[1] Ezech. xxxvii, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Psal. ciii, 29, 30. — [4] Gen. ii, 7. — [5] Joan. xx, 22. — [6] Psal. lxviii, 4.

versum esse. « Plantavit Deus paradisum in Edem ad orien» tem[1]. » Quid est Edem? Edem significat delicias; ac si quis diceret : « Plantavit paradisum in deliciis, sive in delicioso loco, in pulchro loco. » Ideoque in fine dicit : « Et ejecit Adam, et collocavit eum ex adverso paradisi voluptatis[2]. Plantavit Deus paradisum in Edem ad orientem. » Cur non in alio climate, sed ad orientem paradisus? Unde initium cursus luminarium, inde principium vitæ hominum. Præsignificat Deus futurum : ad orientem in paradiso ponit hominem, ut ostendat, quemadmodum luminaria illa orientia currunt ad occidentem, et occidunt, ita et hunc oportere a vita in mortem currere et occidere, quemadmodum luminaria, aliumque rursum orientem sumere ex resurrectione mortuorum. Cucurrit Adam ad occidentem, occidit in sepulcrum; secutæ sunt illum res terræ, et cum illo occidente sepultæ sunt. Venit Christus, et eum qui occiderat oriri curavit. Ideo dicit de illo Propheta : « Ecce vir oriens nomen ejus, et sub illo orietur[3]; » nempe ex sepulcris. In Adamo occidit homo, in Christo ortus est : id testificatur Paulus : « Nam sicut in Adam » omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur[4]. » Et accepit Deus hominem, quem fecerat, et posuit illum » in paradiso[5]. » Intulit illum in paratam domum, quemadmodum is, qui aliquem invitat ad convivium, primo apparat ædes, et tunc inducit eum, quem invitavit; sic et hic quoque : paravit illi ædes magnificas, paradisum, et sic invitatum induxit. Ubinam formatus est? in terra, extra paradisum. Quemadmodum enim luminaria alibi facta sunt, et posita sunt in cœlo; sic et Adam extra formatus est in alia terræ parte, et tunc inductus est in paradisum. Undenam hoc? Ait Scriptura in fine, quando ejectus est

[1] Gen. II, 8. — [2] Id. III, 24. — [3] Zach. VI, 12. — [4] 1 Cor. XV, 22. — [5] Gen. II, 25.

Adam. « Et emisit Deus Adam de paradiso voluptatis, ut » operaretur terram, de qua sumptus est [1]. Posuit illum in pa» radiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum [2]. Ut » operaretur : » quid in paradiso desiderabatur ? Sin operario opus erat, undenam aratrum, unde alia agriculturæ instrumenta? operari et custodire præceptum Dei, illique credere, Dei opus erat. Ait Servator :« Hoc est opus Dei, »ut credatis in eum, quem misit ille [3]. » Quemadmodum igitur Christo credere opus est, sic etiam credere præcepto : Moriturum esse si tetigerit, victurum si non tetigerit. Opus erat spiritualium verborum observatio. Pauli opus quodnam ? Num agricola Paulus erat ? num aliam habuit vacationem ? Nonne totum ejus opus erat, verbum? nonne prædicatio ? Dicit tamen Discipulis : « Opus meum » vos estis in Domino [4]. Ut operaretur, inquit, et custodi» ret illum. » A quonam ? Fur non erat, viator nullus, insidiator nullus : a quo custodiret ? Ut custodiret illum sibi, ne prævaricatus amitteret, sed ut mandatum custodiens servaret sibi paradisum. Una cum voce mens deficit : verum sententiis insistamus. « Posuit illum in paradiso. » Deinceps Scriptura ex iis, quæ præcesserunt, subindicat futura. « Fluvius autem egrediebatur ex Edem, irrigans para» disum [5]. » Hinc disce non hortulum fuisse paradisum, angustis terminis circumscriptum. Fluvius tantus irrigabat, ut ex ejus redundantia quatuor fluvii orirentur. « Fluvius » autem egrediebatur ex Edem, ut irrigaret paradisum. » Deinde postquam irrigaverat, dividebatur in quatuor capita ; in Tigrim, in Nilum, in Euphratem, et in Phisonem, sic in Scriptura dictum, quem nunc vocant Danubium?

VI. Vide magnitudinem fluvii divisi in quatuor flumina. Hicque solus irrigat paradisum. Quorsum talis? Solus

[1] Gen. III, 23. — [2] Id. II, 15. — [3] Joan. VI, 29. — [4] I Cor. IX, 1. — [5] Gen. II, 20.

erat Adam; quæ necessitas tanti fluvii? Sed non uni tantum paradisus paratus erat, verum finibus terræ. Præparatus erat Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Evangelistis, Martyribus, Confessoribus, Sanctis, Fidelibus, pie viventibus, omnibus Justis. Si enim latroni una hora confitenti, paradisum Servator promisit dicens : « Hodie mecum eris in » Paradiso[1]; » qui a juventute laborarunt, Abraham, Isaac, Jacob, hujus filii Patriarchæ, [illum utique sunt consecuti.] At ante hos omnes latro paradisum consequitur. Opera ergo Deus edit, non ejus causa quod apparet, sed ejus quod expectatur. Cur tantam terræ latitudinem fecit? An propter Adamum, an propter eos, qui illam nunc inhabitant? « Inde dividitur in quatuor principia[2]. » Non dixit, in quatuor expansa flumina, sed in quatuor principia, id est fontes. Nomen uni Phison, quem modo dicebamus; deinde Gehon; hic est Nilus. Gehon vetus nomen ejus est : id testificatur Jeremias dicens : « Quid tibi et viæ Ægypti, » ut bibas aquam Gehon[3]? » Hic animum adhibe. Cogita hunc esse paradisum. Hæc enim melius aspectu, quam verbo traduntur. Prodit ingens fluvius, copioso præditus alveo, et rigat paradisum. Inde in subterraneum quemdam hiatum fertur, immensamque sub terra penetrat viam, ut novit is qui viam stravit Dominus : fluxusque diu latet, atque in diversa loca dividitur, inveniturque alius in Æthiopia, alius in occidente, alius in oriente, Deo sic per subterraneum alveum trahente, primoque fluvio extraneos fontes curante. Cur ita? Ne fluviorum vestigia sequentes, paradisum invenirent, ne posset hominibus pervius esse. Nam si eo iter esse posset, nemo ante divites paradisum inveniret. Verum Deus occlusit tam pauperibus, quam divitibus, ut sola virtute viam invenirent. Quantum laboris suscepere Patriarchæ, Prophetæ, Sancti, quærentes para-

[1] Luc. XXIII, 43. — [2] Gen. II, 10. — [3] Jer. II, 18.

disum, nec invenerunt. Latro, qui in illa via non incesserat, sed credidit, vere viam invenit, eum nempe qui dixit : »Ego sum via [1]. » Invenit paradisum, quem inobsequentia primo homini occlusit. Causam autem quæro cur historiographus, commemorato primo fluvio, dixerit : « Ibi est au»rum bonum, carbunculus, et lapis prasinus [2]. » Si prorsus terrarum orbem describeret, oporteret sane in qualibet regione dicere quæ illic bona orirentur, smaragdos, hyacinthos, ubi topasium; ubi diversæ illæ materiæ; sed aurum tantum ac duos lapides assumit, sacerdotii primitias. Quia sacerdos auream laminam gestabat, in qua Dei nomen erat inscriptum. Erant duodecim lapides supra sacerdotis pectus, sardius, topazius, smaragdus, carbunculus, sapphirus, jaspis, ligurius, achates, amethistus, chrysolithus, beryllus, onyx [3]. Ex his duodecim lapidibus, prasinus segregatus est tribui sacerdotali, et carbunculus regiæ. Quid ita? Quia ignis proprium est urere et illuminare : regisque proprium benefacere et punire. Ponit Ruben primam tribum in sardio; Simeonem in topazio, Levi in lapide prasino; Judam, ex quo Christus, in carbunculo rubicundo. Certe Esaïas post multa elapsa tempora dicit Jerosolymæ : « In manibus meis depinxi muros tuos, et in »conspectu meo es semper [4]. Ecce præparo carbunculum »lapidem tuum [5], » Servatorem significans. « Ecce enim, »inquit, ponam in Sion lapidem angularem, electum, pre»tiosum, et qui credet in eum, non confundetur [6]. » Carbunculus ergo segregatus est regiæ tribui, prasinus sacerdotali. Nam sacerdotii est recte πρατ]ειν agere. A fluvio illo dirimuntur quatuor fontes fluviorum. Cur ergo aqua eorum non æqualis est? Quærunt enim studiosi, si ab uno fluvio, aut ab uno fonte, cur non una omnium qualitas? Quid

[1] Joan. XIV, 6. — [2] Gen. II, 22. — [3] Exod. XXVIII, 17-20. — [4] Isaï. XLIX, 16. — [5] Ibid. 54, 11. — [6] Ibid. 28-16.

ergo rei est? Afficiuntur secundum terram et qualitates locorum, per quæ transeunt. Quæmadmodum ipsa aqua unam habet naturam et qualitatem, sed si absinthium, si anethum, si ruta infundatur, aliam acquirit qualitatem. Ac natura quidem una, sed materiæ transmutant. Sic etiam in fluviis, quia per extranea loca manant; alius per terram, quæ diversam habet qualitatem, alius per aliam, a locis inficiuntur.

VII. Ubi a positione locorum flumina qualitatibus affecerat, demum in paradiso facit « Omne lignum pulchrum » visu, et ad escam suave [1]. » Prius transgressoris excusationem abstulit. Quia enim de muliere dixit: « Vidit mulier » lignum, quod pulchrum visu esset et ad vescendum suave [2], » ne quis putaret inter alia ligna hoc solum decorum fuisse, hanc præstantiam omnibus inesse testificatus est, et visu elegantia, et valde bona, ut discas eum non ex penuria transgressum esse, sed, in affluentia cum esset, prostratum fuisse. « Et lignum vitæ, inquit, in medio paradisi, et lignum » scientiæ boni et mali [3]. » Tria lignorum discrimina. Alia illi data sunt ut viveret, alia ut bene viveret, alia ut semper viveret. Erat unde bene viveret, ex quibus edere licebat; erat unde bene viveret, ex prohibitis. Poterat enim bene vivere, si tetigisset non prohibita, et non tetigisset prohibita. Illud erat bene vivere, Deo obsequi. Positum erat lignum vitæ in medio, quasi præmium; lignum scientiæ, ut palæstra, ut gymnasium. Si mandatum serves circa lignum hoc, accipis præmium. Ac vide miraculum. Paradisi ligna omnia, ubique in circuitu vernantia, ubique fructifera : duo tantum in medio erant, ad gymnasium et stadium. Quæ in circuitu alimentum præbebant. Verum transgressionis et ligni sermo aliud in tempus reservetur. Propositum autem hoc jam est. Adducit Deus animalia omnia ad Adamum. Audiant hæretici : nec mireris, si ad singula

[1] Gen. II, 19. — [2] Id. III, 6. — [3] Id. II, 9.

dicta ad singulas voces contra hæreticos agatur. Per omnem enim occasionem reprehenduntur ii qui contra gloriosum regnum insurgunt. « Lapis ex muro clamat [1]; » non dico verbum ex Scriptura, « Iota unum, aut unus apex [2], » hæreticos inculpatos non sinunt; ab omnibus accusantur, qui negant omnium Dominum. Animadverte igitur; videre erat rem stupendam, Adamum stantem, et Deum quasi ministrum ad Adamum adducentem. « Adducit enim Deus ani»malia. » Hic attende, non dicta, sed sententiam. Cogita Deum stantem, et Adamum explorantem. Adduxit Deus omnia, Adamo dixit verbi gratia : « Quo nomine hic tibi videtur vocandus esse? » isque ait : « Vocetur leo: » hoc Deus sanxit. « Hic vero quo nomine? Taurus vocetur. Recte statuisti. » Similiterque singulorum nomina Deus obsignavit. Ait enim scriptura : « Adduxit ea ad Adam, ut videret quid » vocaret ea. Et omne quod vocavit Adam, hoc est nomen » ejus [3]. » Vide : quia ad imaginem ipsum creaverat, voluit et honorem in conspectum proferre, et ostendere vere ipsum imaginem sapientiæ ferre. Ac rem miram vide. Deus sibi nomina ante definierat, volebatque per imaginem suam ostendere Adami decreta cum Dei voluntate consentire. Certe cum vellet ostendere Scriptura, hæc quæ Adamus imposuit nomina, Deum præfinisse, ait : « Et omne quod » vocavit Adam, hoc est nomen ejus; » ac si dicat : « Præfinitum erat, hoc Deus decreverat. » Verum ad propositum revertamur. Stat Adam, et Deus adducit illi animalia, nec dedecori est Domino, quod adducat ad servum. Et si audiant hæretici Christum nos adducere ad Patrem, statim dicunt : « Vides illum esse servum ? « Adduxit illa ad Adam. » Stabat servus judicans, et Dominus adducens. Ac Deus quidem Adamo adducens non injuria afficiebatur; Christum vero, si audiant hæretici ad Patrem adducere, statim

[1] Habac, II, 11. — [2] Matth. v, 18. — [3] Gen. II, 19, 20.

in ministri et famuli ordinem trahunt. Si dicat Servator: « Nemo venit ad Patrem, nisi per me [1]; » statim hæretici, arrectis, imo perversis stant auribus. Adducens ad Adamum animalia Deus, non est ejus minister; hominem si Deus Deo offerat, ministri habet ordinem? Ne autem morbum tuum alat verborum ignorantia; ego scio et Filium offerre Patri, et Patrem Filio. Cum dixisset : « Nemo venit » ad Patrem, nisi per me, » idem rursus ait : « Nemo venit » ad me, nisi Pater meus cœlestis traxerit eum [2]. » Sed quod jam ante me dixisse scio, verum hoc ad rem jam quadrat : contingit autem sæpe ut non audiatur, et nunc etiam dico. Cogita quot sunt quadrupedes : sed tecum reputa quæ sint mansueta, quæ fera, quæ in montibus, quæ in planitie, quæ in Galliis, quæ in India, quæ in omnibus orbis climatibus : rursum reptilia, eorum genera et species, volatilia omnia, natatilia; quæcumque sunt in mari, quæ in stagnis, quæ in fluviis. Hæc omnia adducebantur, et singulis nomina imponebat Adam, Deusque non contradicebat, sed acquiescebat. Innumera nomina sunt, hisque acquiescit Deus : unum nomen dicit Deus ex cœlo testificans : « Hic » est Filius meus [3] : » et hanc vocem prave detorquent hæretici, quæ uni tantum nomini testimonium præbet : illam sanctam vocem, quæ innumera suscepit nomina nullumque delevit. Adducta sunt animalia, et nomina acceperunt. Jam ille stabat ut rex.

VIII. Quemadmodum cum milites conscribuntur, regio signaculo notantur; sic quia debebat illi dominium tradere, id efficit ut nomina imponat ut dominus. Nomina quippe nonnisi dominus imponit et pater. Attende. Nomina alia imposuit Deus, alia Adam. Deus vocavit cœlum, terram, mare, firmamentum, diem, lucem, noctem, fructum, herbam, fœnum, ligna; pecora autem et volatilia Adam voca-

[1] Joan. xiv, 6. — [2] Joan. vi, 44. — [3] Matth. iii, 17.

vit, pavonem, aquilam, vitulum, ovem : hic species, illic genera, ne falsum deprehenderetur hoc dictum : « Faciamus hominem ad imaginem nostram. » Deus nomina imponit luminaribus, Ursum, Orionem, Pleiadem, Vesperum, Luciferum. Hæc omnia Deus nominavit. Testis est David dicens : « Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus » eis nomina vocat [1]. » Deus nomina indit supernis, Adam terrenis. Nominat Deus cœlum, terram, cuncta alia, Adam, ignem, hominem. Adamus vero quid nominat? imponit nomen jumentis, reptilibus, bestiis. Novum nomen Adamus vocat, os carnem, de muliere dicens : « Hoc nunc os » ex ossibus meis, et caro de carne mea [2]. » Deus enim cum ipsum formavit, non dixit formasse illum ex ossibus et carne. Rursus dicit Deus : « Masculus ; » hic dicit, « Vir : » Deus dicit, « Fœmina, » hic dicit : « Mulier. » Quodque mirum est, quia Spiritu sancto plenus erat, nondumque miser transgressus fuerat, sed gratia repletus erat, prophetia, quam paucis ante diebus apud vestram charitatem distinguebam, tota in ipso erat. Sciebat enim præterita, sciebat præsentia et futura. Quomodo præsentia sciebat? In corpore os extra non apparet; sed quia Spiritum habebat, dicit : « Hoc nunc os ex ossibus meis. » Quomodo sciebat, nisi Spiritus sanctus ipsi revelasset? Cur ergo primum os et tum carnem nominat? Quia primo costam ejus accepit. « Hæc, inquit, vocabitur mulier, quia de viro suo sumpta est » hæc [3]. » Vaticinatur præterita, dixit præsentia, dicit jam futura : « Quamobrem relinquet homo patrem et matrem [4]. » Nondum erat matrimonium, et unde pater et mater? Rursum audiant hæretici. Voluit Deus Adamo uxorem efformare : « Immisit extasim in Adam, et obdormivit [5]. » Omne Dei verbum antiquum regula naturæ fuit. Docuit primi

[1] Psal. CXLVI, 4. — [2] Gen. II, 23. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 24. — [5] Ibid. 21.

exemplo, quomodo suscepta proles ab homine dividi debeat. « Immisit Deus somnum in Adam. » Rem miram! tempus dicit, quo matrimonium initur. Somnus extasis vocatur, quia homo quasi extra seipsum tunc est. Intus anima est et non est intus. Non sentit, non intelligit, audiens non audit. Velut hodie dicimus: « Extasi usus est,» quod extra negotia fuerit. Sic anima, cum extra sensus fuerit, in extasi est. « Et obdormivit, inquit, et tulit Deus » unam de costis ejus [1]. » De his interrogentur hæretici: « Quomodo tulit Deus? Quomodo Adam dolorem non sensit? Quomodo non cruciatus est? si vel pilus a corpore vellatur, dolemus. Quamvis alto quis sopore dormiat, doloris vi expergiscitur qui dormit. Tantum tollitur membrum, tanta evellitur costa, nec dormiens a somno excitatur. » Non vi avulsit, ut expergisceret, non discerpsit; verum Scriptura, ut Artificis celeritatem ostendat, « Tulit, » inquit. Solutæ sunt compages, et non sensit?

IX. Tulit costam, ut tulerat pulverem; si alius esset qui compegerat, alius qui solvit, pugna esset; sin autem qui ligaverat solvit, is certe placide solvit. « Tulit costam, et » replevit pro ea carnem [2]. » Unde replevit? Num ex reliquo traxit corpore! Atqui omne corpus quod trahitur et distenditur, subtilius efficitur. Quomodo replevit? De corpore loquimur, et non intelligimus; de Deo loquimur, et curiosius exploramus? « Et ædificavit Dominus costam, quam » tulerat de Adam, in mulierem [3]. » Quomodo oculi ex costa formati sunt? unde cor cogitans? unde lingua loquens? Quomodo distensum est ex costa intestinum? quomodo ex costa jecur factum est? Hæc quomodo facta sint capere non potes, et Artificem curiose scrutaris? Verum vide imaginem Christi ubique. Non prius tulit Deus costam de Adamo, quam ipsi somnum immitteret. Quare? Ex costa

[1] Gen. II, 21. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 22.

peccatum oriturum erat; quod nempe per mulierem intravit. Venit Servator et e costa aquam ferens, et sanguinem; aquam quæ peccata ablueret; sanguinem, qui mysterium nobis traderet. Vide figuram. Dormiente Adamo, costa tollebatur : somno corpori Christi superveniente, costa aperiebatur, ut veterem tragœdiam solveret per novam historiam : de somno loquor quo in cruce correptus est. « Ædificavit costam in mulierem, adduxit eam ad Adam [1]. » O benignitatem Domini! Quanta facit, format, quot muneribus afficit? Adducit animalia, sponsam tradit. Quia enim Adam quasi pupillus erat, et Eva virgo, sine patre et matre, qui officium præstarent, Deus patris matrisque functionem obit. Ac vide legem : omnis quippe vox Dei primæva, naturæ norma est. « Adduxit Deus mulierem ad Adam, » et lex illa mansit ad hunc usque diem, ut uxor virum adeat, non virum ad uxorem in sponsum adducit. « Erant nudi, » et non erubescebant [2]. » Manet regula, lex clamat. Omnes vir erubescit, præter propriam uxorem; omnes uxor erubescit, præter proprium virum. Itaque hoc quidem dixi secundum legem : causa autem cur nudi non erubescerent erat, quod immortalitate essent induti, gloria amicti. Non sinebat gloria ut nuda viderentur: ipsa enim nuditatem obtegebat. Ubi poteris nudum videre virum non erubescentem? In Christo ipsum invenis. Venit Petrus et Joannes et Jacobus in monumentum, quærentes corpus, et non invenerunt; sed invenerunt vestimenta involuta, ut ostenderetur, post resurrectionem Christi, in ipso servari veterem Adami formam, esseque sine vestimentis, non nudum tamen sed vestitum. Surrexit Christus, exuitque vestimenta quæ Adamus induerat, eratque nudus, nec nudus cernebatur. Post resurrectionem mulieres vestimenta projecta vident. Martha et Maria vident eum, agnoscunt, procum-

[1] Gen. II, 22. — [2] Ibid. 25.

bunt, et nudum non vident. Unde vestes induit? Amiserat enim eas in monumento. Priora vestimenta diviserant milites. Undenam induitur? Unde qui nudus, non nudus? Aliud quæro : cur vestimenta et sindonem in una parte viderunt, sudarium vero, quo caput Servatoris vinctum fuerat, in alia parte? Ut divina gratia ostenderetur, quodque sine tumultu resurrectio fuisset. Et quia rumorem Judæi sparsuri erant Discipulos ipsum furatos esse, relinquit vestimenta sua in monumento. Nam qui mortuum furatur, ipsum cum vestimentis furatur. Videreque erat Servatorem egredientem ex sepulcro, sicut Josephum ex domo Ægyptiæ. Et vide mihi differentiam : post resurrectionem visus est Christus nudus, et Petrus nudus : verum ille quidem immortalitate præditus erat, hic autem mortalis adhuc erat. Jesus stabat in littore gloria indutus, dicens : « Filii, num » quid opsonii habetis [1]? Non, inquiunt; non habemus : » non enim noverant eum. Deinde dicit : « Mittite in dexteram » navigii partem [2]. » Miserunt, ac ingentem piscium multitudinem ceperunt. Agnoscit Joannes, et dicit Petro: « Do» minus est [3]. » O miraculum! non agnoverunt ex voce, sed ex operibus. «Et sumpsit, inquit, Petrus tunicam : erat enim » nudus [4]. » Mortale corpus erubescit, immortale non erubescit. Verum ei, qui nos gloria induit, et qui orbem induit immortalitate, huic procidamus, huic supplicemus, ut nos induat fide, spe salutis, gloria in Christo, quoniam Patri gloria, cum unigenito Filio et Sancto Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Joan. XXI, 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid. 7. — [4] Ibid.

ORATIO VI.

In diem sextum creationis, et in primos parentes, in serpentem, et in lignum scientiæ; de habitatione in paradiso, deque Adami cum Deo colloquio.

I. Age rursus quod polliciti sumus aggrediamur, et argumentum de paradiso ad finem usque deducamus. Etsi enim intolerabile malum illud fuerit, quod Adamus ejectus sit de paradiso, longe majus erit malum, si nos a paradisi memoria eliminemur. Rem autem attingamus, non communibus rationibus eam tractantes, sed ex sacra Scriptura dubiorum solutionem mutuati. Qui enim pro libito sentit et cogitat, seipsum decipit : qui vero ex Scriptura quæstionum solutionem mutuatur, ipsam habet veritatem magistram. Quia vero fidelium multi legentes dubitant, et infidelium plurimi ignorantes blasphemant, ut et sanctis animum certiorem reddamus, et infideles confutemus, pro virili rem aggrediamur, Deum vobiscum obsecrantes, ut veritatis nobis copiam subministret. Qua ratione homo conditus fuerit, qua corpore formatus, qua item a Deo creata anima, illius indita corpori fuerit, quomodo paradisum domicilium habuerit, et si non pro rei dignitate, pro facultate certe nostra, satis supra dictum est. Jam ad propositum orationem convertamus. Data quidem Adamo est universa terra, præcipuum vero illius habitaculum paradisus erat. Licebat etiam ei extra paradisum ire; verum quæ extra paradisum erant hominis habitationi deputata non fuerant, sed brutis, pecoribus, quadrupedibus, feris,

reptilibus. Regia vero et herilis habitatio ipsi erat paradisus. Ideo Deus adduxit animalia ad Adam, veluti ab eo separata. Non enim semper mancipia hero astant; sed cum illis opus habuerit. Indita animalibus sunt nomina, et statim ejecta sunt : mansit autem Adam in paradiso. Hic vero Scripturæ diligentiam animadverte. Jussa erant animalia Adamum adire, se illi inclinare, ipsique abblandiri; exempli causa, quemadmodum erant tria lignorum genera, nempe ligna quæ illum alerent ut viveret; ligna, quæ illum probarent, ut bene viveret; et lignum quod ipsum custodiret, ut semper viveret; sic et brutorum animantium tria ipsi concessa sunt genera; unum ad escam , alterum ad obsequium, tertium ad recreandum animum; nimirum ad escam ea quæ nunc mactantur; ad ministerium, equi, cameli, asini, boves, aliaque similia ipsi ministrantia; ad recreandum animum animalia ad imitationem idonea, lætæ voces aëriarum avium, quæ etiam aures oblectant. Quemadmodum enim corpus post labores, nisi defatigationem expulerit, non potest alios adire labores; sic et anima virtutis laboribus perfuncta, nisi jucundis aspectibus recreetur, ad perseverandum in virtute non sufficit. Cum viderit Deus fatiscenten animam, rebus jucundis recreat illam. Id quod etiam apud nos fieri solet. Sæpe enim ex foro quis revertens, animo infinitis mœroribus oppresso, rerum invisarum aspectu, intolerandis calamitatibus et damnis cruciatus, domum ingressus, infantis solatium invenit, molestiamque laborum tener animus emollit. Quia enim mœrentem non adit uxor ad solatium, ejus enim consolatio tum importuna esset, famulus vero consolari non audet; inducit Deus simplicem indolem, inculpata ignorantia præditam, per ipsamque laboribus oppressum animum lenit et solatur. Famulus si arrideat, heri injuriis insultare videtur. Uxor si rideat, videtur nullo calamitatis sensu affici; infans

ob innocentiam, non suspectis blandimentis emollit animum : ac sæpe quod nec amici consiliis, nec sapientes monitis efficere potuerunt, id ille ridendo potuit, nempe omnem calamitatis sensum sedare. Jamque animus in ipso vi mœroris, videt infantem, initio respuit, depellitque importunam consolationem, ex assiduitate tamen cedit, et repetitis aspectibus animus attrahitur; demum accepto infante, mœstitiam deponit, aitque : « Hunc mihi solum Deus largitur : nullaque mihi ratio reliquorum. » Vides-ne quomodo ex levissimis Deus animo consolationem indat? Quia igitur solus erat Adam in paradiso, non amicum habens, non vicinum, non cognatum, ad illum recreandum induxit illi Deus animalia; puta, ut sunt hodieque animalia ad imitandum apta, quorum alia gestus, alia vocem imitantur; verbi causa, imitatur simia gestus hominum, et id genus alia : vocem psittacus, aliæque aves. Habuit ergo solatium ex brutis animantibus, aliis cantillantibus, aliis blandientibus. Cum multa igitur animalia essent, quæ ipsum solari possent, serpens callidissimus erat inter omnes bestias terræ, ut ait Scriptura : « Serpens autem erat calli» dior cunctis bestiis, quas fecerat Dominus Deus [1]. »

II. Erat igitur et imitandi et blandiendi arte cæteris superior. Ne attendas præsenti et aspectui, quod nempe ipsum fugiamus et horreamus : ab initio sic non erat. Amicus erat serpens et blanditiis propinquus. Quis ergo illum inimicum fecit? Dei sententia : « Maledictus enim tu præ » omnibus bestiis. Inimicitiam ponam inter te et mulie» rem [2]. » Inimicitia illa amicitiam solvit. Amicitiam dico, non quæ ratione ducatur, sed quæ brutæ animantis cognitione ; ut hodieque ostendit canis amicitiæ speciem, non ratione, sed naturali motu : sic et serpens blandiebatur homini. Ut ergo qui multam familiaritatem haberet, visus

[1] Gen. III, 1. — [2] Ibid. 14, 15.

est diabolo esse idoneum instrumentum. Videns igitur Adamum serpente delectari, serpentem illi abblandiri, multaque ex humanis imitari, excogitavit mali artifex, ut illi qui dolos nectunt, quique per propria cujusque adrepunt: nemo enim per extranea, sed per propria res tales conficit; ut ait Servator : « Inimici hominis domestici ejus[1]. » Loquitur ergo per serpentem fucum faciens Adamo. Rogo vestram charitatem, ne perfunctorie attendatis : non levis est quæstio, quomodo serpens locutus sit ; an humana voce, an serpentis sibilo, intellexitque Eva. Adam ante transgressionem plenus erat sapientia, intelligentia, ac prophetia. Cogita quanta præditus esset sapientia, qui posset unus, nullo homine doctore, nomina imponere volatilibus, reptilibus, feris, uno verbo omnibus. In mente tua depinge species, genera; utque compendio dicam, tot imposuit, quot hodie nos post experientiam non possumus recolere. Quando igitur Deus obtulit animalia homini, ille ut sapiens ac Dei spiritum habens, singulorum proprietatem videbat. Animadvertit vero serpentem solertiorem esse, sensu pollere, ex nutibus motus animi percipere. Cum sic Adam se haberet, perpendit diabolus et serpentis astutiam, et Adami opinionem : putabat enim serpentem solertem esse. Per illum ergo loquitur, ut suspicaretur Adam serpentem, cum sagax esset, hoc præstitisse ut et humanam vocem imitaretur. Accedit ergo serpens. Nusquam vero hoc Scriptura dixit, diabolum nempe in serpente locutum esse, sed et Moyses simpliciter rem gestam enarravit. Diligenter, quæso, animadverte. Paulus, qui secundus in paradiso fuit, nec ipsi dictum explicavit, sed ait : « Despondi » vos uni viro virginem castam, exhibere Christo. Timeo » autem ne sicut serpens Evam seduxit in astutia sua[2]. » Nec dixit id diabolum fecisse. Fidelis Scripturarum custos erat,

[1] Matth. x, 36. — [2] 2 Cor. xi, 2, 3.

Scripturarum minister, Scripturarum doctor, Scripturarum interpres. Noluit dictum solvere, ne Scripturarum ordinem solveret ; sed sententia solvit quæstionem ; « Timeo, inquit, » ne sicut serpens Evam seduxit in astutia sua, sic corrum- » pantur sensus vestri. » Sic, quomodo ? Num metuebat Paulus ne rursum serpens veniret, ac quosdam seduceret ? At novi, inquit, illum serpentem non apparere, sed apparet is qui in illo operatus est. Cæterum Paulus, ut fidelis minister, et sacrarum Scripturarum custos, dictum non invertit, sed sententiam indicavit. Ipse vero veterum, novorum, futurorumque Dominus, quæstionem liquido solvit, ne quis peccatum in serpentem referat, sed in eum qui in ipso operatus est. Ait itaque Christus Judæis, cum dicerent ei : « Nos ex Deo sumus. Si ex Deo essetis, Dei » utique opera ac voluntatem ejus faceretis. Nunc vero ex » patre vestro diabolo estis[1]. » Dixit diabolum, et statim historiam inducit. « Ille, inquit, homicida erat ab initio[2]. » Servus ut servus interpretatus est ; Dominus autem ut Dominus docuit : ostendit eum qui Adamum occiderat. Non dixit tantum interfectorem, sed homicidam. Non enim unum tantum occidit, sed per illum omnes homines. « Et » in veritate, inquit, non stetit : quia mendax est[3] ? »

III. Vide quomodo interpretatus est, et quod sit diabolus, et quod sit mendax. Quomodo mentitus est ? « Dixit » serpens mulieri : Cur præcepit vobis Deus ut non come- » deretis de omni ligno[4] ? » Vidisti mendacem ? Dixerat Deus : « De omni ligno comedite, de uno autem non come- » datis. » Mendax ille ait : « Cur dixit vobis Deus ut de omni » ligno ne comedatis ? » Non mentitur Christi vox : « Ille men- » dax est. » Mentitus est autem, et quidem graviter. Cum quis enim dolose aliquid molitur, aut necessitatem simulat, aut ignorantiam, ut non suspectam inducat pravitatem ; ac

[1] Joan. VIII, 42 et 44. — [2] Ibid. — [3] Ibid. — [4] Gen. III, 2.

si diceret: « Non novi, nullæ sunt insidiæ, simplici animo veni, nihil scio. » Nonne multorum talium fecistis periculum? An ignoramus dolo utentium opera? Nonne talia consuunt, et ignorantiam prætexunt? sic et diabolus. « Cur, inquit, dixit vobis Deus? male et perverse audivi ut non comederetis de omni ligno. » Existimans mulier id ignorantiam esse, sermonem corrigit. « Non ita, inquit, locutus est; non dixit Deus ut non comederemus de omni ligno, sed de omni permisit, ab uno interdixit. Dixit enim nobis: Ne comedatis, ut non moriamini. » Visus est discere quod nesciebat: jam suspicio non erat, quod insidiaretur; aitque illi: « Nequaquam morte moriemini [1]. » En aliud mendacium. Deo namque dicente: « In quacumque die comederitis, morte » moriemini [2] » ait diabolus: « Nequaquam moriemini. » Iterum mentitus est: « Sciebat enim Deus quia, qua die » comederitis, eritis sicut dii [3]. » En tertium mendacium. Vide dolosam diaboli nequitiam. Jam præmeditatur errorem mundo disseminare. Et quia molitur, ut dixi, plures deos in orbe excitare, antevertens quadam narrationis specie, plurium deorum opinionem in auribus mulieris inseruit. Sic certe mali artifex plurium deorum cogitationem prius invexit. Deus vero præscientia sua id curavit, ut futurus error non humano ore proferretur, ne prima loquelæ humanæ vox deos commemoraret; sed vox prima serpentis, ut os omne de idolis loquens illi simile esset. Scio vos huic voci parcere, et sanctam Scripturarum mentem arripere. Nemo igitur vocis pompam attendat; sed sententiarum virtutem. « Sciebat enim Deus, inquit, quod quacum» que die comederitis, eritis sicut dii, scientes bonum et » malum [4]. » Aiunt multi, præcipueque ii, qui Deo inimicum Porphyrium sequuntur, qui adversus Christianos scripsit, multosque a divina fide abduxit; aiunt, inquam: « Cur Deus

[1] Gen. III, 4. — [2] Id. II, 17. — [3] Id. III, 5. — [4] Ibid.

scientiam boni et mali probibuit? Esto, malum prohibuerit, cur etiam bonum? cum ait enim: « De ligno scientiæ » boni et mali ne comedatis, » prohibet, aiunt, ne sciat malum: cur etiam bonum? » Semper malitia contra seipsam machinatur, inque seipsam occasiones præbet. Non prohibuit Deus scientiam boni: illam quippe habuit Adam, etiam antequam comederet. Nisi enim illam ante habuisset, quomodo cognovisset uxorem? quomodo de ejus natura dixisset: « Os ex ossibus meis et caro de carne mea[1]? » quomodo futura vaticinatus esset: « Hæc vocabitur mu» lier, quia de viro sumpta est. Propter hoc relinquet homo » patrem et matrem[2], etc. » Tanta sciebat, et bonum non noverat? Deum noverat, quæ sunt Dei servabat, scientiam habebat, tot nomina imposuit, quomodo scientiam boni non habuerit? Quid ergo illud est? Non prohibet Deus scientiam boni, sed vult cum boni scientia non esse scientiam mali. Impietatis sophisma solvo ex Scripturis. Ait Paulus: « Non potestis calicem Domini bibere, et calicem » dæmoniorum[3]. » Non ambos prohibuit, sed eum qui sanctus esset sanctificavit, et impurum atque profanum abjecit. Ita quoque Servator: « Non potestis Deo servire et mammo» næ[4]; » nempe eodem tempore Deo et dæmoni servire impossibile est. Sic Deus mali cognitionem assumi vetuit, ne cum boni scientia mali cognitio admisceretur.

IV. Hic jam animum adhibeamus. Cur tandem lignum scientiæ boni et mali appellatum est? Non talem naturam habuit, sed tale argumentum tulit, Scripturarum proprietatem dico. Exempli causa, fons quispiam in deserto vocatus est « Aqua contradictionis[5]. Probavi te apud aquam » contradictionis[6]. » Ergo-ne hujusmodi natura aquæ erat, ut populum ad contradictionem excitaret? cur ergo Moy-

[1] Gen. II, 23. — [2] Ibid. 24. — [3] 1 Cor. X, 21. — [4] Matth. VI, 24. — [5] Num. XX, 13. — [6] Psal. LXXX, 8.

ses illa potatus, Deo non contradixit? Certe vocata est aqua contradictionis, non quod talem haberet naturam; sed occasione rei, quæ in illa accidit. Quia enim illic contradixit populus, ideo vocata est aqua contradictionis. Rursus vidit Jacob Deum, ut homo poterat videre, et vocavit nomen loci « Species Dei [1]. » Locus speciem aut formam Dei non habebat; sed quia visio ibi contigit ipsi, ex re locum appellavit. Alius locus vocatus est « Pax Dei. » Quando Gedeoni apparuit Angelus Dei, ac metu perculsus ille dixit: « Heu me, moriar. Vidi enim Angelum Dei. Ait illi Ange- » lus: Pax tibi, ne timeas. Et ædificavit, inquit, Gedeon » altare, et vocavit ipsum Pax Dei [2]. » Quemadmodum ergo ara, sive altare pacem non habuit, sed initæ et datæ pacis symbolum erat: ac quemadmodum aqua contradictionem non habuit, sed ex eo, quod ibi evenerat, sic appellata est; ita et lignum non scientiam habuit; sed quia quisquis peccat, in notitiam peccati venit. Id quod iterum exemplo confirmo. Interdum per loca latrociniis infesta transimus; in moreque est dicere: « Hæc loca tremenda sunt. » An locus ipse formidinem habet? nonne potius hæc dicuntur latronum ibi versantium causa? Sic arbor illa non mortiferam scientiam habuit, sed ob habitam illic circa Adamum tragœdiam, hoc consecuta nomen est. Rem autem solvo: neque enim divina Scriptura in dubio versatur. Hodie habemus altare, cujus participes sunt fideles. Num ergo donum ipsum naturalem fert salutem, an propter majestatem, quæ invocatur, pignus habes ex præsentibus, ne dubites de iis quæ præcesserunt? Illic esca letalis, hic cibus vivificans. Si hoc natura servat, non gratia; illud etiam natura occidit, non transgressione. Ostendam tibi extra paradisum cibum alium mortiferum, idololatriam nempe. Cur recusarunt Martyres carnes comedere? cur edere metue-

[1] Gen. XXXII, 30. — [2] Judic. VI, 22-24.

bant? An mortui essent, si comedissent? Nequaquam : sed quia idolorum mentio erat, non escam fugiebant, sed execrandorum invocationem. Sic nota erat arbor scientiæ boni et mali, non scientiam præbens, sed eam ex transgressione docens. Semper enim experientia insipientem docet malam rem esse transgressionem. Rursum alia via quæstio solvetur, non quod prima non satis sint, sed quod Dei gratia dives sit. Ne quis enim putet rationum additamenta ob priorum imbecillitatem afferri : nam Dei gratia, dives cum sit, ex thesauris suis nobis bona profert, si tamen digni simus. Attende igitur. Martyres recusarunt idolis immolatorum cibum : eo modo cibum hujusmodi fugientes, quo si effugisset Adam lignum, salutem consecuturus erat. Quod autem scire bonum et malum, non odio dignum sit, vere liquidum est. Deus enim interrogans, et non faciens, an rem novit, necne? quis ausit dicere eum non nosse? Non enim cognitio, ipsa actio est. Num Paulus, qui dicebat : « Fugite fornicationem[1], » ignorabat quid esset fornicatio? Cavendo adulterium, nesciebat quid esset adulterium? Verum non ideo reus, quod nosset. Quin ipse Deus novit actus omnes nostros, ipsos enumerans ac dicens : « De corde exeunt cogitationes malæ, cædes, adul» teria, perjuria, impudicitiæ, invidiæ, rapinæ. Hæc sunt » quæ coinquinant hominem[2]. » Hæccine ignorans aut sciens dicit Deus, dicit Apostolus? Non ergo scientia Adamo dedecori est. Nocuit illi non cognitio, sed transgressio. Velim autem ab illo quærere quid ex ligno didicerit, bonum-ne an malum? An post esum novit quid esset homicidium? Nemo hactenus erat qui puniret; adulterium nesciebatur, cum nondum essent nuptiæ : non fornicatio, non rapina erat; nondum enim erant dives vel pauper : non sycophantiæ, non falsa testimonia. Quod igitur aliud malum scie-

[1] 1 Cor. vi, 18. — [2] Matth. xv, 19, 20,

bat, nisi hoc solum, bonum nempe esse Deo obsequi, malum ipsi non obedire? Rem dico quæ vulgi ore circumfertur, ne quis me audaciæ incuset. Solemus dicere peccantibus, comminantes ut convertantur: « Faciam ut discas resipiscentiam. » Ergo-ne qui sic loquitur hanc disciplinam dicit esse scientiam? Scientia igitur ex calamitatum experientia procedit. Docuit eum ut disceret quot malis se per transgressionem implicuisset.

V. Animum igitur diligenter adhibe. Quanquam enim prius diximus, argumenti ratio eo orationem deducit. Omnium largitor Deus invisibilis erat; qui a Deo omnia acceperat, sub aspectum cadebat. Qui acceperat oculis patebat, qui dederat non apparebat. Solus erat homo: bruta animantia circa illum erant. Neminem habebat oppositum. Imposuit Deus legem, arborem in medio, quæ commonefaceret, ne sub dominatu se positum esse oblivisceretur. Verbi gratia, circuibat fructus decerpens cum uxore. Accedebat ad arborem; dicebat: « Ne hanc arborem tangamus, de illa namque præceptum dedit Deus. » Eratque id quod videbatur, ejus qui invisibilis erat, monimentum; id quod etiam nunc accidit. Cogita quam multi per universum orbem præfecti sint. Quia autem imperator non omnibus adest, necesse est imperatoris effigiem in tribunalibus, in foris, in cœtibus, in theatris exhiberi. In omni ergo loco, in quo negotia tractat præfectus, effigiem esse oportet, ut quæ fiunt auctoritatem habeant. Imperator quidem, utpote homo, ubique præsens esse non potest: Deus vero rursus, ut Deus est, nullo modo potest ab hominibus videri. Dedit arborem imperii characterem, qui Adamum commonefaceret accepisse se omnium dominatum. Agnosce eum qui tibi potestatem dedit. Et ut discas quomodo arbor ipsos commonefaceret, cum serpens mulierem decipere voluit, dixit illi: « Cur dixit vobis Deus ne

» comederetis ex omni ligno[1] ? » Mulier non oblita erat legis, imo etiam ignorantiam corrigit, et ait : « Non ita dixit Deus, sed ex omni ligno comedimus, de hoc autem ligno dixit Deus, ne comederitis ex illo, neque tangatis ipsum. » Vide accurationem. Deus non dixit : « Ne tangatis. » Nullum quippe erat in tactu periculum. Sed illi qui divina præditi prudentia erant, reliquis fruentes, id apud se statuerunt : « Dixit Deus ne de arbore gustemus, nos ne tangamus quidem ; » tanta mulieri cura erat servandi Dei præceptum. Erat igitur arbor in medio posita, qua serpens seduxit eos. Rem audi stupendam. Usus instrumento est ad fraudem, re nempe homini insita. Deus enim hominem formans, cum reliqua scientia, etiam desiderium Dei indiderat. Cum igitur in illis desiderii flammam videret, ait : « Eritis sicut » dii. » Nunc homines, non potestis semper cum Deo esse. Si fueritis sicut dii, semper cum illo futuri estis. Neque enim dixit illis : « Si comederitis, Dei hostes eritis. » Desiderium ergo æqualitatis cum Deo mulierem decepit : illaque virum non decipit, sed illi suadet. Id testificatur Paulus dicens : « Adam seductus non est [2]. » Cur autem damnatus est ? vide mali gravitatem. Mulier seducta comedit ; postquam comederat, viro suadet, ne sola perverteretur : suasit, non decepit ; ut jam sæpe fieri solet. Novit vir fidem, amat legem, studio plenus est orthodoxæ religionis ; moremque gerit uxori, ne studium ostendat, non ignorans veritatem, sed conjugi obtemperans. Multi namque putarunt ignorantem Adamum accepisse ab uxore, cum nesciret unde fructum tulisset. At nulla ipsi excusatio superest : Deus enim coarguit, cum ait : « Quia audisti vocem uxoris » tuæ [3]. » Non dixit : « Quia accepisti ab uxore tua ; » nam potuisset dicere : « Ignorabam, nesciebam unde afferret. » Viri crimen est, non quod deceptus, sed quod inescatus sit.

[1] Gen. III, 2. — [2] I Tim. II, 14. — [3] Gen. III, 17.

Jam ad judicium veniamus. Videamus instrumenta prima, quæ in sancto illo, incorrupto et clementi foro allata sunt, descripta litteris immortalibus, quarum memoriam, conspectum, conspicuitatem, nullum ævum delere poterit. Jam animadverte. « Audivit, inquit, Adam vocem Domini » deambulantis ad vesperam in paradiso[1]. » A strepitu sensit et a consuetudine. Ergo-ne a strepitu potuit Deus apparere? Apparebat, non ut erat, sed ut volebat. Benedictus Sanctorum Deus, quod ad vesperam tunc Adamum visitaverit, et nunc in cruce ad vesperam. Illis quippe horis Christus passionem sustinuit, quas egit Adam ex quo comederat, donec latebras quæreret, ac judicium subiret, a sexta usque ad nonam horam. Sexta hora comedit : hæc enim naturæ regula est, post sextam abscondit se. Ad vesperam Deus ad ipsum venit. Desideravit Adamus fieri Deus; rem impossibilem desideravit : ejus Christus desiderium implevit. Desiderasti id esse quod non potuisti : desidero ego fieri homo, et possum : ejus errori vicem contrariam Deus retulit. Desiderasti quæ supra te erant, assumo ego quæ infra me sunt : æqualitatem cum Deo concupivisti? æqualis homini fio. Ideo ait Paulus : « Et habitu inven» tus ut homo[2]. » Desiderasti esse Deus, neque ideo indignatus sum : volo enim te æqualitatem cum Deo concupiscere; sed ideo indignatus sum, quod præter Domini sententiam eam dignitatem rapere volueris. Voluisti Deus fieri, nec potuisti; homo fio, et quod impossibile erat possibile reddo. Quod autem ex desiderio ad hoc accederet, ipse testificatur his verbis; cum ipse Pascha ederet, ipse alens cum iis qui alebantur, cum mensa apposita illi esset, qui alit universum orbem, inquit Apostolis : « Desiderio deside» ravi hoc Pascha manducare vobiscum[3]. » Num illam cum Deo æqualitatem invidi tibi? tu mea usurpare voluisti, cum

[1] Gen. III, 8. — [2] Philipp. II, 8. — [3] Luc. XXII, 15.

non posses : ego tua assumo, quod sane possum. Animum adhibe. « Descendit ad vesperam, et dicit : Adam, ubi » es [1] ? »

VI. Hæc affinia sunt; unius enim Dei sunt et hæc, et illa. Numquid enim alius ad passionem venit, alius descendit in paradisum? « Abscondit se; » sensit postquam comederat. « Aperti sunt enim eorum oculi, et cognove» runt se nudos esse [2]. » Quia diabolus dixerat : « Qua die » comederitis, aperientur oculi vestri : » ecce, inquit, vera dixit Satanas. Paulo convenit dicere : « Non enim ejus » consilia ignoramus [3]. » Norunt Sancti diaboli machinas. Vide malitiam. Unde norat diabolus fore ut, postquam comedissent, aperirentur eorum oculi? num cæci erant? Dicit Scriptura, antequam illi comederent de arbore : « Vi» dit mulier arborem. » Non ergo cæca erat. « Vidit, inquit, » mulier arborem, quod aspectu pulchra esset [4]. » Primo vidit, deinde comedit. Quomodo igitur aperti sunt eorum oculi? Attende, quæso, hic enim quæstio sita est. Diabolus de numero eorum erat, qui lapsi seu transgressi fuerant. Noveratque quid passus esset post transgressionem, quidque alii transgressores paterentur. Communis autem omnibus est hæc passio. Nam hodieque cum peccamus, velut cæci peccamus. Post peccatum tunc videmus quid fecerimus. Verbi causa, si quis accusetur : « Cur hoc fecisti? » Is necessitatem prætendit; « Vere non videbam quid facerem. » Non quod cæcus esset, sed quod inter peccandum ratio obtenebretur, dum totus actui incumberet, in ipso autem opere excæcatur. Postea vero in conscientia videt quid fecerit. Exempli causa; ingreditur quis domum ut furetur; ut cæcus intrat; non cogitat de illo, qui obviam futurus est, de eo qui apprehendet, non de judicum metu, de impendente periculo. A morbo namque animi excæcatus

[1] Gen. III, 9. — [2] Ibid. 7. — [3] 2 Cor. II, 11. — [4] Gen. III, 6.

est. Cum ingressus fuerit, cum abripuerit, cum furatus egressus fuerit, nemine præsente, metu repletur, sentit quid fecerit; anxiusque cogitat, si perquisitio futura sit, deprehensuros esse quis facinus perpetrarit. Quæ inter agendum non secum reputabat, post rem gestam cogitat. Verbi gratia, qui mœchatur, in alienumque torum se injicit, intrat, nec cogitat esse leges, tribunalia, accusatores, gladios acutos; at re peracta, timet, suspectos habet servum, ancillam, vicinum, cognatum, quæque inter agendum non cogitabat, advertit postea. Rursus admonet quis alium ut abstineat a malis; si morem non gesserit, solet ei dicere: « Sæpius dixi ei, et non audivit; » non quod non audierit, sed quod non obtemperarit. Tum infligendo plagas ait: « Doceo te ut audias; » non quod auditum illi tribuat, sed quod plaga emendet præoccupatum animum, et ad meliorem frugem reducat. Sic et Propheta: « Disciplina » Domini aperit mihi aures[1]. » Quia ergo diabolus exciderat; non enim argumenti oblitus sum; noverat ubi erat, postquam excidit, tuncque in sensum facinoris sui venit. Didicerat ergo ex iis, quorum periculum fecerat, aitque: « Si » comederitis, aperientur oculi vestri, » nempe, ut mei aperti sunt; ex quo peccavi, novi quid passus sim, novi quid amiserim. « Deinde comederunt, et aperti sunt oculi » eorum, et viderunt quod nudi essent. » Ante enim nudi erant, « Et non erubescebant[2]. » Exuerant immortalitatem, sublata erat stola gloriæ, nudatum corpus fuerat, et lutum deinceps erat. Statim scaturit inventum artium. Ars prima Adami, sartoria fuit. Ante omnem artem sumpsit ficulneæ folia, et consuit. Quis docuit? quis monstravit. Semel a Deo solertiam acceperat, imago erat Dei, et de scientia dubitas? cum tecum reputaveris, unde primum homo aratrum fecerit, quis lignum aptare, et in medio ferrum

[1] Isaï. L, 3. — [2] Gen. II, 25.

inserere et astringere docuerit, jugum bobus imponere; unde mulier texendæ telæ artem invenerit, sumendi vellus, lavandi, pectendi, nendi, copulata tenuandi, rursusque nectendi. Unde hoc? Quis phrygionicam phrygiones docuit? Stat textorium instrumentum, unum est quod mittitur, non manus efficit, sed ratio operatur, ratio formas absolvit. Artifex manus non injicit, artisque ratio vestimentum format, et in figuris, quæ oculis percipiuntur, excitatur artificis voluntas. Jam phrygio non movet manus, et formas excitat. Si autem audieris Deum operari, putas-ne ipsum movere manum ut operetur? et si omnem artem omneque inventum exquisieris, dixerisque, quomodo hoc et illud invenerunt, recordatus primæ vocis qua dictum fuit: « Faciamus hominem ad imaginem nostram, » habes quæstionis solutionem. Dei imago est, et non imitatur Dominum? « Consuit folia ficus. »

VII. Erubescant qui, allegorice interpretantes, dicunt paradisum in cœlo et spiritualem esse. In cœlo quid facit ficus? verum sit in cœlo paradisus, flumina unde exeunt? nonne ex terra? Si paradisus sursum est, haud dubie flumina de supernis fluunt. Num dicit Scriptura: « Fluvius descendit ex Edem? » At vide sophisma. Irrident nos illi allegoriarum auctores. « Induit eos, inquit, Deus » tunicas pelliceas [1]. » Num boves et oves mactavit, aperuitque coriarii officinam, ac coriarii artem egit? Respondemus nos. « Totum animal produxit nullo congressu, nulla copula. Quod non erat fecit, annon partem ejus facere poterit. Instant: « At nunquam Deus partem animalis facit, nihil imperfectum facit Deus. » Audit pellem, et quærit unde. Audio et ego sanguinem in Ægypto, et quæro unde mutavit Nilum in sanguinem, quæ animalia mactavit. Fluvius in sanguinem mutatur, et nullum mactatum est

[1] Gen. III, 21.

animal, et quærit ex quibus animalibus detractæ pelles fuerint. Verum illic sine animali pellis. Attende seriem, quanquam vox laborat, et nos ipsi. At ne mutila sit oratio, paucis lenius prolatis, finem dicendi faciam. « Consuit folia ficus. » Utinam hæretici hanc artem didicissent. Adam prævaricatus consuere didicit; hæretici perversi scindere didicerunt. Adam transgressus consuit, ut verenda tegeret; hæretici fidem negantes scindunt, ut sancta nudent. Sæpe audimus quæ in cruce contigerunt, miramurque sumpsisse milites vestimenta Christi, et divisisse, statimque mente dicimus: « Magna Dei patientia, quod non immiserit fulmen, quod non strinxerit gladium; » sed contumeliis afficiebatur Sanctus, et profanæ manus non abscindebantur? Miraris quod milites ausi sint vestimenta dividere? Mirare quod hi vestimentum Ecclesiæ disciderint. Certe milites, visa Christi tunica inconsutili, a summo contexta per totum, vesti pepercerunt [1]; hæretici vero Christi vestem, Ecclesiæ indumentum sciderunt, diviserunt, dissecarunt. Sed ad propositum revertamur. « Consuit folia ficus. Audierunt Deum ambulantem, » nempe ut audire licet: « Et se absconderunt [2]. » Proba est natura; etsi sexcentis peccatis simus obnoxii, conscientia nostra libera est. Interdum frons impudens est, et conscientia arguit. Interdum lingua ait: « Quid enim peccavi? » et conscientia intus reprehendit. Simplicissimus et sincerus erat Adam, libere confitebatur. Deus ait: « Ubi es? » Multi pie locum intellexerunt. Oportet tamen accurate inspicere. Illorum sensa admitto utpote pia; et hæc dico, quod vera sint. « Adam ubi es? » Unde? Quo descendisti? Ex qua gloria excidisti? » Admitto hanc expositionem ut piam. Habet enim et veri speciem, et miserantis affectum. At seriem quæro. « Adam ubi es? » Interrogat Deus. Noverat ut opifex, opi-

[1] Joan. XIX, 23. — [2] Gen, III, 8.

ficii naturam, quod quisquis peccaverit, fiduciam amittat, quodque consuantur peccantium ora. Animadvertebat ideo fugisse, quod fiducia careret. Servus tum maxime anxius est, cum senserit herum peractæ rei gnarum esse; quamdiu ignorat herus, seipsum consolatur, ut qui latere possit. Adam fugiebat ut deprehensus; Deus ignorantiam simulabat, ut metum ejus solveret, ut nos dicimus de amico: « Ignorare me simulavi, ne illi molestiam crearem. » Hæc enim sæpe apud nos contingunt. Quod si apud nos hæc accidunt, multo magis apud Deum clementissimum. « Adam » ubi es? » ac si diceret: « Nescio. » Tum Deo se nescire simulante, probus liberque animus non celavit. « Vocem tuam » audivi, et timui, eo quod nudus essem, et me abscondi [1]. » Cur timuisti? cur te abscondisti? Timui ob transgressionem, me abscondi ob nuditatem. » Vere transgressoris vox lacrimas movet. « Vocem tuam audivi, » illam desiderabilem, illam quæ mihi omnia largita est, illam quæ mihi bona contulit et operata est. « Audivi vocem tuam. » Cogitavi qualem vocem respui, quam vocem despexi, et timui, talis Domini mandatum trangressus, et me abscondi, eo quod nudus sim. » Exinde Deus monere pergit: « Quis indi» cavit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo » solo præceperam tibi ne comederes, comedisti [2]; » hoc est, nisi plane hoc fecisses, quod prohibueram. » Vide quomodo sciscitatur ac si nesciret: « Nisi quod ex illa arbore, de qua » præceperam tibi ne comederes, comedisti. » At vide Dei benignitatem. « Quis indicavit tibi? » Ideo colloquium producit, ut metum solvat, et fiduciam excitet. Cogitabat enim Adam nihil ibi durum, nihil asperum esse, non contumeliam, non plagas. Habes magistram consuetudinem. Servus qui peccavit, si herum adeat, a prima voce aut fiduciam aut metum assumit. Si ille indignari cœperit, fu-

[1] Gen. III, 10. — [2] Ibid. 11.

remque illum, fraudulentum, milleque mortibus dignum appellarit, animo deficit; sin illum exprobrantem audiat: «Miser, cur hoc fecisti? cur peccasti?» statim resumpto animo confidit. Neque enim ut herus punit, sed ut magister monet. Sic Deus: «Quis dixit tibi quod nudus esses, nisi quod » de ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?» Num multa prohibui? Unum prohibui, idque non tui odio, sed quod tibi prospicerem. «Quis tibi indicavit » quod nudus esses?» Nihil impudenter respondit, non dixit: «Nesciebam.» Quid ergo? «Mulier, quam dedisti mihi, » hæc dedit mihi, et comedi[1],» ac si diceret: «Quæ data mihi erat, ut adjuvaret. Audivi enim cum formatus essem, et illa nondum esset, dicentem: «Faciamus illi adjutorem » similem ei[2].» Hæc, quam dedisti mihi, dedit mihi.» Non dixit: «Decepit,» non: «Mentita est: «Hæc mihi dedit, et » comedi.»

VIII. Tum Deus: «Oportebat te uxori credere, non mihi? Num fide dignior me mulier? Ego bona tribui, ego te rebus ipsis honoravi, illa verbis inescavit.» Et vide, ut judex, accepta excusatione rei, si non ultra examinaverit illum, sed transierit ad alium, statim reus cum fiducia dicit: «Interim ego examen subii,» sic et Deus ab Adamo transit, ut ejus metum solvat, et mulieri dicit: «Cur hoc fecisti? » Quæ respondit, serpens seduxit me, et comedi[3].» Quia vera dixit, veram Deus defensionem non vituperat, sed sine ulteriori examine relinquit eam. Non dixit: «Ergo-ne ille, scilicet serpens, me fide dignior habitus est? Promisit æqualitatem cum Deo, et mortem procuravit.» Verum non statim judicat, sed ei ut infirmiori vasi magis pepercit; serpentemque adivit, ut et viro et mulieri persuaderet se auctorem aditurum esse; aitque, «Quia hoc fecisti.» Vides-ne mirum judicem? Deceptos interrogat, deceptorem

[1] Gen. III, 12. — [2] Id. II, 18. — [3] Id. III, 13.

secus. Non ei dicit : « Quid fecisti ; » sed : « Quia hoc fecisti. » Eodem modo David dicit : « Non resurgent impii in judi- » cio [1] ; » non quia non resurgent, sed quia non examinabuntur. « Quia hoc fecisti. » Inflicta serpenti pœna, eorum quos seduxerat pœnas leviores effecit. Nisi, inquit, Deus omnia illi ascripsisset, non sine examine sententiam tulisset. « Quia hoc fecisti, maledictus es super omnes bestias » terræ. Super pectus tuum et ventrem gradieris [2]. Quia » hoc fecisti. » Quia cor decepisti, ac ventri ut cibum gustaret suasisti, « Super pectus et ventrem gradieris. » Non quod ante pedibus sit usus, decernit Deus ut super ventrem gradiatur, sed quia erectus mulierem allocutus erat. Non enim poterat alio modo cum Eva colloquium miscere. Alloquendi formam, qua Evam seduxerat, gradiendi super pectus pœna castigat, et a constituto incedendi modo ejicit. Etsi enim sine pedibus a principio formatus erat, at agilibus quibusdam convolutionibus erectus, extenso pectore quasi equitabat. Unde etiam nunc serpens iratus, sæpe seipsum erigit, et in circulum convolutus currit, progressus autem quantum satis est, ut antiqui gressus refricet memoriam, rursum ex sententiæ lege prosternitur. « Et terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias » ponam inter te et mulierem [3]. » Quid sibi vult, « Terram » comedes ? » id quod Adamum fore procurasti, hoc ipsum comede. Auditurus enim ille est : « Terra es, et in terram » reverteris [4]. Inimicitias ponam inter te et mulierem. » Quia simulata amicitia seduxisti, tanquam inimicus ejiceris : « Sermo iste in legem transiit. Attende igitur, « Terram » comedes cunctis diebus vitæ tuæ. » Vide, non dicit serpenti : « Terra tibi cibus erit. » Non enim serpentes terram semper comedunt, sed carnibus etiam aluntur et fructibus, semina mandunt, et herbas captant. Hoc autem dicit : « Ab-

[1] Psal. I, 5. — [2] Gen. III, 14. — [3] Ibid. 15. — [4] Ibid. 19.

sumes terram, in illa reptans. » Verum aiunt quidam : « Si diabolus decepit, cur serpens maledictionem excipit ? » Invisibilem dæmonem invisibili plaga afficit ; visibile instrumentum visibili supplicio subjicit. Quare ? Sicut Deus, invisibilis cum sit, visibile monumentum dedit arborem ; sic diabolus, invisibilis cum sit, homines per serpentem alloquitur. Subjicit ergo Deus serpentem maledictioni ; ut si cui diabolus mali quidpiam fecerit, serpentem quem videt repentem, recordetur olim erectum fuisse, cogitetque, si nequitiæ minister sic plectitur, ejus auctor quanta patiatur ? Animadverte igitur. Huic rei affinia in Evangelio deprehendis. Quemadmodum enim in visibili serpente, loquentem una cum eo, qui videbatur, condemnavit ; sic et in Evangelio, cum dæmones Christum rogarent ne mitterentur in abyssum, dicerentque : « Permitte nobis in porcos » ingredi [1], » permisit ingredi, ut invisibiles illos cum visibilibus corporibus submergeret. « Terram comedes. Ini» micitias ponam inter te et mulierem. » Amicitiam in odium mutavit, et sermo in legem versus est. Alias quippe bestias student homines cicures reddere ; serpentem vero si quis viderit, statim concitatur. Manet quippe decretum : « Inimicitias ponam inter te. » Etiamsi domi viderit, necare cupit. Si in via viderit, furore ad occidendum fertur. Stimulat eum vetus sententia. Si sexcentas plagas serpenti intulerit, videatque caput non vulneratum, statim monet : « Caput serpentis non percussisti, caput feri. » Quoniam Deus dicit : « Ipse observabit caput tuum, et tu observabis ejus » calcaneum [2]. » Quid hoc sibi vult ? Non dicit : « Faciam ut homo a cæteris tuis membris feriendis abstineat, solumque caput cædat. » Utitur enim homo plagis in omnia serpentis membra, ut ubicumque percusserit, totum ulciscatur. Id porro quod a Domino serpenti dictum est ; « Tu observa-

[1] Luc. VIII, 31, 32. — [2] Gen. III, 15.

» bis calcaneum ejus, » non significat ipsi concessum esse ut calcaneum adoriatur. Invadit enim quandoque serpens dormientes, ventrem non raro occupat, immittit venenum, manibus ac reliquis membris morsus infigit, atque in quodvis membrum incidat, illud damno afficit. Verum sententiæ mens talis est. » Non ultra, inquit, serpens libere homini insidiabitur ; sed intus manens, tanto hominum terrore afficieris, ut in cavernis latitans, vix ex foraminibus formidolosus respiciens, hominum transitus tantum observes, ut citra periculum exeas. Homo autem, inquit, libere ambulabit, caput tuum in foraminibus observans, tanquam inimici latitantis, non amici specie loquentis. »

IX. Sed quia tempus urget, orationem compleamus. Interrogavit eam, quæ decepta fuerat : transit ad deceptorem. Sententia a radice orsa est, nempe a seductore. Deinde ad deceptam venit et minas intentat. Prima vox ad serpentem dicta fuit, « Maledictus. Et dixit Deus mulieri : » Multiplicans multiplicabo dolores tuos et gemitus tuos [1]. » Non maledicit, ne pariat ; quia jam prius benedixerat : nam cum formavit eos ait : « Et benedixit eos Deus dicens : « Crescite et multiplicamini, et replete terram [2]. » Dicit vero Paulus : « Sine pœnitentia sunt dona Dei [3]. » Non ergo maledicit quos benedixerat : sed quid ? Stupendum remedium vulneri adhibet, dolores et gemitum. Genus sententiæ est, quæ percutiat, sed delicti solutionem promittat : « Multi- » plicans, inquit, multiplicabo dolores tuos, et gemitum » tuum, » Pœnitentiæ remedia. Animum adhibe. Quemadmodum medici eodem remedio mordent et leniunt ; itemque ferrum eadem sectione eodemque dolore salutem præstat ; sic Deus peccanti mulieri duo dat pœnitentiæ viatica, dolorem et gemitum. Quid juvat dolor et tristitia ? Audi Paulum dicentem : « Quæ secundum Deum est tristitia

[1] Gen. III, 16. — [2] Gen. I, 28. — [3] Rom. XI, 29.

»pœnitentiam in salutem stabilem operatur [1]. » Et quid operatur gemitus? Audi Esaïam : « Cum aversus ingemue»ris, tunc salvus eris [2]. Multiplicans multiplicabo tristi»tias tuas et gemitum tuum. » Tristitia exteriorem vultum deformat ac tristem reddit. « Corde lætante, floret vultus; »cum vero in tristitiis versatur, mœstus est [3]. » Quia oculus arborem viderat, æqualitatemque cum Deo mente cogitaverat, dat Deus cordi gemitum, vultuique tristitiam, ut per ea quæ peccaverat puniatur; utque supplicium, imo salus ipsa, mulieri suadeat Deum non irritam fecisse priorem benedictionem. Nam cum dixisset: «Replete terram,» ait : « In dolore paries filios. » Partum non tollo : semel enim benedixi, sed paries in laboribus, in perturbationibus.» Gravissima hæc tristitia. Id testatur Servator : « Mulier, » cum parit, tristitiam habet [4]. » Tristatur cum parit, anxia est dum nutrit; ubi puer grandior est, veretur ne socors sit; si peregrinetur, metuit ne moriatur, ne in morbo vel in ærumna versetur. His vir non est obnoxius; etsi enim pater sit sollicitus, non perinde tamen atque mater; sed seipsum consolatur dicens : « Homo est, scit sibi prospicere ; » neque anxius est. Quare? Quia non audivit ille : « In do»loribus paries filios. » Insolitum pœnæ genus : experientia testis est. Cum dolores partus mulierem invadunt, ne in ipsis quidem laboribus virum respicit. Non dicit: « Utinam nuptiæ non essent, utinam non esset liberorum procreatio.» Non sinit Deus illam post talem experientiam odisse virum; at licet novit quid passa, quid experta sit, virum tamen diligit. Ideo, « In doloribus paries filios, et ad virum tuum »conversio tua, et ipse dominabitur tui [5]. » Quia jam male imperasti, et voluntatis tuæ servus effectus est, ipse dominus sit, qui non est deceptus. » Ideo Paulus ait : « Mulier,

[1] 2 Cor. VII, 10. — [2] Isaï. XXX, 15. — [3] Prov. XV, 13. — [4] Joan. XVI, 21. — [5] Gen. III, 16.

» autem docere non permitto, neque dominari in virum[1]. » Nam male primum docuit in paradiso. « Neque dominari » in virum ? » Male enim dominata est. Hoc ergo sensu jubet Paulus mulierem non docere, ob ea quæ in paradiso evenerant : nec nos sophismate utimur. Audi enim : « Mulieri » autem docere non permitto, neque dominari in virum. » Et ut ostendat se ideo id statuere, subdit : « Adam enim » non est seductus, mulier vero seducta est in prævarica- » tione[2]. »

X. Quid igitur ? Damnationi obnoxius est mulieris sexus, manetque in doloribus, nec vinculum solvitur ? Venit Christus qui vinculum solvit : occurrit ea quæ Dominum peperit, sexui patrocinans, sancta Virgo pro virgine ; nam virgo erat Eva cum peccavit ; damnatæ dolorem solvit, atque gemitum. Sicut enim si quis in regiam vocetur, suos honoribus augere studet, ac, si in angustia fuerint, liberare ; sic sancta Virgo in regiam vocata, ut divinæ generationi ministraret, insolito donata partu, hanc primam gratiam petit, imo accipit. Quia non decebat culpæ obnoxiam fœminam innoxium gignere, venit is qui primo Evæ tristitiam per gaudium solvit. Venit Angelus Virgini dicens : « Ave » gratia plena. » Tum per « Ave » seu « Gaude » illud, tristitiæ vinculum solvit. « Ave, » venit is qui solvit tristitiam. « Ave gratia plena, » quia hactenus maledicto obnoxia. » Hic Dei gratiam animadverte. « Ave gratia plena, Dominus » tecum[3]. » Quia cum illa serpens in tristitia, gaude, quia tecum est Deus. » Ac vide Angeli vocem, quomodo totam Christi dispensationem explicat : « Ave gratia plena. » Quia illa duplicem maledictionem accepit, tristitiam et gemitum partus, inducit partum, qui solvat priorem illum partum. « Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis no- » men ejus Jesum. Ipse enim salvum faciet populum suum

[1] 1 Tim. II, 12. — [2] Ibid. 14. — [3] Luc. I, 28.

» a peccatis eorum [1]. » Patrum tuorum peccata solvit, qui ex te fructus oritur. Jam mutata res est. Hactenus qui Evam audiebant, miseram prædicabant. « Væ miseræ! quantam gloriam amisit! Væ miseræ! quanta passa est! » Maria quotidie omnium voce audit, « Beata : » sane plena Spiritu sancto. Ac demum vaticinans Virgo audi quid dicat : « Benedictus Dominus Deus Israël, quia respexit humilitatem » ancillæ suæ : ex hoc enim beatam me dicent omnes generationes [2]. » Ut ostendat se personam Evæ gestare ; « Me ad hoc usque tempus, inquit, contumeliæ habitam, ex tum beatam dicent omnes generationes. » Et quid, inquies, illi prodest, cum non audiat? At revera audit, quod sit in splendido loco, in regione vivorum, mater salutis, fons lucis, quæ et sensu et mente percipitur; sensu propter carnem, mente propter divinitatem. Sic itaque prorsus beata prædicatur. Imo etiam dum viveret in carne, beata prædicabatur. Audivit enim beatitudinem illam cum adhuc in carne esset. Illa primo vidit, ac deinde ex arbore gustavit; hæc primo dixit, et tunc beatitudinem audivit. Cum enim Salvator doceret, « Extollens vocem quædam mulier de turba, » cunctis audientibus, dicit illi : « Beatus venter, qui te portavit, et ubera quæ suxisti [3]. » Cæterum in Adamo implevit Deus sententiam, imo vero pœnitentiæ medelam, aitque : « Quia audisti vocem uxoris tuæ, et comedisti de » ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta » terra in operibus tuis [4]. » Rursus qui benedictus fuerat, maledictionem non suscipit, sed terra. Alius peccavit, alia cæditur. Ut Evæ maledictio, imo potius emendatio; non enim maledictio erat, sed emendatio; quemadmodum Evæ correctio : « In doloribus paries ; » etenim omnis mulier in doloribus parit; hactenus mansit, sic et Adami : « Maledicta terra in operibus tuis. » Nostrum opera iniqua, et

[1] Luc. I, 31. — [2] Ibid. 68 et 48. — [3] Id. XI, 27. — [4] Gen. III, 17.

terra plectitur. Nos peccamus, et terra maledictionem accipit. Parcit Deus opificio, ut ingenuo filio, terram ut pædagogum plectit : « Maledicta terra in operibus tuis. » Ne consideres naturam, sed Dei gratiam. Non absolute dixit: « Maledicta terra; » nam maledicta mansisset, et fructus non tulisset, quemadmodum dixit ficui: « Non ultra ex te » exeat fructus, et exaruit[1]. » Sic et in terra futurum erat, sed ait: « In operibus tuis. » Quando pecco, percutitur terra; quando recte incedo, illam benedicit. At vide rem miram, quando creavit Deus terram, mare, volatilia, reptilia, bestias, hominem, omnia benedixit; fructus vero non benedixit, quod nempe sciret hanc terræ servatam esse pœnam, ut, peccantibus hominibus, sterilitate plecteretur, et probe agentibus, fertilitatem acciperet. Non benedixit fructibus, donum enim erat sine sapientia. « Spinas » et tribulos producet tibi[2]. » Magna, inquit, despexisti, minoribus plectaris. » Vide quam moderatæ sint castigationes; spina occidere nequit, cruentare potest. Et comedet terram in doloribus. Illa parit in doloribus, tu comede in doloribus. Nam vetus illa sententia hactenus manet. Et vide mihi divitem, pauperem, principem, magnum, num vita ejus possit sine dolore et cura inveniri. Quare? Quoniam « In sudore vultus tui vesceris pane tuo.[3] » Noluisti tranquille, in sudore comede. » Non punit illum fame, sed miseriæ atque labori subjicit. Jam tu fidelis illud cogita. Si Adam sine sudore panem non comedit, nos quomodo sine laboribus, sudoribusque regnum cœlorum consequamur? « Donec, inquit, revertaris in terram, de qua sumptus » es[4]. » O sententiam? o clementiam metu plenam! o sententiam consolatione plenam! Nondum expulerat et revocavit? nondum ejecerat et resumpsit? « Donec revertaris » in terram, de qua sumptus es. » Non dixit: « Donec delearis,

[1] Matth. XXI, 19. — [2] Gen. III, 18. — [3] Ibid. 19. — [4] Ibid.

donec dissolvaris; » sed, « Donec revertaris in terram, de » qua sumptus es. » Ut tibi spem resurrectionis substituas. Illo te mitto, unde te accepi. Ut te tunc accepi, te rursus possum accipere: « Quia terra es, et in terram ibis[1]. » Non deleberis, sed « Ibis. Illud, « Ibis, » quidam interpretati sunt, « Reverteris. » Quantum igitur per facultatem licuit, per gratiam sancti Spiritus, vobiscum paradisum percurrimus, regia monimenta legimus, vidimus reos libertate donatos, judicis clementiam, qua utinam a Christo salutem consequamur, ut cœlestibus illis et sempiternis fruamur bonis, in Christo Jesu Domino nostro, quoniam ipsi gloria et imperium, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

[1] Gen. III, 19.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI

ARCHIEPISCOPI,

SERMONES II IN VARIA LOCA GENESIS:

SERMO I.

Sermo in illud : Vidit Deus cuncta quæ fecerat : et ecce valde bona[1] : *et de eo quod divina eloquia jucundis quibusque rebus antecellunt.*

I. Pulchra sane sunt pietatis prata, quæ non temporariis coloribus nitent, sed cœlestibus floribus redundant. Flores autem pietatis sunt, divinitus inspiratæ conversationis fructus. Virtutes enim ad admirabilem illam et primigeniam pulchritudinem nos reducunt, quæ ad imaginem et similitudinem Dei creata erat. Hæc itaque secundum virtutem similitudo, equum pro homine dici non sinit ; hanc utique si sectemur, non jam lupus, draco vel serpens appellamur, ad brutorum naturam dejecti, sed imago Dei stupenda atque veneranda, quæ primigeniam illam pulchritudinem formæ retinet, et sumus et dicimur, atque adeo credimur. Factus es dominus bestiarum, noli servorum mores imitari : non quod mala sint bruta animalia : nihil enim mali

[1] Gen. 1, 31.

a bono creatum est. Neque enim existimet quisquam in vitii loco reponendas esse bestias, quod tanquam imagines quædam vitiorum in medium proferantur, quæ in iis regnant, qui non ex præscripto virtutis vitam degunt. Nam si ita esset, cur dixisset Scriptura : « Viditque Deus cuncta » quæ fecerat, et ecce bona, » neque simpliciter bona, sed « Valde bona[1] ? » Quando igitur res creatæ in similitudinem malitiæ adducuntur ; nam et leo tyranni imago est, et serpens versuti hominis, quique moribus sit nequissimis ; et scorpius percussoris, et lupus rapacis ; quomodo res creatæ bonæ dicentur, inquit, quæ tam aperte tanquam similitudines vitiorum proferuntur ? verum operæ-pretium est intelligant discendi cupidi hæc, si spectetur propria eorum natura, mala neque esse, neque dici, sed eam potius conditionem et statum, qui rationis expertibus convenit animantibus : postquam autem ratione præditam naturam invaserint, speciem ejus contumelia afficere, et rationalem ingenuitatem obtusiorem reddere. Accepisti, o homo, dignitatem heri, noli ignominiosam, et servis congruam, bestiarum conditionem sectari : teipsum enim probro afficis, dum bestiarum immanitatem imitaris : non quasi malæ sint aut dicantur bestiæ, sed quod ignominiosa et servilis imago liberis non conveniat. Quemadmodum enim si vir quispiam illustris et nobilis servili toga sit indutus aut amictus, probro afficitur et ignominia notatur ; non quod vestis illa sit vilis aut sordida, sed quod servum quidem deceat, libero vero non conveniat : ita si scorpii lupique mores induas, non brutorum accusatur natura, sed conditio tua probro afficitur, quæ domini sortem cum nacta sit, ea quæ sunt servilia sectatur. Hæc a me necessario fuerunt in medium allata, ne quis ea forte quæ dicta sunt, ad ignominiam Creatoris traducat, quasi malum aliquod fecerit Deus :

[1] Gen. 1, 31.

vere enim bona sunt omnia, et valde bona, si propriam conditionem conservent, et suam legem sectentur. Atque ut intelligas, charissime, nihil a Deo mali creatum esse, si naturam spectes, docuit nos Deus et belluarum similitudinem usurpare. Admonuit enim ut quasdam dotes prærogativasque brutarum animantium imitaremur, ne tanquam mala damnemus et calumniemur quæ creata sunt, non generatim eorum naturam, sed quæcumque rationalium conditioni potuerint convenire. Annon hodie Proverbiorum auctorem audisti dicentem : « Vade ad formicam, piger, et »æmulare vias ejus[1] ? » non animadvertis quo pacto proposita formicæ diligentia nos ad impigrum quoddam studium erudierit ? Nonne te diserte docuimus a formica diligentiam, ab ape vero artificii amorem ? Licet enim nobis. licet, ut ante dixi, et bestiarum prærogativas et commoda, quæ conditioni nostræ conveniunt, ad imitandum decerpere. Verumtamen ista ad pudorem nobis incutiendum probrumque dicuntur. Quando enim Deum imitari noluisti, imitare formicam. Nunquam-ne patrem vidisti, qui dilectum filium objurgaret, et post multam instructionem ad imitationem famulorum eum traduceret, atque hæc palam diceret : « Imitare saltem famulum ; dignitate quidem inferiorem, at scientia tamen præstantiorem ? » Quamobrem benignissimus Deus, ad coarguendum stuporem nostrum, formicam profert in medium, a qua negligentia nostra convincitur, et apem, quæ pigritiam nostram condemnat. Atque hinc satis constat nihil a Deo malum conditum esse, qui tibi sensum ac mentem indidit, cujus vi possis ista discernere, ut belluarum quidem mores devites, potiores autem earum dotes et commoda consecteris. Potest enim et leo virtutis imago esse, cum non tanquam tyrannidis, sed quasi fortitudinis indicem similitudinem illam accipis. Aliud

[1] Prov. VI, 6.

quippe est tyrannis, et aliud fortitudo. Idcirco Scriptura ipsa Salvatorem annuntians exoriturum ex Juda : « Catu-» lus leonis, inquit, Juda : ex germine, fili mi, ascendisti : » recumbens dormivisti ut leo, et quasi catulus leonis[1]. » Vide cujusmodi similitudinem ex iis, quæ belluis insunt potiora, duxerit sermo divinus ? Licet igitur leonem sapienter imitari ; licet et serpentem quoque, non quidem in veneno fundendo, sed in solertia comparanda : sicut et Apostolis Servator ait : « Estote prudentes sicut serpens[2]. » Quamobrem si mala esset creatura, imaginem suam ad ejus imitationem non cohortaretur, dicens : « Estote prudentes » sicut serpens : » imitare serpentis non venenum, non iram, sed prudentiam. Nam si venenum imiteris, clamat in te David, accusans et dicens : « Furor illis secundum similitu-» dinem serpentis[3]. » Sin autem prudentiam ejus imiteris, factus es Christi discipulus, qui dixit : « Estote prudentes » sicut serpens. » Quia enim serpens omnibus animantibus est prudentior[4], ut paulo ante lectum est, prudentiam opposuit prudentiæ, non ut dolum nectere discas, sed ut dolum discas declinare.

II. Vult enim benignus Deus nos esse non malignos, sed callidos : aliud autem est calliditas, aliud malignitas. Callidus itaque est, non ad excogitandam malitiam, sed ad malitiam evitandam ; et uti solet calliditate, non ut in alios consuat dolos, sed ut ea, quæ cæteris in ipsius perniciem contexta sunt, effugiat : malignus autem est sicarius, deceptor, qui aliis mala machinatur. Talis prudens Jacob, prudens ut serpens, non venenum spargens ut serpens. Nam cum in occursum congressumque cum fratre Esaü venturus esset, homine sceleribus et parricidiis cooperto, Deum orabat dicens : « Domine, erue me de manu fratris

[1] Gen. XLIX, 9. — [2] Matth. X, 16. — [3] Psal. LVII, 5. — [4] Gen. III, 1.

» mei Esaü, quia valde eum timeo [1] : » Deumque sic precabatur, ut adversus malum orationem opponeret. Quando vero fratri occurrit, humanitate, cultu et observantia furorem ejus mansuefecit, et malitiam restinxit. Quid enim ait ad Esaü ? « Sic vidi faciem tuam, ut si quis videret vul- » tum Dei [2]. » Ac si hæc quidem dixit Jacob, ut ea fraude vinceret fratrem, male loquebatur : sin autem dixit, ut terrorem effugeret, calliditate recte usus est. « Estote » ergo prudentes, ut serpens ; » non iracundi, non venenum ejaculantes; sed prudentes, « Et simplices sicut co- » lumbæ. » Potest autem columba et ad vitium et ad virtutem significandam accipi : qua vero ratione, audi. Si sis inconsideratus minimeque discretus, et solius malitiæ peritus, accusat te Scriptura ut imprudentem. « Ephraïm » enim, inquit, quasi columba insipiens, quæ cor non ha- » bet [3]. » Si ergo insipientiam fugiens, simplicitatem cum laude præ te tuleris, habes prudentiam perfectam, si eam cum malitia non commisceas, et audis a Domino : « Estote » prudentes sicut serpens, et simplices sicut columbæ [4]. » Ne igitur nullo delectu utcumque Scripturam lege, mi frater, aut similitudines ad vitia malamque in partem accipias ab ea prolatas, dum distribuit huic quidem illud, illi vero aliud. Vis-ne hoc intelligere planius ? attende diligenter iis quæ dicuntur. Vocat leonem Scriptura : « Catulus » enim leonis, inquit, Juda : ex germine, fili mi, ascendisti : » recumbens dormivisti ut leo. » Hic, « Ut leo, » fortitudinem significat : nam et de Justo eamdem proponit similitudinem. « Justus enim, inquit, quasi leo confidit [5]. » Fortis itaque est Justus, non in male agendo, sed in iis refellendis, quæ a sceleratis inferuntur. Appellat et Salvatorem leonem, eo quod esset ex tribu regia. Ut enim quadrupedum rex est

[1] Gen. XXXII, 11. — [2] Id. XXXIII, 10. — [3] Osee. VII, 11. — [4] Matth. X, 16. — [5] Prov. XXVIII, 1.

leo, sic inter Judæos tribus Juda regnabat, ex qua Salvator progenitus est. Neque vero existimes, charissime, Christo indignum leonis imagini comparari : nam et eamdem ipsi tribuit Divinitati Scriptura. Audi ergo quid dicat Propheta ; « Leo rugiet, quis non timebit ? Dominus Deus locutus est, » quis non prophetabit [1] ? » Ergo ratione potentiæ, et quatenus terribilis est, ac regia majestate pollens, comparatur leoni Christus. Appellatur et leo diabolus, non ut potens, vel ut tremendus, sed ut percussor, ut tyrannus, ut exterminator. De hac re dicit et beatus Petrus Apostolus : « Ecce inimicus vester diabolus circuit tanquam leo, quærens ut » animam devoret [2]. » Divide itaque eorum, quæ leguntur, notiones et intelligentias, ne forte quæ in verbis apparent contraria, tuam mentem perturbent. Commemoravit Scriptura leonem et leonem, sed hunc quidem secundum regiam dignitatem ac potentiam, illum autem ob vim perdendi atque delendi. Itaque Justum simul et impium una similitudine Scriptura exprimit : « Justus, inquit, ut palma, » florebit ; sicut cedrus, quæ in Libano est, multiplicabi» tur [3]. » Priori loco proposuit imaginem Justi, deinde pariter impii. « Vidi enim, inquit, impium superexaltatum et » elevatum sicut cedros Libani [4]. » Vide ergo quo pacto eamdem similitudinem in medium attulerit, sed dictionibus notiones diviserit. Nam de impio dicit : « Vidi impium su» perexaltatum et elevatum sicut cedros ; » de Justo autem non dixit : « Ut cedrus, quæ in Libano est, efflorescet, » sed, « Multiplicabitur. » Sic igitur apem imitare, mi homo, quam et Scriptura, ut imiteris in diligentia, te docet. « Vade » ad apem, et disce quam sit operatrix [5]. » Noli discere quo pacto stimulum habeat, sed quo pacto mel conficiat. Nam si apis stimulum fueris imitatus, reprehendet te David, di-

[1] Amos. III, 8. — [2] I Petr. v, 8. — [3] Psal. XCI, 13. — [4] Id. XXXVI, 35. — [5] Prov. VI, 6.

cens : « Omnes gentes circumdederunt me sicut apes favum, et in nomine Domini ultus sum eos [1]. » Vides ut percutientes se comparet api pungenti, Justos autem assimilet ei, quæ mel stillet ? « Labra enim, inquit, Justorum stillant » sapientiam ; et favus mellis sermones honesti : dulcedo » vero eorum sanitas animæ [2]. » Hanc itaque dulcedinem, dilectissimi, animarum, inquam, desideremus ex tota anima, favumque spiritalem in occulta animæ officina conficiamus, et eloquia divina pluris quam mel et favum faciamus. Sæpenumero fit ut, si multum mellis comedatur, dulcedinem mutet in amaritudinem, et stomachi vitiet appetitum, omnemque hominis statum evertat : sermo vero divinus, etsi multus accipiatur, animam non perturbat, sed potius sanat. « Dulcedo enim ejus sanitas animæ. » Quapropter Sapiens cum vellet mellis et sermonis inter se discrimen opponere : « Mel multum, ait, comedere non est » bonum, honorare autem oportet sermones gloriosos [3]. » Semper itaque, dilectissimi, tanquam favum quemdam varium, sacra eloquia retineamus : et quemadmodum favus ille diversis quidem conficitur ex generibus, unum autem bonum habet : sic et nobis esto favus Scriptura divina, ex multis quidem ac diversis constans Prophetis, unum vero doctrinæ mel stillans. Talis et nobis patrum favus ex multis quidem ætatibus coacervatus, unam vero gratiam unamque spiritalem doctrinam distillans. Verum hæc quidem hactenus : nobis vero precibus et patrociniis communis Patris contingat, ut diligentia nostra sermonem augentes, divinam legem adimpleamus in mente nostra quovis tempore, idque faciamus, quod a Davide dictum est, ut Dei legem in medio ventris nostri semper habeamus [4], sive divinas sententias, ut naturæ terminos statuamus agnos-

[1] Psal. CXVII, 12. — [2] Prov. XVI, 24. — [3] Id. XXV, 27. — [4] Psal. XXXIX, 9.

cere, ac veritatem colere, mundum contemnere, Deoque gloriam offerre, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO II.

Ejusdem demonstratio primum hominem per inobedientiam abjecisse imaginem ad similitudinem Dei factam, et per novum Adamum eam rursus recuperasse.

I. Hominem ad imaginem et similitudinem Dei editum in lucem et procreatum esse cum ipsa Scriptura divina tradidit[1], tum doctrinæ sermo sensim quodammodo discendi cupidis subindicavit. Ac meministis omnino, qui inter auditores utique diligentiores estis, quo pacto de hoc argumento verba fecerimus, et qua ratione imprimis illud, « Ad » imaginem, » ad hominis dominatum et in omnes res creatas imperium referendum sit : similitudo vero imaginis hujus de perfectione virtutum intelligatur. Necessarium vero nunc est, fratres, ut doceamus, ac dilucide exponamus, quo tandem modo is, qui cæteris omnibus Dei creaturis honore fuerat antelatus homo, a propria primigeniaque divinæ formæ pulchritudine in brutarum animantium naturam et similitudinem fuerit devolutus. Nam cum benigni Dei imago esset, vitiis semetipsum deformavit, et sceleribus labefecit, vereque « Jumentis insipientibus com» paratus est, et similis factus est illis[2]. » Quo vero pacto jumentis etiam insipientibus assimilatus fuerit homo, ex

[1] Gen. I, 27. — [2] Psal. XLVIII, 13.

ipsis operibus intelligamus oportet, non ut, quæ præcesserunt, vituperemus, sed ut præsentia corrigamus. Nam et quæ ad Adamum pertinent, omnisque eorum qui præcesserunt historia, non ut eos, qui præcesserunt, laudemus, aut vituperemus, lecta sunt, sed ut virtutem imitemur, et vitium declinemus. « Hæc autem, inquit admirabilis Paulus, scripta sunt ad correptionem nostram, in quos fines » sæculorum devenerunt [1]. » Imaginem itaque ad similitudinem Dei factam primus homo per inobedientiam abjecit, eamque dæmonibus proterendam permisit, et brutarum animantium similitudine varia deturpavit : atque hunc quidem ob crudelitatem ac tyrannidem morum, leonem potius quam hominem reddidit ; illum autem lupum ob rapacitatem effecit. Testatur hoc Scriptura, quæ sic ait : « Principes vestri quasi leones rugientes, et judices vestri quasi » lupi Arabiæ [2] : » leones appellans crudeles et tyrannidem exercentes, lupos autem rapaces ad avaritiam et prædam imminentes. Vides ut ad imaginem Dei factus homo in belluarum ordinem sit redactus ? Quando ergo tyranni more se gerit homo, leo appellatur : quando rapax est, lupi cognomen invenit : cum impuris libidinibus se coinquinat, et bestiarum in morem ad improba facinora præceps ruit, rursus equus invenitur homo : « Equi enim, inquit, amatores et emissarii facti sunt : unusquisque ad » uxorem proximi sui hinniebat [3]. » Alios porro vitium ex hominibus canes fecit. Canes, curnam ? propter allatrandi consuetudinem, quodque tumultibus ac rixis valde delectentur, de quibus et beatus David ex persona Salvatoris clamat per prophetiam : « Circumdederunt me canes. » Quinam vero canes ? « Concilium malignantium obsedit » me [4]. » Alios rursus porcos appellat Scriptura, qui in fo-

[1] 1 Cor. x, 11. — [2] Sophon. III, 3. — [3] Jerem. v, 8. — [4] Psal. xxi, 17.

vea pravarum actionum inquinantur, de quibus per Evangelistam ait Dominus : « Ne mittatis sancta canibus, neque » margaritas ante porcos[1]. » Vides quomodo varius sit homo, et quo pacto imago illa, quæ ad similitudinem Dei facta erat, ad belluarum similitudinem devoluta sit, non altero quopiam vim afferente, sed homine seipsum præcipitem agente? Scriptura enim non necessitati transgressionem ascripsit, sed libero arbitrio ejus, qui honore affectus fuerat, et honorem non agnoverat. « Homo quippe, » inquit, cum in honore esset, non intellexit[2]. » Age vero rursus, si ita videtur, consideremus quomodo alios etiam quosdam propter varietatem et calliditatem, multæque simulationis plenam animi professionem, vulpes Scriptura nominet. Ea propter Herodem utique varium in consiliis, et in cogitationibus astutum, in impietate viventem, ac pietatis velo personatum, Salvator vulpem appellat. Cum enim advenissent nonnulli, atque ipsi renuntiassent Herodem ipsum videre velle, tum sancta illa et magna vox respondens ait : « Dicite vulpi isti, hodie et cras signa facio, » et tertia die consummor[3]. Dicite vulpi isti, » quasi dicat : « Animæ ad omnem calliditatem factæ, plenæ dolo, et omni malitia et fallacia. » Animadvertis, frater, quo pacto callidos Scriptura vulpes appellet ? Quotiescumque igitur cum Psalmista dixeris : « Introibunt in inferiora terræ, partes » vulpium erunt[4], » intellige ænigma, neque existimes ænigma haud aliter quam per intelligentiam accipi. Et rursus alibi dicit : « Partes hypocritarum erunt : » qui enim veritatem ignorant, non cum fidelibus, sed cum hypocritis partem accipiunt : unde et Salvator hanc sententiam obsignans, ait de eo, qui male dispensatoris munere functus erat : « In- » trabit Dominus servi illius, et dividet eum, partemque

[1] Matth. VII, 6. — [2] Psal. XLVIII, 13. — [3] Luc. XIII, 32. — [4] Psal. LXII, 10, 11.

» ejus ponet cum hypocritis [1]. » Itaque hypocritas appellavit Scriptura vulpes. In tam multas ergo, fratres, dejecta est indecoras figuras et similitudines imago Dei, sic ut non aliis nominibus omnem terrarum orbem appellet Scriptura, priusquam ista cognitio pietatis illucesceret, quam brutorum jumentorum, et reptilium atque immanium bestiarum. Enimvero ipsum coryphæum Apostolorum Petrum cum benignissimus Deus admonere vellet, ut ex alienigenis omnes admitteret, qui se offerrent, admirabilem illam et inusitatam sindonem commonstravit illi, qui de cœlo quatuor initiis submittebatur, in qua erant omnia quadrupedia terræ, et volatilia cœli, et bestiæ et reptilia, et ait ad eum: « Surge, Petre, occide et manduca [2]. » Ait autem Apostolus : « Absit, Domine : nunquam enim manducavi omne » commune, et immundum [3]. » Ignorans enim ænigma similitudinis Petrus, putansque sensilia esse quæ videbat, manducaturum se negat, consuetudinem servans judaïcam, et ait : « Absit, Domine : nunquam enim manducavi omne com» mune, et immundum. » Dominus autem ad eum dixit : Quæ Deus purificavit, tu communia ne dixeris [4]. » Hæc itaque Salvator cum Apostolo disserebat de quadrupedibus apparentibus et bestiis ac volatilibus. Christi vero Apostolus Petrus intellexit postea Salvatorem non volatilia et belluas significasse per linteum, sed gentes omnes, aitque Cornelio, cum illo colloquens : « Vos scitis quomodo abo» minatum sit viro Judæo conjungi alicui alienigenæ : sed » mihi ostendit Deus neminem communem aut immundum » dicere hominem [5]. » Didicisti, mi frater, quomodo varie belluarum appellationibus fuerimus ignominiose notati? Rursus cum legeris in propheta Esaïa : « Tunc lupus simul » cum agno pascetur, et pardalis cum hœdo accubabit, et

[1] Matth. XXIV, 51. — [2] Act. X, 13. — [3] Ibid. 14. — [4] Ibid. 15. — [5] Ibid. 28.

» leo et bos simul pascentur, et simul comedent paleas[1]: » intellige ænigma, et clare percipe ejus intelligentiam; quod non brutorum animalium conventum significat, sed hominum potius congregationem, planeque pietatis communionem interpretatur, et salutem per gratiam omnibus mortalibus affulgentem. Cum enim in Ecclesia pauperem videris cum divite astantem, cum magistratu privatum, tenuem cum illustri, eumque qui exterius potestatem veretur, considera quid sibi velit illud, « Lupus cum agno » pascetur. » Lupum nimirum appellat divitem, agnum vero pauperem. Unde autem id constat? quoniam communicabit lupus cum agno, quo modo dives cum paupere. Atque attende diligenter. Astitit plerumque dives et pauper in Ecclesia : comprehendit te hora mysteriorum : expellitur dives, ut minime initiatus mysteriis, permanet autem intra cœlestia tabernacula, astatque pauper : neque tamen indignatur dives, quippe qui noverit se a divinis mysteriis alienum. Quin etiam, o divinum beneficium, non modo æqualitas honoris est in Ecclesia, quæ a Deo est gratia, sed et cum uterque substitit, plerumque pauper pietate divitem antecellit. Neque quidquam diviti contulerunt ad pietatem opes, neque paupertas fideli fraudi fuit, sed eum cum fiducia coram sancto statuit altari.

II. Hæc autem, dilectissimi, de catechumenis a me dicuntur, non de quibusvis opulentis. Adverte, quæso, animum, mi frater, ac vide quo pacto sæpe dominus excedat ex Ecclesia, et servus fidelis sacris assideat mysteriis : egrediatur domina, et maneat ancilla : non enim accipit hominis faciem Deus. Non est ergo in Ecclesia servus et liber, sed illum novit Scriptura servum, qui servituti peccati addictus est[2]. « Qui enim, inquit, facit peccatum, servus est » peccati[3]. » Illum etiam liberum agnoscit, qui a divina

[1] Isaï. XI, 6, et LXV, 25. — [2] Gal. IV, 7, 8. — [3] Joan. VIII, 34.

gratia in libertatem assertus est. Nam « Lex, inquit, spi» ritus vitæ in Jesu Christo liberavit me a lege peccati[1]. » Cum igitur hæc imago variis modis, ut ante diximus, labefactata et dissoluta esset, venit Salvator, et propriam imaginem restauravit; et quam diabolus dissiparat, eam ipsam tulit Opifex homo factus, amator hominum, non ut dignitatem suam dedecore afficeret, sed suam erga nos benignitatem demonstraret. Unde hoc divinum et admirabile indumentum beatus David prænuntians dixit : « Dominus » regnavit, decorem indutus est[2]. » Neque vero Divinitati principio carenti et incorporeæ datur indumentum; nihil enim est ornatius Deo magisque decorum, quam ut ipse decorem induat; quin hoc humanæ naturæ convenit. Etenim nos homines membrorum deformitatem vestimentorum decore contegimus : verum cum Deus simplex sit et sine figura, « Solus habens immortalitatem, lucem habitans inac» cessibilem[3], » quo decore eget, aut quo indumento ornatur? Unde perspicuum est Prophetam appellavisse decorem, corporis assumptionem? quin etiam vocat decentiam, propriam carnem, non ob corporis naturam, sed ob virtutum perfectionem. Idcirco decorum corpus Domini, non quod corpus fuerit solum, sed quod peccatum non fecerit neque dolus inventus sit in ore ejus. « Dominus regnavit, de» corem indutus est. » Sic etiam ait Esaïas quod omnes homines induet, et circumdabit quasi ornamento sponsæ[4]. « Indutus est Dominus fortitudinem, et præcinxit se[5], » et, « Accingere gladio tuo super femur tuum, potens[6], » et quæ sequuntur. Atque hæc tanquam armatum quempiam regem Christum demonstrant, arma quædam terreni corporis indutum, et merito terreni. Non enim similiter atque homines armatur, et audi quomodo. Nos homines, cum ple-

[1] Rom. VIII, 2. — [2] Psal. XCII, 1. — [3] 1 Tim. VI, 16. — [4] Isaï. XLIX, 18. — [5] Psal. XCII, 1. — [6] Id. XLIV, 4.

rumque armamur, quod infirmum est tutamur eo quod forte est? Sed Deus qui fortis est, et validus, et potens, terrenum et invalidum corpus induit, non dedecorans dignitatem suam, verum potestatis suæ præstantiam per infirmum ostendens : sicut dixit Paulo, qui supplicabat ipsi : « Sufficit tibi gratia mea, nam virtus mea in infirmitate » perficitur[1]. » Unde cum nobilis hic Apostolus præclare percepisset ea, quæ sibi dicta erant, ad Corinthios scribens ait : « Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus[2]. Indutus est Dominus fortitudinem : » hoc est, dispensationem elucentem per carnem. Quid enim illa pretiosa et sancta carne potentius? quid porro fortius? Etenim per corpus corporis expertes et malignos dæmones debellavit; et per crucem de adversariis potestatibus triumphavit. Attende diligenter. Indutum et circumamictum esse, significat circumscriptum esse. Cum igitur sancta et incircumscripta natura videretur in corpore circumscribi, non circumscripta quidem secundum propriam naturam, sed ejusmodi existimata ex visione apparente; merito dixit : « Indutus est Dominus fortitudinem, et præcinxit se. » Et quid est quod mox inducitur? « Etenim firmavit orbem » terræ, qui non commovebitur[3]. » Quoniam ergo peccatum concusserat primum orbem terrarum, cum venisset Servator, fixit crucem, et orbem terræ firmavit. « Tu es Pe» trus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, » et portæ inferi non prævalebunt adversus eam[4]. » Et Paulus : « Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signacu» lum hoc[5]. » Duo itaque verba pronuntiavit Dominus : « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ » inferi non prævalebunt adversus eam. » Non usus est magno verborum ambitu; non dixit : « Firmabo Ecclesiam; et,

[1] 2 Cor. XII, 9. — [2] 1 Cor. I, 25. — [3] Psal. XCII, 1. — [4] Matth. XVI, 18. — [5] 2 Tim. II, 19.

nec reges, nec principes, neque tyranni, neque carnifices, neque sapientes, neque rustici, neque oratores superabunt Ecclesiam. » Nam invictum et inexpugnabile est regnum Christi. Verum uno verbo vim et potentiam declaravit, ac simplici dictione promissionem munivit : « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. » Duo verba, non nuda et tenuia verba, sed Dei verba. Nam qui verbo cœlum firmavit, et terram fundavit verbo, etiam Ecclesiam ædificavit, et muro cinxit, et « Firmavit orbem terræ, qui non commovebitur. » Procidamus itaque, dilectissimi, illi qui orbem terræ stabilivit, et ploremus, et ad misericordiam inducamus, ut per ipsius benignitatem et ineffabilem potentiam stabiles et incommutabiles in inconcusso et infracto fundamento permanentes, ipsi jugiter gloriam offeramus, et gratiarum actionem, simul cum Patre et Spiritu sancto, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATIONES.

ANNOT. (1), pag. 451.

Finis hujus sermonis finem præcedentis ad verbum repræsentat, ut attente legenti facile patebit. Hunc tamen, Benedictinorum exemplum secuti, de medio tollere noluimus, ne truncatus sermo mutilusque videretur.

ANNOT. (2), pag. 467.

In manuscripto vaticano et plurimis aliis codicibus extant hæ sex orationes sub nomine D. CHRYSOSTOMI : unde licitum fuit Savilio nomen sancti doctoris nostri retinere, quem secutus est P. Combefis in suo *Auctuario* (Parisiis, 1672.); verum vulgari opinione Severiano episcopo Gabalorum in Syria tribuuntur. Fuit ille nimirum JOANNI CHRYSOSTOMO coætaneus, et invida in illum æmulatione ita percitus, ut initæ a Theophilo Alexandrino conjurationi socium sese adjunxerit, nomenque ideo infame reliquerit posteris. Cæterum non diffitemur esse in his homiliis plurima, quæ S. Chrysostomi ingenium, neque mentem et cogitandi dicendique vim redolent.

ANNOT. (3), pag. 475.

Hæc loquacitas non est D. Chrysostomi; arguit porro Severiani futile ingenium, rerum naturalium perquisitionem plerumque aggredientis inepte admodum; de quo ipsi auditores conquesti sunt.

Annot. (4), pag. 482.

Hic Severiani phrasim non sequimur, quia se ipse non sequitur. (Montfaucon.)

Annot. (5), pag. 490.

Hæc Chrysostomus in Isaïam iisdem prope verbis.

Annot. (6), pag. 503.

Lectori cuilibet facile erit advertere stylum hunc, argutiis refertum, liberam Chrysostomi elocutionem minime sapere. Insuper in descriptionibus parum accurate immoratur scriptor; videlicet ubi de mundo, quem negat esse rotundum, de igne, de aqua loquitur. Quin imo in rebus seriis aliquando nugatur; cum, exempli gratia, in nomine Adam quatuor mundi climata insulse deprehendit, in oratione quinta; et in sexta Adamum fuisse Prophetam ex his concludit verbis : *Hoc nunc os ex ossibus meis.*

Annot. (7), pag. 524.

Hæc sententia imperfecta, licet truncatum sensum præ se ferat, talis qualis legitur, lectori exponenda videtur.

Annot. (8), pag. 531.

Sacerdos hic Abiathar vocatus, sicut et apud Marcum II, 26, aliter appellatur Achimelech; sed sub duplici nomine unum eumdemque virum habeto, ut patebit ex collatis 1 Regum XXI, 1; XXII, 9, 20, et 2 Regum VIII, 17, et 1 Paralip. XVIII, 16, variis testimoniis, ubi modo Achimelech filius Achitob, et pater Abiatharis, modo Abiathar pater Achimelech dicitur.

Annot. (9), pag. 537.

Notandum est sæpius, lapsu memoriæ, Patribus accidisse nomen Prophetæ cujusdam aut Apostoli in medium proferre, dum verba prolata ad alium Apostolum et Prophetam referenda sunt. Id autem ex eo provenit, quod non ex scripto, sed ex tempore loquentes sacri doctores, non semper præsentem menti habuerint libri, ex quo extrahebantur citationes, auctorem. Quæ quidem annotatio pro præteritis, præsentibus et futuris sufficiat.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Homiliæ in Genesim, pag. 1-374.	Earumdem varia fragmenta passim reperiuntur, quæ propter brevitatem hic referre operæpretium non duximus.
Sermones in Genesim, I et II, p. 389-398.	Ejusdem fragmenta, t. XI, p. 375-387.

INDEX

TOMI SEPTUAGESIMI PRIMI.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI.

EJUSDEM SERMONES IN GENESIM.

ORATIONES DE MUNDI CREATIONE (dubiæ).

SERMONES II IN VARIA LOCA GENESIS.

EXPLICIT INDEX.